

Tartalomjegyzék

Bevezetés	11
1. A szólás- és sajtószabadság alapvetései	21
1.1. A szólásszabadság igazolásai az internet korában	21
1.2. Az igazság keresése	21
1.2.1. A demokrácia működése	24
1.2.2. Az individualista elmélet	26
1.2.3. A szólásszabadság igazolásai: elmélet és gyakorlat	27
1.2.4. Az igazolások közeledése	29
1.3. A beszéd kategóriája és a védelem hatóköre	30
1.3.1. Terminológiai eltérések	30
1.3.2. A beszéd kategóriája	31
1.3.2.1. Beszéd és 'beszéd'	31
1.3.2.2. Beszéd és cselekvés	33
1.3.3. Kategóriák és védelem	34
1.3.4. A közügyek nyílt vitája mint a szólásszabadság magja	37
1.3.5. Internetspecifikus kérdések	39
1.4. A szólásszabadság korlátozása	41
1.4.1. A szólásszabadság védelme a különféle jogrendszerekben	41
1.4.1.1. Amerikai Egyesült Államok	41
1.4.1.2. Egyesült Királyság	43
1.4.1.3. Az Emberi Jogok Európai Bírósága	44
1.4.1.4. Európai Unió	46
1.4.2. Hírnév- és becsületvédelem	47
1.4.3. A magánszféra védelme	50
1.4.4. Erőszakra vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívás és fenyegetés	53
1.4.5. Gyűlöletbeszéd	54
1.4.6. Jelképes beszéd	57
1.4.7. Valótlan állítások	58

1.4.8. Közérkölc- és gyermekvédelem	59
1.4.8.1. Közérkölcsvédelem	59
1.4.8.2. Pedofília	61
1.4.9. Kereskedelmi kommunikáció	62
1.5. Sajtószabadság és médiaszabályozás	63
1.5.1. Szólásszabadság – sajtószabadság	63
1.5.2. A média fogalma, a sajtószabadság jogosultjai	66
1.5.3. Az egyes médiumok differenciált szabályozása	71
1.5.4. A cenzúra és az előzetes korlátozás	71
1.5.5. A média számára biztosított többletjogosultságok	74
1.5.5.1. Az információforrások védelme	74
1.5.5.2. A házkutatások alóli mentesség	75
1.5.5.3. Az oknyomozó újságírás	75
1.5.6. A média többletkötelezettségeinek elvi alapja	76
1.5.7. A médiára vonatkozó tartalomszabályozás	79
1.5.7.1. Gyermekvédelem	79
1.5.7.2. Gyűlöletbeszéd	81
1.5.8. Médiapluralizmus	82
2. Az internet és kapuőreinek szólásszabadsággal kapcsolatos szabályozása	89
2.1. Az internetes tartalomszolgáltatás mint média	89
2.1.1. Bevezetés	89
2.1.2. Határvidék, architektúra, feudalizmus és más metaforák	91
2.1.3. Az internethez fűződő kezdeti remények és a valóság	94
2.1.4. Régi problémák új köntösben	97
2.1.5. Új gondok a horizonton	100
2.1.5.1. A professzionális média hanyatlása?	100
2.1.5.2. Társadalmi fragmentáció és polarizáció	101
2.1.5.3. Az alkalmazható jog kérdése	102
2.1.6. Szabályozási analógiák és kezdemények	104
2.1.6.1. Az internet szabadságáról	104
2.1.6.2. Az internetes szolgáltatások mint a szólás- és sajtószabadság alanyai	106
2.1.6.3. Az offline szóláskorlátozások alkalmazása online környezetben	106
2.1.6.4. Az internetet érintő média-, platform- és általános hatályú szabályozások	107
2.1.6.5. Az internethez való hozzáférés mint alapjog?	108
2.2. Az internetes kapuőrök szabályozása	110
2.2.1. A kapuőrök szerepe és tipológiája	110
2.2.2. A kapuőrök és az algoritmusok ‘szólásszabadsága’	112

2.2.3. A média problémái továbbélnek a kapuőrök tevékenységében	116
2.2.3.1. Média- vagy technológiai cégek?	116
2.2.3.2. Állami beavatkozás	117
2.2.3.3. Magáncenzúra	118
2.2.3.4. Sokszínűség és pluralizmus	119
2.2.3.5. A közönségre gyakorolt hatás	120
2.2.4. Analógiák a médiaszabályozásban és szabályozási elképzelések	121
2.2.4.1. Szerkesztés	121
2.2.4.2. Korábbi médiaszabályozási analógiák	123
2.2.4.3. Az Európa Tanács ajánlásai	124
2.2.5. A kapuőrök felelőssége általában	125
2.2.5.1. Európai Unió	125
2.2.5.2. Egyesült Államok	129
3. Internetszolgáltatók	135
3.1. Bevezetés	135
3.2. Az internetszolgáltatók kötelezettségei a jogellenes tartalmak vonatkozásában	136
3.2.1. Blokkolás és szűrés	136
3.2.2. Önszabályozás	138
3.2.3. Ideiglenes intézkedések az internetszolgáltatókkal szemben	140
3.3. A hálózatszemlegesség problémája	144
3.3.1. Elvi kérdések	144
3.3.2. Az Egyesült Államok szabályozása	146
3.3.3. Szabályozás Európában	148
3.4. Az internetszolgáltatók cenzúrája	149
4. Keresőmotorok	151
4.1. Bevezetés – a keresőmotorok szerepe az online nyilvánosságban	151
4.2. A keresési találat mint beszéd	154
4.2.1. Analógiák keresése	154
4.2.2. A keresési találat mint vélemény	157
4.2.3. A keresőmotorok szabályozása	159
4.3. A keresőmotor felelőssége a személyiségi jogi jogsértésekért	161
4.3.1. A keresőmotor mint kiadó	161
4.3.2. A rágalmozó keresési eredmények	164
4.3.3. A rágalmozó automatikus keresési javaslatok	167
4.3.4. Egyéb jogsértő tartalmak	170
4.3.5. A feledtetéshez való jog	171

4.4. A találati lista manipulálása	177
4.4.1. A keresősemlegesség problémája	177
4.4.2. Külső manipuláció	181
4.4.3. Belső manipuláció	182
4.5. Összefoglalás	186
5. <i>Social media</i> platformok	189
5.1. Bevezetés	189
5.2. A <i>social media</i> platformok és a demokratikus nyilvánosság	190
5.2.1. A beszéd új formái és a nyilvánosság kiszélesedése	190
5.2.2. A „buborék” és a platformok használatának más pszichés következményei	193
5.2.3. A <i>social media</i> mint közfórum	196
5.2.4. Az ‘olcsó beszéd’ és a hagyományos média	200
5.2.5. Technológiai vagy médiavállalatok?	203
5.3. A platformok szabályozása a jog eszközeivel	205
5.3.1. Bevezetés	205
5.3.2. Alkalmazandó jogszabályok	206
5.3.3. Joghatósági kérdések	212
5.3.4. Hírnévvédelem	215
5.3.5. A magánszféra védelme	218
5.3.6. Fenyegetés, gyűlöletbeszéd és más erőszakos, a közrendet sértő tartalmak	222
5.3.7. A hamis hírek	228
5.4. Magánszabályozás a platformok által	231
5.4.1. Bevezetés	231
5.4.2. A magánszabályozás jogi alapja: szerződési feltételek	234
5.4.3. Moderálás és magáncenzúra	239
5.4.3.1. A moderálás erényei és veszélyei	239
5.4.3.2. A moderálás jogi megítélése – lehetséges analógiák	240
5.4.3.3. Közösségi alapelvek, magatartási kódexek	243
5.4.4. Szerkesztés és tartalmi sokszínűség a platformokon	248
5.4.5. Hamis hírek és magánszabályozás	251
5.4.6. A platformok ideológiája	253
5.5. Összefoglalás	255
6. A kapuőrök felelőssége az online kommentekért	257
6.1. A kommentekért való felelősség	257
6.1.1. A komment mint beszéd	257
6.1.2. Anonimitás	257
6.1.3. A moderálás	259
6.1.4. A jogsértő kommentekért fennálló felelősség alapja	260

6.2. A strasbourgi bíróság kommentekkel kapcsolatos döntései – áttekintés	266
6.3. A strasbourgi bíróság döntéseiből kirajzolódó szempontrendszer	267
6.3.1. A komment tartalma	268
6.3.2. A kommentelő azonosíthatósága	269
6.3.3. A tartalomszolgáltató	270
6.3.4. A megtámadott fél	271
6.3.5. A komment hatása a megtámadott félre	271
6.3.6. A tartalomszolgáltató magatartása	272
6.3.7. Az alkalmazott szankció	273
6.3.8. Összefoglalás	273
6.4. A strasbourgi bíróság döntéseinek főbb kritikái	274
6.4.1. A kapuőr (tartalomszolgáltató) felelőssége	274
6.4.2. A gazdasági szolgáltatás kiemelt szerepe	275
6.4.3. A moderálás elvárása	275
6.4.4. A komment tartalmának értékelése	276
6.5. A <i>social mediában</i> megjelenő kommentek	277
6.6. Konklúzió	278
7. A kapuőrök szabályozásának jövője	281
7.1. Bevezetés	281
7.2. A nyilvánosságra vonatkozó jelenlegi jogi doktrínák lehetséges értelmezései	282
7.2.1. Médiaszabályozás	282
7.2.2. Az elektronikus kereskedelmi jog	284
7.2.3. A szerződések joga	285
7.2.4. A közfórumok joga	287
7.2.5. A komplex megoldás esélye	289
7.3. A jövőbeni európai szabályozás lehetséges modelljei	290
7.3.1. Az amerikai modell európai átvétele	291
7.3.2. A <i>status quo</i> fenntartása némi szabályozási beavatkozással (gyengébb társszabályozás)	292
7.3.3. Az állami szabályozás erősítése (erősebb társszabályozás)	296
7.3.4. A magánszabályozás általános tilalma	301
7.4. Következtetés	303
Addendum – Kiegészítés a magyar kiadáshoz	305
• Időközbeni fejlemények	305
• A magyar jogrendszer és az online kapuőrök	310
Jogesetmutató	319

Bevezetés

Alan Moore képregényében (*From Hell – A pokolból*), amelyet Hasfelmetsző Jack történetéről készített, a viktoriánus sorozatgyilkos mintegy tetteinek igazolása-képpen így nyilatkozik: „Egy napon az emberek a múltba tekintenek, és rájönnek, hogy velem született meg a 20. század.”¹ Eltekintve attól, hogy e mondatot a Hasfelmetsző soha nem írta le a Scotland Yardnak küldött leveleiben (ha egyáltalán valóban ő írta őket), illetve attól is, hogy az állítás nyilvánvaló és szándékosan teátrális retorikai túlzás, annyiból mégis figyelemre méltó, hogy tudjuk, a Hasfelmetsző volt az első, modern értelemben vett médiajelenséggé vált sorozatgyilkos, akinek ténykedése időben egybeesett a bulvársajtó robbanásszerű fejlődésével, így kellő alapanyagot szolgáltatott a szenzációra éhes tömegeknek,² és a történet újabb feldolgozásaiban rejlő üzleti lehetőség még ma, csaknem másfél évszázad múltán is kiaknázható. A rémséges büntettek sora és az azokról adott médiabeszámolók szorosan összefonódtak tehát – a gyilkos mintegy utat mutatott a bulvársajtó következő korszaka számára.

Amikor 2017 áprilisában egy bizonyos Steve Stephens a Facebookon élő videós bejelentkezésben közvetítette azt, ahogy könyörtelenül lelő egy találmásra kiválasztott, ártatlan, számára teljesen ismeretlen járókelőt, nehéz volt nem arra gondolni, hogy elérkeztünk a bulvármédia következő korszakába, ahol a gyilkosságok is *real-time* figyelemmel kísérhetők, és a gyilkos könnyen megkaphatja az általa igényelt figyelmet.³ Azonban ahogyan a Hasfelmetsző büntetteit nem lehet felróni kora sajtója szenzációéhségének, úgy természetesen Stephens gyilkossága sem a

¹ Alan MOORE – Eddie CAMPBELL: *From Hell – A Pokolból*. Budapest, Vad Virágok Könyvműhely, 2019. A mondat később a képregény alapján készült filmben is elhangzik (*A pokolból*, Albert Hughes, 2001).

² L. L. CURTIS, Jr. – Perry CURTIS, Jr.: *Jack the Ripper and the London Press*. New Haven, Yale University Press, 2001.

³ Daniel KREPS: Alleged Facebook Killer: What We Know So Far. *Rolling Stone*, 2017. április 18., <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/alleged-facebook-killer-what-we-know-so-far-121260>

social media büne. Stephens tette ugyanakkor mindenképpen azt jelképezi, hogy a mai kor nyilvánossága minőségében más, mint amit a hagyományos médiumok (a nyomtatott sajtó, később a rádió és a televízió) teremtettek. A 21. században a nyilvános viták egyre inkább az interneten zajlanak, a legnagyobb platformok és vállalatok annyi felhasználóval és olyan gazdasági erővel, továbbá a nyilvánosság alakítására alkalmasakkora hatalommal rendelkeznek, hogy az példa nélküli a média korábbi történetében. Ha úgy tetszik, a Google-lal és a Facebookkal született meg a 21. század (nyilvánossága), és ez az állítás valamelyest kevésbé tűnik aránytévésztné ahhoz képest, mint amit Moore képregénye a viktoriánus sorozatgyilkossal mondatott el.

Az internet 1990-es években kezdődő térhódításával újból megerősítést nyert Marshall McLuhan tézise az 1960-as évekből, amit az eltelt évtizedek közhelyessé formáltak, de nem cáfolták az igazságát: „a médium maga az üzenet”.⁴ Az internetes kommunikációval kapcsolatban a nyilvános diskurzusok korábbi formáihoz képest még találóbbnak tűnik e megállapítás. Az internetes kommunikáció ugyanis nemcsak tartalmával, hanem sajátos módjai, struktúrája és architektúrája által is alapvetően befolyásolja a nyilvános szféra működését. Igaz ez a magánlevelezésekre (e-mail), a baráti társalgásokra (csetszolgáltatások, *social media* platformok), a képek és videók nézegetésére (videómegosztó portálok), a szükséges információhoz való hozzájutás mikéntjére (keresőmotorok), a közügyek vitájára, egyáltalán, a megtalált információ mibenlétére és felhasználására is. Jóval többet beszélünk nyilvánosan vagy részben nyilvánosan, és nagyságrendekkel több információhoz jutunk, de egészen máshogy, mint korábban. McLuhan fő tétele az volt, hogy miközben a média által közvetített tartalomra (üzenetre) fókuszálunk, a média (a technológia) lassan és észrevétlenül átalakítja az ügyeink intézésének rendszerét, a társadalmi normákat, az értékeket, az együttélés rendjét. Ez a ‘média’ valódi tartalma. Az internet életető ereje által létrejött új szolgáltatások, különösen a keresőmotorok és a *social media* jelentősen változtatnak az életünkön, és ez már nem is annyira észrevétlenül történik: a változások következtében a nyilvános diskurzus is más lett, még a ‘tudás’ vagy ‘információ’ fogalma is változik. Egyes vélekedések szerint az emberi agy működése is átalakul, és adaptálódik a kommunikáció új módjaihoz.⁵

Érdekes ellentmondás, hogy miközben az internetet kezdetben a korlátlan szabadság és az állami beavatkozás nélküli szólásszabadság szigetként emlegették,⁶

⁴ Marshall McLuhan: *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York, McGraw-Hill, 1964.

⁵ Nicholas Carr: *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. New York, W. W. Norton, 2011

⁶ John Perry Barlow: A Declaration of the Independence of Cyberspace. *Electronic Frontier Foundation*, 1996. február 8., www.eff.org/cyberspace-independence

már kifejlesztése is az állam megbízásából, az Egyesült Államok hadserege számára történt. Az állam egy, a polgárok megfigyelésére alkalmas eszközt látott az internetben, amelyet csak évtizedekkel később engedtek át polgári célokra, privatizálva az addig kiépülő infrastruktúrát.⁷ Az „állam nélküli, szabad internet” hívószava az első perctől kezdve utópia volt, jobb esetben naiv álmodozás, rosszabb esetben tudatos félrevezetés eredménye.

A szólás szabadsága a nyugati civilizáció és a demokratikus társadalmi rend alapköve. Elvei, doktrínái évszázadok alatt formálódtak, és csak lassan változnak. Az internet megjelenésével ezek az alaptételek új kihívásokkal szembesültek. Két évtizeddel ezelőtt még vad, romantikus elképzelések születtek és remények fogalmazódtak meg az internettel kapcsolatban, olyan új médium felemelkedését vizionálva, amely jogi beavatkozás nélkül, a technológiai sajátosságaiból adódóan fogja demokratizálni a nyilvánosságot és a kultúrát.⁸ Ezen kezdeti várakozások után ma a csalódás érzése az általános, észlelve, hogy az internetre ugyanúgy jellemző az offline médiavilág számos problémája (lásd például a tulajdonkoncentráció jelenségét), illetve hogy időközben új, internetspecifikus problémák is jelentkeztek, amelyek gátolják a demokratikus nyilvánosság működését. Ahogy az internet működésére vonatkozó tudományos elméletek kidolgozásában úttörő Lawrence Lessig fogalmazott a kezdeti remények elvesztésének felismerésekor: „az internet már elhagyta Kansast”.⁹ Mindeközben nem szabad elvitatni azt, hogy az internetes kommunikáció valóban számos tekintetben robbanásszerű fejlődést, így a nyilvánosság terepének kiszélesítését is magával hozta. De ezek a vívmányok – melyekkel sokan nap mint nap élünk is – nem homályosíthatják el azon nehézségeket, amelyek az új médium következtében alakultak ki. Különös kettősség ez: miközben az egyénnek minden korábbinál szélesebb lehetősége van a nyilvános megszólalásra és az információkhoz való hozzájutásra, mindennapi életünk digitalizálódása sokak számára a kultúra és a kommunikáció elsőkélyesedésének veszélyét jelenti.¹⁰

⁷ Yasha LEVINE: *Surveillance Valley: The Secret Military History of the Internet*. New York, PublicAffairs, 2018.

⁸ Jack BALKIN: Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society. 79 *New York University Law Review* (2004) 1.

⁹ Utalás az *Óz, a nagy varázsló* című film (1939) egyik mondatára, amelyben Dorothy észreveszi, hogy Toto kutyával együtt már hátrahagyták a biztonságot adó otthonukat. L. Lawrence LESSIG: Foreword. In: Jonathan ZITTRAIN: *Future of the Internet – and How to Stop It*. New Haven, Yale University Press & Penguin UK, 2008. viii.

¹⁰ Jonathan FRANZEN: What’s Wrong with the Modern World. *The Guardian*, 2013. szeptember 13.; Andrew KEEN: *The Cult of the Amateur: How Today’s Internet Is Killing Our Culture*. New York, Currency, 2007.

Az online kommunikáció sajátos és nyugtalanító jelensége a kapuőrök megnövekedett befolyása a nyilvánosság működésére. Első ránézésre meglepő fejlemény ez, hiszen a nyilvánosan használt internet kezdetekor az új kommunikációs eszköz azt ígérte, hogy a korábban is létező kapuőrök (nyomda, újságárus, posta, kábel-szolgáltató stb.) kevésbé fontosak és befolyásosak lesznek, ehelyett nemcsak újakat kreált, hanem jelentősen erősítette is a befolyásukat a nyilvánosságra – párhuzamosan a nyilvánosság minden korábbihoz képest robbanásszerű bővülésével.

Az internetes kommunikációban tehát – az offline világhoz hasonlóan – nemcsak azon szolgáltatások bírnak meghatározó jelentőséggel, amelyek tartalmat állítanak elő, hanem azok is, amelyek a tartalmakat eljuttatják a közönséghez. Az internetszolgáltatók, a keresőmotorok és a videómegosztó és *social media* platformok (azaz a kapuőrök vagy más néven közvetítők) megkerülhetetlenek e rendszerben, és külön-külön képesek a nyilvános szféra alapvető befolyásolására. Képesek arra, hogy bizonyos tartalmakat elérhetetlenné, vagy csak nagy nehézségek árán elérhetővé tegyenek, más tartalmakat pedig tömegekhez juttassanak el. Túl azon, hogy számos szempontból feszegetik a jogrendszer kereteit (adatvédelem, magánszférvédelem, rágalmazási jog, gyűlöletbeszéd), a nyilvánosság meghatározó szereplőivé váltak.

A nagy platformszolgáltatók és a szabályozásukért felelős állam kölcsönös skizofréniában szenvednek. Miközben az államok igyekeznek rászorítani e szolgáltatókat arra, hogy bizonyos véleményeket (pl. gyűlöletbeszéd, gyermekekre veszélyes vagy személyiségi jogokat sértő felhasználói tartalmak) tüntessenek el szolgáltatásaikból, ezek jogsértő jellegének megítélését rábízják magukra a szolgáltatókra, így lényegében ‘kiszervezik’ az állam (bíróságok) jogalkalmazási monopóliumát magánkezekbe. Eközben az érintett szolgáltatók a saját maguk alkotta szabályzataiknak megfelelően szintén szelektálnak a tartalmak között, döntve arról, hogy mit törölnek, kit némítanak el, és milyen tartalmat mutatnak be hangsúlyosan felhasználóik számára. Ezzel lényegében egyfajta pseudojogrendszert működtetnek, amelynek van saját kódexe, jogalkalmazása és szankciórendszere, továbbá viszonyulása a vélemények pluralizmusának kérdéséhez – mindezt egy magántulajdonú virtuális téren belül. Miközben az internet alig húsz éve a véleményekhez való korlátlan hozzáférést ígérte, a véleménymonopóliumok kialakulásának ma nagyobb a veszélye, mint korábban bármikor, az országok pedig tehetetlenül nézik végig, amint jogrendszerük erodálódik, a nyilvánosság védelmét célzó alkotmányos szabályaik kiüresednek, részben pedig önként átadják a jogalkalmazási feladataik egy fontos részét a nagy technológiai óriásoknak. Amíg korábban az állam és polgárai viszonyában kellett biztosítani az egyéni szabadság védelmét, korlátokat állítva az előbbi elé, úgy az online térben az alapvetőnek számító hármas viszonyrendszerben (állam, polgárai és szolgáltatók) kellene az emberi jogok évszázadok alatt kiforrott elveinek, szabályainak alkalmazását továbbbővíteni.

Jelen kötet a demokratikus nyilvánosság szabályozásának kérdéseiről szól az internetes kapuőrök tevékenységének tükrében. A nyilvánosság (*public sphere*) fo-

galma alatt a habermasi ideált értjük,¹¹ azaz a közügyekről folytatott vitákat, tanácskozásokat, amelyekben az internetnek köszönhetően immár sokkal többen vehetnek részt, mint Jürgen Habermas alapvető művének megszületése idején. A nyilvánosság a politikai túlhatalom ellensúlya és a társadalmi egyensúly egyik biztosítója, így nemcsak az állammal szemben, hanem a túlzott magánhatalom ellen is véd. Szempontunkból az a meghatározás érdekes, amelyik szerint az online kapuőrök olyan természetes vagy jogi személyek, akiknek tevékenysége elengedhetetlen egy másik természetes vagy jogi személy véleményének interneten való közzétételéhez – idetartoznak az internet-, a blog-, a keresőmotor- és a *social media* szolgáltatók, az alkalmazásforgalmazók, a webáruházak, a hírportálok, a hírgyűjtő oldalak és a weboldalak azon tartalomszolgáltatói, akik dönthetnek az egyes bejegyzésekhez fűzött vélemények közzétételéről.

A könyvben vizsgálni fogjuk, hogyan reagálnak a kapuőrök arra, ha a felhasználók (a közügyekben véleményt formáló polgárok) beszélnek, hogyan és milyen okból korlátozzák ezt a társalgást, illetve miként ítélendő meg az, ha maguk a kapuőrök ‘beszélnek’, azaz tevékenységük mikor minősül önálló véleménynyilvánításnak, és az milyen védelemben részesülhet. Idetartozik az a kérdés is, hogy felelősségre vonhatók-e a kapuőrök a felhasználói jogsértő beszéde miatt.¹²

A kötet egyik alapkérdése, hogy médiának kell-e tekintenünk az internetes kapuőröket, holott azok nem állítanak elő és nem tesznek közzé önálló, saját tartalmat, csupán felhasználói vagy mások tartalmainak biztosítanak helyet, teszik őket elérhetővé a többi felhasználó számára. Arra jutunk a vizsgálódás során, hogy amit a kapuőrök egy része tesz, az egyfajta szerkesztés, amely magában foglalja a felhasználói tartalmak elrendezését, illetve sorrendbe állítását, azaz a döntést a felhasználók elé kerülő tartalmak láthatóságáról, így a nyilvánosság előtt zajló vitákban való részvételének esélyeiről. Ezen túlmenően a közvetítők tevékenységük során nem kerülhetik el azt, hogy megítéljék a felhasználók tartalmainak jogszerűségét – tegyék ezt saját szándékaik szerint vagy az állami szervek kényszerítésére. A kapuőrök bármilyen tartalmat eltávolíthatnak a saját rendszerükből, időnként kötelesek is ezt megtenni, illetve szabadon dönthetnek az egyébként nem jogsértő tartalmak ‘elrejtéséről’ (szinte láthatatlanná tételéről), illetve tömegekkel való megosztásáról (kiemelt helyen láthatóvá téve). Mindez elkerülhetetlenül ahhoz a következtetéshez vezet, hogy a kapuőrök valójában szerkesztők, még ha nem is egészen hasonlatosak a hagyományos médiáiéhoz.

¹¹ Jürgen HABERMAS: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban*. Budapest, Gondolat, [1962] 1971.

¹² Jack BALKIN: *Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation*. 51 *University of California Davis Law Review* (2018) 1149., 1152., 1157–1158.

Ez a bonyolult viszonyrendszer tehát a felmerülő kérdések többféle relációban való vizsgálatát teszi szükségessé. Vizsgálni kell 1. az állam és a beszélő viszonyát, illetve azt, hogy a kapuőrnek mi a feladata a szólásszabadság korlátait túllépő beszéd tekintetében; 2. az állam és a kapuőr viszonyát, azaz hogy mikor felelhet a kapuőr mások jogellenes tartalmaiért, és mikor kötelezheti az állam a jogsértő tartalmakkal szembeni fellépésre; 3. a kapuőr és a beszélő viszonyát, ami nem első-sorban a jogellenes tartalmak eltávolítására vonatkozik, hanem a kapuőr saját döntéseire, amelyek alapján az általa működtetett platformról szabadon száműzheti vagy jelentéktelenségbe taszíthatja az adott véleményt.

Minőségileg ez utóbbi az igazán új kérdés: a kapuőr ugyanis nemcsak az állam parancsára 'szerkeszt', hanem saját döntése szerint is, és a döntéseire nem vonatkoznak a szólásszabadsággal kapcsolatos elvek, mércék, jogszabályok és joggyakorlat. Így itt fogalmilag – az alkotmányjog felől közelítve – nem beszélhetünk a szólásszabadság kapuőr általi korlátozásáról, de ez a gyakorlatban nagyon is ilyen hatással járhat. A kapuőr által törölt vagy elrejtett tartalom más módon és helyen is közzétehető marad, ám vannak olyan befolyásos kapuőrök, amelyek önmagukban is jelentős hatást gyakorolnak a nyilvánosságra.

A kötet egyik fő kérdése tehát a szólásszabadság privatizálása, azaz határainak magánszereplők általi meghatározása, amely a nagy online platformok és infrastruktúra-szolgáltatók tevékenységének részét képezi. Amellett érvelek majd, hogy ez alapvető paradigmaváltást jelent a szólásszabadság alkotmányos védelmében, illetve a demokratikus nyilvánosság fenntartásához és védelméhez fűződő állami szerepvállalás tartalmát tekintve. Ahogy Damian Tambini és szerzőtársai fogalmaztak: „a szólásszabadság alkotmányjogiasításának lebontása” zajlik.¹³ Ebben a folyamatban a szóláskorlátozások új módjai, esetei alakulnak ki, részben azért, hogy a felhasználók egymást perlik, és a bíróságok alkalmazzák a korábbi jogi doktrínákat az új esetekre, részben pedig azért, hogy maguk az online kapuőrök korlátozzák felhasználóik szólásszabadságát, illetve információhoz való jogát.

A könyvben csak érintőlegesen szólok adatvédelmi kérdésekről. Elképzelhető, hogy akad, aki e mondat után nem is folytatja tovább az olvasást. Akár még igaza is lehet, ha arra gondolunk, hogy a nagy online kapuőrök felhasználóik (sőt, reménybeli leendő felhasználóik) megfigyelésére, a róluk gyűjtött adatokra alapozzák üzleti modelljüket, miközben az állam továbbra is folytatja a megfigyelést, immár a piaci szereplők támogatásával. A megfigyelés problematikája nélkül tehát az internet mint jelenség nem is értelmezhető, így az adatvédelem az internettel kapcsolatos legfontosabb jogi területnek tekinthető. Az adatvédelem ráadásul összefügg a tartalmat érintő beavatkozás által felvetett kérdésekkel is, mivel a kapuőrök

¹³ Damian TAMBINI – Danilo LEONARDI – Christopher T. MARSDEN: *Codifying Cyberspace: Communications Self-Regulation in the Age of Internet Convergence*. London, Routledge, 2007. 275.

egy jó része (*social media* platformok, keresőmotorok, webáruházak) a felhasználóról gyűjtött adatok alapján határozza meg, hogy mit tár elé és mit rejt el a szeme elől. A Facebook hírfolyama vagy a Google találati listája nem értelmezhető a szolgáltatást igénybe vevőről a kapuőr számára rendelkezésre álló adatok nélkül. Ha a hírfolyam vagy a találati lista alkotmányosan védett ‘vélemény’, akkor a megalkotását szolgáló adatgyűjtést mint e vélemény kialakításához szükséges előfeltételt is jogilag értékelni szükséges.¹⁴

Hasonlóképp, csak említés szintjén szerepelnek a területtel kapcsolatban igen fontos szerzői jogi és védjegyjogi kérdések, továbbá a médiapiaci tulajdonlás koncentrációjának problémája és lehetséges jogi kezelése. A kötet kizárólag a kapuőrök tartalomra, illetve a kapuőrök által működtetett szolgáltatások nyilvánosságra gyakorolt hatásáról szól, így a tartalomszabályozás határait csak közvetve érintő kérdések (mint az adatvédelem, a szerzői jog vagy a tulajdoni korlátozások) részletesen nem szerepelnek a könyvben.

Szintén kimaradtak a nyilvános vitákra, a szólásszabadságra méretüknél vagy jellegüknél fogva csekélyebb vagy közvetettebb hatást gyakorló kapuőrök, mint a blogok, általában az egy tartalomszolgáltató által kezelt weboldalak, amelyeken mindazonáltal lehetővé tehető a nyilvános diskurzus (a kommentekkel foglalkozó fejezet azért érinti ezeket), illetve a webáruházak. Nem állítható, hogy nincs a szólásszabadság érvényesülésére is kiható jelentősége például annak, hogy az Amazon melyik könyvet árulja és melyiket veszi ki a kínálatából, de ez a nyilvánosságra közvetett hatást gyakorol, míg a kötetben szereplő kapuőrök hatása ennél direktebb, tevékenységük pedig olykor egyenesen szükségszerűvé teszi a nyilvánosságba való beavatkozást.

A kötet kellő óvatossággal kezeli a tárgyalt problémákat. Hajlamosak lehetünk másként gondolni, de az online kapuőrök által felvetett problémák legtöbbje nem egészen új: a ‘hagyományos’ médiavilágban is jelen volt már. A múlt század hatvanas éveinek elején maga Habermas is meghúzta a lélekharangot a társadalmi nyilvánosság felett: a tömegmédiá kommercializálódását és fogyasztásicikk-jellegét (*consumerisation*) olyan problémáknak látta, amelyek ellehetetlenítik a közügyek nyilvános megtárgyalását. Az a kritika, amely szerint az új internetes szolgáltatások hatására a demokrácia gyengül (lásd például a hamis hírek ügyét), nem egészen új keletű. Ez nem azt jelenti, hogy a mai problémákra is alkalmazhatók a régi világ megoldásai – az új médiavilág nem minden eleme értelmezhető a hagyományos média valamely jelenségének analógiájára. A magánszereplők általi szólásszabadság-korlátozás az alapjogok immár több száz éves fogalmi rendszerén belül aligha kezelhető megnyugtató módon.

¹⁴ Lisa M. AUSTIN: Technological Tattletales and Constitutional Black Holes: Communications Intermediaries and Constitutional Constraints. 17 *Theoretical Inquiries in Law* (2016) 451.

Ez azt is jelenti, hogy a ‘szabályozás’ fogalma elasztikussá vált. Az állam továbbra is szabályozhat (vagy megkísérelheti) mind a kapuőrök, mind a felhasználók irányában, a szólásszabadság kérdéseit is érintve. De a kapuőrök is ‘szabályoznak’ saját, a törvényekhez hasonló kódexeket alkotva, vagy titkos, a nyilvánosság számára nem megismerhető irányelvek, belső szabályok alapján. Ez utóbbi ‘szabályozás’ (amely jogi értelemben tehát nem is az) jóval hatékonyabb, mint az állami, és a kapuőrök nap mint nap alkalmazzák is. Ezzel a kettősséggel pedig a jogrendszernek is kezdenie kell valamit.

A kötet első fejezete a kifejezés szabadsága és a sajtószabadság alapvetéseinek rögzítését és legfőbb korlátainak összefoglalását tartalmazza, annak érdekében, hogy a későbbi fejezetekből kirajzolódjon a kapuőrök tevékenységének, illetve a felhasználók egymással szemben tanúsított magatartásának e hagyományos szabályokhoz fűződő viszonya. Ezen első fejezet rögzíti tehát azt a kiindulópontot, alkotmányos fogalmi keretrendszert, amelyben az új szolgáltatások, új kapuőrök szólásszabadságra gyakorolt hatását is értékelni kell. A második fejezet tárgyalja az internet mint sajátos médium, illetve a nyilvánosság saját terepe által a szólásszabadság összefüggésében felvetett általános kérdéseket. Az ezt követő három fejezet a három talán legfontosabb, a nyilvánosságra legnagyobb hatást gyakorolni képes kapuőr (az infrastruktúrát biztosító internetszolgáltatók, a tartalmak végeláthatatlan tömegében az eligazodást segítő keresőmotorok és az egyéni véleménynyilvánítás legjelentősebb, legtömegesebb eszközévé vált *social media* platformok) tevékenysége során felmerülő, a kifejezés szabadságát érintő jogi kérdéseket mutatja be. A hatodik fejezet szól a névtelen kommentek által felvetett szólásszabadság-jogi problémákról. Az utolsó, hetedik fejezet pedig összefoglalja a lehetséges jövőbeni szabályozási, médiapolitikai irányokat, és értékeli az eddigiekben felvetett javaslatokat.

Egy, az internetes nyilvánosság kérdéseivel foglalkozó könyv csak pillanatkép rögzítésére alkalmas, mert a vizsgált terület naponta változik. A szólásszabadság elvei és doktrínái ugyanakkor évszázadosak, illetve csak igen lassan formálódnak, és szerencsére jobbra ellenállnak a szédítő tempójú technológiai fejlődésnek. Az online kapuőrök által felvetett kérdésekkel várhatóan még sokáig fog birkózni a jogtudomány és -gyakorlat. Ennek megfelelően remélhető, hogy az e kötetben felvázolt jogi keretek és elvi megközelítések – dacára a gyorsan változó kodifikált jogi szabályozásnak és a gyarapodó bírói esetjognak és hatósági gyakorlatnak – még egy darabig alkalmazhatók és érvényesek maradnak.

Szeretném megköszönni Eric Barendt, Bartóki-Gönczy Balázs, Paul Bernal, Peter Coe, Mark Cole, Ian Cram, Amy Gajda, Tom Gibbons, Robert Kahn, Uta Kohl, Ron Krotoszynski, David Mangan, Oreste Pollicino, Szikora Tamás, Török Bernát, Udvari Erzsébet Xénia, Varga Zs. András, Russell Weaver, Paul Wragg és Vincenzo Zeno-Zencovich értékes megjegyzéseit, javaslatait és támogatását. Köszönet illeti Reményi Éduát a kötet kéziratának áldozatos szerkesztéséért.

A szerző

1. A szólás- és sajtószabadság alapvetései

1.1. A szólásszabadság igazolásai az internet korában

A szólásszabadság elvi alátámasztásait többféleképpen lehet csoportosítani. Eric Barendt *Freedom of Speech* című könyvében ezen elméleteket négy csoportba sorolja: az igazság felfedezése (*discovering truth*), az egyén önkiteljesedése (*self-fulfilment*), a demokráciában való állampolgári részvétel (*citizen participation in a democracy*) és a kormányzattal szembeni gyanakvás (*suspicion of government*).¹ Néhány évtizeddel korábban Thomas Emerson ehhez nagyban hasonló listája a közös ügyekben megszülető döntésekben való részvételt, az egyén önkiteljesedését, a tudás megszerzését, illetve az igazság felfedezését, továbbá a társadalmi stabilitás és a változás közötti egyensúly fenntartását (ahol a vitát elnyomják, ott az érvek helyébe a kényszer lép) tartalmazta.² Russell L. Weaver csoportosítása szerint ehhez képest a demokratikus folyamat (*democratic process*), a gondolatok piaca (*marketplace of ideas*), az egyéni szabadság és önkiteljesedés, valamint a társadalmi stabilitást támogató biztonsági szelep (*safety valve*) elmélete igazolja a szólásszabadság védelmét.³ Jól látszik, hogy a különböző szerzők jellemzően ugyanazon vagy csak részleteikben eltérő elméleteket hoznak fel a szólásszabadság lehetséges igazolására, és ezen – egyik-másik esetében évszázadok, másokéban néhány évtized alatt kiforrott – elképzeléseket alkalmazzák az internet használatával kapcsolatban felmerülő újabb kérdésekre is. Kiindulópontként e teóriák áttekintése tehát nem lesz haszontalan.

1.2. Az igazság keresése

John Milton, a szólásszabadság első modern teoretikusa azért állt ki a szabad szólás és sajtó mellett, mert azok korlátozása Isten akaratának és szeretetének akadá-

¹ Eric BARENDT: *Freedom of Speech*. Oxford, Oxford University Press, 2005. 6–23.

² Thomas EMERSON: Toward a General Theory of the First Amendment. *72 Yale Law Journal* (1962–1963) 977., 877–884.

³ Russell L. WEAVER – Catherine HANCOCK – John C. KNECHTLE: *The First Amendment: Cases, Problems, and Materials*. Durham, NC, Carolina Academic Press, 2017. 7–14.

lya lehet, mivel nem engedi felvirágozni a „szabad és értelmes szellemet”.⁴ Isten azért adta az embernek a szabadságot, hogy megfelelően éljen vele. Az ember a felelősség terhét kapta, de ha a társadalom korlátozza egyéni szabadságát, választási lehetőségeit, nem lesz képes a teher viselésére. A józan ész adományának segítségével mindenkinek önállóan, magának kell választania a felkínált lehetőségek közül.

„[E]gy jó könyv elpusztítása már-már fölér egy ember meggyilkolásával. Aki embert öl, egy értelmes teremtményt öl meg, Isten képmását; aki azonban egy jó könyvet semmisít meg, magát az értelmet öli meg, Istennek úgyszólván a szemünkben tükröződő képét.”⁵

Milton szilárdan hitt az igazság hatalmában és erejében, valamint abban, hogy az ember, felhasználva isteni ajándékait, képes arra, hogy az eltérő nézetek vitájában rátaláljon az igazságra.

„Adják meg nekem – minden más szabadságot megelőzően – a tudás, a szólás és a lelkiismeret szerinti vita szabadságát. (...) És noha a tanítás szelei elszabadultak, s mind egymást kergetik a földön – ha egyszer az Igazság kint van a mezőn, akkor jogtalanságot követünk el, ha engedélyeztetéssel és tilalmakkal vonjuk kétségbe erejét. Birkózzék meg ő a Hamissággal; ki hallott olyat, hogy valaha is az Igazság maradt alul egy szabad és nyílt összecsapásban?”⁶

Mielőtt liberális ikonként azonosítanánk, ne felejtjük el, hogy Milton a teológia oldaláról közelített a szólásszabadság felé, és az igazság felfedezését nem függetlenítette az isteni gondviselés szándékaitól.⁷ Ezzel összhangban nem is kívánta a sajtó teljes szabadságát: a „pápista bigottok” könyveinek cenzúrázásához ragaszkodott, és következetes – de utólagos – büntetést kívánt bármely sajtóbeli visszaéléssel szemben; azonban a szólásszabadság általános elnyomását nem tartotta megengedhetőnek.

A szólásszabadság máig gyakran idézett, klasszikus megalapozását fektette le John Stuart Mill liberális angol filozófus *A szabadságról* című esszéjében.⁸ Mill számára az igazság alapvető érték, amely megismerhető, a megismerése pedig a társadalmi fejlődés előfeltétele. Senki nem tévedhetetlen: soha nem lehetünk telje-

⁴ John MILTON: *Areopagitica*. In: REMÉNYI Édua – KOLTAY András (szerk.): *A szólásszabadság képrázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 62. Könczöl Miklós fordítása.

⁵ Uo., 45.

⁶ Uo., 75–76.

⁷ Frederick M. SCHAUER: *Facts and the First Amendment*. 57 *UCLA Law Review* (2010) 897., 902.

⁸ John Stuart MILL: *A szabadságról*. Budapest, Századvég – Readers International, 1994.

sen biztosak abban, hogy amit igaznak gondolunk, valóban az. Éppen ezért a szólásszabadság korlátozása nem engedhető meg, hiszen lehetséges, hogy éppen az elnyomott vélemény hordozza az igazságot.⁹ Toleranciára van tehát szükség, és ez még a valóban igaz álláspontokra is érvényes, ugyanis ha egy nézet a folytonos vita hiányában bevett, meg nem kérdőjelezett igazsággá válik, hamarosan csupán megszokásból fogadják el, és halott dogmává kövül. Sőt, az igazságnak, mielőtt felismerik, nemegyszer át is kell mennie az üldöztetésen, és bár 'kegyes hazugság', hogy minden üldöztetés ellenére diadalmaskodik, „az idők során mindig lesznek emberek, akik újra felfedezik, (...) s annyira megerősödik, hogy már ellen tud állni az elnyomás további próbálkozásainak”.¹⁰ A szabad vita tehát még a felismert igazságnak is a javára válik. A szólásszabadság e hasznos funkcióján felül egyébként is az egyén szabadságának területéhez tartozik, így nem korlátozható addig, amíg gyakorlása nincsen mások kárára.¹¹

Mill hitt az egyénben, akinek nemes feladata minél jobban kibontakoztatni képességeit. Erőteljesen individualista felfogásában azonban helyet kapott a közösség érdeke is, amelynek fejlődéséhez szükséges az igazság felismerése. Mill elmélete feltételezi, hogy a lehetségesen igaz álláspont közzététele minden körülmény közül a legnagyobb társadalmi fontossággal bír. Ezzel ellentétben számos olyan helyzet képzelhető el, amikor egyéb érdekek védelme fontosabbnak tűnik a lehetséges igazság kinyilvánításánál. Mill talán túlértékeli a közéleti vita szerepét a társadalomban, mivel abban még teljes szabadság esetén is csupán az emberek töredéke vesz részt. A többség egyáltalán nem érzi fontosnak azt, hogy hallassa hangját, és nem is feltétlenül kíváncsi arra, hogy egy adott kérdésben melyik álláspont győzedelmeskedik (talán arra sem, hogy mi az 'igazság'). A vitában részt vevők sem feltétlenül racionális alapokon, az érveket-ellenérveket megfelelően mérlegelve foglalják el, illetve módosítják véleményüket. A rövid távú érdekek, például a köznyugalom, közrend védelme pedig felülírhatják az igazság megismerésének szándékát, mivel az legtöbbször egy hosszú és nem szükségszerűen sikerrel kecsegtető folyamat.¹²

A nyílt vita nem vezet el szükségszerűen az igazsághoz, vagy éppen jobb egyéni, illetve társadalmi döntésekhez. Vannak olyan intézmények, amelyekben elsősorban a szabad vélemény biztosíthatja a helyes közös döntések meghozatalát (például tudományos kérdésekben az egyetemek, kutatóhelyek), de mindez nem terjeszthető ki automatikusan a társadalom egészére. Szerencsés az a közösség,

⁹ Uo., 34.

¹⁰ Uo., 36–38.

¹¹ Uo., 100–101., 65–66.

¹² Frederick M. SCHAUER: *Freedom of Speech: A Philosophical Enquiry*. Cambridge, Cambridge University Press, 1982. 19–30.

amelyikben szabadon rendelkezésre állnak az igazság megvitatására szolgáló eszközök (szabad média, demokratikusan választott parlament stb.), de ezek éppúgy alkalmasak arra, hogy az igazság megtalálása ellenében hassanak.¹³

Mill elméletének továbbfejlesztését vélhetjük felfedezni az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának egyik, a szólásszabadság történetében mérföldkőnek számító *Abrams v. United States* ügyben meghozott ítéletében.¹⁴ A sors fintora, hogy nem maga az ítélet, hanem a vele szemben megfogalmazott különvélemény vált jogi klasszikussá, amelyet a Legfelső Bíróság legendás bírója, Oliver Wendell Holmes jegyzett. Holmes szerint: „az áhított végső jó a gondolatok szabad cseréje révén érhető el inkább – hogy az igazság legjobb próbája az, hogy a gondolat elég erős-e ahhoz, hogy kivívja a saját helyét a piaci versenyben.”¹⁵ A Mill elméletén alapuló, de Holmes által hangsúlyozott, a bíróság által első ízben itt megfogalmazott gondolatok piaca (*marketplace of ideas*) metafora jelentős hatást gyakorolt a szólásszabadság jogának amerikai fejlődésére. A későbbiekben a Legfelső Bíróság erre is alapozva semmisített meg számos olyan jogszabályt és bírósági döntést, amelyek a szólás szabadságába való állami beavatkozást tették lehetővé, a ‘piac’ korlátozatlanságára hivatkozva. E felfogás szerint az igazsághoz egyedül elvezető út a gondolatok szabad piacának megteremtése, amelynek első számú potenciális ellensége az állam (kormányzat).

Holmes nézete is kritikával illelhető. Erősen relativizálja az igazság fogalmát, azt a nézetet tekintve igazságnak, amelyik győztesen kerül ki a piaci versengésből. De vajon létezik-e ezzel szemben objektív igazság? A mai kor embere egyre kevésbé hisz ebben, de ha létezik is, megtalálásához biztosan szükség van a közügyekben folyó nyílt vitára. Mindazonáltal az igazság keresésének elmélete furcsa módon új lendületet kapott a 2016-os amerikai elnökválasztási kampány során kezdődött úgynevezett *fake news* vitában.¹⁶

1.2.1. A demokrácia működése

Alexander Meiklejohn szerint a szólásszabadság legfőbb célja és értelme, hogy az állampolgár részt vegyen a közügyek megvitatásában és a róluk való döntések-

¹³ Stephen SEDLEY: Information as a Human Right. In: Jack BEATSON – Yvonne CRIPPS (szerk.): *Freedom of Expression and Freedom of Information. Essays in Honour of Sir David Williams*. Oxford, Oxford University Press, 2000. 241.

¹⁴ *Abrams v. the United States* 250 US 616 (1919).

¹⁵ Uo. In: REMÉNYI–KOLTAY i. m. (4. l.) 453. Reményi Édua fordítása.

¹⁶ David O. KLEIN – Joshua R. WUELLER: Fake News: A Legal Perspective. 20(10) *Journal of Internet Law* (2017) 1. L. az 5. fejezet 3.7. alpontját.

ben.¹⁷ Tehát a jog lényege a demokratikus (ön)kormányzat és döntéshozatal lehetőségének megteremtése. E részvételnek hatékonynak kell lennie, amit csak bizonyos szabályok felállításával lehet biztosítani.

A vélemények között különbséget kell tenni tartalmuk alapján: a (szélesen értelmezett, tehát valamennyi közügyet magában foglaló) politikai vitában részt vevő vélemények kiemelt védelmet élveznek, míg azok, amelyek nem járulnak hozzá a közügyek eldöntéséhez, inkább korlátozhatók. E nézet a szólásszabadságot elsősorban eszköznek tekintti, de az elérni kívánt cél itt nem egy magasabb eszmény, hanem a társadalom működésének biztosítása, amely a demokratikus rendszerekben nem lehetséges a széles körű, nyilvános döntéshozatal nélkül.

Az elmélettel szemben felhozott leggyakoribb érv az, hogy védtelenül hagyja a nem politikai beszédet, tehát azt, amely a demokratikus akaratképzéshez nem járul hozzá. Meiklejohn hamar pontosította az általa védelemre érdemesnek tartott vélemények körét: bármely, az oktatás során felmerülő, a filozófia és a tudomány, illetve az irodalom és a művészet körébe tartozó, valamint valamely közügyről folytatott vitában felbukkanó nézet, álláspont a demokratikus megalapozás értelmében védendőnek számít.¹⁸ A szépirodalom olvasása például növeli az egyén tájékozottságát, aki ezáltal hatékonyabban tud részt venni a közügyek megvitatásában. Az elméletet eredeti változatában túlzottan szűk volta, pontosítása után pedig behatárolhatatlan tágassága miatt érte bírálat.¹⁹

Robert Bork bíró mindenesetre szigorúbban húzta volna meg a határokat: mint tanulmányában kifejtette, ha a szólásszabadság jogának valódi, kikényszeríthető tartalmat kívánunk adni, akkor az kizárólag a közügyek eldöntéséhez hozzájárulni kívánó „politikai beszédet” foglalhatja magában. Bár elismerte, hogy a szépirodalom fontos szerepet tölt be a közügyekben való döntéshozatalban, úgy látta, hogy más magatartásokra, amelyeket a jog nem részesít kifejezett alkotmányos védelemben, ez éppúgy igaz lehet. Ha a szólásszabadság védelmi körének túlzott kitégítését el akarjuk kerülni, akkor teljes alkotmányos védelmet csak a politikai beszédnek szabad biztosítanunk. Ellenkező esetben, a szólásszabadság védelmi körébe vonva a közügyek eldöntéséhez hozzá nem járuló kifejezéseket is, mint például a reklámok vagy az obszcenitás, a védelem általános mértéke óhatatlanul csökkenne. Ez nem jelenti azt, hogy ezen kívül minden más beszéd védtelen maradna – ezt egyébként Meiklejohn sem gondolta kívánatosnak a maga által megha-

¹⁷ L. Alexander MEIKLEJOHN: *Political Freedom: The Constitutional Powers of the People*. Oxford, Oxford University Press, 1965.

¹⁸ Alexander MEIKLEJOHN: The First Amendment is an Absolute. *Supreme Court Review* (1961) 245., 256–257.

¹⁹ Wojciech SADURSKI: *Freedom of Speech and its Limits*. Boston, Kluwer Academic, 1999. 21–22.

tározott kategórián kívüli véleményekről –, de azok esetében a védelem mértékének megállapítását Bork a társadalom és választott képviselői belátására bízta volna.²⁰

Az elméleten belüli hangsúlyok változhatnak. Robert Post például nem a közös döntéshozatal, hanem a demokratikus önkormányzás eszközének tekinti a sajtószabadságot. Elméletében nem a demokratikus döntés módszere, hanem az egyén közéletben való részvétele kerül a fókuszba, nem a módszer megfelelő alkalmazása, hanem az egyén részvételi lehetőségének biztosítása, így egyéni autonómiájának elismerése, ezen keresztül pedig a meghozott döntés legitimitásának megerősítése a lényeg.²¹ Martin Redish elmélete pedig a demokratikus és az individuális igazolások keveréke: felfogásában a szólásszabadság nem a közös döntéshozatal eszköze, hanem az egyének közötti versengés biztosítója, illetve egymás meggyőzésének szabadságaként jelenik meg, ami a demokratikus társadalmi rend alapja.²²

1.2.2. Az individualista elmélet

Az individualista megalapozások két fő csoportra oszthatók – az egyik a szólásszabadságot önmagában értéknek, és nem valamely más cél elérésére szolgáló eszköznek tekinti.²³ E nézet értelmében a szabad szólás azért illeti meg az embert, mert a szabadság megléte, élvezete önmagában is hozzájárul a „jó élet” megteremtéséhez. Ronald Dworkin értelmezésében e jog azért illeti meg az embert, mert az igazságos politikai rendszerben az állam a társadalom minden felnőtt tagját „felelős morális lényként” kell hogy kezelje.²⁴

Az individualista igazolások másik csoportja eszközt lát a szólásszabadság jogában: eszközt a személyiség fejlesztésére, kiteljesítésére, az autonómia elérésére. Az individualista felfogások képviselői úgy vélik, hogy a fentebb tárgyalt elméletek kidolgozói ott hibáznak, amikor összetévesztik egymással az alapvető értéket és az annak elérésére szolgáló eszközöket: a demokrácia hatékony működése és az igazság megtalálása nem fundamentális értékek, hanem csupán eszközök a való-

²⁰ Robert H. BORK: Neutral Principles and Some First Amendment Problems. 47 *Indiana Law Journal* (1971) 1., 27–28.

²¹ Robert C. POST: Meiklejohn’s Mistake: Individual Autonomy and the Reform of Public Discourse. 79 *University of Colorado Law Review* (1993) 1109.; Robert C. POST: Participatory Democracy and Free Speech. 97 *Virginia Law Review* (2011) 477.

²² Martin H. REDISH: *The Adversary First Amendment*. Palo Alto, Stanford University Press, 2013.

²³ Martin H. REDISH: The Value of Free Speech. 130 *University of Pennsylvania Law Review* (1982) 591., 603–604.

²⁴ Ronald DWORKIN: *Freedom’s Law. The Moral Reading of the American Constitution*. Oxford, Oxford University Press, 1996. 199–202.; Ronald DWORKIN: *Taking Rights Seriously*. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1977. 266–278., 364–368.

ban alapvető érték, az egyén szabadságának eléréséhez és az emberi személyiség kiteljesedésének megvalósításához. A szólásszabadság nem lehet csupán egy választott társadalmi rendből fakadó jogosultság: értékét nem kizárólag és nem elsősorban a demokratikus rendszer adja, hanem az egyén tisztelete, és ez a kíváncsi morális alapú, az emberrel veleszületett, nincs más célnak alárendelve. Nem a demokrácia hozta magával a szólásszabadság védelmét, hanem éppen fordítva: a szabadság gyakorlásának biztosítása teszi lehetővé és egyben követeli meg a demokratikus működést.²⁵

Edwin Baker szabadságmodellje szerint Meiklejohn téved: nem az a fontos, hogy mindent kimondjunk, hanem hogy a társadalom senkit ne fõsson meg a szabad szólás jogától.²⁶ Baker azonban nem terjeszti ki elméletének érvényét valamennyi szólásra – csak azok élveznek teljes védeltséget, amelyek valóban az individuum megnyilvánulásainak tekinthetők. Ha a szólás célja elsősorban a haszonszerzés, mint például a reklámok, illetve a média esetében – amelyek szerinte nem különböznek más, általánosan elfogadott módon, precízen szabályozott üzleti vállalkozásoktól –, akkor a szabadsága szerinte csak akkor igazolható, ha az hasznot hajt a társadalom számára.²⁷ A média szabadsága tehát csak instrumentálisan igazolható, nem lehet öncél.

1.2.3. A szólásszabadság igazolásai: elmélet és gyakorlat

A szólásszabadság igazolásainak korántsem csupán elméleti jelentősége van – e teóriákat mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó bíróságok figyelembe vehetik. Oliver Wendell Holmes és Louis Brandeis, a 20. század első harmadának nagy amerikai bírái egyenesen bírósági döntésekben fejtették ki a szólásszabadsággal kapcsolatos elméleteiket.²⁸ Az 1964-ben eldöntött *New York Times Co. v. Sullivan* ügyben az amerikai Legfelső Bíróság egyértelműen hitet tett a szólásszabadság demokráciában betöltött szerepe mellett, amire alapozva új irányt szabott a rágalmazással kapcsolatos több száz éves *common law* szabályoknak; a bírák szerint az Egyesült Államokban „mély nemzeti elkötelezettség fűződik ahhoz, hogy a közéleti kérdésekről folytatott vita korlátlan, erőteljes és szélesre nyitott legyen”.²⁹

²⁵ John LAWS: Meiklejohn, the First Amendment and Free Speech in English Law. In: Ian LOVELAND (szerk.): *Importing the First Amendment. Freedom of Expression in American, English and European Law*. Oxford–Portland, Hart, 1998. 135–137.

²⁶ Edwin C. BAKER: *Human Liberty and Freedom of Speech*. Oxford, Oxford University Press, 1989. 23.

²⁷ Uo., 194–249.

²⁸ *Abrams v. the United States* (14. lj.); *Whitney v. California* 274 US 357 (1927).

²⁹ *New York Times Co. v. Sullivan* 376 US 254 (1964) 270.

Az amerikai Legfelső Bíróság az egyes döntéseiben valamennyi fentebb bemutatott igazolást magáévá tette már, de talán a demokratikus elméletet tekinti a legfontosabbnak közülük.³⁰ A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) is annak alapján ítéli meg az egyes államokban alkalmazott szólásszabadság-korlátozások Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban: Egyezmény) való kompatibilitását, hogy az mennyire volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”.³¹ Ennek megfelelően a testület kiforrott gyakorlata mind az egyéni szabadságot, mind a nyílt közvitát támogatja, hiszen a politikai vita szabadsága minden demokratikus rendszer alapja.³²

A szólásszabadság igazolásainak nagy jelentősége van az internetes kommunikáció szabadsága szempontjából is. Az interneten zajló nyilvános eszmecserét az 1990-es években kulcsfontosságú eszköznek tekintették a demokrácia újabb, magasabb minőségéhez: az interneten mindenki részt vehet a vitában, véleményt nyilváníthat, és minden információhoz hozzáférhet a nyilvános kommunikáció előtt tornyosuló korábbi akadályok (hozzáférés nehézségei, magas költségek) nélkül.³³ Az internetes kommunikáció hozzájárulhat az elnyomó kormányzattal szembeni fellépéshez,³⁴ a demokráciákban pedig közvetlenül formálhatja a kormányzati döntéseket, illetve biztosíthat fórumot az érdeklődő állampolgárok számára.³⁵

Az internet szabadsága melletti legerősebb érv a demokratikus, nyílt közéleti vita védelméhez fűződő érdek, de a szólásszabadság másik két igazolása sem szorul háttérbe. Az internet az egyéni önkifejezés új módozatait is megeremtetette, az anonimitás lehetőségeivel pedig sokakat ösztönzött a megszólalásra köz- vagy magánügyekben, olyanokat, akik korábban esetleg – a következményektől tartva – hallgattak.³⁶ Hasonlóan, az interneten óriási mennyiségű, a múltban csak nehezebben hozzáférhető adat, információ, dokumentum és könyv vált elérhetővé, elvben ezzel az ‘igazság’ megtalálását szolgálva egyes vitás kérdésekben. De arra csak kevesen számítottak, hogy a valós tények azonosítása ekkora információ-tömegben el is nehezülhet. A 2016-ban kipattant *fake news* botrány ennek kiváló illusztrá-

³⁰ Russell L. WEAVER: *Understanding the First Amendment*. Durham, Carolina Academic Press, 2017. 12.

³¹ Egyezmény, 10. cikk 1. bek.

³² *Lingens v. Austria*, no. 12/1984/84/131, 1986. június 24-ei ítélet, 41–42. bek.; *Bowman v. the United Kingdom*, no. 141/1996/760/961, 1998. február 19-ei ítélet, 42. bek.

³³ James CURRAN – Natalie FENTON – Des FREEDMAN: *Misunderstanding the Internet*. London, Routledge, 2016. 11–12.

³⁴ Russell L. WEAVER: *From Gutenberg to the Internet. Free Speech, Advancing Technology, and the Implications for Democracy*. Durham, Carolina Academic Press, 2013. 74–85.

³⁵ CURRAN–FENTON–FREEDMAN i. m. (33. lj.) 16–21.

³⁶ *L. Delfi AS v. Estonia*, no. 64569/09, 2015. június 15-ei ítélet [GC]; *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary*, no. 22947/13, 2016. február 6-ai ítélet.

ciója.³⁷ Az internetes kommunikáció bizonyos esetekben nem az objektív valóságot, hanem a szemlélő vagy egy közösség által annak tekintett valótlanúság megerősítését és elterjedését támogatja.³⁸

1.2.4. Az igazolások közeledése

Egyetlen érték Prokrusztész-ágyába nem lehet valamennyi védelemre érdemes beszédet betuszkolni.³⁹ A szólásszabadság egyszerre több, egymással esetleg csak laza vagy esetenként szorosabb kapcsolatban álló értéket is szolgál. A három fent tárgyalt igazoláscsoport nem zárja ki azt, hogy egy adott kérdésben egyszerre többüket, akár mindhármat is alkalmazzuk. Az EJEB a *Handyside v. the United Kingdom* ügyben meghozott, a szólásszabadság értelmezésében alapvetőnek számító döntése szerint „a szólásszabadság a [demokratikus] társadalom egyik nélkülözhetetlen alapját képezi, annak fejlődéséhez és minden ember gyarapodásához szükséges, alapvető feltétel.”⁴⁰

A szólásszabadság joga mögötti eltérő értékek összeolvadásának egyik klasszikus megfogalmazása Brandeis bírótól származik:

„Azok, akik kivívták függetlenségünket, hittek abban, hogy az állam végső célja az, hogy szabaddá tegye az embert képességei kibontakoztatására, és hogy kormányzatában a dolgokat megvitató erők felülkerekednek az önkényes erőkön. A szabadságot mint célt és mint eszközt is nagyra tartották. Hittek abban, hogy a boldogság titka a szabadság, a szabadság titka pedig a bátorság. Úgy vélték, hogy annak szabadsága, hogy úgy gondolkodjunk, ahogy akarunk, és úgy beszéljünk, ahogyan gondolkodunk, elengedhetetlen eszköze a politikai igazság felfedezésének és terjesztésének; hogy szabad szólás és gyülekezés nélkül az eszmecsere értelmetlen lenne, ezekkel viszont a vita rendszerint megfelelő védelmet nyújt a kártékony tanok terjesztése ellen; hogy a szabadságra nézvést a legnagyobb fenyegetést a közönyös nép jelenti; hogy a nyilvános vita politikai kötelesség, és hogy ennek az amerikai kormányzat alapelveinek kell lennie.”⁴¹

³⁷ Olivia SOLON: Facebook's Failure: Did Fake News and Polarized Politics Get Trump Elected? *The Guardian*, 2016. november 10., <https://www.theguardian.com/technology/2016/nov/10/facebook-fake-news-election-conspiracy-theories>

³⁸ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, Princeton University Press, 2016. 59–136.

³⁹ Robert C. POST: Recuperating First Amendment Doctrine. 47 *Stanford Law Review* (1995) 1249., 1272.

⁴⁰ *Handyside v. the United Kingdom*, no. 5493/72, 1976. december 7-ei ítélet, 49. bek.

⁴¹ *Whitney v. California* (28. lj.). In: REMÉNYI–KOLTAY i. m. (4. lj.) 466–467. Reményi Édua fordítása.

A különböző igazolások által védett értékek egyébként sem függetlenek egymástól, hanem különböző, hol gyengébb, hol pedig erősebb kapcsolatban állnak egymással.⁴² A gondolatok piacának holmesi elmélete igen közel áll a demokratikus nézetekhez. Az igazság keresésének elméletei mind-mind erőteljes individualista vonásokkal rendelkeznek. Egyes individuális nézetek szerint a szólás önmagáért való érték, de a legtöbb elmélet elveti e gondolatot, és a szólást eszköznek, mégpedig a személyiség kiteljesedése eszközeként tekinti. Ezek az értékek nemcsak egymás mellett, párhuzamosan léteznek, hanem össze is függnék egymással. A demokrácia működéséhez szabad, önálló, egyéni döntéshozatalok sokasága kell, és nemcsak egy választási eljárásban, hanem a mindennapi életben is. A szabad döntéshozatal nem létezhet az egyén autonómiája nélkül, az autonóm döntéshozatalhoz szükséges a gondolatok szabad piaca, az autonómiára éppúgy szüksége van a beszélőnek, mint a beszéd közönségének. Mindeközben egyáltalán nem szükséges, hogy feladjuk Milton, Mill, Brandeis és a többiek reményét arra, hogy a vita során rátalálhatunk a feltett kérdésre adható 'igaz' válaszra. Joseph Raz szerint az igazolás középpontjában álló érték a szabad szólás útján létrejövő plurális, sokszínű társadalom, amelyben egymás mellett léteznek az eltérő vélemények, és azok el is viselik egymás létezését.⁴³

1.3. A beszéd kategóriája és a védelem hatóköre

1.3.1. Terminológiai eltérések

A nyilvános vita szabadságát biztosító jogot a különböző jogi dokumentumok különféle elnevezésekkel illetik. A „szólásszabadság” (*freedom of speech*) kifejezést állítólag I. Jakab angol király használta először,⁴⁴ majd az amerikai alkotmány első kiegészítése is ezt a kifejezést alkalmazta 1791-ben. Mindazonáltal az amerikai jogtudományban a „kifejezés szabadsága” (*freedom of expression*) ma már gyakrabban bukkan fel.⁴⁵ Jóval ritkább ellenben a német jogrendszer által hasz-

⁴² Judith LICHTENBERG: Foundations and Limits of Freedom of the Press. In: Judith LICHTENBERG (szerk.): *Democracy and the Mass Media*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990. 334.

⁴³ Joseph RAZ: Free Expression and Personal Identification. 11 *Oxford Journal of Legal Studies* (1991) 303.

⁴⁴ L. Leonard W. LEVY: *Emergence of a Free Press*. Chicago, Ivan R. Dee, 2004. 3–4.

⁴⁵ L. EMERSON i. m. (2. lj.); Martin H. REDISH: The First Amendment in the Marketplace: Commercial Speech and the Values of Free Expression. 39 *George Washington Law Review* (1971) 429.; David A. STRAUSS: Persuasion, Autonomy, and Freedom of Expression. 91 *Columbia Law Review* (1991) 334.

nált „véleményszabadság”, „véleménynyilvánítási szabadság” (*Meinungsfreiheit, Meinungsäußerungsfreiheit*, illetve *freedom of opinion*), valamint az archaikusnak ható „gondolatszabadság” (*freedom of thought*).⁴⁶ Az 1789-es francia Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata a gondolatok és a vélemények szabad kinyilvánításának jogát hirdette.⁴⁷

Az egyes elnevezések utalnak a jog védelmi körére („beszéd”, „szólás”, „kifejezés”, „vélemény”, „gondolat”), amelyek közül a „kifejezés” a legtágabb, így ennek használata tűnik a leghasznosabbnak. De nem érdemes e kifejezések szó szerinti, köznyelvi értelméhez ragaszkodni – a szólás/beszéd általános kategóriája jelentősen eltér a szólásszabadság joga által védett beszéd kategóriájától.

1.3.2. A beszéd kategóriája

1.3.2.1. Beszéd és ‘beszéd’

Nyilvánvaló, hogy az írásos, nyomtatott vagy digitálisan hozzáférhető szövegek is beszédnek minősülnek, hasonlóan a különböző médiumok műsoraihoz vagy a filmalkotásokhoz. Ha valamely felismerhető gondolatot hordoznak, akkor beszédnek minősülhetnek a képek és más, vizuálisan érzékelhető tárgyak, ábrázolások, például a műalkotások, de akár a szöveg nélküli zene⁴⁸ vagy a tánc⁴⁹ is.

Frederick Schauer számos cikket szentelt a köznyelvi és a jogi beszéd különbségének.⁵⁰ Ezekből is kitűnik, hogy akadnak olyan szóban elhangzó vagy leírt, ki-nyomtatott szövegek, kifejezések is, amelyekről fel sem tételezzük, hogy a szólás-szabadság védelmét élveznék: a hamis tanúzás, a szerződéskötés, a házasságkötés során történő eskütétel vagy a bűncselekmény elkövetésére való felhívás esetén fel sem merül, hogy az elhangzó kifejezéseket a szólásszabadság védelmi körébe kellene vonni. A jogellenes fenyegetés szavai maguk a tiltott cselekmények; a hamis tanúzás maga a bűncselekmény, amely verbális kifejezések útján valósul meg; az anyakönyvvezető előtt kimondott igen maga a házasságkötés aktusa; a szóbeli fel-

⁴⁶ John B. BURY: *A History of Freedom of Thought*. New York – London, Henry Holt – Williams and Norgate, 1913; Egyezmény, 9. cikk 1. bek.

⁴⁷ Déclaration des droits de l’homme et du citoyen, XI. cikk.

⁴⁸ Mark V. TUSHNET – Alan K. CHEN – Joseph BLOCHER: *Free Speech Beyond Words. The Surprising Reach of the First Amendment*. New York, New York University Press, 2017. 15–69.

⁴⁹ *Barnes v. Glen Theatre, Inc.* 501 US 560 (1991); *City of Erie v. Pap’s AM* 527 US 277 (2000).

⁵⁰ L. pl. Frederick M. SCHAUER: Speech and „Speech” – Obscenity and „Obscenity”: An Exercise in the Interpretation of Constitutional Language. 67 *Georgetown Law Journal* (1979) 899.

mondás maga a jogviszony megszüntetése – bár kivétel nélkül verbális kifejezésekről van szó, egyik sem tekinthető a szólásszabadság megnyilvánulásának.⁵¹

Amikor egy fiatal amerikai lány, Michelle Carter sms-ekben arra buzdította barátját, hogy kövessen el öngyilkosságot, bár üzeneteiben szavakat, értelemmel bíró mondatokat írt le, a végül valóban megtörtént tragédia utáni büntetőeljárásban a bíróság nem tekintette e szövegeket („akaszd fel magad, ugorj le egy épületről...”, „meg kell tenned...”) a szólásszabadság védelme alatt állónak.⁵²

Ugyanakkor akadnak olyan cselekmények, amelyek tényleges beszéd, azonosítható szavak, mondatok nélkül is egyértelműen élvezik a szólásszabadság védelmét: néma tüntetések, sztrájkok vagy mondjuk a valamely véleményt kifejező ruházat (például egyenruha, karszalag, jelvény) viselése.

A szólásszabadság köre az elmúlt évtizedek során fokozatosan tágult. Ez a folyamat Európában is világosan látható, bár teljes valójában az Egyesült Államokban bontakozott ki, ahol ma már nemcsak a reklámokra terjed ki,⁵³ hanem a kampányfinanszírozás⁵⁴ vagy az állami támogatások elosztásának kérdéseire is⁵⁵ éppúgy, mint az éjszakai bárokban előadott sztriptíztáncra.⁵⁶ Schauer szerint ez a folyamat csorbítja a szólásszabadság jogának eredeti értelmezését, mert olyan magatartásokat is annak körébe von, amelyeknek ugyan van kommunikatív tartalmuk, de nem meghatározó. Viszont, mivel az amerikai alkotmányban nincs olyan konkrét jogosultság, amely az ilyen magatartások védelmére felhívható lenne, jobb híján a szólásszabadság körébe utalják őket, ez pedig azzal a következménnyel jár, hogy a jog eredeti célja – legyen az a közéleti viták zavartalanságának vagy akár az egyén autonómiájának biztosítása – elhalványul.⁵⁷

⁵¹ Cass R. SUNSTEIN: Words, Conduct, Caste. 60 *University of Chicago Law Review* (1993) 795., 836–840.

⁵² Katharine Q. SEELYE: Michelle Carter Gets 15-Month Jail Term in Texting Suicide Case. *The New York Times*, 2017. augusztus 3.; a „beszéd” kategóriájának illetően szűkítését vitatja: Robbie SOAVE: Michelle Carter Didn't Kill With a Text. *The New York Times*, 2017. június 16.

⁵³ *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council* 425 US 748 (1976).

⁵⁴ *Buckley v. Valeo* 424 US 1 (1976); *Citizens United v. Federal Election Commission* 558 US 310 (2010).

⁵⁵ *National Endowment for the Arts v. Finley* 524 US 569 (1998).

⁵⁶ L. 49. lj.

⁵⁷ Frederick M. SCHAUER: First Amendment Opportunism. In: Lee C. BOLLINGER – Geoffrey R. STONE (szerk.): *Eternally Vigilant: Free Speech in the Modern Era*. Chicago, University of Chicago Press, 2002.

1.3.2.2. Beszéd és cselekvés

A beszéd és a cselekvés kategóriái egymástól elválaszthatatlanok. Valamely cselekedettel kifejezhetünk egy bizonyos véleményt, ehhez nincs szükség sem szóban elhangzó, sem leírt szövegre. Bizonyos jelzések, szimbólumok önmagukban is beszédnek minősülhetnek. A határok meghúzása azonban fontos, hiszen szinte bármely cselekményről elmondható, hogy kifejez valamit.⁵⁸ A határ meghúzásának többféle szempontja lehetséges. Post szerint a beszéd nem önmagában értékes, és csak akkor kaphat jogi védelmet, ha valamely alkotmányos értékkel (legyen az a demokrácia működése vagy az egyén autonómiája) bír.⁵⁹ Megvizsgálhatjuk, hogy a cselekvés előmozdított-e valamely olyan érdeket, amelyet a szólásszabadság igazolásaként fogadhatunk el. Hozzájárult-e a demokratikus döntéshozatalhoz vagy az egyén autonómiájának gyakorlásához? Vizsgálhatjuk a cselekményt kifejezetten a végrehajtója szempontjából is: szándékában állt-e valamit kifejezni cselekedetével?

Ha az egyébként expresszív cselekedet korlátozása vagy tilalma valamely legitim érdek miatt, és nem kifejezetten a szólásszabadság korlátozása okán történik, alkotmányos szempontból megengedhető lehet. Ilyen eset a másnak okozott kár megelőzése (egy politikai gyilkosság lehet expresszív tartalmú tett, de az emberi élet védelme egyértelműen lehetővé teszi a tiltását, és nem gondolunk e tilalomra a szólásszabadság korlátjaként). A *United States v. O'Brien* ügyben⁶⁰ az Egyesült Államok Legfelső Bírósága úgy döntött, hogy a katonai behívó elégetése, bár kétségtelenül minősülhet véleménynyilvánításnak (David O'Brien egyértelműen a vietnami háború elleni demonstratív jelleggel cselekedett), az állam azon érdekét sérti, amely a sorozás rendjéhez, zavartalanságához fűződik. Ezért az a szabály, amelynek értelmében a behívó megsemmisítése vagy megrongálása büntethető, és amely alapján O'Brien elítélték, nem kifejezetten a szólásszabadság korlátozására irányul, hanem egyéb, méltányolható állami érdeket véd. Ezért az ítélet jogos volt, az alapjául szolgáló jogszabály pedig nem alkotmányellenes.

Beszédnek minősülhet-e az anyagi támogatás nyújtása annak érdekében, hogy a támogatott beszéljen (például a támogatás összegét felhasználva műalkotást hozzon létre vagy választáson induljon)? Pénz, befolyás nélkül az egyes ember hangja elhalkul, elvész a tömegben. A pénz szükséges lehet a szólásszabadság hatékony gyakorlásához, de a legtöbb esetben ahhoz is, hogy egyáltalán sok emberhez szólhassunk. A szólásszabadság és a pénz kapcsolatának három legjelentősebb problé-

⁵⁸ SCHAUER i. m. (50. lj.) 912.

⁵⁹ POST i. m. (39. lj.) 1249.

⁶⁰ *The United States v. O'Brien* 391 US 367 (1968).

mája a következő: 1. a választási, népszavazási kampányok támogatása,⁶¹ 2. a kormányzat által a kultúrára, illetve bizonyos közintézményekre fordított támogatás elosztásának módja,⁶² illetve 3. annak megítélése, hogy a támogató előírhatja-e a támogatás fejében azt, hogy a beszélő mit, vagy mit ne mondjon.⁶³

A beszéd és a pénz problematikájához kapcsolódó kérdés, hogy vajon a nagy és tőkeerős vállalatok mennyiben gyakorolhatják a szólásszabadság jogát.⁶⁴ A jogrendszerek a jog terjedelme tekintetében általában véve nem tesznek különbséget a megszólalók státusa között, legfeljebb sajátos helyzetekben képzelhető ez el.⁶⁵ A bevételszerzésben érdekelt piaci vállalkozások esetében azonban nehezebb azonosítani a megszólalásuk mögötti azon érdeket, amelyet a szólásszabadság biztosítása által védeni kell: egy vállalat nem képes a szólásszabadságon keresztül „személyisége kiteljesítésére”, megszólalásai pedig jellemzően nem a demokratikus vitában való részvételt szolgálják. Miközben a nyilvánosságban való részvételük, illetve annak alkotmányos védelme a közösség érdekeit is szolgálhatja, a nagyvállalatok (főleg a nyilvános szféra működésével foglalkozó vállalatok, médiaszolgáltatók, online cégek) részvétele a vitában el is torzíthatja azt, hiszen amíg ezek nagy erővel hallatják a hangjukat, mások megszólalásának erejét el is tudják tompítani.

1.3.3. Kategóriák és védelem

Az amerikai jogrendszer megpróbál különbséget tenni a szólásszabadság terjedelme, hatóköre és az e hatókörbe tartozó beszéd védelmének ereje között.⁶⁶ Amely kifejezés/tett nem tartozik a hatókörbe, arra a szólásszabadság alkotmányos védelme nem terjed ki. Amely kifejezés/tett viszont beletartozik (és ezáltal a jog szempontjából beszéddé válik), ott alapos, de a beszéd tartalmához, jellegéhez képest

⁶¹ *L. Bowman v. the United Kingdom* (32. lj.); *Buckley v. Valeo* (54. lj.) *Citizens United v. Federal Election Commission* (54. lj.)

⁶² *National Endowment for the Arts v. Finley* (55. lj.).

⁶³ Az abortusz/családtervezés vonatkozásában l. pl. *Rust v. Sullivan* 500 US 173 (1991); *Burwell v. Hobby Lobby* 573 US ___ (2014); a vallásszabadság összefüggésében l. *Rosenberger v. Rector and Visitors of University of Virginia* 515 US 819 (1995).

⁶⁴ A kérdéstől összefoglalóan l. Randall P. BEZANSON: Institutional Speech. 80 *Iowa Law Review* (1995) 735.; Martin H. REDISH – Howard WASSERMAN: What’s Good for General Motors: Corporate Speech and the Theory of Free Expression. 66 *George Washington Law Review* (1998) 235.

⁶⁵ Ilyen pl. a ‘jelölő szervezetek’, politikai pártok többletjogokkal való felruházása a választási kampány idején.

⁶⁶ L. TÖRÖK Bernát: A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában. In: KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején* 2. Budapest, Wolters Kluwer, 2015.

eltérő elemekből álló vizsgálat tárgyává kell tenni az alkalmazott korlátozás alkotmánnyal való összeegyeztethetőségét.⁶⁷ E megkülönböztetés alapja az amerikai jogban a *Chaplinsky v. New Hampshire* ítéletben⁶⁸ gyökerezik; Murphy bíró szavaival:

„A beszédnek vannak bizonyos jól meghatározott és szűken behatárolt osztályai, amelyek megelőzéséről és megbüntetéséről sosem gondolták úgy, hogy bármilyen alkotmányos problémát vetnének fel. Ezek magukban foglalják az erkölcstelen és illetlen, a gyalázkodó, a rágalmozó és a sértő vagy »támadó« szavakat, amelyek már kifejezésre juttatásukkal sérelmet okoznak, vagy a nyugalom azonnali megzavarásának buzdítására irányulnak. Helyesen jegyezték meg, hogy az ilyen kifejezésre juttatás a gondolatok semmiféle kifejtésének nem lényegi eleme, és olyan csekély társadalmi értéke van az igazság felé tett lépés gyanánt, hogy ha esetleg bármiféle haszon is származik belőle, azt nyilvánvalóan felülmúlja a társadalom rendhez és erkölcsösséghez fűződő érdeke.”⁶⁹

A szólásszabadságon kívüli megnyilvánulások listája 1942 óta jelentősen módosult. A közügyekre vonatkozó rágalmozó beszéd jelentős védelmet kapott,⁷⁰ a *Chaplinsky*-ügyben pedig nem is említett kereskedelmi célú beszéd – amennyiben nem a fogyasztót félrevezető, valótlan tartalmú – szintén a szólásszabadság védelmét élvezi.⁷¹ A *United States v. Alvarez* ítéletben 2012-ben a Legfelső Bíróság kibővített listát állított fel:⁷²

„[A] beszéd tartalomalapú korlátozásai általában csak akkor voltak megengedve, amikor néhány, »a bíróság számára régóta ismeretes, a [véleménynyilvánítás] történelmi és hagyományos kategóriájára« szorítkoztak. (...) E kategóriák között szerepel a törvénytelen cselekedetre irányuló és valószínűleg azt kiváltó buzdítás, az illetlenség, a rágalmozás, a büntetendő viselkedéshez hozzátartozó szólás, az úgynevezett támadó szavak, a gyermekpornográfia, a csalás, a valódi fenyegetés és az olyan, súlyos és közvetlen veszélyt jelentő szólás, amelynek megelőzésére a kormány fel van hatalmazva.”⁷³

⁶⁷ Mark TUSHNET: The Coverage/Protection Distinction in the Law of Freedom of Speech: An Essay on Meta-Doctrine in Constitutional Law. 25 *William & Mary Bill of Rights Journal* (2017) 1073., 1083–1088.

⁶⁸ *Chaplinsky v. New Hampshire* 315 US 568 (1942).

⁶⁹ Uo., 571–572.

⁷⁰ *New York Times Co. v. Sullivan* (29. lj.).

⁷¹ *Central Hudson Gas and Electric Corp. v. Public Service Commission of New York* 447 US 557 (1980).

⁷² *The United States v. Alvarez* 132 S. Ct. 2537 [567 US 709 (2012)].

⁷³ Uo., 2544. (hivatkozások kihagyva – K. A.)

Nem sokkal korábban a *United States v. Stevens* ítélet⁷⁴ mintha alaposan szűkítette volna az elképzelhetően a hatókörön kívül maradó megnyilvánulások körét, amikor elutasította e megnyilvánulások új kategóriáinak meghatározását – a valamely „hagyományosan” tilalmazható kategóriába nem sorolható beszédet a bíróság nem helyezheti a hatókörön kívülre.⁷⁵ A konkrét ügyben az állatok kínzását ábrázoló videók túlságosan tág körű kriminalizálása minősült ezen okból alkotmányellenesnek. A *Chaplinsky*-ügy idején a testület erre a típusú beszédre még nem gondolhatott, így felsorolásában sem szerepeltette. A *Ferber*-ügy⁷⁶ azonban ellentmond e megközelítésnek, hiszen a gyermekpornográfia sem létezett jogi problémaként 1942-ben, a Legfelső Bíróság négy évtizeddel később mégis a szólásszabadság körén kívüli megnyilvánulásnak tekintette. Mindenesetre óvatosan kell eljárni a beszéd határainak meghúzásánál, hiszen a művelet végén bizonyos kifejezések/cselekmények a védelmi körön kívül rekednek, és nem lesznek jogosultak teljes alkotmányos védelemre.⁷⁷

További két nehezítő körülmény adódik a hatókör pontos megállapításakor. A hatókörön kívüli megnyilvánulások sem korlátozhatók a kormányzat által teljesen szabadon, például a támadó szavak tiltásának is nézőpontsemlegesnek kell lennie (nem lehet például csak a feketék elleni támadó fellépést tiltani a katolikusokat támadó kifejezések érintetlenül hagyásával).⁷⁸ Azaz bizonyos alkotmányos mércék a szólásszabadság körébe nem tartozó kifejezéseket szabályozó előírásokkal szemben is alkalmazandók. Másfelől a szólásszabadságba beletartozó kifejezések védelmi szintje is eltérő lehet. Különbséget kell tehát tenni a beszéd jogi határainak megvonása és az így meghatározott kategóriák védelmének mértéke között.

Az európai jogrendszerek, illetve az EJEB nem határoznak meg az amerikai Legfelső Bírósághoz hasonlóan beszédkategóriákat. E jogi rezsimek a jogkorlátozás által védendő érdekekből indulnak ki. A legtipikusabb szóláskorlátozások Európa-szerte hasonlóak: az emberi személyiség védelme (a rágalmozó vagy a magánszférába hatoló beszéddel szemben), az egyes társadalmi közösségek védelme a gyűlölettel szemben, a közrend és a nemzetbiztonság védelme (például a garázdsággal vagy a terrorizmussal szemben), a gyermekek védelme a fejlődésükre káros tartalmaktól, a fogyasztók védelme a megtévesztő kereskedelmi közleményekkel szemben.⁷⁹ Az EJEB gyakorlatában ez alól az egyetlen kivétel azon megnyilvánu-

⁷⁴ *The United States v. Stevens* 559 US 460 (2010).

⁷⁵ Uo., 468–473.

⁷⁶ *New York v. Ferber* 458 US 747 (1982).

⁷⁷ SCHAUER i. m. (12. lj.) 101–102.

⁷⁸ *R. A. V. v. City of St. Paul* 505 US 377 (1992).

⁷⁹ L. a szólásszabadság kérdéseit átfogóan tárgyaló monográfiákban alkalmazott felosztásokat: BARENDT i. m. (1. lj.); PERRY KELLER: *European and International Media Law. Liberal Democracy, Trade, and the New Media*. Oxford, Oxford University Press, 2011; KEVIN SAUNDERS: *Free Expression and Democracy*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017; JAN OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

lások köre, amelyeket a bíróság a 17. cikk alkalmazásával a szólásszabadsággal való visszaélésnek minősít, így korlátozásuk a 10. cikkel való összeegyeztethetőségét nem is vizsgálja.⁸⁰

1.3.4. A közügyek nyílt vitája mint a szólásszabadság magja

Mind Európában, mind az Egyesült Államokban igaz, hogy a szólásszabadság védett körén belül is akad olyan megnyilvánulás, amely fokozottabban védett. A politikai beszédet, azaz a közügyekben folytatott nyilvános vitát, kifejtett véleményt minden nyugati jogrendszer kiemelten óvja, sokszor még akkor is, ha mások jogainak sérelmét idézi elő. A politikai beszédet tekinthetjük tehát a szólásszabadság legerősebben védett magjának.⁸¹

A politikai beszéd meghatározása nem könnyű, bizonyos jogrendszerek például csak kifejezetten a parlament működésével kapcsolatos megnyilvánulásokat tekintik e körbe tartozónak,⁸² Bork bíró szintén megszorítóan értelmezte a védelemre érdemes politikai beszéd körét.⁸³ A legtöbben azonban ennél jóval szélesebb körben határozzák meg a kategóriát: Meiklejohn kitágította az irodalommal és a művészetekkel,⁸⁴ Barendt szerint pedig politikai beszédnek tekinthető minden olyan megszólalás, amely esetlegesen hozzájárul a közvélemény alakításához a témák olyan körében, amelyre egy tájékozott állampolgár közügyként tekinthet.⁸⁵

A politikai beszéd a jogi védelem ereje szempontjából tehát általában véve „értékesebb” más beszédekénél. A magas és alacsony érték, azaz az egyes megszólalásoknak a közügyek eldöntéséhez való hozzájárulása alapján való megkülönböztetése azonban nem veszélytelen.⁸⁶ A kevésbé értékesnek ítélt beszéd nem marad védtelen, de védelme értelemszerűen alacsonyabb szintű lesz. Mindazonáltal a csoportosítás, legalábbis a politikai – nem politikai kategóriákra bontás szükséges, mert annak hiányában valamennyi beszédre egyazon mércét kellene alkalmazni,

⁸⁰ *Witzsch v. Germany*, no. 41448/98, admissibility decision; *Garaudy v. France*, no. 65831/01, admissibility decision.

⁸¹ TÖRÖK Bernát: A közügyek vitájának körvonalai a véleményszabadság magyar doktrínájában. In: KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017.

⁸² L. az ausztrál Legfelső Bíróság ítéletét a *Lange v. Australian Broadcasting Corporation* (1997) 189 CLR 520 ügyben.

⁸³ Robert H. BORK: Neutral Principles and some First Amendment Problems. 47 *Indiana Law Journal* (1971) 1.

⁸⁴ MEIKLEJOHN i. m. (18. lj.) 245.

⁸⁵ BARENDT i. m. (1. lj.) 162.

⁸⁶ Genevieve LAKIER: The Invention of Low-Value Speech. 128 *Harvard Law Review* (2015) 2166.; Cass R. SUNSTEIN: Pornography and the First Amendment. *Duke Law Journal* (1986) 589.

ez pedig vagy a kevésbé értékesek (például a pornográfia, reklámok, gyűlölködő kifejezések) védelmi szintjének túlzott megemelését, vagy pedig a közügyek vitájában részt vevő beszéd védelmének csökkenését hozná magával.⁸⁷ Steven Shiffrin is arra figyelmeztet, hogy a beszéd kategóriájának túlzott kitágítása gyengítheti a szólásszabadság védelme által elérni kívánt célokat.⁸⁸

A fokozottan védett kategórián belüli védelmi szint nem a beszéddel okozott kárhoz igazodik, azaz bizonyos feltételekkel még károkozás esetén is a beszéd élvez elsőbbséget – a közügyek nyílt vitatása indokolja például a személyiségvédelem jelentős mértékű meghátrálását a szólásszabadsággal szemben.

Kérdés, hogy a közügyekkel kapcsolatos beszéd vajon pusztán e sajátossága folytán automatikusan kiemelt védelmet élvez, vagy lehetséges a beszéd korlátozása a módja, stílusa alapján is. A közügyekben ugyanis nemcsak kifinomult, racionális érvelés útján lehet véleményt nyilvánítani, hanem nyers, faragatlan modorban is. A *Cohen v. California* ügy⁸⁹ vádlottja a bíróságon a „Basszátok meg a sorozást” („Fuck the draft”) feliratú dzsekiben jelent meg, tiltakozásul a vietnami háború miatti kényszersorozások ellen. A Legfelső Bíróság felmentette Cohent, mondván, a vélemény nem korlátozható a stílusa, nyersesége miatt. E döntésben az egyenlőség általános elve jelent meg: nem mindenki képes véleményének racionális és szabatos kifejtésére, nincs minden hangoztatott vélemény tökéletesen megalapozva, illetve érvekkel alátámasztva, és nem mindenkinek van módja arra, hogy véleményét szofisztikált módon juttassa el a nyilvánossághoz, a drasztikus módszerek viszont felerősíthetik az egyén amúgy halk hangját. Mindenestre az EJEB is úgy véli, hogy önmagában a beszéd sértő, sokkoló, zavaró jellege nem alapozza meg a korlátozás lehetőségét, ha valamely, a jog által védett érdek nem sérül.⁹⁰

A kevésbé értékes megnyilvánulások köre – ha elfogadjuk e kategória létét – széles, odatartozhat minden olyan kifejezés, amely nem tekinthető a közügyek vitájában részt vevőnek, mint például a kereskedelmi kommunikáció (reklámok), az öncélú szexualitást, erőszakot ábrázoló, illetve a gyermekek fejlődésére egyébként veszélyes tartalmak vagy a magántermészetű üggyel összefüggésben történő rágalmazás.

⁸⁷ Russell L. WEAVER: The Philosophical Foundations of Free Expression. In: Russell L. WEAVER et alii (szerk.): *Free Speech and Media in the Twenty-First Century*. Durham, Carolina Academic Press, 2018.

⁸⁸ Steven H. SHIFFRIN: *What's Wrong with the First Amendment?* Cambridge, Cambridge University Press 2016. 184–192.

⁸⁹ *Cohen v. California* 403 US 15 (1971).

⁹⁰ *Handyside v. the United Kingdom* (40. lj.) 49. bek.

1.3.5. Internetspecifikus kérdések

A szólásszabadság hatókörével és védelmének erejével kapcsolatos jogi elvek és mércék értelemszerűen az interneten közzétett beszéddel kapcsolatban is alkalmazandók.⁹¹ Az internetes kommunikáció sajátosságai azonban új kérdéseket is felvetettek, illetve régi kérdéseket új köntösben jelenítenek meg.

Egyes jogi dokumentumokban például felbukkan a gondolatszabadság joga,⁹² amit részben a vallási meggyőződés szabad megválasztásához, részben a szólásszabadsághoz lehet kapcsolni. Ez utóbbi vonatkozásában a „gondolatszabadság” sokáig nem bírt valódi tartalommal, hiszen jogi védelmet csak a már kinyilvánított gondolatnak lehet biztosítani, illetve a szavakban vagy tettekben testet öltő gondolat lehet csak indokolt esetben korlátozás tárgya. Az újabb internetes szolgáltatások egy része azonban mintha veszélyeztetné az egyén gondolatszabadságát.⁹³ A minden felhasználójukról adatokat gyűjtő vállalkozások folyamatosan megpróbálják kitalálni, hogy mire lehet szüksége az illetőnek, elképzelhetően milyen árut vagy szolgáltatást vásárolhat meg, és ennek megfelelően célzott hirdetésekkel árasztják el.⁹⁴ Mások a csak gondolat formájában létező, a többi felhasználóval meg nem osztott (megírt, majd elküldés nélkül kitörölt) üzeneteket is gyűjtik a felhasználó profiljának összeállításához.⁹⁵ A Facebook egy 2012-es kísérlete pedig célzott üzenetekkel manipulálta felhasználói érzelmi állapotát, azaz gondolatait.⁹⁶ Egyértelműen úgy fest, hogy az interneten az egyén nem teljhatalmú ura többé saját gondolatainak sem. Mint arra Neil Richards felhívja a figyelmet, az internet terjedését a magánélet hiánya kíséri: az online világban, ahol szinte semmi sem magánjellegű, sokkal nehezebb önálló véleményt kialakítani.⁹⁷

⁹¹ L. pl. az obszcén vélemények korlátozását: *Perrin v. the United Kingdom*, no. 5446/03, 2005. október 18-ai döntés; a jóhírnév megsértését: *Times Newspapers Ltd. v. the United Kingdom (No. 1 és 2)*, no. 3002/03 és 23676/03, 2009. március 10-ei ítélet; *Mosley v. the United Kingdom*, no. 48009/08, 2011. május 10-ei ítélet; a szerzői jogok védelmét: *Ashby Donald and Others v. France*, no. 36769/08, 2013, kivétel nélkül internetes környezetben.

⁹² Egyezmény, 9. cikk.

⁹³ Susie ALEGRE: Rethinking Freedom of Thought for the 21st Century. *European Human Rights Law Review* (2017) 221.

⁹⁴ L. pl. Crystal SCHREIBER: Google's Targeted Advertising: An Analysis of Privacy Protections in an Internet Age. 24(1) *Transnational Law and Contemporary Problems* (2014) 269.

⁹⁵ Sauvik DAS – Adam KRAMER: Self-Censorship on Facebook. In: *Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media* (2013), <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM13/paper/viewFile/6093/6350>

⁹⁶ Adam D. I. KRAMER – Jamie E. GUILLORY – Jeffrey T. HANCOCK: *Experimental Evidence of Massive-Scale Emotional Contagion through Social Networks*. *Psychological and Cognitive Sciences* (2014), <http://www.pnas.org/content/111/24/8788.full.pdf>

⁹⁷ Neil RICHARDS: *Intellectual Privacy: Rethinking Civil Liberties in the Digital Age*. Oxford, Oxford University Press, 2015.

Az interneten a beszélők köre is alapvetően bővült. Az offline médiavilágban is jelen voltak-vannak a piaci koncentrációt előidéző nagy médiavállalkozások, amelyek a szólásszabadság alanyaiként léptek fel. A legnagyobb online vállalkozások azonban már úgy válnak a szólásszabadság alanyaivá, hogy maguk nem szólalnak meg, azaz nem állítanak elő, nem rendelnek meg saját tartalmat. A keresőmotorok az internet tőlük függetlenül előállított tartalmait listázzák a felhasználó kérésére, mégis szólásszabadságukra hivatkoznak, amikor a tevékenységük korlátozása merül fel.⁹⁸ A *social media* hálózatok és a videómegosztó portálok platformot biztosítanak felhasználóik számára, azok tartalmait gyűjtik és rendezik össze, a jogsértő tartalmakkal szembeni fellépést célzó jogi szabályozás azonban nemcsak felhasználóikét, hanem a saját szólásszabadságukat is érinti. Mivel e szolgáltatások a közvetlen emberi behatást szükségtelenné tevő algoritmusokkal működnek, immáron ezen algoritmusok 'szólásszabadsága' is felvethető kérdéssé vált.⁹⁹ Mindazonáltal ma már nem vitatható, hogy tényleges beszéd (kinyilvánított vélemény) nélkül is lehet valaki a szólásszabadság alanya.¹⁰⁰

A beszéd lehetséges módjai is bővültek az online világban. Miközben az interneten elérhető szöveg, kép, hang vagy audiovizuális tartalom nagyjából analóg a korábbi, sajtóban, rádióban és televízióban megjelenő tartalmakkal, az online kommunikáció új véleménynyilvánítási formákat teremtett. Az Egyesült Államokban bírósági ítélet mondja ki (teljesen észszerű módon), hogy a Facebook tetszik (*like*) gombjára kattintás beszéd, azaz alkotmányos védelemben részesített megnyilvánulás.¹⁰¹ A keresőmotor által előállított lista egy adott keresésre szintén beszéd.¹⁰²

Nem csupán a beszéd kinyilvánítási módjai bővültek az internet hatására, hanem annak stílusa, modora is jelentősen átalakult. Noha az interneten olvasható szépirodalom és tudományos értekezés is, az új eszközt használó megszólalók jelentős része a sajtóban, rádióban, televízióban nem megszokott stílusban kommunikál. Ennek legkézenfekvőbb példái a névtelen kommentek, illetve az egyes fórumok gyakran gyalázkodó hozzászólásai. A jogrendszernek tehát foglalkoznia

⁹⁸ Eugene VOLOKH – Donald M. FALK: *First Amendment Protection for Search Engine Search Results: White Paper Commissioned by Google*. UCLA School of Law Research Paper No. 12–22.

⁹⁹ Stuart Minor BENJAMIN: Algorithms and Speech. 161 *University of Pennsylvania Law Review* (2013) 1445.

¹⁰⁰ L. továbbá az EJEB által eldöntött kommentügyeket: *Delfi v. Estonia* (36. lj.); *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary* (36. lj.); *Pihl v. Sweden*, no. 4742/14, 2017. március 9-ei ítélet.

¹⁰¹ *Bland v. Roberts* No. 12-1671 (4th Cir. 2013). L. Ira ROBBINS: What Is the Meaning of Like: The First Amendment Implications of Social-Media Expression. 7(1) *The Federal Courts Law Review* (2013) 127.

¹⁰² *Zhang v. Baidu.com, Inc.* 932 F. Supp. 2d 561 (2013); *Search King, Inc. v. Google Technology, Inc.* No. Civ-02-1457-M (WD Okla., 13 January 2003). L. Oren BRACHA: The Folklore of Informationalism: The Case of Search Engine Speech. 82 *Fordham Law Review* (2014) 1630.

kellett a kérdéssel, hogy a Cohen-féle vulgáritás, illetve a másokat sértő gyalázkodás az interneten milyen jogi következményekkel kell hogy járjon – védelmet kap-e, vagy korlátozható.

1.4. A szólásszabadság korlátozása

1.4.1. A szólásszabadság védelme a különféle jogrendszerekben

1.4.1.1. Amerikai Egyesült Államok

Az amerikai alkotmány első kiegészítése így rendelkezik: „1. § A Kongresszus nem hozhat vallás alapítását vagy annak szabad gyakorlását tiltó, sem pedig a szó- lás vagy a sajtó szabadságát korlátozó törvényt.”¹⁰³ Az úgynevezett textualista – és a szövetségi Legfelső Bíróságon belül többségre soha szert nem tevő – álláspont szerint a „nem hozhat (...) korlátozó törvényt” egyszerűen azt jelenti, amit mond, tehát szó szerint értendő. Az e nézetet leghangsúlyosabban képviselő Hugo Black bíró értelmezésének megfelelően tehát a szólásszabadság egyszerűen korlátozhatatlan,¹⁰⁴ a bírának sincs lehetőségük arra, hogy az Első Alkotmánykiegészítés megszövegezőit felülbírálják, a szavakat jelentésük alapján kell értelmezni, mert egyedül az tükrözi pontosan alkotóinak szándékát.

A szövegezők szándékának kiolvasása – az úgynevezett originalista alkotmány- értelmezés alkalmazása – nem lehetséges a pusztá szövegből anélkül, hogy a jog- alkalmazó valamit hozzátenne. Az alkotmány eredetileg nem az emberi jogok vé- delme szempontjából határozta meg az új szövetségi állam kereteit: a cél sokkal inkább – a tagállamok szabadságát megóvandó – a szövetségi állam túlhatalmá- nak korlátozása volt. Mindez az Első Alkotmánykiegészítés szövegezéséből is kivi- láglik.¹⁰⁵

A szólásszabadságot érintő 20. századi legfelső bírósági döntések világos elve- ket határoztak meg, amelyek alapján a korlátozás alkotmányossága megítélendő. Nagyon erős vélelem szól a vélemény közzétételét megakadályozó előzetes korlá- tozások alkotmányellenessége mellett.¹⁰⁶ A bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy a

¹⁰³ Kovács István – Szabó Imre (szerk.): *Az emberi jogok dokumentumokban*. Budapest, Köz- gazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980. 127.

¹⁰⁴ *Barenblatt v. the United States* 360 US 109 (1959) 143–144. és *Smith v. California* 361 US 147 (1959) 157.

¹⁰⁵ Leonard W. Levy: *Emergence of a Free Press*. Chicago, Ivan R. Dee, 2004. 225.

¹⁰⁶ *Near v. Minnesota* 283 US 697 (1931) 716.

szóláskorlátozás a beszéd tartalma ellen irányult-e, vagy a tartalomtól függetlenül alkalmazandó.¹⁰⁷ A tartalomra irányuló korlátozásokat, tehát amelyek kifejezetten a jogsértő jelleg miatt korlátozzák a szólást (például rágalmazás, erőszakra uszítás), szigorú vizsgálat alá kell vonni. Vizsgálni kell, hogy létezik-e olyan kényszerítő ok, amely a korlátozást alátámasztja, és az elérni kívánt cél nem valósítható-e meg más, kevésbé korlátozó eszközzel. Más, a szólásszabadság legerősebben védett magjától távolabb elhelyezkedő megnyilvánulások (például obszcenitás, kereskedelmi beszéd) esetében megfelel egy középszintű elemzés, vizsgálva, hogy felismerhető-e jelentős kormányzati érdek a korlátozásban, az közvetlenül előmozdítja-e ezen érdeket, és a korlátozás nem kiterjedtebb-e az érdek előmozdításához képest szükségesnél.¹⁰⁸ Ezzel szemben a tartalomsemleges korlátozások (például a tüntetések általános megtiltása az éjszakai órákban) esetében azt kell vizsgálni, vajon a tiltás megfelel-e az észszerűség követelményeinek.

Ha a szóláskorlátozás a tartalom ellen irányul, akkor azt kell megvizsgálni, hogy diszkriminál-e a nézőpontok között, azaz csak bizonyos álláspontok kifejezésére vonatkozik-e, vagy egy adott tárgykörrel kapcsolatos bármely álláspont kifejtését tiltja. A tartalomra irányuló és a tartalmak között diszkrimináló korlátozások esetében bizonyosra vehető, hogy a Legfelső Bíróság megállapítja az alkotmányellenességet. Meg van engedve például általánosságban a támadó szavak tiltása, ha valós fenyegetést jelentenek, félelmet ébresztenek a megtámadott félben,¹⁰⁹ de nem lehet kizárólag a faj, a bőrszín és a vallási meggyőződés alapján történő támadásokat büntetni.¹¹⁰ A tartalomsemleges korlátozások esetében elegendő az észszerűség vizsgálata. A korlátozás általában véve meg van engedve, ha csak időbeli, helybeli és módbeli korlátozást jelent, nem pedig teljes tiltást.¹¹¹

Mindemellett a bíróságok vizsgálják, hogy a szóláskorlátozás nem túlzottan széles körű-e,¹¹² azaz kiterjed-e olyan megnyilvánulásokra, amelyek korlátozása az elérni kívánt cél érdekében nem indokolt, és a korlátozást előíró normaszöveg nem homályos-e,¹¹³ azaz kellően pontosan meg van-e határozva.

¹⁰⁷ Geoffrey R. STONE: Content-Neutral Restrictions. 54 *University of Chicago Law Review* (1987) 46.; Geoffrey R. STONE: Content Regulation and the First Amendment. 25 *William and Mary Law Review* (1983) 189.

¹⁰⁸ *Central Hudson Gas and Electric Corp. v. Public Service Commission of New York* (71. lj.).

¹⁰⁹ *Chaplinsky v. New Hampshire* (68. lj.); *Watts v. United States* 394 US 705 (1969); *Virginia v. Black* 538 US 343 (2003).

¹¹⁰ *R. A. V. v. City of St. Paul* (78. lj.).

¹¹¹ *WEAVER* i. m. (30. lj.) 121–123.

¹¹² *Uo.*, 98–100.

¹¹³ *Uo.*, 101–102.

1.4.1.2. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság köztudottan nem rendelkezik egységes dokumentumba szerkesztett, kodifikált (kartális) alkotmánnyal, így törvénybe foglalt alapjogi katalógussal sem, de a szólásszabadság védelmével kapcsolatos történelmi hagyományok megkérdőjelezhetetlenné teszik annak jogi elismerését. William Blackstone az angol jogot összefoglaló, 18. századi művében még nem a személyes szabadságok felsorolásánál értekezik a szólásszabadságról, hanem a közrend elleni vétségek között, és a rágalmozás *tort*-ja, valamint az egyéb károkozásokból eredő igényekkel szembeni kifogások között tárgyalja a sajtó szabadságát.¹¹⁴ Albert Dicey bő egy évszázaddal későbbi, híres alkotmányjogi művében rögzíti, hogy: „Ahogyan azt minden jogász tudja, a »szabad eszmecsere« vagy a »sajtó szabadsága« kifejezésekre ritkán bukkanunk a törvénykönyvekben vagy a *common law* maximái között. Szakkifejezésként valóban szinte ismeretlenek bíróságaink számára. Angliában soha semmilyen módon nem nyilatkoztatták ki a gondolat vagy a szólás szabadságához való jogot.”¹¹⁵

A törvényi rendelkezés hiánya nem jelentette a szólásszabadság alkotmányos jogának el nem ismerését. A bíróságok eseti döntéseikben idővel egyre gyakrabban hivatkoztak a szólásszabadság jogára.¹¹⁶ A *rule of law* doktrína megfelelő alkalmazása értelmében a szólásszabadságot mint az egyéni szabadság egyik alkotóelemét nem a parlament adja, így annak rendelkeznie sem kell a védelméről ahhoz, hogy a bíróságok döntéseikben figyelembe vegyék, még akkor is, ha ezzel csorbul a parlament szuverenitása, az angol alkotmányos berendezkedés alapköve.

A múlt század második felében megszorodtak a szólásszabadságra hivatkozó, az annak védelmi körét tágító bírói döntések.¹¹⁷ A század utolsó évtizedében és az új évezred elején aztán a Lordok Háza által hozott egyes döntések már egyértelműen a szólásszabadság alkotmányos jogának elismerésére épültek.¹¹⁸ Az európai egységesülési folyamat egyik állomásaként a parlament 1998-ban elfogadta a Human Rights Actet, ezzel az Egyesült Királyságban is megvalósult az alapvető jogok kifejezett törvényi védelme. A törvény inkorporálta az Emberi Jogok Európai Egyezményét az Egyesült Királyság jogrendszerébe, és melléklete révén más

¹¹⁴ William BLACKSTONE: *Commentaries on the Laws of England*, IV. London, 1825. 151–152.

¹¹⁵ Albert V. DICEY: A szabad eszmecserehez való jog. In: REMÉNYI–KOLTAY i. m. (4. lj.) 260. Reményi Édua fordítása.

¹¹⁶ Alan BOYLE: Freedom of Expression as a Public Interest in English Law. *Public Law* (1982) 574.

¹¹⁷ *Brutus v. Cozens* [1973] AC 854; *Silkin v. Beaverbrook Newspapers Ltd.* [1958] 1 WLR 743; *R. v. Home Secretary, ex parte Simms* [2000] 2 AC 115.

¹¹⁸ *R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Simms* [2000] 2 AC 115, 125; *Reynolds v. Times Newspapers Ltd.* [2001] 2 AC 127, 207.

törvényi és *common law* szabályok kiegészítőjévé vált. Az Egyezmény 10. cikke az egyetlen tételes jogi norma, amely deklarálja a szólásszabadság védelmét az Egyesült Királyságban.

A brit *common law* nem alakított ki az amerikaihoz hasonló kategóriákat és szabályokat, ami – tekintettel a szólásszabadság mint önálló jogosultság korlátozott szerepére – nem meglepő.¹¹⁹ A legfőbb bírói fórum, a Legfelső Bíróság (korábban: Lordok Háza) nem is működik alkotmánybírósággént, azaz jogszabályok megsemmisítésére nincsen joga, de megállapíthatja a szólásszabadság jogával való összeegyeztethetlenségüket, illetve aktívan alakíthatja a *common law* fejlődését.

1.4.1.3. Az Emberi Jogok Európai Bírósága

Az 1950-ben Rómában, az Európa Tanács (ET) keretén belül aláírásra bocsátott, majd 1953-ban hatályba lépett, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény a 10. cikkében védi a kifejezés szabadságát:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképvállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

Az Egyezmény betartása felett az EJEB őrökdi, és egyfajta közös európai minimumkövetelményt kíván az egyes jogokkal kapcsolatban meghatározni.

A szólásszabadság egyes kérdéseivel kapcsolatos EJEB-mércék közvetve formálják és egységesítik az Egyezmény részes államainak szabályozását és joggyakorlatát. Egyes kérdésekben az EJEB nem a legkisebb közös nevező megtalálására törekszik, hanem magasra emeli a szólásszabadság védelmi szintjét. A politikai beszéd védelme, a közügyek megvitatása és a közéleti szereplők szabad bírálható-

¹¹⁹ BARENDT i. m. (1. lj.) 42.

sága kiemelt figyelmet élveznek az EJEB gyakorlatában.¹²⁰ A politikai viták korlátozása – például a közbiztonság, az állami szuverenitás megóvása céljából – csak a legszükségesebb esetekben, az erőszakra buzdítás, illetve az erőszakos cselekmények bekövetkeztének tényleges veszélye esetében lehetséges.¹²¹ Ugyanez igaz a sajtószabadságból levezethető egyes részjogokra is, például az újságíró azon jogát illetően, hogy titokban tartsa a számára információt szolgáltató személyek kilétét.¹²²

Más típusú véleményeknél az EJEB megelégszik bizonyos általános elvek rögzítésével: a gyűlöletbeszéd vonatkozásában nem határoz meg egységes mércét, csak iránymutatásra szorítkozik.¹²³ Hasonlóképp, a kereskedelmi célú tartalmak, reklámok bár élvezhetik a 10. cikk védelmét, az nem éri el a politikai vélemények védelmének mértékét.¹²⁴ Egy harmadik csoportban pedig az EJEB meghagyja a tagállamok szabad mozgásterét a szólásszabadság korlátozásával kapcsolatban, például a vallásgyalázó vagy a közérkölcsebe ütköző szólások esetében – e véleményekre vonatkozóan nem határoz meg közös európai mércét.¹²⁵

Az Egyezmény és az EJEB döntése szubszidiárius: a részes államok alapjogvédelmi rendszerét egészíti ki. Ez nemcsak abban jelenik meg, hogy addig nem lehet az EJEB-hez fordulni, amíg az érintett államban valamennyi hatékony jogorvoslati eszköz ki nem merült, hanem a szólásszabadság értelmezésében is, amelyben elválnak egymástól az univerzálisan védett, közös mércék útján meghatározott mértékben védett beszéd és a részes államok belátására bízott szabályozási területek köre.¹²⁶

A szólásszabadság korlátozása csak a 10. cikk 2. bekezdésében szereplő indokkal lehetséges. Az Egyezmény több, korlátozásra okot adó körülményt sorol fel, és szövegében szerepelnek a jogkorlátozás elleni garanciák is. Az EJEB először azt

¹²⁰ *Lingens v. Austria*, no. 9815/82, 1986. július 8-ai ítélet; *Castells v. Spain*, no. 11798/85, 1992. április 23-ai ítélet.

¹²¹ L. pl. *İncal v. Turkey*, no. 41/1997/825/1031, 1998. június 9-ai ítélet; *Ceylan v. Turkey*, no. 23556/94, 1999. július 8-ai ítélet; *Sürek v. Turkey (No. 1.)*, no. 26682/95, 1999. július 8-ai ítélet; *Sürek and Özdemir v. Turkey*, no. 23927/94 és 24277/94, 1999. július 8-ai ítélet.

¹²² *Goodwin v. the United Kingdom*, no. 16/1994/463/544, 1996. február 22-ai ítélet.

¹²³ *Jersild v. Denmark*, no. 36/1993/431/510, 1995. augusztus 22-ai ítélet; *Gündüz v. Turkey*, no. 35071/97, 2003. december 4-ai ítélet.

¹²⁴ *Casado Coca v. Spain*, no. 8/1993/403/481, 1994. január 26-ai ítélet; *Barthold v. Germany*, no. 8734/79, 1985. március 25-ai ítélet; *Hertel v. Switzerland*, no. 59/1997/843/1049, 1998. augusztus 25-ai ítélet.

¹²⁵ *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, no. 11/1993/406/485, 1994. augusztus 23-ai ítélet; *Wingrove v. the United Kingdom*, no. 19/1995/525/611, 1996. október 22-ai ítélet; *Handyside v. the United Kingdom* (40. lj.).

¹²⁶ Paul MAHONEY: Universality versus Subsidiarity in the Strasbourg Case Law on Free Speech: Explaining some Recent Judgments. *European Human Rights Law Review* (1997) 364.

nézi meg, hogy a vitatott állami döntés érintette-e a kérelemben megjelölt alapvető jogot. Ha megállapítja, hogy korlátozták a szólásszabadságot, akkor megvizsgálja a korlátozás megfelelőségét: annak a jog által előírtnak kell lennie, ami annyit jelent, hogy előre meghatározott, megismerhető, világos tartalmú jogi normán kell alapulnia. Emellett a korlátozásnak szükségesnek kell lennie a demokratikus társadalomban. A szükségesség – amelyben implicite benne foglaltatik az arányosság követelménye is – mindig valamely, a 2. bekezdésben megfogalmazott érdek védelmére tekintettel vizsgálendő. Akkor szükséges a korlátozás – és ez már nem a szövegből, hanem a bíróság gyakorlatából olvasható ki –, ha valamely nyomós társadalmi érdek indokolja.¹²⁷

1.4.1.4. Európai Unió

Az Európai Unió alapjogi chartája 11. cikkében deklarálja a szólásszabadság jogát.

„1. Mindenkinek joga van a szólásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a véleménynyilvánítás szabadságát és az információk és eszmék átvételének és átadásának szabadságát a közhatóságok beavatkozása nélkül és határoktól függetlenül.

2. Tiszteletben kell tartani a sajtószabadságot és a sajtó pluralizmusát.”

A charta csak az EU jogi aktsaival szemben alkalmazható, és a szólásszabadság területén viszonylag kevés harmonizált területet találunk. Egyes területeken az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló (AVMS) irányelv határozza meg a tagállamok médiaszabályozását,¹²⁸ az online tartalomszolgáltatások szempontjából pedig jelentőséggel bír még az elektronikus kereskedelemre (információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra) vonatkozó irányelv,¹²⁹ illetve az adatvédelmi jog.¹³⁰ Az EU Bírósága döntést hozhat az uniós jogi intézkedés megfelelő alkal-

¹²⁷ *Handyside v. the United Kingdom* (40. lj.) 48. bek.; *Sunday Times v. the United Kingdom*, no. 6538/74, 1979. április 26-ai ítélet, 59. bek.

¹²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (AVMS irányelv), amelyet módosított az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.). A továbbiakban az AVMS irányelv szövegének e nemrégiben elfogadott módosítására hivatkozunk.

¹²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv. Eker. irányelv).

¹³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (Általános adatvédelmi rendelet).

mazásáról, aminek során az alapjogi szempontokat is figyelembe veszi.¹³¹ Az EU egyes szervei a kötelező jogi aktusokon túl ajánlásokat és *soft law* dokumentumot is kibocsátanak, valamint foglalkoznak a nyilvánosság szabályozásával is.¹³²

1.4.2. Hírnév- és becsületvédelem

Az emberi személyiség jogi védelmének egyik legfontosabb területe az egyén külső, társadalmi megítélésének kedvezőtlen és jogellenes változását megakadályozni kívánó hírnév- és becsületvédelem, avagy a rágalmozással foglalkozó jog. A jogrendszer e szabályokkal azt célozza, hogy az egyénről a nyilvánosság előtt megjelenő vélemény ne rombolja le alaptalanul az illetőről alkotott külső képet, elsősorban valótlan tényállításokkal. A személyiség számára biztosított védelem ütközhet a közügyekről folytatott szabad vitához fűződő érdekekkel, és a jogrendszernek e két szempontot kell mérlegelnie a szólásszabadság határainak megvonásakor. A rágalmozással szembeni szabályok több jogterületen is megjelenhetnek: a polgári jogban, a büntetőjogban és a médiaszabályozásban. E kérdésben az egyes államok megközelítése jelentősen eltér, de a nyugati jogrendszerek közös kiindulópontja a közügyekben folytatott vita erőteljes védelme, így a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme háttérbe szorul a szólásszabadsághoz képest.

A közéleti szereplők személyiségvédelmének határait elsősorban a bírósági döntések alakítják. Ennek legekleatásabb példája a *New York Times Co. v. Sullivan*-ítélet,¹³³ amelyben az amerikai Legfelső Bíróság a közéleti vita szabadságát védő új mércét határozott meg: a döntés értelmében a választott köztisztviséget viselő csak akkor perelhetnek sikerrel a megbízatásukkal kapcsolatban tett, hírnevüket sértő állítások közzététele esetén, ha bizonyítják, hogy a közlő rosszhiszemű volt, azaz tudta, hogy az állítás valótlan, vagy azért nem tudott a valótlanágáról, mert igazságtartalmának vizsgálatakor súlyosan gondatlanul járt el.¹³⁴

¹³¹ Az első, a médiát érintő döntést l. *Italy v. Sacchi*, C-155/73, [1974] ECR 409; a szólásszabadság kapcsán l. a feledtetéshez való jogot érintő döntést: C-131/12, *Google Spain SL, Google, Inc. v. Agencia Española de Protección Datos, Mario Costeja González*, 2014. május 13-ai ítélet.

¹³² L. az Európai Parlament és a Tanács 2006/952/EK ajánlása (2006. december 20.) a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és online információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben; Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law.

¹³³ *New York Times Co. v. Sullivan* (29. lj.).

¹³⁴ Uo., 279–280.

Gyorsan bővült az a személyi kör, amelynek jogait a szólásszabadság széles körű védelmével párhuzamosan kevésbé indokolt védeni.¹³⁵ Azonban a közügyekkel kapcsolatba kerülő magánszemélyek rágalmozással szembeni védelme tárgyában, a *Gertz v. Robert Welch, Inc.* ügyben a bíróság úgy döntött,¹³⁶ hogy a felperes ügyvéd nem közszereplő, így esetében nem alkalmazandó a *New York Times*-szabály. Ilyen esetben a rágalmozásért fennálló felelősség megállapításának feltétele az, hogy a felperes bizonyítsa a rágalmozó valamely hibáját, azaz legalább azt, hogy gondatlanul járt el.

A rágalmozásén kívül a lelki (érzelmi) szenvedés szándékos okozásának *tortja* is alkalmas lehet a személyiség védelmére, azonban a Legfelső Bíróság ítélete a közszereplők számára igencsak leszűkítette használatának lehetőségét. A *Hustler Magazine, Inc. v. Falwell* ítélet szerint ellentétes volna az Első Alkotmánykiegészítéssel, ha a közéleti szereplőkkel kapcsolatos megnyilvánulások alapján jogi felelősség lenne megállapítható, pusztán mert a közlőnek szándékában állt megsérteni az illetőt, vagy mert egyéb ártó szándékkal tette közzé véleményét.¹³⁷ A sérelem és a felháborodás önmagában még nem alapozza meg a szólásszabadság korlátozását.

A rágalmozás törvényi és *common law* szabályai keverednek az angol jogban. A felelősség alóli, törvényben meghatározott mentesülés lehetőségét a *Reynolds v. Times Newspapers Ltd.* ügyben született ítélet tágította ki.¹³⁸ A döntés értelmében a szólásszabadság védelmét bizonyos feltételekkel ki kell terjeszteni azokra az esetekre, amikor a közlő közérdeklődésre számot tartó témában téves állításokat közöl. Ez a *New York Times*-szabálynál sokkal kevésbé erőteljes védelmet biztosít a közügyek vitatásának, és a közlés körülményeinek esetről esetre való mérlegelését teszi szükségessé. A *Jameel*-ügyben¹³⁹ a Lordok Háza megállapította, hogy egy vitatott publikációnak nemcsak közüggyel kapcsolatban állónak, hanem felelősségteljesnek és tisztességesnek is kell lennie.¹⁴⁰

A Defamation Act 2013 jelentős változást hozott a szabályozásban. A törvény mentességet biztosít a közérdekű ügyekkel kapcsolatos állítások vonatkozásában, aminek feltétele, hogy a közzétevő megalapozottan gondolja azt, hogy a közlemény

¹³⁵ A kinevezett, köztisztviséget viselő személyek, l. *Rosenblatt v. Baer* 383 US 75 (1966), illetve egyéb közéleti szereplők, l. *Curtis Publishing Co. v. Butts, Associated Press v. Walker* 388 US 130 (1967).

¹³⁶ *Gertz v. Robert Welch, Inc.* 418 US 323 (1974).

¹³⁷ *Hustler Magazine v. Falwell* 485 US 46 (1988).

¹³⁸ *Reynolds v. Times Newspapers Ltd.* (118. lj.).

¹³⁹ *Jameel v. The Wall Street Journal Europe (No. 2)* [2006] UKHL 44, [2007] 1 AC 359.

¹⁴⁰ Uo., 53. bek. L. még *Flood v. Times Newspapers Ltd.* [2012] UKSC 11. John CAMPBELL: The Law of Defamation in Flux: Fault and the Contemporary Commonwealth Accommodation of the Right to Reputation with the Right of Free Expression. In: KOLTAY András (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

nyilvánossá tétele a közérdeket szolgálja.¹⁴¹ Szintén a közérdeket szolgálja az őszinte vélemény védelme,¹⁴² annak ellenére, hogy a védelemnek nem feltétele, hogy a vélemény közérdekű ügyre vonatkozzon. Az őszinte vélemény mentesülési okként csak akkor alkalmazható, ha a vélemény ténybeli alappal rendelkezik, amelynek valósága igazolható, és a közlő jóhiszeműen járt el.

Az EJEB a kérdéssel kapcsolatban a közös európai elvek kialakítására törekszik. Barendt a bíróság hírnévvédelemre vonatkozó ítélezési gyakorlatának három jellegzetességét jelöli meg: 1. az EJEB nem elsősorban a közszereplők hírnévvédelmének csökkentett mértékét írja elő, hanem a közügyek vitáinak lehető legszélesebb védelmét, tehát nem az állítás tárgyaként szereplő személy státusa, hanem a vita közérdekűsége szempontjából dönt; 2. a bíróság elválasztja egymástól a tényállításokat és a véleményeket, utóbbiaknak szélesebb körű védelmet nyújtva, ezzel párhuzamosan pedig elismerve a hamis tényállítások polgári és büntetőjogi szankcionálhatóságát, és bizonyos megszorításokkal a bizonyítási teher alperesre/vádlottra helyezését; 3. a bíróság a közzétett állítások egészét a szöveggörnyezettel együtt vizsgálja, ami azzal a következménnyel jár, hogy egyes, önmagában nézve hírnévsértő állítások nem lesznek feltétlenül jogsértők.¹⁴³ Ugyanakkor a megtámadott személy pozíciója, korábbi magatartása, illetve a közlés tartalma (valós vagy valótlan) és egyéb körülményei (az információszerzés módja, a közlemény stílusa, következményei) is vizsgálандók.¹⁴⁴ A szólásszabadság védelmének mértéke eltérő lehet, ha a kritika célpontja a kormány tagja, politikus, közhivatalnok, az igazságszolgáltatás alkalmazottja vagy közhatalommal nem bíró híresség, esetleg magán-személy.

A személyiségi jogok érvényesíthetőségének ellenében a közéleti vita nyíltságának javára első ízben a *Lingens v. Austria* ügyben ítélt a testület.¹⁴⁵ Az EJEB úgy határozott, hogy egyfelől az értékítéletek esetében a valóság bizonyítása nem követelhető meg, másfelől a politikusok becsület- vagy hírnévsértő kifejezésekkel szembeni tűréshatárának jóval nagyobbak kell lennie, mint másokénak. Leszögezte, hogy a politikai vita szabadsága a demokratikus társadalom működésének középpontjában áll, megóvása pedig az Egyezmény egyik fő célja.

A politikusok kritizálhatóságának szabadsága az EJEB meggyökeresedett gyakorlata szerint széles körű, hiszen ők a saját akaratukból lépnek a nyilvánosság elé, és vállalják az erőteljes bírálatot. Az EJEB az elvet később kiterjesztette valamenny-

¹⁴¹ Defamation Act 2013, 4. cikk. James PRICE – Felicity McMAHON (szerk.): *Blackstone's Guide to the Defamation Act 2013*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 61–79.

¹⁴² Defamation Act 2013, 3. cikk.

¹⁴³ BARENDT i. m. (1. lj.) 222–225.

¹⁴⁴ Jan OSTER: *European and International Media Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 73–89.

¹⁴⁵ *Lingens v. Austria* (32. lj.).

nyi, közügyekkel kapcsolatba kerülő személyre. A *Dorgeir Dorgeirson v. Iceland* ügyben kimondta,¹⁴⁶ hogy nemcsak a politikai ügyekben, hanem bármely közéleti vita során tett állítás fokozott védeltséget élvez. A *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* ítélet szerint a közérdekű ügyre vonatkozó állítások tekintetében az ügyben érintett magánszemélyek is többet kötelesek tűrni.¹⁴⁷

1.4.3. A magánszféra védelme

A magánszféra védelmének mértéke és módja jelentősen eltérhet az egyes jogrendszerekben.¹⁴⁸ A rágalalmazási joghoz hasonlóan e területen is a közügyek nyílt vitatása a kiindulópont – az egyes közéleti szereplők magánélethez való joga viszszaoszorulhat a szólásszabadsággal szemben. A magánélet védelme egyszerre magánjogi (kártérítési jogi) és adatvédelmi kérdés. Az előbbi – csakúgy, mint a rágalalmazással szembeni fellépés – az emberi személyiséget védi, és az egyén akaratától teszi függővé a jogérvényesítést (magánjogi per), az utóbbi pedig a személyes adatok kezelői számára határoz meg kötelezettségeket. A magánélet védelmének lehet büntetőjogi dimenziója is, de a nyilvános szférában felmerülő jogviták esetében ez kevésbé releváns.

A magánszféra jogi fogalma az egyes jogrendszerekben jóval tágabb körvonalú, mint amit a beszéd útján elkövethető jogsértések köre kirajzol. A magánélet védelmének amerikai felfogása az önrendelkezési jog bizonyos elemeit is idetartozónak tekinti, mint például az egyén saját teste feletti rendelkezési jogát (és ebből vezeti le például a jogot az abortuszhoz vagy az eutanáziához),¹⁴⁹ az EJEB esetjoga pedig egyfajta általános szabadságjog-értelemben alkalmazza az Egyezmény magán- és családi életet védő 8. cikkét. A továbbiakban kizárólag a magánszféra és a szólásszabadság lehetséges ütközőpontjait érintő problémákkal foglalkozunk.

Samuel Warren és Louis Brandeis klasszikus tanulmánya kifejezetten a bulvársajtóval szemben fogalmazta meg az egyedül hagyatáshoz való jog szükségességét.¹⁵⁰ Szerintük a sajtó kielégíthetetlen éhsége az újabb és újabb szenzációra és pletykára, valamint a fényképezés technikájának fejlődése korábban ismeretlen mértékben veszélyezteti az egyén szuverén, belső világának érintetlenségét.

¹⁴⁶ *Dorgeirson v. Iceland*, no. 47/1991/299/370, 1992. május 28-ai ítélet.

¹⁴⁷ *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*, no. 21980/93, 1999. május 20-ai ítélet.

¹⁴⁸ Ronald J. KROTOSZYNSKI, Jr.: *Privacy Revisited. A Global Perspective on the Right to Be Left Alone*. Oxford, Oxford University Press, 2016. 1–14.

¹⁴⁹ Jed RUBENFELD: The Right of Privacy. 102 *Harvard Law Review* (1989) 737.

¹⁵⁰ Samuel WARREN – Louis D. BRANDEIS: The Right to Privacy. 4 *Harvard Law Review* (1890) 193.

A 20. század az amerikai jogban fokozatosan formálódó *privacy tort*jának egyes tényállásai William Prosser klasszikussá vált felosztása alapján a 1. behatolás a magánszférába, azaz bizalmas információk megszerzésére irányuló tevékenység; 2. zavarba ejtő, magántermészetű (és igaz) információk közzététele; 3. egy személy hamis színben való lefestése valós vagy akár hamis, de rágalmazónak nem minősülő tények közzétételével; 4. egy személy nevének vagy képmásának engedély nélküli, üzleti célú felhasználása.¹⁵¹

Az Egyesült Államok Legfelső Bírósága 1965-ös döntése szövetségi szinten is elismerte a magánszféra általános védelmét,¹⁵² ennek ellenére az csak az állammal szembeni viszonyokban minősül alkotmányos jognak (lásd Tizennegyedik Alkotmánykiegészítés), magánfelek vitáiban nem. Ennek megfelelően a szólásszabadság és a magánszférához fűződő érdek ütközésekor általában az előbbi kerekedik felül. Az amerikai jog általában véve erősebbnek tartja a 'hírték' szempontját, így a közterületen történt vagy közügyet érintő események, illetve a közéleti szereplők magánéletéhez kapcsolódó információk, felvételek közzétehetőek, ha a közönség tájékoztatásához kapcsolódnak.¹⁵³ A szólás szabadsága akkor is erősebb védelmet kaphat, amikor a megtámadott egyénnek valóban érdeke fűződik egy adott esemény – például egy temetés – intimitásának megőrzéséhez.¹⁵⁴ A védelem szűk körű korlátja az egyén legbensőbb szférájába tartozó információkhoz kapcsolódik, mint például az egészségi állapot vagy a szexuális élet. A hozzájárulás nélkül az egyénről közzétett meztelen vagy akár pornográf felvétel egyértelműen jogsértő, akkor is, ha híresség szerepel rajta.¹⁵⁵

Az angol jog sem ismeri el a magánszféra általános védelmét, az amerikai megoldással ellentétben nem is létezik önálló *privacy tort*. A személy nevéhez, hangjához, képmásához fűződő gazdasági érdekeket az *appropriation of personality torton* keresztül védi, és a bizalmas információk közzététele (*breach of confidence tort*) ellen nyújt jogvédelmet. Egyes törvények a magánszféra megsértésének bizonyos speciális eseteire vonatkoznak (az angol adatvédelmi törvény, azaz a Data Protection Act 1998, a magánlevelezést védő Post Office Act 1969, a jogellenes lehallgatások elleni Interception of Communications Act 1985).

¹⁵¹ William L. PROSSER: Privacy. 48 *California Law Review* (1960) 383., 389.

¹⁵² *Griswold v. Connecticut* 381 US 479 (1965).

¹⁵³ Amy GAJDA: *The First Amendment Bubble. How Privacy and Paparazzi Threaten a Free Press*. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2015. 50–87.

¹⁵⁴ *Snyder v. Phelps* 562 US 443 (2011).

¹⁵⁵ L. az ún. *fapening*-ügyet: Mike ISAAC: Nude Photos of Jennifer Lawrence Are Latest Front in Online Privacy Debate. *New York Times*, 2014. szeptember 2., vagy a *Bollea v. Gawker* ügyet: SYDNEY EMBER: Gawker and Hulk Hogan Reach \$31 Million Settlement. *The New York Times*, 2016. november 2.

A *Campbell v. MGN Ltd.* ügyben a Lordok Háza a hírességekkel kapcsolatos bizalmas, de hírértékű információk ügyében döntött.¹⁵⁶ A felperesről titokban készült fényképek (ahogy a rehabilitációs klinika épületét elhagyja) megjelentetése eszerint jogsértő volt, a függőségéről és a kezelés tényéről szóló beszámoló viszont megengedett, de csak az egészségügyi ellátás részleteinek taglalása nélkül. A bíróság szerint nem fűződik közérdek ahhoz, hogy az olvasók a részleteken csámcsogjanak: 'érdekes' számukra, de nem szolgálja az érdekeiket.

Az elmúlt bő évtized angol ítélkezési gyakorlatából összefoglaló jelleggel kiemelhetők a döntések fő szempontjai: 1. volt-e a kérelmezőnek az adott helyzetben észszerűen elfogadható elvárása magánéletének tiszteletben tartásával kapcsolatosan; 2. indokolja-e bármiféle közérdek a magántermészetű információ (fénykép) közzétételét; 3. az információ milyen széles körben vált ismertté (a már a nyilvánosság elé került információk tekintetében kisebb az esély a jogvédelemre).

A magántitokkal való visszaélés (*tort of misuse of private information*) is megvalósítja a magánélet megsértését. A *PJS*-ügyben a Legfelső Bíróság kimondta, hogy a hírességek szexuális életéről való beszámoló nem tekinthető közérdekűnek.¹⁵⁷

Az EJEB gazdag gyakorlatot alakított ki a magánélet védelme körében. A *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* ügyben született ítélet szerint a politikusok magánélete bizonyos fokig szabadon a nyilvánosság elé tárható.¹⁵⁸ A *Kuliś v. Poland* ügyben¹⁵⁹ az EJEB ezt megerősítve mondta ki, hogy bár a családi ügyek, a szülő-gyermek viszony általában véve még közszereplők esetében is bizalmas információnak minősül, a család tagjainak viselkedése közüggé emelheti.

A *Peck v. the United Kingdom* ügyben a magánember magánszférához való jogának terjedelméről kellett döntenie közterületen készült felvételek esetében.¹⁶⁰ A kiszolgáltatott helyzetben lévő – éppen sikertelen öngyilkosságot elkövető – kérelmező, dacára annak, hogy közterületen tartózkodott, még nem vált közszereplővé, és képmásának, illetve a közterületi kamera őt ábrázoló felvételének nyilvánosságra hozatala jogsértő.

A közéleti szereplőkről készült fényképek megítélésében mérföldkő a *Von Hannover v. Germany* ügy.¹⁶¹ Bár a közéleti szereplőknek nyilvánvalóan szűkebb a lehetőségük magánéletük védelmére, a privát szférát az ő esetükben is elismeri és védi a jog. Ugyanakkor a kérelmező (a monacói hercegnő), bár közéleti szereplő, nem birtokol közhatalmat, nem politikus. A közönséget nyilvánvalóan foglalkoz-

¹⁵⁶ *Campbell v. MGN Ltd.* [2004] 2 AC 457, HL.

¹⁵⁷ *PJS v. News Group Newspapers Ltd.* [2016] UKSC 26.

¹⁵⁸ *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland*, no. 53678/00, 2004. november 16-ai ítélet.

¹⁵⁹ *Kuliś v. Poland*, no. 15601/02, 2008. március 31-ei ítélet.

¹⁶⁰ *Peck v. the United Kingdom*, no. 44647/98, 2003. április 28-ai ítélet.

¹⁶¹ *Von Hannover v. Germany*, no. 59320/00, 2004. június 24-ei ítélet.

tatja a magánélete, de a megismeréséhez nem fűződik olyan különösebb érdeke, amely az ő jogát megelőzné ebben a helyzetben. A hírérték azonban a magánélet védelmét háttérbe szorítja – a hercegnő által kezdeményezett két újabb ügyben az EJEB erre alapozva elutasította a kérelmet.¹⁶²

1.4.4. Erőszakra vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívás és fenyegetés

A jogellenes cselekedetekre való felhívás, fenyegetés, zaklatás valamennyi nyugati jogrendszerben büntetendő, de a szóláskorlátozás mércéje e kérdésekben is eltér. Az amerikai jogrendszer például csak az erőszakcselekmények nyilvánvaló és közvetlen veszélye (*clear and present danger*) esetén lép fel a beszélővel szemben. A doktrínát első ízben Oliver Wendell Holmes bíró fogalmazta meg a *Schenck v. United States* ügyben.¹⁶³

„Minden esetben az a kérdés, hogy az adott szavakat olyan körülmények között használták-e és azok olyan természetűek-e, hogy megteremtik annak nyilvánvaló és közvetlen veszélyét, hogy tényleges kárt okoznak, amit a Kongresszusnak joga van megelőzni.”¹⁶⁴

A *clear and present danger* doktrína máig érvényes megfogalmazása a *Brandenburg v. Ohio* ügyben született meg.¹⁶⁵ A bíróság által meghatározott teszt alapján azok a közlések, amelyek erőszakra vagy más jogsértésekre hívnak fel, csak akkor korlátozhatók, ha 1. a beszélő jogellenes cselekményekre való felbujtás szándékával szólalt meg, 2. a beszéd azonnali jogellenes cselekményre uszított, és 3. a beszéd valószínűsíthetően tényleges jogellenes cselekményeket idéz elő.¹⁶⁶

A *Chaplinsky v. New Hampshire* ügyben¹⁶⁷ a Legfelső Bíróság megállapította, hogy az úgynevezett támadó szavak (*fighting words*) a szólásszabadság védelmi körén kívül esnek. Azok a szavak minősülnek ilyennek, amelyeket közvetlenül a jelen lévő megtámadott félnek címeznek, és a megtámadott sérelmét okozzák, vagy a köznyugalmat sértő reakcióra izgatnak.¹⁶⁸ A *Virginia v. Black* ügyben a bí-

¹⁶² *Von Hannover v. Germany* (No. 2.), no. 40660/08 és 60641/08, 2012. február 7-ei ítélet; *Von Hannover v. Germany* (No. 3.), no. 8772/10, 2013. szeptember 19-ei ítélet.

¹⁶³ *Schenck v. the United States* 249 US 47 (1919).

¹⁶⁴ Uo., 52. In: REMÉNYI-KOLTAY i. m. (4. lj.) 447. Reményi Édua fordítása.

¹⁶⁵ *Brandenburg v. Ohio* 395 US 444 (1969).

¹⁶⁶ Uo., 447–449.

¹⁶⁷ *Chaplinsky v. New Hampshire* (68. lj.).

¹⁶⁸ Uo., 571–572.

róság definíciója szerint a tényleges fenyegetést (*true threats*) tartalmazó közlések jogellenes erőszakos cselekmények elkövetésének szándékát fejezik ki a megtámadott egyénnel vagy csoporttal szemben.¹⁶⁹

A brit Public Order Act 1986 több rendelkezése is bünteti az erőszakos fellépést, rendbontást (*affray*), amely fenyegetésben is manifesztálódhat.¹⁷⁰ Az erőszakra uszítás vagy fenyegetés azonban csak akkor büntetendő, ha a megtámadott fél észszerűen tarthatott a személyes biztonságát sértő tényleges erőszak bekövetkeztétől. A fenyegető, gyalázkodó, sértő kifejezések használata vagy más hasonló magatartás akkor büntethető, ha annak a szándékával történt, hogy a megtámadott fél azt higgye, azonnal jogellenes erőszakot fognak alkalmazni vele szemben, vagy hogy a megtámadott fél azonnali erőszakos fellépését provokálja ki.¹⁷¹ A beszéd által kialakuló veszély azonnalisága és ténylegessége tehát a brit jogban is a jogi tilalom feltétele, még ha alacsonyabb is a szóláskorlátozás mércéje.

Az EU Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata a közösségekkel vagy tagjaival szembeni erőszakra uszítás tilalmának uniós szintű egységesítését tűzte ki célul. A kerethatározat szerint a tagállamoknak tiltaniuk kell a társadalmi közösségek ellen irányuló erőszakra (és gyűlöletre) izgatást. A tagállamok dönthetnek afelől, hogy kizárólag azon magatartásokat büntetik, amelyek „valószínűsíthetően megzavarják a közrendet”, vagy már azokat is, amelyek fenyegetők, zavarók, sértők.¹⁷²

Az EJEB az elékerült számos török érdekeltségű ügyben megállapította, hogy a politikai beszéd fokozott védelmet élvez, de amennyiben a közzétett vélemény erőszakos cselekmények elkövetésére uszít, az államnak megvan a kellő mozgástere ahhoz, hogy korlátozza a szólásszabadságot, ha szükségesnek ítéli a közrend védelmében.¹⁷³

1.4.5. Gyűlöletbeszéd

Az ET gyűlöletbeszédéről szóló ajánlása szerint:

„a »gyűlöletbeszéd« úgy értendő, mint ami a véleménynyilvánítás minden olyan formáját lefedi, amely fajgyűlöletet, xenofóbiát, antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló

¹⁶⁹ *Virginia v. Black* (109. lj.) 359.

¹⁷⁰ Public Order Act 1986, 1–5. szakasz.

¹⁷¹ Uo., 4. szakasz.

¹⁷² Council Framework Decision 2008/913/JHA (132. lj.) 1. cikk.

¹⁷³ L. pl. *Arslan v. Turkey*, no. 23462/94, *Sürek and Özdemir v. Turkey* (121. lj.), 1999. július 8-ai ítéletek; *Sener v. Turkey*, no. 26680/95, 2000. július 18-ai ítélet; *Aksoy v. Turkey*, no. 28635/95, 2001. január 10-ei ítélet.

gyűlölet más formáit terjeszti, arra buzdít vagy igazolja, beleértve az erőszakos nacionalizmus és népközpontúság, megkülönböztetés és a kisebbségek, bevándorlók vagy bevándorló származású emberekkel szembeni ellenségesség révén kifejezett intoleranciát is.”¹⁷⁴

A gyűlöletbeszéd tehát az egyes társadalmi csoportokkal vagy azok tagjaival szemben az adott csoporthoz való tartozásuk miatt kialakuló gyűlölet nyilvános kifejezéseként határozható meg. Ez egyfelől sérti a csoport tagjait, másfelől a legtöbb esetben fontos közügyekkel kapcsolatos véleménynek számít – a gyűlöletbeszéd jogi megítélését e kettősség teszi különösen nehézé.

Az Egyesült Államokban az Első Alkotmánykiegészítés gyakorlata nem teszi lehetővé a gyűlöletbeszéd generális tiltását. A gyűlöletbeszédre adott amerikai jogi válasz legismertebb példája a *Skokie*-ügy, amelyben a Legfelső Bíróság nem tartotta megengedhetőnek egy neonáci felvonulás megtiltását.¹⁷⁵ A *R. A. V. v. St. Paul* esetben a Legfelső Bíróság megállapította, hogy az egyébként korlátozható megnyilvánulások (az adott esetben: rasszista támadó szavak) között nem szabad önkényesen diszkriminálni, a gyűlölettel szemben fellépő városi rendelet pedig, mivel csak bizonyos beszédet tiltott, megsértette a nézőpont-semlegesség elvét, mert csak a fajon, bőrszínen, meggyőződésen, valláson vagy nemen alapuló gyűlöletkeltést korlátozta.¹⁷⁶ A *Virginia v. Black* ügyben született ítélet tanúsága szerint az erőszakkal való fenyegetés tiltása nem alkotmányellenes.¹⁷⁷ Az állam tehát kiemelheti és korlátozhatja kizárólag azon magatartásformákat, amelyek a leginkább fenyegetők (az adott ügyben az égő kereszt elhelyezését). Nem az égő kereszt által okozott riadalom vagy felháborodás indokolja a korlátozás alkotmányosságának elismerését, hanem a tényleges fenyegetés. A gyűlöletbeszéd tehát általában nem tiltható, de ha tényleges fenyegetést fejez ki, vagy erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyét idézi elő, akkor korlátozható.

Ezzel szemben Európában széles körben korlátozzák a gyűlöletbeszédet, általában a büntető törvénykönyvekben.¹⁷⁸ E korlátok, az amerikai megoldástól eltérően, a legtöbb európai államban nem teszik a korlátozás feltételévé a beszéd által előidézett veszély nagy intenzitását. A gyűlöletbeszédre vonatkozó, Európában legelterjedtebb korlátozás a közösségekkel szembeni, különféle cselekedetekre való izgatást (*incitement*) tiltja. Szinte valamennyi uniós tagállamban létezik efféle korlátozás. E büntetőjogi jogszabályok nagymértékben hasonlítanak egymásra mind

¹⁷⁴ Council of Europe, Recommendation No. R (97) 20, of the Committee of Ministers to Member States on „Hate Speech” („scope”).

¹⁷⁵ *Collin v. Smith* 578 F. 2d 1197 (7th Cir. 1978).

¹⁷⁶ *R. A. V. v. City of St. Paul* (78. lj.).

¹⁷⁷ *Virginia v. Black* (109. lj.).

¹⁷⁸ L. pl. a német büntető törvénykönyvet (Strafgesetzbuch, §130, §185) vagy a francia sajtótörvényt (Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse, 24. szakasz).

céljukban, mind a védett közösségek azonosításában, mind pedig a lehetséges szankciók meghatározásában. Legtöbbször a gyűlöletre, erőszakra vagy a diszkriminációra való izgatást tilalmazzák az egyes államok, olykor egymás mellett, más-kor külön tényállásokban.¹⁷⁹

A brit Public Order Act 1986 alapján a fenyegető, gyalázkodó, sértő kifejezések korlátozhatók. A törvény tiltja a fajon, bőrszínen, nemzetiségen, állampolgárságon, etnikai származáson alapuló (együttesen: rasszista) gyűlölet, illetve a vallási vagy szexuális orientáció alapján szerveződő közösségekkel szembeni gyűlölet egyes kifejeződéseit. A rasszista kifejezések akkor tilthatók, ha valószínűsíthetően gyűlöletet keltenek, vagy – ilyen valószínűség hiányában – a közlő szándéka a gyűlölet felkeltésére irányul. Ettől eltérően a vallási vagy szexuális orientáción alapuló gyűlölet esetében csak a gyűlölet felkeltésére irányuló szándékot írja elő követelményként a törvény.¹⁸⁰

Az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata elvárja,¹⁸¹ hogy az unió tagállamai egységesen tiltsák a közösségek ellen irányuló erőszakra vagy gyűlöletre izgatást. Ahogy említettük, ez a kerethatározat nélkül is megvalósul, amint az az EJEK gyakorlatából is kiviláglik. Az EJEK a *Handyside v. the United Kingdom* ügyben leszögezte, hogy önmagában a kifejtett vélemény sokkoló, felháborító, zavaró jellege nem alapozza meg a szóláskorlátozás lehetőségét, ha valamely, az egyezmény által védett érdek nem sérül.¹⁸² Ez a gyűlöletbeszéd esetében is megfelelő kiindulópont, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a tagállamok jelentős részében a büntető törvénykönyvekben a közösségekkel szembeni „offenzív” (‘csak’ sértő, de nem izgató vagy uszító) vélemények továbbra is büntethetők lehetnek.¹⁸³

A gyűlöletbeszéd korlátozásával kapcsolatos strasbourgi joggyakorlat sajátossága, hogy a bíróság a kérelmek befogadásakor nem csupán az egyezmény szólásszabadságot védő 10. cikkét, hanem a joggal való visszaélést tiltó 17. cikkét is figyelembe veszi. A *Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands* ügyben¹⁸⁴ az EJEK kimondta, hogy a rasszista tartalmú vélemények a szólásszabadsággal való visszaélésnek számítanak, ellentétesek a 17. cikkel, így az állam általi szóláskorlátozás nem sérti az Egyezményt, mert az általa védett jogok gyakorlása nem irányulhat mások jogainak vagy szabadságának elpusztítására, illetve a közzétett vélemény nem lehet ellentétes az Egyezmény által védett alapvető értékekkel.

¹⁷⁹ Az európai szabályozások áttekintését l. *Blasphemy, Insult and Hatred: Finding Answers in a Democratic Society*. Strasbourg, Council of Europe, 2010.

¹⁸⁰ Public Order Act 1986, Part III és Part 3A.

¹⁸¹ Council Framework Decision 2008/913/JHA (l. 132. lj.).

¹⁸² *Handyside v. the United Kingdom* (40. lj.) 49. bek.

¹⁸³ *Blasphemy, Insult and Hatred: Finding Answers in a Democratic Society* i. m. (179. lj.)

¹⁸⁴ *Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands*, no. 8348/78, admissibility decision.

Az EJEK elvként állapította meg egy ügyben, hogy a tolerancia, valamint minden ember egyenlő méltóságának elismerése képezi a demokratikus, plurális társadalom alapjait. Éppen ezért tekinthető egyes demokratikus társadalmakban szükségesnek, hogy szankcionálják, vagy akár meg is előzzék azon kifejezések használatát, amelyek gyűlöletet keltenek, terjesztenek, hirdetnek, igazolnak, feltéve hogy a korlátozás arányos az elérni kívánt céllal. A gyűlölködő kifejezések tehát nem élvezik a 10. cikk védelmét.¹⁸⁵ A gyűlöletbeszéd korlátozása, illetve a mérce meghatározása tehát többé-kevésbé az államok belátásán múlik, e mozgásterük azonban nem korlátlan. A *Jersild v. Denmark* ügyben a bíróság megállapította,¹⁸⁶ hogy a rasszista fiatalokkal riportot készítő újságíró gyűlöletbeszéd miatti elítélése megsértette az Egyezményt, mert az újságíró csak a kötelességét teljesítette, amikor egy közérdeklődésre számot tartó témáról beszámolt, felhívva a társadalom figyelmét a fajgyűlölet súlyos problémájára. A televíziós műsor egyértelműen a vitában való részvételt, és nem a benne ismertetett nézetek terjesztését szolgálta.¹⁸⁷

1.4.6. Jelképes beszéd

A jelképes aktusok, amennyiben valamilyen véleményt fejeznek ki, szintén a szólásszabadság értelmezési körén belül helyezkedhetnek el. Az amerikai *O'Brien* ügyben¹⁸⁸ a katonai behívó elégetése minősült ilyennek, igaz, a Legfelső Bíróság úgy döntött, hogy a tett sértette az államnak a sorozás zavartalanságához fűződő érdekét, és a szabály, amelynek értelmében a behívó megsemmisítése vagy megrongálása büntethető, nem kifejezetten a szólásszabadság korlátozására irányul, ezért *O'Brien* elítélése nem sértette az Első Alkotmánykiegészítést.

A Legfelső Bíróság több olyan ügyben is döntött, amelynek előzményeként az amerikai zászlót égették vagy torzították el politikai állásfoglalásként. A *Street v. New York* ügyben a zászló megcsonkítását, eltorzítását, bemocskolását, a rátaposást, illetve az iránta való megvetés kifejezését tiltó törvény alkalmazása a bíróság szerint alkotmányellenes volt, mert korlátozta a szólás szabadságát.¹⁸⁹ Az 1989-es *Texas v. Johnson*-döntés indokolásában William Brennan bíró úgy vélekedett, hogy a zászlóégetés kommunikatív cselekvés volt.¹⁹⁰ A jog nem korlátozhatja a szólásszabadságot azért, mert a tartalmával nem ért egyet. Nem írhatja elő azt sem, hogy milyen magatartások legyenek tiltva, ha a korlátozás az általuk hordo-

¹⁸⁵ *Gündüz v. Turkey* (123. lj.).

¹⁸⁶ *Jersild v. Denmark*, no. 15890/89, 1994. szeptember 23-ai ítélet.

¹⁸⁷ MAHONEY i. m. (126. lj.) 372–374.

¹⁸⁸ *United States v. O'Brien* (60. lj.).

¹⁸⁹ *Street v. New York* 394 US 576 (1969).

¹⁹⁰ *Texas v. Johnson* 491 US 397 (1989) 411.

zott vélemény ellen irányul. A törvény azon előírása, hogy a zászlógyalázás csak akkor van tiltva, ha mások felháborodásával járhat, egyértelműen jelzi, hogy a vélemény elfojtására irányul. Ez a tartalomalapú korlátozás a szólásszabadság kialakult elvei értelmében megengedhetetlen, mivel mások felháborodása, illetve lelki békéjének megőrzése nem kellően nyomós érv a korlátozás mellett.¹⁹¹

Az EJEB a *Vajnai v. Hungary* ügyben megállapította,¹⁹² hogy a Magyarországon önkényuralmi jelképnek számító kommunista vörös csillagnak, amelynek nyilvános használatát a Büntető törvénykönyv tiltja – túl a kommunista diktatúrához való kapcsolódásán –, egyéb jelentései is ismereteseek, a nemzetközi munkásmozgalom jelképe is, tehát nem feltétlenül a diktatúrához, illetve annak ideológiájához kötődik. A kérelmező magatartása nem volt veszélyes a társadalomra vagy a demokráciára, az elítéléshez vezető konkrét helyzetben (egy politikai gyűlésen) nem merült fel a társadalmi béke megzavarásának lehetősége.

1.4.7. Valótlan állítások

A valótlan állítások miatti felelősségre vonás kérdése hagyományosan a rágalmazási jogban, illetve a magánszféra védelmével összefüggésben merült fel. Az amerikai szólásszabadságjog nehezen fogadja el a valótlan állítások tilalmazását. A *Gertz*-döntés alapján „az Első Alkotmánykiegészítés értelmében nem létezik téves gondolat”.¹⁹³ Ezzel együtt is bizonyos esetekben – közügyeket érintő vitákban gondatlan méltánytalanság (*reckless disregard*) esetén¹⁹⁴ – a valótlanság járhat jogi következménnyel. A Legfelső Bíróság a *United States v. Alvarez* ügyben kimondta, hogy önmagában egy állítás téves volta nem elegendő ahhoz, hogy azt kizárja az Első Alkotmánykiegészítés védelméből.¹⁹⁵

Az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és idegengyűlölet visszaszorítását célzó kerethatározata szerint az unió tagállamaiban egységesen tiltatni kell az emberiség elleni, háborús bűncselekmények, népirtások tagadását is.¹⁹⁶ Az EU legtöbb tagállamában törvény tiltja a nemzetiszocialista rendszer által elkövetett emberiség elleni bűncselekmények tényének tagadását, kétségbe vonását, jelentőségük csorbítását.¹⁹⁷

¹⁹¹ Uo., 398.

¹⁹² *Vajnai v. Hungary*, no. 33629/06, 2008. július 8-ai ítélet.

¹⁹³ Uo.; *Gertz v. Robert Welch, Inc.* (136. lj.) 339.

¹⁹⁴ *New York Times Co. v. Sullivan* (29. lj.) 279–280.

¹⁹⁵ *The United States v. Alvarez* (72. lj.) 2539.

¹⁹⁶ Council Framework Decision 2008/913/JHA (132. lj.).

¹⁹⁷ L. a francia Gayssot-törvény (1990. július 13., amely az 1881-es sajtótörvényt módosította egy új 24. cikk beiktatásával), német StGb. §130(3).

Azon országokban, ahol a holokauszt tagadása törvénybe ütközik, az e szabályok alapján való felelősségre vonást Strasbourgban sem ítélték a szólásszabadság megsértésének. A *Witzsch v. Germany* ügyben az EJEB befogadhatatlannak nyilvánította a kérelmet,¹⁹⁸ mert a kérelmező véleményét az Egyezmény 17. cikke kivonta a szólásszabadság védelme alól. A bíróság ezen álláspontját megerősítették az újabb döntései, amelyekben szintén befogadhatatlannak nyilvánította a holokauszttagadás miatt elítéltek kérelmeit.¹⁹⁹ A *Lehideux and Isorni v. France* ügyben nyilvánvalóvá vált az is, hogy a strasbourgi bíróság csak a holokauszt tényeinek tagadását vonja ki a véleményszabadság védelmi köre alól, egyéb történelmi tények nem élvezik ezt a megkülönböztetett bánásmódot.²⁰⁰

Ez azt jelenti, hogy a holokauszttagadás esetében az általános gyűlöletbeszéd mércéit alacsonyabbra lehet helyezni. Az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagytanácsának a *Perinçek*-ügyben megfogalmazott érve szerint a holokauszttagadás – alapvetően rasszista és antiszemita jellege miatt – anélkül büntethető, hogy megfelelné az „izgatás” vagy a „felkavarás” elemnek:

„A bíróság számára annak igazolása, hogy a [holokauszt] tagadását bűncselekménynek nyilvánítja, nem annyira azon nyugszik, hogy az egy világosan megalapozott történelmi tény, hanem azon, hogy a történelmi kontextus szempontjából az érintett államokban (...) ennek tagadását, még akkor is, ha azt pártatlan történelmi kutatásnak álcázzák, változatlanul úgy kell tekinteni, mint ami demokráciaellenes ideológiát és antiszemitizmust jelent.”²⁰¹

A Nagytanács szerint az örmény népirtás tagadásának általánosságban nincs ilyen hatása.²⁰²

1.4.8. Közkerölcs- és gyermekvédelem

1.4.8.1. Közkerölcsvédelem

A közkerölcs fogalmát egyetlen jogrendszer vagy nemzetközi jogi dokumentum sem definiálja. Azonban az utóbbi időkben, a gyors társadalmi változások nyomán, egyre kevésbé tekintünk a közkerölcsre a szabad szólás korlátozásának legitim alapjaként, bár az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése kifejezetten lehetővé teszi a közkerölcs védelmében történő szóláskorlátozást az európai államok számára.

¹⁹⁸ *Witzsch v. Germany* (80. lj.).

¹⁹⁹ L. pl. *Garaudy v. France* (80. lj.).

²⁰⁰ *Lehideux and Isorni v. France*, no. 55/1997/839/1045, 1998. szeptember 23-ai ítélet.

²⁰¹ *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, 2015. október 15-ei ítélet, 243. bek.

²⁰² Uo., 244. bek.

Az Egyesült Államokban a bíróságok alkalmazta mérce a Legfelső Bíróság által 1973-ban kialakított *Miller*-teszt. A *Miller v. California* ügyben rögzített mérce alapján az a kifejezés tekintendő obscénnak, ezáltal korlátozás alá vonható, amely „1. az átlagember, a jelenkori, helyi közösségi normák alapján meghatározott mérceje szerint a publikáció – egészét tekintve – kizárólag a szexuális vágy, érdeklődés kielégítésére irányul; 2. nyilvánvalóan sértő módon ábrázol – az állami jog által külön meghatározott – szexuális tevékenységet; 3. nem rendelkezik komoly irodalmi, művészi, politikai vagy tudományos értékkel.”²⁰³

Az obszcenitáshoz hasonlóan erkölcstelennek tekinthetők az állatkínzást bemutató (részben szexuális fétisigény kiszolgálását célzó) filmek (*crush videos*), amelyek iránt az Egyesült Államokban nőtt a kereslet, ezért a kongresszus szükségesnek találta törvényben tiltani készítésüket és terjesztésüket.²⁰⁴ A Legfelső Bíróság azonban elutasította a szólásszabadság hatókörén kívüli új kategória létrehozását, azaz az ilyen filmekre vonatkozó általános tilalmat; a tartalomra irányuló korlátozás esetében a jogalkotónak igazolnia kell a szabályozás mögött álló kényszerítő érdeket (*compelling interest*), ami a bíróság szerint az adott esetben sikertelen volt.²⁰⁵ Ez természetesen nem változtat az állatkínzás mint cselekmény büntetőjogi megítélésén.

Az Egyesült Királyságban az obscén publikációkról szóló 1959-es törvény (*Obscene Publications Act*) váltotta fel a korábbi, precedensalapú szabályozást. A törvény nehézkes megfogalmazása alapján obscén „cikk” az, amely – egészében véve – azok megrontását, lezüllesztését eredményezi, akik minden körülmény figyelembevételével feltehetően olvassák, látják vagy hallják.²⁰⁶ A „cikk” itt minden látható, olvasható, hallható tartalomra, kifejezésre vonatkozik. A teszt alapján obscénnak minősülő művekkel kapcsolatban kétféle tiltott magatartás létezik: ha valaki nyilvánosságra hozza, illetve ha valaki a nyilvánosságra hozatal általi haszonszerzés céljából tartja magánál; a pusztá birtoklás tehát nem törvénysértő. A tartalomnak züllesztő, megrontó hatásúnak kell lennie, függetlenül a közlő szándékától, ami – immár túllépve a korábbi meghatározáson – az erkölcstelen gondolatok pusztá megszületésénél jóval többet: mentális, erkölcsi leromlást jelent.

Az EJEK közkerkölccsel kapcsolatos, máig legnagyobb hatású ítélete a *Handyside v. the United Kingdom* ügyben született meg 1976-ban.²⁰⁷ Az ügy előzményeként a *Little Red Schoolbook* című, gyermekeknek szóló felvilágosító könyv példányainak terjesztését tiltották meg a brit hatóságok, tekintettel a gyermekek fejlődésére nézve káros tartalmára. Az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése a közkerkölcs védel-

²⁰³ *Miller v. California* 413 US 15 (1973) 24–25.

²⁰⁴ 18 USC §48(a).

²⁰⁵ *The United States v. Stevens* 130 S. Ct. 1577 (2010).

²⁰⁶ *Obscene Publications Act* 1959, 1. szakasz 1. bek.

²⁰⁷ *Handyside v. the United Kingdom* (40. lj.).

mében lehetővé teszi a szólásszabadság korlátozását. A bíróság nem definiálta a közerkölcs fogalmát; megállapítása szerint – egységes európai mérce híján – nem dönthet ebben a kérdésben az államok helyett, így az erkölcsi alapú korlátozások tekintetében azok széles, bár nem korlátlan mozgásteret (*margin of appreciation*) élveznek.²⁰⁸ A testület tehát nem állapította meg az Egyezmény megsértését.

A *Müller and Others v. Switzerland* ügyben a közerkölcsöt sértő obszcén festmények kiállítása miatt a svájci hatóság a vonatkozó büntető törvénykönyvbeli tényállás alapján bírságot szabott ki.²⁰⁹ Az EJEB megállapította, hogy a közerkölcs védelmében alkalmazott szankció jogos célt szolgált, a törvény előírásain alapult, de ezúttal sem tett kísérletet a „közerkölcs” Európában egységesen alkalmazható határainak megvonására. Elfogadta a svájci bíróság véleményét a művekről, miszerint természetüknél fogva sértik az átlagember érzékenységét, és ezen még a művészi alkotások értelmezésének speciális követelményei sem változtatnak, a svájci hatóságok döntései tehát nem sértették meg az Egyezményt.

1.4.8.2. Pedofília

A pedofília és ábrázolásának, illetve a pedofil igények kiszolgálásának tilalma minden nyugati államban evidens módon a szólásszabadság védelmi körén kívül esik, nem vet fel alkotmányossági aggályokat, de az Egyesült Államok Legfelső Bírósága e kérdésben is hozott jelentős döntéseket. Gyakorlata szerint nem szükséges a *Miller*-teszt alapján obszcén tartalmúnak lennie, mégis korlátozás alá eshet a kiskorúak közreműködésével készült pornográf ábrázolás. A *New York v. Ferber* ügyben megállapította egy törvény alkotmányosságát (az Első Alkotmánykiegészítés érvényesülése alóli új kivételt kreálva),²¹⁰ amely tiltotta azon fotografikus ábrázolások adásvételét és terjesztését, melyeken 16 évnél fiatalabb gyermekek láthatók szexuális tevékenység közben. Más államok normái az ilyen ábrázolások birtoklását is büntetik. A gyermekpornográfiát a szövetségi kódex is tiltja.²¹¹

A szabályozás azonban meg kell hogy feleljen bizonyos, a szólásszabadság érvényesülését célzó feltételeknek. A Child Pornography Prevention Act a gyermekek részvételével készült pornográf képek, felvételek vonatkozásában határozott meg különféle tiltásokat. Valamennyi olyan kép a tiltás hatálya alá esett, amely 18 év alatti vagy *látszólag* 18 év alatti személyek valódi vagy színlelt szexuális tevékenységét ábrázolta. Tehát a 18 évnél idősebb, de fiatalabbnak látszó személyekről készült, illetve a csak szimulált nemi aktust ábrázoló képek terjesztése is bün-

²⁰⁸ Uo., 49. bek.

²⁰⁹ *Müller and Others v. Switzerland*, no. 10737/84, 1988. május 24-ei ítélet.

²¹⁰ *New York v. Ferber* (76. lj.).

²¹¹ US Code, 18. cím 2251–2252. §.

cselekménynek minősült volna. Ez utóbbiak miatt a Legfelső Bíróság ezt a törvényt is alkotmányellenesnek minősítette, mert a jogalkotó nem tudta számára hitelt érdemlően bizonyítani, hogy az efféle széles korlátozás szükséges volt a gyermekek védelme és a pedofília megelőzése érdekében.²¹² A döntést követően, 2003-ban a kiskorúak kizsákmányolás elleni védelméről megszületett Protect Act azon ábrázolások hirdetését vagy terjesztését vontta hatálya alá, amelyek „azt a hitet keltik”, hogy illegális gyermekpornográfiát tartalmaznak, illetve amelyek esetében a terjesztő szándéka arra irányult, hogy az ábrázolást gyermekpornográfiának véljék. A *United States v. Williams* ügyben a Legfelső Bíróság alkotmányosnak ítélte e tiltást, mondván, a szabály nem a kifejezés tartalmát, hanem az azt továbbító vagy a továbbításra irányuló cselekményeket korlátozza.²¹³

1.4.9. Kereskedelmi kommunikáció

Lewis Powell bíró szavaival a kereskedelmi beszéd (*commercial speech*) „olyan kifejezés, amely kizárólag a közlő és a közlés címzettjeinek gazdasági érdekeivel kapcsolatos”.²¹⁴ Ehhez képest manapság a jogrendszerek – a szólásszabadság szempontjából – tágabban értelmezik a kereskedelmi kommunikáció védelmét aláátmasztó érdekeket, így az ilyen kifejezéseknek is szélesebb körű védelmet biztosítanak.

Az amerikai Legfelső Bíróság a *Valentine v. Chrestensen* ügyben még aggály nélkül helyezte a szólásszabadság hatókörén kívülre a kereskedelmi kommunikációt.²¹⁵ A változást a *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council* ügyben született döntés hozta:²¹⁶ Harry Blackmun bíró véleményéből kitűnik, hogy a testület nagy súlyt helyezett a fogyasztók és a társadalom szabad információáramláshoz fűződő érdekeire. A reklám ugyanis nem kizárólag a reklámozó, hanem a címzett érdekeit is szolgálhatja, tehát a valós, tisztességes kereskedelmi kommunikáció védeltséget élvez. A *Central Hudson Gas v. Public Service Commission of New York* ügyben hozott másik kiemelkedő fontosságú amerikai döntés négylépcsős tesztet állított fel, amelynek segítségével eldönthető, hogy a szólásszabadság szempontjából meg van-e engedve a kereskedelmi beszéd korlátozása. Eszerint a korlátozás vizsgálatakor meg kell állapítani, hogy 1. az adott kifejezés az Első Alkotmánykiegészítés által védett körbe tartozik-e – a kereskedelmi beszéd esetében ez akkor lehetséges, ha az a jog által megengedett

²¹² *Ashcroft v. Free Speech Coalition* 535 US 234 (2002).

²¹³ *The United States v. Williams* 128 S. Ct. 1830 (2008).

²¹⁴ *Central Hudson Gas and Electric Corp. v. Public Service Commission of New York* (71. lj.) 561.

²¹⁵ *Valentine v. Chrestensen* 316 US 52 (1942).

²¹⁶ *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council* (53. lj.).

tevékenységet hirdet, és nem félrevezető; 2. az előmozdítani kívánt kormányzati érdek alapvető-e; 3. az intézkedés közvetlenül azt mozdítja-e elő; 4. ezen érdek szolgálatánál átfogóbb-e. Ha az első vagy az utolsó kérdésre igenlő, a másodikra vagy a harmadikra pedig nemleges a válasz, akkor a szóláskorlátozás alkotmányellenes.

Az EJEB a *Markt Intern and Beermann v. Germany* ügyben hozott döntésében mondta ki először azt, hogy a tisztán kereskedelmi érdekeket szolgáló, tehát a közélet vitáiban részt nem vevő hirdetések, reklámok is a szólásszabadság védelmét élvezik.²¹⁷ Ugyanakkor ez a védelem alacsonyabb szintű, mint a politikai beszédé. Azonban a kereskedelmi kommunikáció is kapcsolódhat a közügyek vitájához, és akkor már más mérce szerint ítélandó meg, a bíróság ítéletei alapján például az éjjel-nappali állatorvosi ellátásról folytatott vita közügy,²¹⁸ ahogyan az abortusz kérdése is egyértelműen az, a magzatelhajtásra előírt teljes reklámtilalom pedig egyezményesértő.²¹⁹ Emellett egy csomagküldő cég tisztességtelen üzleti gyakorlatának bemutatása közügy, így a róla szóló, hirdetés formájában megjelenő cikk érdemes a szólásszabadság védelmére.²²⁰ Hasonlóképpen a mikrohullámú sütőkről írott cikkben a rákbetegség lehetséges kockázatára való figyelmeztetés a közvitában részt vevő álláspont, így közzététele még kellő tudományos alátámasztás nélkül is meg van engedve, és nem ütközhet a versenyjogi előírásokba.²²¹ Ugyanakkor a tisztességtelen magatartás, a valótlan állítások közzététele még közügyekkel kapcsolatban sincs megengedve a reklámokban.²²²

1.5. Sajtószabadság és médiaszabályozás

1.5.1. Szólásszabadság – sajtószabadság

Régen a szólás- és a sajtószabadság nem differenciálódott világos jogi doktrínák mentén – Dicey is felváltva, egymás megfelelőiként használta a két kategóriát.²²³ Az Egyesült Államok jogrendszerében, az Első Alkotmánykiegészítéshez kapcsolódó ítéletekben és a jogirodalomban szintén azonos jelentéssel szerepeltek, annak

²¹⁷ *Markt Intern and Beermann v. Germany*, no. 3/1988/147/201, 1989. október 25-ei ítélet, 36. bek.

²¹⁸ *Barthold v. Germany*, no. 10/1983/66/101, 1985. február 25-ei ítélet.

²¹⁹ *Open Door Counselling and Dublin Woman v. Ireland*, no. 64/1991/316/387–388., 1992. szeptember 23-ai ítélet.

²²⁰ *Markt Intern and Beermann v. Germany* (217. lj.).

²²¹ *Hertel v. Switzerland*, no. 59/1997/843/1049, 1998. augusztus 25-ei ítélet.

²²² *Jacobowski v. Germany*, no. 7/1993/402/480, 1994. május 26-ai ítélet.

²²³ Albert V. DICEY: *Bevezetés az angol alkotmányjogba*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1902. 223–252.

ellenére, hogy a Press Clause formájában a sajtószabadság önálló említést nyert az amerikai alkotmányban.²²⁴ A különbségtétel hiánya olyannyira valós, hogy a szövetségi Legfelső Bíróság a mai napig sem adott önálló tartalmat a sajtószabadság alapjogának.²²⁵ Ezzel együtt, tekintettel a szólásszabadság rendkívül széles körű védelmére, a média működése nem szenved hátrányt a különbségtétel elmaradása miatt, azaz nem esik szigorú jogi korlátozás alá, igaz, többletjogokat sem igen élvezhet.

Ez nem jelenti azt, hogy egyes amerikai szerzők ne érveltek volna a szólás- és a sajtószabadság különválasztása mellett.²²⁶ Potter Stewart bíró már a múlt század hetvenes éveiben kifejtette, hogy a sajtószabadság – a szólásszabadsággal ellentétben – nem egyéni, individuális jogosultság, hanem a médiát mint intézményt illeti meg.²²⁷ A média az egyetlen olyan magánvállalkozás, amely konkrétan nevesítve alkotmányos védelemben részesül.²²⁸ A sajtószabadság nem a médiában dolgozó egyént, hanem az intézményt védi, így a sajtószabadsághoz kapcsolódó esetleges többletjogok és -kötelezettségek is az intézményt illetik, illetve terhelik.²²⁹

Brennan bíró egy beszédében a sajtószabadságot nem tekintette a szólásszabadsághoz hasonlóan széles körben korlátozhatatlannak. Mint mondta, a médianak tudomásul kell vennie, hogy olyan munkát végez, amelyben többféle, akár egymásnak ellentmondó érdekre is tekintettel kell lennie, és teljesítenie kell bizonyos

²²⁴ Melville B. NIMMER: Introduction: Is Freedom of the Press a Redundancy: What Does it Add to Freedom of Speech? 26 *Hastings Law Journal* (1975) 639., 640; David LANGE: The Speech and Press Clauses. 23 *UCLA Law Review* (1975) 77.; William W. Van ALSTYNE: The Hazards to the Press of Claiming a „Preferred Position”. 28 *Hastings Law Journal* (1977) 761.

²²⁵ Edwin C. BAKER: The Independent Significance of the Press Clause Under Existing Law. 35 *Hofstra Law Review* (2007) 955., 955–959; Eugene VOLOKH: Freedom for the Press as an Industry, or for the Press as a Technology? From the Framing to Today. 160 *University of Pennsylvania Law Review* (2012) 459.

²²⁶ Jerome A. BARRON: Access to the Press: A New First Amendment Right. 80 *Harvard Law Review* (1967) 1641.; Jerome A. BARRON: *Freedom of the Press for Whom? The Right of Access to Mass Media*. Bloomington, Indiana University Press, 1975.

²²⁷ Potter STEWART: Or of the Press. 26 *Hastings Law Journal* (1975) 631.

²²⁸ *Zurcher v. Stanford Daily* 436 US 547 (1978) 576, Stewart bíró különvéleménye.

²²⁹ Hasonlóan l. még Randall P. BEZANSON: Institutional Speech. 80 *Iowa Law Review* (1995) 735., 823.; Frederick SCHAUER: Towards an Institutional First Amendment. 89 *Minnesota Law Review* (2005) 1256.; Edwin C. BAKER: *Human Liberty and Freedom of Speech*. Oxford, Oxford University Press, 1989, különösen 229. és 233.; Edwin C. BAKER: Press Rights and Government Power to Structure the Press. 34 *University of Miami Law Review* (1980) 819.; Owen M. FISS: Free Speech and Social Structure. 71 *Iowa Law Review* (1986) 1405.; Owen M. FISS: *Megosztott liberalizmus. A szólásszabadság és az államhatalom sokféle arca*. Budapest, CompLex, 2013. 17–48; Allan C. HUTCHINSON: Talking the Good Life: From Free Speech to Democratic Dialogue. 1 *Yale Journal of Law and Liberation* (1989) 17.

többletkötelezettségeket is.²³⁰ Brennan, hasonlóan Stewarthez, a szólás- és a sajtószabadság közötti legfőbb különbségként az utóbbi megalapozásául szolgáló társadalmi érdekeket emelte ki.

Sonja West amellett érvel, hogy az újságírás „különálló”, illetve hogy a média intézmény.²³¹ Álláspontja szerint a sajtószabadság nem vonatkozhat kizárólag a közzététel és a terjesztés jogára, azaz nem pusztán bizonyos technológiák szabad használatát védi, hanem demokratikus funkciója is van.²³² Ha mindenkit, aki a szólásszabadságát gyakorolja, egyúttal felruházunk a sajtószabadság – azonos mértékű – védelmével is, az paradox módon a sajtószabadság leértékelődéséhez vezet, mert ez a megközelítés figyelmen kívül hagyja a média sajátos társadalmi szerepét.²³³ A média és a benne dolgozó újságírók ugyanis nem csak közzéteszik az egyes véleményeket: a média a társadalmi nyilvánosság első számú motorja és fóruma. A média nem eshet azonos megítélés alá a szólásszabadságot hangosbeszélők segítségével gyakorló egyének csoportjával, még akkor sem, ha az új technológiák révén ma már bárki gyűjthet híreket, és közzé is teheti őket.²³⁴

Az európai alkotmányok és jogrendszerek igyekeznek elválasztani egymástól a szólás- és a sajtószabadságot. A médiára valamennyi európai államban önálló törvényi szabályozás vonatkozik, az EU külön is szabályozza az audiovizuális média-szolgáltatásokat.²³⁵ A két jog szétválasztása a brit jogirodalomban is tükröződik.²³⁶ A közelmúltban megjelent cikkében Thomas Gibbons is kiemeli, hogy a szólásszabadság az egyének, és nem az intézmények (médiavállalkozások) joga, a médiához kapcsolódó tulajdonosi jog pedig feltétlen, és nem azonos a szólásszabadsággal. Ugyanakkor a média intézményként való elismerése fontos, mert ha elég erőteljes, akkor elvben ellen tud állni a külső nyomásnak, de ezzel együtt közérdekből korlátozás alá vonható.²³⁷

A 10. cikk nem említi önálló jogként a sajtószabadságot, ennek ellenére az EJEB gyakorlata figyelembe veszi a média társadalmi szerepét és működésének sajátosságait, valamint kiemelt fontosságot tulajdonít neki, mivel az a demokrati-

²³⁰ William J. BRENNAN: Address. 32 *Rutgers Law Review* (1979) 173.

²³¹ Sonja R. WEST: Press Exceptionalism. 127 *Harvard Law Review* (2014) 2434.; Sonja R. WEST: Awaken the Press Clause. 58 *UCLA Law Review* (2011) 1025.

²³² WEST (2014) i. m. (231. lj.) 2441.

²³³ Uo., 2442.

²³⁴ Uo., 2445.

²³⁵ AVMS irányelv (128. lj.).

²³⁶ L. pl. Eric BARENDT: Inaugural Lecture – Press and Broadcasting Freedom: Does Anyone Have any Rights to Free Speech? 44 *Current Legal Problems* (1991) 63., 79.; Geoffrey MARSHALL: Press Freedom and Free Speech Theory. *Public Law* (1992) 40.

²³⁷ Thomas GIBBONS: Free Speech, Communication and the State. In: Merris AMOS – Jackie HARRISON – Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden–Boston, Martinus Nijhoff, 2012. 36.

kus társadalmi berendezkedés felügyeletét látja el.²³⁸ A média és az újságírók fokozott védelmet élveznek tehát, de felelőségük is fokozott az utcai szónokéhoz képest: a 10. cikk 2. bekezdése szerinti, a szabadság gyakorlásával járó kötelezettségek és felelőségek a média munkájában önálló értelmezést nyernek. Az EJEB következetes gyakorlata szerint a médiára hárul a közérdekű információk és a közérdekű témákhoz kapcsolódó vélemények közzétételének kötelezettsége.²³⁹

A média kiemelt társadalmi szerepéről elsőként a *The Sunday Times v. the United Kingdom* ügyben szólt az EJEB.²⁴⁰ Az ítélet alapján a szabadság korlátozásának a közérdeket kell szolgálnia, így csak akkor lehetséges, ha az a demokratikus társadalomban valóban szükséges. A *Jersild v. Denmark* ügy ítéletében a bíróság a sajtót a közösség őrkutyájának (*public watchdog*) nevezte,²⁴¹ amelynek szerepe a demokratikus társadalomban döntő fontosságú, ezért szabadsága különös védelmet élvez.

Az *Informationsverein Lentia v. Austria* ügyben az EJEB kiemelte,²⁴² hogy a 10. cikk 2. bekezdés azon fordulata, amely megengedi a részes államoknak a média-szolgáltatás engedélyhez kötését, nem jelenti azt, hogy az államok e jogukkal visszaélve maguknak tarthatják fent annak monopóliumát, hanem köteleességük – a lehető legenyhébb korlátozással – úgy alakítani a médiapiacot, hogy biztosítsák a média szabadságát. A médiarendszer kialakításakor – az engedélyezés, illetve a korlátozások megfelelőségének vizsgálatakor – az elsődleges cél a médiapiac pluralizmusának megteremtése és fenntartása.²⁴³

1.5.2. A média fogalma, a sajtószabadság jogosultjai

A média fogalma – dacára annak, hogy egymás után jöttek létre az újabb és újabb formái – hosszú ideig nem volt bizonytalan tartalmú. A nyomtatott sajtó, a televízió és a rádió besorolása a média fogalma alá nem lehetett vita tárgya.²⁴⁴ A korábbi, hagyományos felfogás a média egyes formái (megjelenési és terjesztési módja)

²³⁸ *Jersild v. Denmark* (123. lj.).

²³⁹ L. pl. *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, no. 13585/88, 1991. november 26-ai döntés; *Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2)*, no. 13166/87, 1991. november 26-ai döntés; *Dorgeir Dorgeirson v. Iceland*, no. 13778/8, 1992. június 25-ei ítélet; *MGN Ltd. v. the United Kingdom*, no. 39401/04, 2011. január 18-ai ítélet; *Uj v. Hungary*, no. 23954/10, 2011. július 19-ei ítélet.

²⁴⁰ *The Sunday Times v. the United Kingdom* (127. lj.).

²⁴¹ *Jersild v. Denmark* (123. lj.).

²⁴² *Informationsverein Lentia v. Austria*, no. 36/1992/381/455-459, 1993. november 24-ei ítélet.

²⁴³ *Demuth v. Switzerland*, no. 38743/98, 2002. november 5-ei ítélet.

²⁴⁴ David A. ANDERSON: Freedom of the Press. 80 *Texas Law Review* (2002) 429., 442–444.

alapján határozta meg az érintett tevékenységeket, azonban a technikai fejlettség jelen szakaszában ez önmagában már nem ad megfelelő eligazítást. A médiakonvergencia jelensége folytán az egyes tartalmak immáron nem kötődnek szorosan az őket hordozó médiumok megjelenési formájához: a nyomtatásban megjelenő újságok olvashatók az interneten, a televíziós műsort pedig akár mobiltelefonon is nézhetjük. Az újonnan létrejövő kommunikációs formák (blogok, kommentek, mágnweboldalak, *social media*) nem sorolhatók be nehézségek és következtlenések nélkül a korábbi kategóriákba.

Az Európai Unió AVMS irányelvében az audiovizuális médiaszolgáltatás definíciója ad útmutatást a média fogalma tekintetében,²⁴⁵ aminek alapján az irányelv azon szolgáltatásokra terjed ki, amelyeket:

- a) gazdasági szolgáltatásként,
- b) a szolgáltatás nyújtójának szerkesztői felelőssége mellett,
- c) tájékoztatósi, szórakoztatósi vagy oktatási céllal,
- d) a nyilvánossághoz való eljuttatás céljával nyújtanak.

A fogalom elvben kiterjeszthető más médiumokra – bár az irányelv ezt nem teszi meg –, így a rádióra és a sajtóra is. Fontos, hogy mivel az EU legfontosabb célja az irányelvvel az egységes piac szabályozása volt, az csak a gazdasági (üzletszerűen, az anyagi haszonszerzés reményében, anyagi kockázatvállalás mellett nyújtott) szolgáltatásokkal foglalkozik, ami komoly megszorítást jelent a média fogalmának hagyományos tartalmához képest. Ha ezt a fogalmat alkalmaznánk a média egészére, akkor minden olyan szolgáltatást kizárnánk a fogalom alól, amellyel kapcsolatban a kiadónak nincs profitszerzési szándéka.

Amerikai vonatkozásban David Anderson is úgy véli, hogy a média új fogalmát annak funkciója felől közelítve lehetne meghatározni.²⁴⁶ Azaz ha egy adott újság, televízió, weboldal azért működik, hogy a média hagyományos szerepének (a közönség tájékoztatásának) megfeleljen, akkor jogi értelemben médiának tekintendő. Valamennyi, a média új fogalmával foglalkozó vitairat, szakértői anyag, ajánlás hangsúlyozza a média demokratikus feladatait.²⁴⁷

Jan Oster tanulmányában Andersonhoz hasonlóan érvel, új, funkcionális megközelítést javasolva, amely szerint a szabályozás szempontjából csak az olyan egyén vagy vállalkozás tekinthető médiának, aki vagy amely „a közügyekre vonat-

²⁴⁵ AVMS irányelv (128. lj.), 1. cikk 1. bek. a) pont.

²⁴⁶ ANDERSON i. m. (244. lj.) 445–446.

²⁴⁷ L. többek között: A médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése (a továbbiakban: Magas szintű munkacsoport), 1. fejezet http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/hlg/hlg_final_report.pdf; Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága CM/Rec (2011) 7. sz. ajánlása a média új eszméjéről, 2. pont, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645>

kozó információkat és gondolatokat gyűjt és terjeszt a széles közönségnek szánva, rendszeresen és a hírgyűjtésre, valamint a szerkesztési folyamatra vonatkozó, meghatározott sztenderdek szerint eljárva”.²⁴⁸

Oster gondolatmenete logikus és jól fel van építve. Kiindulópontja szerint a média egy, a jog által elismert intézmény, meghatározott jogokkal és kötelezettségekkel.²⁴⁹ A média számára biztosított védelem nem azonos a szólásszabadság védelmével, mert a média nélkülözhetetlen a demokrácia működéséhez, a polgárok tájékozottságának megteremtéséhez.²⁵⁰ Ez az érdekek olyan médiumokat igényel, amelyek a gondolatok piacának szereplői,²⁵¹ azt rendszeresen, felelősen eljárva, hivatásszerűen és megfelelő szakmai (etikai) mércék szerint dolgozva szolgálják.²⁵² Az Oster által javasolt, fent idézett meghatározásba tehát nem férnek bele azok, akik ugyan rendszeresen szólnak széles közönséghez – legyenek akár bloggerek, akár hagyományos újságok –, céljuk nem a demokratikus nyilvánosság fentiek szerinti szolgálata.²⁵³

Az amerikai Legfelső Bíróság döntéseinek kontextusában West is arra hívja fel a figyelmet, hogy a média fogalmának túlzott kiterjesztése az új szolgáltatásokra kockázatokkal – a média számára biztosított többletvédelem hiányának veszélyével – jár, és meg kell különböztetni egymástól a média munkatársát és az alkalmankénti közéleti kommentátort (*occasional public commentator*).²⁵⁴ A média funkciója, hogy ellenőrizze a társadalmi-politikai eliteket, információkat gyűjtsön, örködjön a demokrácia felett. Ehhez nem elég a nyilvánosság előtti véleménynyilvánítás szándéka vagy akár tényleges lehetősége és gyakorlása. A számítógépe előtt ülő bloggert és az alkotmányos védelemben részesülő intézményt (a médiát) a közönség egészének érdekében meg kell különböztetni.²⁵⁵ (Ez nem jelenti azt, hogy az előbbi védtelenül marad, hiszen őt továbbra is védi a szólásszabadság joga; más szempontból helyzete kedvezőbb a médiáénál, mert többletjogokat nem kaphat, de az utóbbtól eltérően többletkötelezettségek sem terhelhetik.)

²⁴⁸ Jan OSTER: Theory and Doctrine of 'Media Freedom' as a Legal Concept. 5(1) *Journal of Media Law* (2013) 57., 74.

²⁴⁹ Uo., 59–62., 64–68.

²⁵⁰ Uo., 68–74.

²⁵¹ L. Holmes bírő különvéleménye, *Abrams v. the United States* (14. lj.) 630.

²⁵² L. még a felelősségteljes újságírás brit mércéjét: a *Reynolds v. Times Newspapers Ltd.* (118. lj) és a *Flood v. Times Newspapers Ltd.* [2012] 2 WLR 760 ügyekben. L. továbbá az EJEB döntéseit, pl. *White v. Sweden*, no. 42435/02, 2006. szeptember 19-ei döntés, 21. bek.; *Flux and Samson v. Moldova*, no. 28700/03, 2007. október 23-ai ítélet, 26. bek.

²⁵³ OSTER i. m. (248. lj.) 78.

²⁵⁴ WEST (2011) i. m. (231. lj.) 1070.

²⁵⁵ WEST (2014) i. m. (231. lj.) 2451–2457.

Karol Jakubowicz tanulmányában a média új fogalmának lehetséges elemeit járta körül. Definíciót nem alkotott, inkább vizsgálati szempontokat, illetve az új médián belüli további lehetséges kategóriákat határozott meg. Felhívta a figyelmet arra, hogy valamennyi ‘régi’ média (sajtó, televízió, rádió) egyben ‘új’ média is, amint online elérhetővé válik. Ezen túlmenően különbséget tett a felhasználók által előállított, de az intézményes médiában megjelenő (*user generated*), valamint a felhasználók által készített, de az intézményes médián kívül megjelenő (*user created*) tartalom között.²⁵⁶

Az Európai Bizottság médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó magas szintű munkacsoportjának jelentése is rögzítette, hogy annak érdekében, hogy az újságírók jogait hatékonyan lehessen védeni, és ezzel párhuzamosan kötelezettségeik és felelősségeik körét meg lehessen határozni, azonosítani kell őket.²⁵⁷ (A jelentés lehetséges azonosítási szempontokat is megadott – szervezett újságíróképzésben való részvétel, kötelező újságírói kamarákban és szakmai szervezetekben viselt tagság, főállású újságírói tevékenység –, de sorban el is vetette, végeredményben nyitva hagyva a felvetést.)

Az ET 2011-es ajánlása is a média új fogalmának meghatározására hívott fel.²⁵⁸ Az ajánlás abból indult ki, hogy a média „új ökoszisztémája” magában foglalja mindazon új szereplőket, akik a tartalom-előállítás és -terjesztés folyamatában részt vesznek, potenciálisan nagyszámú emberhez eljuttatva a tartalmakat (tartalomaggregátorok, alkalmazáskészítők, felhasználók, akik tartalmat állítanak elő, az infrastruktúra működtetését ellátó vállalkozások), amennyiben szerkesztői befolyással rendelkeznek, vagy felügyelik az adott tartalmat.²⁵⁹ A döntő elem tehát a szerkesztői felelősség megléte.

Az ajánlás melléklete hat kritériumot rögzített, amelyek együttes megléte esetén a szolgáltatás médiának tekinthető:

1. a médiaként való viselkedés szándéka;
2. a média céljai és szándékai szerinti működés, azaz médiatartalom előállítása, gyűjtése vagy terjesztése;
3. szerkesztői felügyelet;
4. szakmai mércék szerinti működés;
5. a sokakhoz való eljuttatás, terjesztés szándéka;
6. a közönség elvárásainak való megfelelés, úgymint hozzáférhetőség, sokszínűség, megbízhatóság, átláthatóság stb.

²⁵⁶ Karol JAKUBOWICZ: *A New Notion of Media? Media and Media-Like Content and Activities on New Communication Services*. Strasbourg, Council of Europe, 2009, <https://rm.coe.int/168048622d>

²⁵⁷ Magas szintű munkacsoport (247. lj.) 4.3. pont, 34.

²⁵⁸ CM/Rec (2011), 7. sz. ajánlás (247. lj.).

²⁵⁹ Uo., 6–7. bek.

Az ET ajánlása nem pontos fogalmat, hanem inkább csak bizonyos szempontokat kínál a média definiálásához. Gyengéje, hogy az egyes szempontok önmagukban is vitatható részkérdések sokaságát vetik fel (mik azok a szakmai mércék, és ki határozza meg őket; mik a közönség elvárásai, és ki azonosítja őket). A „média” Oster általi meghatározása szintén nem mentes a nyitva maradó kérdésektől, de jóval szűkebb, ezáltal könnyebben kezelhető; ugyanakkor kétségtelen, hogy veszélyeket is rejthet. Ha a jogi szabályozás határozza meg, mi tekinthető médiának, és azon belül arról is dönt, hogy mi tartozik a „közügyek” közé, milyen információ közzététele minősül közérdeknek, az egyrészt kodifikációs szempontból nehezségen végrehajtható feladat, másrészt könnyen célt téveszthet, fontos médiumokat kihagyva belőle, másokat szükségtelenül a fogalom hatálya alá vonva.

Mindenesetre a média professzionális jellegének hangsúlyozása ma már nem kizárólag jogi relevanciával bír: az internet annyira átalakította a hírszolgáltatás és -fogyasztás korábbi formáit, hogy a hagyományos (print és online is megjelenő) médiumok gazdasági alapjai kerültek veszélybe; a média fogalmának újbóli meghatározása ma elsősorban a professzionális újságírók és médiumok alapvető érdeke. A médiaszabadsággal és -pluralizmussal foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése szintén ezt támasztja alá, és hangsúlyozza a források minőségének fontosságát, a média feladataként pedig a hiteles újságírást határozza meg.²⁶⁰

Ki a szólás- és sajtószabadság jogosultja? Az Egyezmény 10. cikke értelemszerűen védi a véleményét kinyilvánító egyént éppúgy, mint a tartalmat előállító médiumokat. A szövegben szereplő „kifejezés szabadsága” a média területén az evidens jelölteken kívül (az újságíró, a kiadó, a médiaszolgáltató stb.) mindenkít megillet, akinek szerepe elengedhetetlen a vélemények, tartalmak közönséghez való eljuttatásában, még akkor is, ha az Egyezmény 10. cikke róluk nem tesz külön említést. Az *Autronic*-ügyben ezt meglehetősen hamar világossá is tette az EJEB.²⁶¹ Az ítélet indokolása szerint „a 10. cikk nemcsak az információ tartalmára, hanem az átvitel és a vétel eszközére is kiterjed, mert bármely, az eszközt érintő korlátozás szükségszerűen gátolja az információk megszerzéséhez és átadásához fűződő jogot.”²⁶² A műsorterjesztők (kábel- és műholdszolgáltatók) éppúgy a szólás- és sajtószabadság alanyai lehetnek, mint az internetes közvetítők, anélkül hogy saját tartalmat állítanának elő vagy rendelnének meg.²⁶³

²⁶⁰ Magas szintű munkacsoport (247. lj.), 3. fejezet, 26., 29.

²⁶¹ *Autronic AG v. Switzerland*, no. 15/1989/175/231, 1990. április 24-ei ítélet.

²⁶² Uo., 47. bek.

²⁶³ OSTER i. m. (79. lj.), 77–78. A *Delfi v. Estonia* ügyben (36. lj.) az EJEB ezt az internetes közvetítőkre vonatkozóan egyértelművé tette.

1.5.3. Az egyes médiumok differenciált szabályozása

Az egyes médiumtípusok hagyományosan eltérő mértékű szabályozás alá esnek. Miközben a nagy jogági kódexek, büntető és polgári törvénykönyvek (már ahol vannak ilyenek) egyaránt vonatkoznak tevékenységükre, külön szabályozás is ke- retek közé szorítja tevékenységüket. Valamennyi európai országban létezik külön a médiaszolgáltatásokra vonatkozó törvény.²⁶⁴ A műsorszolgáltatás és a lekérhető médiaszolgáltatás közös európai szabályozás tárgya is.²⁶⁵ Számos európai országban létezik ezenkívül külön sajtótörvény, amelyek hatálya jellemzően a nyomtatott és internetes sajtóra, gyakran pedig azokon túlmenően a médiaszolgáltatásokra is kiterjed.²⁶⁶ E szabályozások az egyes médiumokra vonatkozó speciális tartalmi követelményeket állítanak fel, korlátozzák azok lehetséges piaci magatartását, valamint meghatározzák a szolgáltatásnyújtás feltételeit. A médiaszolgáltatások jogszerű működését az európai országokban külön médiahatóságok felügyelik.

Az Egyesült Államokban is van – az európaihoz képest jóval szűkebb terjedelmű – médiaszabályozás,²⁶⁷ amely részben törvényi rendelkezésekben, részben a szabályozó hatóság, a Federal Communications Commission (FCC) által lefektetett szabályokban ölt testet.

Az online tartalomszolgáltatások szempontjából jelentőséggel bír még az úgynevezett információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokról (például *social media*, keresőmotorok, webshopok, blogszolgáltatók, internetszolgáltatók) rendelkező elektronikus kereskedelmi jog, amelynek Európában közös alapja az Eker. irányelv.²⁶⁸

1.5.4. A cenzúra és az előzetes korlátozás

A cenzúra szó eredetileg a média által közzétett tartalomba való állami beavatkozást jelentette. A sajtószabadság fogalmának történeti fejlődése során általánosan kialakult nézetté vált, hogy a cenzúra – mint a tartalomba való előzetes és önkényes beavatkozás – megengedhetetlen, az utólagos felelősségre vonás a jogsértő

²⁶⁴ L. pl. az Egyesült Királyságban: Communivations Act 2003; Franciaországban: Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication; Olaszországban: Decreto legislativo 31 luglio 2005, no 177 (Testo unico dei servizi di media audiovisivi e radiofonici); vagy a német tartományi médiatörvényeket.

²⁶⁵ AVMS irányelv (128. lj.).

²⁶⁶ L. pl. Franciaországban: Loi sur la liberté de la presse du 29 juillet 1881; Olaszországban: Legge 8 febbraio 1948, n. 47 (Disposizioni sulla stampa); Svédországban: Tryckfrihetsförordning, Lag (2002:908); vagy a német tartományi sajtótörvényeket.

²⁶⁷ Kenneth C. CREECH: *Electronic Media Law and Regulation*. New York, Routledge, 2013.

²⁶⁸ Eker. irányelv (129. lj.).

tartalmak közzétételéért viszont elfogadható. A lapindítás engedélyhez kötése, illetve a hivatalos cenzúra formálisan 1694-ben megszűnt Angliában,²⁶⁹ Blackstone nyomán pedig általánossá vált a nézet, hogy a sajtó szabadsága az előzetes korlátozásoktól való mentességet jelenti: „A sajtószabadság valóban nélkülözhetetlen egy szabad államban, de ez abban áll, hogy nem vezetnek be *előzetes* korlátozásokat a kiadványokra, nem pedig abban, hogy valaki mentesül a megrovás alól, ha a törvénysértő kéziratot közzéteszi.”²⁷⁰

A cenzúra és az egyes tartalmak közzétételének megtiltása, azaz az előzetes korlátozás azonban eltér egymástól. Az előzetes korlátozás lehetősége nincs teljesen kizárva az Egyesült Államokban, de a *Near v. Minnesota* ügy tanúsága szerint erős vélelem szól alkotmányellenessége mellett.²⁷¹ Az ügyben a Legfelső Bíróság alkotmányellenesnek talált egy állami törvényt, amely tiltotta a rosszindulatú, rágalmozó, botránykeltő tartalmak megjelentetését újságokban, illetve lehetővé tette a megjelenés előzetes korlátozását, kivéve ha a közzétevő bizonyította az állítások igazát és azt, hogy a publikáció jó szándékkal és igazolható célból történt. A döntés szerint az előzetes korlátozás lehetősége általában véve nem, de az igazság bizonyításának előzetes megkövetelése sértette a sajtó szabadságát.

A megjelenés megtiltásáról csak bíróság dönthet, gyorsított eljárásban, meghallgatva mindkét felet. A Legfelső Bíróság a *Freedman v. Maryland* ügyben meghatározta az előzetes korlátozás alkotmányosságát biztosító eljárási garanciákat²⁷² – ezek alapján a jogsértés bizonyításának terhe a kérelmezőn nyugszik, a végleges döntést a korlátozásról bíróságnak kell meghoznia, az eljárásnak pedig rövid idő alatt kell lefolynia. Ha a bíróság tisztességes, a felek meghallgatását lehetővé tevő eljárásban dönt, akkor szinte kizárható a veszély, hogy ellehetetlenül valamely értékes tartalom napvilágra kerülése.²⁷³

Az angol jogban régóta létezik lehetőség a jogsértőnek vélt tartalmak megjelenésének előzetes korlátozására, mégpedig ideiglenes bírósági végzés (*interim injunction*) révén. A szólásszabadságot korlátozó – a megjelenést átmenetileg megtiltó – végzés csak ideiglenes lehet, addig tarthat, amíg a bíróság rendes eljárásban döntést hoz az érintett tartalom jogszerűségéről vagy jogellenességéről. Ez utóbbi esetben a tartalom később sem kerülhet nyilvánosságra.²⁷⁴ A végzés kiadásának

²⁶⁹ Michael TUGENDHAT: *Liberty Intact. Human Rights in English Law*. Oxford, Oxford University Press, 2017. 118.

²⁷⁰ William BLACKSTONE: A köznyugalom elleni vétségek. In: REMÉNYI–KOLTAY i. m. (4. lj.), 154–155. Reményi Édua fordítása.

²⁷¹ *Near v. Minnesota* (106. lj.) 716.

²⁷² *Freedman v. Maryland* 380 US 51 (1965).

²⁷³ Martin H. REDISH: The Proper Role of the Prior Restraint Doctrine in First Amendment Theory. *70 Virginia Law Review* (1984) 53., 55–58.

²⁷⁴ Eric BARENDT – Lesley HITCHENS – Rachael CRAUFURD-SMITH – Jason BOSLAND: *Media Law: Text, Cases and Materials*. London, Pearson, 2013. 30–32.

kereteit már a régi *common law* is meglehetősen szűkre szabta: arra az esetre korlátozta, ha a jogsértés bekövetkezte – megjelenés esetén – nyilvánvaló volna.²⁷⁵ Rágalmazási ügyekben alig született döntés a korlátozás mellett.²⁷⁶

A Human Rights Act 1998 érinti az ‘előzetes korlátozás’ egyébként továbbra is a *common law*-n alapuló szabályozását. A rendelkezés alapján mielőtt előzetes korlátozásra kerülne sor, mindkét félnek képviseltetnie kell magát a bíróság előtt. Ennek hiányában a kérelmezőnek igazolnia kell, hogy minden elvárható lépést megtett a másik fél értesítésére, vagy azt megfelelően nyomós ok zárja ki. Akkor ítélt meg előzetes korlátozás, ha a bíróság meggyőződött arról, hogy a kérelmező a rendes tárgyaláson is „feltehetően bizonyítani tudná, hogy a tervezett publikációt nem szabad engedélyezni”.²⁷⁷ A feltevés azonban nem jelent teljes bizonyosságot, még valószínűséget sem feltétlenül – egyszerűen csak annyit, hogy a kérelmező jó eséllyel képes lenne igazra bizonyítására.²⁷⁸ Az angol bíróságok továbbra sem engedélyezik az előzetes korlátozást rágalmazási ügyekben,²⁷⁹ kizárólag a magánszférát és a bírósági eljárásokat érintő közlések esetében járhat sikerrel a kérelmező.

Az EJEB gyakorlata sem zárja ki az előzetes korlátozás elvi lehetőségét. A *The Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2.)* és a *The Observer and The Guardian v. the United Kingdom* ügyekben az angol bíróságok ideiglenes végzéssel meggátolták, hogy a sajtóban megjelenhessenek egy korábbi, az MI5 kötelékébe tartozó hírszerző tollából származó cikkek. Az EJEB megállapítása szerint:

„Az Egyezmény nem tiltja kifejezetten azt, hogy előzetes korlátozásokat rójanak a közzétételre általában. (...) Másfelől az előzetes korlátozásokban rejlő veszélyek a legkörültekintőbb vizsgáladást igénylik a bíróság részéről. Különösen akkor, ha azok a sajtóval kapcsolatosak, mivel a hírek rövid életű áruk, nyilvánosságra hozásuk akár csak egy kis időre való elodázása pedig esetleg minden értéküktől és érdekességüktől megfoszthatja őket.”²⁸⁰

Az elvi lehetőség ellenére a konkrét ügyben alkalmazott ideiglenes végzés az EJEB szerint sértette a 10. cikket, tekintettel arra, hogy a kérdéses információk az Egyesült Államokban és Ausztráliában már korábban nyilvánosságra kerültek, így az előzetes korlátozást a nemzetbiztonság már nem, legfeljebb a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága és hírnevének védelme indokolta.

²⁷⁵ *Bonnard v. Perryman* [1891] 2 Ch 269, CA.

²⁷⁶ *Fraser v. Evans* [1969] 1 QB 349, CA.

²⁷⁷ Human Rights Act 1998, 12. szakasz 3. bek.

²⁷⁸ BARENDT i. m. (1. lj.) 127.

²⁷⁹ *Cream Holdings Ltd. v. Banerjee* [2004] 4 All ER 617; *Greene v. Associated Newspapers Ltd.* [2005] 1 All ER 30.

²⁸⁰ *The Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2.)* (239. lj.) 51. bek.; *The Observer and The Guardian v. the United Kingdom* (239. lj.) 60. bek.

1.5.5. A média számára biztosított többletjogosultságok

Az ET Parlamenti Közgyűlésének az újságírói etikáról szóló 1003. számú határozata kimondta, hogy „[a]z újságírószakma jogokkal és kötelezettségekkel, előjogokkal és felelősséggel jár”.²⁸¹ A demokratikus kötelezettség teljesítésének érdekében a média olyan jogosultságokat, kedvezményeket élvezhet, amelyek a szólásszabadság gyakorlóját nem illetik meg. Az ET Miniszteri Bizottsága 2011-ben kibocsátott, a média új fogalmáról szóló ajánlása a következő, újságírókat megillető előjogokat nevezi meg: forrásvédelem, a mozgás és az információhoz való hozzáférés szabadsága, az akkreditációhoz való jog (összefoglalóan: belépési jog), a becsületsértéssel és rágalommal való visszaéléssel szembeni védelem, továbbá az anyagi előnnyel járó, adókedvezményre való jogosultság, valamint a ‘belső’ sajtószabadság és pluralizmus (42. pont).²⁸²

1.5.5.1. Az információforrások védelme

Az EJEK első fontosabb döntése e tárgyban a *Goodwin v. the United Kingdom* ügyben született.²⁸³ Az EJEK itt úgy döntött, hogy a brit bíróság megsértette az Egyezmény 10. cikkét, mert a bizalmas üzleti információkat kiszivárogtató forrás felelősségre vonása, illetve a jövőbeni jogsérelem megelőzése érdekében kötelezte a sajtót a forrás felfedésére. Amennyiben a tényfeltáró sajtó nem tudja garantálni a lehetséges forrásoknak az anonimitást, a média nem tud megfelelően eleget tenni ‘örzökutya’ szerepének. A média e joga persze nem lehet korlátlan, de az adott körülmények nem indokolták a kötelezést a felfedésre.

A moldovai legfőbb ügyészség sajtóosztályának vezetője *whistleblower* módjára fordult a médiához a *Guja v. Moldova* ügy előzményeként.²⁸⁴ Az EJEK megállapította, hogy a demokratikus társadalomban elengedhetetlen, hogy közérdekű információk napvilágot lássanak, még akkor is, ha ez egy köztisztviselő munkaköri kötelezettségének megszegése árán valósul meg. Ennek tükrében megállapította a 10. cikk megsértését.

A *Financial Times Ltd. and Others v. the United Kingdom* ügy bizalmas üzleti információk kiszivárogtatásával – egy tervezett vállalatfelvásárlással – függött össze.²⁸⁵ A brit bíróságok kötelezték az információkat közzevető lapokat a forrás

²⁸¹ Resolution 1003 (1993) on the ethics of journalism.

²⁸² CM/Rec (2011), 7. sz. ajánlás (247. lj.).

²⁸³ *Goodwin v. the United Kingdom* (122. lj.).

²⁸⁴ *Guja v. Moldova*, no. 14277/04, 2008. február 12-ei ítélet.

²⁸⁵ *Financial Times Ltd. and Others v. the United Kingdom*, no. 821/03, 2009. december 15-ei ítélet.

megnevezésére, mondván, hogy a részben bizalmas, részben hamis információk hátráltatták a tőzsde megfelelő működését, és az azonosítás az igazságszolgáltatás, valamint a bűnmegelőzés érdekében szükséges. Az EJEB ezzel szemben úgy ítélte meg, hogy a forrás rosszhiszeműsége, ártó szándéka, illetve a kiszivárogtatott dokumentumok valóságos körüli kétségek nem lényeges szempontok az ügy eldöntéséhez. Tekintettel arra, hogy a sérelmet szenvedett vállalat nem kezdeményezte az információk közzétételének előzetes megtiltását – amely az angol jog szerint lehetséges –, illetve arra, hogy nem élt minden, egyébként rendelkezésére álló eszközzel az azonosítás érdekében, valamint arra, hogy mennyire nyomós közérdek fűződik a források titokban tartásához, az EJEB elmarasztalta a bepanaszolt államot.

1.5.5.2. A házkutatások alóli mentesség

Kérdéses, hogy mennyiben élvezhet a média és az újságíró mentességet a rendőri házkutatások alól. Az EJEB egy esetben úgy döntött, hogy a szerkesztőségek átkutatása egy bizonyos határt átlépve sértheti az Egyezmény 10. cikkét. Az adott ügyben 160 rendőr nyolc házkutatást tartott párhuzamosan Belgiumban azért, hogy egy bizonyos információ kiszivárogtatóját azonosítsák.²⁸⁶ A *Tillack v. Belgium* ügyben a bíróság szintén megállapította a sajtószabadság sérelmét.²⁸⁷ Az ügy előzményeként a panaszos újságcikket írt, amelyben az Európai Csalás Elleni Hivatal által európai uniós intézményekben végzett vizsgálódásokról írt. A belga bíróság ezt követően – miután a panaszos megtagadta információforrásának felfedését –, arra gyanakodva, hogy lefizette a forrást, házkutatást tartott az irodájában, és lefoglalta az ott talált iratokat, számítógépeket és telefonokat. Az EJEB kimondta, hogy a források titokban tartásának joga nem a sajtó számára biztosított olyan privilégium, amelynek gyakorlása attól függ, hogy az adott forrás jogszerűen vagy jogszerűtlenül cselekedett, hanem alapvető jog, amely csak szűk körben és valós szükség esetén korlátozható.

1.5.5.3. Az oknyomozó újságírás

Az EJEB több döntésében is hangsúlyozta, hogy az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése – a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása – „kötelezettségeket és felelősséget” ír elő a sajtó számára. Ez különösen akkor bír nagy jelentőséggel,

²⁸⁶ *Ernst and Others v. Belgium*, no. 33400/96, 2003. október 15-ei ítélet.

²⁸⁷ *Tillack v. Belgium*, no. 20477/05, 2007. november 27-ei ítélet.

ha az újságíró minősített adata, állami, szolgálati vagy más titokra bukkan, és mérlegelni kell, mi a fontosabb: az adat titkosságának tiszteletben tartása vagy a nyilvánosságra kerüléséhez fűződő közérdek.

A *Dammann v. Switzerland* esetben az EJEB a 10. cikk sérelmét állapította meg.²⁸⁸ Az ügyben az újságírót, Viktor Dammannt büntetőbíróság ítélte el, amiért szolgálati titok megsértésével jutott hozzá magánszemélyek korábbi elítélésével kapcsolatos adatokhoz. Az EJEB szerint ezek nem voltak bizalmas információk, hiszen bírósági jelentésekből, újsághírekből megismerhetők voltak, és közzétételük a közérdeket szolgálta, ráadásul ezeknek az információknak a kiderítése nem is Dammann, hanem az állam feladata.

A *Stoll v. Switzerland* ügyben az EJEB úgy döntött, hogy az Egyezmény 10. cikke nem sérült azáltal, hogy egy újságírót elítéltek egy bizalmasnak minősített diplomáciai dokumentum közzététele miatt.²⁸⁹ Döntését azzal indokolta, hogy az újságírói tevékenység ugyan közérdekű vitához kapcsolódott, de ahhoz magasabb érdek fűződik, hogy diplomáciai iratok ne kerüljenek nyilvánosságra. Bár az információk megjelenése nem ásta alá a diplomáciai tárgyalásokat, alkalmas volt arra, hogy svájci nemzeti érdekeket sértsen.

1.5.6. A média többletkötelezettségeinek elvi alapja

Ha elismerjük a médiaszabadság önálló sajátosságait, akkor egy ebből eredő új problémával is foglalkoznunk kell. Az alapjogok jellemzően negatív jellegűek, azaz az államot kötelezik e jogok tiszteletben tartására polgáraival szemben és védelmére polgárai javára. De a médiaszabadság negatív jellege önmagában nem alkalmas arra, hogy a demokratikus nyilvánosság működésével kapcsolatos fontos érdekeket teljes egészében magába foglalja, megjelenítse.

A sajtószabadságnak ennek megfelelően szükséges elismerni a pozitív jellegét is. Az alapjogok tartalmának e differenciálása Isaiah Berlin teóriájára vezethető vissza.²⁹⁰ Berlin az egyén számára biztosított, külső beavatkozás nélküli mozgásteret tekintette a negatív szabadságnak (*valamitől, valakitől* való szabadság), a döntési szabadságot pedig, tehát azt, hogy az egyén a saját maga ura legyen, a pozitív szabadságnak (*valamire* való szabadság). John Rawls is kiemeli, hogy a legtöbb egyén számára nem a szabad polgárjogi státusz (*civic status of being free*), hanem a

²⁸⁸ *Dammann v. Switzerland*, no. 77551/01, 2006. április 25-ei ítélet.

²⁸⁹ *Stoll v. Switzerland*, no. 69698/01, 2007. december 10-ei ítélet.

²⁹⁰ Isaiah BERLIN: A szabadság két fogalma. In: Isaiah BERLIN: *Négy esszé a szabadságról*. Budapest, Európa, 1990. 334–443.

szabadság (*liberty*) gyakorlati élvezete fontos.²⁹¹ A sajtószabadság vonatkozásában a negatív jelleg a médián keresztüli kommunikáció külső beavatkozástól való mentességét jelenti, a pozitív jelleg pedig azon érdek védelmét, hogy a média tartalmához bárki szabadon hozzáférhessen, illetve a média tartalmi sokszínűk legyenek, és sokféle véleményt mutassanak be. Azaz míg a negatív jelleg (a külső erők, így elsősorban az állam általi ‘békén hagyatás’) a média tényleges joga, addig a pozitív jelleg elismerése a média közönségének (tágabb értelemben a teljes társadalomnak) az érdeke. Ezen érdek elismeréséből pedig az a következmény fakad, hogy a médiaszabályozás a médiára ró bizonyos olyan közérdekű kötelezettségeket, amelyek a szabad tájékozódás érdekének kielégítését szolgálják. A két – negatív és pozitív, azaz egymással látszólag ellentétes – jelleg jogi szabályozás általi együttes figyelembevétel, a jogok és kötelezettségek egyensúlya határozza meg a sajtószabadság mint alapjog tartalmát, illetve körvonalait. A médiaszabadság pozitív jellege nem mozdítja ki a közönséget a passzivitásból, azaz ők nem befolyásolhatják aktívan a médiában megjelenő tartalmakat, a széles körű tájékozódáshoz fűződő érdekük mégis jogi elismerést nyerhet.

A sajtószabadság pozitív jellegének – a közönség érdekeinek – elismerése a média demokratikus feladatainak felismeréséből fakad. Az internet elterjedése előtti időben ezzel kapcsolatban terjedelmes szakirodalom született. A média társadalmi felelősségének felvetése az Egyesült Államokban sem ismeretlen gondolat, bár a médiaszabályozásban nem járt következménnyel. A média közösségi szerepének felülvizsgálatát, újbóli meghatározását feladatul kapó testület, a Hutchins-bizottság 1947-es jelentésében a média társadalmi felelősségének teóriáját fektette le.²⁹² A bizottság szerint a sajtó szabadságára leselkedő legfőbb veszély abban áll, hogy dacára a technikai fejlődésnek és a sajtó mennyiségi gyarapodásának – ami persze magával hozta a piacra lépés jelentős megdrágulását is –, korlátozottabbá vált a médiához való hozzáférés lehetősége, kevesebb hang nyilvánulhat meg benne, és e kevesek jó része nem vesz tudomást a társadalom irányában fennálló felelősségéről.²⁹³

Néhány amerikai szerző a jogrendszer eltérései ellenére is Európában ismerősen csengő gondolatokkal állt elő. Judith Lichtenberg szerint a sajtószabadság a demokrácia működéséhez szükséges eszköz, amely természetesen felhasználható

²⁹¹ John RAWLS: *Az igazságosság elmélete*. Budapest, Osiris, 1997.

²⁹² Commission on Freedom of the Press: *A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books*. Chicago, The University of Chicago Press, 1947. L. John C. NERONE: *Last Rites: Revisiting four Theories of the Press*. Chicago, University of Illinois Press, 1995. 77–100.

²⁹³ Lee C. BOLLINGER: *Images of a Free Press*. Chicago, University of Chicago Press, 1991. 28–34.

gazdasági célok elérésére is, de csak bizonyos, a közérdeket szolgáló megkötésekkel.²⁹⁴ Cass Sunstein „második New Deal” követel, mert felismerése szerint a modern média nem nyújt segédkezet, sőt megnehezíti a demokrácia működését: a kereskedelmi média térhódításával arányosan csökken a remény az aktív, a részvételi demokráciában döntő szerephez jutó állampolgárok kinevelődésére.²⁹⁵ Gibbons kiemeli, hogy a média vonatkozásában a magánvállalkozásoknak is lehet közfunkciójuk, túl magánérdekű tevékenységükön.²⁹⁶ A médiához való hozzáférés érdekében a magántulajdonú médiavállalkozásoknak is tekintettel kell lenniük közönségük érdekeire, illetve eltérő véleményeket is közzé kell tenniük (nem szelektálhatnak teljes egészében szabadon tulajdonosuk vagy szerkesztőjük ízlése, felfogása alapján).²⁹⁷

A sajtószabadság pozitív jellegének elismerése elleni érvek jellemzően az Egyesült Államokból érkeznek. Az amerikai jogirodalom fősodra szerint az állami beavatkozásnál (szabályozásnál) minden (így a piac magára hagyott működése is) csak jobb lehet: az állam beavatkozása vagy szükségtelen, vagy egyenesen káros. Andrew Kenyon cikkében röviden összefoglalja ezen érvelések lényegét, hivatkozva a legfontosabb szerzőkre; ezek alapján a sajtószabadság mindenkit egyenlően megillető jog – mindenki szabadon kifejezheti a véleményét, és a terjesztésére állami korlátozások nélkül, szabadon felhasználhatja a médiát is –, így az egyenlőség állami-kormányzati beavatkozás (cselekvés) nélkül megvalósul. Az állam beavatkozása szükségszerűen eltorzítja a média működését, egyeseket előnyösebb helyzetbe hoz mások rovására, ezzel csorbítja az Első Alkotmánykiegészítésből fakadó jogokat.²⁹⁸

Barendt monográfiájában leszögezi, hogy a szólásszabadság szabályozás tárgya lehet „annak érdekében, hogy gyakorlása hatékonyabb legyen”.²⁹⁹ Gibbons úgy véli, hogy az állam nem kerülheti meg a szólásszabadság védelmével kapcsolatos felelősségét, kiváltképpen a nyilvános vitában való tisztességes részvétel és a véleményekhez való hozzáférés tekintetében.³⁰⁰ Kenyon miután áttekintette a sajtószabadság pozitív jellegét tárgyaló jogirodalmat, azt állítja, hogy annak alapján a vitának és a gondolatok sokszínűségének támogatása nem várható el a piacközpontú médiától – azokhoz a piacokon kívüli támogatásra van szükség.³⁰¹

²⁹⁴ Judith LICHTENBERG: Foundations and Limits of Freedom of the Press. In: Judith LICHTENBERG (szerk.): *Democracy and the Mass Media*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990. 104–105.

²⁹⁵ Cass R. SUNSTEIN: *Democracy and the Problem of Free Speech*. New York, Free Press, 1995. 17–52.

²⁹⁶ GIBBONS i. m. (237. lj.) 33.

²⁹⁷ Uo., 39.

²⁹⁸ Andrew T. KENYON: Assuming Free Speech. 77 *The Modern Law Review* (2014) 379., 381–385.

²⁹⁹ BARENDT i. m. (1. lj.) 69.

³⁰⁰ GIBBONS i. m. (237. lj.) 42.

³⁰¹ KENYON i. m. (298. lj.) 398.

Az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése szerint e szabadságjogok gyakorlása kötelezettségekkel és felelősséggel jár, az EJEB pedig – mint már korábban is láttuk – azt vallja, hogy a médiára hárul a közérdekű információk és a közérdekű témákhoz kapcsolódó vélemények közzétételének feladata, sőt kötelezettsége.³⁰²

1.5.7. A médiára vonatkozó tartalomszabályozás

Ahogy említettük, a jogi szabályozás az egyes médiumokra a tartalmukat érintő korlátozásokat is előírhat. Európában részletes szabályozás tárgyai például a kereskedelmi közlemények.³⁰³ Ezen túl a sajtószabadság szempontjából kiemelt jelentőségű a gyermekvédelmi célú, valamint a gyűlöletbeszéd tilalmára irányuló szabályozás.

1.5.7.1. Gyermekvédelem

Az amerikai szövetségi kódex (US Code) alapján pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel sújtható az, aki televízióban vagy rádióban obszcén, illetlen vagy trágár tartalmat sugároz.³⁰⁴ Az obszcenitás fogalmát megadja a *Miller*-teszt,³⁰⁵ az illetlenség kategóriájának kidolgozása viszont az FCC feladata maradt. Az elektronikus médiát felügyelő szerv meghatározása alapján illetlen „az a nyelvezet, amely szexuális tevékenységet, nemi vagy kiválasztószerveket, illetve utóbbiakhoz kapcsolódó tevékenységet a jelenkori közösségi normákat nyilvánvalóan sértő módon ír le”.³⁰⁶ Az ilyen, valamint az obszcén kifejezések az 1934-es Communications Act által erre felhatalmazott FCC döntése alapján az elektronikus médiában (a kábeltelevíziók kivételével) korlátozhatók, a műsorszolgáltató pedig abbahagyásra kötelezhető és pénzbüntetéssel sújtható³⁰⁷ – a büntető törvénykönyv meghatározta szankciókon felül.

A *Pacifica*-ügyben a Legfelső Bíróság alkotmányosnak találta az FCC azon előírását, amelynek értelmében a fent említett meghatározásnak megfelelő illetlen kifejezéseket csak olyan időszakban sugározhatják, amikor nem áll fenn annak valós

³⁰² L. pl. *Observer and Guardian v. the United Kingdom* (239. lj.); *Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 2) (239. lj.); *Dorgeir Dorgeirson v. Iceland* (239. lj.); *MGN Ltd. v. the United Kingdom* (239. lj.); *Uj v. Hungary* (239. lj.).

³⁰³ AVMS irányelv (128. lj.) 19–26. cikk.

³⁰⁴ US Code, 18. cím 1464. §.

³⁰⁵ *L. Miller v. California* (203. lj.).

³⁰⁶ *FCC v. Pacifica Foundation* 438 US 726 (1978).

³⁰⁷ 312. szakasz 503. bek.

veszélye, hogy a műsor gyermekekhez is eljuthat,³⁰⁸ azaz 22.00 és 6.00 óra között – ez az időszak az illetlen műsorok „biztonságos menedéke” (*safe harbor*). Az illetlenség médiabeli korlátozása az újabb döntések szerint sem alkotmányellenes, de a tiltott tartalmakat az FCC-nek pontosan meg kell határozni, és annak irányelvei nem lehetnek túlzottan bizonytalan megfogalmazásúak.³⁰⁹

A médiaszabályozásban alkalmazott előírások nem automatikusan terjeszthetők ki más, a gyermekek számára káros szolgáltatásokra. A *Brown v. Entertainment Merchants Association* ügyben a Legfelső Bíróság megsemmisítette azt a kaliforniai törvényt, amely előírta, hogy egyes erőszakos videojátékok csomagolásán a forgalmazó tüntesse fel a „18 éven felülieknek” jelzést.³¹⁰ A bíróság szerint a videojátékok is véleménynek minősülnek, és bár a jogrendszer megkísérelheti megvédeni a gyermekeket a számukra sérelmes tartalmaktól, nem zárhat el előlük gondolatokat. A kaliforniai törvény hatálya egyszerre volt túl szűk és tág: nem minden erőszakos tartalomra vonatkozott (csak a videojátékokra), de akkor is akadályozta a megvásárlásukat, ha a szülő nem tiltakozott ellene.

A brit Communications Act 2003 a sérelmes és káros tartalmak sugárzását tiltja.³¹¹ Ez a változtatás jól láthatóan a mérce leszállítását jelenti. A brit médiahatóság, az Ofcom műsorszolgáltatási kódexe részletezi a törvény előírásait. A valamennyi műsorszolgáltatót kötelező kódex alapján a kiskorúak védelmében speciális szabályok vonatkoznak a szexualitást vagy erőszakot ábrázoló, trágár nyelvezetű műsorokra. Ezek általában nem sugározhatók az úgynevezett vízvásztó (*watershed*), tehát 21 óra előtt, illetve reggel 5.30 után. A pornográf filmek ellenben kizárólag jelszóval vagy más módon védett rendszereken keresztül vetíthetők, amelyek biztosítják, hogy csak felnőttek férhetnek a műsorhoz.³¹²

A 'sérelmes' tartalom megítélése nem teljesen vita nélküli. A kiemelkedően fontos ügyben, az *R. (on the application of ProLife Alliance) v. BBC* esetben a Lordok Háza a szólásszabadság korlátozása mellett döntött.³¹³ A BBC ellen panaszt emelő abortuszellenes párt azért tiltakozott, mert a műsorszolgáltató megtagadta reklámfilmjének sugárzását, amely abortált magzatok maradványait is megjelentette. A BBC arra hivatkozott, hogy a vetítés a sérelmes tartalmak sugárzását tiltó törvényi előírásba ütközött volna, a bíróságok pedig elfogadták ezt az érvelést. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy ebben az esetben éppen az egyébként leginkább védett politikai szólás korlátozására került sor, ami legalábbis komoly aggályokat vet fel.³¹⁴

³⁰⁸ *FCC v. Pacifica Foundation* (306. lj.).

³⁰⁹ *FCC v. Fox Television Stations, Inc.* 132 S. Ct. 2037 (2012).

³¹⁰ *Brown v. Entertainment Merchants Association* 131 S. Ct. 2729 (2011).

³¹¹ 319. szakasz 2. bek. f) pont.

³¹² Broadcasting Code, 1. szakasz

³¹³ *R. (on the application of ProLife Alliance) v. BBC* [2003] 2 All ER 977, HL.

³¹⁴ Eric BARENDT: Free Speech and Abortion. *Public Law* (2003) 580.

Bár a megjelenő erőszakos és sérelmes médiatartalom szabályozása elsődlegesen tagállami hatáskörbe tartozó kérdés, a televíziós közvetítés piacának egységesítése szükségessé tette, hogy az EU összehangolja a kiskorúak védelmére vonatkozó szabályokat.³¹⁵ Az irányelv a tagállamok számára mindössze az elérendő célokat, illetve a szabályozás kereteit határozza meg, az eszközök kiválasztása és a keretek kitöltése már a tagállami jogalkotás feladata.

Az AVMS irányelv a kiskorúak védelme kapcsán alapvetően két tárgykörben fogalmaz meg konkrét előírásokat, és a kereskedelmi kommunikáció kapcsán is több helyütt tartalmaz korlátozó jellegű szabályokat (9. cikk). Az audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozó szabályozás megtiltja azon tartalmak elérhetővé tételét, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különös tekintettel a pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmazó műsorszámokra (6.a cikk).

1.5.7.2. Gyűlöletbeszéd

Az AVMS irányelv értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az audiovizuális (vagyis a lineáris televíziós és a lekérhető) médiaszolgáltatások tiltják a személyek egy csoportja vagy egy csoport tagja ellen irányuló – nemen, fajon, bőrszínen, nemzetiségen vagy társadalmi eredeten, genetikai adottságon, nyelven, valláson vagy hiten, politikai vagy bármely más nézeten, nemzeti kisebbséghez való tartozáson, tulajdonon, születésen, korlátozottságon, koron vagy szexuális érzéklődésen alapuló – gyűlöletkeltő tartalmat (6. cikk).³¹⁶ Túl a tiltás tagállami kötelezettségén, a gyűlöletbeszéd korlátozása lehetőséget nyújt az államoknak arra, hogy korlátozzák a szolgáltatások Unión belüli szabad áramlását: amennyiben egy, más uniós tagállamból származó, az adott államban elérhető audiovizuális médiaszolgáltatás közösséggel szembeni gyűlöletkeltést tartalmaz, az irányelvben meghatározott feltételekkel és eljárásrend szerint lehet intézkedéseket alkalmazni vele szemben (3. cikk).

Az uniós tagállamok médiaszabályozása számos esetben külön is tartalmazza a közösségekkel szembeni gyűlöletkeltés tilalmát, részben megismételve a büntetőjogi szabályokat. Ez növeli a tagállamok mozgásterét a gyűlöletbeszéd elleni fellépésben, hiszen megnyitja a médiaszabályozásbeli szankciók alkalmazásának lehetőségét is.³¹⁷ A 2001-ben aláírt, a számítástechnikai bűnözésről szóló Európa

³¹⁵ KELLER i. m. (79. lj.) 363.

³¹⁶ A lehetséges alapok listája az Európai Unió Alapjogi Chartája (2000/C, 364/01) alapján készült.

³¹⁷ L. pl. az ír (2009. évi műsorszolgáltatási törvény, 71. cikk 6. bek.), a francia (a kommunikációról szóló 86-1067. sz. törvény, 1881. évi sajtótörvény 23. és 24. cikke) vagy a német (Jugendmedienschutz-staatsvertrag 4. cikk 1. bek. 3. pont) szabályozást.

tanácsi egyezmény (Cybercrime Convention) kiegészítő jegyzőkönyve előírja a jegyzőkönyvet elfogadó tagállamok számára, hogy a gyűlöletbeszéd különféle, számítógépek használatával elkövetett formáit büntetőjogi eszközökkel tiltsák:³¹⁸ „»rasszista és xenofób anyag« alatt bármely írásos termék, bármely kép vagy a gondolatok és elméletek más megjelenítése értendő, amely valamely egyén vagy csoport ellen fajon, bőrszínen, származáson, nemzeti vagy etnikai eredeten vagy valláson alapuló gyűlöletet, diszkriminációt vagy erőszakot támogat, előmozdít vagy ilyen tevékenységre izgat” (2. cikk 1. bek.). A jegyzőkönyv értelmében az interneten keresztül elkövetett, rasszista és xenofób tartalmak általi fenyegetés, ezek terjesztése, a közösségek ezek általi megsértése esetén az államnak büntetőjogi eszközöket kell alkalmaznia.

1.5.8. Médiapluralizmus

A médiapluralizmus követelménye értelmében a médiapiac egészének biztosítania kell a bemutatott nézetek, vélemények és általában a tartalomkínálat sokféleségét, illetve meg kell teremtenie azok egyensúlyát. Ez elsősorban az állam számára keletkeztet feladatot a médiapiac szabályozása tekintetében; e szabályok elsősorban a hagyományos műsorszolgáltatást: a televíziós és rádiós szolgáltatásokat érintik. A pluralizmus követelménye alapján tehát nemcsak tartalmi kötelezettségek, hanem a médiapiac rendszerét befolyásoló strukturális korlátozások is előírhatók, valamint korlátozható a lehetséges piaci viselkedés is.³¹⁹ Az EJEK több döntésében is kifejezetten említést tett a médiapluralizmus fontosságáról.³²⁰ A pluralizmus szerepel az EU Alapjogi Chartája 11. cikke 2., a véleményszabadságra vonatkozó bekezdésében („a tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani”), valamint az AVMS irányelv preambulumban is.³²¹ A média pluralizmusa az EU szerint tehát annak szabadságával egyenértékű, kiemelt fontosságú érdek.

A médiapluralizmus biztosítására tett szabályozói lépések első szintje az úgynevezett strukturális korlátozások: tulajdonszerzési akadályok a médiapiaci koncentráció megakadályozására, ideértve az egyazon (például televíziós) piacon működő

³¹⁸ Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, Concerning the Criminalisation of Acts of a Racist and Xenophobic Nature Committed through Computer Systems.

³¹⁹ Peggy VALCKE et al.: The European Media Pluralism Monitor: Bridging Law, Economics and Media Studies as a First Step towards Risk-Based Regulation in Media Markets. 2(1) *Journal of Media Law* (2010) 85.

³²⁰ *Informationsverein Lentia v. Austria*, no. 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89, 17207/90, 1993. november 24-ei ítélet; *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria*, no. 32240/96, 2000. szeptember 21-ei ítélet; *Manole v. Moldova*, no. 13936/02, 2009. szeptember 17-ei ítélet; *Centro Europa 7 s.r.l. and Di Stefano v. Italy*, no. 38433/09, 2012. június 7-ei ítélet.

³²¹ AVMS irányelv (128. lj.) (5), (8), (12), (34), (48) és (94) preambulumbekkezdések.

vállalkozásokat és a kereszttulajdonlást is.³²² A második szinten a tartalomkínálat általános bővítését célzó szabályok helyezkednek el. Valamennyi európai országban működik például – állami támogatással – közszolgálati média.³²³ Továbbá egyes műsorszolgáltatók számára előírható a közügyekkel általában foglalkozó műsorok vagy a kifejezetten helyi érdekű hírek közzététele.³²⁴ Az EU szabályozása értelmében a televízióknak műsorkvótákat kell figyelembe venniük, amelyek az európai médiapiac, illetve a független műsorkészítők védelmét szolgálják. Az AVMS irányelv 16–18. cikke kimondja, hogy ahol megvalósítható, és megfelelő eszközök állnak rendelkezésre, a tagállamok biztosítják, hogy a televíziós médiaszolgáltatók adásidejük többségi hányadát európai alkotások számára tartják fenn, leszámítva a hírekre, sporteseményekre, játékokra, reklámra és teletext-szolgáltatásra szánt időt. A műsorszolgáltatótól független gyártó által készített műsorok esetében a kvóta mértéke 10 százalék. Az irányelv 13. cikke értelmében a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásoknak a műsorkínálatuk legalább 30%-át európai gyártású művek számára kell fenntartaniuk.

A médiapluralizmus megvalósulását támogató szabályok harmadik szintje a tartalomba közvetlenül beavatkozó rendelkezések. Ilyen a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye, amelynek alapján a tájékoztató műsorokban a közügyekről elfogulatlanul kell beszámolni. A szabály a televíziókra és a rádiókra vonatkozhat, és Európa számos államában érvényesül.³²⁵ A fenntartása ellen érvelők szerint mivel a jelenlegi médiavilágban – ellentétben a szabály alkotásakor létezővel – valamennyi érdeklődő számtalan forrásból tájékozódhat, ez a szabályozási megoldás értelmét veszítette, mondhatni, anakronisztikus.³²⁶ Steven Barnett és Mike Feintuck ezzel szemben a kiegyensúlyozott tájékoztatás fenntartása mellett érvel, hangsúlyozva a megbízható, komolyan vett etikai szempontok alapján működő médiumok fontosságát az új médiakörnyezetben is.³²⁷ Mint Barnett megjegyzi, amíg a televíziós újságírás elkülöníthető az internetes újságírástól, addig nincs ok a médiumspecifikus

³²² KELLER i. m. (79. lj.) 416–422.; Ewa KOMOREK: *Media Pluralism and European Law*. New York, Wolters Kluwer, 2012.

³²³ L. Benedetta BREVINI: *Public Service Broadcasting Online. A Comparative European Policy Study of PSB 2.0*. New York, Palgrave, 2013; Karen DONDRS: *Public Service Media and Policy in Europe*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2012.

³²⁴ Communications Act 2003, 287–289. szakasz.

³²⁵ L. pl. a német (Rundfunkstaatsvertrag, §25–34) és a brit szabályozást (Communications Act 2003 319. szakasz 2. bek. c) és d) pont, 319. szakasz 8. bek. és 320. szakasz, Broadcasting Code 5. szakasz).

³²⁶ E nézettel vitatkozik Mike FEINTUCK: *Impartiality in News Coverage: The Present and the Future*. In: AMOS–HARRISON–WOODS i. m. (237. lj.) 88.

³²⁷ Uo.; Steven BARNETT: *Imposition or Empowerment? Freedom of Speech, Broadcasting and Impartiality*. In: AMOS–HARRISON–WOODS i. m. (237. lj.).

szabályok megszüntetésére.³²⁸ Feintuck szerint pedig mára tévesnek bizonyult az a korábban megfogalmazott feltevés, amely szerint a szabad, korlátozásmentes médiapiac a nézetek sokszínűsége automatikusan megjelenik, így létrejön a kiegyensúlyozottság.³²⁹ Richard Sambrook úgy fogalmaz, hogy ha a „pártatlanság” és az „objektivitás” elvesztette a jelentését, újra fel kell találnunk, vagy alternatív szabályokat kell alkotnunk az újságírás megalapozására, és segítenünk közérdekű célja szolgáltatában – hogy az embereknek a szabadságukhoz és az önkormányzathoz szükséges tájékoztatást nyújthassák.³³⁰

Ismeretesek továbbá a médiához való hozzáférést célzó szabályok. A válaszadás joga alapján a médiaszolgáltató a tartalmát érintő hozzáférést nem valamilyen külső körülmény, hanem a szolgáltató által (korábban) közzétett tartalom miatt biztosítja a jogalkotó. Az AVMS irányelv 28. cikke kötelezővé teszi, hogy az EU tagállamai olyan nemzeti jogi szabályozást működtessenek a televíziós műsorszolgáltatás tekintetében, amely megfelelő jogorvoslatot nyújt a hamis tény közlésével személyiségi jogaiban sértett személyeknek. Ilyen szabályok Európa-szerte ismertek, jellemzően a nyomtatott és az online sajtót is kötelezik.³³¹

A válaszadás jogának a 10. cikkel való összeegyeztethetőségét az EJEB több döntésében is megerősítette.³³² A *Melnichuk v. Ukraine* ügyben megállapította, hogy e jog biztosítása a kérelmező szólásszabadságának részét képezi:³³³ nem a sérelmes tartalmat közzétevő újság kiadójának sajtószabadságát csorbítja, hanem – éppen ellenkezőleg – olyan eszköz, amely a panaszos számára ténylegesen, az őt ért támadás fórumán teszi lehetővé szólásszabadsága gyakorlását. A *Kaperzyński v. Poland* ügyben leszögezték, hogy:

„[a] bíróság álláspontja szerint a helyreigazítás vagy válasz közzétételének jogi kötelezettsége a nyomtatott sajtó által gyakorolt véleménynyilvánítási szabadság jogi kereteinek normális eleme. (...) Valójában a bíróság már korábban kimondta, hogy a válaszadás joga a véleménynyilvánítás szabadságának fontos elemeként az Egyezmény 10. cikkének hatálya alá tartozik. Ez annak szükségéből fakad, hogy ne csupán a hamis információt lehessen megcáfolni, hanem a véleménypluralizmus is biztosítható legyen, különösen az olyan nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben, mint az irodalmi vagy a politikai viták.”³³⁴

³²⁸ Uo., 58.

³²⁹ FEINTUCK i. m. (326. lj.) 88.

³³⁰ RICHARD SAMBROOK: *Delivering Trust: Impartiality and Objectivity in the Digital Age*. Oxford, Reuters Institute for the Study of Journalism – University of Oxford, 2012. 39.

³³¹ KYU HO YOUM: The Right of Reply and Freedom of the Press: An International and Comparative Perspective. 76 *George Washington Law Review* (2008) 1017.; ANDRÁS KOLTAY: The Right of Reply in a European Comparative Perspective. *Hungarian Journal of Legal Studies – Acta Juridica Hungarica*, 2013/1., 73.

³³² Elsőként I. *Ediciones Tiempo S. A. v. Spain*, no. 13010/87, 1989. július 12-ei döntés.

³³³ *Melnichuk v. Ukraine*, no. 28743/03, 2005. július 5-ei döntés.

³³⁴ *Kaperzyński v. Poland*, no. 43206/07, 2012. április 3-ai ítélet, 66. bek.

A válaszadás jogát illető első jelentős döntését a Legfelső Bíróság a *Red Lion Broadcasting Co. v. FCC* ügyben hozta. A bíróság vizsgálta az FCC pártatlansági (fairness) doktrínáját, amely előírta, hogy egyes, közérdekű kérdésekről folytatott vitákat közvetítsenek a műsorszolgáltatók, és e kérdésekben minden fél álláspontját pártatlanul mutassák be. Az előírás a válaszadás jogának sajátos elemét tartalmazta: ha a vitás ügy ismertetésekor valakit – „egy azonosítható személyt vagy csoportot a jóhiszeműségével, jellemével, tisztességével vagy hasonló személyes jellemzőjével kapcsolat” – támadás ért, akkor a megvádolt félnek biztosítani kellett a válaszadás lehetőségét. Ugyanez a kötelezettség állt fenn azokban az esetekben, amelyekben politikai jelölt nézeteit támogatták vagy támadták meg, azaz a műsorszolgáltatónak a vetélytárs jelölt, illetve a támogatott jelöltet ellenzők számára kellett válaszadási lehetőséget biztosítson. A Legfelső Bíróság egyhangúlag helybenhagyta a szabályt.

„[Az] emberek egységként véve a szólásszabadsághoz fűződő érdeküket a rádión, valamint azon kollektív jogukon keresztül őrzik meg, hogy az az Első Alkotmánykiegészítés céljával és szándékaival összhangban működjön. Ez a nézők és a hallgatók mindenekfelett való joga. (...) Nem mondhat[juk], hogy az Első Alkotmánykiegészítés ama célja, hogy tájékozott, a saját ügyeiben eljárni képes közönség jöjjön létre, összeegyeztethetetlen lenne azzal az elvárással, hogy a műsorszolgáltató a kérdések megvitatása során előforduló személyes támadásokra válaszadási lehetőséget biztosítson (...). Máskülönben a csatornák tulajdonosai és néhány hálózat, saját kedvük szerint, csak a legtöbbet ígérőknek adnának műsoridőt, a politikai kérdésekről, személyiségekről és jelöltekről csak a saját nézeteiket közvetítenék, és csak azokat engednék adásba kerülni, akik nézeteivel egyetértenek. Az Első Alkotmánykiegészítés nem kibúvó egy nem mindenki felé egyformán nyitott médiában a korlátlan magáncenzúra alkalmazására.”

Ez a demokratikus elképzelés a műsorszolgáltató médiát a nép megbízottjának tekinti. A *Red Lion* döntés egyedülálló az Első Alkotmánykiegészítést értelmező döntések hosszú sorában, mivel a közösség jogát egyértelműen magasabb rendűnek tekinti az egyének szólásszabadsághoz való jogánál.

A *Red Lion* ügy fényében talán meglepő, hogy mindössze öt évvel később a bíróság – ismét egyhangúlag, és a *Red Lion* döntésre való bármiféle utalás nélkül – elvetette azt a floridai rendelkezést, amely a nyomtatott sajtótól megkövetelte, hogy adja meg a válasz lehetőségét azoknak a politikusi hivatalra jelölteknek, akiket személyes tulajdonságaikkal vagy hivatali tevékenységükkel kapcsolatosan vád ért.³³⁵ A bíróság ítélete az autonóm sajtónak kedvezett:

³³⁵ *Miami Herald Publishing Co. v. Tornillo* 418 US 241 (1974).

„[E]gy olyan jogorvoslat megvalósítása, mint az információhoz való hozzáférés kikényszeríthető joga, szükségszerűen szembemegy az első alkotmánykiegészítés határozott előírásaival. (...) A probléma ez esetben az, hogy a szerkesztők és kiadók arra kényszerülnek, hogy közöljék azt is, amiről a »józan ész« az ellenkezőjét diktálja nekik. A floridai törvény ugyanolyan értelemben utasításként működik, mint [az újságnak] egy meghatározott anyag közlését megtiltó törvény vagy jogszabály. (...) A floridai törvény, mivel bitorolja a szerkesztői hatáskört, nem teszi világgossá az Első Alkotmánykiegészítés határait.”

A két döntés között jelentős a feszültség. A frekvenciaszűkösség és a technológia akkori, a műsorcsatornák lehetséges számát behatároló fejlettségi szintje nem magyarázza meg ezt a kettősséget. Ahogyan azt helyesen állapították meg: a hetvenes években több rádió- és televízióállomás volt az Egyesült Államokban, mint napilap.³³⁶

Számos kommentátor a *Miami Herald* döntést a sajtószabadság győzelmeként ünnepelte, és megróttá a bíróságot a *Red Lion* ügyben elkövetett végzetes hibája miatt.³³⁷ Úgy érveltek, hogy a szabad médiapiac még a hatalmas kudarcai ellenére is jobb, mint az, amit egy állam szabályoz. Az állammal szembeni bizalmatlanság mélyen az Első Alkotmánykiegészítés elméletében gyökerezik – feltehetően nem ad elég nyomatóékat a magáncenzúra sajtószabadságra jelentett fenyegetésének. Más szerzők a *Red Lion* döntést üdvözik, és a *Miami Herald* döntést tartják rossznak. Számukra annak biztosítása, hogy az embereknek közéleti kérdésekben a vélemények széles körét kell bemutatni, elengedhetetlen a demokrácia működéséhez, és a cél indokolhatja az állami beavatkozást.³³⁸

A médiához való közvetlen hozzáférés másik esete a médiában közzétett politikai reklámok szabályozásával függ össze. A *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* ügyben az EJEB-nek abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a politikai tartalmat is hordozó hirdetések mediabeli közzétételének választási kampányidőszakon kívüli általános tilalma sérti-e a szólás szabadságát.³³⁹ Az EJEB

³³⁶ Lucas A. POWE, Jr.: Or of the (Broadcast) Press. 55 *Texas Law Review* (1976–1977) 36., 55–56.

³³⁷ A terjedelmes irodalomból vett maroknyi példáért l. Kenneth A. KARST: Equality as a Central Principle in the First Amendment. 43 *University of Chicago Law Review* (1975–1976) 20.; Vincent BLASI: The Checking Value in First Amendment Theory. *American Bar Foundation Research Journal* (1977) 521.; Edwin C. BAKER: *Human Liberty and Freedom of Speech*. Oxford, Oxford University Press, 1989.

³³⁸ Cass SUNSTEIN: A New Deal for Speech. 17 *Hastings Communications and Entertainment Law Journal* (1994–1995) 137.; Charles W. LOGAN: Getting Beyond Scarcity: A New Paradigm for Assessing the Constitutionality of Broadcast Regulation. 85 *California Law Review* (1997) 1687.; Jerome A. BARRON: Rights of Access and Reply to the Media in the United States Today. 25 *Communications and the Law* (2003) 1.

³³⁹ *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland*, no. 24699/94, 2001. június 28-ai ítélet.

szerint mivel a tiltás csak a rádiós és televíziós médiaszolgáltatókra vonatkozott, továbbá mivel a közleményt közzétenni kívánó civil egyesületről nem vált bizonyossá, hogy olyan társaság lenne, amely politikai céljai érdekében befolyásolni tudná a közvéleményt, a tiltás egyezményesértő. Az EJEB következő döntése egy norvég nyugdíjas párt ügyében született.³⁴⁰ A norvég törvények tiltották a politikai vélemények televíziós reklámozását, és amikor a nyugdíjasok pártja mégis leadatta a sajtóját, pénzbírsággal sújtották. Az EJEB döntésében megállapította, hogy a politikai folyamatok tisztességének megőrzése miatt szükség lehet a politikai reklámok szabályozására, ugyanakkor ebben az esetben a televíziós reklámok teljes, differenciálatlan tiltása nem állt arányban az elérni kívánt céllal, ezért az a kis párt álláspontjának elhallgattatásához vezetett, így a norvég döntés egyezményesértő volt.

Korábbi döntéseivel képest eltérő végkifejlettel zárult az *Animal Defenders International v. the United Kingdom* ügy,³⁴¹ amelyben egy állatvédő szervezet fordult az EJEB-hez, amiért a csimpánzokkal szemben tanúsított bánásmódot illusztráló reklámjuk közzétételét a brit hatóságok – tekintettel annak politikai jellegére és a kampányidőszak hiányára – megtiltották. A kérelmező szerint az állami szervek szűkítően is értelmezhetnék volna a tilalom hatályát, és biztosíthaták volna a társadalmi érdekcsoportok számára a reklám közzétételét a kampányidőszakon kívül is. Ezzel szemben a brit kormány két alapvető veszélyre hívta fel a figyelmet: a visszaélés és az önkényesség kockázatára. Az EJEB megalapozottnak ítélte a kormány álláspontját, utalva arra, hogy ily módon a gazdasági érdekcsoportoknak – még az esetleges fizetési sapka bevezetése esetén is – lehetőségük nyílna a média által társadalmi támogatást, befolyást szerezni.

A médiapluralizmus fenntartása nemcsak az államra, illetve a médiaszolgáltatást végzőkre, sajtótermékek kiadóira ró kötelezettséget, hanem a televíziós és rádiós műsorok terjesztőire is (kábel- és műholdas szolgáltatók). A *must carry* szabályok értelmében a terjesztőknek a közönségnek közvetített szolgáltatások közé kötelező felvenniük bizonyos műsorszolgáltatók műsorait, tehát a médiapluralizmus érdekében a terjesztési kapacitásuk egy részét közérdekből fenn kell tartaniuk jellemzően a közszolgálati és a helyi műsorszolgáltatóknak. A *must carry* korlátozást az Egyesült Államok Legfelső Bírósága is alkotmányosnak ismerte el a két *Turner*-ügyben.³⁴² Az első ügy többségi indokolását író Anthony Kennedy bíró megállapította, hogy a kábelszolgáltatás alkotmányos korlátozására szélesebb körű lehetőség nyílik, mint a műsorszolgáltatás esetében, az előbbi ugyanis nem kifejezetten a tartalom korlátozására irányul. Azonban alaposan meg kell vizsgálni,

³⁴⁰ *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, no. 21132/05, 2008. december 11-ei ítélet.

³⁴¹ *Animal Defenders International v. the United Kingdom*, no. 48876/08, 2013. április 22-ei ítélet.

³⁴² *Turner Broadcasting System v. FCC* 512 US 622 (1994) és *Turner Broadcasting System v. FCC* 520 US 180 (1997).

hogyan a törvényi korlátozás valóban szükséges és indokolt-e. A második *Turner*-döntés e kérdésre adott igenlő választ. Sunstein a bíróság e döntését az Első Alkotmánykiegészítés új, közösségelvű felfogása egyfajta nyitányának tekinti, hiszen a testület szűk többsége alkotmányosnak ismerte el a szigorúan tartalomsemleges, de a közérdek védelmében alkalmazott, a médiához való hozzáférést célzó korlátozást.³⁴³

³⁴³ Cass R. SUNSTEIN: The First Amendment in Cyberspace. 104 *Yale Law Journal* (1995) 1757., 1765–1781.

2. Az internet és kapuőreinek szólásszabadsággal kapcsolatos szabályozása

2.1. Az internetes tartalomszolgáltatás mint média

2.1.1. Bevezetés

Kétségbevonhatatlan, hogy az internet alapjaiban forgatta fel a nyilvános kommunikáció rendjét. (Igaz ez az információáramlásra általában is, de jelen kötetben kizárólag azon kommunikációt tartjuk szem előtt, amely a vélemények cseréjére irányul, így nem foglalkozunk a webshopokkal, a céges és magánoldalakkal stb.) A szólás- és sajtószabadság előző fejezetben röviden vázolt alapvetései kivétel nélkül legalább részben újragondolandók, ha az interneten felmerülő jogi relevanciájú kérdésekre akarunk válaszokat találni. Igaz ez a szólásszabadság védelmének elvi igazolására, tartalmának meghatározására és korlátai azonosítására egyaránt. Már az is kérdés, hogy az interneten egyáltalán mi számít (jogi értelemben) beszédnek.

Vita tárgya, hogy az interneten zajló nyilvános kommunikációra is az offline megnyilvánulások szabályai vonatkoznak, vagy az internet valami olyan radikálisan új, eltérő jegyeket hordozó jelenség, amely vagy nem is szabályozható, vagy legalábbis mindenképpen szűkebben, máshogyan, mint a hagyományos médiумok, illetve a szólásszabadság általános esetei. A szólásszabadság korábban kialakult szabályainak az internetes kommunikációra való alkalmazása valójában a nyilvános online kommunikáció különböző módozatainak kialakulásától kezdve szükségszerűen megjelent. Az amerikai Első Alkotmánykiegészítés jelentős szerepet játszott az internet jogi környezetének kialakításában; mint Anupam Chander és Uyên Lê megállapítja, az internet kezdeti szabályozási kísérleteit a szólásszabadságra hivatkozva tudták a bíróságok alkotmányellenesnek nyilvánítani, vagy az internet szabadságára tekintettel értelmezni¹ – e fejleményeket az érdekelt technológiai vállalatok természetesen örömmel fogadták.² Az ezredforduló környékén az amerikai bíróságok és törvényhozók tudatosan alakították a jogot úgy, hogy az az internetes vállalkozások fejlődését szolgálja.³ A szövetségi Legfelső Bíróság első internettel kapcsolatos döntése a *Reno v. ACLU* ügyben⁴ valóságos óda a sza-

¹ *Reno v. ACLU* 521 US 844 (1997); *Zeran v. America Online, Inc.* 129 F. 3d 327 (4th Cir. 1997).

² Anupam CHANDER – Uyên P. LÊ: Free Speech. 100 *Iowa Law Review* (2015) 501.

³ Anupam CHANDER: How Law Made Silicon Valley. 63 *Emory Law Journal* (2014) 641.

⁴ *Reno v. ACLU* (1. lj.).

bad, jogmentes internethez: John Paul Stevens bíró véleménye a világháló központi irányítástól való mentességét hangsúlyozza,⁵ ahol a korábbi médiavilág szűkössége nem tapasztalható, mindenki szabadon nyilváníthat véleményt,⁶ így az internet alkalmas a szólásszabadság legfontosabb célkitűzéseinek tényleges elérésére.

Az Első Alkotmánykiegészítés így magától értetődően vált az internet világában is hivatkozási alappá, amely nemcsak jogi szabályozásként, hanem 'iparági policyként' is értelmezhető.⁷ Mindez persze csak az Egyesült Államokra igaz, a szólás- és sajtószabadság európai jogi megközelítése jóval szélesebb körben teszi lehetővé a kommunikáció, így az internet szabályozását is. Az online térben úttörő és meghatározó nagy globális vállalatok azonban szinte kivétel nélkül amerikaiak, így e technológiai cégek (keresőmotor- vagy platformszolgáltatók, közösségimédia-oldalak, webáruházak stb.) internetes kommunikációban betöltött egyre növekvő szerepével párhuzamosan az amerikai Első Alkotmánykiegészítés joga egyfajta világgjoggá kezdett válni; mindez nemcsak azt jelenti, hogy e cégek nehezen perelhetők a székhelyüktől távol, hanem azt is, hogy identitásukban is alapvető elem a szólásszabadság amerikai típusú védelme, mi több, az Első Alkotmánykiegészítés gyakorlata nyújtotta védőernyő e társaságok felemelkedésének egyik fontos előfeltétele volt. Ezek a cégek aztán teljes természetességgel hivatkoznak az Első Alkotmánykiegészítésre az Egyesült Államoktól távol is, ha érdekeik úgy kívánják. Az interneten zajló nyilvános kommunikációnak tehát nemcsak a módja és a jellegzetességei, hanem a mögöttes jogi szabályozása és a szabályok mögött megtalálható értékrend is – legalább részben – az Egyesült Államokból származik, még ha az európai államok, illetve az Európai Unió igyekeznek is valamelyest szabályozás alá vonni.

A folyamat mára kétirányúvá vált: kezdetben a szólásszabadságjog alakította az internet szabályozását, az online kommunikáció változatos módjainak kialakulásával és elterjedésével pedig ma az internet formálja a szólásszabadság határait.⁸ Az internet bármiféle szabályozási kísérlete – még ha nem is közvetlenül a beszédre irányul – a szólásszabadság korlátozásaként tűnik fel, és mint ilyen, nem illeszthető be az alkotmányos rendbe.⁹ A jog tehát segítette a technológiai cégek felemelkedésében, most e cégek szolgáltatásai segítenek a jog (az Első Alkotmánykiegészítés) megőrzésében.

⁵ Uo., 853.

⁶ Uo., 870.

⁷ CHANDER–LÊ i. m. (2. lj.) 507.

⁸ Uo., 505.

⁹ Uo., 507.

Ha azonban a sajtószabadságot a szólásszabadságtól eltérő jognak tekintjük, amelynek van valamiféle közérdekű, társadalmi funkciója is¹⁰ (akár a káros, veszélyes, sérelmes tartalmak eltávolítására, akár a megfelelő hírszolgáltatásra gondolunk), akkor felmerül a kérdés, hogy az internetes szolgáltatásoknak mennyiben kell részt venniük e funkció betöltésében, megterhelhetők-e jogi kötelezettségekkel ennek érdekében, illetve adhatók-e számukra többletjogosultságok.

2.1.2. Határvidék, architektúra, feudalizmus és más metaforák

Az internet lehetséges szabályozásával kapcsolatban a kezdetekben (a múlt század kilencvenes éveiben) két fő irányzat jelent meg. Az egyiket kiberidealistának vagy internetoptimistának, a másikat kiberrealistának¹¹ vagy internetpessimistának nevezhetjük.¹² A kiberidealisták szerint az internet nem szabályozandó (ez elvi elutasítás) és nem is szabályozható (ez pedig technikai akadály). E nézet legmarkánsabb megfogalmazása John Perry Barlow-tól származik, aki *Declaration of the Independence of Cyberspace* című röpiratában (1996-ban) óvva intette a kormányzatokat az internet szabályozásától.¹³ Az idealista iskola szerint az internet (*cyberspace*) egy önálló, a fizikai tértől elkülönült 'hely' vagy 'tér', amelyre nézve ebből eredően egyetlen kormányzat sem alkothat szabályozást, mert sem morális alapja nincs rá, sem tényleges hatalma vagy ereje annak érvényesítésére. Ezen túlmenően az internet nemzetközi, határtalan, globális, szabad, ingyenes, és „minden bit egyenlő”.¹⁴

¹⁰ L. az 1. fejezet 4.2. alpontját; Sonja R. WEST: Press Exceptionalism. 127 *Harvard Law Review* (2014) 2434.; Sonja R. WEST: Awakening the Press Clause. 58 *UCLA Law Review* (2011) 1025.; Patrick J. CHARLES – Kevin F. O'NEILL: Saving the Press Clause from Ruin: The Customary Origins of a Free Press as Interface to the Present and Future. *Utah Law Review* (2012) 1691., 1772.; Thomas GIBBONS: Free Speech, Communication and the State. In: Merris AMOS – Jackie HARRISON – Lorna WOODS (szerk.): *Freedom of Expression and the Media*. Leiden–Boston, Nijhoff, 2012.

¹¹ Jan OSTER: *European and International Media Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 206.

¹² Kate KLONICK: The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech. 131(6) *Harvard Law Review* (2018) 1598., 1613–1614.

¹³ John P. BARLOW: A Declaration of the Independence of Cyberspace (1996), <https://www.eff.org/cyberspace-independence>

¹⁴ OSTER i. m. (11. lji.) 208.

Lawrence Lessig, az internet szabályozásáról folytatott viták egy másik befolyásos alakja a jogi (állami) szabályok helyett az internet egésze és az azon keresztül elérhető szolgáltatások normái („architektúra”) általi problémarendezést tartja szem előtt.¹⁵ Ez az architektúra az online kommunikációt is szabályozó és korlátozó ‘kód’, amelyet az internet működéséhez és a szolgáltatások eléréséhez szükséges rendező szabályok és szoftverek együttese alkot, és a joghoz hasonlóan emberek hozták létre, így meg is változtatható. Ebből a kódból fakad például a felhasználók különféle adatainak szolgáltatók általi rögzíthetősége, az anonim véleménynyilvánítás széles körű lehetőségei, az új weboldalak egyszerű létrehozása, a doménnevek észszerű kiosztása. A kód mellé Lessig szerint nem különösebben szükséges jogi szabályozás (az Első Alkotmánykiegészítés pedig amúgy is gondoskodik a beszéd széles körű jogi védelméről) – az igazi kérdés az, hogy ki alkotja meg ezt a kódot, és milyen elvek, értékek alapján.¹⁶

A kiberrealisták viszont alapvetően megkérdőjelezzik az idealisták elképzeléseit. Az egyén bármit is tesz az interneten, fizikailag jelen van a való világban, és az aktuális tartózkodási helyén érvényesülő joghatóság alatt áll. Az államok képesek és alkalmasak arra, hogy az egyén online tevékenységére szabályokat alkossanak. Az internet szabályozható, még akkor is, ha mindig lesznek olyan informatikai képességek birtokában lévő emberek, akik meg tudják kerülni e szabályokat – de a legtöbb felhasználó nem tartozik közéjük. A kérdés csak a szabályozás szükségessége és mértéke lehet: ‘nagy falat’ húz egy állam a polgárai és az elérhető információk közé, mint Kína, vagy patikamérlegen méri ki a szólásszabadság alkotmányos korlátozásának mércéit, mint a nyugati államok?

Az internetet a kilencvenes években gyakran hasonlították az amerikai határvidékhez. Amikor a 19. század derekán a telepések a keleti partról nyugatra indultak, egy központi kormányzat nélküli, a jogi szabályoktól nagyrészt érintetlen világba érkeztek, ahol a maguk erejéből építették fel újra a civilizációt, alakították ki az együttélés szabályait is (legalábbis a közkeletű mítosz szerint).¹⁷ A kibertér úttörői hasonlóak a telepésekhez: egy másik világot népesítenek be, ahol a valódi világ szabályai csak töredékesen vannak jelen, ellenben mindenki szabad és egyenlő, a gazdasági lehetőségek szinte végtelenek, a kormányzat visszaszorulása miatt pedig megnő az egyén szerepe és felelőssége.¹⁸ A határvidék ilyenén ábrázolása természetesen jelentősen romantizált, és figyelmen kívül hagyja éppen a jogérvényesítés

¹⁵ Lawrence LESSIG: *Code 2.0*. New York, Basic Books, 2006.

¹⁶ Uo., 103. L. még Jack BALKIN: *Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society*. 79 *New York University Law Review* (2004) 1., 54.

¹⁷ Frederick J. TURNER: *The Frontier in American History*. New York, Henry Holt, 1920.

¹⁸ Alfred C. YEN: *Western Frontier or Feudal Society? Metaphors and Perceptions of Cyberspace*. 17 *Berkeley Technology Law Journal* (2002) 1207., 1211.

gyengeségéből fakadó erőszakot, rasszizmust, kizsákmányolást, egyenlőtlenséget és számos egyéb igazságtalanságot (a mítoszépítésben élen járó Hollywoodban készült valamennyi, a határvidéken játszódó és a mindennapokat bemutató film az erőszak ábrázolását helyezi előtérbe). Az interneten valóban számos lehetőség nyílik meg, a gazdasági prosperitás növelésére és az egyén szólásszabadságának nyilvános gyakorlására is, de e lehetőségekkel ugyanúgy vissza lehet élni, ahogyan megnövekedett szabadságukkal éltek vissza sokan a határvidéken. A metafora ilyen értelemben csak romantikus sallangjaitól megfosztva vehető komolyan, az elmúlt bő két évtized pedig arra példa, hogy ahogyan annak idején a határvidékre is elérkezett a jog és a központi kormányzat, úgy az internet is szabályozható az államok által.

Alfred Yen a feudalizmus metaforáját alkalmasabbnak tartja az internet főbb jellegzetességeinek megragadására. Egyrészt a látszat ellenére az interneten is létezik ‘központi hatalom’: az *internet governance* különböző szereplői központilag koordinálják a rendszer működését annak érdekében, hogy a hálózatra minden gép rá tudjon csatlakozni, és mindenki hozzáférhessen a szolgáltatásokhoz.¹⁹ Ez a koordináció a kommunikációs protokollokra (Internet Society, ISOC) és a doménnevek kiosztására (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers, ICANN) terjed ki,²⁰ az internetszolgáltatók (*internet service provider*, ISP) pedig a hálózathoz való hozzáférést biztosítják. Az ICANN (igazságos) hűbérúr módjára rendelkezik tehát a doménnevek használatáról, az ISP-k pedig fizetségért cserébe engedik a felhasználókat a hálózatra – ennyiben tehát igaz az, hogy az interneten az egyén egymagában, más hatalmak segítségével nélkül (mint a régi határvidéken) nem tud boldogulni. Persze a feudalizmus metafora is sántít, hiszen az internet ‘kormányzata’ – ellentétben a feudalizmus történelemből ismert formáival – alapvetően nem határozza meg a felhasználók online tevékenységének mibenlétét, a rendszerhez már hozzáférést nem korlátozza szabadságukban.

Timothy Garton Ash metaforája szerint az internet éppen olyan, mint a fizikai világ, még irányítószáma is van: CA 94305 (a valóságban a kaliforniai Stanford Egyetemé).²¹ Nemcsak az ICANN központja van Kaliforniában: a Google, a Facebook, a Twitter, a Wikipédia és számos más nagy technológiai vállalat székhelye található a Stanford negyven mérföldes sugarában.²² Ahogyan korábban említettük, az Első Alkotmánykiegészítés gyakorlata alapvető hatással volt az internet

¹⁹ Uo., 1236.

²⁰ L. pl. Ian BROWN (szerk.): *Research Handbook on Governance of the Internet*. Cheltenham, Edward Elgar, 2013.

²¹ Timothy G. ASH: *Free Speech. Ten Principles for a Connected World*. London, Atlantic Books, 2016. 20–24.

²² Uo., 21.

szabadságának értelmezésére is, nemcsak Amerikára, hanem az egész világra kiterjedő módon; ilyen értelemben a globális szólásszabadság normáira a ‘jó öreg’ – a hagyományos állami szuverenitás alapján érvényesülő – jogrendszer hatott elsősorban.²³

Damian Tambini, Danilo Leonardi és Chris Marsden az „ősi, szabályozástól mentes internetet” mítosznak nevezi, hiszen az nem függetleníthető a társadalmi élettől, így a rá vonatkozó jogi, etikai szabályoktól, vitáktól, károktól és felelősségektől sem.²⁴ Des Freedman pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy tévedés az internettel kapcsolatban bármit a technológia által ‘eleve elrendeltnek’ tekinteni:²⁵ a világháló olyan technológiai rendszer, amely egyszerre szolgál magán- és közérdeket – és nem az első ilyen a történelemben.²⁶ Ennek megfelelően teljesen legitim felvetés az, hogy az internettel kapcsolatban a demokratikus államok – és nem a ‘kiszervezett’ magánérdekek képviselői, az autoriter kormányzatok vagy az átláthatatlan szupranacionális szervezetek –, felismerve a közérdeket, a polgáraik számára rendelkezésre álló nagyobb hozzáférést és elszámoltathatóságot célozva szabályozással élhetnek.²⁷

Ahogy az internet használata elterjedt, alapvető szolgáltatásai kialakultak, üzleti környezetként ‘megállapodott’, ‘civilizált’ helyé alakult, úgy alakították ki az egyes államok a rá vonatkozó emberi jogi normákat és jogi szabályozást is (önállóan, nemzetközi vagy az EU esetében: szupranacionális szinten), amely legtöbbször az internetes szolgáltatók érdekeivel egybevág, így maguk is támogatják az érvényesülését.²⁸ Az ‘internet joga’ azonban sokféle – ezek államonként eltérhetnek, időnként átfedésben vannak, máskor egymással ellentétesek; az egységesség e hiánya bonyodalmakhoz vezet.²⁹

2.1.3. Az internethez fűződő kezdeti remények és a valóság

A széles körben elterjedt nézet szerint az internet a demokratikus társadalmi berendezkedést is képes megújítani, mi több, hozzásegíteni autoriter államok társa-

²³ Uo., 24.

²⁴ Damian TAMBINI – Danilo LEONARDI – Chris MARSDEN: *Codifying Cyberspace. Communications Self-Regulations in the Age of Internet Convergence*. London – New York, Routledge, 2007. 294.

²⁵ Des FREEDMAN: The Internet of Rules: Critical Approaches to Online Regulation and Governance. In: James CURRAN – Natalie FENTON – Des FREEDMAN (szerk.): *Misunderstanding the Internet*. London – New York, Routledge, 2016. 139–140.

²⁶ Uo., 139.

²⁷ Uo., 120.

²⁸ Andrew D. MURRAY: Mapping the Rule of Law for the Internet. In: David MANGAN – Lorna E. GILLIES (szerk.): *The Legal Challenges of Social Media*. Cheltenham, Edward Elgar, 2017. 18–19.

²⁹ Uo., 30.

dalmait a demokrácia 'alulról jövő' kikényszerítéséhez. Russell Weaver könyvében mindkét folyamatra számos példát hoz (legjellemzőbbként lásd az „arab tavasz” eseményei és a Twitter-használat közötti feltételezett összefüggéseket).³⁰ James Curran ugyanakkor arra hívja fel a figyelmet, hogy a demokratizálódni kívánó társadalmakban nem az internet, illetve a rajta keresztül elért közösségi oldalak idézték elő e társadalmi változásokat, azok csak a már meglévő folyamatokra erősítettek rá.³¹ Az internet kétségtelenül rendkívül hatásos eszköz az aktivisták összekapcsolására, a vélemények cseréjére, a különböző események szervezésére, de a kommunikációra való megnövekedett képességet nem szabad összekeverni annak tényleges hatásával: az internet nem csökkentette a globális egyenlőtlenség mértékét, nem bontotta le az embereket elválasztó nyelvi és kulturális akadályokat, nem akadályozza meg az érték-, hit- és érdekalapú viszályokat.³²

William Dutton szerint a világháló lesz az „ötödik hatalmi ág” (*Fifth Estate*)³³ – a növekvő internethasználat és az ahhoz kapcsolódó digitális technológiák az egyéneket úgy kapcsolják egymással össze, hogy a korábbiakhoz képest hatékonyabban ellenőrizhetik a kormányzatot, a politikát és más szektorokat.³⁴ Azonban a nyugati államokban az internethasználat hozzájárulása a demokrácia fejlődéséhez legalábbis tisztázatlan.³⁵ Úgy tűnik, a való világban tapasztalt politikai viszonyok jobbára reprodukálódnak az interneten is. Az ott jelen lévő legerősebb hangok az offline világ fősodratú médiumainak megkettőződése, a független vé-

³⁰ Russell L. WEAVER: *From Gutenberg to the Internet: Free Speech, Advancing Technology, and the Implications for Democracy*. Durham, NC, Carolina Academic Press, 2013. 73–142.

³¹ James CURRAN: *The Internet of History: Rethinking the Internet's Past*. In: CURRAN–FENTON–FREEDMAN i. m. (25. lj.) 64–70.

³² James CURRAN: *The Internet of Dreams: Reinterpreting the Internet*. In: CURRAN–FENTON–FREEDMAN i. m. (25. lj.) 7–10.

³³ A hagyományos felfogás szerint a média a negyedik hatalmi ág. Thomas Carlyle szerint Edmund Burke-től származik e kifejezés (*Fourth Estate* – negyedik rend), amely később oly látványos karriert futott be a gondolatok világában (és ennek során teljesen átalakult), bár Burke szövegei közül egyikben sem található. „Burke azt mondja, hogy három rend van a parlamentben; de az újságírók karzatán ott ül a negyedik rend, jelentékenyebb, mint a három másik együttvéve. (...) Parlament nekünk az irodalom is. Gyakran mondom, a nyomtatás, amely szükségszerűleg következik az írás után, egyenértékű a demokráciával: fedezd föl az írás mesterségét, s a demokrácia kikerülhetetlen. (...) Bárki, ha tud beszélni, amint most egy egész nemzethez szól, hatalommá, a kormányzat egyik ágává nővi ki magát, elidegeníthetetlen súllyal a törvényalkotásban, a hatalom minden tényében.” Thomas CARLYLE: *Hősökről*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1900. 209–210. Végh Arthur fordítása.

³⁴ William H. DUTTON: *The Fifth Estate Emerging through the Network of Networks*. 27(1) *Prometheus* (2009) 1.

³⁵ Jacob ROWBOTTOM: *Democracy Distorted. Wealth, Influence and Democratic Politics*. Cambridge, Cambridge University Press, 2010. 243.

leményformálók pedig – ha vannak – háttérbe szorulnak.³⁶ Jerome Barron megjegyzése a múlt század hatvanas éveiből ma is találó: „egy közösség lehetőségei a szólásszabadság gyakorlására nem annyira az alternatív médiumok sokaságának meglétén, hanem inkább annak lehetőségein múlik, hogy mennyire lehetséges a véleményeket a legnagyobb hatású médiumokban megjeleníteni.”³⁷

Ráadásul azt sem állíthatjuk, hogy a szólásszabadsággal szemben fellépni kívánó államok eszköztelenek lennének az internettel szemben. Az olyan államok, mint Irán vagy Kína, sikerrel védik meg politikai berendezkedésüket, mi több, az internet által segítséget kaptak a magánszféra további felszámolásához, polgáraik folyamatos megfigyeléséhez. Egyáltalán nem evidens tehát, hogy a világháló nem képes ártani a demokratizálódási törekvéseknek, az azt célul tűző, elnyomott mozgalmaknak.³⁸

Az internethez fűzött korai remények szerint az új médium egy más jellegű demokratizálódási folyamat katalizátora is lehetett volna, amely a *mainstream* médiában tapasztalható túlzott tulajdoni koncentráció megingatásában öltött volna testet. Mivel az internetet szabadon, különösebb költség nélkül lehet használni a vélemények kifejezésére, és tartalomtárolási kapacitása elvileg korlátlan, jóval több hang és többféle vélemény tud megjelenni rajta, mint a nyomtatott sajtóban, a rádióban és a televízióban, a súlyos költségek formájában megjelenő belépési küszöb pedig – amely a független véleményformálást eddig megnehezítette – eltűnik. Ezzel a közönség is jól jár, hiszen többféle hang közül választhatja ki az őt érdeklőt, az ezekhez való hozzáférését sem korlátozza külső szereplő, illetve számára a hozzáférésnek sincs jelentős költsége; a nyilvánosság jóval sokszínűbb és demokratikusabb lesz,³⁹ egy demokratizálódó kultúra reményét hozza el.⁴⁰

A gazdasági különbségek ugyanakkor egyáltalán nem tűntek el a kibertérben. A sikeres internetes tartalomszolgáltatás (a hatásos beszéd) költsége szintén óriási, így a piaci szűkösség – a korábitól eltérő módon, de hasonló eredménnyel – megmarad.⁴¹ Mindenki más – a sok független blogger, véleményközlő – a nagyközönség számára szinte láthatatlan, tartalmaikat kevesen keresik és kevesen olvassák. (Még ha az ‘internetsztárok’ némelyike széles közönséghez jut is el, ami azt a téves benyomást kelti, hogy a világhálón bárki ‘nagyot szólhat’.) Az internet sem

³⁶ Jacob ROWBOTTOM: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. 69(4) *The Modern Law Review* (2006) 489.

³⁷ Jerome A. BARRON: Access to the Press: A New First Amendment Right. 80 *Harvard Law Review* (1967) 1641., 1653.

³⁸ L. erről Evgeny MOROZOV: *The Net Delusion. The Dark Side of Internet Freedom*. New York, PublicAffairs, 2011.

³⁹ Eugene VOLOKH: Cheap Speech and What It Will Do. 104 *Yale Law Journal* (1995) 1805.

⁴⁰ BALKIN i. m. (16. lj.).

⁴¹ Andrew T. KENYON: Assuming Free Speech. 77 *The Modern Law Review* (2014) 379., 403.

mentes a nagyvállalati dominanciától, a piaci koncentrációtól, a tartalmat ellenőrző kapuőröktől, a gazdasági alapú kirekesztéstől.⁴² Matthew Hindman emlékeztet rá, hogy a forgalom túlnyomó többségét a piaci erők a weboldalak nagyon kis csoportjához irányítják, így a nagy közönség kiépítésének és fenntartásának költségei jelentősek maradnak.⁴³ Eli Noam egyenesen azt állítja, hogy „az internet alapvető gazdasági jellegzetességei” azt sugallják, hogy „ha a médiapluralizmusra gondolunk, az internet nem a megoldás, hanem éppenséggel maga válik a problémává.”⁴⁴ Ha ezt túlzásnak érezzük is, annyi bizonyos, hogy a világháló nem hozott létre kiegyensúlyozottabb játéktérrel a kis és nagy vállalkozások között.⁴⁵

Ennek ellenére természetesen fontos leszögezni, hogy az internet valóban jelentősen növelte az egyén megszólalási lehetőségeit, így a demokratikus nyilvánosság mozgásterét. Az, hogy hamar kommercializálódott, hozzájárult gyors elterjedéséhez és népszerűségéhez, a technológia folyamatos fejlődéséhez, de a ma ismert internet a kezdeti remények valóra váltására kevésbé alkalmas – a „profit felülkerekedik az elveken”.⁴⁶

2.1.4. Régi problémák új köntösben

Az emberek az interneten éppen azokat a normasértéseket követik el, amelyeket a való világban is, csak éppen más módokon. Az internetes kommunikációs lehetőségek számos tiltott, bűn- vagy más jogsértő cselekmény elkövetését könnyítették meg és tették ezáltal tömegessé (személyiségi jogi jogsértések, pedofília, gyűlöletbeszéd, a kábítószer-fogyasztás propagálása, a terrorizmus támogatása). Különösen igaz ez a hétköznapi felhasználó számára láthatatlan úgynevezett *dark netre*.⁴⁷ Nem új keletű, hanem régi problémák új köntösben való megjelenéséről van tehát szó, amelyek azonban olykor új jogi válaszokat igényelnek.

Az internetes kommunikáció árnyoldalainak bemutatásakor gyakran felmerül a gyűlöletbeszéd és a terrorizmus problémája. Az elmúlt években a terrorizmus tá-

⁴² James CURRAN – Natalie FENTON – Des FREEDMAN: The Internet We Want. In: CURRAN–FENTON–FREEDMAN i. m. (25. lj.) 204.

⁴³ Matthew HINDMAN: *The Internet Trap. How the Digital Economy Builds Monopolies and Undermines Democracy*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 2018.

⁴⁴ Idézi Philip M. NAPOLI – Kari KARPPINEN: Translating Diversity to Internet Governance. *First Monday*, 2013. december 2., <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/4307/3799>

⁴⁵ CURRAN i. m. (32. lj.) 5–6.

⁴⁶ Sandor VEGH: Profit over Principles: The Commercialization of the Democratic Potentials of the Internet. In: Katharine SARIKIS – Daya K. THUSSU (szerk.): *Ideologies of the Internet*. Cresskill, Hampton Press, 2006. 63–78.

⁴⁷ Jamie BARTLETT: *The Dark Net: Inside the Digital Underworld*. New York, Random House, 2014.

mogatásának akadályozását számos új jogszabály célozta,⁴⁸ de ezek kevésbé érintették a szólásszabadság korábban kijelölt határait, amelyek általános jelleggel tiltották a terrorcselekményekre való felhívást vagy más hasonló, 'beszéd' útján elkövethető cselekményt. A gyűlöletbeszéd kérdését ma is elsősorban a különféle – nem kifejezetten online környezetre alkotott – büntető törvénykönyvek és más törvények kísérik meg kezelni.⁴⁹ Az internetes szolgáltatók ezen túlmenően a maguk eszközeivel igyekeznek fellépni a gyűlölködő vagy a terrorizmust támogató megnyilvánulások ellen, törölve szolgáltatásaikból a felhasználók által oda feltöltött efféle tartalmakat, olykor önszántuktól, máskor az egyes kormányzatok, regionális szervezetek nyomtatékos kérésére,⁵⁰ függetlenül attól, hogy egyébként adott esetben jogi értelemben tiltott beszédnek minősül-e a törölt megnyilvánulás.

Az internettel kapcsolatban a leggyakrabban kétségtelenül a pornográfia problémája merül fel, amely nagyobb részt legális, ugyanakkor a gyermekek számára káros és veszélyes, így az ilyen tartalmakhoz való hozzáférés számukra korlátozandó.⁵¹ Amíg a televízió esetében a hozzáférés akadályozása technikai értelemben viszonylag könnyen megoldható (vízválasztó időszakok bevezetésével), addig az interneten ez nem ilyen egyszerű. A pornográfiával szembeni fellépés tehát (ahogy a hagyományos média esetében) az internetszabályozás alapkérdése is. Új jelenség viszont a nem professzionális, a felhasználók által feltöltött pornográf tartalom, amely technikai értelemben a felvételeken szereplők (egy régebbi partner, házastárs) hozzájárulása nélkül is közzétehető.⁵² Ez az úgynevezett *revenge porn* jelensége, amely felveti az erre szakosodott weboldalak üzemeltetőinek felelősségét, továbbá az áldozat magánszférájába, méltóságába való durva behatolás jogi kezelésének kérdését is. Az előbbire a közvetítő szolgáltatók szabályozása, az utóbbira egyre több helyen új, büntetőjogi szabályozás ad választ.⁵³

⁴⁸ L. pl. Clive WALKER: The War of Words with Terrorism: An Assessment of Three Approaches to Pursue and Prevent. 22(3) *Journal of Conflict & Security Law* (2017) 523.

⁴⁹ L. az 1. fejezet 3.5. alpontját.

⁵⁰ Az Európai Bizottság és egyes informatikai vállalatok bejelentése a jogellenes online gyűlöletbeszédre vonatkozó magatartási kódexről (2016. május 31.), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_hu.htm

⁵¹ L. az 1. fejezet 4.7.1. alpontját.

⁵² Mi több, egy videó manipulálásával még a valóságban nem létező pornográf felvételek is előállíthatók, test és arc egymásra montírozásával. L. Nick STATT: Fake Celebrity Porn is Blowing up on Reddit, Thanks to Artificial Intelligence. *The Verge*, 2018. január 24., <https://www.theverge.com/2018/1/24/16929148/fake-celebrity-porn-ai-deepfake-face-swapping-artificial-intelligence-reddit>

⁵³ Chris MORRIS: Revenge Porn Law Could Make It A Federal Crime to Post Explicit Photos Without Permission. *Fortune*, 2017. november 28., <http://fortune.com/2017/11/28/revenge-porn-law/>; US Revenge Porn Laws: 50 State Guide. *Kelly/Warner Law PLLC*, <http://kellywarnerlaw.com/revenge-porn-laws-50-state-guide/>; Egyesült Királyság: Criminal Justice and Courts Act 2015, 33. szakasz.

A személyiségi jogok megsértésének is egyfajta reneszánszát hozta el az internet a nyilvánossághoz való eljutás lehetőségének tömegessé válásával és az anonimitás megőrzésének lehetőségével. A nyilvánosság szerkezetének átalakulásával, a kommunikációban használt nyelvezet megváltozásával, a tartalmak közzétételét megelőző hagyományos szerkesztési eljárás hiányában, a privát képek és adatok tömeges önkéntes közzétételével azonban az is változik, hogy mit tekintünk sértő véleménynek, és hogy hol húzódnak a jogilag védendő magánszféra határai.⁵⁴ A rágalmazásra és a magántermészetű információk közzétételére ezzel együtt a korábbi szabályok és doktrínák alkalmazandók, amelyek adaptálódnak az új környezethez.

Az interneten tehát a szólásszabadság klasszikus kérdései kivétel nélkül felmerülnek az offline világra alkalmazott szabályok jelentős erodálódása mellett, ami egyfelől az alkotmányosan védett beszéd határainak módosulása, másfelől a jogérvényesítés nehézségei, a joghatóság alóli könnyebb kibújás és az anonimitás miatt következik be. A védett beszéd határai az internet miatt tágulhatnak (ami örömteli fejlemény), azonban a szolgáltatók önkéntes vagy a jog által ösztönzött döntései a szolgáltatásukban megtúrt vagy onnan eltávolítandó tartalmakról legtöbbször a szólásszabadság korlátozásával – a korábbi doktrínák meghaladásával – jár. (Nem is szólva itt a szólásszabadság érvényesülésére kiható olyan egyéb jelenségekről, mint a személyes adatok kezelésének anomáliái,⁵⁵ a célzott vagy nem kívánt reklámok kérdése,⁵⁶ a szerkesztői tartalomtól el nem különülő reklámok,⁵⁷ a munkáltatók megnövekedett technikai lehetőségei a munkavállalók magáncélú kommunikációjába való betekintésre.⁵⁸) A nagy online szolgáltatók monopolisztikus piaci ereje – amellyel szemben az EU már jogi eszközöket is igyekszik bevetni⁵⁹ – ugyan

⁵⁴ LyriSSA LIDSKY – RonNell ANDERSEN JONES: Of Reasonable Readers and Unreasonable Speakers: Libel Law in a Networked World. 23 *Virginia Journal of Social Policy & Law* (2016) 155.; Erin C. CARROLL: Making News: Balancing Newsworthiness and Privacy in the Age of Algorithms. 106 *Georgetown Law Journal* (2017) 69.

⁵⁵ ASH i. m. (21. lj.) 283–297.

⁵⁶ Theo MILLER: Facebook Proves Targeted Ads Are Worth Your Privacy. *Forbes*, 2017. augusztus 7., <https://www.forbes.com/sites/theodorecasey/2017/08/09/facebook-proves-targeted-ads-are-worth-your-privacy/#3b2db57a725c>

⁵⁷ International Consumer Protection and Enforcement Network, Guidelines for Digital Influencers (2016), <https://www.icpen.org/sites/default/files/2017-06/ICPEN-ORE-Guidelines%20for%20Digital%20Influencers-JUN2016.pdf>; CSGO Lotto Owners Settle FTC's First-Ever Complaint Against Individual Social Media Influencers (2017. szeptember 7.), <https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2017/09/csgo-lotto-owners-settle-ftcs-first-ever-complaint-against>

⁵⁸ Az USA-ban l. *Bland v. Roberts* No. 12-1671 (4th Cir. 2013); az Egyesült Királyságra vonatkozó elemzést l. David MANGAN: Social Media in the Workplace. In: MANGAN–GILLIES i. m. (28. lj.).

⁵⁹ Antitrust: Commission Fines Google €2.42 billion for Abusing Dominance as Search Engine by Giving Illegal Advantage to own Comparison Shopping Service (2017. június 27.), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1784_en.htm

meghazudtolja az internethez fűződő kezdeti reményeket, a média világában új jelenségnek nem tekinthető: Tim Wu meggyőzően mutatja be azt a 'körforgást', amelynek megfelelően a történelem során az új médiumok piaca bizonyos idő után zárttá, centralizálttá vált; nem történt máshogy az internettel sem.⁶⁰

2.1.5. Új gondok a horizonton

2.1.5.1. A professzionális média hanyatlása?

Az internet valóban jelentősen bővítette a nyilvános kommunikációt, potenciálisan bárki számára lehetővé téve véleménye közzétételét, akár mindenféle költség nélkül. A különböző fórumok, blogok, kommentfolyamok, *social media site*-ok tele vannak fontos ügyekben megszólalók véleményével (is). Az internet elkezdte lebontani az akadályokat a professzionális újságírók és a független véleményformálók között, és hozzájárult a nyilvánosság demokratizálódásához, legalábbis abban az értelemben, hogy több hang megjelenését tette lehetővé a nyilvános térben, ez pedig a szólásszabadság határait is kihat.⁶¹

Az világháló ekként befolyásolja a professzionális újságírás jövőjét is: egyfelől az internetes hírszolgáltatások, közösségi oldalak nagymértékben átalakították a korábbi olvasói-felhasználói szokásokat, tömegeket fordítottak el a professzionális médiatermékektől, aláásva így azok gazdasági alapját,⁶² másfelől a híraggregátor és közösségi oldalak valódi teljesítmény (tartalom-előállítás) nélkül húznak hasznót a profi újságírók által készített tartalmakból (is), szintén megingatva a korábbi üzleti modelleket.⁶³ Továbbá a felhasználói szokások változása nem feltétlenül bővíti a közéleti vitákban megszólalók (illetve megfogalmazott vélemények) számát: a független fórumoknak tekintett blogok általában nem vonzanak tömegeket,⁶⁴ túlnyomórészt az interneten is az offline világban meghatározó médiumok netes

⁶⁰ Tim WU: *The Master Switch. The Rise and Fall of Information Empires*. New York, Alfred A. Knopf, 2010. 289.

⁶¹ Ian CRAM: *Citizens Journalists. Newer Media, Republican Moments and the Constitution*. Cheltenham, Edward Elgar, 2015.

⁶² Robin FOSTER: *News Plurality in a Digital World*. Oxford, Reuters Institute for the Study of Journalism – University of Oxford, 2012. 16–24.

⁶³ Ben ROSSI: The Reinvention of Publishing: Media Firms Diversify to Survive. *The Guardian*, 2017. január 30., <https://www.theguardian.com/media-network/2017/jan/30/reinvention-publishing-media-firms-diversify-survive>

⁶⁴ CURRAN i. m. (32. lj.) 23–25.; Matthew HINDMAN: *The Myth of Digital Democracy*. Princeton, Princeton University Press, 2008.

változatai, oldalai a legerősebbek, legnépszerűbbek, amelyek sikerrel mentették át gazdasági erejüket az online piacokra is.⁶⁵ A kevésbé szerencsés vagy tőkeerős médiumok viszont a létükért küzdenek.

A hírszolgáltatás világa tehát változik, de nem feltétlenül úgy, ahogyan azt remélni lehetett. A piaci átrendeződés legnagyobb vesztese a komoly újságírás első számú otthona, a nyomtatott sajtó, a helyébe lépő új hangok pedig valóban nagy számban léteznek, de hangerejük csekély, és funkciójuk sem azonos a professzionális sajtóéval: az oknyomozásra anyagi lehetőségeiknél fogva is már eleve képtelen, az újságírást szabadidős tevékenységként űző, vagy éppen ellenkezőleg, a független bloggerköntösbe bújó elit véleményformálók és az internetre adaptált fősodratú médiatermékek különösebben nem járulnak hozzá a tartalmak, vélemények sokszínűségének növeléséhez. Egyes szerzők egyenesen azt prognosztizálják, hogy az internet hatására eltűnik a professzionális média.⁶⁶

2.1.5.2. Társadalmi fragmentáció és polarizáció

Néhány elmélet szerint az internet negatív hatást gyakorol egyes társadalmi közösségekre, illetve azok tagjaira. Cass Sunstein már csaknem két évtizede figyelemztetett a fragmentáció veszélyeire.⁶⁷ Az interneten egyrészt mindenki maga választhatja ki, hogy mely tartalmakat olvassa, nézi, követi, és ez arra ösztönzi a felhasználót, hogy a véleményével egybevágó tartalmú, azt megerősítő fórumokat preferálja, ahol megerősítést, pozitív visszajelzést kap, ellenben elkerüli a nézeteivel vitába szállókat. Emellett a *social media* még fel is erősíti e jelenséget, és minden felhasználójának személyre szabva szállítja hírfolyamában a híreket – amelyek a hozzá hasonlóan gondolkodó ismerőseitől, általa preferált médiumoktól származnak. Ez az olvasóval mindig egyetértő ‘újság’, a *Daily Me (Napi Én)*, amely által a liberálisból még liberálisabb, a konzervatívból még konzervatívabb lesz.⁶⁸ A hagyományos média ehhez képest maga állítja össze a tartalmait, abba az olvasónak-nézőnek nincs beleszólása, így mindenki óhatatlanul többféle nézőponttal találkozik, és ennek haszna az árnyaltabb látásmód, a kritikai gondolkodás erősítése.⁶⁹

⁶⁵ CURRAN i. m. (32. l.) 23.

⁶⁶ Robert W. MCCHESENEY – John NICHOLS: *The Death and Life of American Journalism: The Media Revolution that Will Begin the World Again*. New York, Nation Books, 2009; Andrew KEEN: *The Cult of the Amateur: How Today's Internet Is Killing Our Culture*. New York, Currency, 2007.

⁶⁷ Cass R. SUNSTEIN: *Republic.com*. Princeton, Princeton University Press, 2001; Cass R. SUNSTEIN: *Republic.com 2.0*. Princeton, Princeton University Press, 2007.

⁶⁸ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, Princeton University Press, 2017. 1. fejezet.

⁶⁹ Uo., 140–148.

A *social media* és a keresőmotorok uralma még inkább elmélyíti a különböző nézeteket vallók közötti szakadékot, ami megbontja a társadalmi kohéziót is, illetve a szélsőségek erősödése (a polarizáció) irányában hat.⁷⁰ Más kutatók cáfolni próbálják Sunstein elméletét, és inkább a ‘mindenevő’ felhasználókat tekintik általánosnak az interneten, illetve a korábbi médiavilág kritikusabb ábrázolására hívnak fel.⁷¹

2.1.5.3. Az alkalmazható jog kérdése

Az internettel kapcsolatban magától értetődik, hogy felmerül a joghatóság megállapításának, illetve a külföldi ítéletek kikényszeríthetőségének kérdése. Önmagában az a körülmény, hogy egy jogsértés az interneten történt, még nem teszi eszköztelenné a jogérvényesítésben érintett államokat. Európában a joghatóság megállapítása a kérdéses szolgáltatás jellege, illetve a vélelmezett jogsértés mibenléte szerint változhat. Az audiovizuális szolgáltatásokról szóló (AVMS) irányelv a médiaszolgáltatások letelepedésének helye szerinti állam joghatóságát írja elő az általa szabályozott területeken felmerülő jogvitákra nézve.⁷² Hasonlóképpen alakul az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra vonatkozó joghatóság is.⁷³ Lehetnek azonban kivételek (a médiaszolgáltatásoknál például jogmegkerülés esetén), amikor mégis a fogadó állam joghatósága állapítható meg, illetve az eljárni nem képes nemzeti hatóságok eljárást kezdeményezhetnek a letelepedés helye szerinti társhatóságaiknál.⁷⁴

A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló Brüsszel Ia. rendelet rendezi a polgári és kereskedelmi ügyekben felmerülő joghatósági kérdéseket, és a hatálya alá tartoznak a személyiségi jogok médiában való megsértése miatt indított eljárások is.⁷⁵ A rendelet 5. cikkének (3) bekezdése szerint pert lehet indítani a „jogellenes károkozás-

⁷⁰ Uo., 3. fejezet.

⁷¹ WU i. m. (60. lj.) 214–215; Matthew GENTZKOW – Jesse M. SHAPIRO: *Ideological Segregation Online and Offline*. Chicago Booth Research Paper No. 10–19 (2010).

⁷² Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv – AVMS irányelv), 2. cikk.

⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, Eker. irányelv), 3. cikk.

⁷⁴ AVMS irányelv, 3–4 cikk; Eker. irányelv, 3. cikk 4. bek.

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

sal, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet”. A gyakorlat szerint minden országban, ahol a jogsértő tartalomhoz hozzá lehet férni, kára keletkezhetett a felperesnek,⁷⁶ így pert indíthat az adott országban keletkezett kár megtérítésére. Hasonlóan ítélt a mérőföldkőnek számító *Dow Jones & Co. Inc. v. Gutnick* ügyben az ausztrál bíróság:⁷⁷ egy amerikai weboldalon közzétett sérelmes cikk megalapozhatja a személyiségi jogi jogsértés megállapítását, ha egy másik országban a tartalom elérhető, és az érintett fél reputációja annak hatására romlik.⁷⁸ Az uniós joggyakorlat alapján továbbá a teljes kárért lehet perelni abban a tagállamban, ahol a sértett fél érdekeltségeinek központja található.⁷⁹

A Brüsszel Ia. rendelet a fogyasztói szerződések tekintetében is rendezi a joghatóságot: ha az érintett cég bármely EU-tagállamban fiókteleppel, képvisellel vagy más telephellyel rendelkezik, úgy kell tekinteni, mintha letelepedett lenne, és vagy e helyen, vagy a fogyasztó lakóhelye szerint illetékes bíróság előtt perelhető szerződésszegésre hivatkozva.⁸⁰

Az adatvédelmi szabályok megsértése esetén az EU adatvédelmi rendeletében foglaltak szerint kell megállapítani az eljáró hatóságot.⁸¹ Kérdés persze, hogy egy adott állami hatóság vagy bíróság döntése kötelezi-e a szolgáltatót, hogy szolgáltatásában a problémát általános érvennyel (nem csak az adott államból kezdeményezett oldalletöltésekre vonatkozóan) küszöbölje ki. A feledtetéshez való jog esetében ezért az államok egy része immár a jogsértőknek univerzális kötelezettséget ír elő, saját, szűken értelmezett joghatóságán túlterjeszkedve.⁸²

⁷⁶ A C-68/93, *Fiona Shevill, Ixora Trading, Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd. v. Presse Alliance SA* ügyben 1995. március 7-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-00415].

⁷⁷ *Dow Jones and Co. Inc. v. Gutnick* [2002] HCA 56.

⁷⁸ Uo., 48. bek.

⁷⁹ C-509/09, *eDate Advertising GmbH v. X* és C-161/10, *Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited* egyesített ügyek (HL C 370, 2011. december 17., 9–10).

⁸⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, 17. cikk 2. bek. és 18. cikk 1. bek. A Facebook így például, bár Európában nem számít letelepedettnek, írországi telephelye miatt ott, vagy – felhasználói lakóhelye alapján – bármely uniós tagállamban perelhető. L. C-498/16, *Schrems v. Facebook Ireland Ltd.* ügy (2018. január 25.).

⁸¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), 55–56. cikk.

⁸² Alex HERN: ECJ to Rule on whether 'Right to Be Forgotten' can Stretch Beyond EU. *The Guardian*, 2017. július 20., <https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/20/ecj-ruling-google-right-to-be-forgotten-beyond-eu-france-data-removed>

A legtöbb nagy amerikai internetes vállalkozásnak van európai központja, így az EU jogának, illetve azon keresztül az egyes nemzeti jogoknak az alkalmazása elvben nem ütközik akadályba. Ha az alperes nem európai uniós tagállamban letelepedett cég, akkor az uniós szabályok nem alkalmazhatók rá. Elvben bármely harmadik országból, így az Egyesült Államokból érkező szolgáltatással szemben is valamennyi európai állam érvényesítheti a saját nemzeti szabályozását,⁸³ tehát önmagában nincs joghatósági akadálya Európában sem mondjuk a Facebook vagy a Google állami blokkolásának – ezt a szólásszabadság alkotmányos védelme és az államok politikai-gazdasági megfontolásai akadályozzák.

2.1.6. Szabályozási analógiák és kezdemények

2.1.6.1. Az internet szabadságáról

Az internet technológiai újdonságként való felfogása kétélű fegyver: szolgáltathat érveket a szólásszabadság erőteljesebb védelméhez és az új, specifikus jogi szabályozáshoz is.⁸⁴ A már említett *Reno v. ACLU* ügyben⁸⁵ született döntés indokolása a technológiai sajátosságokból a szabadságot védő következtetésre jutott, de – Európában – az eltelt bő két évtizedben, az interneten okozható károkat felismerve, ennek ellenkezőjére is volt példa, így nem csupán az általános szólásszabadság-korlátozások érvényesülnek, hanem internetspecifikus szabályozások is születtek.⁸⁶

Az internet szabályozását illetően már nem az a legfontosabb kérdés, hogy hogyan és milyen mértékben korlátozza a jog a beszélőt, hanem hogy miként viszonyul a világháló infrastruktúrájához. Az internet használatához szükséges eszközök, a hálózat és a rajta keresztül elérhető szolgáltatások magántulajdonban vannak, így az államnak – ha be akar avatkozni ezek működésébe – kötelező erejű szabályokat kell alkotnia. Igaz ez a szólásszabadság érvényesülésének kérdéseire is, így az infrastruktúra-szabályozás, amennyiben érinti a jog gyakorlását, szólásszabadság-korlátozásnak tekintendő, még ha közvetlenül nem is a 'kimondhatóság' határaival foglalkozik, mint a hagyományos büntető- és polgári jogi jogszabályok. Jack Balkin szerint az „*old-school*” szabályozást (a jogsértő beszéd szankcionálását) kezdik felváltani a „*new-school*” korlátozások, ahol az online beszéd le-

⁸³ *Ligue contre le racisme et l'antisémitisme et Union des étudiants juifs de France c. Yahoo! Inc. et Société Yahoo! France*, 2000. május 22-ei döntés.

⁸⁴ András SAJÓ – Clare RYAN: Judicial Reasoning and New Technologies: Framing, Newness, Fundamental Rights and the Internet. In: Oreste POLLICINO – Graziella ROMEO (szerk.): *The Internet and Constitutional Law*. London, Routledge, 2016. 7–11.

⁸⁵ *Reno v. ACLU* (1. lj.).

⁸⁶ AVMS és Eker. irányelv.

hetséges útjait vagy szükséges kísérőit (keresőmotorok, fizetési rendszerek, reklámok) szabályozza a jog.⁸⁷ Ez vezethet az úgynevezett járulékos cenzúra jelenségéhez, amikor nem közvetlenül az állami szabály alapján következik be a szóláskorlátozás, hanem – szintén állami szabály hatására – az infrastruktúra valamely pontján található szolgáltató hajtja végre saját mentesítése érdekében a korlátozást (például ha fellépés hiányában a névtelen komment miatt a tartalomszolgáltatót,⁸⁸ a szerzői jog megsértéséért a platformszolgáltatót,⁸⁹ a jogsértő tartalomért a *social media* platformot tenné felelőssé a jog).⁹⁰

E fejlemények fényében kérdés, hogy az ‘internet szabadsága’ az (infrastruktúrát és a szólásszabadság gyakorlására alkalmas platformokat működtető) internetes vállalkozások (az iparág) szabadságát jelenti-e, vagy inkább a technológia bárki általi szabad használatát. A kérdésfelvetés természetesen nem új, mi több, a szólás- és sajtószabadság egyik klasszikus alapkérdése: miben áll a sajtó szabadsága – a sajtóprés (később: a rádió, majd a televízió) szabad használatában, vagy az intézményes sajtó (szerkesztőségek, kiadók, médiaszolgáltatók) fokozott védelmében? A sajtó alapjogi szempontból iparág vagy technológia?⁹¹ Mint Eugene Volokh megállapítja, az amerikai alkotmányos gyakorlat a sajtó fogalmát a technológiával azonosította, azaz bárki, aki a médián keresztül nyilvánul meg, jogosult a szólásszabadság teljes körű védelmére, de többre és másra nem – a sajtó mint önálló iparág többletvédelemre nem jogosult.⁹² (Nem vezethet e felfogás oda sem, hogy bárki számára alanyi jog keletkezzék ‘a sajtóprés használatára’, avagy a médiában való megjelenésre.) Hasonlóképp, ha az internet ma a jog számára elsősorban technológia, akkor az érdekelt vállalkozások csak a szólásszabadság általános mércéi szerint korlátozhatók; igaz, a korlátozás megengedett mértéke és alkalmazható mércéi jelentősen eltérnek az Egyesült Államokban és Európában, azaz e megközelítés egészen más következményekhez vezethet az egyes államokban.

⁸⁷ Jack M. BALKIN: Old-School/New-School Speech Regulations. 127 *Harvard Law Review* (2014) 2296., 2297.

⁸⁸ Michael I. MEYERSON: Authors, Editors, and Uncommon Carriers: Identifying the ‘Speaker’ Within the New Media. 71 *Notre Dame Law Review* (1995) 79. L. még BALKIN i. m. (87. lj.) 2298., valamint Sajó András különvéleménye a *Delfi v. Estonia*-ítélethez, no. 64569/09, 2015. június 15-ei ítélet [GC].

⁸⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról, 17. cikk.

⁹⁰ *CG v. Facebook Ireland Ltd.* [2016] NICA 54.

⁹¹ Eugene VOLOKH: Freedom for the Press as an Industry, or For the Press as a Technology? From the Framing to Today. 160 *University of Pennsylvania Law Review* (2012) 459.; Edward S. LEE: Freedom of the Press 2.0. 42 *Georgia Law Review* (2008) 309.

⁹² VOLOKH i. m. (91. lj.) 538–540.

2.1.6.2. Az internetes szolgáltatások mint a szólás- és sajtószabadság alanyai

Az internetes jogviták egyik érdekes jelensége, hogy azon szolgáltatások is hivatkoznak 'szólásszabadságuk' megsértésére, amelyek egyáltalán nem tesznek közzé semmiféle véleményt. Az internet mint technológia védeleméből egyenesen következik, hogy a kommunikáció folyamatában részt vevő bármely szolgáltató, ha tevékenységének korlátozása kihat e folyamatra, azaz e korlátozás vélemények jövőbeni közzétételét sodorja veszélybe, megkísérelheti megvédeni szólásszabadságát.

Ez sem egészen új jelenség: az *Autronic AG v. Switzerland* ügyben⁹³ a kábeles műsorterjesztők tevékenységével kapcsolatban mondta ki az Emberi Jogok Európai Bírósága, hogy „a 10. cikk védelme nem csupán az információ tartalmára, hanem az átvitel és vétel eszközére is kiterjed, mivel bármely, az eszközt érintő korlátozás szükségszerűen kihat az információk megszerzéséhez és átadásához fűződő jogra is.”⁹⁴ Ez úgy hangzik, mintha a védelem a terjesztőt mások szólásszabadságára tekintettel illelné meg, de valójában a konkrét ügyben a terjesztő szabadsága volt kérdéses. Az internetes szolgáltatások esetében hasonló a helyzet: miközben a Delfi nevű észt hírportál arra hivatkozott, hogy a névtelenül közzétett olvasói komment nem a saját, szerkesztett tartalma volt, az EJEB előtt saját szólásszabadságának megsértését sérelmezte.⁹⁵ Ez az Egyezmény rendelkezéseiből és a nemzeti alapjogvédelmi rendszerek sajátosságaiból szükségszerűen következő ellentmondás, amely nem változtat azon a körülményen, hogy gyakorlati okokból indokolt a 'vélemény nélküli' szolgáltatók tevékenységét is a szólásszabadság hatóköre alá vonni, az internetes szolgáltatások sokfélesége pedig ezt tömeges mértékben kényszeríti ki. Ennek azonban az lesz a következménye, hogy a szabadságnak nemcsak az élvezetében, hanem a korlátaiban is osztozniuk kell.

2.1.6.3. Az offline szóláskorlátozások alkalmazása online környezetben

Bár az internet szabadságának 'romantikus' felfogása szerint a való világ szabályait nem alkalmazhatták volna a kibertérre, a jogi szabályozás ezt gyorsan meghaladta. Az egyes államok, illetve az EJEB gyakorlata szerint az interneten kívüli világ szóláskorlátozásai általában alkalmazhatók online környezetben is. A hagyományos médiavilágban kialakult szabályok érvénye, illetve a vonatkozó jogsza-

⁹³ *Autronic AG v. Switzerland*, no. 15/1989/175/231, 1990. április 24-ei ítélet.

⁹⁴ Uo., 47. bek.

⁹⁵ *Delfi v. Estonia* (88. lj.).

bályok (elsősorban a polgári és a büntető törvénykönyvek) hatálya általában véve kiterjed az interneten keresztül megvalósított tényállászerű magatartásokra (rágalmazás, becsületsértés, magánszféra megsértése, gyűlöletbeszéd stb.).⁹⁶ Az előbbieket szerint ez nem csupán a beszélőre, hanem a jogsértő tartalom közzétételében szerepet vállaló szolgáltatóra nézve is következménnyel járhat: bár a jogsértő tartalomért valós felelősség elsősorban a tartalom közzétevőjét terheli, bizonyos esetekben – elsősorban a jogsértő tartalom eltávolításának elmulasztásakor⁹⁷ – közvetett felelősségük megállapítható lehet, így e szóláskorlátozások többek tevékenységére is szükségszerűen kihatnak.

2.1.6.4. Az internetet érintő média-, platform- és általános hatályú szabályozások

A világháló szabályozására az EU-ban eddig két irányból tettek kísérletet: egyes internetes szolgáltatások szabályozására és az internetes szolgáltatásokra is vonatkozó, általános hatályú szabályozásra is akad példa. Az uniós jog által harmonizált területeken kívül az egyes államok is elfogadhatnak külön szabályozást, de ez nem lehet indokolatlan akadálya a szolgáltatások uniós belüli szabad áramlásának.

Az AVMS irányelv 2007-es módosítása az interneten keresztül (is) elérhető, lekérhető médiaszolgáltatásokat vonta szabályozás alá,⁹⁸ az irányelv tárgyi hatálya pedig a 2018-as módosításkor a videómegosztó platformokkal bővült (amely fogalom a *social media* platformok audiovizuális tartalmait is magában foglalja).⁹⁹ Az irányelv fő célja a médiaszolgáltatások szabad, országhatároktól független áramlásának elősegítése, illetve egyes esetekben konkrét, a szolgáltatások tartalmára kiterjedő szabályozás alkotása,¹⁰⁰ amely a televízióra (tehát a médiaszabályozás ‘hagyományos’ tárgyára), a lekérhető és más hasonló audiovizuális szolgáltatások-

⁹⁶ Az interneten elkövetett jogsértésekre l. pl. az obszcén vélemények korlátozását: *Perrin v. the United Kingdom*, no. 5446/03, 2005. október 18-ai döntés; a jóhírnév megsértésére l. *Times Newspapers Ltd. v. the United Kingdom (No. 1 és 2)*, no. 3002/03 és 23676/03, 2009. március 10-ei ítélet; *Mosley v. the United Kingdom*, no. 48009/08, 2011. május 10-ei ítélet; a szerzői jogok védelmére l. *Ashby Donald and Others v. France*, no. 36769/08, 2013. január 10-ei ítélet.

⁹⁷ Eker. irányelv, 12–14. cikk.

⁹⁸ AVMS irányelv, 1. cikk.

⁹⁹ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról COM(2016) 287, 1. cikk.

¹⁰⁰ L. az 1. fejezet 4.8. alpontját.

ra terjed ki, ugyanakkor nem átfogó és részletes, hanem a gyermekvédelem, a gyűlöletbeszéd visszaszorítása és a kereskedelmi kommunikáció kereteinek meghatározása által a területen érvényesülő európai konszenzust tükrözi.

Az információs társadalommal összefüggő és az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások szabályozása egy 2000-ben született irányelven alapul Európában. Az irányelv tárgyi hatálya kiterjed az információs társadalom szolgáltatásaira,¹⁰¹ azaz „bármely, általában térítés ellenében, távolról, elektronikus úton és a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújtott szolgáltatásra”. Ez vonatkozik a közvetítő szolgáltatásokra is, amelyek az irányelv kategóriái szerint a következők: egyszerű továbbítás, gyorsítótárban való rögzítés és tárhelyszolgáltatás. Emellett az irányelv hatálya kiterjedhet bármely más, a tágon meghatározott fogalmak alá tartozó szolgáltatásra is, így a webshopokra, keresőmotorokra és akár a *social media* oldalakra is. Az irányelv célja szintén az egységes európai piac megteremtése a szabályozott területen, valamint elsősorban fogyasztóvédelmi jellegű közös szabályok alkotása (a szabályozott szolgáltatások tartalmára vonatkozóan tehát nem tartalmaz rendelkezést). Ezenkívül a témánk szempontjából kiemelkedő jelentősége van a jogsértő tartalmakkal kapcsolatban a közvetítő szolgáltatók számára előírt kötelezettségeknek.¹⁰²

Nem kifejezetten az internetes szolgáltatásokra alkotott, de rájuk is kötelező fontos, a szólásszabadságot is érintő szabályozás született a szerzői jog,¹⁰³ a reklámjog¹⁰⁴ és az adatvédelem területén.¹⁰⁵ Tehát ma már nem megalapozott az az állítás, hogy az internet Európában jogmentes terület, de az is igaz, hogy átfogó, a szólásszabadságot közvetlenül érintő, internetspecifikus szabályozás elfogadása a közeljövőben nem várható.

2.1.6.5. Az internethez való hozzáférés mint alapjog?

Az internet robbanásszerű elterjedésével párhuzamosan az alapjogok körének bővítését célzó jogalkotói lelkesedésnek is tanúi lehettünk: ma már nem hangzik meghökkentően az a kérdés, hogy alkotmányos alapjog-e az internethez (esetleg

¹⁰¹ Eker. irányelv, 2. cikk a) pont, utalással a 98/34/EK irányelv 1. cikk 2. bekezdésére.

¹⁰² Eker. irányelv, 12–14. cikk, 1. jelen fejezet 2. pontját.

¹⁰³ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

¹⁰⁴ L. pl. az Európai Parlament és a Tanács 2006/114/EK irányelve (2006. december 12.) a megtévesztő és összehasonlító reklámról.

¹⁰⁵ Általános adatvédelmi rendelet (81. lj).

széles sávon keresztül) való hozzáférés. Egyes európai államok e jogot ágazati törvényeikbe foglalva kodifikálták,¹⁰⁶ igaz, az alkotmányba még nem került bele. Egyes szerzők nem tartják elképzelhetetlennek egyfajta újdonsült szociális jogként a tényleges alapjogkénti elismerést sem.¹⁰⁷

Az internethez való hozzáférés problémája e kontextusban az állam és polgárai viszonyában merül fel (nem az internetes szolgáltató és felhasználója között: a számláit nem fizető fél szerződését az internetszolgáltató felmondhatja, a jogsértő üzenetet posztoló felhasználó a Facebookról kitiltható marad). A probléma a hozzáféréshez szükséges anyagi javak elégtelensége miatt merül fel (ami az ingyenes, közintézményekben vagy közterületen elérhető hozzáféréssel nagyrészt megoldható), másrészt sajátos élethelyzetekben, például büntetés-végrehajtási intézményekben vagy sajátos személyi kör tekintetében. Az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának ítélete a *Packingham v. North Carolina* ügyben ez utóbbit érintette.¹⁰⁸ Az észak-karolinai szabályozás szerint a regisztrált szexuális bűnözők nem használhatták az üzleti alapon működő *social media* oldalakat, ahol esetleg kiskorú személyekkel is felvehetnék a kapcsolatot. A bíróság szerint a szabályozás túlzottan széles és indokolatlan, mert az érintetteket teljes egészében kizárta e weboldalak használatából, így szólásszabadságuk aránytalan korlátozást szenvedett. (Az állami legfelső bíróság a szabályt nem a beszéd, hanem a cselekvés korlátozásának tekintette,¹⁰⁹ így kevésbé szigorú mércét alkalmazott. A szövetségi Legfelső Bíróság szerint azonban itt az Első Alkotmánykiegészítés volt érintett.) A testület a *social media* szolgáltatásokat 'modern köztérnek', közfórumnak nevezte,¹¹⁰ a szabad eszmecsere tereinek, ahonnan a kitiltás az egyén szólásszabadságának korlátozásával jár. Az alapvetően magántulajdonban álló internetes fórumoknak a köztulajdonú terekhez, utcákhoz, parkokhoz való hasonlítása messzemenő következményekkel járhat e magántulajdonú szolgáltatások szabályozására nézve.¹¹¹

¹⁰⁶ Ezek Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország és Spanyolország. L. Emily LAIDLAW: *Regulating Speech in Cyberspace*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 20.

¹⁰⁷ Ivar A. HARTMANN: A Right to Free Internet? On Internet Access and Social Rights. 13 *Suffolk University Journal of High Technology Law* (2013) 297.

¹⁰⁸ *Packingham v. North Carolina* 137 S. Ct. 1730 (2017).

¹⁰⁹ *State v. Packingham* 777 S. E. 2d 738., 744. (NC, 2015). A 'beszéd' és a 'cselekvés' elválasztásához l. az 1. fejezet 2.2.2. alpontját.

¹¹⁰ *Packingham v. North Carolina* (108. l.) 1737.

¹¹¹ L. erről az 5. fejezet 2.3. pontját.

2.2. Az internetes kapuőrök szabályozása

2.2.1. A kapuőrök szerepe és tipológiája

Jelen kötet egyes internetes kapuőröknek a nyilvános kommunikáció folyamatára gyakorolt hatásával, annak jogi problémáival foglalkozik. A kapuőr általánosságban az, akinek a feladata eldönteni, hogy valaki vagy valami bemehet-e az általa felügyelt kapun.¹¹² Kapuőrök a nyilvános kommunikáció minden történelmi időszakában léteztek, és a jog számára gyakran okozott fejtörést státusuk meghatározása. De az újságárusról, a postásról, később a kábel- vagy műholdszolgáltatóról senki nem gondolta, hogy közvetlen befolyásuk lehet a rajtuk keresztül a közönség számára elérhetővé tett médiatartalomra nézve. Ha a postás nem kézbesítette volna a megrendelt újságot, a kábelszolgáltató nem javította volna meg a hibás hálózatot, akkor meg tudta volna fosztani az olvasót vagy nézőt attól, hogy hozzájusson az adott információkhoz (egyúttal persze saját gazdasági érdekeit is sértve), de nem hozhatott döntést egyes újságcikkek vagy televíziós műsorok tartalmát illetően. Beavatkozási lehetősége a kommunikáció folyamatába így korlátos volt, igaz, részvétele a folyamatban elengedhetetlen, ami arra csábíthatta az államokat, hogy e közvetítők szabályozása útján korlátozzák, vagy legalábbis keretek közé tereljék mások szólásszabadságát.

Dacára annak, hogy az internet látszólag közvetlen és feltétel nélküli hozzáférést ígért a szólásszabadság bármely, a nyilvánosságban részt venni kívánó jogosultja számára, kapuőrök nélkül ott sem lehetséges a véleménynyilvánítás. Bárki, akinek a tevékenysége szükséges más véleményének közzétételéhez, kapuőr: az internet-, a blog-, a *social media* és a keresőmotor-szolgáltató, az alkalmazások árusítója, a webshop, a hírportál, a hírgyűjtő oldal vagy egy honlap tartalomszolgáltatója, amely dönt a bejegyzésekhez fűzött kommentekről. Ezek között befolyásosabb, a nyilvános kommunikációra jelentős hatást gyakorló, olykor egyenesen megkerülhetetlen kapuőrök is találhatók, mások hatása csekélyebb – a kisebbek a nyilvánosság számára észrevehetetlenek. Közös tulajdonságuk, hogy nem állami szereplőként is képesek a nyilvánosság befolyásolására, legtöbbször jóval hatékonyabban, mint maga az állam,¹¹³ és mivel magánszereplőként általában véve nem kötelezi őket a szólásszabadság alkotmányos védelme, az általuk üzemeltetett szolgáltatásban meghatározhatják a szólásszabadság saját, külön bejáratú normáit.

Emily Laidlaw tipizálása szerint az információáramlást kontrolláló internetes kapuőrök a legnagyobb halmaz, és azon belül el kell különíteni egy szűkebb csoportot, az internetes információk kapuőröket, amelyek e kontroll által a demokrati-

¹¹² LAIDLAW i. m. (106. lj.) 37.

¹¹³ Uo., 39.

kus vitában való részvételre és a köztanácskozásra gyakorolnak hatást.¹¹⁴ A szerző szerint egy kapuőr akkor tartozik az utóbbi csoportba, ha képes a demokratikus diskurzus támogatására vagy éppen akadályozására.¹¹⁵ Ezek tevékenysége közvetlenebbül veti fel a szólásszabadság érvényesülésének kérdését, egyfelől a kapuőr által befolyásolt fél, másfelől maga a kapuőr oldaláról.

Az internetes információs kapuőrök további három csoportba oszthatók:

1. az internet használata során megkerülhetetlen makrokapuőrök, amelyekben át kell jutnia minden felhasználónak (például az internet- vagy a keresőmotor-szolgáltatók);
2. a hatalomkapuőrök, azaz olyan weboldalak szolgáltatói, amelyek jelentős forgalmat bonyolítanak le, központi jelentőségük van az internetes kommunikációban, használatuk nem elengedhetetlenül szükséges (például a mobilinternet-szolgáltatást nyújtó cégek, a *social media site*-ok és más jelentős forgalommal bíró oldalak);
3. a mikrokapuőrök, az információáramlás kisebb súlyú szereplői (például a blogszolgáltatók vagy a csekélyebb forgalmú weboldalak tartalomszolgáltatói és moderátorai), amelyek ezzel együtt, tartalmuk alapján, a demokratikus nyilvánosság részeinek tekinthetők.¹¹⁶

Natali Helberger és szerzőtársai – eltérő logika alapján – szintén a kapuőrök két alapvető csoportját különböztetik meg: az első közvetlenül az információhoz való hozzáférést kontrollálja, a második azon fontos szolgáltatásokhoz való hozzáférést felügyeli, amelyek szükségesek a felhasználó és a tartalom összekapcsolásához.¹¹⁷ Az első csoport kapuőrei a hagyományos szerkesztőkhöz hasonlíthatók, akik a tartalom közönség elé tárásáról döntenek, a második csoport tagjai az információáramlás struktúrájából adódóan válnak kapuőrré, mint az internetszolgáltatók (vagy a televízió világában a kábelszolgáltatók).

A szólásszabadság szempontjából a legfontosabb online kapuőrök a kettő közül bármelyik csoportba tartozhatnak, attól függően, hogy éppen milyen tevékenységet látnak el: a *social media*, a keresőmotorok vagy az alkalmazásplatformok rutinszerűen hoznak ‘szerkesztői’ döntéseket, amelyekkel egyes tartalmakat elérhetetlenné tesznek, törölnek vagy eltávolítanak (akár jogi kötelezettség teljesítése, bizonyos érzékenységek tiszteletben tartása, üzleti érdekeik védelme érdekében, akár szabad belátásuk alapján), amivel közvetlen hatást gyakorolnak az információáramlásra, így ez alapján a kapuőrök első csoportjába tartoznak. Amikor ugyan-ezen kapuőrök tevékenysége a tartalmak elrendezésére, az azok közötti hangsúlyok

¹¹⁴ Uo., 44.

¹¹⁵ Uo., 46.

¹¹⁶ Uo., 53–54.

¹¹⁷ Natali HELBERGER – Katharina KLEINEN-VON KÖNIGSLÖW – Rob van der NOLL: Regulating the New Information Intermediaries as Gatekeepers of Information Diversity. 17(6) *info* (2015) 50., 52.

módosítására (a tartalom ‘megtalálhatóságára’), a felhasználó személyéhez szabott kínálat megteremtésére irányul, akkor ebbéli tevékenységük vonatkozásában a második csoportba kerülnek.¹¹⁸

Mint azt Uta Kohl is rögzíti, az internetes kapuőrökkel kapcsolatos legfontosabb elvi kérdések tehát a kommunikáció folyamatában betöltött szerepük aktív vagy passzív jellege, ‘szerkesztői’ tevékenységük mibenléte és rokoníthatósága a tényleges szerkesztéssel.¹¹⁹ A jelen kötetben tárgyalt kapuőrök szerepe nem passzív; a demokratikus nyilvánosság kulcsfontosságú szereplőivé váltak, tevékeny részesei a kommunikáció folyamatának, így döntéseket hoznak arról, hogy mi kerül felhasználók elé, és mi az, amit azok nem vagy csak jelentős nehézségek árán érhetnek el. Az egyes kapuőrök tevékenységét (részben) szabályozó európai uniós irányelv nem teszi kötelezővé számukra a ‘szerkesztői’ szerep felvállalását, de a tartalomhoz való viszonyuk alapján lehetővé teszi a jogsértésért való felelősségre vonásukat: ha nem aktívan működnek közre a jogsértő tartalom közönséghez való eljuttatásában, illetve ha nincs tudomásuk a jogsértő jellegről, akkor nem felelnek érte, de ha a tudomásszerzés megtörtént, el kell távolítaniuk a tartalmat.¹²⁰ Ez azonban nem zárja ki, hogy a kapuőrök saját szándékaik szerint, a jog által megengedett (nem szabályozott) módon szelektáljanak a tartalmak között. A kapuőrök a jog jelenlegi megközelítése szerint nem minősülnek médiaszolgáltatóknak, ebből következően – miközben a szólásszabadság védelmére a maguk szelektációs tevékenységének biztosítása érdekében igényt tartanak – tevékenységüket nem korlátozzák azon jogi garanciák, amelyek az egyén médiához való hozzáférési jogait biztosítják,¹²¹ illetve nem tekintünk rájuk olyan kötelezettségek alanyaként, amelyek teljesítését a médiától mint alkotmányos rangra emelt magánintézménytől¹²² az európai jogi megközelítés szerint elvárjuk.¹²³

2.2.2. A kapuőrök és az algoritmusok ‘szólásszabadsága’

A kapuőrök, tekintettel az általuk továbbított adatok beláthatatlan mennyiségére, az emberi erőforrások mellett és elsősorban algoritmusok segítségével kezelik ezt

¹¹⁸ Uo., 53–54.

¹¹⁹ Uta KOHL: Intermediaries within Online Regulation. In: Diane ROWLAND – Uta KOHL – Andrew CHARLESWORTH: *Information Technology Law*. London, Routledge, 2016. 85–87.

¹²⁰ Eker. irányelv, 12–15. cikk.

¹²¹ András SAJÓ – Monroe PRICE (szerk.): *Rights of Access to the Media*. Hága, Kluwer Law International, 1995.

¹²² William J. BRENNAN: Address. 32 *Rutgers Law Review* (1979) 173.

¹²³ Commission on Freedom of the Press: *A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books*. Chicago, University of Chicago Press, 1947; John C. NERONE: *Last Rites: Revisiting Four Theories of the Press*. Urbana, University of Illinois Press, 1995. 77–100.

az információmennyiséget. Az algoritmus matematikából eredő fogalmán olyan, különféle lépésekből álló módszert, utasítást, útmutatást kell értenünk, amely valamely felmerült probléma megoldására alkalmas. A számítógépes programok általában tartalmaznak algoritmusokat, ezekkel utasítják a gépet az adott feladat végrehajtására. A kapuőrök esetében az információáramlást közvetlenül érintő (egy tartalom szűrésére, eltávolítására, előre vagy hátra sorolására, azaz a felhasználók számára való érzékelhetőségére vonatkozó) döntést általában az algoritmus hozza meg, így az efféle döntések jogi státusa, a jogok és kötelezettségek mibenlétének és alanyának meghatározása alapvető kérdés. Az algoritmus tehát egyfajta szerkesztő, amely alkotója döntése szerint, illetve a felhasználóról a szolgáltatás vagy más szolgáltatások korábbi használata során gyűjtött (az érdeklődési körére, preferenciáira vonatkozó) adatok alapján tár valamit a felhasználó elé.¹²⁴ A módszer az emberek tömeges manipulálására is alkalmas: a Facebook egy hírhedtté vált kísérletében a felhasználók egy csoportja több negatív érzelmi töltetű, egy másik pedig több pozitív érzelmi töltetű információhoz jutott (az algoritmus módosítása révén), ez pedig a kísérletben tudtukon kívül részt vevők érzelmi állapotát is negatív, illetve pozitív irányban befolyásolta.¹²⁵

A kapuőrök általi kontroll kiterjed arra, hogy ki léphet a nyilvánosság terepére, ki van onnan kitiltva, ki alkalmazkodik az ott érvényesülő előírásokhoz, és ki marad csöndben.¹²⁶ Hatalmas tétje van tehát annak, hogy mihez kezd a jog az algoritmusokkal, működésüket a szólásszabadság védőernyője alá helyezi-e.

Az elmúlt évtizedekben nemcsak a tényleges beszéd, a nyilvánosan kifejezett vélemény kaphatott alkotmányos védelmet, hanem azon megnyilvánulások is, amelyek formájukat tekintve, funkcionálisan a 'hagyományos' beszéddel rokoníthatók, így a szólásszabadság védelmét élvezik például a videojátékok és a keresőmotorok által összeállított keresési eredmények is.¹²⁷ Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy a kapuőrök által alkalmazott algoritmusok segítségével megszülető kommunikáció a szólásszabadság védelmi körébe tartozik-e. Ha az algoritmus szerkeszt, azaz döntést hoz tartalmak sorrendbe helyezése, egyesek eltüntetése vagy hátra sorolása tekintetében, akkor ezt beszédnek tekinthetjük. E döntés az (algoritmus által preferált vagy háttérbe szorított) valódi beszélő nyilvánosság előtti megjelenését alapvetően befolyásolja, így az önmagában is kommunikatív tartalmú, a szólásszabadság keretei között értelmezhető, míg a többi felhasználó

¹²⁴ Sue HALPERN: Mind Control & the Internet. *New York Review of Books*, 2011. június 23.

¹²⁵ Vinu GOEL: Facebook Tinkers With Users' Emotions in News Feed Experiment, Stirring Outcry. *The New York Times*, 2014. június 29. A cég válaszáért l. Adam D. I. KRAMER – Jamie E. GUILLORY – Jeffrey T. HANCOCK: Experimental Evidence of Massive-Scale Emotional Contagion through Social Networks, <http://www.pnas.org/content/pnas/111/24/8788.full.pdf>

¹²⁶ Andrew TUTT: The New Speech. 41 *Hastings Constitutional Law Quarterly* (2014) 235., 250.

¹²⁷ Uo., 259.; l. az 1. fejezet 4.7.1. alpontját.

számára szintén van érdemi kommunikatív tartalma, amely befolyásolja az illető információhoz jutását, így felé még közvetlenebbül véleményként jelentkezik.¹²⁸ Ezzel szemben felhozható, hogy az algoritmus döntése – egy keresési eredmény, egy hírfolyam összeállítása – teljes egészében automatizált, valódi tartalom nélkül (csak mások tartalmait helyezi sorrendbe, vagy hoz róluk más típusú döntést), így nem beszédnek, hanem cselekvésnek lehetne minősíteni. Valóban, a kapuőrök algoritmusai sokszor minden kommunikatív tartalom nélkül működnek, gondoljunk a TCP/IP vagy a gyorsítótárak működésére, amelyek a felhasználók felé nem közvetítenek ‘üzenetet’.¹²⁹

Wu felveti, hogy a beszéd továbbításához szükséges eszközök tevékenysége, amelyek az adott információt csak továbbítják, de nem hoznak vele kapcsolatban döntést, nem minősülhet beszédnek.¹³⁰ Az offline világban ennek klasszikus példája a telefonszolgáltatás, de például a kábeltelevízió-szolgáltatás már más: ott a szolgáltató döntést hoz az egyes csatornák közönséghez való eljuttatásáról (‘szerkeszt’).¹³¹ Wu szerint ha az online kapuőr tevékenysége funkcionális, azaz mások beszédéhez szükséges, de nem hordoz önálló jelentést (ő ilyennek tekinti a keresőmotorok találati listáit), akkor az nem beszéd, hanem cselekvés.¹³² A keresőmotorok jogi megítélése összetett kérdés, amelyre még visszatérünk. De azzal talán Wu sem vitatkozna, hogy a Facebook azon tevékenysége, hogy minden egyes felhasználójának minden belépéskor összeállítja a személyre szabott hírfolyamát (kiválogatva a felhasználó által potenciálisan elérhető tartalmak közül némelyeket), nem csupán funkcionális, hanem önmagában is érdemi üzenetet hordoz. A szerkesztést végző, így érdemi üzenetet küldő algoritmus tevékenységének beszédként való értékelése nem kerülhető el, és nem csupán a jogfejlődés eddigi iránya, hanem elsősorban a befogadói oldalról érzékelhető, valóban beszédként való megjelenése miatt. Az algoritmusok és az emberek által hozott döntések megkülönböztetése a gyakorlatban aligha sikerülhet következetesen.¹³³

A beszédként való értékelés hiányában a keresőmotorok és a *social media* főbb szolgáltatásai a legfontosabb alkotmányos korlátozásoktól mentesen lennének szabályozhatók. De még ha beszédnek tekintjük is a tartalmak meghatározott elrendezését, az algoritmusok beszéde egészen máshogy szabályozható az Egyesült

¹²⁸ Stuart M. BENJAMIN: Algorithms and Speech. 161 *University of Pennsylvania Law Review* (2013) 1445., 1447.

¹²⁹ Uo., 1471.

¹³⁰ Tim WU: Machine Speech. 161 *University of Pennsylvania Law Review* (2013) 1495., 1525–1533.

¹³¹ *Turner Broadcasting System v. FCC* 512 US 622 (1994) és *Turner Broadcasting System v. FCC* 520 US 180 (1997).

¹³² WU i. m. (130. lj.) 1524–1531.

¹³³ BENJAMIN i. m. (128. lj.) 1493.

Államokban és Európában – a beszédkénti elismerés azt is előrevetíti, hogy az algoritmusoknak a szólásszabadság határait is tiszteletben kell tartaniuk, a segítségükkel működő szolgáltatásokat nyújtók pedig nem mentesülnek az általános, nem a beszéd tartalmára irányuló (például trösztellenes vagy adó-) törvények hatálya alól sem.

Ugyanakkor az is világos, hogy a ‘kommunikáló’ algoritmusok nem önállóan hoznak döntést, hanem mindig ott van mögöttük a programot alkotó ember, aki a tényleges szerkesztői döntéseket hozza, azaz meghatározza a program működését, így végső soron „nem a gép beszél”,¹³⁴ és értelemszerűen nem válik a szólásszabadság jogosultjává sem.

Frank Pasquale egész könyvet szentelt az algoritmusok problémájának, elsősorban adat- és magánélet-védelmi szempontból. Mint írja, a felhasználókról algoritmusok által gyűjtött adatok egy ‘feketedobozba’ kerülnek, amelynek tartalma és a benne található információk mennyisége a felhasználó számára ismeretlen. A szerző szerint az algoritmusok – miközben ‘döntenek’ a hitelnyújtásról, a munkavállalásról, a befektetésről vagy éppen a párkereső oldalakon a párválasztásról – felerősítik a társadalmi problémákat, például a diszkriminációt, a fajgyűlöletet vagy a szexizmust; mivel az emberi döntést helyettesítik, moralitás nélküliek, továbbá nem transzparensten működnek, így a szolgáltató felelősségre sem vonható.¹³⁵ Ezzel szemben Anupam Chander azt hozza fel, hogy e problémákat nem az online világ, nem a ‘feketedoboz’ okozza, ezek a való világ problémái, így ott is kell kezelni őket – nem az algoritmusok rasszisták, hanem az emberek. Az algoritmusok, ha úgy vannak beállítva, közreműködhetnek az e jelenségekkel szembeni fellépésben.¹³⁶ A közeljövőben a robotok és általában a mesterséges intelligencia szólásszabadsága komoly jogi kérdéseket fog felvetni. Toni Massaro, Helen Norton és Margot Kaminski szerint a szólásszabadság-doktrína szolgál alapul a nem emberi megszólalók közlésének szabályozásához és védelméhez is.¹³⁷

Az algoritmusoknak közvetlenül a hírszolgáltatásban is lehet szerepük, a személyre szabott hírösszeállításban, a hírgyűjtő oldalak tartalmának összeállításában, de a megfelelő információ betáplálása után akár cikkek írására is képesek lehetnek. Az e cikkekből eredő jogsértésekért természetesen az algoritmus mögött

¹³⁴ Uo., 1479.

¹³⁵ Frank PASQUALE: *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, MA, Harvard University Press 2015. 6–14.

¹³⁶ Anupam CHANDER: The Racist Algorithm? 115 *Michigan Law Review* (2017) 1023., 1025.

¹³⁷ Toni M. MASSARO – Helen L. NORTON: Siri-ously? Free Speech Rights and Artificial Intelligence. 110 *Northwestern University Law Review* (2016) 1169.; Toni M. MASSARO – Helen L. NORTON – Margot E. KAMINSKI: SIRI-OUSLY 2.0: What Artificial Intelligence Reveals about the First Amendment. 101 *Minnesota Law Review* (2017) 2481.

álló szerkesztő felel.¹³⁸ Sarah Eskens és szerzőtársai pedig arra figyelmeztetnek, hogy a személyre szabott hírösszeállítás (a *Daily Me*) egy sor médijogi relevanciájú kérdést vet fel, legalábbis Európában: a közéleti vita nyíltságának biztosítékai, a sokszínűség és a pluralizmus, a cenzúra elkerülése és a társadalmi kohézió fenntartása kivétel nélkül felmerülnek problémaként.¹³⁹ Ha az ilyen szolgáltatás még nem tartozik a médiaszabályozás hatálya alá (mint ahogy a *social media* oldalak hírfolyama nem), akkor az abban szereplő, az előbbi kérdésekkel kapcsolatban megfogalmazott jogi kötelezettségek sem vonatkoznak rájuk, de ez előbb-utóbb felvetheti a szabályozás módosításának szükségességét.

2.2.3. A média problémái továbbélnék a kapuőrök tevékenységében

2.2.3.1. Média- vagy technológiai cégek?

A nagy internetes kapuőrök saját magukat technológiai cégnek tekintik.¹⁴⁰ Ez a jól felfogott érdekük, mégpedig két szempontból is: a technológiai cégek – a média-cégekhez képest – jóval szűkebb, kevésbé terhes állami szabályozás alá esnek (rájuk nézve nem létezik külön tartalomszabályozás, speciális versenykorlátozás, koncentrációtilalom vagy a közérdekű feladatok ellátásának kötelezettsége), ezen túlmenően a társadalmi felelősségvállalás erkölcsi követelménye is ritkábban merül fel tevékenységükkel kapcsolatban.¹⁴¹ De azt, hogy egy szolgáltatás jogi értelemben minek minősül, nem a szolgáltató önképe, hanem a tevékenységének mibenléte dönti el, és ez utóbbi alapján a kapuőrök egy részét – elsősorban a *social media* platformokat – sokan médiavállalatnak tekintik.¹⁴²

Philip Napoli és Robyn Caplan cikke összefoglalja az e téren felmerülő kérdéseket. A szerzők is amellet érvelnek, hogy a nagy online kapuőrök, főtevékenységü-

¹³⁸ Pieter-Jan OMBELET – Aleksandra KUCZERAWY – Peggy VALCKE: Supervising Automated Journalists in the Newsroom: Liability for Algorithmically Produced News Stories. 61 *Revue du Droit des Technologies de l'Information* (2016) 5.

¹³⁹ Sarah ESKENS – Natali HELBERGER – Judith MOELLER: Challenged by News Personalisation: Five Perspectives on the Right to Receive Information. 9 *Journal of Media Law* (2017) 259.

¹⁴⁰ Ashley RODRIGUEZ: Zuckerberg Says Facebook will Never Be a Media Company – Despite Controlling the World's Media. *Quartz*, 2016. augusztus 31. <https://qz.com/770743/zuckerberg-says-facebook-will-never-be-a-media-company-despite-controlling-the-worlds-media>

¹⁴¹ L. az 1. fejezet 4.6. alpontját.

¹⁴² Charles WARNER: Fake News: Facebook Is a Technology Company. *Forbes*, 2016. november 27., <https://www.forbes.com/sites/charleswarner/2016/11/27/fake-news-facebook-is-a-technology-company/#7b65816c1381>

ket tekintve, ma már nem minősíthetők technológiai cégeknek.¹⁴³ E társaságok identitásukat arra alapozzák, hogy ők maguk nem állítanak elő tartalmat, csupán felhasználóik tartalmainak közzétételében működnek közre (például a *social media*), vagy felhasználói kérésre listázzák e tartalmak linkjeit (például a keresőmotorok). Ez természetesen igaz, de Napoli és Caplan egy sor olyan sajátosságot azonosít, amely e cégek működését mégis médiaszerűvé teszi: a nyilvánosság szempontjából nemcsak a tartalom előállítása, hanem a terjesztése is kiemelt jelentőségű, e tevékenység is részét képezte az internet kora előtti médiavállalkozások tevékenységének is; e cégek emberi erőforrást alkalmaznak akár bizonyos, szerkesztői jellegű döntések meghozatalára, akár az automatizált döntéseket hozó algoritmusok beállítására – az ember általi szerkesztői döntéshozatal meghatározó e szolgáltatásokban, amelyek (a ‘hagyományos’ médiához hasonlóan) azt kívánják nyújtani a közönségnek (a felhasználóiknak), amit azok ‘akarnak’, így nem tekintetők semleges platformnak; továbbá fő bevételi forrásuk a reklámokból származik, ahogyan a médiának is.¹⁴⁴ A legbefolyásosabb online platformok szolgáltatói, mint a Facebook és a Google (még ha a jelenlegi jogi szabályozás szerint nem is) ma már a jogtudomány szempontjából médiavállalkozásoknak minősülnek.¹⁴⁵

2.2.3.2. Állami beavatkozás

Bár jelen kötet fókuszában a kapuőrök általi szóláskorlátozás kérdése áll, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a kapuőrök tevékenységét az állam is korlátozhatja, ezzel közvetve hatást fejtve ki a szólásszabadság gyakorlására. Ez az autoritárius berendezkedésű államokban jelentheti az internet- vagy a mobiltelefon-szolgáltatás lezárását,¹⁴⁶ egyes nagy forgalmú kapuőrweboldalak teljes blokkolását,¹⁴⁷ illetve finomabb, jogállamban is elfogadható eszközöket, mint például a kapuőrök felelőssé tételét mások jogsértő tartalmaiért.¹⁴⁸ Bár ezen esetekben az állami szabályozás vagy hatósági döntés nem közvetlenül a beszéd tartalma ellen irányul, a nyilvános kommunikációban betöltött szerepük miatt a kapuőrök – saját tevékenységükre tekintettel – is alanyaivá válnak a szólásszabadságnak, így annak mércéit, doktrínáit kell e korlátozásokra is alkalmazni.

¹⁴³ Philip M. NAPOLI – Robyn CAPLAN: Why Media Companies Insist They’re not Media Companies, why They’re Wrong, and Why it Matters. 22(5) *First Monday* (2017), <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/7051/6124>

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ L. pl. BALKIN i. m. (87. lj.) 2304.

¹⁴⁶ Uo., 2308–2309.

¹⁴⁷ *Ahmet Yildirim v. Turkey*, no. 3111/10, 2012. december 18-ai ítélet.

¹⁴⁸ Eker. irányelv, 12–14. cikk; *Delfi v. Estonia* (88. lj.).

2.2.3.3. Magáncenzúra

A kapuőrök maguk is számos eszközzel rendelkeznek a szólásszabadság korlátozására, amely vagy a szolgáltatás (az alkalmazott algoritmusok vagy moderátorok) beállításain, utasításokkal való ellátásán, vagy pedig eseti – konkrét tartalmak ügyében született – döntéseken keresztül valósulhat meg. A szolgáltatás a saját üzleti vagy politikai érdekei szerint beavatkozhat mások szólásszabadságának gyakorlásába, de megteheti ezt valamely elnyomó állami rezsimmel együttműködve is. Különösen pikáns példája a profitszerzés priorizálásának az, amikor a saját hazájában az egyén és a vállalkozás szabadságát hirdető technológiai cégek diktatórikus rendszerekben önként alávetik magukat a hatalom elvárásainak, és maguk végzik el szolgáltatásaikban az állam által elvárt cenzúrát.¹⁴⁹

A ‘magáncenzúra’ és a kapuőrök gyakran szerepelnek egy mondatban,¹⁵⁰ de a szólásszabadság korlátozására való képességük evidenciaként való elfogadása előtt érdemes tisztázni, hogy egyáltalán mit kell érteni cenzúra alatt. A cenzúra fogalma hagyományosan egyértelműen az államhoz, a szólásszabadság ellen fellépni képes, potenciális elnyomó gépezethez kapcsolódott. A cenzúra önkényes, jogi garanciák nélküli, jellemzően a megjelenés előtt alkalmazott korlátozás, amely akadályozza az adott vélemény közönség elé jutását. Ugyanakkor a modern médiavilágban, a 20. század második felétől a fogalom terjedelme jelentősen kibővült, és a cenzúra jogi fogalmát a korábbinál jóval szélesebb körben használjuk. Egyfelől a cenzúra immár nem csupán az állami korlátozások vonatkozásában használatos, hiszen különféle magánérdekek is képesek a médiatartalmak korlátozására, másfelől nem feltétlenül külső nyomásra cenzúráznak, azaz létezik belső, úgynevezett öncenzúra is.

Frederick Schauer szerint a cenzúra fogalmának jelentése ködössé vált.¹⁵¹ A cenzúra természetesen továbbra is érkezhethet az állam felől (Schauer példája szerint ez történik, ha a cincinnatibeli művészeti központ büntetőeljárást indít Robert Mapplethorpe képeinek kihelyezése miatt), de a magánvállalkozások felől is (például ha a General Motors elbocsájtja azon alkalmazottait, akik nyilvánosan kritizálják a Chevrolet autók megbízhatóságát, vagy ha egy újság szerkesztője megváltoztatja a beosztottja által írt cikk tartalmát). A cenzúra ugyanakkor lehet közvetlen

¹⁴⁹ ASH i. m. (21. lj.) 360–363; Kaweh WADDELL: Why Google Quit China – and Why it’s Heading Back. *The Atlantic*, 2016. január 19., <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/01/why-google-quit-china-and-why-its-heading-back/424482>

¹⁵⁰ L. még ROWLAND–KOHL–CHARLESWORTH i. m. (119. lj.) 16.

¹⁵¹ Frederick SCHAUER: The Ontology of Censorship. In: Robert C. POST (szerk.): *Censorship and Silencing: The Practices of Cultural Regulation*. Los Angeles, Getty Research Institute for the History of Art and the Humanities, 1998. 147–168.

(ha az állam vagy más kifejezetten a már elkészült tartalom közzétételének folyamatába avatkozik bele) vagy közvetett (például ha az állam a művészetek anyagi támogatásánál önkényesen megfoszt valakit a támogatástól, így azok nézőpontja nem tud megjelenni a nyilvánosság előtt), előzetes (a megjelenés előtti) vagy utólagos (a közzététel utáni önkényes büntetés). A mai cenzúrafogalom így annyira tág, hogy jogi kategóriaként gyakorlatilag értelmetlen a használata; nem jelent mást, mint a szólásszabadságba való önkényes, annak elveivel össze nem egyeztethető beavatkozást.

A kapuőrök beavatkozása a kommunikáció folyamatába (a keresőmotor találati listájának összeállítása vagy a *social media* platform hírfolyama – ezek szükség-szerűen hátrásorolnak valamilyen véleményt –, egyes linkek vagy tartalmak törlése a szolgáltatásból, kommentek moderálása) valójában nem cenzúra (még a fenti, tág értelmezés alapján sem), sokkal inkább a magántulajdonból és más alanyi jog-sultságokból fakadó joggyakorlás, amely – törvényi előírások hiányában – szabad, és jogi értelemben nem tekinthető önkényesnek (még akkor sem, ha nem jogi, például morális értelemben nagyon is az lehet). Azonban ezzel az erkölcsi szempontú önkényességgel is lehet tennivalója a szabályozásnak, hiszen a nyilvánosság befolyásolására a kapuőrök igencsak alkalmasak: mivé lesz a tiltakozás, tolerancia, polgári elköteleződés, ha a beszédet külső és láthatatlan erők figyelik, ellenőrzik és nyomják el, még ha nem nevezhetjük is alappal cenzúrának azt?¹⁵²

2.2.3.4. Sokszínűség és pluralizmus

A kapuőrök tevékenysége nemcsak a szólásszabadság gyakorlásába való közvetlen beavatkozás kérdését veti fel, hanem az európai médiaszabályozás fő célkitűzésének tekinthető médiapluralizmus ügyével is összekapcsolható. A televíziók és rádiók piacán a szabályozás igyekszik közbenjárni a közönséghez eljutó tartalmak, a közügyekben állást foglaló vélemények sokszínűségének növeléséért. Ennek érdekében szűk körben a tartalmat érintő szabályok, a tulajdoni koncentrációk megelőzését célzó strukturális korlátozások is előírhatók, és a kínálat bővítéséért működik a közszolgálati média is.¹⁵³ A kapuőrök piaci befolyása láttán joggal vethető fel a televízióval és a rádióval kapcsolatban gyakran felmerülő médiapluralizmus kérdése,¹⁵⁴ a médiaszabályozásból ismert megoldások adaptálása az online környe-

¹⁵² Evgeny MOROZOV: *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. New York, PublicAffairs, 2011. 197–203.; TUTT i. m. (126. lj.) 286.

¹⁵³ L. az 1. fejezet 4.8. alpontját.

¹⁵⁴ Robin MANSELL: The Public's Interest in Intermediaries. 17(6) *Journal of Policy, Regulation and Strategy for Telecommunication, Information and Media* (2015) 8.; HELBERGER – KLEINEN-VON KÖNIGSLÖW – NOLL i. m. (117. lj.).

zetre. (Könnyű meglátni ebben a paradoxont: az internet a korábbi tartalomszűkösség egyszer és mindenkorra való meghaladását, ezzel párhuzamosan a korábbi médiaszabályozási megoldások eljelentéktelenedésének reményét hozta el, ma pedig a korábbi médiapiacról jól ismert problémák bukkannak fel újra, de hatványozott mértékben.)

Mindazonáltal a szólásszabadság továbbra is elsősorban ‘negatív jog’: a vélemény tartalmát védi a külső beavatkozással szemben, de nem biztosít jogot az e szabadság hatékony gyakorlását lehetővé tevő platformok használatára. Ahogy a sajtó- és a médiaszabályozásban, úgy az interneten sem létezik általános jog a közönség elérésére.¹⁵⁵

2.2.3.5. A közönségre gyakorolt hatás

A szólásszabadsággal szorosan összefüggő kérdések áttekintésén túl meg kell jegyezni azt is, hogy a nagy online kapuőrök tevékenysége önmagában a szolgáltatások mibenléte, tulajdonságai, jellegzetességei által óriási hatást gyakorol a nyilvánosság működésére, a közügyekről folyó viták minőségére, mi több, az információk befogadására, illetve az emberi agy működésére is.¹⁵⁶ Az információkeresés módja soha nem lesz ugyanaz, mint a Google előtt, az információk hitelességének ellenőrzése, a személyek közötti kapcsolattartás és a közügyekben való tájékozódás is alapvetően formálódott át a Facebook, a Twitter és a mobilkészülékek által. E szolgáltatások beépülése az emberek millióinak életébe jelentős hatást gyakorol a magánszféra, a jóhírnév, a nemi egyenjogúság és a gyermekjogok társadalmi felfogására, e jogok tiszteletére, percepciójára és gyakorlásának igényére,¹⁵⁷ ez pedig idővel a jogok védelmét szolgáló szabályozás átalakulását is magával hozhatja. Az emberi szabadság, a személyiségi jogok fogalma is változik tehát, ahogyan a történelem során az újabb médiumok felbukkanása (nyomtatás, sajtó, rádió, majd televízió) is hatással volt rá. Ma még a szólásszabadság régi doktrínája felől értékeljük a kapuőröket, de később a doktrína ezek hatására jelentősen módosulhat is.

¹⁵⁵ Jennifer A. CHANDLER: A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet. 35 *Hofstra Law Review* (2007) 1095., 1096–1103.

¹⁵⁶ Nicholas CARR: *The Shallows: What the Internet is Doing to Our Brains*. New York, W. W. Norton, 2011. Más szemszögből mutatja ezt be John PALFREY – Urs GASSER: *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. New York, Basic Books, 2008.

¹⁵⁷ Marcelo THOMPSON: Beyond Gatekeeping: The Normative Responsibility of Internet Intermediaries. 18 *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law* (2016) 783., 787.

2.2.4. Analógiák a médiaszabályozásban és szabályozási elképzelések

2.2.4.1. Szerkesztés

Az eddigiekben többször utaltunk arra, hogy a kapuőrök ‘szerkesztenek’. Ez tevékenységük jogi megítélésének egyértelmű sarokpontja. A média fogalmának egyik fő eleme a szerkesztési tevékenység,¹⁵⁸ ha az, amit a kapuőrök tesznek, ahhoz hasonlítható, akkor a média jogi fogalma alá kerülhetnek, ha viszont nem, akkor technológiai cégeknek is tekinthetjük őket.

A szerkesztés és szerkesztői döntéshozatal vagy mérlegelés jogi dokumentumokban jellemzően nem definiált fogalmak. A média világában ezek mindig is az adott médium tartalmával kapcsolatban szükségszerűen meghozandó döntéseket jelentették, amelyek nélkül egy médium nem működhet. Igaz, a sajtó, rádió és televízió világában (továbbá a weboldalak jelentős részében) a szerkesztő azon tartalmakról hozott döntést, amelyeket maga rendelt meg, illetve a munkatársai – újságírók, műsorkészítők – állítottak elő.

A ‘hagyományos’ szerkesztői tevékenység mibenlétét ragadja meg az EU AVMS irányelve is a „szerkesztői felelősség” definíciójában:

„»[S]zerkesztői felelősség«: a műsorszámok kiválasztása és összeállítása – televíziós műsorszolgáltatás esetében a műsorszámok időbeli összeállítása, lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások esetében pedig a műsorkínálat összeállítása – során megvalósuló tényleges ellenőrzés. A szerkesztői felelősség nem eredményezi szükségszerűen a nemzeti jog szerinti jogi felelősséget a nyújtott tartalom vagy szolgáltatás tekintetében.”¹⁵⁹

Eszerint médiaszolgáltatás szerkesztője az, aki a közvéteendő műsorszámokat kiválasztja és összeállítja, aki nélkül e műsorszámok nem jutnának el a közönséghez. A kapuőrök tevékenysége, amelynek során a felhasználók tőlük függetlenül, tömegesen állítanak elő tartalmat, illetve osztják meg egymással mások tartalmait, a platform szolgáltatója pedig általában nem avatkozik be e folyamatba, ettől jellemben eltér. E tevékenység némely fontos aspektusában mégis nagyon hasonlít a szerkesztéshez. A kapuőrök általában nem döntenek az egyes tartalmak megjele-

¹⁵⁸ L. az 1. fejezet 4.2. alpontját. L. továbbá Matthew INGRAM: Sorry Mark Zuckerberg, but Facebook is Definitely a Media Company. *Fortune*, 2016. augusztus 30., <http://fortune.com/2016/08/30/facebook-media-company/>; Samuel GIBBS: Mark Zuckerberg Appears to Finally Admit Facebook is a Media Company. *The Guardian*, 2016. december 22., <https://www.theguardian.com/technology/2016/dec/22/mark-zuckerberg-appears-to-finally-admit-facebook-is-a-media-company>

¹⁵⁹ AVMS irányelv, 1. cikk 1. bek. c) pont.

néséről a megjelenést megelőzően, de döntést hoznak egyes tartalmak utólagos eltávolításáról (akár önszántukból, akár jogi kötelezettségként), bizonyos esetekben megakadályozhatják tartalmak közzétételét (előzetes szűréssel), egyes tartalmakat felhasználók elé tárhatnak, másokat szinte megtalálhatatlanul elrejtethetnek, és általában véve is – a saját szempontjaiknak megfelelően – befolyásolhatják a felhasználók elé kerülő tartalmakat (például a Facebook felhasználói hírfolyamát). Fontos kiemelni, hogy az efféle sajátos szerkesztést tömegesen és napi szinten végzik, emberi erőforrások alkalmazásával, részben a szolgáltatás minőségének javítása, gazdasági vagy egyéb érdekeik mentén, részben pedig – Európában – a jog által is elvárt módon (ha a jogsértő tartalom eltávolítása¹⁶⁰ vagy a személyes adatok védelme¹⁶¹ ezt igényli).

A jog tehát nem feltétlenül szemérmes, amikor a kapuőrök szerkesztővé emeléséről kell döntést hoznia, az AVMS irányelv 2018-as módosítása pedig újabb lépést tervez tenni a platformszolgáltatók szabályozása felé. A 2016 tavaszán közzétett eredeti módosító javaslat hangsúlyozta, hogy – az irányelv fogalmi rendszere szerint – a videómegosztóplatform-szolgáltatás nem rendelkezik „szerkesztői felelőséggel” (1. fent), mégis előírható számukra a tartalommal kapcsolatos kötelezettség (a gyermekvédelem és a gyűlöletbeszéd elleni fellépés vonatkozásában). Többszöri módosítás után az irányelv fogalma szerint a platformok a felhasználói tartalmak tárolását és elrendezését látják el a jogsértő tartalmakkal szembeni fellépés kötelezettségével kiegészítve, ez egyértelműen hasonlít a szerkesztéshez.

„aa) »[V]ideómegosztóplatform-szolgáltatás«: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott olyan szolgáltatás, amely megfelel az alábbi követelményeknek:

- i. a szolgáltatás jelentős mennyiségű olyan műorszám vagy a felhasználó által előállított videó tárolásával jár, amelyért a videómegosztó platform szolgáltatója nem tartozik szerkesztői felelőséggel;
- ii. a tárolt tartalom szervezését a szolgáltatás nyújtója határozza meg többek között automatikus úton vagy algoritmussal, különösen tárhelyszolgáltatás, megjelenítés, megjelölés és sorba rendezés révén.”¹⁶²

¹⁶⁰ Eker. irányelv. 12–14. cikk.

¹⁶¹ C-131/12, *Google Spain SL, Google, Inc. v. Agencia Española de Protección Datos, Mario Costeja González* ügy, 2014. május 13-ai ítélet [GC].

¹⁶² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (a továbbiakban: új AVMS irányelv) 1. cikk 1. bekezdés b) pont aa) alpont (a jogi utalások az irányelv 2010-es változatán alapulnak, és jelzik a módosításokat is).

2.2.4.2. Korábbi médiaszabályozási analógiák

Az online kapuőrök tevékenysége és a média terjesztését ellátó szolgáltatások (újságárusítás, kábel- vagy műholdszolgáltatás stb.) közötti analógiára már utaltunk. Ez utóbbiak egyrészt maguk is a sajtószabadság alanyai, másrészt a médiaszabályozás céljainak elérése érdekében szabályozás alá vonhatók. A kapuőr és a terjesztő közötti lehetséges analógia azonban nem alkalmas a kapuőrök jogi státusának meghatározására, mert egyértelmű, hogy az előbbieknél jóval szélesebb körben van lehetőségük a tartalom befolyásolására, és ezt már ma is széles körben elvárja tőlük a szabályozás, az utóbbiak szerepe pedig jórészt technikai, a tőlük függetlenül – és máshol, nem pedig saját platformjukon – létrejött tartalmak továbbításából áll.

A kapuőrök jogi megítélése eszünkbe juttathatja a még a 19. században született európai sajtótörvények némelyikét. A sajtójogi fokozatos felelősség például a régi magyar sajtó- (büntető-) jog sajátossága volt.¹⁶³ A sajtótörvényben meghatározott deliktumok esetén a büntetőjogi felelősséget a törvény eloldotta a bűnösségtől, és – ha bűnös szerzőt, szerkesztőt vagy kiadót nem talált – automatikusan a közzététel folyamatában szerepet játszó nyomdát tette felelőssé.¹⁶⁴ A fokozatos és a bűnösségtől eloldott felelősség ma már egyáltalán nem fogadható el a büntetőjogi doktrína számára sem, a büntetőjog pedig egyébként is jobbra szalonképtelen a médiaszabályozásban. Mindazonáltal az elv, miszerint az is felelhet a jogsértő tartalomért, aki közvetlenül nem vett részt a közzétételében, illetve nem is ismerte meg a közzététel előtt az adott tartalmat, feléledni látszik a mai médiakörnyezetben a kapuőrök felelősségének meghatározásával.

Tehát a kapuőrök felelőssége hasonlatos a másodlagos felelősségi alakzatokhoz.¹⁶⁵ A felelősség ezen esetekben mások jogsértő tevékenysége miatt terheli a felelőst, nem pedig saját mulasztásáért (például a jogi személy felel a tagja által elkövetett jogsértésért, a munkáltató felel a munkavállaló jogsértéséért). De ez csak látszólagos hasonlóság: a másodlagos felelősség megállapítása a médiaszabályozásban nem fogadható el; ahol ma jogi szabály kapuőri felelősséget állapít meg, ott minden esetben a saját mulasztásáért felel (például jogsértő tartalom eltüntetésének elmulasztása abban az esetben, ha a kapuőrnek tudomása volt a jogsértő jellegéről).

¹⁶³ RÉVÉSZ T. Mihály: A sajtójogi felelősség kérdése a magyar jogban. *Jogtörténeti Szemle*, 1992/1. 48–53.

¹⁶⁴ A magyar 1914. évi XIV. tc. 32–36. §-a.

¹⁶⁵ LAIDLAW i. m. (106. l.) 38.

2.2.4.3. Az Európa Tanács ajánlásai

Az Európa Tanács által kibocsátott dokumentumok, ajánlások, nyilatkozatok, egyebek nem kötelező erejű jogforrások, két szempontból mégis jelentős szerepet töltenek be: egyfelől jelzik a közös európai gondolkodás főbb irányait, amelyekből lassan, eltérő mértékben és egyenetlen módon, de utóbb tényleges, állami szintű jogalkotás is következhet, másfelől formálhatják az EJEB gyakorlatát, ami előszeregettel hivatkozik az Európa Tanács (azon belül is elsősorban a Miniszteri Bizottság) különféle, a 10. cikkkel kapcsolatban kibocsátott dokumentumaira.

Az elmúlt évtizedben több fontos állásfoglalás is született az internetes közvetítők tárgykerében. Az internet közszolgálati értékével kapcsolatos ajánlás (2007) kiemeli, hogy az államoknak világos jogi keretek között valamennyi érintett szerepét és felelősségét azonosítaniuk kell, és kifejezetten az állam feladatává teszi az etikai szerep és felelősség elfogadtatását és megismertetését a magánvállalatokkal. Az online kommunikáció legfontosabb szereplőinek elszámoltathatóknak kell lenniük valamilyen (elsősorban ön- és társ)szabályozási eszközzel.¹⁶⁶

Az internet szabadságáról szóló ajánlás (2016) újból említést tesz a magánvállalkozások kiemelkedően fontos szerepéről a kommunikáció folyamatában, egyúttal nemcsak általában a 10. cikk, hanem kifejezetten a legalitás, legitimitás és arányosság követelményeinek betartását kéri e szereplőktől is, amennyiben azok tartalmak blokkolását, szűrését és eltávolítását végzik.¹⁶⁷ Ezzel lényegében az Európa Tanács az állam szervei számára előírt kötelezettségekhez hasonlókat vél kívánatosnak ebben az összefüggésben. Az Európa Tanácsnak az internet szabályozásáról szóló új, hároméves stratégiájában kiemelt feladatként rögzíti önmaga számára a közvetítők szerepével kapcsolatos politika fejlesztését.¹⁶⁸

A tanács egy 2011-es nyilatkozatában vetette fel az internetes cégekkel szembeni aggályait – e vállalkozások „nem élveznek mentességet a jogtalan beavatkozás vádjá alól. (...) [A] szólásszabadságot az online környezetben újfajta fenyegetések érik, és áldozatául eshet a magántulajdonban lévő internetes platformok és online szolgáltatást nyújtók ténykedésének is.”¹⁶⁹ A dokumentum szerint a tartalomba

¹⁶⁶ Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet.

¹⁶⁷ Recommendation CM/Rec(2016)5[1] of the Committee of Ministers to member States on Internet freedom, Appendix, 2.2.1.–2.2.2. pontok.

¹⁶⁸ Internet Governance – Council of Europe Strategy 2016-2019. Democracy, human rights and the rule of law in the digital world, 13. c. pont.

¹⁶⁹ Declaration of the Committee of Ministers on the protection of freedom of expression and freedom of assembly and association with regard to privately operated internet platforms and online service providers (7 December 2011), 4–5. pontok.

való magánjellegű beavatkozás is a véleménynyilvánítás szabályaival, főként az EJEB 10. cikkéről vallott felfogásával szembeállítva ítélendő meg.¹⁷⁰ Az Európa Tanács ajánlást fogalmazott meg a tagállamok számára, hogy megfelelő európai szabályozási keret alakuljon ki az internetes közvetítőkre vonatkozóan,¹⁷¹ ami a felvetődő kérdések egységes európai kezelése felé tett fontos lépésnek tekinthető. A dokumentum azt javasolja, hogy a tagállamok „tegyenek meg minden szükséges intézkedést annak biztosítására, hogy az internetes közvetítők vállalják az emberi jogokkal kapcsolatos felelősségüket”. A függelék nemcsak az állam kötelességeit részletezi, hanem a közvetítő szolgáltatók saját szabályzatuk következetes és megkülönböztetésmentes alkalmazásával és kikényszerítésével, eljárási biztosítékaikkal, átláthatóságukkal, valamint felhasználói (tartalomszolgáltatói) panasz esetén a hatásos orvoslát és közvetlen jóvátétel igénybevitelével kapcsolatos kötelezettségeit is.¹⁷²

2.2.5. A kapuőrök felelőssége általában

2.2.5.1. Európai Unió

Ha a kapuőrök pusztán technikai szolgáltatást nyújtanak, amikor elérhetővé teszik, tárolják vagy továbbítják mások tartalmait (hasonlóan a nyomdához vagy az újságárushoz), akkor – ameddig a jogsértő jellegről nem szereznek tudomást – nem indokolt felelőssé tenni őket a mások által elkövetett jogsértésekért. Az európai megközelítés szerint a jogsértésről való tudomásszerzést követően immár saját mulasztásukért (a jogsértő tartalom eltávolításának elmaradása esetén) felelőssé tehetők. Az e kérdésről rendelkező EU-s irányelv egyes közvetítő szolgáltatókra a tudomásszerzést követő eltávolítás kötelezettségét rója.¹⁷³

Az irányelv hatálya alá tartozó kapuőri tevékenységek – egyszerű továbbítás, gyorsítótárban rögzítés és tárhelyszolgáltatás – fontos szerepet játszanak az online kommunikációban, de a jogszabály 2000-es elfogadása óta számos olyan kapuőr jogi felelőssége merült fel, amely akkor még vagy nem létezett, vagy más okokból nem került szabályozás alá, mint például a keresőmotorok vagy a *social media*.

¹⁷⁰ Uo., 6. pont. L. még Council of Europe Commissioner for Human Rights: *The Rule of Law on the Internet and in the Wider Digital World*. CommDH/IssuePaper (2014)1. 73, <https://rm.coe.int/16806da51c>

¹⁷¹ Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries.

¹⁷² Uo., Appendix, 2. pont.

¹⁷³ Eker. irányelv, 12–14. cikk.

Ezekre jobb híján analógiát alkalmaznak a bíróságok, például tárhelyszolgáltatónak minősítve némelyiküket. (A tagállami szabályozás elvben bővítheti a szabályozott kapuőrök körét, de csak a saját joghatósága alatt állók vonatkozásában.)

A szabályozás tárgyi hatályának van jelentősége: az EU irányelve a kapuőröknek bizonyos feltételek megléte esetén mentességet biztosít akkor is, ha átengedik a jogsértő tartalmakat. Ez a mentességi rendszer önmagában nem feltétlenül vált korszerűtlenné, de egy dolog biztosan megváltozott 2000 óta: a mostani kapuőrökről már egyre kevésbé gondolhatjuk, hogy csupán adattárolást vagy -továbbítást végző, a tartalommal szemben passzív szereplők; bár a tartalmakat továbbra is felhasználóik vagy tőlük független más szereplők állítják elő, a szolgáltatások szelektálnak közöttük, elrendezik őket, előtérbe helyezik vagy hátra sorolják, saját szempontjaik szerint akár törlik is, vagy rendszerükben elérhetetlenné teszik. Az irányelv méltányos szabálya, amely a passzív szereplőt az involválódásáig (a jogsértésről való tudomásszerzéséig) mentesítette, az új kapuőrök esetében e tekintetben kevésbé tűnik egyedüli elképzelhető megoldásnak, miközben továbbra is igaz, hogy az ezen újabb kapuőrök által kezelt tartalmak mennyisége lehetetlenné és egyben észszerűtlenné teszi mind a közzététel előtti ellenőrzési kötelezettséget, de még a közzététel utáni – külső figyelemfelhívás nélküli – átfogó ellenőrzést is. Ahogyan az irányelv preambuluma fogalmaz:

„Az ebben az irányelvben megállapított, felelősség alóli mentességek csak azokra az esetekre vonatkoznak, amelyekben az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó tevékenysége olyan hírközlő hálózat működtetésének és az ahhoz való hozzáférés biztosításának technikai folyamatára korlátozódik, amely hálózaton keresztül harmadik személyek által rendelkezésre bocsátott adatokat továbbítanak és ideiglenesen tárolnak, a továbbítás hatékonyabbá tételének kizárólagos céljával; ez a tevékenység pusztán technikai, automatikus és passzív jellegű, ami azt is jelenti, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtónak sem tudomása nincs a továbbított, illetve tárolt adatról, se nem kezeli azt az adatot.”¹⁷⁴

Az irányelv 12–14. szakasza ennek megfelelően széles körben mentességet biztosít a közvetítő szolgáltatóknak. A tárhelyszolgáltatók esetében (14. szakasz) ez azt jelenti, hogy amennyiben nem saját tartalmát továbbította vagy tárolta, és nem volt tudomása e tartalom jogsértő jellegéről, nem felel érte, ha haladéktalanul intézkedik az eltávolításáról vagy a hozzáférés biztosításának megszüntetéséről. Ennek elmulasztása esetén viszont már a saját jogsértéséért tehető felelőssé. Emellett az irányelv azt is rögzíti, hogy a közvetítők számára nem írható elő általános monitorozási kötelezettség a jogsértések ellenőrzésére (15. szakasz).

¹⁷⁴ Eker. irányelv, (42) preambulumbekendés.

A „jogsértő” jelleg mibenléte rögtön felvet egy igen lényeges kérdést: az eltávolítási kötelezettség független a jogsértés megállapítására irányuló bírósági vagy más hatósági eljárástól, és a tárhelyszolgáltatónak az előtt kell cselekednie, hogy ilyen döntés születne, ha egyáltalán indul bármiféle jogi eljárás. A jogsértés tényét tehát saját magának kell eldöntenie, és e döntés egyfelől mentes lesz a jogállami garanciáktól (miközben érintheti a szólásszabadságot is), másfelől arra ösztönzi a kötelezettet, hogy bármely aggályos esetben, saját mentesülése érdekében, a tartalom fennmaradása ellen döntsön. Kétségtől meggyugtatóbb – ugyanakkor a kommunikáció tempójával nehezen összeegyeztethető – lenne, ha csak a bíróság által jogsértőnek kimondott tartalmak eltávolításának elmaradása miatt lenne megállapítható a közvetítői felelősség.¹⁷⁵

Az irányelv értelmezését néhány európai bírósági döntés pontosította, ezek mindegyikét szellemi alkotások védelmével kapcsolatos esetben hozták. A *Google France SARL v. Louis Vuitton Malletier SA* ügyben¹⁷⁶ a bíróság kimondta, hogy a tárhelyszolgáltató (a Google AdWords reklámszolgáltatása) akkor mentesül a felelősség alól, ha „e szolgáltató nem játszott olyan tevőleges szerepet, amelynek révén ismerte vagy kezelte a tárolt adatokat. Amennyiben nem játszott ilyen szerepet, az említett szolgáltató felelőssége a hirdető kérésére tárolt adatokért nem állapítható meg”, feltéve, hogy a tudomásszerzés után cselekedett.¹⁷⁷

A *L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others* ügyben¹⁷⁸ született ítélet alapján az online piactér üzemeltetője sem felel az ügyfele által oda feltöltött jogsértő tartalomért, pusztán amiatt, mert „az eladásra való felkínálásokat a szerverén tárolja, meghatározza szolgáltatásának feltételeit, azért díjazásban részesül, és általános felvilágosítást ad ügyfeleinek”.¹⁷⁹ A mentesség a tartalommal szembeni semleges magatartás megőrzéséig tart:

„Amennyiben azonban az említett üzemeltető olyan segítséget nyújtott, amely különösen a szóban forgó eladásra való felkínálások megjelenítésének optimalizálásában vagy azok elősegítésében áll, meg kell állapítani, hogy nem foglalt el semleges pozíciót az érintett eladóként tevékenykedő ügyfelei és a lehetséges vásárlók között, hanem olyan tevőleges szerepet játszott, amelynek révén ismerte vagy kezelte az ilyen felkínálásokkal kapcsolatos adatokat. Ezen adatok vonatkozásában tehát nem hivatkozhat a 2000/31. irányelv 14. cikkében szereplő, felelősség alóli mentességre.”¹⁸⁰

¹⁷⁵ Christina M. MULLIGAN: Technological Intermediaries and Freedom of the Press. 66 *Southern Methodist University Law Review* (2013) 157., 175.

¹⁷⁶ C-236/08–C-238/08 [2010], *Google France SARL and Google, Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA and Others*.

¹⁷⁷ Uo., 120. bek.

¹⁷⁸ C-324/09 [2011], *L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others*.

¹⁷⁹ Uo., 115. bek.

¹⁸⁰ Uo., 116. bek.

A kérdés tehát az, hogy a tárhelyszolgáltatónak lehetett-e tudomása a jogsértő tartalomról.¹⁸¹ Mindezt az általános monitorozási-ellenőrzési kötelezettség hiánya mellett kell értelmezni, ilyen általános technikai megoldást (szűrést) pedig nem lehet a szolgáltatók számára előírni.¹⁸²

A kapuőrök más szabályozási területeken kevésbé kényelmes helyzetben vannak. A terrorizmus elleni fellépésről szóló irányelv (tervezete) hasonló eltávolítási kötelezettséget irányoz elő.¹⁸³ A módosított AVMS irányelv – ahogy már láttuk – a gyermekekre veszélyes, illetve a gyűlöletbeszéd és a terrorizmus támogatásának tilalmába ütköző tartalmakkal szembeni fellépést teszi kötelezővé,¹⁸⁴ az adatvédelmi szabályozás azonban a kapuőrök saját tevékenységére nézve írja elő az adatvédelmi szabályok betartását (azaz nem mások – a felhasználók – jogsértése esetén jön létre a kötelezettség).¹⁸⁵

Szintén elképzelhető, hogy egy adott kapuőr tevékenységéről a tagállami bíróság úgy dönt, hogy nem illeszthető be az Eker. irányelv fogalmi keretei közé (nem minősíthető tárhelyszolgáltatónak), így az általános polgári jogi vagy akár büntetőjogi szabályok alkalmazhatók rá. Ezen értelmezést nem sérelmezte az EJEB, amikor egy állami bíróság megállapította egy weboldal tartalomszolgáltatójának felelősségét az anonim kommentekért.¹⁸⁶

Az egységes digitális piacról 2012-ben elfogadott EU-stratégia említést tesz az irányelv gyakorlati alkalmazása során tapasztalt problémákról: az Európai Bizottság szerint a jogsértő tartalmak kapuőrök általi túl nehézkes eltávolítása, illetve a jogszerű tartalmak eltávolításának kérdése is kezelést igényel.¹⁸⁷ A stratégiára épülő 2017-es közlemény elsősorban a szexuális visszaélésekkel, gyermekpornográfiával, terrorizmussal, gyűlöletbeszéddel, szerzői jogok megsértésével szembeni fellépést, illetve a fogyasztóvédelmi szabályok hatékony alkalmazását célozza online környezetben, és nem irányozza elő az Eker. irányelv felelősségi rendszerének módosítását, ugyanakkor a tárhelyszolgáltatók (ideértve a platformszolgáltatókat:

¹⁸¹ Uo., 120. bek.

¹⁸² L. még C-70/10 [2011], *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*; C-360/10 [2012], *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v. Netlog NV*.

¹⁸³ Monica HORTEN: Content 'Responsibility': The Looming Cloud of Uncertainty for Internet Intermediaries. *Center for Democracy and Technology* (2016) 12, <https://cdt.org/files/2016/09/2016-09-02-Content-Responsibility-FN1-w-pgenbs.pdf>

¹⁸⁴ Új AVMS irányelv, 28. cikk b) pont.

¹⁸⁵ *Google Spain* (161. lj.); GDPR 17. cikk.

¹⁸⁶ *Delfi v. Estonia* (88. lj.); *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary*, no. 22947/13, 2016. február 6-ai ítélet. L. a 1. fejezet 1.4. alpontját.

¹⁸⁷ A Digital Single Market Strategy for Europe. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2015) 192 final, 55–56. (4.6. pont).

social media, keresőmotorok, webáruházak) kötelezettségeire nézve a 14. cikkel összeférő pontosításokat javasol. Idetartozik a jogsértő tartalmakkal szembeni proaktív (közvetétel előtti) fellépés elvárása (ami nem szünteti meg a mentesülés lehetőségét az előzetes – a szolgáltató által önként vállalt – szűrés ellenére is nyilvánosságra kerülő jogellenes tartalom miatti felelősség alól),¹⁸⁸ a szolgáltatók felhasználói tartalmakkal és az értesítéssel-eltávolítással kapcsolatos gyakorlatának átláthatósága,¹⁸⁹ az értesítések megfelelő rendjének és módjának meghatározása¹⁹⁰ és a valóban jogellenes tartalmak minél gyorsabb eltávolítása.¹⁹¹

A bizottság ezt követő ajánlása megerősíti ezt a szemléletet, így az Eker. irányelvben a jogellenes online tartalom kezelésének szilárd alapjaként rögzített felelősség alóli kivételeket is (értesítési-eltávolítási rendszer).¹⁹² A dokumentum az államokra vonatkozik, azonban a kapuőri kötelezettségek és felelősségi kör állami jogalkotással való szélesítését célozza a felhasználói kérelmek bejelentése és megfelelő feldolgozása, a tárhelyszolgáltatói viszontbejelentés lehetősége az (e viták varázsszavának tűnő) átláthatóság és az eljárás biztosítékainak tekintetében. Ennél is fontosabb azonban, hogy „a tárhelyszolgáltatókat ösztönözni kell arra, hogy adott esetben hozzanak megfelelő, arányos és egyedi proaktív intézkedéseket a jogellenes tartalom tekintetében”,¹⁹³ de „hatékony és megfelelő biztosítékoknak kell rendelkezésre állniuk annak biztosításához, hogy a tárhelyszolgáltatók körültekintően és arányosan járnak el az általuk tárolt tartalom tekintetében”.¹⁹⁴ Az ajánlás egyértelműen mutatja a bizottság felfogását a már rendelkezésre álló szabályozási mechanizmusok megerősítéséről a kapuőrök (tárhelyszolgáltatók) eddigi nem jogi eljárásai és politikái hivatalossá tételével.

2.2.5.2. Egyesült Államok

Az Egyesült Államok kapuőri felelősséget érintő szabályozása más filozófián nyugszik. Az internetes vállalkozások zavartalan fejlődése és gazdasági megerősödése érdekében a jogrendszer – a szólásszabadság védelmére hivatkozó bírói gyakorlat

¹⁸⁸ Tackling Illegal Content Online Towards an enhanced responsibility of online platforms, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2017) 555., 3.3.1. pont.

¹⁸⁹ Uo., 4.2. pont.

¹⁹⁰ Uo., 3.2. pont.

¹⁹¹ Uo., 4. pont.

¹⁹² A bizottság (EU) 2018/334 ajánlása (2018. március 1.) az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről [C(2018) 1177 végleges].

¹⁹³ Uo., 18. pont.

¹⁹⁴ Uo., 19. pont.

hatására – háttérbe vonult.¹⁹⁵ A kapuőrök ma szinte teljes immunitást élveznek mások jogsértő tartalmai vonatkozásában; érdekes módon az e *status quo*-ba való esetleges beavatkozást a szolgáltatók valószínűleg a szólásszabadságuk megsértéseként élnék meg, holott az immunitás elvi alapja éppen az, hogy a jogsértő tartalmakhoz nincsen semmi közük, az nem az ő ‘véleményük’.

Az amerikai szakirodalom proxicenszúrának,¹⁹⁶ illetve járulékos cenzúrának¹⁹⁷ nevezi azt a jelenséget, amikor a jog a kapuőrök tevékenységét szabályozva, közvetve korlátozza a szólásszabadságot, mintegy a közvetítőkre bízva a ‘piszkos munkát’ – az európai megoldást minden bizonnyal e körbe tartozónak tekintik az Egyesült Államokban. Seth Kreimer alaposan bemutatja ezt a logikus és könnyen megérthető érvrendszert: ha az állam a formális jogi eljárás garanciái nélkül a kapuőrökre bízva annak eldöntését, hogy mi jogszerű és mi nem (amennyiben az adott tartalom megítélésében a szólásszabadság relevánsan merül fel, akkor azt, hogy mit szabad mondani és mit nem), akkor ezzel hátrányosan avatkozik be a szólásszabadság gyakorlásába. E garanciahiány megnyugtató ellenszere az, ha nem kényszerítjük a kapuőröket ilyen döntés meghozatalára, azaz a szabályozás mentesíti őket a felelősségre vonás lehetősége alól.¹⁹⁸

Az 1996-ban hozott Communications Decency Act (CDA) elhíresült 230. szakasza írja elő az úgynevezett „irgalmas szamaritánus” kedvezményt az „interaktív számítógépes szolgáltatások” nyújtói számára:

„c) A sértő anyagot blokkoló és kiszűrő »irgalmas szamaritánus« védelme

1. A kiadóval vagy beszélővel szembeni bánásmód

Az interaktív számítógépes szolgáltatások szolgáltatói és felhasználói nem tekintendők a más információs tartalomszolgáltató által nyújtott közlemény kiadójának vagy közlőjének.

2. Polgári jogi felelősség

Az interaktív számítógépes szolgáltatások szolgáltatói és felhasználói nem tehetők felelőssé

a) önként, jóhiszeműen, a szolgáltató vagy a felhasználó által szemérmetlennek, fajtalanak, kéjvágyónak, tisztességtelennek, rendkívül erőszakosnak, felzaklatónak vagy más-ként kifogásolhatónak ítélt anyag hozzáférhetőségének vagy elérhetőségének korlátozásáért, akár alkotmányosan védett az a tartalom, akár nem, vagy

b) az olyan tettért, amely lehetővé vagy elérhetővé teszi az információs tartalomszolgáltatóknak vagy másoknak az 1. bekezdésben leírt anyaghoz való hozzáférés korlátozásának technikai eszközét.”¹⁹⁹

¹⁹⁵ CHANDER i. m. (3. lj.).

¹⁹⁶ Seth F. KREIMER: *Censorship by Proxy: The First Amendment, Internet Intermediaries, and the Problem of the Weakest Link*. 155 *University of Pennsylvania Law Review* (2006) 11.

¹⁹⁷ Felix T. WU: *Collateral Censorship and the Limits of Intermediary Immunity*. 87 *Notre Dame Law Review* (2013) 293.

¹⁹⁸ KREIMER i. m. (196. lj.) 14–31.

¹⁹⁹ 47 USC 230, 47. cím, I. rész.

A mentesség nem teljes és feltétlen: hogy mikor válik a kapuőr kiadóvá vagy beszélővé, és vesztí el így az immunitást, annak megállapítását a törvény a bírói gyakorlatra bízta, továbbá az e) pont értelmében az nem terjed ki a szövetségi szinten megállapított bűncselekményekre és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértésére. A mentesülés alóli kivételek körét 2018 áprilisában terjesztették ki egy olyan törvénnyel, amely megengedi a szexuális kizsákmányolás céljával embercsempészetet támogató weboldalak (és tárhelyszolgáltatók) beperlését.²⁰⁰

Mint látható, a CDA kifejezetten felhatalmazza a kapuőröket a tartalmakat érintő döntések meghozatalára; a Kreimer által okkal sérelmezett garanciahiány e felhatalmazásban hasonlóképpen benne foglaltatik: az amerikai rendszerben a kapuőrök szabadon döntenek el, hogy milyen tartalmakat távolítanak el, illetve milyen módon tárják a tartalmakat felhasználók elé, ez pedig éppúgy a szólásszabadság csorbulásával jár, még ha jogi értelemben nem is tekinthető a korlátozásának.²⁰¹

A 230. szakasznak gazdag, jobbára az „irgalmas samaritánus” kötelezettségeinek szűkítő értelmezése felé mutató joggyakorlata alakult ki. A *Zeran v. America Online, Inc.* ügyben a bíróság kimondta,²⁰² hogy a felelősség alóli mentesség nem szűnik meg akkor, ha levélben vagy törlési kérelemben fordulnak a szolgáltatóhoz, felhívva a figyelmét a jogsértő tartalomra. A döntés azt is rögzítette, hogy a tartalom közzététele, szerkesztése vagy eltávolítása a szolgáltató döntési kompetenciájába tartozik, ami nem enyészti el a mentességét. A *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC* ügyben a honlap fenntartója ellenében döntött a bíróság.²⁰³ A weboldal célja bérlőtársak (például otthonuktól távol élő egyetemisták) összehozása volt – a bérleményt keresők megadhatták az oldalon, hogy milyen tulajdonságú emberrel képzelik el az összeköltözést, így kizárhatták eltérő rasszhoz tartozó, eltérő bőrszínű társaikat, illetve meg kellett adniuk saját vonatkozó adataikat. Az antidiszkriminációs előírásokba ütköző gyakorlatért a weboldal szolgáltatója felelős volt, mert célzott kérdésekkel maga bátorította a felhasználóit az egyenlő bánásmód követelményének megsértésére. A *Doe v. Backpage.com, LLC* ügyben²⁰⁴ ezen értelmezést gyengítette egy másik bíróság döntése: az érintett honlap felhasználói hirdetéseket tett közzé, közöttük prostitúciót reklámozó tartalmakat is, amelyek a felperesek szerint elősegíthették a szexuális célú emberkereskedelmet. A bíróság szerint az oldal üzemeltetőjének döntése a felhasználói tartalmak elrendezéséről és a közzétételi előírások meghatározása nem szünteti meg a 230. szakaszban biztosított mentességre való hivatkozás jogát.

²⁰⁰ Allow States and Victims to Fight Online Sex Trafficking Act of 2017 (FOSTA).

²⁰¹ L. Rebecca TUSHNET: Power Without Responsibility: Intermediaries and the First Amendment. 76 *George Washington Law Review* (2008) 986., 1009.

²⁰² *Zeran v. America Online, Inc.* (1. lj.).

²⁰³ *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC* 521 F. 3d 1157 (9th Cir. 2008).

²⁰⁴ *Jane Doe No. 1. v. Backpage.com, LLC* 817 F. 3d 12 (1st Cir. 2016).

E döntés szembe megy a fenti *Roommates.com*-ügy következtetésével. A felnőtteknek szóló szolgáltatásokhoz a Backpage által kínált rovatok nagyon is vitathatók maradtak, mert a feltételezések szerint a Backpage tudatosan engedte és bátorította a felhasználókat prostitúcióval és (különösen gyermekekre vonatkozó) embercsempészettel kapcsolatos hirdetések közzétételére, és szándékosan próbálta e tevékenységeket álcázni. Egy sor per és a cég vezérigazgatójának letartóztatása után a Backpage 2017-ben eltávolította amerikai oldaláról a felnőtteknek szóló szolgáltatások rovatait. 2018. április 6-án a backpage.com és a csatolt oldalakat a szövetségi bűnüldözési szervek zároltatták.²⁰⁵ A *Doe v. MySpace, Inc.* ügy²⁰⁶ *social media* szolgáltatást érintett, amelyen keresztül az egyik felhasználó kapcsolatba lépett egy másikkal, majd személyes találkozásuk alkalmával szexuálisan bántalmazta őt. A bíróság szerint a weboldal csak kommunikációs lehetőséget biztosított a felhasználók számára, a bűncselekményért nem tehető felelőssé. Ugyanígy nem tehető felelőssé a szolgáltató azért, ha terrorcselekmények szervezésére használják *social media* szolgáltatását.²⁰⁷

A mentesség feltételeinek kiterjesztő értelmezését többen bírálták,²⁰⁸ részben a jogsértő tartalmakat szándékosan tároló vagy azok megszületését egyenesen bátorító weboldalakkal szembeni fellépés szükségességére hivatkozva,²⁰⁹ másrészt a diszkrepanciát nehezítve az „irgalmas samaritanus” jogi státusában: ha a jog nem teszi őket felelőssé a jogsértésekért, cserébe szisztematikusabban kellene elvárni tőlük az önszabályozást, a sérelmes tartalmak önkéntes eltávolítását.²¹⁰ (Ez persze – ahogy korábban említettük – a jogi garanciák nélküli, a szólásszabadságot csorbító döntések számát növelné.)

²⁰⁵ Paul DEMKO: The Sex-Trafficking Case Testing the Limits of the First Amendment. *Politico.com*, 2018. július 29., <https://www.politico.com/magazine/story/2018/07/29/first-amendment-limits-backpage-escort-ads-219034>.

²⁰⁶ *Doe v. MySpace, Inc.* 528 F. 3d 413 (5th Cir. 2008).

²⁰⁷ *Fields v. Twitter, Inc.* 2016 WL 6822065 (ND Cal. 2016); *Cohen v. Facebook, Inc.* 2017 WL 2192621 (EDNY, 2017. május 18.).

²⁰⁸ Corey OMER: Intermediary Liability for Harmful Speech: Lessons from Abroad. 28 *Harvard Journal of Law & Technology* (2014) 289.

²⁰⁹ Danielle KEATS CITRON – Benjamin WITTES: The Internet Will Not Break: Denying Bad Samaritans § 230 Immunity. 86 *Fordham Law Review* (2017) 401.

²¹⁰ Andrew M. SEVANI: Section 230 of the Communications Decency Act: A “Good Samaritan” Law Without the Requirement of Acting as a “Good Samaritan”. 21 *UCLA Entertainment Law Review* (2014) 122.

Mint Anthony Fargo megjegyzi, a jelenleg egymástól igen távol álló európai és amerikai megközelítés megbékítése előbb-utóbb szükségessé válik;²¹¹ miközben Európában a nagy amerikai online vállalatok is szükségszerűen igazodnak a helyi szabályozáshoz, működésüket és filozófiájukat áthatja az amerikai szabályozás és az Első Alkotmánykiegészítés szabadságbarát, antipaternalista és pragmatikus szemlélete, ez pedig nap mint nap nehezen feloldható ellentmondásokhoz vezet működésükben.

²¹¹ Anthony FARGO: ISP Liability in the United States and Europe: Finding Middle Ground in an Ocean of Possibilities. In: András KOLTAY (szerk.): *Comparative Perspectives on the Fundamental Freedom of Expression*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015.

3. Internetszolgáltatók

3.1. Bevezetés

Az internet-hozzáférési szolgáltatás „nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatás, amely internetcsatlakozást, ezáltal az internet lényegében valamennyi végpontjával összekapcsolási lehetőséget biztosít, tekintet nélkül az alkalmazott hálózati technológiára és a használt végberendezésre”.¹ Jelen fejezetben ISP-nek tekintjük nemcsak az internetszolgáltatást üzletszerűen – rendszerint havi előfizetési díj ellenében – nyújtó szolgáltatókat, amelyek az internethálózat fizikai infrastruktúrájának tulajdonosai is egyben, hanem bármely olyan magánszemélyt vagy vállalkozást is, aki vagy amely mások számára internet-hozzáférést biztosít, vezeték nélküli (wifi) rendszeren vagy más módon (pl. otthoni internet-hozzáférés továbbosztása WLAN routerrel).

Nem kérdéses, hogy e szolgáltatók tevékenysége nélkülözhetetlen az internet eléréséhez, és legtöbbször a vezetékes hálózatok tulajdonosai és üzemeltetői egy adott földrajzi területen monopolhelyzetben vannak. Az ISP-kre jellemzően semleges technikai szolgáltatóként gondolunk, holott tevékenységük alapvetően érintheti a szólásszabadság érvényesülését is. Bár igaz, hogy a (technikai értelemben vett) forgalommenedzselésen túl általában nem avatkoznak bele a rendszerükön keresztül a felhasználókhöz eljutó információk áramlásába, egyes esetekben sajátos szerkesztési tevékenységet végeznek, amennyiben az elérhető tartalmakat blokkolják, szűrik, vagy csak lassítják elérésüket.

A látszólag semleges technikai szolgáltatói szerepből következne az ennek megfelelő szabályozási analógia alkalmazása is. Az Európai Unió 2002/22-es irányelve egyetemes szolgáltatásnak (*universal service*) tekinti a telefonhálózathoz való, helyhez kötött hozzáférést, beleértve az „adatátvitel kezdeményezését és fogadását, a funkcionális internet-hozzáféréshez elegendő adatátviteli sebességgel”; e szolgál-

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120. rendelete (2015. november 25.) a nyílt internet-hozzáférés megteremtéséhez szükséges intézkedések meghozataláról, továbbá az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv és az Unión belüli nyilvános mobilhírközlő hálózatok közötti barangolásról (*roaming*) szóló 531/2012/EU rendelet módosításáról, 2. cikk (az internetszolgáltató meghatározása).

tatáshoz mindenkinek diszkriminációmentes hozzáférést kell biztosítani.² E rendelkezés azonban önmagában még nem mond semmit a szolgáltatók általi szűrés, blokkolás, lassítás korlátozásáról vagy tilalmáról. A telefonszolgáltatás az Egyesült Államokban úgynevezett *common carrier* szolgáltatásnak számít, az európai egyetemes szolgáltatáshoz hasonló kötelezettségekkel,³ ideértve a szolgáltató részéről az információáramlásba való beavatkozás tilalmát és a diszkriminációmentességet. A később tárgyalandó hálózatszemlegességi vita egyik sarkpontja az, hogy az amerikai hírközlési hatóság sokáig nem tekintette *common carrier*nek az ISP-eket, amelyekre így a fenti kötelezettségek sem vonatkoztak.

Az ISP-k szólásszabadságának kérdése jó darabig nem merült fel – a szolgáltatókat *mások* szólásszabadságának gyakorlását lehetővé tevő vállalkozásoknak tekintették.⁴ A helyzet azonban ennél bonyolultabb, és ma már nemcsak az állam és a felhasználók közötti viszonyt kell e tekintetben figyelembe venni (ahol az állam a bíróságokon keresztül korlátozhatja polgárai szólásszabadságát az ISP-k kötelezése által), hanem az ISP-k *saját* szabadságát is, amelynek gyakorlásával maguk is képesek a felhasználók szólásszabadságának, illetve információhoz jutásának korlátozására. Az ISP-k tehát kapuőrök, így az államnak nemcsak saját korlátozó tevékenysége elé kell akadályokat emelnie, hanem a felhasználók szabadságának védelmében felmerül az ISP-k szabályozásának kérdése is. Többen érvelnek amellett, hogy az ISP-eket passzív, a szólásszabadságba be nem avatkozó szerepbe kell kényszeríteni, ugyanakkor a jogellenes tartalmak elérhetlenné tételében az állam komoly szerepet szán nekik.⁵ Az efféle korlátozás azonban nemcsak az ISP-k 'szólásszabadságát', hanem a tulajdonhoz való jogukat is érinti, mivel a hálózat a legtöbb esetben az övék.

3.2. Az internetszolgáltatók kötelezettségei a jogellenes tartalmak vonatkozásában

3.2.1. Blokkolás és szűrés

Az ISP-k képesek egyes tartalmak elérhetlenné tételére szűrésük, blokkolásuk által. A szűrés tevékenység természeténél fogva tökéletlen, mert egyrészt a szűrő nem képes valamennyi szűrni kívánt tartalom azonosítására, másrészt a szűrt tar-

² Az Európai Parlament és a Tanács 2002/22/EK irányelve (2002. március 7.) az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról („Egyetemes szolgáltatási irányelv”), 3–4. cikk.

³ Communications Act of 1934, módosította a Telecom Act of 1996, II. cím.

⁴ Joris VAN HOBOKEN: *Search Engine Freedom*. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2012. 121.

⁵ Uo., 123.

talmak közé mindig kerül olyan, amelynek a szűrési feltételek szerint nem kellene, ezenfelül a szűrő az informatikában járatos felhasználók számára jórészt kikerülhető. Ez az érv azonban nem elég erős a szűrés ellen, mert a kifogásolható tartalmak java részét a legtöbb felhasználó elől mégiscsak el lehet zárni e megoldással. A szűrés és a blokkolás ettől függetlenül nem szívesen alkalmazott eszköz a demokratikus társadalmakban, mert több tekintetben hasonlít a hagyományos cenzúrára: az érintett tartalmakat nem engedi a közönség elé, nem pedig – ahogyan az elfogadható – utólagos büntetést helyez kilátásba jogsértés esetére. A szűrést és blokkolást ezért viszonylag kevés esetben alkalmazzák az államok, ugyanakkor nem feltétlenül emelnek kifogást az ISP-k általi önkéntes szűrés elé, amellyel azok a felhasználók számára szeretnének biztonságos online környezetet teremteni. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága már 2008-as ajánlásában azt javasolta a részes államoknak, hogy készítsenek útmutatásokat az internetes szűrést alkalmazók számára, hogy e tevékenység ne korlátozza az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 10. cikkének érvényesülését.⁶

Az Európa Tanács által 2015-ben közreadott tanulmány röviden áttekinti valamennyi részes állam vonatkozó gyakorlatát. Eszerint az európai államok jelentős része nem alkotott önálló szabályozást a szűrésre és blokkolásra, az alkalmazandó rendelkezéseket jellemzően általános hatályú jogszabályokban találhatjuk.⁷ A leggyakoribb indokok a szűrésre a gyermekvédelem (gyermekpornográfia, pedofília és zaklatás megelőzése), az illegális online szerencsejátékkal szembeni fellépés, a terrorizmus elleni küzdelem és a nemzetbiztonság, valamint a szellemi alkotások, a személyiségi jogok és a személyes adatok védelme.⁸

Az EJEB-nek ez idáig nem kellett döntést hoznia a szűrés és blokkolás bonyolult részkérdéseit érintő jogesetben, de két török ügyben azt már világossá tette, hogy egy online szolgáltatás (itt a Google Sites és a YouTube) teljes blokkolása annak okán, hogy közvetítőként teret adott egy állítólagosan bűncselekményt megvalósító felhasználói tartalomnak is, nem engedhető meg. Az ítéletek szerint az állami lépés a többi felhasználó szólásszabadsághoz fűződő jogát sértette meg, akiknek e jogukból következik az érintett internetes közvetítők használatának

⁶ Recommendation CM/Rec(2008)6 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the respect for freedom of expression and information with regard to Internet filters (Adopted on 26 March 2008).

⁷ *Comparative Study on Blocking, Filtering and Take-Down of Illegal Internet Content*. Strasbourg, Council of Europe, 2017. 12., <https://edoc.coe.int/en/internet/7289-pdf-comparative-study-on-blocking-filtering-and-take-down-of-illegal-internet-content-.html>. A tanulmány alapjául a Swiss Institute of Comparative Law által elvégzett kutatás szolgált; valamennyi érintett állam jelentése elérhető: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/study-filtering-blocking-and-take-down-of-illegal-content-on-the-internet>

⁸ Uo., 14–16.

lehetősége.⁹ A *Yıldırım*-ügyben a kérelmezőnek a Google Siteson található oldalát is elérhetetlenné tette az állam által előírt blokkolás, amelynek oka az volt, hogy egy másik Google Sites-oldal állítólag megsértette Kemal Atatürk elnök emlékét. A *Cengiz*-ügyben a kérelmezők egyetemi emberek voltak, akiknek az információkhoz és véleményekhez való hozzáférésük korlátozásával sérült a szólásszabadságuk, mivel a teljes YouTube-ot, és nem csak magát a jogellenesnek vélt tartalmat blokkolta a szolgáltató.

Az Egyesült Államok jogrendszere szigorú vizsgálatot ír elő bármely olyan jogszabály tekintetében, amely az ISP-ket blokkolásra kötelezné, és rendelkezésre álló, az alkalmazott korlátozásnál enyhébb (a „legkevésbé korlátozó”) eszköz megléte esetén nagy valószínűséggel a szólásszabadsággal összeférhetetlennek minősíti a szabályozást.¹⁰ Az ilyen esetekben a Legfelső Bíróság szerint a felhasználók által – a saját döntésük alapján – alkalmazott szűrőszoftver, nem pedig a szolgáltatók állami kötelezése jelenti az Első Alkotmánykiegészítéssel összhangban álló megoldást.¹¹

3.2.2. Önszabályozás

Az ISP-k önként, egyfajta önszabályozás alapján is végezhetnek szűrést, illetve blokkolhatnak tartalmakat. Az Egyesült Államokban a Communications Decency Act 230. szakasza ugyan az ISP-k számára is mentességet ad a rendszerükön keresztül elérhető jogsértő tartalmak miatti felelősségvállalás alól, a jóhiszemű – a biztonságos internetszolgáltatás nyújtását célzó – önkéntes szűrést és blokkolást támogatja.¹² Hasonlóan rendelkezik a szerzői jogok internetes környezetben megvalósítandó védelméről szóló Digital Millennium Copyright Act is.¹³

Az Egyesült Királyságban 2013 óta a kormányzat és az ISP-k együttműködnek, ennek megfelelően az utóbbiak törvényi kötelezés nélkül is hálózati szintű szűrést (*network level filtering*) végeznek, és minden felhasználójuknak szűrt internetet szolgáltatnak, kivéve annak, aki közülük kifejezetten kérte a szűrés feloldását.¹⁴

⁹ *Ahmet Yıldırım v. Turkey*, no. 3111/10, 2012. december 18-ai ítélet; *Cengiz and Others v. Turkey*, no. 48226/10 és 14027/11, 2015. december 1-jei ítélet.

¹⁰ *Ashcroft v. ACLU* 535 US 564 (2002); *Ashcroft v. ACLU* 542 US 656 (2004).

¹¹ *Ashcroft v. ACLU* (2004) (10. lj.) 664–668.

¹² 47 USC § 230.

¹³ 512. cikk g) 1. alpont.

¹⁴ Ofcom: *Report on Internet safety measures. Internet Service Providers: Network level filtering measures* (2014), https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0019/27172/Internet-safety-measures-second-report.pdf

A Digital Economy Act 2017 utóbb a pornográf tartalmak szűrését törvényi szinten is kötelezővé tette.¹⁵

Európában széles körben elterjedt az ISP-k általi önkéntes szűrés is – az Egyesült Államokban ez a gyakorlat is „cenzúrának”,¹⁶ illetve az „internetszabadság végének”¹⁷ minősülne. Az internet közszolgálati értékével kapcsolatos Európa tanácsi ajánlás kiemeli, hogy az államoknak valamennyi érintett szerepét és felelősségét azonosítani kell világos jogi keretek meghatározása mellett, és ezen túlmenően kifejezetten az állam feladatává teszi az etikai kötelezettségekkel járó nyilvánosságbeli szerep és az azzal járó felelősség elfogadtatását és megismertetését a magánvállalatokkal. Az online kommunikáció legfontosabb szereplőinek valamilyen (elsősorban ön- és társ)szabályozási eszköz révén elszámoltathatónak kell lenniük.¹⁸ Az Európa Tanács kifejezetten az önkéntes szűréssel kapcsolatban arra figyelmeztetett, hogy ezt a tevékenységet is a szólásszabadság állami korlátozásának mércéi szerint kellene megítélni, tekintettel arra, hogy az eredménye hasonló.¹⁹ Ugyanilyen intelmet tartalmaz az Európa Tanács emberi jogi biztosának felkérésére készített vitaindító dokumentum:

„Komoly kételyek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy egy, a legtöbb átlagos ember online információkhoz való hozzáférést blokkoló rendszer megfelelhet-e valaha a törvényeknek, amikor azt magáncégek választják ki és alkalmazzák a nyilvánosság vizsgálata, demokratikus vita lefolytatása, előre meghatározható jogi keretek, világos célok és célpontok, a hatékonyság, a szükségesség és az arányosság bizonyítása, valamint anélkül, hogy a rendszer elindítása előtt vagy után felmérnék a lehetséges kontraproduktív hatásokat.”²⁰

A Miniszterek Tanácsának 2015-ös ajánlása pedig az önkéntes szűrés és önszabályozás emberi jogi standardoknak való megfelelésének követelményét veti fel.²¹

¹⁵ Digital Economy Act 2017, III. rész.

¹⁶ Dawn NUNZIATO: How (Not) to Censor: Procedural First Amendment Values and Internet Censorship Worldwide. 42 *Georgetown Journal of International Law* (2011) 1123.

¹⁷ Dawn NUNZIATO: The Beginning of the End of Internet Freedom. 45 *Georgetown Journal of International Law* (2014) 383.

¹⁸ Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet.

¹⁹ Declaration of the Committee of Ministers on the protection of freedom of expression and freedom of assembly and association with regard to privately operated internet platforms and online service providers, adopted by the Committee of Ministers on 7 December 2011.

²⁰ *The Rule of Law on the Internet and in the Wider Digital World*. CommDH/IssuePaper (2014)1. 72, <https://rm.coe.int/16806da51c>

²¹ Recommendation CM/Rec(2015)6 of the Committee of Ministers to member States on the free, transboundary flow of information on the Internet.

A kérdésre megnyugtató választ a hálózatsemlegességről rendelkező, szintén 2015-ös EU-rendelet adott,²² amelynek értelmében általában véve tilos a blokkolás (a lassítás, a módosítás stb. mellett), az ott meghatározott esetek szűk körének kivételével. A megfelelő jogalap nélküli önkéntes blokkolás tehát nincs megengedve,²³ ez pedig a korábban alkalmazott szolgáltatói gyakorlatok megfelelő módosítását igényli.

3.2.3. Ideiglenes intézkedések az internetszolgáltatókkal szemben

A 2. fejezetben általánosan bemutatott – az elektronikus kereskedelmi (Eker.) irányelv 14. cikke szerint a tárhelyszolgáltatóknak előírt – értesítési és eltávolítási rendszer nem csupán az irányelvből lehet ismerős, hanem a szerzői jogban, a rágalmazásra vonatkozó szabályozásban és az adatvédelemben is megtalálható.²⁴ Ezen előírások – a szűréshez és blokkoláshoz hasonlóan – a jogellenes tartalmakkal szembeni fellépés érdekében egyfajta szerkesztői szerepbe kényszerítik a tárhelyszolgáltatókat, ezzel szemben az ISP-k nem alanyai ilyen kötelezettségnek. Ugyanakkor az irányelv számukra is feltételes mentességet biztosít: a 12. cikk az ISP-eket egyszerű továbbítónak (*mere conduit*) tekinti, és esetükben a 13. cikk is releváns lehet, amennyiben gyorsítótárban való rögzítést végeznek (a 13. cikk szabályai nagyban hasonlítanak a 12.-ben foglaltakhoz, most csak ez utóbbit idézzük).

„12. cikk

Egyszerű továbbítás

(1) Ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés nyújtásából áll, a tagállamok biztosítják, hogy a szolgáltatót ne terhelje felelősség a továbbított információért, azzal a feltétellel, hogy nem a szolgáltató:

- a) kezdeményezi az adatátvitelt;
- b) választja ki az adatátvitel címzettjét; és
- c) választja meg vagy módosítja a továbbított információt.

(2) Az (1) bekezdésben említett adatátvitel és hozzáférés biztosítása magában foglalja a továbbított információ automatikus, közbenső és átmeneti tárolását annyiban, amennyiben ez

²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120. rendelete (1. lj.).

²³ Uo., 3. cikk 3. bek.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, Eker. irányelv).

az adatátvitel hírközlő hálózaton történő végrehajtásának a kizárólagos céljával történik, és feltéve, hogy az információt nem tárolják az adatátvitelhez ésszerűen szükségesnél hosszabb ideig.

(3) Ez a cikk nem érinti a bíróságok és közigazgatási hatóságok arra vonatkozó lehetőségét, hogy a tagállamok jogrendszerével összhangban a szolgáltatót a jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére kötelezzék.”

Azaz amennyiben az ISP a tartalommal szemben passzív (nem maga állítja elő, nem módosítja, nem maga kezdeményezi az adattovábbítást és választja ki a címzettet), mentesül a felelősség alól, de a 3. bekezdésben (a gyorsítótár esetében a 13. cikk 2. bekezdésében) foglalt felhatalmazás alapján az államok kötelezhetik az ISP-t a jogsértésről való tudomásszerzése után a jogsértő tartalom elérhetetlenné tételére, vagy más olyan intézkedésre, amely alkalmas a további jogsértések megelőzésére.

A *McFadden v. Sony* ügy a bíróságok 12. cikk szerinti, ISP-ekkel szembeni mozgásterének kérdéseit érintette.²⁵ Tobias McFadden a vállalkozása közvetlen környezetében ingyenes és névtelen internet-hozzáférést biztosító, vezeték nélküli helyi hálózatot működtetett, amelyhez egy telekommunikációs vállalat szolgáltatásait használta. A hálózathoz való hozzáférést szándékosan nem korlátozta: ezzel kívánta felhívni a vállalkozására a szomszédos üzletek ügyfeleinek, a járókelőknek és a szomszédoknak a figyelmét. E hálózaton keresztül a jogosultak engedélye nélkül, ingyenesen hozzáférhetővé tettek az interneten egy zeneművet. McFadden azt állította, hogy nem követett el jogsértést, de azt nem tudta kizárni, hogy a hálózatának egyik felhasználója követte el a jogsértést.

Az Európai Unió Bírósága először is megállapította, hogy az Eker. irányelv vonatkozásában az efféle wifihálózathoz hozzáférést engedő szolgáltatók is a 12. cikk hatálya alá tartoznak.²⁶ A 12. cikk 1. bekezdése kimondja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltatás nyújtóit ne terhelje felelősség a szolgáltatás igénybevevői által továbbított információért, így ha ennek 12. cikk szerinti feltételei teljesülnek, akkor ki van zárva, hogy a szerzői jog jogosultja kártérítést követelhessen a szolgáltatótól azért, mert mások a hálózati kapcsolatot arra használták, hogy az ő szerzői jogait megsértsék. Azonban ha harmadik személy jogsértés elkövetéséhez egy hírközlési hálózathoz hozzáférést nyújtó szolgáltató által számára elérhetővé tett internetkapcsolatot használ, akkor a 12. cikk 1. bekezdése nem zárja ki azt, hogy a szerzői jogi károsult a nemzeti hatóságtól vagy bíróságtól kérje a szolgáltató eltiltását a jogsértés

²⁵ C-484/104, *Tobias McFadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH*, 2016. szeptember 15-ei ítélet.

²⁶ Uo., 43. bek.

folytatásának lehetővé tételétől.²⁷ Akinek szerzői jogait megsértették, kártérítést kérhet a hírközlő hálózathoz hozzáférést nyújtó szolgáltatótól, ha a szolgáltató hatóság vagy bíróság általi eltiltását követően harmadik személyek a hálózati hozzáférést a jogai megsértésére használták.²⁸

Az EU szerzői jogi irányelve külön szabályt is tartalmaz a szerzői jogok védelmére, megkövetelve a tagállamoktól, hogy biztosítsák a szellemi alkotások jogosultjainak a lehetőséget arra, hogy ideiglenes intézkedést (*injunction*) kezdeményezzenek jogaik védelmére, adott esetben a jogsértő személy által a jogsértés elkövetéséhez igénybe vett internetes közvetítőkkal szemben is.²⁹ Az Európai Unió Bírósága a *UPC Telekabel* ügyben úgy döntött,³⁰ hogy az irányelv 8. cikkének 3. bekezdése alapján az ISP-vel szemben is kérhető ideiglenes intézkedés, amellyel a szerzői jogi jogsértést megvalósító oldal blokkolására kötelezik, feltéve hogy

„1. a hozzáférést biztosító megválaszthatja a rendelkezést a gyakorlatba átültető sajátos intézkedéseket, és hogy az előírások megszegése nem von maga után bírságot akkor, ha a hozzáférést biztosító minden észszerű intézkedést végrehajtott (azaz a vállalkozáshoz való jog);

2. a rendelkezés szigorúan célirányos, és nem akadályozza meg a jogszerű tartalomhoz való hozzáférést, a felhasználók pedig kifogást emelhetnek ellene, ha alkalmazzák (vagyis az információ szabadságához való felhasználói jog);

3. a rendelkezésnek »azt a hatást kell elérnie, hogy megakadályozza, vagy legalább nehezen kivitelezhetővé tegye a védelem alatt álló művek engedély nélküli megtekintéseit, és hogy komoly visszatartó erőt gyakoroljon az ezen intézkedés címzettjének szolgáltatásait a részükre az említett alapjog megsértésével hozzáférhetővé tett művek megtekintése céljából igénybe vevő internetfelhasználókra« (azaz hatékonyság).”³¹

Az Eker. irányelv 15. cikke ellenben általános értelemben (így az ISP-kre vonatkozóan is) kizárja a monitorozási („általános nyomon követési”) kötelezettség előírását. Ezt erősítette meg a *SABAM v. Scarlet* ügyben hozott európai bírósági döntés,³² ahol a kérelmező belga jogkezelő szerv (SABAM) a szerzői jogi irányelv

²⁷ Uo., 77. bek.

²⁸ Uo., 79. bek.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, 8. cikk 2–3. bek.

³⁰ C-314/12, *UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH and Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH*, 2014. március 27-ei ítélet.

³¹ Diane ROWLAND – Uta KOHL – Andrew CHARLESWORTH: *Information Technology Law*. London, Routledge, 2016. 95. L. *UPC Telekabel* (30. l.j.) 51–57. és 62. bek.

³² C-70/10, *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, 2011. november 24-ei ítélet.

8. cikkének 3. bekezdése alapján kérte volna az általa gondozott szerzői művek megsértésének folyamatos monitorozását az internetszolgáltatótól. A bíróság szerint az erre való kötelezés nemcsak az Eker. irányelvvel lenne ellentétes, hanem a kivitelezése – amely a teljes adatforgalom ellenőrzését feltételezné – sem lehetséges.³³

Az uniós jog egyes, specifikus jogsértések esetében kötelezővé teszi a tagállamok számára, hogy „szükséges intézkedéseket” alkalmazzanak, blokkolásra vagy eltávolításra kötelezzék az internetszolgáltatókat (vagy más online kapuórt); ilyen rendelkezést tartalmaz a gyermekek szexuális bántalmazásáról,³⁴ a terrorizmus elleni küzdelemről,³⁵ illetve a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok érvényesítéséről szóló irányelv.³⁶

Elvileg ideiglenes intézkedést a jogsértés abbahagyása érdekében személyiségvédelmi, rágalmozási ügyekben is lehet kérni az ISP-vel szemben.³⁷ Az angol *Bunt v. Tilley* ügyben ennek részletkérdéseit kellett a bíróságnak tisztáznia.³⁸ Az ügyben a felperes három nagy internetszolgáltató felelősségének megállapítását kérte az őt ért rágalmozó kijelentések miatt, mondván, a szolgáltatók tevékenysége tette lehetővé a jogsértő tartalom közzétételét. A felperes kérte a közzétevők számára az ISP-k általi szolgáltatásnyújtás megszüntetését. David Eady bíró megállapítása szerint azonban az ISP-k nem felelnek a rágalmozásért, mert passzív szerepük miatt a rágalmozási jog vonatkozásában nem tekinthetők „kiadónak”.³⁹ A rágalmozási jog ez esetben tehát nem tett lehetővé olyan megoldást, amelyet az irányelv 12. cikkének 3. bekezdése egyébként megengedne.⁴⁰ Az Egyesült Királyság Legfelső Bíróságának 2018. júniusi döntése értelmében az ISP-knek nem kell viselniük a blokkolást előíró végzés végrehajtásának költségeit.⁴¹ Az indokolás szerint a közös európai törvényhozás nem rögzíti a közvetítői ideiglenes intézkedések költség-

³³ Uo., 38–39. bek.

³⁴ 2011/93/EU irányelv a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 25. cikk.

³⁵ 2017/541/EU irányelv a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról, 21. cikk.

³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről, 9. cikk 1. bek. a) pont.

³⁷ *Comparative Study on Blocking, Filtering* i. m. (7. lj.) 16.

³⁸ *Bunt v. Tilley* [2006] EWHC 407 (QB), [2007] 1 WLR 1243.

³⁹ Uo., 36–37.

⁴⁰ Az ügyről bővebben l. Uta KOHL: The rise and rise of online intermediaries in the governance of the Internet and beyond: connectivity intermediaries. 26(2–3) *International Review of Law, Computers & Technology* (2012) 185., 192–193.

⁴¹ *Cartier International AG and Others v. British Telecommunications Plc and Another* [2018] UKSC 28.

megítélési szabályait, és „egy vétlen közvetítőnek kártalanítás jár a weboldal-blokkolási végzés végrehajtásával kapcsolatban felmerült költségeiért a jogosultaktól”.⁴²

3.3. A hálózatsemlegesség problémája

3.3.1. Elvi kérdések

A hálózatsemlegesség elve alapján a (vezetékes és mobil) internetet szolgáltatók nem diszkriminálhatnak a hálózaton továbbított adatok, tartalmak között, azaz hálózataknak nyílnak (*open internet*) és a tartalmakkal, illetve azok szolgáltatóival szemben semlegesnek kell lenniük.⁴³ Az elvnek megfelelően – amelyet első ízben Tim Wu fogalmazott meg 2003-ban⁴⁴ – az ISP-k forgalomnedzselési gyakorlatának semlegesnek kell maradnia a továbbított tartalom, alkalmazás, a hálózatra csatlakoztatott végberendezés, valamint a küldő és a fogadó IP-címe vonatkozásában is,⁴⁵ azaz a tartalmakat nem továbbíthatja eltérő sebességgel, a gyorsabban továbbított szolgáltatásokért többletdíjat követelve, nem szűrhet és blokkolhat tartalmakat saját döntése alapján (hatósági vagy bírósági kötelezés nélkül). Hálózatsemlegesség híján az ISP-k komoly bevételre tehetnek szert akkor, ha a tartalmak gyors továbbításáért pénzt kérnek, a nem fizető szolgáltatók tartalmait pedig ennek megfelelően lassítják – e gyakorlatnak a tartalomszolgáltatók szólásszabadsága, illetve a felhasználók információhoz jutáshoz fűződő érdekei láthatják kárát. A hálózatsemlegesség figyelmen kívül hagyása tisztességtelen, szűkíti a piaci versenyt, csökkenti az innovációt, sértheti a magánszférát, és nem átlátható.⁴⁶

Ugyanakkor a hálózatsemlegességgel nem összeférhetetlen az észszerű és legitim forgalomnedzszment azért, hogy megfeleljenek a technikai követelményeknek vagy a hatósági és bírósági döntéseknek (pl. jogellenes tartalmak blokkolása). A hálózatsemlegesség követelménye tehát az ISP-nek az adattovábbítás folyamatába a saját szándékai szerinti önkényes és illegitim beavatkozását tiltja, az állam felől érkező, megfelelő döntésekkel alátámasztott kéréseknek való eleget tevést nem.

⁴² Uo., 3.1. bek.

⁴³ ROWLAND–KOHL–CHARLESWORTH (31. lj.) 87.

⁴⁴ Tim WU: Network Neutrality, Broadband Discrimination. 2 *Journal on Telecommunications and High Technology Law* (2003) 141.

⁴⁵ Balázs BARTÓKI-GÖNCZY: Attempts at the regulation of network neutrality in the United States and in the European Union: The route towards the 'two-speed' Internet. In: András KOLTAY (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

⁴⁶ ROWLAND–KOHL–CHARLESWORTH (31. lj.) 88.

Ha az ISP-t az amerikai jog szerinti *common carrier*nek tekintjük, a rögzített (vonalas) telefonhálózat üzemeltetőihez hasonló semlegességi kötelezettsége törvényi előírásra létezhet. Az amerikai jog azonban régóta vívódik e kérdéssel. A tőkeerős és sok helyen monopolhelyzetben lévő nagy ISP-k (Comcast, Verizon, AT&T) jelentős bevételre tettek szert a nagy tartalomszolgáltatóktól (pl. Netflix) beszedett többletdíjakból, és óriási összegeket költöttek az USA-ban a hálózatsemlegesség bevezetése elleni lobbitevékenységre.⁴⁷

Az elvben azonban a hívei nem a kilencvenes évek romantikus internetfelfogásának továbbélését látják, hanem a jelenkor társadalmának alapvető és jogos elvárását, amely az internet használatához szükséges, és amelyet alkotmányos jogként is lehetne formulálni.⁴⁸ Ahogy Amit Schejter és Moran Jemini (Yemini) megjegyzi, a korábbi, hagyományos, beszélő és állam közötti viszonyrendszer ma már alkalmatlan az összetettebb, több-beszélőjű (*multiple speaker*) nyilvános kommunikáció leírására, így a szólásszabadság védelmére. Az interneten nemcsak a tartalom előállítója és közzétevője, hanem a közvetítő szolgáltató, adott esetben az ISP is hivatkozhat saját szólásszabadságára.⁴⁹ A szerzők szerint a hálózatsemlegességi szabály nagyban hasonlít a kábelszolgáltatókat kötelező *must carry* szabályra, amely korlátozta szabadságukat az általuk továbbítani kívánt műsorszolgáltatások kiválasztásában, de azt tartalomsemlegesnek, nem a beszédre irányulóknak, így alkotmányosnak fogadta el a Legfelső Bíróság,⁵⁰ és hasonló szabályok Európa-szerte is léteznek. Az ISP – a kábelszolgáltatókhoz hasonlóan – egyszerre továbbító és ‘szerkesztő’, még akkor is, ha az internet közönségének jóval erősebb ráhatása van az általa elért, fogyasztott tartalomra. Ezzel együtt a továbbított tartalmak közötti válogatás lehetősége révén az ISP-k is szerkesztői szabadsággal rendelkeznek,⁵¹ ami a hálózatsemlegesség ellenzői szerint a szólásszabadság védelmét érdemli.⁵² Ennek korlátozása azonban – a hálózatsemlegesség előírásával – mások szólásszabadságának védelmében történik, és nem csökkenti aránytalanul az ISP-k hasonló szabadságát, amelynek expresszív tartalma e szerkesztői lehetőség gyakorlásával

⁴⁷ Timothy GARTON ASH: *Free Speech. Ten Principles for a Connected World*. London, Atlantic Books, 2016. 359.

⁴⁸ Christoph B. GRABER: *Bottom-Up Constitutionalism: The Case of Net Neutrality*. i-call Working Paper, University of Zurich, No. 2017/01. Vö. az „internet-hozzáféréshez való jog” alapvető emberi jogként való elismerésének gondolatával, 2. fejezet 2.1.6.5.

⁴⁹ Amit M. SCHEJTER – Moran YEMINI: Justice, and Only Justice, You Shall Pursue: Network Neutrality, the First Amendment and John Rawls’s Theory of Justice. 14 *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* (2007) 138., 162.

⁵⁰ *Turner Broadcasting System v. FCC* 512 US 622 (1994) és *Turner Broadcasting System v. FCC* 520 US 180 (1997).

⁵¹ SCHEJTER–YEMINI i. m. (49. lj.) 167.

⁵² Andrew PATRICK – Eric SCHARPHORN: Network Neutrality and the First Amendment. 22 *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* (2016) 93., 129.

valójában nehezen azonosítható (vagy egyenesen hiányzik); a tartalomszolgáltató és a közönség érdekei ebben a viszonyrendszerben nagyobb súllyal esnek latba, mint az ISP-k szerkesztői szabadsága. Az internetszolgáltatók nem állítanak elő tartalmat, illetve nem végeznek például az újságíróihoz hasonlítható tevékenységet, amikor az egyes, általuk továbbított szolgáltatásokat sorrendbe állítják, vagy egyik-másik lassításáról, esetleg blokkolásáról döntenek.⁵³ Ahhoz, hogy a beszédet és a nyilvánosságban való részvételt leginkább lehetővé tevő fórumról a *Reno v. ACLU* ügyben megfogalmazott prófécia valóra váljon,⁵⁴ az internetszolgáltatókat az Első Alkotmánykiegészítés értékrendjével összhangban kell szabályozni úgy, hogy a gondolatok piacának alkalmas kiszolgálói legyenek.⁵⁵

3.3.2. Az Egyesült Államok szabályozása

Az FCC eddig három komoly kísérletet tett a hálózatsemlegesség bevezetésére: a *Comcast*-üggyel,⁵⁶ a 2010-ben hozott „nyílt internet” szabályozással,⁵⁷ majd 2015-ben újból.⁵⁸ Az első két kísérlet eredményét a bíróságok megsemmisítették, a 2015-ös rendeletet a Trump-adminisztráció vonta vissza 2017 végén. A probléma gyökere az internetszolgáltatás kategorizálása, illetve az 1996-os Telecommunications Act fogalmi rendszerébe való beillesztése. Az FCC 2002-től hosszú ideig elutasította az ISP-k *common carrier*kénti azonosítását,⁵⁹ amelynek alapján a szolgáltatóknak mindenkit megkülönböztetés nélkül kellene kiszolgálniuk, és a törvény II. fejezetében meghatározott kötelezettségek terhelnék.⁶⁰ Ehhez képest az internetszolgáltatás „információs szolgáltatásnak” minősült az éppen aktuális de-

⁵³ Nicholas BRAMBLE: III Telecommunications: How Internet Infrastructure Providers Lose First Amendment Protection. 17 *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* (2010) 68., 107.

⁵⁴ *Reno v. ACLU* 521 US 844 (1997).

⁵⁵ Dawn NUNZIATO: First Amendment Values for the Internet. 13 *First Amendment Law Review* (2014) 282., 313–314.

⁵⁶ *Comcast Corp. v. FCC* 600 F. 3d 642 (2010).

⁵⁷ FCC Open Internet Order 2010. GN Docket No. 09-191, elfogadva 2010. december 21-én.

⁵⁸ FCC Open Internet Order 2015. GN Docket No. 14-28, elfogadva 2015. február 26-án.

⁵⁹ A dereguláció több lépcsőben zajlott; a kábelszolgáltatókra nézve: Appropriate Regulatory Treatment for Broadband Access to the Internet Over Cable Facilities, FCC 02-77 (2002) (Cable Broadband Order); a többi vezetékesinternet-szolgáltatóra nézve: Appropriate Regulatory Treatment for Broadband Access to the Internet Over Wireless Networks, 22 FCCR 5901 (2007); a mobilszolgáltatókra nézve: Appropriate Framework for Broadband Access to the Internet Over Wireline Facilities (2007).

⁶⁰ James GRIMMELMANN: *Internet Law: Cases and Problems*. Oregon, Semaphore, 2017. 573.

regulációs trendnek megfelelően, jóval szűkebb körű kötelezettségekkel.⁶¹ Idővel az FCC ráébredt arra, hogy a közérdekű kötelezettségek hiánya gátolja a versenyt és az innovációt, és kísérletet tett – az *information service*-kénti azonosítás változtatlanul hagyása mellett – bizonyos semlegességi szabályok bevezetésére, természetesen az érintett internetszolgáltatók heves ellenkezése és a szerkesztői szabadságukra való hivatkozása mellett.⁶²

Ennek hatásköri alapon való megsemmisítése,⁶³ így a kísérlet sikertelensége után az FCC egyszerre több jogalapra helyezte újabb hálózatsemlegességi rendeletét. Egyfelől a törvény 706. §-ában foglalt általános felhatalmazásra alapozta,⁶⁴ másfelől ezúttal *telecommunications service*-nek, így *common carrier*-nek minősítette a széles sávú internet szolgáltatását, és előírta a törvény II. fejezetében foglalt egyes, a hálózatsemlegesség követelményével összeegyeztethető kötelezettségeknek való megfelelést.⁶⁵ Ezen előírásokat tartalomsemlegesnek lehetett tekintetni, így velük kapcsolatban, a szólásszabadsággal összevetve, csak „közepes mélységű alkotmányossági vizsgálat” szükséges.⁶⁶ Bár ez a megoldás feltehetően kiállta volna a bíróságok próbáját is, a Trump-kormányzat alatt a megváltozott összetételű FCC, a libertárius (szabályozástól mentes) megközelítéssel élve, visszavonta a 2015-ös rendeletet.⁶⁷ Jellemző reakció volt erre az, amelyik a döntés nyomán a ‘szabad’ internet felszámolását vizionálta (miközben a visszavonásról szóló döntést az FCC az „internetszabadság helyreállításának” nevezte).⁶⁸ Korábban az állam korlátozó hatalmától lehetett félteni a szólásszabadságot, ezúttal viszont a (jelentős erejű) magáncégeket korlátozó állami szabályozás eltűnése vezetett hasonló reakcióhoz.

⁶¹ Uo., 574.

⁶² Susan CRAWFORD: First Amendment Common Sense. 127 *Harvard Law Review* (2014) 2343., 2364., 2391.

⁶³ *Verizon v. FCC* 740 F. 3d 623 (DC Cir. 2014).

⁶⁴ „A [Federal Communications] Commissionnek és az egyes államok telekommunikációs szolgáltatások szabályozásában illetékes bizottságának elő kell segítenie minden amerikai telekommunikációs lehetőségeinek ész- és időszerű fejlesztését (...) az ársapka-szabályozás, a fizetési kötelezettség alóli felmentés, a helyi telekommunikációs piacon a verseny élénkítését elősegítő intézkedések vagy más olyan szabályozási módszerek a közérdeknek, a lehetőségeknek és a szükségnek megfelelő alkalmazásával, amelyek elhárítják az infrastrukturális befektetések akadályait.”

⁶⁵ FCC Open Internet Order 2015, 274–287. bek.

⁶⁶ Dawn NUNZIATO: By Any Means Necessary: The FCC’s Implementation of Net Neutrality. 8 *First Amendment Law Review* (2009) 138., 172.

⁶⁷ Restoring Internet Freedom, <https://www.fcc.gov/restoring-internet-freedom>

⁶⁸ FCC Invokes Internet Freedom While Trying to Kill It. *The New York Times*, 2017. április 29., <https://www.nytimes.com/2017/04/29/opinion/sunday/fcc-invokes-internet-freedom-while-trying-to-kill-it.html>

3.3.3. Szabályozás Európában

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának hálózat- vagy internetsemlegességgel foglalkozó 2010-es nyilatkozata rögzítette azon kívánalmat, hogy az internetszolgáltatók által végzett forgalomirányítás, azaz egyes tartalmak elérésének nehezítése mások érdekében, valamint az egyes tartalmakhoz való hozzáférés korlátozása kizárólag a kiemelkedően fontos közérdek védelmében történhessék.⁶⁹ Ez a dokumentum még nem volt kötelező erejű.

Az uniós szabályozásban már ezt megelőzően, a 2002/21/EK irányelv 2009-es módosításakor megjelent a hálózatsemlegesség elve, egyelőre csak a hírközlési hatóságok feladataként megjelölve a diszkriminációmentesség és átláthatóság elveinek alkalmazását.⁷⁰ Az Európai Unió 2015-ben hozott rendeletet a nyílt internetről.⁷¹ E jogszabály 3. cikkének 3. bekezdése szerint:

„Az internet-hozzáférési szolgáltatóknak minden internetes forgalmat – függetlenül annak küldőjétől és fogadójától, a hozzáfért vagy terjesztett tartalomtól, az igénybe vett vagy nyújtott alkalmazásoktól vagy szolgáltatásoktól, valamint a használt végberendezéstől – megkülönböztetéstől, korlátozástól vagy beavatkozástól mentesen, egyenlő bánásmódot biztosítva kell kezelniük.”

Az uniós tagállamokban közvetlenül hatályosuló (2016 óta alkalmazandó) rendelet alapján tehát az ISP-k nem diszkriminálhatnak a hálózatukon keresztül továbbított adatok, tartalmak, szolgáltatások között. Ugyanakkor ez nem zárja ki azt, hogy „észszerű forgalomszabályozási intézkedéseket alkalmazzanak”, ha azok átláthatók, diszkriminációmentesek, arányosak, és nem gazdasági megfontolásokon, hanem műszaki minőségre vonatkozó követelményeken alapulnak (3. cikk 3. bekezdés). Úgyszintén nem zárja ki azt, hogy a szolgáltató – a hasonló szolgáltatások azonos kezelésének követelményét nem sértve – diszkriminációt alkalmazzon eltérő szolgáltatások között, néven nem nevezve, de körülírva a *zero rating* szolgáltatást, valamint a menedzselt szolgáltatás nyújtását.⁷² A jogellenes tartalmakat is csak azért szűrheti vagy blokkolhatja, hogy megfeleljen az uniós vagy a nemzeti

⁶⁹ Declaration on network neutrality (adopted by the Committee of Ministers on 29 September 2010).

⁷⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/140/EK irányelve (2009. november 25.) az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról szóló 2002/21/EK irányelv, az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó eszközökhöz való hozzáférésekről, valamint azok összekapcsolásáról szóló 2002/19/EK irányelv és az elektronikus hírközlő hálózatok és az elektronikus hírközlési szolgáltatások engedélyezéséről szóló 2002/20/EK irányelv módosításáról. L. a 2002/21/EK irányelvbe beépülve a 8. cikk új 5. bekezdését.

⁷¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120. rendelete (1. lj.).

⁷² Uo., 3. cikk 2. és 5. bek.

jogszabályoknak, illetve hatóságok és bíróságok azok valamelyikén alapuló döntéseinek; az ISP önkéntes szűrése és blokkolása tehát nem engedhető meg [3. cikk 3. bekezdés a) pont].

3.4. Az internetszolgáltatók cenzúrája

Robert McChesney és John Foster felveti annak a lehetőségét, hogy mivel a valaha (a technikai fejlettség egy korábbi fokán) köztulajdonnak számító hírközlési hálózatok a hírközlési szolgáltatók magántulajdonává váltak, amit immár alkotmányos védelem is megillette, a jövőben e magánvállalkozások végezhetik a cenzúra feladatát (azaz különbséget tehetnek vélemény és vélemény között, meghatározva a hozzáférés lehetőségeit), és az amerikai jogfelfogás szerint nem terhelik őket semmiféle, a sajtószabadsággal együtt járó kötelezettségek sem.⁷³

Dawn Nunziato számos példát hoz fel annak illusztrálására, hogy milyen módon avatkoznak be az ISP-k a vélemények szabad áramlásába. Ezek alapján a legnagyobb amerikai internetes vállalkozások – a közhiedelemmel ellentétben – nem csupán gazdasági érdekeik szerint, közvetlenül a bevételszerzés céljával teszik mindezt, hanem a politikai vélemények befolyásolásáért is, egyfajta magáncenzúrát alkalmazva. Az internetszolgáltatók blokkolhatják az e-mailes kampányokat, rendszerükön keresztül ellehetetlenítve az üzenet közönséghez való eljutását; például a Pearl Jam zenekar énekeseinek George W. Bush-ellenes állásfoglalását a koncertet közvetítő szolgáltató elnémította, azaz cenzúrázta (majd „hibára” hivatkozott),⁷⁴ más esetekben pedig a felhasználók által használni kívánt VoIP- (Voice over Internet Protocol) szolgáltatást tették elérhetetlenné.⁷⁵ Emily Laidlaw említi, hogy az egyik kanadai ISP egy szakszervezetet támogató weboldalt blokkolt, amikor munkaügyi vitába keveredett saját munkavállalóival.⁷⁶ Ilyesmikről mások is beszámolnak.⁷⁷

Az ezekhez hasonló esetekben – amelyek többségére a beavatkozás jellegénél fogva aligha derülhet fény – nehéz azt állítani, hogy az államnak, amellet, hogy

⁷³ John B. FOSTER – Robert W. MCCHESENEY. The Internet's Unholy Marriage to Capitalism. 62(10) *The Monthly Review* (2011) 1.

⁷⁴ AT&T Calls Censorship of Pearl Jam Lyrics an Error. *Reuters.com*, 2007. augusztus 9., <https://www.reuters.com/article/us-pearljam/att-calls-censorship-of-pearl-jam-lyrics-an-error-idUSN091821320070809>

⁷⁵ Dawn C. NUNZIATO: *Virtual Freedom. Net Neutrality and Free Speech in the Internet Age*. Stanford, Stanford University Press, 2009. 5–11.

⁷⁶ Emily LAIDLAW: *Regulating Speech in Cyberspace*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 120.

⁷⁷ Jennifer A. CHANDLER: A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet. 35 *Hofstra Law Review* (2007) 1095., 1119–1122.

tartózkodnia kell attól, hogy beavatkozzon a szólásszabadság gyakorlásába, ne lenne feladata az, hogy a magánfelek beavatkozásának lehetőségét is kizárja; e célra is alkalmas lehet a hálózatszemlegesség elvének átültetése a gyakorlatba. Ugyanakkor nem lehet nem észrevenni a jelenség ironikus voltát: amennyiben az internet-szolgáltató nem tesz mást, mint mások adatait, tartalmait 'átengedi' saját hálózatán, addig lehet érvelni amellett, hogy tevékenysége – még a tartalmak közötti esetleges szelektálását sem figyelmen kívül hagyva, történjen az technikai okból vagy bírósági ítélet kötelezésére – nem hordoz elegendő expresszív jelleget ahhoz, hogy a szólásszabadság gyakorlásának legyen tekinthető.⁷⁸ Azonban amikor a tartalmak áramlásába direkt és önkényes módon avatkozik bele (lásd a Pearl Jam-koncert esetét), akkor e tevékenységének üzenet jellege egyértelmű (még ha nem is feltétlenül mindenki számára ugyanazt jelenti), és nem lehet vitás, hogy az ügy alapos megítéléséhez mérlegelni kell a szólásszabadsághoz fűződő érdekeit, ami természetesen nem zárja ki azt, hogy végeredményben az ISP szabadságának korlátozása mellett döntsön az állam a felhasználók szabadsága védelmében.

⁷⁸ L. BRAMBLE i. m. (53. l.) 77.

4. Keresőmotorok

4.1. Bevezetés – a keresőmotorok szerepe az online nyilvánosságban

Az internetes keresőmotorok jellemzően három fő tevékenységet látnak el: 1. összegyűjtik a világhálón elérhető információkat egy automatizált böngészőprogram segítségével, amely a linkeket követve mozog az egyes weboldalak között (*crawling*); 2. elemzik az így összegyűjtött oldalakat, metaadatokat társítva hozzájuk, és indexet építve, aminek segítségével később megtalálhatók a megfelelő oldalak, majd 3. a felhasználó által – egy keresési szó vagy kifejezés begépelésével – kezdeményezett keresésre az index segítségével kiválogatják a keresési kritériumoknak megfelelő oldalakat a metaadatok alapján sorrendbe állítva, és a felhasználó elé tárják őket.¹

A keresőmotorok nélkül az interneten való eligazodás jelentősen elnehezülne. A legtöbb internethasználó naponta, magától értetődően veszi igénybe valamelyik keresőmotort. Amelyik tartalmat nem indexálja egy keresőmotor, az szinte nem is létezik a világhálón.² Ilyen értelemben a keresőmotorok ‘médiának’ tekinthetők, elvgre a rajtuk keresztül elért információk alapvető hatást gyakorolnak a felhasználók véleményére.³ Más szempontból viszont jellegükben eltérnek a hagyományos médiától, mert az általuk indexált és felhasználóik elé tárt tartalmaknak nem ők a szerzői, illetve közzetevői, kiadói (*publishers*) – a keresőmotorok mindig mások tartalmait gyűjtik össze és rendezik sorba. Mindazonáltal ez a tevékenység is értelmezhető olyanként, mint amely a szólásszabadság védelmi körén belül helyezkedik el. Joris van Hoboken szerint a keresőmotor egyfajta „metamédium”: mások tartalmait rendezi össze, de tevékenységének eredménye (a keresési kifejezés nyomán megjelenített találati lista vagy keresési eredmény) saját, önálló tartalomnak tekinthető.⁴

¹ Oren BRACHA: The Folklore of Informationalism: The Case of Search Engine Speech. 82 *Fordham Law Review* (2014) 1629., 1636.

² Oren BRACHA – Frank PASQUALE: Federal Search Commission: Access, Fairness, and Accountability in the Law of Search. 93 *Cornell Law Review* (2008) 1149., 1164.

³ Emily LAIDLAW: *Regulating Speech in Cyberspace*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 178.

⁴ Joris VAN HOBOKEN: *Search Engine Freedom*. Alphen aan den Rijn, Wolters Kluwer, 2012. 189.

Karol Jakubowicz szerint a keresőmotorok „információs szolgáltatások”, és mint ilyenek, nem tekintendők médiának – viszont „sajátos kihívásokat és jelentős veszélyeket jelentenek” számos, a sajtószabadsággal kapcsolatos fontos érték számára, és a szabályok hatékony alkalmazása tekintetében, amilyen például a jogsértő tartalmakhoz való hozzáférés, a különféle tartalmak közötti diszkrimináció és a véleményszabadság gyakorlása befolyásolásának tilalma, valamint a közélet szét-töredezésének és a piaci verseny torzításának megelőzése.⁵

A keresőmotorok nem semlegesek abban az értelemben, hogy nem céljuk az online tartalmakhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása,⁶ inkább a felhasználó érdeklődését – megítélésük szerint – a legpontosabban kiszolgálni képes találatokat listázzák. Egy megfelelően általános keresőszóra vagy kifejezésre persze rengeteg találatot adhatnak, de ezek között rangsorolnak a keresőmotorok, és a véleményük szerint kevésbé relevánsakat hátrább helyezik a sorban. Ezzel vitathatatlanul – minden egyes keresés alkalmával – értékalapú döntéseket hoznak, ami eredendően kizárja a ‘semlegességet’.

A keresőmotorok az információkhoz való hozzáférés alapvető segítői tehát, és mint ilyenek, felelősek a szólásszabadság, illetve általában a demokratikus társadalom fenntartásáért és megerősítéséért.⁷ A nagy amerikai internetes óriáscégek imázsa és *brandje* általában hangsúlyt fektet a szólásszabadság fokozott tiszteletére, illetve az adott cég által annak védelme érdekében tett lépésekre. Amint Timothy Ash megjegyzi, a Google vezetői és jogászai „az Első Alkotmánykiegészítés egyházának tanítványai”.⁸ A keresési találatok összeállításának szempontjai mindeközben kívülről jobbra átláthatatlanok. A keresőmotor nem árulja el a felhasználónak, hogy keresési kérésére mit és milyen sorrendben listáz ki, befolyásolva ezzel az információkhoz való hozzáférést. Ahogy Ash is megállapítja, a keresési találatok a keresőmotor-szolgáltató értékrendjét tükrözik (mit nem enged láttatni, mit igen, és milyen sorrendben). Ezen értékrendet elsősorban a szolgáltató üzleti szempontjai befolyásolják, de semmi nem zárja ki azt, hogy a keresőmotor, ha szándékában áll, politikai cenzúrát alkalmazzon. A találatokat alapvetően befolyásolja a felhasználó személye is, mert a szolgáltatás igyekszik a számára legrelevánsabb listát összeállítani, ehhez pedig keresési előzményeiről és más internetes aktivitásáról jelentős – adatvédelmi szempontból korántsem problémamentes –

⁵ Karol JAKUBOWICZ: *A new notion of media? Media and media-like content and activities on new communication services*. Strasbourg, Council of Europe, 2009, <https://rm.coe.int/168048622d3>, 34–35.

⁶ James GRIMMELMANN: Some Skepticism About Search Neutrality. In: Berin SZOKA – Adam MARCUS (szerk.): *The Next Digital Decade: Essays on the Future of the Internet*. Washington, TechFreedom, 2010. 442–443.

⁷ Anupam CHANDER: Googling Freedom. 99 *California Law Review* (2011) 1.

⁸ Timothy GARTON ASH: *Free Speech. Ten Principles for a Connected World*. London, Atlantic Books, 2016. 168. Tekintettel jelentős európai és észak-amerikai erőfölkényére, a Google a jelen fejezetben nyugodtan használható általában a „keresőmotor” szinonimájaként.

adatbázist kezel. A szolgáltatás jellegéből adódóan a felhasználók általában egyetlen keresőszolgáltatást használnak, ez pedig kedvez a monopólium kialakulásának. Továbbá a keresőmotor üzleti modellje (a felhasználó számára ingyenes alapszolgáltatás reklámokkal) a reklámozók érdekeinek fokozott figyelembevételét irányozza elő, ami szintén gátja lehet a demokratikus információáramlásnak.⁹

Figyelembe véve tehát 1. a keresőmotor mint kapuőr szolgáltatásának jellegét – az online tartalmak közötti folyamatos szelekciót és annak átláthatatlanságát –, 2. a szolgáltatás reklámozókat szem előtt tartó és a monopólium kialakulásának kedvező üzleti környezetét, valamint 3. a felhasználói szokásokat, amelyek szerint a keresési találati lista első három helyén túli találatokra szinte senki nem kattint,¹⁰ nem tűnik túlzónak Jeffrey Rosen megállapítása, amely szerint a Google vezetői és jogászai „sokkal nagyobb hatalmat gyakorolnak a szólás felett, mint az [amerikai] Legfelső Bíróság”.¹¹

A keresőmotorok és az emberi jogok érvényesülése közötti szoros összefüggés az Európa Tanács ajánlásaiban is megjelenik. A 2012-es ajánlás az emberi jogok védelméről a keresőmotor-szolgáltatásokra tekintettel rögzíti, hogy a keresőmotorok teszik lehetővé a közönség számára az információk keresését, fogadását és átadását az online környezetben.¹² A keresőmotor-szolgáltatáson keresztül is sérülhetnek azonban az egyén jogai, különös tekintettel a magánélethez tartozó adatokra.¹³ Nem csupán e jogok védelme, hanem a szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása, a szolgáltatás sokszínűsége, a tartalmakkal kapcsolatos pártatlan elbánás érvényesülése is fontos szempont, ezért az ajánlás felhív a szolgáltatás eredményeivel (a keresési találatokkal) kapcsolatos transzparencia növelésére (mit és miért jelöl meg keresési találatként a szolgáltatás, mi indokolja a találatok meghatározott sorrendjét) annak érdekében, hogy az így hozzáférhetővé tett tartalmak plurálisak, sokszínűek legyenek.¹⁴ Ezen túlmenően az ajánlás felhívja a szolgáltatókat, hogy szolgáltatásukon belül kizárólag az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdésében foglalt szóláskorlátozási ok alkalmazása mellett tegyenek elérhetetlenné tartalmakat.¹⁵ A jelenlegi szabályozási környezetben a szólásszabadság ilyen módon való tiszteletben tartására egyelőre inkább csak kérni, semmint kötelezni lehet a keresőmotorok szolgáltatóit.

⁹ Uo., 169.

¹⁰ Matthew HINDMAN: *The Myth of Digital Democracy*. Princeton, Princeton University Press, 2008. 68–70.

¹¹ Jeffrey ROSEN: The Deciders: The Future of Privacy and Free Speech in the Age of Facebook and Google. 80 *Fordham Law Review* (2012) 1525., 1529.

¹² Recommendation CM/Rec(2012)3 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to search engines.

¹³ Uo., 4. pont.

¹⁴ Uo., 7. pont.

¹⁵ Uo., 8. pont.

4.2. A keresési találat mint beszéd

4.2.1. Analógiák keresése

A keresőmotorok tevékenysége összetett, ezért többféle analógia is kínálkozik a megítélésére, és az ezek közötti választás közelebb vihet a megfelelő rájuk vonatkozó szabályozás megtalálásához. Az első lehetséges analógia az egyszerű közvetítő kategóriája. Az egyszerű közvetítő nem avatkozik a keresési lista összeállításába, tevékenysége kizárólag technikai jellegű, funkcionális, így a találati lista nem tekinthető az ő beszédének. Ebből eredően ha valamely tartalomszolgáltató nem kapja meg a felhasználókhöz való egyenlő eljutás esélyét, akkor hivatkozhat a keresőmotor jogszerűtlen magatartására.¹⁶ A semleges közvetítő analógiáját nem csupán azért kell elvetnünk, mert a médiaszabályozásban az ilyen, teljesen semleges tevékenység ismeretlen,¹⁷ hanem azért is, mert a keresőmotor tevékenysége nem lehet egészen semleges: a lényege éppen a tartalmak közötti szelekció és a közöttük érvényesülő sorrend (a relevancia szerinti rangsor) meghatározása. Ha a keresőmotor minden tartalomnak biztosítaná a felhasználóhoz való eljutás azonos esélyét, az a felhasználónak nem jelentene segítséget a számára releváns tartalom megtalálásában.

A második lehetséges analógia a szerkesztő kategóriája. A szerkesztő aktívan beavatkozik az információáramlás folyamatába. Ami a semleges közvetítő részéről elfogultságnak lenne tekinthető, az a szerkesztő legfontosabb feladata, így nem-hogy nem tilos, hanem egyenesen nélkülözhetetlen. A találati lista összeállítása tehát szerkesztői döntéshozatal eredménye, a keresőmotor pedig szabadon szelektálhat, láthatatlanná tehet egyes tartalmakat a saját rendszerében, vagy másokat mutathat be a felhasználó számára prominens helyen. Akkor is igaz ez, ha magát a tevékenységet jobbra algoritmusok végzik,¹⁸ ugyanis az algoritmus beállítása már emberi tevékenység eredménye, ráadásul a beállítás után sem kel önálló életre, a közvetlen emberi beavatkozás lehetősége mindvégig megmarad.¹⁹

A szerkesztőanalógia ellen felvethető legerősebb érv szerint a keresőmotor azért nem lehet szerkesztő, mert nem állít elő és nem rendel meg saját tartalmat, csupán mások tartalmait rendezi össze, ellentétben például a *The New York Times* szerkesztőjével. Ez természetesen igaz, de a szerkesztőanalógia nem is azt állítja, hogy

¹⁶ James GRIMMELMANN: Speech Engines. 98 *Minnesota Law Review* (2014) 868., 879–884.

¹⁷ L. a 2. fejezet 1.6.2. pontjában a semleges közvetítőhöz legközelebb álló televíziós műsorterjesztők (kábelszolgáltatók) jogállására vonatkozóan írtakat, amelyek a médiaszolgáltatóhoz hasonlóan a sajtószabadság alanyainak tekintendők.

¹⁸ L. 2. fejezet 2.2.

¹⁹ GRIMMELMANN i. m. (16. lj.) 885–889.

a keresőmotor által sorrendbe állított linkeken keresztül elérhető tartalom a keresőmotor saját tartalmává válna, hanem azt, hogy maga a keresési eredmény (a felhasználó kérésére összeállított lista) tekintendő a keresőmotor ‘beszédének’, így valójában mégiscsak előállít tartalmat, olyat, amely nélküle nem létezne. Egyes szerzők szerint a keresőmotorok szolgáltatói médiavállalkozásoknak tekinthetők, amelyek ezáltal természetesen hoznak szerkesztői döntéseket.²⁰ Ahogyan az egyes médiavállalkozások is kapuőrök abban az értelemben, hogy döntést hoznak arról, mely információt és milyen módon tesznek közzé, úgy a keresőmotorok is kapuőrök, a felhasználók szokásainak ismeretében ráadásul nagyhatalmúak, az online tartalomszolgáltatók pedig jelentős mértékben függenek tőlük, mivel forgalmuk nagy része a keresőmotorok felől érkezik.²¹ Robert Post is amellett érvel, hogy a keresőmotor-szolgáltatás a médiaszolgáltatáshoz hasonló fontosságú a kommunikációs infrastruktúrában, mert tevékenysége az internetes nyilvánosság rendszerének elengedhetetlen elemét képezi, és kiemelt szerepet játszik az információk terjesztésében, az újságíráshoz hasonló módon szolgálva ki a közönség (minden egyes felhasználója) személyes igényeit és érdeklődését.²²

Érdekes megfigyelni, hogy a keresőmotorok maguk is némi identitásavarban szenvednek. Ha a jogi felelősségük kérdése merül fel, vagy akár csak kritika éri tevékenységüket, akkor a semleges közvetítő szerepébe helyezkednek, amely a keresési kifejezés és az azzal összekapcsolható releváns tartalom azonosításán túl nem avatkozik be az információáramlásba.²³ (De mint láttuk, valójában nem képesek teljesen semlegesek lenni.) Azon kevés ügy azonban, amely eddig az Egyesült Államokban e kérdést érintette, kivétel nélkül a keresőmotorok szerkesztői szabadságára hivatkozott, a hagyományos médiumokhoz hasonlóan tekintve tevékenységüket.²⁴ Pedig valójában a keresőmotorok nem ‘beszélnek’, legalábbis semmiképpen sem úgy, mint a tényleges szerkesztők, de igaz, hogy amit tesznek, az mégiscsak egyfajta szerkesztés. Mint látni fogjuk, a jogi szabályozás is ebbe az irányba tereli tevékenységük megítélését, amikor bizonyos esetekben – például a személyiségi jogok védelmében – ténylegesen szerkesztői szerepbe kényszeríti a keresőmotor szolgáltatóját. Az is lényeges szempont, hogy a szerkesztőanalógiának egészen más következményei lehetnek az Egyesült Államokban és Európában.

²⁰ Eric GOLDMAN: Search Engine Bias and the Demise of Search Engine Utopianism. 8(1) *Yale Journal of Law and Technology* (2006) 189.

²¹ GRIMMELMANN i. m. (6. lj.) 447.

²² Robert POST: Data Privacy and Dignitary Privacy: Google Spain, the Right to Be Forgotten, and the Construction of the Public Sphere. 67 *Duke Law Journal* (2018) 981., 1016. és 1041.

²³ BRACHA-PASQUALE i. m. (2. lj.) 1192.

²⁴ *Langdon v. Google, Inc.* 474 F. Supp. 2d 622 (D. Del. 2007); *Search King, Inc. v. Google Tech., Inc.* No. Civ-02-1457-M, 2003 WL 21464568 (WD Okla., 2003. május 27.); *Zhang v. Baidu.com, Inc.* 932 F. Supp. 2d 561 (SDNY, 2013).

Azon amerikai szerzők, akik ezen analógia elfogadása mellett érvelnek, ezt az Első Alkotmánykiegészítés védelmét szem előtt tartva teszik, Európában viszont ha a keresőmotort médiának tekintjük, akkor a médiaszabályozás fő célkitűzései – pluralizmus, sokszínűség, a média által okozott károk orvoslása²⁵ – számonkérhetővé válnak rajta.

A James Grimmelmann javasolta harmadik lehetséges megközelítés alapján a keresőmotor tanácsadónak minősülne.²⁶ A tanácsadó a felhasználó kiszolgálója, annak érdekeit tekinti elsődlegesnek, így tevékenységének eredménye nem lehet alkotmányos védelemben részesített ‘beszéd’. A tanácsadó nem semleges, mert akkor a felhasználó nem sokra menne a tanácsaival, hanem a felhasználó számára legrelevánsabb találatokat mutatja meg, amivel egyes tartalmak önkényes, a keresőmotor saját szándékai szerinti szelektálása, a felhasználó számára láthatatlanná tétele nem fér össze. A tanácsadó keresőmotor tehát hozzáférést biztosít a felhasználónak a keresett információkhoz, és lojális hozzá.²⁷ A szerző azonban rögzíti a hozzáférés és a lojalitás határait: a rosszhiszemű felhasználó (aki bombát akar otthon fabrikálni, és a receptet keresi), a buta felhasználó, aki csak szórakoztató házi videókat keres, és az egyszerű felhasználó, aki minden, a találati listán szereplő linkről elérhető tartalomnak hitelt ad pusztán azért, mert a Google segítségével találta, Grimmelmann szerint a tanácsadó által terelhető, befolyásolható a találati listákba való beavatkozás útján.²⁸ A tanácsadó keresőmotor tehát valamelyest átmenetet képez a semleges közvetítő és a szerkesztő között olyan módon, amelynek médiaszabályozásbeli előképét nem ismerjük.

Negyedik analógiaként azonosítható még a könyvtár mint a keresőmotorok előképe. A hagyományos – papírból készült könyveket őrző – könyvtár hasonló a tanácsadóhoz. Nem tárol minden könyvet, de azokat igen, amelyekről úgy gondolja, hogy olvasói javát szolgálhatják. Az interneten az anyagi és tárolási kapacitáshiány ismeretlen, így a hagyományos könyvtár nem alkalmazható analógia – sokkal inkább az ellentettje igaz: nem a tartalmak közönséghez való eljuttatása igényel döntést, hanem egyes tartalmak elérhetetlenné tétele, vagy legalábbis elérésének megnehezítése (például az internetszolgáltató vagy a keresőmotor által).²⁹ A keresőmotor tehát olyan könyvtár lehet, amelyik javaslatot tesz a felhasználójának, egyúttal másokat elrejt a szeme elől. Mint Van Hoboken megjegyzi, tekintettel arra, hogy a könyvtárak jellemzően közintézmények, egy állami tulajdonú keresőmotor egy közkönyvtárhoz lenne hasonlítható, ideértve a semlegességét és a kel-

²⁵ L. 1. fejezet 3. pont.

²⁶ GRIMMELMANN i. m. (16. lj.) 893. skk.

²⁷ Uo., 893–906.

²⁸ Uo., 907–910.

²⁹ L. Souter bíró különvéleményét, *United States v. American Library Association* 539 US 194 (2003) 237.

lően sokszínű nyilvánosság, a véleménycsere elősegítése érdekében játszott szerepét is.³⁰ De a magánkönyvtár azt gyűjt, amit akar, nem kell tekintettel lennie a vélemények pluralitására – márpedig a keresőmotorok a nyugati világban magántulajdonban állnak.

4.2.2. A keresési találat mint vélemény

Ha meg kívánjuk határozni a szólásszabadság védelméhez való viszonyát, állást kell foglalni a keresőmotor által előállított találati lista vélemény jellegéről. Ezelőtt azonban azt is rögzíteni kell, hogy a keresőmotor ‘beszéde’ sokféle lehet: a legtipikusabb és a felhasználók által a leggyakrabban kért adathalmaz a keresési kifejezésre válaszul születő találati lista – amelyet a Google esetében a PageRank elnevezésű algoritmus határoz meg –, ezenkívül létezik például a Google OneBox és a Knowledge Panel is, amely a keresési kifejezésre a Google által összeválogatott tartalmat tár a felhasználó elé; ezek még mindig nem a keresőmotor által előállított tartalmak, de esetükben közvetlenül láthatóvá válik a keresőmotor szerkesztési tevékenysége.³¹ A keresési eredmény linkjeit és alattuk a linken keresztül elérhető tartalom rövid, kétsoros részleteit (úgynevezett *snippet*eket) feltüntető találati lista egyértelműen mások tartalmait rendezi sorba, az effajta többlétszolgáltatások viszont a Google által (igaz, szintén mások tartalmi alapján) összeállított tartalomnak, így a Google sajátjának tekinthetők. Hasonló a helyzet például az úgynevezett automatikus keresési javaslatokkal is, amelyek a keresési szavakhoz, kifejezésekhez társítanak olyan kiegészítéseket, melyek javaslatot tesznek a felhasználónak az általa betáplált keresési kifejezés pontosítására. A ‘sima’ találati lista és a Google által szerkesztettként megjelenő tartalmak jogi megítélése nem feltétlenül lesz azonos.

A továbbiakban a keresőmotorok legfontosabb – és mindegyik keresőmotor által nyújtott – szolgáltatásának tekinthető találati lista (keresési eredmények) vélemény jellegét vizsgáljuk. Eugene Volokh és Donald Falk egyértelműen kiáll a keresési eredmények szólásszabadság általi teljes erejű védelme mellett.³² Álláspontjuk szerint a felhasználó kezdeményezésére a szolgáltató által összeállított lista a szolgáltató véleményét tükrözi a felhasználó számára hasznos, az interneten a keresőmotor által elérhető információforrásokkal kapcsolatban. A keresőmotor a rendel-

³⁰ VAN HOBOKEN i. m. (4. l.) 185.

³¹ Tansy WOAN: Searching for an Answer: Can Google Legally Manipulate Search Engine Results? 16 *University of Pennsylvania Journal of Business Law* (2013) 294., 297–302.

³² Eugene VOLOKH – Donald FALK: *First Amendment Protection for Search Engine Search Results: White Paper Commissioned by Google*. UCLA School of Law Research Paper No. 12–22 (2012).

kezésre álló információkból, a beírt keresési kifejezésből és a felhasználó személyéről rendelkezésre álló profilja alapján megalkotja az eredményt, azaz a találati listát, a szolgáltató által meghatározott szempontoknak megfelelően. Ez az eljárás teljes szerkesztői szabadságot élvez, így a szólásszabadság védelmére jogosult.³³ Ezt a megközelítést követi az Egyesült Államok joggyakorlata is.³⁴

Ezzel szemben Frank Pasquale amellett érvel, hogy minél nagyobb és befolyásosabb egy keresőmotor, annál inkább tekintenek a felhasználói az általa produkált eredményekre olyan tényállításként, amely a kilistázott (vagy ki nem listázott) weboldalak relevanciájára, minőségére, fontosságára vonatkozik.³⁵ A tényállítás pedig akár valótlan is lehet, és jogszerűségére más mércék vonatkoznak, mint a véleményekére. Volokhék és Pasquale nézeteinek alapvető eltérése abból adódik, hogy kinek az érdekeit veszik figyelembe elsődlegesként: az előbbieket a keresőmotor szolgáltatóját, amely jogosult szólásszabadsága gyakorlására, az utóbbi pedig a felhasználót, aki a minél pontosabb, relevánsabb, megbízhatóbb keresési eredményben érdekelt, illetve a weboldalak tartalomszolgáltatóit, amelyek maguk is a szólásszabadság gyakorlói, és nélkülük nem lenne mit keresni az interneten.³⁶ Annak is jelentősége van, hogy a felhasználók a találati listára nem a keresőmotor véleményeként tekintenek – a lista funkcionális szerepet tölt be,³⁷ nem célozza a szolgáltató önkifejezését, a demokratikus vitában való részvételét vagy az igazság megtalálását. Ha pedig a szólásszabadság egyetlen igazolásával sem támasztható alá egy megnyilvánulás,³⁸ akkor adódik a következtetés, hogy annak védelme nem is terjed ki rá. A keresőmotor funkcionális ‘beszéde’ nem kíván azonosulni az általa listázott tartalmakkal, azok esetleges jogsértései miatt nem is tehető felelőssé, nincs mögötte olyan gondolat, amely a szólásszabadság védelmét kívánná.³⁹

A Google gyakran hivatkozik arra, hogy a találati listát az algoritmus generálja, objektív, manipulációtól mentes, miközben a bíróságok azt a lista szubjektív vélemény jellege miatt részesítik védelemben, ez pedig nem feloldható ellentmondás.⁴⁰ Ha objektív és a szólásszabadság hatóköre nem terjed ki rá,⁴¹ akkor alkotmányos aggályok nélkül szabályozható, ha pedig szubjektív, legalábbis teret enged a szol-

³³ Uo., 8.

³⁴ L. *Search King* (24. lj.) 11–12.

³⁵ Frank PASQUALE: Rankings, Reductionism, and Responsibility. 54 *Cleveland State Law Review* (2006) 115., 125.

³⁶ Uo., 139.

³⁷ BRACHA–PASQUALE i. m. (2. lj.) 1198.

³⁸ L. 1. fejezet 3. pont.

³⁹ Tim WU: Machine Speech. 161 *University of Pennsylvania Law Review* (2013) 1495., 1528–1529.; BRACHA i. m. (1. lj.) 2014.

⁴⁰ Benjamin EDELMAN: Bias in Search Results?: Diagnosis and Response. 7 *Indian Journal of Law & Technology* (2011) 16, 25; VAN HOBOKEN i. m. (4. lj.) 214.

⁴¹ BRACHA–PASQUALE i. m. (2. lj.) 1190.

gáltató érdekei szerinti beavatkozásnak, akkor a szólásszabadság által védve van, de ez a védelem nem feltétlen, és nagyban eltérhet az Egyesült Államokban, illetve Európában. Éppenséggel úgy tűnik, hogy minél szubjektívabb módon avatkozik bele a szolgáltató a lista összeállításába, annál inkább hivatkozhat a szólásszabadságra, mert az általa összeállított lista annál jobban hasonlít majd egy sajátos formájú véleményhez. Minél tetten érhetőbb a szolgáltató általi szerkesztés (a keresést végző algoritmus beállításában és az egyedi, emberi közreműködéssel végrehajtott beavatkozásokban), annál hasonlatosabb lesz a hagyományos médiához, és követelheti a maga számára annak jogait, illetve osztozhat a kötelezettségeiben. Ilyen beavatkozásra a jogi szabályozás is kötelezheti (például a jogsértő tartalmak eltávolítása, ideiglenes intézkedés személyiségi jogi jogsértések esetén vagy a feledtetéshez való jog érvényre juttatásához; az európai jog nem tekinti semleges közvetítőnek a keresőmotorokat, amelyeket mentesíteni kellene mindenféle jogi felelősség alól a rajtuk keresztül elérhető tartalmakkal kapcsolatban), illetve a szolgáltatók saját szándékaik szerint is elvégezhetik. Ne feledjük el azt sem, hogy egyedi beavatkozás hiányában sem tekinthető egy egyszerű, úgynevezett organikus (a keresési kifejezéssel kapcsolatban releváns, nem szponzorált, ellenérték fejében a keresési eredmények elejére helyezett) keresési találat teljesen értéksemlegesnek⁴² – a szolgáltató véleménye óhatatlanul megjelenik a listát generáló algoritmus összeállításában akkor is, ha azt minden eszközzel igyekeznek a felhasználó elől elrejteni, és az objektivitás köntösébe öltözni. Ezek a körülmények pedig arra ösztökélnék, hogy elfogadjuk a találati lista vélemény jellegét.

4.2.3. A keresőmotorok szabályozása

Nico van Eijk megjegyzi, hogy a keresőmotorok jogi vákuumban vannak, aminek oka az, hogy átmenetet képeznek a hírközlési (telekommunikációs) és a tartalom-szolgáltatások között – egyik körbe sem tartoznak, vagy valamelyest mindkettőbe beleillenek.⁴³ Az európai szabályozás körében ez a kettősség abban is tetten érhető, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerint a keresőmotorok az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősülnek,⁴⁴ de a 12–14. cikkben – az „egyszerű továbbítással”, „gyorsítótárban történő rögzítéssel”

⁴² Uta KOHL: Google: the Rise and Rise of Online Intermediaries in the Governance of the Internet and beyond, II. 21(2) *International Journal of Law and Information Technology* (2013) 187., 194.

⁴³ Nico VAN EIJK: Search Engines: Seek and Ye Shall Find? The Position of Search Engines in Law. *Iris Plus*, 2006/2., 1., 7.

⁴⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

és „tárhelyszolgáltatással” kapcsolatban – rögzített felelősségi, illetve mentességi szabályok a keresőmotorokra nem vonatkoznak, így az értesítési-eltávolítási eljárás alkalmazását sem teszik kötelezővé a tagállamok számára. Ugyanakkor a keresőmotorok egyes szolgáltatásai (például a szponzorált linkekhez kapcsolódóan a hirdetők adatainak, üzeneteinek tárolása) minősülhetnek tárhelyszolgáltatásnak, amint az az Európai Bíróság *Google France* ügyben hozott döntéséből kiderült; ebben az esetben a 14. cikk alkalmazandó.⁴⁵ Amennyiben e tárolt adatok jogsértők, az értesítési-eltávolítási eljárással kell kezelni őket, ami a szolgáltató felelősségének megállapíthatóságát annak tudomásszerzés utáni magatartásától teszi függővé.⁴⁶ Ez a megközelítés azonban nem terjeszthető ki az organikus keresési találatokra általában.

Ebből az európai államok számára többféle következtetés adódhat: 1. az általános jogszabályokat alkalmazva írhatnak elő kötelezettségeket a keresőmotorok számára a jogsértő tartalmak elleni fellépés vonatkozásában, az e-kereskedelmi irányelv kötöttségeitől függetlenül; 2. a 14. cikkben szereplő értesítési-eltávolítási eljárást rájuk nézve is alkalmazzák; 3. a keresőmotoroknak nagyobb védelmet adó, de jogsértő tartalom esetén az ideiglenes intézkedést velük szemben is lehetővé tevő 12–13. cikkben szereplő felelősségi szabályokat terjesztik ki rájuk; 4. teljes immunitást adnak nekik; 5. specifikus, az irányelvhez képest szigorúbb szabályozás alá vonják őket. Az európai államok vegyesen alkalmazzák az első három megoldást, a keresőmotorok szigorú szabályozása, illetve teljes védettsége – a 4. és 5. megoldás – sehol nem valósul meg.⁴⁷

A jogsértő tartalmakkal szembeni általános fellépés kérdésének rendezésén túl a keresőmotorokat gyakran kötelezik a személyiségi vagy a személyes adatokhoz fűződő jogot sértő vagy bűncselekményt megvalósító tartalmak linkjének elérhetetlenné tételére rendszerükben.⁴⁸ Az Egyesült Királyság külön szabályozást is alkotott a weboldalak üzemeltetőinek a rágalmozó kijelentésekért való felelősségéről, kiegészítve a rágalmozási jog általános törvényi és *common law* szabályait.⁴⁹

A keresőmotorok szabályozásának leghatékonyabb formája kétségkívül az ön-szabályozás, amit a Google számos, a felhasználókra nézve veszélyes vagy káros tárgykorban (például pornográfia, erőszak) alkalmaz, jóval meghaladva a szólás jogi korlátozásának alkotmányosan megengedett szintjét.⁵⁰

⁴⁵ C-236/08–C-238/08 [2010], *Google France SARL and Google, Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA and Others*, 111. bek.

⁴⁶ Uo., 120. bek.

⁴⁷ KOHL i. m. (42. lj.) 201.; VAN HOBOKEN i. m. (4. lj.) 252–256.

⁴⁸ A bűncselekményekkel kapcsolatban l. KOHL i. m. (42. lj.) 228–230. A személyiségi jogokkal kapcsolatban l. a köv. pontot.

⁴⁹ Defamation Act 2013, 5. szakasz.

⁵⁰ VAN HOBOKEN i. m. (4. lj.) 237–246.

Az Egyesült Államokban a Communications Decency Act (CDA) 230. szakasza a keresőmotorok számára is széles körű immunitást biztosít a szolgáltatásukon keresztül elérhető jogsértő tartalmakkal kapcsolatos jogi felelősséggel szemben.⁵¹ A szerzői jog azonban a keresőmotorokra nézve is előírja az értesítési-eltávolítási eljárás alkalmazását.⁵²

Autokratikus államokban a keresőmotor szigorú szabályozása az egyik leghatékonyabb eszköz a nemkívánatos vélemények közönségtől való távoltartására. Ha a keresőmotor tevékenységét a szólásszabadság védelme alá helyezzük, és szólásszabadságon az amerikai Első Alkotmánykiegészítés jogát értjük, akkor például a kínai állami keresőmotor e gyakorlatával szemben nemigen lehet kifogást emelni.⁵³ Azonban a belső 'magáncenzúra' nem egyeztethető teljes egészében össze az európai szólásszabadság-felfogással, és a jogi szabályozás magánfelektől is elvárhatja a demokratikus nyilvánosság támogatását és szolgálatát.

4.3. A keresőmotor felelőssége a személyiségi jogi jogsértésekért

4.3.1. A keresőmotor mint kiadó

A személyiségi jogi jogsértésekért való felelősség azokkal szemben állapítható meg, akik a sérelmes vélemény közzétevőjének, kiadójának számítanak. Akik kizárólag az érintett tartalom terjesztését végzik, azok nem tehetők felelőssé a rágalmazásért, a magánélet megsértéséért. Közzétételnek számít a mástól származó információ továbbadása (híresztelés) is, tehát amikor a jogsértő nem a saját véleményét teszi közzé. Az angol rágalalmazási jog szerint ahhoz, hogy a kommunikáció folyamatában részt vevő személy kiadónak számítson, két kritériumnak kell teljesülnie: 1. az illetőnek a tartalom közzétételére vonatkozó szándéka szükséges, azaz nem lehet kizárólag passzív közvetítő,⁵⁴ és 2. a tartalmat ismernie kell, beleértve annak rágalmazó jellegét is, amiről tehát vagy tudott, vagy észszerűen elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna.⁵⁵

⁵¹ L. 2. fejezet 2.5.2. pont.

⁵² Digital Millennium Copyright Act of 1998, 17 USC, 512. cikk d) pont.

⁵³ L. *Zhang v. Baidu* (24. lj.).

⁵⁴ *McLeod v. St. Aubyn* [1899] AC 549.

⁵⁵ *Emmens v. Pottle* [1885] 16 QBD 354., 357–358.; *Vizetelly v. Mudie's Select Library Ltd.* [1900] 2 QB 170., 177–180. Törvénybe foglalva l. Defamation Act 1996, 1. cikk.

A *Godfrey v. Demon Internet Ltd.* ügyben⁵⁶ Morland bíró megállapítása szerint az internetszolgáltató az általa továbbított rágalmozó tartalom kiadójának minősült, függetlenül attól, hogy tisztában volt-e a jogsértő jellegével. A 3. fejezetben már említett *Bunt v. Tilley* ügyben Eady bíró ellenben a korábbi precedensekre hivatkozva szükségesnek látta a „tudati elem” meglétét ahhoz, hogy az internetszolgáltató felelőssége az általa továbbított jogsértő tartalmakért megállapítható legyen.⁵⁷ Mivel álláspontja szerint a szolgáltató csak passzív szereplője (közvetítője) volt a tartalmak felhasználókhöz való eljuttatásának, felelőssé nem tehető érték. Megváltozik azonban a helyzet akkor, ha a passzív közvetítő tudomást szerez a szolgáltatásán keresztül elérhető jogsértő tartalomról. A fent hivatkozott régi precedensek szerint ha a korábbi passzív szereplő (a régi ügyekben: újságárus stand és könyvtár) a tudomásszerzés ellenére nem akadályozza meg a jogsértő állapot fennmaradását, akkor a rágalmozásért felelőssé tehető (belenyugvás általi rágalmozás).⁵⁸ Példa erre a majd a 6. fejezetben bemutatandó *Tamiz v. Google Inc.* ügy,⁵⁹ amelyben a Google – az adott ügyben blogszolgáltatást nyújtó tárhelyszolgáltatást adva – egy blogon közzétett rágalmozó kijelentések kiadójának minősült, de csak azt követően, hogy a jogsértő jellegről tudomást szerzett (a sérelmet szenvedett fél a tudomására hozta).⁶⁰

Amennyiben egy online kapuőr másodlagos kiadónak minősül – legkésőbb a jogsértésről való tudomásszerzésétől kezdve –, közre kell működnie a jogsértő állapot megszüntetésében még akkor is, ha másodlagos szerepe folytán nem azonos a jogsértő vélemény közzetevőjével, és nem is azonosul annak tartalmával. Tevékenysége a tudomásszerzésig pedig vétlen terjesztésnek (*innocent dissemination*) minősül, így a felelősség alóli kimentéshez vezet.⁶¹ Az angol rágalmozási jog e megközelítése lényegében megfelel az elektronikus kereskedelmi irányelv 14. cikkében foglalt – a tárhelyszolgáltatóknak előírt – értesítési és eltávolítási eljárás szabályainak.

Jan Oster szerint ugyanakkor már az értesítést megelőző időszakban is indokolt kiadónak tekinteni az internetes kapuőröket. Egyetérthetünk vele abban, hogy nem észszerű a sérelmet szenvedett fél magatartásától függővé tenni a szolgáltató kiadó jellegének megítélését. A kiadás nem azonos a tartalom miatt viselt jogi felelősség automatikus megállapításával, mert a szolgáltató továbbra is hivatkozhat a vétlen terjesztés (Osternél: vétlen kiadás) kimentési okára.⁶² Az online kapuőr részvétele

⁵⁶ *Godfrey v. Demon Internet Ltd.* [1999] EWHC QB 244, 26. bek.

⁵⁷ *Bunt v. Tilley* [2006] EWHC 407 (QB). L. a 3. fejezet 2.3. alpontját.

⁵⁸ L. az 55. jegyzetben említett ügyeket.

⁵⁹ *Tamiz v. Google, Inc.* [2013] EWCA Civ. 68. Ennek kifejtését l. a 6. fejezet 1.4. alpontjában.

⁶⁰ Uo., 35. szakasz.

⁶¹ Defamation Act 1996, 1. cikk.

⁶² Jan OSTER: Communication, defamation and liability of intermediaries. 35(2) *Legal Studies* (2015) 348., 355–357.

a jogsértő tartalom közzétételében (kiadói jellege) semmilyen módon nem változik meg azáltal, hogy tudomást szerez a jogsértő jellegről. Egyszerűbben fogalmazva: a tudomásszerzés nem jelent a kommunikáció folyamatában olyan változást, amely érintené a kapuőr szerepének megítélését, a tudomásszerzés a külvilág számára nem is érzékelhető. Ha ezt követően a kapuőr cselekszik (eltünteti a tartalmat), vagy passzív marad (nem tesz semmit), az a jogi felelősségét, de nem tevékenysége mibenlétének megítélését érintő kérdés. A kapuőr fő tevékenysége ugyanis mások kommunikációjának eljuttatása a felhasználókhöz; ilyen szempontból nem tekinthető passzív szereplőnek az információáramlás folyamatában, hiszen gazdasági érdekei éppen e folyamat minél hatékonyabb kiszolgálásához fűződnek. Ez éppúgy igaz az internetszolgáltatókra, mint a keresőmotorokra vagy a *social mediára* és a kommentelést lehetővé tevő, üzleti alapon működő nyilvános fórumokra. Ha a szolgáltató abban érdekelt, hogy sok ember véleménycseréjét segítse elő, ebből pedig (a reklámok által közvetve) bevétele származik, akkor aligha mondható, hogy nem érdekelt az élénk információáramlásban, és hogy szolgáltatásnyújtásával ne lenne annak aktív közreműködője.

Ha a kapuőr tevékenységének eredményét (például egy keresési találatot) a szó-lásszabadság körébe tartozó véleménynek tekintünk, akkor e tekintetben a kapuőr szükségszerűen közzetevőnek (kiadónak) is fog minősülni. A felelősség megállapítása azonban ettől eltér: a vétlen terjesztés (kiadás) védelme alkalmas ugyan a kapuőr aránytalan korlátozásának elkerülésére, a teljes (a tudomásszerzés utáni időre is kiterjedő) mentesülés általa nem lehetséges. Ha közös minimumként elfogadjuk azt a megközelítést, hogy a keresőmotorok kötelezettsége a rágalmozó, emiatt náluk kifogásolt tartalmak linkjének szolgáltatásukból való eltávolítására terjed ki, az olyan jogrendszerekben okozhat gondot, amelyekben a hírnévsértő vélemények közzétételének objektív, kimentést nem tűrő szankciói is léteznek, azaz a közzetevői státus automatikusan a jogi felelősséggel is jár, legalábbis némely, kevésbé súlyos szankció alkalmazása tekintetében (a vagyoni szankciók és a kártérítés nem tartozik e körbe).⁶³

David Rolph arra figyelmeztet, hogy amennyiben a keresőmotor által a felhasználói elé tárt tartalmakat (elsősorban a találati lista linkjeiről elérhető oldalakat és az automatikus keresési javaslatokat) az észszerűen gondolkodó felhasználó nem úgy értékeli, mint amelyek a keresőmotor saját véleményét fejezik ki, hiányozhat a keresőmotor tevékenységének rágalmozó jellege, ez esetben pedig nincs szükség külön kimentésre.⁶⁴ Ha tehát a felhasználó elsősorban technikai jellegű közvetítő szolgáltatóként tekint a keresőmotorra, akkor tudni fogja, hogy a szolgáltató nem

⁶³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 2:51. § („felróhatóságtól független szankciók”).

⁶⁴ David ROLPH: The Ordinary, Reasonable Search Engine User and the Defamatory Capacity of Search Engine Results in *Trkulja v Google Inc.* 39 *Sydney Law Review* (2017) 601., 607–611.

rágalmaz, bár közreműködhet rágalmazó vélemények továbbításában, ami viszont nem válik a keresőmotor beszédévé. Azonban tekintetbe kell vennünk a keresőmotor-beszéd mibenlétének másik lehetséges megítélését: ha beszédnek nem a találati lista linkekről elérhető tartalmait, hanem magát a listát tekintjük, és e listáról az észszerűen gondolkodó felhasználó joggal vélheti úgy, hogy a keresőmotor szerinti legrelevánsabb, legpontosabb tartalmakat gyűjti össze a számára, miközben prominens helyen szerepel benne valótlan, rágalmazó tartalom linkje is, akkor a keresőmotor általi rágalmazás – a jogsértő linkről való tudomásszerzését követően – ez esetben is megállapítható lehet.

4.3.2. A rágalmazó keresési eredmények

Ha a keresési kifejezésre válaszul adott találati lista a keresőmotor beszéde, amely kifejezi a lista elején található linkek és az alattuk olvasható *snippetek* relevanciáját, illetve naprakész jellegét, akkor elvben felmerülhet, hogy a prominens helyen szereplő rágalmazó tartalomra mutató linkek és sértő *snippetek* keresőmotor általi rágalmazást valósítanak meg. Ezzel ellentétesen: ha a keresőmotor tevékenységét funkcionális, technikai, semleges közvetítő szerepnek látjuk, akkor rágalmazásért sem tehető felelőssé – igaz, a szólásszabadság védelmét sem élvezheti.

Egyelőre nem tapasztalható teljesen kiforrott megközelítés az e kérdéssel már szembesülő jogrendszerekben. Az egyik első releváns angol esetben, a *Metropolitan International Schools Ltd. v. (1) Designtecnica Corp. (2) Google UK Ltd. (3) Google, Inc.*⁶⁵ ügyben Eady bíró – követve a *Blunt v. Tilley* ügyben alkalmazott megközelítést – elutasította a keresőmotorok tevékenységének kiadásként való értelmezését, mert hiányzik belőle a szükséges „tudati elem”. A keresőmotor algoritmus a felhasználó kérésére automatikusan, emberi közreműködés nélkül hozza létre az eredményt, és tevékenysége által nem jóváhagyja a benne felsorolt tartalmakat, csupán elősegíti e tartalmak terjedését.⁶⁶

Az ausztrál joggyakorlat viszonylag gazdag a vizsgált kérdést érintő ügyekben. A *Trkulja v. Google Inc. (No. 5)* perben⁶⁷ David Beach bíró, Victoria állam Legfelső Bíróságának bírója elfogadta azt, hogy bizonyos esetben megállapítható lehet a keresőmotor felelőssége a jogsértő tartalmakért. Az ügyben a felperes egy zenei reklám- és marketingszakember volt, aki beperelte a Google-t, mert a keresőmotor olyan képeket és egy olyan újságcikket hozott fel találatként vele kapcsolatban, amely a melbourne-i alvilágról és a felperes abban betöltött szerepéről szólt, azt

⁶⁵ *Metropolitan International Schools Ltd. v. (1) Designtecnica Corp. (2) Google UK Ltd. (3) Google, Inc.* [2009] EWHC 1765 (QB).

⁶⁶ Uo., 51. szakasz.

⁶⁷ *Trkulja v. Google, Inc. (No. 5)* [2012] VSC 533.

állítva, hogy riválisai bérgyilkossal akarták megöletni. Az esküdszék határozata szerint a Google volt a rágalmozó tartalom kiadója. A bíró megállapítása szerint a keresési kifejezésre a keresőmotor által összeállított anyag (linkek, fényképek és *snippetek*) olyasmiről, amit korábban más még nem tett közzé – azaz a keresési találati lista bizonyos szempontból új véleményként jelenik meg. Ennek az anyagnak a kiadója a keresőmotor (nem is jöhet szóba más kiadóként), de a felperes általi értesítést megelőző időszak tekintetében megilleti a véletlen terjesztés védelme.⁶⁸ A *Bleyer v. Google, Inc.* ügyben⁶⁹ Lucy McCallum bíró alapvetően eltérő megközelítést alkalmazott. A *common law* hagyományos értelmezését követve arra hivatkozott, hogy aki nem tudta, és észszerűen elvárható gondosság mellett sem kellett tudnia arról, hogy tevékenysége rágalmozást valósít meg, az a jogséértésről való értesítésig nem tekinthető még másodlagos kiadónak sem.⁷⁰

A következő *Trkulja*-ügyben⁷¹ a felperes újból a Google által a nevére való keresésre összeállított lista, képek és *snippetek* miatt perelt, amelyek továbbra is összekapcsolták őt a szervezett alvilággal. Michael McDonald bíró elutasította a *Bleyer*-ügy megközelítését, mondván, hogy McCallum bíró nem tulajdonított kellő jelentőséget a keresési lista összeállításához szükséges emberi beavatkozásnak, amely elsősorban az algoritmus programozásában jelentkezik; mint megállapította, az, hogy a keresési találat félrevezetően kapcsolja össze a felperes nevét a bűnözéssel, nem véletlen egybeesésnek, hanem a keresőmotor működése közvetlen következményének tekinthető.⁷² A Google fellebbezése folytán eljáró fellebbviteli bíróság még világosabban fogalmazott, amikor kimondta, hogy a keresésre kiadott találati lista tekintetében a keresőmotor kiadónak minősül, igaz, csak másodlagosnak, mert semmit nem tesz hozzá a mások által már közzétett tartalmakhoz.⁷³ Más kérdés, hogy a sérelem enyhe súlya miatt (a képek között csak kevés volt, amely a felperest az alvilággal kötötte össze, miközben rendőrtisztek képét is találatként dobta fel a keresőmotor) a felperesnek nem volt valós kilátása a per megnyerésére, így a testület elutasította a kérelmet.⁷⁴ Azonban az ügy ezzel még nem zárult le. Milorad Trkulja fellebbezett, az ausztrál Legfelső Bíróság pedig úgy döntött, hogy „legalábbis néhány kifogásolt találat képes volt a keresési eredményeket megnéző átlagos értelmes emberben azt a képzetet kelteni, hogy a fellebbező fél valamiképp kapcsolatban állt a melbourne-i alvilággal, ezért a keresési eredmények alkalmassak voltak a nekik tulajdonított, jóhírnevet sértő utalások közül egy vagy több köz-

⁶⁸ Uo., 18–20. szakasz.

⁶⁹ *Bleyer v. Google, Inc.* [2014] NSWSC 897.

⁷⁰ Uo., 78., 83. szakasz.

⁷¹ *Trkulja v. Google, Inc.* [2015] VSC 635.

⁷² Uo., 45. bek.

⁷³ *Google, Inc. v. Trkulja* [2016] 342 ALR 504, 590., 348–349. bek.

⁷⁴ ROLPH i. m. (64. lj.) 602–607.

vetítésére”⁷⁵ A fellebbviteli bíróság ezért tévedett, amikor azt a következtetést vonta le, hogy az eljárás megindítása nem kecsgetett sikerrel. A Legfelső Bíróság szerint ennél is fontosabb, hogy keresőmotorok esetében a vétlen terjesztés védelme nem tartható fenn automatikusan a vélt becsületsértésről szóló értesítés kézhezvétele előtti időszakra. „Tekintettel az eljárás természetére, legalább a [kifogásolt tartalom] felfedezéséig terjedő időre vonatkozóan, vagy egyáltalán nem lett volna szabad a közzétételről és a szóba jöhető védelmekről sommás döntést hozni.”⁷⁶ Rendkívül fontos ez az ítélet – a jövőben a Google sommás döntési kérelmeit valószínűleg el fogják utasítani.⁷⁷ Mindenesetre Trkulja fellebbezésének helyt adtak.

A *Google, Inc. v. Duffy* ügyben⁷⁸ a bíróság ismét hasonló megközelítést alkalmazott. A felperes egy médiumokat foglalkoztató honlapot keresett fel, majd mivel elégedetlen volt a szolgáltatással, több kritikus véleményt is közzétett a honlapról, amire válaszul róla is sértő állítások jelentek meg (azt állítva, hogy zaklatta a médiumokat, hazugságokat terjesztett, jogsértő módon hozzáfért emberek e-mailjeihez stb.). Értesítette az e tartalmakhoz vezető linkekről a Google-t, amely azonban megtagadta a linkek elérhetetlenné tételét. Az ausztrál Legfelső Bíróságig jutott az ügy, s a testület kimondta, hogy a keresőmotor az általa összeállított keresési találat kiadójának minősül.⁷⁹ A Google nem passzív médium – ha annak tekintenénk, figyelmen kívül hagynánk az online média működésének alapjait, az előzetes programozottságot a felhasználó kiszolgálása érdekében.⁸⁰ A keresőmotor tehát részese a jogsértő tartalmak közzétételének, éppen azt teszi ezzel, amire programozták.⁸¹ Ezzel együtt is lényeges körülmény, hogy a Google-nak nincsen lehetősége publikációja tartalmának előzetes ellenőrzésére, így másodlagos kiadónak tekintendő, és a jogsértő tartalomról való tudomásszerzéséig nem tehető felelőssé a jogsértésért.⁸² Ha azonban ezt követően sem reagál, elveszíti a vétlen terjesztés védelmét.

Ezen ügyek áttekintéséből tehát az rajzolódik ki, hogy a *common law* rágalmazási jogának elvei szerint a keresőmotoroknak cselekvési kötelezettsége csak az értesítést követően keletkezhet,⁸³ és e tekintetben szinte mindegy, hogy azt meg-

⁷⁵ *Trkulja v. Google, LLC* [2018] HCA 25, 35. bek.

⁷⁶ Uo., 39. bek.

⁷⁷ Justin CASTELAN: The Return of Trkulja: Episode IV – Trkulja v Google LLC [2018] HCA 25. *Defamation Watch Blog*, 2018 június 21., <http://defamationwatch.com.au/?p=1116>

⁷⁸ *Google, Inc. v. Duffy* [2017] SASCFC 130.

⁷⁹ Uo., 181. bek.

⁸⁰ Uo., 140. bek.

⁸¹ Uo., 155., 181. bek.

⁸² Uo., 184. bek.

⁸³ Stavroula KARAPAPA – Maurizio BORGHI: Search Engine Liability for Autocomplete Suggestions: Personality, Privacy and the Power of the Algorithm. 23 *International Journal of Law and Information Technology* (2015) 261., 273.

előzően kiadónak tekintjük vagy sem (ha igen, akkor megilleti a vétlen terjesztés védelme, ha nem, akkor semmiképpen nem felel). Ha az értesítést követően sem tekintenénk (másodlagos) kiadónak, akkor utóbb sem kell tennie semmit a mentesülésért, viszont amennyiben a keresési lista megjelenésekor már kiadónak tekintjük, akkor azon jogrendszerekben, amelyek a vétlen terjesztés általános – minden lehetséges szankcióra kiterjedő – védelmét nem ismerik el, felelőssége későbbi magatartásától függetlenül is fennállhat.

Visszatérve Grimmelmann kategorizálásához, a szerkesztőanalógia összefér a keresőmotorok feltételes felelőssége mellett érvelő jogi szabályozással, ami egyúttal annak ellenére emlékeztet az e-kereskedelmi irányelv 14. cikkében rögzített felelősségi szabályra, hogy a keresőmotorok nem állnak az érintett cikk hatálya alatt. Az amerikai jog ezzel szemben a semleges közvetítő analógiájával él, amikor a CDA 230. szakasza a keresőmotorokat is teljes egészében mentesíti az általuk kilisztázott tartalmakért viselt felelősség alól. A Grimmelmann által preferált tanácsadó-analógia a felelősség tekintetében a kettő közé célozna: eszerint a keresőmotor által összeállított lista nem tekinthető többnek, mint a tartalmak relevanciájáról, nem pedig valóságtartalmukról, megbízhatóságukról alkotott véleménynek.⁸⁴ Valóban aggályos, ha a keresőmotor felelősségét attól tesszük függővé, hogy a sérelmére hivatkozó fél értesítette-e, miközben semmilyen lehetősége nincs arra, hogy a sérelem megalapozottságát vizsgálja; a számára ez esetben logikus megoldás a link azonnali eltávolítása lesz, függetlenül az érintett tartalom jogszerűségétől. A keresőmotoroknak biztosított biztonságos kikötő (*safe harbor*) megvédi ugyan őket, a szólásszabadság és a személyiségi jogok ütközésének megfelelő eseti mérlegelésére alkalmatlan.

4.3.3. A rágalmozó automatikus keresési javaslatok

A Google a felhasználói által begépelte keresőszavakat és -kifejezéseket automatikus keresési javaslatokkal egészíti ki. Például néhány évvel ezelőtt ha Bettina Wulff, Christian Wulff korábbi német államelnök feleségének nevére kerestünk rá, a keresőmotor jó eséllyel párosította össze a keresési kifejezést a „prostituált” vagy az „eszkort” szavakkal, arra orientálva a felhasználót, hogy e szóösszetételre kattintson rá, amit követően a Google az immáron általa javasolt keresési kifejezésnek megfelelő, releváns linkeket állított össze a számára.⁸⁵ A konkrét ügy – miután a

⁸⁴ GRIMMELMANN i. m. (16. lj.) 944–945.

⁸⁵ Autocompleting Bettina Wulff: Can a Google Function Be Libelous? *Spiegel Online*, 2012. szeptember 20., <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/google-autocomplete-former-german-first-lady-defamation-case-a-856820.html>

hírbe hozott Wulff beperelte a Google-t – peren kívüli megegyezéssel ért véget, de az automatikus keresési javaslatokért fennálló felelősség kérdése ezzel nem oldódott meg.

A keresési javaslat ugyanis más jellegű információ vagy adat, mint a találati lista. A lista egyes elemei a keresőmotortól függetlenül is léteznek és elérhetők online, a keresési javaslat viszont csak a keresőmotor rendszerében létezik. A javaslatok megkönnyítik a felhasználók eligazodását az információk tömegében, felkeltve érdeklődésüket, irányítva keresésüket (persze csak akkor, ha valaki már eleve Bettina Wulff nevére keres rá).⁸⁶ A keresési javaslatot is – hasonlóan a találati listához – algoritmus állítja össze a felhasználók korábbi keresései alapján, a legnépszerűbbeket gyűjtve egybe közülük. Azaz emberi beavatkozás a folyamatba általában csak az elején, az algoritmus beállításánál érhető tetten, ugyanakkor a keresési javaslatot – szintén a találati listához hasonlóan – manuálisan is meg lehet változtatni. Ezen túlmenően olyan szűrőket is be lehet állítani, amelyek bizonyos, egyébként gyakori keresési, például pornográfiára, erőszakos, gyűlölködő tartalmakra utaló kifejezéseket nem ajánl automatikusan a felhasználóknak.

Minél inkább kirajzolódik a keresőmotor beavatkozási lehetősége a folyamatba, annál közelebb kerül a szerkesztőanalógia az alkalmazhatósághoz. Nem állítható ugyan, hogy a keresési javaslat a Google által támogatott vélemény lenne, hiszen csupán a felhasználók tevékenységét tükrözi, mégis hordozhat üzenetet a többi felhasználónak, illetve önmagában is megfogalmazhat valótlan állítást valakiről. Mi több, a felhasználó számára a javaslat a keresőmotor által előállított és közzétett tartalomként jelenik meg.⁸⁷

A különböző jogrendszerek eltérően viszonyulnak az automatikus keresési javaslat által felvetett felelősségi kérdésekhez. A *Yeung v. Google, Inc.* ügyben⁸⁸ a hongkongi Legfelső Bíróság úgy látta, hogy a felperesnek – akit a keresőmotor a szervezett bűnözéshez kapcsolt – megfelelően jó érvei vannak ügye továbbviteléhez. A keresőmotor nem passzív és semleges a keresési javaslatok tekintetében: maga alkotja (aggregálja, sorrendbe helyezi) őket.⁸⁹ A Google kiadónak számít, és felelősségét nem feltétlenül a rágalmozó tartalomról való tudomása, hanem a rágalmozásban való közreműködése, a tartalom felhasználókhöz való eljuttatása alapozza meg.⁹⁰ A fent már említett ausztrál ügyekben⁹¹ a bíróságok a keresési

⁸⁶ KARAPAPA–BORCHI i. m. (83. lj.) 264.

⁸⁷ OSTER i. m. (62. lj.) 359.

⁸⁸ HCA 1383/2012 (2014. október 23.).

⁸⁹ Uo., 116. bek.

⁹⁰ Uo., 119. L. még az ügyről Anne CHEUNG: Defaming by Suggestion: Searching for Search Engine Liability in the Autocomplete Era. In: András KOLTAY (szerk.): *Comparative Perspectives on the Fundamental Freedom of Expression*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 467.

⁹¹ *Trkulja v. Google, Inc.* [2015] (71. lj.); *Google, Inc. v. Duffly* [2017] (78. lj.).

javaslatokkal kapcsolatban is másodlagos kiadónak minősítették a keresőmotor szolgáltatóját, amely a tudomásszerzést követően köteles eltávolítani a jogsértő keresési javaslatot.

A német szövetségi Legfelső Bíróság a *Wulff*-ügyet megelőzően egy másik ügyben már megállapította a keresőmotor felelősségét; a felperes nevéhez ezúttal a „szcientológia” és a „csalás” szavakat társította a rendszer.⁹² A bíróság szerint a felelősséget megalapozza az, ha a keresési javaslat valótlan és sértő állítást fogalmaz meg. A Google-nak nincsen kötelezettsége a keresési javaslatok előzetes ellenőrzésére, de a tudomásszerzés után a személyiségi jogot sértő javaslatokat el kell távolítania.⁹³ A többi európai jogrendszer hozzáállása a kérdéshez vegyes képet mutat. A felelősség megállapítása melletti érvelés az automatikus keresési javaslatokat a keresőmotor alaptevékenységétől, a találati lista összeállításától eltérő jellegű szolgáltatásnak tekinti, amely még kevésbé ‘passzív’ és ‘semleges’, mint az utóbbi. A javaslat informatív, és önálló jelentéssel bír, a felhasználók pedig összekapcsolják azt az elérhető online tartalmakkal – azaz ha a keresési javaslat valakit bűnözőként említ, akkor feltételezik, hogy elérhető (számos) olyan weboldal, amelynek tartalmából ez következik.⁹⁴ Az a körülmény pedig, hogy a felhasználók által korábban betáplált keresési kifejezéseket a rendszer gyűjti, rendszerezi és feldolgozza, ezen információk viszonylatában őt tárhelyszolgáltatóvá emeli, így pedig nemcsak az általános polgári vagy kártérítési (*tort*) jog, hanem az e-kereskedelmi irányelv 14. cikke – azaz az értesítési-eltávolítási eljárás – hatálya is kiterjedhet rá, függetlenül attól, hogy a tagállam ezt a felelősségi rendszert külön bevezette-e a keresőmotorok tevékenységére vonatkozóan általában. Azon jogrendszerek, amelyek a keresési javaslatokkal kapcsolatban nem tekintik kiadónak a keresőmotort, a javaslatokat tisztán funkcionális adatközlésnek tartják, melyek nem fogalmazzak meg véleményt.⁹⁵

Az amerikai jogrendszer vonatkozásában felvethető a kérdés, hogy a CDA 230. szakasza vajon az automatikus keresési javaslatokkal kapcsolatban is teljes mentesülést ad-e a jogi felelősség alól a keresőmotor szolgáltatója számára. Michael Smith kételkedik ebben.⁹⁶ Érvelését a *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com* ügyre alapozza,⁹⁷ amelyben egy weboldal tartalomszol-

⁹² BGH, 14.05.2013, VI ZR 269/12.

⁹³ Corinna COORS: Reputations at Stake: The German Federal Court’s decision concerning Google’s liability for autocomplete suggestions in the international context. 5(2) *Journal of Media Law* (2013) 322., 324.

⁹⁴ KARAPAPA–BORGIH i. m. (83. lj.) 274–278.

⁹⁵ Uo., 278–281.

⁹⁶ Michael L. SMITH: Search Engine Liability for Autocomplete Defamation: Combating the Power of Suggestion. *Journal of Law, Technology and Policy* (2013) 313.

⁹⁷ *Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com, LLC* 521 F. 3d 1157 (9th Cir. 2008).

gáltatójának felelősségét megállapíthatónak találta a bíróság, mert a szolgáltató – az oldal struktúrájának kialakításával, a jogsértő tartalom felhasználókból való előcsalogatásával – ténylegesen hozzájárult a jogsértő tartalmak előállításához.⁹⁸ Smith szerint az automatikus keresési javaslat maga is tevékenyen közreműködhet a valótlan állítások terjedésében, a valótlansággal kapcsolatban a keresőmotor pedig súlyosan gondatlan magatartást tanúsít.⁹⁹

A keresési javaslat adatvédelmi szempontból is aggályos lehet, ha olyan információt közöl, amelyet az érintett már joggal számúzne a nyilvánosságból, mint például az a francia hölgy, akinek a neve után a „nyel” szót és egy felnőttfilm címét illesztette a keresőmotor – bár ifjúkorában szerepelt az adott filmben, ez az információ a kereséskor már nem volt vele kapcsolatban releváns és aktuális, így e személyes adata nem lett volna közzétehető.¹⁰⁰ Ez azonban már inkább a feledtetéshez való jog problematikájához tartozik, amelyre a 4.3.5. alpontban hamarosan kitérünk.

4.3.4. Egyéb jogsértő tartalmak

A személyiségi jogokban esett sérelmeken túl más jogsértő tartalommal kapcsolatban eddig nem merült fel a keresőmotorok érintettsége, aminek fő oka az lehet, hogy azok a jogi értelemben aggályos tartalmakat (gyűlöletbeszéd, gyermekekre káros tartalom stb.) egyébként is önként szűrik.¹⁰¹ Ezzel együtt, ha a szűrésbe hiba csúszik, vagy a keresőmotor felhagy e gyakorlatával, felmerülhet a kérdés – tekintettel az e-kereskedelmi irányelv hallgatására is –, hogy felelhet-e a keresőmotor az általa kilistázott jogsértő tartalmakért.

A gyűlöletbeszéd, illetve általában a büntetőjog területére tartozó szólásszabadság-korlátozások esetében a közzététel, illetve a kiadás megállapíthatósága nem szükségszerűen feltétele a felelősségre vonásnak. Megállapítható lehet-e, hogy azaz, hogy egy fajgyűlölő oldalt előkelő helyen listáz ki, a keresőmotor gyűlöletre vagy erőszakra uszított?¹⁰² Alighanem hiba lenne ez esetben objektív (szigorú) felelősségi szabályt alkalmazni – szándékosság vagy bűnösség aligha merülhet fel. Ugyanakkor a jogsértő tartalmak eltávolításának kötelezettsége ilyenkor is könnyen alkalmazható eszközként jöhet számításba, ami sajátos módon a keresőmotort a felelősség alól mentesítve rögtön az érintett tartalom ítéldbírájává emeli.

⁹⁸ Uo., 1167–1168. L. 2. fejezet 2.5.2. alpontját.

⁹⁹ SMITH i. m. (96. lj.) 318.

¹⁰⁰ *Mme C. / Google France*, Tribunal de grande instance Montpellier, 2010. október 28. L. KARAPAPA–BORGHİ i. m. (83. lj.) 285–286.

¹⁰¹ VAN HOBOKEN i. m. (4. lj.) 237–246.

¹⁰² Public Order Act, 18. szakasz.

4.3.5. A feledtetéshez való jog

A jogos érdeket, hogy valaki eltűnhessen a nyilvánosság elől, és a róla korábban közzétett információk ne legyenek újból közzétehetőek, már jóval az internet kora előtt védelemben részesítette a jogi szabályozás. A bűnelkövetőket büntetésük leltöltését követően mentesítik a hátrányos jogkövetkezmények alól, korábbi vétkeik nem hánytorgathatók fel, indokolt esetben identitásuk megváltoztatásával kezdhetnek új életet.¹⁰³ Egyes európai jogrendszerekben a rágalmazás miatt indult büntető-eljárásokban a valóság bizonyítása csak abban az esetben van megengedve, ha az információ közzétételét közérdek (például egy közéleti vitában való állásfoglalás), esetleg nyomós magánérdek indokolta. Ilyen érdek hiányában még az egyébként valós tényállítások is rágalmazónak számítanak, azaz a valóság elfeledését eredményezik.¹⁰⁴ A magánélet védelme pedig kártérítési, illetve magánjogi rendelkezésekben jelenik meg mint a személyiségvédelem egyik fontos kérdése, amely alapján bizonyos esetben szintén megtiltható az egyébként valós állítások közzététele.¹⁰⁵

Az adatvédelem relevanciája e kérdésben magától értetődik. A már nem hatályos uniós adatvédelmi irányelv előírta,¹⁰⁶ hogy az adatkezelő által kezelt személyes adatoknak további feldolgozásuk célja szempontjából megfelelőnek, relevánsnak és nem túlzott mértékűnek,¹⁰⁷ továbbá pontosnak, és ha szükséges, időszerűnek kell lenniük.¹⁰⁸ Az érintett számára biztosítani kell a jogot arra, hogy az adatkezelőtől kérje az olyan adatok helyesbítését, törlését vagy zárolását, amelyek feldolgozása nem felel meg az irányelv rendelkezéseinek.¹⁰⁹ A nagy izgalmat keltő *Google Spain* ügy¹¹⁰ ennek megfelelően nem abban hozott újdonságot, hogy többletjogsultságot biztosított volna a személyes adataikat féltő egyéneknek, hanem abban, hogy az irányelvbe foglalt kötelezettségeket kiterjeszhetőnek minősítette a keresőmotor-szolgáltatásokra nézve is.

¹⁰³ *L. X (formerly known as Mary Bell) and Y v. News Group Newspapers Ltd. and Others* [2003] EWHC 1101 (QB); *Carr v. News Group Newspapers Ltd. and Others* [2005] EWHC 971.

¹⁰⁴ L. pl. a magyar Btk. 229. §-át, a dán btk. 270. cikkét, a svéd sajtótörvény [Tryckfrihetsförordningen (2002:908)] 7. fejezet 14. cikk 14. bekezdését.

¹⁰⁵ L. az 1. fejezet 3.3. alpontját.

¹⁰⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

¹⁰⁷ Uo., 6. cikk c) pont.

¹⁰⁸ Uo., 6. cikk d) pont.

¹⁰⁹ Uo., 12. cikk b) pont.

¹¹⁰ C-131/12, *Google Spain SL, Google, Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*, 2014. május 13-ai ítélet.

Az Európai Bíróság szerint a keresőmotorok tevékenysége az irányelv 2. cikkének b) pontja alapján adatkezelést valósít meg, mivel

„az interneten közzétett információk keresése során automatikus, állandó és rendszerezett módon kutatják az internetet, és ezáltal ilyen adatok »gyűjtését« végzik, amelyeket ezt követően ezen indexáló programok keretei között »visszakeresnek«, »rögzítenek« és »rendszerreznak«, szervereiken »tárolnak«, illetve adott esetben – a keresés találati listájaként – felhasználókkal »közölnek«, és »hozzáférhetővé tesznek« a számukra.”¹¹¹

Tevékenységük ugyanakkor eltér a honlapok tartalomszolgáltatóitól, amelyek tevékenységéhez a keresés kapcsolódik.¹¹² A keresőmotorok meghatározó szerepet játszanak az adatok, információk globális terjesztésében, tekintettel azon felhasználókra is, akik nélkülük nem találnának meg bizonyos tartalmakat.¹¹³ A keresőmotor tevékenysége tehát hozzáadódik a weboldalak tartalomszolgáltatóiéhoz, így alkalmas arra, hogy jelentősen érintse a magánélethez és a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat.¹¹⁴ A keresőmotor nem csupán megkönnyíti az információkhoz való hozzáférést, hanem „döntő szerepet játszhat egy adott információ terjesztésében is, és alkalmas arra, hogy az adatokkal jelentősebben befolyásolja a személyek magánélethez való alapvető jogát, mint a honlapon való közzététel”.¹¹⁵ A keresőmotor így kötelezhető az általa kezelt személyes adatok elérhetetlenné tételére, ami csak a találati listából való törlést jelenti, az információ az eredeti helyén (a honlapon) továbbra is elérhető marad. A keresőmotor sem köteles azonban a törlésre, ha „valamilyen sajátos okból kifolyólag, például a közéletben játszott szerepe folytán az érintett alapvető jogaiba való beavatkozást igazolja az említett nyilvánosság ahhoz fűződő nyomós érdeke, hogy a kérdéses információhoz hozzá lehessen férni azáltal, hogy az szerepel a találati listán”.¹¹⁶ A közügyek vitatásának szabadsága tehát az adatvédelemhez fűződő jog korlátja.

A döntés nagy izgalmat keltett, tudományos feldolgozása szinte azonnal megkezdődött,¹¹⁷ és élénk vitát váltott ki. Figyelemre méltó, hogy Mario Costeja nem az eredeti, 1998-ban közölt, az ő régi társadalombiztosítási adósságával és a tulajdonában álló ingatlanok abból következő kényszerárverésével foglalkozó cikket online archívumukban tároló lapok ellen fordult, hanem a keresőmotortól kérte a

¹¹¹ Uo., 28. bek.

¹¹² Uo., 35. bek., 83. bek.

¹¹³ Uo., 36. bek.

¹¹⁴ Uo., 38. bek., 83. bek.

¹¹⁵ Uo., 87. bek.

¹¹⁶ Uo., 97. bek.

¹¹⁷ David LINDSAY: The 'Right to be Forgotten' by Search Engines under Data Privacy Law: A Legal Analysis of the *Costeja* Ruling. 6(2) *Journal of Media Law* (2014) 159.

linkek elérhetetlenné tételét. Ez önmagában jelzi a Google nyilvánosságban betöltött szerepének súlyát. Az internetes archívumot senki nem kutatja át, és ha – mint Filippo Fontanelli megjegyzi – a Google csak a 23. oldalon listázta volna ki az érintett cikket, feltehetően Costeját sem zavarta volna a dolog.¹¹⁸ De mivel a Google algoritmusá előkelő helyre tette, könnyen elérhetővé vált az információ róla, így jogi eljárás indulhatott.

Irimi Katsirea attól tart, hogy a döntés logikája – mivel a feledtetéshez való jog kontúrjai bizonytalanok – utóbb továbbterjedhet, akár az online sajtóarchívumokra is.¹¹⁹ Való igaz, a bíróság nem választotta el megnyugtatóan a keresőmotorok találati listáját az archívumoktól. Éppenséggel pusztán az ítélet alapján nehezen lenne indokolható, hogy a nem „releváns” és nem „időszerű” adatokat miért ne kellene azokból is törölni. Oster is megjegyzi, hogy a döntés alig foglalkozik a szólásszabadság kérdésével (a fent általunk is idézett rész tesz említést a nyilvánosság érdekeről).¹²⁰

Az irányelv 9. cikke felhatalmazást ad a tagállamoknak, hogy mentesítsék az adatvédelemmel kapcsolatos kötelezettségek alól a személyes adatok „újságírás céljából” való feldolgozását:

„A tagállamok e fejezet, a IV. és a VI. fejezet rendelkezései alóli felmentésről, illetve eltérésről kizárólag a személyes adatoknak újságírás vagy irodalmi, illetve művészi kifejezés céljából történő feldolgozása esetén rendelkezhetnek, amennyiben azok a magánélet tisztelgetben tartásához való jognak a szólásszabadságra vonatkozó szabályokkal való összeegyeztetéséhez szükségesek.”

E rendelkezés azonban csak lehetőség, nem kötelezettség az államok részére. Az Európai Bíróság hozzáállásából az is nyilvánvalónak tűnik, hogy a Google általi adatkezelést nem tekinti az újságíráshoz hasonló, azzal analóg tevékenységnek.¹²¹

Éppen ennek a különbségtételnek a megalapozottságát vitatja erőteljesen Post.¹²² Miközben világos, hogy a keresőmotor könnyebben elérhetővé teszi a személyes adatokat (is), nem világos, hogy tevékenysége miért ítélendő meg súlyosabban, mint a sajtóarchívumoké, tekintettel arra is, hogy végeredményben ez utóbbiak te-

¹¹⁸ Filippo FONTANELLI: The Court of Justice of the European Union and the illusion of balancing in Internet-related disputes. In: Oreste POLLICINO – Graziella ROMEO (szerk.): *The Internet and Constitutional Law*. London, Routledge, 2016. 106.

¹¹⁹ Irimi KATSIREA: Search Engines and Press Archives between Memory and Oblivion. 24(1) *European Public Law* (2018) 125.

¹²⁰ Jan OSTER: *European and International Media Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 366.

¹²¹ *Google Spain* (110. lj.) 85. bek.

¹²² POST i. m. (22. lj.) 981.

vékenységének következménye az információ közzététele.¹²³ De nem ez Post fő gondja. Amellett érvel, hogy a Google a kommunikációs infrastruktúra nélkülözhetetlen szereplőjévé vált, ami szükséges az életteli nyilvánosság fenntartásához.¹²⁴ A Google ugyanazon közérdeket szolgálja, mint az újságírás vagy a média általában,¹²⁵ tevékenysége abban hasonlít az újságokéhoz, hogy a nyilvánosságot szolgálja, és a demokratikus közvélemény formálójaként lép fel. A sajtó is ezt teszi azzal, hogy egyébként az újságírók, szerkesztők saját véleményét közli, ami nem áll fenn a keresőmotor esetében, de Post érvelése szerint ez jelen esetben másodlagos szempont, a lényeges a közönség (a felhasználók) információkhoz juttatásában játszott szerep, ami hasonlatossá teszi a két szolgáltatást egymáshoz.¹²⁶

A keresőmotorokkal szembeni, feledtetéshez való jogként elhíresült jogosultság a döntést követően hamar gazdag gyakorlatra tett szert.¹²⁷ A legfőbb nehézséget – nem meglepő módon – az ítéletből következő kötelező mérlegelés elvégzése jelenti, annak megítélése, hogy mennyiben szükséges még a közügyek nyílt vitájához az adott információ kezelése, és mi az, ami ebből a szempontból már nem releváns, idejétmúlt. Az angol jogrendszer is szembesült már a problémával, ami alapján egyedileg szükséges megítélni a kérelmező státusát, a közéletben az ügy idején játszott szerepét és a korábbi információhoz fűződő közérdek erősségét.¹²⁸ Az *NT1 and NT2* ügyben a bíróságnak arra a kérdésre kellett felelnie, hogy a feledtetéshez való jog alkalmazható-e letöltött büntetést érintő ügyekben. Mark Warby bíró szerint az *NT1*-esetben a kereset megalapozatlan volt, mivel a felperes nem felelt meg a *Google Spain* ügyben meghatározott követelményeknek.¹²⁹ Az *NT2*-ügyben a Google révén elérhető információ elvesztette fontosságát, „és a Google keresője felhasználóinak nem fűződik kellő törvényes érdekük a további elérhetővé tételéhez, ezért megfelelő törlési határozatot kell hozni”.¹³⁰

Az *M. L. and W. W. v. Germany* ügyben az EJEB szerint az alperes állam nem sértette meg az EJEE 8. cikkét.¹³¹ A tényállás az *NT1 and NT2* ügyéhez hasonló volt, minthogy a médiában megjelenő közlemények gyilkossági büntetőítéletre vonatkoztak. De ez az ügy nem a keresőmotorok ellen indult: a cikkek ugyan a keresési eredmények között jelentek meg, a felperes a kérelmét Németországban nem a

¹²³ Uo., 1010.

¹²⁴ Uo., 1016.

¹²⁵ Uo., 1041.

¹²⁶ Uo., 1042–1043.

¹²⁷ Theo BERTRAM et al.: *Three Years of the Right to be Forgotten*, <https://elie.net/static/files/three-years-of-the-right-to-be-forgotten/three-years-of-the-right-to-be-forgotten-paper.pdf>

¹²⁸ *NT1 and NT2 v. Google, Inc.* [2018] EWHC 799 (QB). L. Róisín A. COSTELLO: The Right to be Forgotten in Cases Involving Criminal Convictions. 3 *European Human Rights Law Review* (2018) 268.

¹²⁹ *NT1 and NT2 v. Google, Inc.* (128. lj.) 170. bek.

¹³⁰ Uo., 223. bek.

¹³¹ *M. L. and W. W. v. Germany*, no. 60798/10 és 65599/10, 2018. június 28-ai ítélet.

keresőmotoros listázás ellen nyújtotta be. Azonban a döntés megerősítette, hogy elviekben a 8. cikk alapján a keresőmotorokkal szemben is lehet keresetnek helye.¹³² Az EJEB hangsúlyozta, hogy az érdekek mérlegelése különböző eredményekre vezethet attól függően, hogy valaki egy keresőmotor üzemeltetőjével vagy egy elsődleges kiadóval szemben indít törlési kérelmet.¹³³

Az Európai Bíróság döntése a keresőmotorokat lényegében szerkesztői szerepbe kényszerítette, igaz, sajátos, kifordított módon: nem a közzétételről, hanem a törlésről döntenek, és csak saját rendszerük vonatkozásában, amely azonban szinte nélkülözhetetlen a régebbi információk megtalálásához. Bár a Google maga is végez hasonló szerkesztést – tartalmakat szűr, rangsorol, felhasználói elé tár –, azt saját döntése alapján, gazdasági érdekei szerint teszi, ezúttal viszont a jogi szabályozás kényszeríti erre, hasonlóan a rágalmozó keresési eredmények és az automatikus keresési javaslatok eseteihez.

A *Google Spain* ügy még kizárólag a keresőmotor spanyol (.es végződésű) változatára vonatkozott – a spanyol hatóságok nem látták joghatóságukat ennél tágabb körben megalapozhatónak. Kanada Legfelső Bírósága azonban az *Equustek*-ügyben már a Google valamennyi doménje tekintetében elrendelhetőnek látta a linkek törlését, mert más módon – kizárólag a .ca végződésű doménről való elérhetetlenné tétellel – nem lett volna biztosítható a szellemi tulajdon védelméhez fűződő jog.¹³⁴ Bár az *Equustek*-ügy szellemi tulajdonnal kapcsolatos ügy volt, a jövőben a feledtetéshez való jogra nézvést is lehetnek következményei. Ronald Krotoszynski szerint „nagyon valószínűnek tűnik, hogy hasonló elemzés merül fel az olyan, feledtetéshez való joggal kapcsolatos ügyekben, amelyekben a hazai bíróság úgy rendelkezik, hogy nem csak az ő illetékességi területén kell a tartalmat eltávolítani a listáról.”¹³⁵ Krotoszynski szerint a feledtetéshez való joggal összefüggésben ez a megközelítés egy ország polgárainak jogát azokra az információkra fogja korlátozni, amelyeket egy másik ország bírósága megfelelőnek ítél. A törlésre kötelezés terjedelmének kérdése ott fekszik az Európai Bíróság asztalán is, egy oda előzetes döntéshozatalra felterjesztett francia ügyből kifolyólag.¹³⁶

¹³² Hugh TOMLINSON – Aidan WILLS: Case Law, Strasbourg: *ML and WW v Germany*, Article 8 Right to be Forgotten and the Media. *Inform blog*, 2018. július 4., <https://inform.org/2018/07/04/case-law-strasbourg-ml-and-ww-v-germany-article-8-right-to-be-forgotten-and-the-media-hugh-tomlinson-qc-and-aidan-wills>

¹³³ *M. L. and W. W. v. Germany* (131. lj.) 97. bek.

¹³⁴ *Google, Inc. v. Equustek Solutions, Inc.* [2017] SCC 34 [Sup. Ct. (Can)]. L. Michael DOUGLAS: A Global Injunction Against Google. 134 *Law Quarterly Review* (2018) 181.

¹³⁵ Ronald KROTOSZYNSKI: *Privacy, Remedies, and Comity: The Emerging Problem of Global Injunctions*. Kézirat, 22.

¹³⁶ French Court refers 'Right to Be Forgotten' Dispute to Top EU Court. *Reuters.com*, 2017. július 19., <https://www.reuters.com/article/us-google-litigation/french-court-refers-right-to-be-forgotten-dispute-to-top-eu-court-idUSKBN1A41AS>

Az EU adatvédelmi rendelete (GDPR)¹³⁷ – amely a korábbi irányelvet váltotta fel – jelentősen módosítja a feledtetéshez való jog szabályozását. Először is lényeges körülmény, hogy a rendelet a tagállamokban közvetlenül hatályosul, így azzal a szöveggel kell alkalmazni mindenhol, amellyel az EU megalkotta. Másfelől miközben immár elnevezés szerint is említi a feledtetéshez való jogot (a törléshez való jog szinonimájaként), igyekszik erőteljesebb védelemben részesíteni a szólás szabadságát, amikor úgy rendelkezik, hogy a jog nem alkalmazható olyan esetekben, amikor az adatkezelés szükséges a szólásszabadság és a tájékozódáshoz való jog gyakorlásához.¹³⁸ A kivétel elismerése immár a tagállamok kötelezettsége, nem pedig pusztán lehetősége. Az irányelvben szereplő „újságírási cél” bizonytalan értelmezését a szólásszabadság védelme és a felhasználók tájékozódási joga váltotta fel, bár a preambulum továbbra is az előbbiről, továbbá az audiovizuális és sajtóarchívumokról tesz csupán említést.¹³⁹ A feledtetéshez való jog tiszteletben tartása így a GDPR szándéka szerint továbbra is a keresőmotorok kötelezettsége marad, holott a rendelet szövege éppenséggel erősíti a mentesülésük melletti érveket: a keresőmotor bizonyosan képes mind a szólásszabadságot, mind a tájékozódáshoz való jogot szolgálni. Továbbá a rendelet e jogok gyakorlásáról szól, és ezen esetekre kivételt biztosít, ami nem szükségszerűen jelenti a szolgáltató általi joggyakorlást, vonatkozhat a felhasználóra is. Azaz ha a felhasználók érdekei szempontjából vizsgáljuk a kérdést, a rendelet alapján a keresőmotor akár mentesülhetne is a törlési kötelezettség alól, függetlenül attól, hogy a találati listát elismerjük a keresőmotor saját szólásszabadságának gyakorlásaként vagy sem. Abban az esetben nincs ez így, ha a már nem releváns, idejétmúlt információkat nem tekintjük a szólásszabadság gyakorlásához vagy a megfelelő tájékozódáshoz szükségesnek.

Post kritikája tehát tovább élhet a GDPR hatálya alatt is, annyit mindenesetre hozzá kell fűzni, hogy amennyiben a keresőmotorokat a médiához hasonló szolgáltatásnak fogadnánk el, ahogyan javasolja, az csak az Első Alkotmánykiegészítés jogát szem előtt tartva lenne vitán felül állóan kedvező fejlemény a keresőmotorokra nézve. Európában ez a megítélés azonnal felvethetné a médiával szemben megkövetelt közérdekű kötelezettségek rájuk való kiterjesztésének kérdését,¹⁴⁰ ideértve a tartalmi sokszínűséget, a válaszadási jogot és a közönség káros tartalmaktól való megóvását is. A helyzet meglehetősen furcsa: miközben a feledtetéshez való jog egyfajta sajátos szerkesztői szerep felvállalását követeli meg a keresőmotortól,

¹³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679. rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet – General Data Protection Regulation, GDPR).

¹³⁸ Uo., 17. cikk (3) bek. a) pont.

¹³⁹ Uo., (153) preambulumbekzdés.

¹⁴⁰ L. az 1. fejezet 1.5.6. alpontját.

részben ennek a feladatnak a teljesítése az akadály a annak, hogy médiaként tekintünk rá, és így – a médiaszolgáltatás nélkülözhetetlen fogalmi elemének megfelelően – jogi értelemben ténylegesen szerkesztővé váljon.

Az amerikai jogrendszerrel a feledtetéshez való általános jog elismerése idegen, és a CDA 230. szakasza e tekintetben is kizárja a keresőmotorokkal szembeni felelősség megállapíthatóságát. Ugyanakkor figyelemre méltó körülmény, hogy a feledtetéshez való joghoz hasonló jog egyes, szűken körülhatárolt területeken mégiscsak létezhet, mint például a pénzügyi adatok törlését előíró Fair Credit Reporting Act,¹⁴¹ a kiskorúak számára a saját maguk által az interneten közzétett adataik későbbi törléséhez való jogot biztosító kaliforniai törvény¹⁴² és más hasonló előírások, illetve tervezetek.¹⁴³

4.4. A találati lista manipulálása

4.4.1. A keresősemlegesség problémája

A keresőmotorok algoritmusok segítségével működnek, bonyolult beállításokkal, így a keresési kifejezés felhasználó általi beírása és a találati lista keresőmotor általi összeállítása között törtétek csak nehezen – az átlagos felhasználó számára pedig egyáltalán nem – detektálhatók. A felhasználói kérés következtében előáll egy eredmény, de nem tudni, hogyan; ez a 'feketedoboz'-jelenség pedig több szempontból, például a demokratikus nyilvánosságéból is aggodalmat kelt.¹⁴⁴ Először is, a találati lista (a keresőmotor véleménye a weboldalak relevanciájáról) összeállításának szempontjai nincsenek megnyugtató módon tisztázva, ezért nehezen tudható, hogy a keresőmotor manipulálja, félrevezeti-e felhasználóját, vagy valóban a megítélése szerint leginkább releváns találatokat tárja elé. Másodszor, a felhasználó számára releváns tartalmak megtalálásához a felhasználó személyes adatait is felhasználja, keresési előzményeit, internetes böngészését, e-mailjei tartalmát stb. ideértve, ez a gyakorlat pedig a magánszféra sérelmét okozhatja.¹⁴⁵ Harmadszor, az egyénre szabott keresési találat erősíti a „szűrőbuborék-hatást”, avagy a Sunstein-

¹⁴¹ Frank PASQUALE: Reforming the Law of Reputation. 47 *Loyola University Chicago Law Journal* (2015) 515., 530.

¹⁴² California Senate Bill Act, 568 (Privacy: Internet: Minors).

¹⁴³ Lawrence SIRY: Forget Me, Forget Me Not: Reconciling Two Different Paradigms of the Right to Be Forgotten. 103(3) *Kentucky Law Journal* (2014) 311., 331.

¹⁴⁴ Frank PASQUALE: *The Black Box Society. The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2015.

¹⁴⁵ Ira RUBINSTEIN: Regulating Privacy by Design. 26 *Berkeley Technology Law Journal* (2012) 1410.

féle *Daily Me*-ként működik,¹⁴⁶ a felhasználót a saját véleményével azonos vagy összeférő tartalmak körébe zárva, így csorbítva a társadalmi kohéziót és a közügyek értelmes megvitatásának lehetőségét.¹⁴⁷ Grimmelmann tagadja e hatás tényleges meglétét, tekintettel arra a szintén gyakran hangoztatott kritikára, miszerint a keresőmotor a *mainstream*, népszerű és sokak által elért tartalmakat részesíti előnyben, a marginális vagy csak új, kisebb elérésű oldalak nehezen kerülnek a találati lista elejére; Grimmelmann szerint a két kritika egyszerre nem lehet megalapozott.¹⁴⁸

A keresőmotorokról szóló szakirodalom gyakran veti fel a keresőmotorok elfogultságának kérdését. Ezen a lehetséges manipulációt értik, amely a releváns weboldalak háttérbe szorítását, a felhasználó számára kevésbé relevánsak indokolatlan előtérbe helyezését, az organikus és a fizetett találatok közötti különbség elmosódását, azaz a keresőmotorok tevékenységének több elemét érintő problémák összességét jelenti.¹⁴⁹ A manipuláció problémás, mert aláássa a demokráciát, mivel a nyitott és sokszínű nyilvános szféra ellenében hat, ha a keresőmotor – ahelyett, hogy a felhasználó érdeklődését kiszolgálná az igényei szerint – beavatkozik a tartalmak szabad áramlásába, a közönséghez való eljutás folyamatába, illetve ha az elérhető tartalmaknak csupán egy igen kis szeletét listázza ki prominens helyen.¹⁵⁰ Tudható, hogy a felhasználók túlnyomórészt a találati lista tetején található weboldalak közül választanak, így a keresőmotor szükségszerűen a népszerű, sokak számára releváns találatokat helyezi előtérbe¹⁵¹ – ez azonban inkább a felhasználói tudatossággal és a keresőmotor strukturális sajátosságaival, semmint a manipuláció problémájával összefüggő kérdés. Ezen túlmenően versenyjogi, illetve a tisztességes kereskedelmi gyakorlat szempontjából is kritikával illelhető a keresőmotorok tevékenysége: a már népszerű szolgáltatások lista elejére helyezésétől megdő az újak belépési küszöbe,¹⁵² manipuláció esetén pedig a találati lista félrevezetheti a felhasználót, aki így nem szerez tudomást egyes szolgáltatók létezéséről, másokat pedig – amelyek a listán előkelő helyen szerepelnek – a maga számára az indokoltánál relevánsabbnak vélhet.¹⁵³

Mindenesetre a találati listát véleménynek tekintő felfogásnak megfelelően a keresőmotor általi manipuláció – ha meg is valósul – nem vet fel aggályokat.

¹⁴⁶ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, Princeton University Press, 2017.

¹⁴⁷ Eli PARISER: *The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You*. London, Penguin, 2012.

¹⁴⁸ GRIMMELMANN i. m. (16. lj.) 908–909.

¹⁴⁹ BRACHA–PASQUALE i. m. (2. lj.) 1167–1170.

¹⁵⁰ Uo., 1171–1173.

¹⁵¹ HINDMAN i. m. (10. lj.) 68–70.

¹⁵² BRACHA–PASQUALE i. m. (2. lj.) 1174.

¹⁵³ Uo., 1176–1179.

A *Langdon v. Google, Inc.* ügyben a felperes azt sérelmezte,¹⁵⁴ hogy hirdetését a Google nem fogadta be, így nem tudta szolgáltatását fizetett tartalomként népszerűsíteni, továbbá hogy a keresőmotor találati listája eleve az indokoltnál hátrább sorolja a weboldalát. A bíróság szerint a fizetett link közzétételére, illetve a találati lista módosítására kötelezés „kényszerített beszéd” lett volna, amely a keresőmotor szólásszabadságát sértene.¹⁵⁵ Hasonlóképpen, a *Search King* ügyben a bíróság azt állapította meg,¹⁵⁶ hogy a találati lista az egyes weboldalak fontosságáról alkotott vélemény, amely a felhasználói keresésre reflektál.¹⁵⁷ Ha pedig a találati lista alkotmányosan védett vélemény, akkor a tartalma jogi eszközökkel csak kivételesen korlátozható.

Visszajutottunk tehát ahhoz a kérdéshez, hogy a keresőmotor a szólásszabadságát gyakorolja-e tevékenysége végzésekor (amit tesz, az a szólásszabadság hatóköre alá tartozik, vagy csak funkcionális jellegű, információt ad át felhasználói számára), illetve ha igen, akkor véleményének a találati lista (mint ‘újonnan gyártott’ tartalom) vagy pedig a listázott oldalak tartalma (mint közvetített tartalom) minősül. A manipuláció szempontjából közelítve, ha a tevékenységet nem védik a szólásszabadságjogi tételek, akkor szélesebb körű – bár nem korlátlan – beavatkozási lehetőség nyílik, ha azonban igen, akkor a szabályozás lehetősége szűkül, és kivételes esetekre szorítkozik. Ha a találati lista önálló vélemény a keresést indító felhasználó számára leginkább releváns tartalmakról, akkor jellegét tekintve szükségszerűen szubjektív lesz (hiszen a ‘relevancia’ követelménye miatt nem létezhet objektív eredmény, főleg nem egyénre szabva, felhasználónként), amit a szólásszabadság széles körben véd.

A hálózatsemlegesség mintájára, a problémát felismerve született meg a „kérésősemlegesség” kifejezés.¹⁵⁸ A keresőmotorok semlegességét kötelező előírásként látni akarók álláspontja szerint a keresőmotoroknak egyenlő hozzáférést kellene biztosítaniuk valamennyi tartalom számára, és meg kellene tiltani, hogy beavatkozzanak az információáramlásba. Pasquale egyenesen olyan alapvető kulturális és politikai szolgáltatásnak tekinti, amely e jellege miatt szabályozásra szorul.¹⁵⁹ A semlegességre kötelezett keresőmotor egyértelműen semleges közvetítőként viselkedne. Ugyanakkor a keresőmotor nem tud abban az értelemben semleges lenni, mint az internetszolgáltató, elsősorban azért, mert tevékenységének lényege a tartalmak rangsorba helyezése. Ha nem válogat, szelektál, sorol weboldalakat előre és

¹⁵⁴ *Langdon v. Google, Inc.* (24. lj.).

¹⁵⁵ Uo., 629–630.

¹⁵⁶ *Search King* (24. lj.).

¹⁵⁷ 2003 US Dist. LEXIS 27193, 11–12.

¹⁵⁸ KOHL i. m. (42. lj.) 221.

¹⁵⁹ Frank PASQUALE: Dominant Search Engines: An Essential Cultural & Political Facility. In: SZOKA–MARCUS i. m. (6. lj.) 401.

hátra, akkor nem végzi el a feladatát. Más kérdés, hogy a válogatás során adhat-e indokolatlan előnyt egy weboldalnak, vagy sorolhat-e önkényesen hátrább egy másikat.

Grimmelmann elemeire bontja a keresősemlegesség ideálját, és igyekszik minden rész megalapozottságát önállóan is cáfolni.¹⁶⁰ Miközben elismeri, hogy a keresősemlegesség a médiához való hozzáférés jogi eszközökkel való biztosításának régi gondolatából fakad,¹⁶¹ a keresőmotorokra vonatkozó előírások, megítélése szerint, nem a tartalom-előállítók, hanem a felhasználók (a közönség) érdekeinek védelmét célozná.¹⁶² Valójában – vethetnénk közbe – a hozzáférés mindig is egyszerre szolgálta a hozzáférő és az így létrejött tartalom befogadójának érdekeit, ezek nehezen választhatók szét. Grimmelmann többi észrevétele találó: nem lehet az egyenlőség a keresőmotor tevékenységének az alapja, mert lényege a szelekció; nem várhatunk el tőle objektivitást, mert a felhasználó igényeivel kapcsolatban mindig csak találgatni lehet; az elfogultság valójában a keresőmotor alapfunkciója, hiszen rangsort kell felállítania a weboldalak között.¹⁶³ A szerző még a Google-nak oly sokszor felrótt önérdek-érvényesítést (a keresőmotoron keresztül egyéb szolgáltatásainak előtérbe helyezését a versenytársak hasonló szolgáltatásainak háttérbe szorításával) sem tekinti jogi értelemben kezelést igénylő anomáliának, mert egyrészt az a szolgáltatások integrálása esetén javíthatja a keresőmotor-szolgáltatás minőségét, másrészt legtöbbször a Google egyéb szolgáltatásai valóban jobb minőségűek a versenytársakéinál;¹⁶⁴ a piacon való sikeres jelenlét nem kizárólagosan a keresőmotorok által összeállított listákon való pozíciótól függ.

Ha a keresősemlegesség követelményét általános értelemben nem is tartjuk alkalmasnak arra, hogy a jogi szabályozás igénye levezethető legyen belőle, rámutat a lista manipulálásának problematikájára. Grimmelmann egy későbbi írásában már a vele szembeni fellépést sem tartaná megengedhetetlennek. A bíróság a *Search King* ügyben elfogadta a Google azon érvelését, miszerint a találati lista alapvetően szubjektív, így valótlansága nem lehet bizonyítás tárgya,¹⁶⁵ ez pedig a szerkesztőanalógia elfogadására utal, aminek megfelelően tehát a keresőmotor lényegében megkötések nélkül, tetszése szerint állítja össze a találati listát, alakítva ezzel a versengő vállalkozások közötti piaci viszonyokat. Ha azonban a Grimmelmann által felvetett tanácsadó-analógiát alkalmazzuk, és a keresőmotorokat a felhasználók igényeit szolgáló szereplőnek tekintjük, akkor a lista keresőmotor általi manipulálása a felhasználó félrevezetését jelenti. A találati lista ez eset-

¹⁶⁰ GRIMMELMANN i. m. (6. lj.) 442–458.

¹⁶¹ L. az 1. fejezet 4. pontját.

¹⁶² GRIMMELMANN i. m. (6. lj.) 441.

¹⁶³ Uo., 442–447.

¹⁶⁴ Uo., 451–453.

¹⁶⁵ *Search King* (24. lj.) 3–4.

ben is a weboldalnak a felhasználó számára releváns jellegéről alkotott vélemény, és mint ilyen, továbbra is szubjektív, azonban manipuláció alkalmazásával tisztességtelenné, így szabályozhatóvá válik.¹⁶⁶ A találati lista lehet téves, hibás, és mint bármely vélemény, cáfolható, vitatható, elképzelhetően hamis. De ha a keresőmotor azért helyez hátrább egy weboldalt, mert üzemeltetőjét kedvezőtlenebb helyzetbe kívánja hozni a piaci versenyben, miközben tudja, hogy a felhasználó számára relevánsabb lenne a listán elfoglalt helyéhez képest, akkor a találati lista nemcsak hamis, hanem tudatosan hamisít. Ennek megítélése független attól, hogy a tudatos hamisítás utólagos manuális beavatkozásnak vagy az algoritmusok alapvető beállításának következtében állt elő. Grimmelmann szerint az ilyen magatartás például a megtévesztés *tortjogi* tényállása alapján lehetne peresíthető.¹⁶⁷

A szerkesztőanalógiát vallók érvei az állami beavatkozással szemben nem szorítkoznak a keresőmotorok szólásszabadságának hangoztatására. Geoffrey Manne és Joshua Wright például amellet érvel, hogy a keresősemlegesség azért sem gyakorlatba átültethető koncepció, mert a keresőmotor tevékenysége olyannyira bonyolult, hogy a felhasználó számára értelmezhetetlen, ami elnehezítené a jogértvényesítést, egy esetleges állami beavatkozás pedig minden bizonnyal több kárt okozna, mint hasznot (a felhasználóknak is); az államot távol kell tartani a keresőmotorok tevékenységétől.¹⁶⁸ Eric Goldman szerint a keresőmotorok elfogultsága szükségszerű és kívánatos, és a felhasználók érdekeit szolgálja a számos irreleváns és öt félrevezetni kívánó információ, tartalom távoltartásával. Az internetes keresés fokozódó egyéniesítése, felhasználókra szabása pedig egyébként is okafogyot-tá teszi az elfogultságra való hivatkozást.¹⁶⁹ Annyit idézzünk fel ehhez, hogy a Sunstein-féle *Daily Me* megvalósulása a keresőmotorok szolgáltatásában egyéb, járulékos károkat okozhat, az adatvédelmi aggályokról nem is beszélve, továbbá hogy az egyéniesítés egyáltalán nem zárja ki a manipuláció lehetőségét, esetleg még bővítheti is, ha immár azt is egyénre szabottan végezheti a keresőmotor.

4.4.2. Külső manipuláció

A találati lista kívülről is manipulálható, bár ahogy a keresőmotorok egyre kifinomultabbak lesznek, a külső beavatkozás úgy válik egyre nehezebbé. A beavatkozás leggyakoribb motivációja a találati lista elejére kerüléshez fűződik, aminek érdeké-

¹⁶⁶ GRIMMELMANN i. m. (16. lj.) 912–932.

¹⁶⁷ Uo., 931–932.

¹⁶⁸ Geoffrey A. MANNE – Joshua D. WRIGHT: If Search Neutrality is the Answer, What's the Question? *Columbia Business Law Review* (2012) 151., 198–204.

¹⁶⁹ GOLDMAN i. m. (20. lj.) 189.; Eric GOLDMAN: Revisiting Search Engine Bias. 38(1) *William Mitchell Law Review* (2011) 96.

ben keresőoptimalizáló cégek segítenek az őket megbízó vállalkozásoknak a listán előrébb kerülni. Mivel ez a tevékenység a keresőmotorok az adott weboldal relevanciájával kapcsolatos véleményét igyekeznek 'megkerülni', ellentétben a keresőmotor érdekeivel, amely így igyekszik küzdeni a befolyásolás ellen, a Google esetében meglehetősen nagy sikerrel.¹⁷⁰

A nyilvánosság befolyásolási kísérletének tekinthető az úgynevezett *Google-bombing* jelensége, ahol többek közös erőfeszítése – saját weboldalaikon linkek elhelyezése – arra irányul, hogy egy keresési kifejezésre egy bizonyos weboldal jelenjen meg a találati lista elején. Ennek első példája az, amikor egy bizonyos Adam Mathes 2001-ben elérte, hogy ha valaki a „tehetségtelen balek” (*talentless hack*) kifejezésre keresett, akkor az egyik barátja weboldala jelent meg a találati lista első helyén. A leghíresebb ilyen eset az volt, amikor politikai aktivisták kampánya oda vezetett, hogy a „szánalmas kudarc” (*miserable failure*) kifejezés beírása után az első keresési eredmény az akkori amerikai elnök, George W. Bush hivatalos oldalára mutasson. Egy másik esetben az volt a cél, hogy aki a „zsidó” szóra keres, ne találkozzon a zsidó származású közéleti személyiségeket listázó jewwatch.com oldallal, amelyet a Google egyébként prominens helyen szerepeltetett a listán.¹⁷¹ A külső manipulációval szembeni védekezés a keresőmotor találati listájának (véleményének) integritása szempontjából kulcskérdés.

4.4.3. Belső manipuláció

A belső manipuláció a keresőmotor olyan beavatkozásait jelenti, ahol a relevancia szempontját háttérbe szorítva a találati lista a keresőmotor szolgáltatója, a vele üzleti kapcsolatban álló hirdetőik vagy más szereplő (például az állam) érdekeinek megfelelően alakul. Ennek leggyakoribb esete az egyes weboldalak hátrásorolása a keresőmotor saját üzleti szempontjainak megfelelően. A Google számos szolgáltatást nyújt az interneten (ár-összehasonlítás, térkép, híraggregátor, fordító, áruház, e-mail stb.), amelyek más szolgáltatásokkal versengenek, és szintén a Google keresőjén keresztül (is) próbálnak eljutni a széles közönséghez. Ha a Google ezek weblapját hátra helyezi a találati listán, azzal elzárja előlük potenciális ügyfelek jelentős részét. Az amerikai joggyakorlatból ismert ügyek többségében ez az alapprobléma vezetett a peresedéshez. A Search King szintén keresőmotort nyújtott alapszolgáltatásként, majd amikor bevezetett egy olyan új szolgáltatást, amely közvetített a reklámozók és a weboldalak között, és egy linkfarm segítségével kívánta manipulálni a Google keresőmotorját, a Google válaszul lerontotta a Search King

¹⁷⁰ LAIDLAW i. m. (3. lj.) 182.

¹⁷¹ James GRIMMELMANN: The Google Dilemma. 53 *New York Law School Law Review* (2009) 939., 941–944.

weboldalának értékelését a PageRank algoritmusban.¹⁷² A keresőmotor e lépése egyértelmű büntetés a külső manipulációs kísérletért.¹⁷³ A *KinderStart*-ügyben a felperes úgynevezett vertikális keresőszolgáltatást működtetett, amelyen keresztül a gyermekek számára hasznos vagy nekik szóló tartalmakat lehetett megtalálni. A Google, amely piaci vetélytársat látott benne, egyik napról a másikra hátrább sorolta a weboldalt a korábbi tipikus, gyakori keresési kifejezésekre összeállított találati listán.¹⁷⁴ Ahogyan említettük, a bíróságok a Google e lépését a szólás- szabadság gyakorlásának tekintették, olyan véleménynek, amelynek igazsága vagy valótlansága nem is vizsgálható, dacára annak, hogy maga a Google korábban a találati lista objektivitását hirdette.¹⁷⁵

Michael Ballanco szerint amennyiben a találati lista alkotmányosan védett vélemény, akkor abban az esetben, ha a keresőmotor beavatkozása nyomán annak saját szolgáltatásait az indokoltnál előkelőbb helyen listázza ki, illetve mások hasonló szolgáltatásait eltüntetni, az ilyen véleményt kereskedelmi beszédnek kellene minősíteni, ami a vonatkozó elvek és doktrínák alkalmazását is elengedhetlenné tenné.¹⁷⁶ Azaz ha a találati lista félrevezeti a felhasználót, a manipuláció nyomán valótlán képet tár elé, akkor a szólásszabadság korlátozható. Ha egy weboldal a felhasználó számára fontos és releváns – és a Google-nak a legjobb szándéka mellett, saját szolgáltatása manipulálása nélkül ezt is kellene gondolnia –, akkor a találati listán való hátrásorolása lényegében valótlán állítás.¹⁷⁷

A legtöbben versenyjogi problémát látnak a Google említett gyakorlatában. Bár az amerikai Federal Trade Commission végül nem állapított meg a szolgáltató részéről versenykorlátozó gyakorlatot,¹⁷⁸ egyes szerzők nem zárják ki annak lehetőségét.¹⁷⁹ Az Európai Bizottság pedig 2017-ben 2,42 milliárd eurós bírságot szabott ki a Google-ra, mert megsértette az EU trösztellenes szabályait. A társaság visszaélt keresőmotorja piaci erőfölényével, amikor jogsértő módon előnyt biztosított egy másik szolgáltatásának, az ár-összehasonlítójának.¹⁸⁰ A Google 2018 júliusában

¹⁷² *Search King* (24. lj.) 1–2.

¹⁷³ Jennifer A. CHANDLER: A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet. 35 *Hofstra Law Review* (2007) 1095., 1110–1111.

¹⁷⁴ *Kinderstart.com, LLC v. Google, Inc.* C 06-2057 JF (RS) (ND Ca., 2007. március 16.) 2.

¹⁷⁵ James GRIMMELMANN: The Structure of Search Engine Law. 93 *Iowa Law Review* (2007) 1., 59.

¹⁷⁶ Michael BALLANCO: Searching for the First Amendment: An Inquisitive Free Speech Approach to Search Engine Rankings. 24(1) *George Mason University Civil Rights Law Journal* (2013) 89., 101–111.

¹⁷⁷ GRIMMELMANN i. m. (175. lj.) 60.

¹⁷⁸ WOAN i. m. (31. lj.) 304–315.

¹⁷⁹ Joshua G. HAZAN: Stop Being Evil: A Proposal for Unbiased Google Search. 111 *Michigan Law Review* (2013) 789.

¹⁸⁰ Antitrust: Commission Fines Google €2.42 Billion for Abusing Dominance as Search Engine by Giving Illegal Advantage to Own Comparison Shopping Service. European Commission, 2017. június 27., http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1784_en.htm

csúcsdöntő, 4,34 milliárd eurós bírságot kapott, ezúttal azért, mert versenyellenes korlátozásokat alkalmazott készülégyártókkal és mobilhálózat-üzemeltetőkkel szemben, hogy megőrizze az internetes keresési piacon betöltött szerepét. Bár az ügyek még nem zárultak le véglegesen, úgy tűnik, nem a szólásszabadság joga, hanem a versenyjog lehet az az eszköz, amellyel a jelenlegi szabályozási környezetben hatékonyan fel lehet lépni a Google-lal szemben.

Eltérő jellegű problémát vetnek fel a keresőmotor által fizetett hirdetésként ki-listázott weboldalak. Az egyes keresőszavakhoz, keresési kifejezésekhez hirdetéseket párosít a rendszer, a felhasználó elé a hirdető weboldalait tárva első helyen (például ha valaki a „hűtőszekrény” szóra keres rá, az első 3-4 találat olyan áruházak oldalára mutat, amelyek árulnak hűtőt, és fizettek azért, hogy a listán elöl szerepeljenek). Ez egyértelműen kereskedelmi célú tranzakció, és ezt a felhasználók számára nyilvánvalóvá kell tenni; eltérő esetben, még ha a találati listát véleménynek tekintjük is, sérül a saját szerkesztett és a fizetett tartalom elválasztásának követelménye.¹⁸¹

A manipuláció közvetett módja, ha a Google a fizetett hirdetések megrendeléséből zár ki egy-egy szolgáltatást. Egy abortuszellenes szervezet próbálkozott azzal, hogy a Google AdWords szolgáltatásának segítségével az „abortuszklinika” keresőszóval összekapcsolva saját weboldalát népszerűsítse, amelyen az abortuszt elutasító, alternatív megoldásokat kínáló intézményeket gyűjtött össze. A valódi abortuszklinikák panasza szerint a hirdetések megtévesztették a keresőmotor felhasználóit. A Google e panaszt elfogadva törölte a szóban forgó hirdetéseket, ezzel pedig közvetve állást foglalt egy fontos közéleti kérdésben. A törlés alapja ugyan a megtévesztő reklám elleni fellépés volt, a téma érzékenysége tekintettel mégiscsak zavaró látni, hogy a látszólag elfogulatlan keresőmotor megakadályozta a szólásszabadság ilyenén való gyakorlását.¹⁸² Ennél egyértelműbben elítélhető eseteket is bőven tárgyal a szakirodalom: politikai tartalmak reklám formájában való listázásának elutasítása (például a guantánamói és az Abu Graib-i börtönről írt könyv esetében, amelyben a Google a téma ‘érzékenysége’ hivatkozott).¹⁸³ A Google hirdetéskiszolgáló rendszere, a weboldalak és hirdetők között közvetítő AdSense készséggel zárja ki a hirdetők köréből az általa bujának, obszécinnak minősülő művek reklámozóit.¹⁸⁴

¹⁸¹ CHANDLER i. m. (173. lj.) 1113–1115.

¹⁸² Google Removes Anti-Abortion Ads Deemed Deceptive. *Wall Street Journal blogs*, 2014. április 29., <http://blogs.wsj.com/digits/2014/04/29/google-removes-anti-abortion-ads-deemed-deceptive>

¹⁸³ Dawn C. NUNZIATO: The Death of Public Forum in Cyberspace. 20 *Berkeley Technology Law Journal* (2005) 1115., 1124.

¹⁸⁴ Andrew TUTT: The New Speech. 41 *Hastings Constitutional Law Quarterly* (2014) 235., 275.

A Google nem csupán gazdasági, hanem politikai vélemény alapján is szelektál ügyfelei között. A *Langdon-ügy*¹⁸⁵ felperese olyan honlapokat üzemeltett, amelyeken észak-karolinai kormányzati politikusok, illetve Roy Cooper állami főügyész korrupciós ügyeit, valamint a Kínai Népköztársaság kormánya által elkövetett jogsértéseket mutatta be. Ez utóbbi kiváltképpen érzékenyen érintette a Google-t, amelynek akkoriban nagyszabású tervei voltak a kínai piacra való betörés tekintetében. A Google megtagadta a weboldalak népszerűsítését célzó hirdetés befogadását, a bíróság pedig, a *Search King* ügyhöz hasonlóan, mindezt a szólásszabadság által védett tevékenységnek minősítette, kiemelve, hogy az ezzel ellentétes döntés – a reklámok közzétételére kötelezés – úgynevezett kényszerített beszédnek minősülne, amely csak igen kivételes esetben engedhető meg. A keresőmotorok, a médiához hasonlóan, szabadon elutasíthatják a kívülről kapott tartalmak, hirdetések közzétételét.¹⁸⁶

A Google és Kína kapcsolata más szempontból is tanulságos. Amikor a társaság jelen volt a kínai piacon, keresőmotorját a pekingi kormány kérésére saját maga cenzúrázta. Bár a nyugati világban nyújtott szolgáltatása is alkalmaz előzetes szűrést (például pornográf, erőszakos, gyűlölködő tartalmakkal kapcsolatban), ezek igazodnak a felhasználók védelmében gyakorolt észszerű önszabályozás kereteihez, és bár túlterjednek a szólásszabadság doktrínája által megkövetelt korlátozásokon, azaz egyébként jogszerű tartalmak listázását sem teszik lehetővé, önmagában ezzel a gyakorlattal kapcsolatban alkotmányos aggály nemigen vethető fel egészen addig, amíg nem válik a politikai vélemények, a közügyekben való eligazodáshoz szükséges információk terjedésének korlátjává. Grimmelmann példája szemléletes: míg az amerikai felhasználó a „Tienanmen tér” kifejezésre a Google képkeresőjében az 1989-es tüntetések egyszerre tragikus és felemelő képeit kapta, addig a vállalat kínai szolgáltatása kizárólag a térről készült idealizált képeket, turistacsalogató ábrázolásokat kínált – a tankok és a holttestek nyom nélkül eltűntek.¹⁸⁷ A Google javára írandó, hogy néhány év elteltével végül – a kínai kormány megszorodó, saját polgárait érintő adatkérései miatt – elhagyta az országot,¹⁸⁸ de önmagában az, hogy a gyümölcsöző üzleti befektetés érdekében politikai cenzúrára vetemedett, rémisztő képet fest a keresőmotorok hatalmáról és nyilvánosságra gyakorolt befolyásáról.

¹⁸⁵ *Langdon v. Google Corporation Inc., Yahoo! Inc., Microsoft Corporation Inc.* No. 06-319-JJF (2007).

¹⁸⁶ Uo., 7.

¹⁸⁷ GRIMMELMANN i. m. (171. lj.) 947–950.

¹⁸⁸ Google and China. *The New York Times*, 2010. március 23., <https://www.nytimes.com/2010/03/24/opinion/24wed2.html>

A kínai állam által fejlesztett és tulajdonolt keresőmotor ügye is eljutott egy magas szintű amerikai bíróságig. A *Zhang v. Baidu* ügyben¹⁸⁹ egy New York-i székelyű civil szervezet perelte be a kínai Baidu keresőmotor szolgáltatóját, amiért a szervezet által az interneten közzétett, a kínai kormányzattal szemben kritikus tartalmakat a Baidu nem listázta ki keresési eredményei között. A felperes szerint ezzel több szövetségi törvényt is megsértett, egyebek között az összeesküvés szabadságjog megsértésére¹⁹⁰ és a szabadságjog megsértése faji alapon tényállást valószínűsített meg.¹⁹¹ A bíróság ítéletében ezúttal is a keresőmotor javára foglalt állást, rögzítve, hogy a tartalmak közötti szelekció a szolgáltató szólásszabadságának része, és az Első Alkotmánykiegészítés védelmét élvezzi, a keresőmotor döntése pedig szerkesztői döntés.¹⁹² Bár illeszkedik a tárgyban született amerikai bírósági állásfoglalásokhoz, van abban valami borzongató, ahogyan az állami cenzúra ezúttal nem ellenséget, hanem éppen ellenkezőleg, erős szövetségest talál a szólásszabadság jogával kapcsolatos jogi doktrínában.

4.5. Összefoglalás

Ahogyan Kohl megjegyzi, a gazdasági és a kormányzati szereplők egyaránt erős, potenciálisan ellenállhatatlan nyomást gyakorolhatnak a keresőmotorokra, ami felerosítja és a demokrácia számára nemkívánatos irányba terelheti kapuőri szerepüket.¹⁹³

Aligha vitatható, hogy a keresőmotor szerkesztő. Erre utal 1. a felhasználókat sértő (pornográf, erőszakos stb.) tartalmak előzetes, önszabályozáson alapuló szűrése, 2. a szerzői vagy személyiségi jogokat sértő, más szempontból jogellenes tartalmak linkjeinek eltávolításában játszott szerepe és 3. a találati lista saját vagy mások érdekében végzett manipulációjának lehetősége is. Ezen tevékenységek persze nem moshatók össze: az 1. és a 3. a keresőmotor saját döntéséből fakad, a 2. pedig az állam kötelezésére történik. Közös azonban bennük az, hogy a keresőmotor ezekben az esetekben eltér meghirdetett krédójától, és a felhasználó számára leginkább releváns tartalmak listájának összeállítását külső szempontok befolyásolják. Ez pedig egyfajta sajátos szerkesztés, amely, párosulva az internetes nyilvánosságban betöltött kiemelt szereppel, rendkívül befolyásos és a legkevésbé sem passzív szereplővé emeli a keresőmotort.

¹⁸⁹ *Zhang v. Baidu* (24. lj.).

¹⁹⁰ 42 USC § 1985.

¹⁹¹ 42 USC § 1981.

¹⁹² *Zhang v. Baidu* (24. lj.) 6.

¹⁹³ KOHL i. m. (42. lj.) 234.

A tevékenység szerkesztői jellegének elismerése azonban csak az Egyesült Államokban biztosít védelmet a jogi szabályozás beavatkozása alól. Még ha a fejezet elején említett szerkesztőanalógiát fogadjuk is el, az önálló véleménnyel rendelkező, sajátos médiának tekintett keresőmotorokon az európai felfogás szerint a médiaszabályozás főbb elvei, célkitűzései számonkérhetők lesznek. A Grimmelmann által javasolt megoldás, a tanácsadó-analógia gyakorlatba való átültetése viszont az Első Alkotmánykiegészítés hatálya alatt is megnyitná a kaput a szabályozásnak a keresőmotorok területére való beszüremkedéséhez.

5. *Social media* platformok

5.1. Bevezetés

A *social media* platformok az online nyilvánosság első számú terepeivé váltak az elmúlt években. E platformoknak – vagy más néven *social network*öknek – nincs közmegegyezésre számot tartó definíciójuk. Jelen fejezet vonatkozásában idetartozónak tekintjük a videómegosztó portálokat, amelyekre a felhasználók bárki által megtekinthető tartalmakat tölthetnek fel, és azon platformokat, amelyeken a felhasználói tartalom – nemcsak videó, hanem szöveg, kép, linkek, egyéb tartalmak is – alapvetően a felhasználó választotta nyilvánosságához jut el, ahol aztán tovább terjedhet. Hogy pontosan értsük: a fejezet részben azonos megítélés alá helyezi a YouTube-ot, a Facebookot és a Twitter-t. Ennek fő oka, hogy tevékenységük szólás-szabadsággal összefüggő része hasonló és hasonlóan is ítéltető meg. E szolgáltatások mindegyike képes a felhasználói tartalmak korlátozására, és időnként erre a jogi szabályozás kötelezi is. Az Európai Uniónak (EU) az audiovizuális média-szolgáltatásokról (AVMS) szóló új irányelve¹ is közös szabályokat alkot e két eltérő szolgáltatásra: az irányelv hatálya alá tartozó audiovizuális tartalmak mind a videómegosztó, mind a *social media* platformokon megjelennek.²

Az Európai Bizottság közleménye alapján az online platformok a következőképpen csoportosíthatók: online hirdetési platformok, piacterek, keresőmotorok, *social mediát* és kreatív tartalmat nyújtó médiacsatornák, alkalmazásforgalmazó platformok, kommunikációs szolgáltatások, fizetőrendszerek és az együttműködésen alapuló gazdaság platformjai.³ A *social media* platformok maguk is sokfélék, teljesen

¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv, AVMS irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (új AVMS irányelv).

² Francisco J. C. BLÁZQUEZ et alii: The Legal Framework for Video-Sharing Platforms. *Iris Plus*, 2018-01, <https://rm.coe.int/the-legal-framework-for-video-sharing-platforms/16808b05ee>

³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac. Lehetőség és kihívás Európa számára, COM(2016) 288 végleges, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-288-HU-F1-1.pdf>

egységes megközelítésük emiatt nem lehetséges; nevük ellenére ‘médiának’ hagyományos értelemben nem tekinthetők, a szabályozás több tekintetben mégis akként igyekszik viszonyulni hozzájuk – a tevékenységük során felmerülő, szólásszabadság-relevanciájú problémák pedig alkalmassá teszik őket az együttes áttekintésre. Az államok előtt a platformok vonatkozásában tornyosuló feladat nem csekély: egyszerre kell biztosítani a felhasználók védelmét a beszéd által okozott sérelmekkel szemben, és biztosítani a szólásszabadság védelmét⁴ – e két szempont pedig, mint látni fogjuk, sokszor nehezen összeegyeztethető. Ráadásul e feladatot különösen nehézé teszi az a körülmény, hogy a tartalmak, a felhasználói beszéd megítélésének ügyében az állam átengedi a döntőbíró szerepét maguknak a platformoknak.

5.2. A social media platformok és a demokratikus nyilvánosság

5.2.1. A beszéd új formái és a nyilvánosság kiszélesedése

A *social media* platformok vitathatatlanul alapjaiban rendezték át a nyilvánosság szerkezetét. Ezekon a weboldalakon keresztül tömegek tudják véleményüket közzétenni, mások véleményét megismerni, egymással megosztani, kommentálni. A platformokon közzétett tartalmak nyilvánosságának mértéke több változótól függ: többek között a platform méretétől (felhasználói számától), a felhasználó ismerősei számától, illetve az adott tartalom mások általi továbbításának (megosztásának) volumenétől is.

Nemcsak a nyilvánossághoz való hozzáférés módja és a nyilvánosság kategóriája változott meg, hanem a közzétett (*published*) vélemény formája is. Ennek legkézenfekvőbb példája a Facebook „like” gombja általi véleménynyilvánítás. A platformon bármely felhasználó véleményezheti az elé kerülő tartalmakat a „like” gombra kattintással vagy annak megérintésével. 2016-ig ez a szolgáltatás egyetlen érzelmi állapot kifejezését tette lehetővé, nevezetesen, hogy az adott tartalom tetszik a felhasználónak, azóta árnyalhatja véleményét (szereti, viccesnek tartja, csodálkozik rajta, szomorú vagy mérges miatta). Mivel a Facebook nem kívánja magára haragítani a hirdetők, ezért ‘nem szeretem’ ikont nem kínál fel az egyes tartalmakhoz.⁵

⁴ Recommendation CM/Rec(2012)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services (Adopted by the Committee of Ministers on 4 April 2012 at the 1139th meeting of the Ministers’ Deputies), https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805caa9b, 6. pont.

⁵ Kevin WHIPPS: Facebook is Changing Your Like Button into a Range of Emotions. *Creative Market*, 2016. május 2., <https://creativemarket.com/blog/facebook-is-changing-your-like-button-into-a-range-of-emotions>

De a „like” gomb öskorában az is vitatott volt, hogy alkalmazása egyáltalán véleménynyilvánításnak minősül-e. A *Bland v. Roberts* ügyben az egyik szövetségi kerületi bíróság azt állapította meg, hogy egy tartalom iránti tetszésnyilvánítás (*like*) nem minősül védett beszédnek, mert nincs olyan lényegi tartalma, amely alkotmányos védelemben lenne részesíthető.⁶ Azaz lényegében hiányzik a vélemény tartalma, a „like” gomb megnyomása nem jelent azonosulást az érintett tartalommal. Az ügyben a Hampton város seriffjének megválasztását megelőző kampány idején (a hivatalt közvetlen választás útján töltötték be) a később újraválasztott seriff ellenében indult egy másik jelölt. Ez utóbbi Facebookon elérhető kampányoldalon a seriff hivatalában dolgozó munkatársak egy része tetszésnyilvánítását fejezte ki a „like” gomb megnyomásával. Amikor az újraválasztott seriff ezen dolgozókat nem nevezte ki újból korábbi pozíciójukra, ők pert indítottak egyesülési joguk és szólásszabadságuk megsértésére hivatkozva. A kerületi bíróság elutasította a keresetet, elutasítva a szimbolikus beszéd doktrínájának alkalmazását,⁷ ami a *social media* platformok működését értő szakmai közösségben éles kritikát váltott ki.⁸

A kerületi bíróság döntésével szembeni fellebbezés után a Fourth Circuit megállapította a szólásszabadság megsértését.⁹ A bíróság szerint a „like” gomb alkalmazása szimbolikus beszéd, szavak nélkül is érzékelhető véleményt hordoz, ami hasonló ahhoz, amikor egy választási kampány során az egyik jelölt tábláját az őt támogató polgár kitűzi az előkertjébe (ahogyan az Egyesült Államokban szokás). A munkavállalók érdeke véleményük kinyilvánításában megelőzi a seriff azon érdekét, amely a közösség zavartalan szolgálatához fűződik.

A „like” gomb alkalmazása valóban értékelhető véleményt hordoz, és ezt a fellebbviteli bíróság helyesen ismerte fel. Még akkor is el kell fogadnunk ezt, ha egy – adott esetben hosszú, sokrétű, számos állítást vagy véleményt magába foglaló – tartalomhoz annyit hozzáfűzni, hogy ‘tetszik’ (vagy mérgessé, esetleg szomorúvá tesz), nem tekinthető árnyalt állásfoglalásnak, és aki a tetszésnyilvánítást érzékeli, könnyen elképzelhető, hogy félreérti a felhasználó érzelmi állapotát, vagy jelzéséből téves következtetést von le. Ez azonban nem változtat azon, hogy azt ‘véleményként’ érzékeli, leírt szavak nélkül is; a vélemény megfelelő értelmezése nem lehet feltétele alkotmányos védelmének.

A „like” gomb véleményjellegének kérdése más módon is megközelíthető. Kérdéses, hogy egy adott tartalom linkjének másokkal való megosztása és az azzal kapcsolatos tetszés kinyilvánítása a(z adott esetben jogsértő) tartalom újbóli köz-

⁶ *Bland v. Roberts* 857 F. Supp. 2d 599 (ED Va., 2012).

⁷ L. az 1. fejezet 3.6. alpontját.

⁸ Ira P. ROBBINS: What Is the Meaning of Like: The First Amendment Implications of Social-Media Expression. 7(1) *The Federal Courts Law Review* (2013) 127.; Leigh E. GRAY: Thumb War: The Facebook „Like” Button and Free Speech in the Era of Social Networking. 7 *Charleston Law Review* (2013) 447.

⁹ *Bland v. Roberts* No. 12-1671 (4th Cir. 2013).

zétételének (*reiterate/republish*) számít-e. Egy amerikai ügyben a bíróság ezt elutasította, arra alapozva, hogy a cikk linkjének közzététele nem módosítja a más által közzétett tartalmat, a „like” pedig szintén nem azonos az újraközléssel.¹⁰ Más lehet a helyzet, ha nemcsak a jogsértő tartalom linkjét teszi közzé a felhasználó, hanem a tartalmat magát osztja meg, továbbítja mások felé; ez esetben, mint az angol *McAlpine*-ügy mutatja,¹¹ maga is közzétevővé válik.

De ha a „like” gomb használata vélemény, akkor a szólásszabadság általános korlátai is megfelelően alkalmazandók vele kapcsolatban. Az Első Alkotmánykiegészítés hatályán kívül pedig az amerikaitól eltérő jogrendszerek a személyiségi jogok védelmének szempontját hangsúlyosabban kezelve ítélik meg ezt a kérdést. A rágalmozó állítással kapcsolatos „like” – amely tehát a valótlan és sértő állításokkal való egyetértést fejezi ki – maga is rágalmozónak minősülhet.¹²

Miközben a jogalkalmazás a beszéd új formáit azonosítja a nyilvánosság új platformjai hatására, evidensnek vesszük, hogy e fórumok kizárólag pozitív hatást gyakorolnak a közösségi viták körének bővülésére, és a gondolatok piacán megmértető vélemények mennyiségének növeléséhez járulnak hozzá. Egyes kutatások azonban arra következtetnek, hogy a *social media* jellegénél fogva a felhasználók véleményének elhallgatását is elősegítheti. A Pew Research tanulmánya ezt a „csend spiráljának” nevezi, és a Snowden-botrány példáján keresztül azt állítja, hogy a felhasználók kevésbé szívesen tárgyalták az ügyet a *social mediában*, mint személyes beszélgetésekkor, a platformok pedig nem jelentettek valós alternatív lehetőséget azok számára, akik nem szerettek volna személyesen szót váltani az ügyről (aki nem beszélt róla ismerőseivel, az nem is posztolt róla a *social mediára*). A kutatás szerint azok, akiknek a véleménye nem azonos a többségével, a családi vacsoraasztalnál éppúgy csöndben maradnak, mint a Facebookon.¹³ A példa arra int, hogy ugyan az új platformok valóban sokkal több és intenzívebb véleménycserét tesznek lehetővé, mint a technológia korábbi vívmányai, nem feltétlenül képesek megszüntetni a véleményformálás korábbi, ‘hagyományos’ akadályait.

¹⁰ Court: Facebook Link, „Like” not Defamation. *Pittsburgh Post-Gazette*, 2015. december 1., <http://www.post-gazette.com/business/legal/2015/12/01/Court-Facebook-link-Like-not-defamation/stories/201512010001>

¹¹ *The Lord McAlpine of West Green v. Sally Bercow* [2013] EWHC 1342 (QB).

¹² Gill GRASSIE: The Traps of Social Media: To „Like” or Not to „Like”. *Oxford University Press blog*, 2017. szeptember 18., <https://blog.oup.com/2017/09/traps-of-social-media/>; Man Fined by Swiss Court for ‘Liking’ Defamatory Comments on Facebook. *The Guardian*, 2017. május 30., <https://www.theguardian.com/technology/2017/may/30/man-fined-swiss-court-liking-defamatory-comments-facebook>

¹³ Keith HAMPTON et alii: Social Media and the „Spiral of Silence”. *Pew Research Center*, 2014. augusztus 26., <http://www.pewinternet.org/2014/08/26/social-media-and-the-spiral-of-silence>

Homályos marad, hogy ez a probléma kezelhető lett volna-e a korábbi kanadai szabályozás szerint. Kanada Legfelső Bíróságának döntése a *Crookes v. Newton* ügyben¹⁴ (amelyben a bíróság úgy ítélte, hogy egy cikkben a hiperhivatkozások önmagukban nem képeznek közzétételt) felveti a kérdést, hogy meddig terjed a véleménynyilvánítás, az újraközlés és a helyeslés határa. A *like*-olás, a *retweetelés* vagy az *emoji* használata tekinthető a véleménynyilvánítás olyan formáinak is, amelyek pozitív cselekvések – nem úgy, mint a hiperhivatkozások –, már amennyiben ezek véleménynyilvánítások. Nyilvánvaló, hogy a kommunikáció e formái közül a *retweetelés* állhat a legközelebb a hiperhivatkozás felhasználásához (a *Crookes*-döntés szerint), és ezért különbséget kell tenni a véleménynyilvánítások e formái között.

5.2.2. A „buborék” és a platformok használatának más pszichés következményei

A korábbi fejezetekben többször is említettük már a ‘szűrőbuborék’-elméletet,¹⁵ amely szerint az internetes kapuőrök a társadalmi kohézió gyengülését idézik elő azzal, hogy felhasználóik számára a tetszésüket bíró, egyetértéssel találkozó tartalmakat teszik leginkább láthatóvá. Ezen tartalmak kiválasztása az egyes felhasználókról gyűjtött adatok értékelése nyomán történik, azaz minél több időt tölt valaki egy adott platformon (vagy minél inkább képes az adott platform rögzíteni az illető egyéb online aktivitását), az annál pontosabban lesz képes meghatározni az egyén érdeklődési körébe tartozó tartalmakat, számára pontosan célzott hirdetéseket kínálni, a Facebook esetében pedig összeállítani hírfolyamát (*news feed*). Az emberi psziché pedig jobban elfogadja azon tartalmakat, amelyek saját véleményét tükrözik vissza, amelyekkel egyetért, a platformok logikája szerint pedig minél inkább ezeket keresi, annál kevésbé lesz minden más – véleményét vitató, más álláspont – számára láthatóvá; ez a Sunstein-féle *Daily Me (Napi Én)*, amelynek legfontosabb támogatói a *social media* platformok.¹⁶

A népszerű elmélet következtetése szerint a *social media* a társadalom kötőszövetét sorvasztja, elnehezítve az eltérő véleménnyel bíró emberek közötti párbeszédet, zárt online „enklávákat” létrehozva, felerősítve a szélsőséges vélemények

¹⁴ *Crookes v. Newton* [2011] SCC 47.

¹⁵ L. a 2. fejezet 1.5.2. alpontját.

¹⁶ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 2017. L. még Peter COE: (Re)embracing Social Responsibility Theory as a Basis for Media Speech: Shifting the Normative Paradigm for a Modern Media. 69(4) *Northern Ireland Legal Quarterly* (2018) 403., 415–416.

hatását.¹⁷ Miközben az internet éppen a médiából korábban kiszoruló polgárok közötti párbeszéd és ezáltal a demokratikus döntéshozatal erősítését ígerte, ma a végtelen mennyiségű és könnyen elérhető információ világában a társadalmi csoportok által használt közös „információs szféra” vagy „digitális agora” hiánya veszélyezteti a demokráciát, amelyek helyett ideológiailag szegregált és egymással konfliktusban lévő véleményközösségek alakulnak ki.¹⁸

A ‘szűrőbuborék’-elméletet elvetők szerint az egyéni felhasználói szokások alapvetően cáfolják a teória feltevéseit, ugyanis az interneten számos hírforrás érhető el, egyetlen platform nem képes enklávéba zárni felhasználóit, akik általában többféle, egymástól független forrásból tájékozódnak.¹⁹ A technológia nem képes csorbítani a demokrácia működését, amíg a felhasználók diverzifikált forrásokból szerzik értesüléseiket. A Facebook által megrendelt kutatás szerint a *news feedet* összeállító algoritmus csak minimális mértékben rostálja ki a felhasználó egyetértésével feltehetően nem találkozó (*cross-cutting*) hírforrásokat, amihez hozzájárulnak a felhasználók más szűrési lehetőségei is, további forrásokat eltávolítva a hírfolyamból, ezzel együtt mindenki jelentős mennyiségű „ideológiailag sokszínű” hírhez jut hozzá a szolgáltatáson keresztül.²⁰ A kutatás metodikáját, így következtetését több szakmai kritika is érte, amely azzal vádolta a Facebookot, hogy a demokrácia iránti felelősségének következményei előli meneküléssel manipulálja a közvéleményt.²¹

A nyilvánosság számára kívánatos lenne, hogy a felhasználók többféle forrásból tájékozódjanak. Persze kérdéses, hogy melyek ezek a források. A felhasználók jó része egyszerre több platformon is aktív, de ezek sokszor hasonló üzleti modell és tartalomrendezési elvek szerint működnek, azaz nem szüntetik meg, sőt inkább kumulálják a buborék-hatást. Kérdés továbbá, hogy nem gyengíti-e a több forrás-

¹⁷ Nathan HELLER: The Failure of Facebook Democracy. *The New Yorker*, 2016. november 18., <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/the-failure-of-facebook-democracy>

¹⁸ Vyacheslav POLONSKI: The Biggest Threat to Democracy? Your Social Media Feed. *World Economic Forum*, 2016. augusztus 4., <https://www.weforum.org/agenda/2016/08/the-biggest-threat-to-democracy-your-social-media-feed>

¹⁹ William H. DUTTON et alii: *Social Shaping of the Politics of Internet Search and Networking: Moving Beyond Filter Bubbles, Echo Chambers, and Fake News*. Quello Center Working Paper No. 2944191.

²⁰ Eytan BAKSHY – Solomon MESSING – Lada A. ADAMIC: Exposure to Ideologically Diverse News and Opinion on Facebook. *Science*, 2015. június 5., science.sciencemag.org/content/348/6239/1130

²¹ Christian SANDVIG: The Facebook „It’s Not Our Fault” Study. *Social Media Collective*, 2015. május 7., <https://socialmediacollective.org/2015/05/07/the-facebook-its-not-our-fault-study>; Eszter HARGITAI: Why doesn’t *Science* Publish Important Methods Info Prominently? *Crooked Timber*, 2015. május 7., <http://crookedtimber.org/2015/05/07/why-doesnt-science-publish-important-methods-info-prominently>

ból való tájékozódás lehetőségét az, ha egy platform akkorára nő, hogy az már önmagában kétségessé teszi a sokszínű tájékozódás reális megvalósulását. 2017-ben az Egyesült Államok felnőtt lakosságának kétharmada tájékozódott közéleti kérdésekben (is) a Facebookról,²² ami nem jelenti azt, hogy máshonnan nem szereztek információt, de a platformon az egyes felhasználók által naponta eltöltött idő mennyisége (a valóságos pszichés függés, amelyet a platform felhasználóiiban kialakít) és a Facebook médiapiacra gyakorolt negatív hatása (a független hírforrások számának csökkenése) miatt kétséges, hogy egy átlagos polgár számára marad-e idő és lehetőség kellő alapossággal máshonnan is tájékozódni. Ha pedig ehhez hozzátesszük, hogy a Facebooknak 2018 második negyedévében 2,23 milliárd aktív (havi) felhasználója volt,²³ akkor a problémát könnyen globális szintre emelhetjük.

A Facebook üzleti modellje arra épül, hogy a felhasználók minél több személyes adatot, tartalmat osszanak meg, és minél intenzívebb interakciót folytassanak egymással, ehhez pedig bizalom szükséges, amit a szolgáltatás manipulatív módon igyekszik felépíteni a felhasználókban.²⁴ A platform próbál pszichés függést is kialakítani bennük, hogy minél gyakrabban és hosszabb ideig használják. Ennek egyik eszköze a már említett „like” gomb, ami a felhasználók emberi gyengeségeit használja ki, és saját tartalmaik vonatkozásában a mások általi elfogadás, szeretet mértékegysége lett – az elfogadás mértékét pedig rendszeresen ellenőrizni kell, és ha nő, akkor az „kis dopaminbombaként” hat.²⁵

Valójában még nehéz megmondani, hogy hosszabb távon milyen módon befolyásolhatja egy platform az emberi agy működését, de az már kiderült, hogy alkalmas az emberek manipulálására, és ez már önmagában is kellően rémisztő. Egy, a Facebook által átadott adatok alapján végzett kutatás szerint ez nem is különösebben nehéz. Az érzelmi hatásokat vizsgáló kísérletben 700 ezer Facebook-felhasználó vett részt anélkül, hogy tudott volna róla.²⁶ A felhasználók hírfolyamát

²² Elisa SHEARER – Jeffrey GOTTFRIED: *News Use Across Social Media Platforms 2017*. Pew Research Center, (2017), http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/13/2017/09/13163032/PJ_17.08.23_socialMediaUpdate_FINAL.pdf

²³ Number of Monthly Active Facebook Users Worldwide as of 2nd Quarter 2018 (in Millions). *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide>

²⁴ Ari E. WALDMAN: Manipulating Trust on Facebook. 29 *Loyola Consumer Law Review* (2016) 175.

²⁵ Olivia SOLON: Ex-Facebook President Sean Parker: Site Made to Exploit Human ‘Vulnerability’. *The Guardian*, 2017. november 9., <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/09/facebook-sean-parker-vulnerability-brain-psychology>

²⁶ Robinson MEYER: Everything We Know About Facebook’s Secret Mood Manipulation Experiment. *The Atlantic*, 2014. június 28., <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2014/06/everything-we-know-about-facebooks-secret-mood-manipulation-experiment/373648>

egy héten át manipulálták: az egyik csoport tagjainak főleg negatív érzelmi töltetű tartalmakat mutattak, a másik csoport tagjai több pozitív tartalommal találkoztak. A több negatív, szomorú, dühöt ébresztő tartalommal szembesülő felhasználók maguk is szomorúbbak és dühösebbek lettek (közzétett tartalmaik tanúsága szerint), a vidámabb tartalmat fogyasztók pedig jókedvűbbek.²⁷

Ha az agyműködés hosszú távú átalakulása a *social media* hatására még nehezen is mérhető – bár egyes értelmezések szerint a Facebook-függőség már önálló pszichiátriai betegségként jelenik meg²⁸ –, a szolgáltatás kialakításában részt vevők közül ma már többen amellet érvelnek, hogy a Facebook az általa létrehozott buborékokkal, érzelmi függőséggel, a platformon töltött idő más hasznos tevékenységektől való elvonásával és a platformon zajló kommunikáció jellegének képtelenségével arra, hogy a közügyek kitárgyalásának fóruma legyen, szétszakítja (*ripping apart*) a társadalmat.²⁹

5.2.3. A *social media* mint közfórum

A *social media* platformok minden negatív jelenség ellenére a nyilvános kommunikáció színterei. Ez a kommunikáció osztozik a szólásszabadság általános korlátaiban,³⁰ illetve támogatja, előmozdítja a hasonlóan gondolkodók egyesülési jogának és gyülekezési jogának gyakorlását.³¹ A *social media* extrém helyzetekben akár jelentős politikai változások segítője is lehet, ahogyan a 2011-es arab tavasz során láthatóvá vált, ahol a kormányellenes fiatal tüntetők a *social medián* keresztül (is) szervezték az utcai eseményeket.³² (Később, párhuzamosan az események ígéreteinek szertefoszlásával, erőteljesen megkérdőjelezték az internet és főként a *social media* az arab tavaszban játszott szerepét.)³³ A *social mediára* értelemszerűen kiterjedő *internet freedom* doktrína az amerikai külpolitika hatékony eszköze az

²⁷ Adam D. I. KRAMER – Jamie E. GUILLORY – Jeffrey T. HANCOCK: *Experimental Evidence of Massive-Scale Emotional Contagion through Social Networks*, <http://www.pnas.org/content/pnas/111/24/8788.full.pdf>

²⁸ Michael FENICHEL: *Facebook Addiction Disorder (FAD)*, <http://www.fenichel.com/facebook>

²⁹ Julia C. WONG: Former Facebook Executive: Social Media is Ripping Society Apart. *The Guardian*, 2017. december 12., <https://www.theguardian.com/technology/2017/dec/11/facebook-former-executive-ripping-society-apart>

³⁰ Benjamin F. JACKSON: Censorship and Freedom of Expression in the Age of Facebook. 44 *New Mexico Law Review* (2014) 121., 136.

³¹ Uo., 137.

³² Russell L. WEAVER: *From Gutenberg to the Internet: Free Speech, Advancing Technology, and the Implications for Democracy*. Durham, NC, Carolina Academic Press, 2013. 74–84.

³³ Paul BERNAL: Publication Review. Free Speech in an Internet Era: Papers from the Free Speech Discussion Forum. C. Walker, R. L. Weaver (eds). *Public Law* (2015) 192., 195.

autoriter rendszerek fellazításában.³⁴ Az internetszabadság vonzó hívószava a politikai beavatkozás szándékát leplezi az amerikai katonai és gazdasági hegemonia fenntartása érdekében.³⁵

A *social media* platformok széles tömegek számára biztosítanak lehetőséget a kommunikációra, sokak számára nélkülözhetetlen eszközök a napi életvitelhez, amelyek azonban bűncselekmények elkövetését is elősegíthetik. Ezzel összefüggésben merül fel a kérdés, hogy ki lehet-e tiltatni e platformokról egyes felhasználókat bűnmegelőzési megfontolásokból. Kiemelten fontos kérdés ez a szexuális bűnözőkkel kapcsolatban, akik könnyedén kerülhetnek kapcsolatba kiskorúakkal a platformokon keresztül. John Hitz amellel érvel, hogy az ilyen bűncselekmények miatt elítéltek – a büntetés végrehajtását követő – általános kitiltása nem fér össze a szólásszabadság védelmével.³⁶ A szexuális bűnözők rehabilitációjuk után teljes joggal gyakorolhatják e jogukat;³⁷ kitiltásuk az általánosan – azaz nem csak kiskorúak által – használt platformokról az amerikai doktrína szerint tartalomsemleges szóláskorlátozás,³⁸ amely azonban nem kellően szűkre szabott.³⁹

Éppen ez a kérdés került terítékre a szövetségi Legfelső Bíróság előtt a *Packingham v. North Carolina* ügyben,⁴⁰ a második jelentős olyan döntésében, amely a szólásszabadság internetes érvényesülésével foglalkozott, húsz évvel a *Reno v. ACLU* ügyet követően.⁴¹ A többségi véleményt fogalmazó Kennedy bíró az internetet a „modern köztérnek” nevezte, ahol a közösségi véleménycsere zajlik.⁴² Bár az alsóbb fokú bíróság az észak-karolinai törvényt a cselekvés, és nem a beszéd korlátozásának ítélte, így enyhébb mércét alkalmazott rá,⁴³ a Legfelső Bíróság ennek ellenkezőjét gondolta, és a beszéd korlátozásának nem kellően szűkre szabott (*narrowly tailored*) jellege miatt megváltoztatta a döntést.⁴⁴

Azzal, hogy Kennedy bíró az internetet egy fizikai térhez hasonlította, felvethe-tővé vált a közfórumdoktrína (*public forum*) internetre való alkalmazhatóságának

³⁴ Sarah JOSEPH: Social Media, Political Change, and Human Rights. 35 *Boston College International and Comparative Law Review* (2012) 145., 171; Evgeny MOROZOV: *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. New York, PublicAffairs, 2011. 231–234.

³⁵ Yasha LEVINE: *Surveillance Valley: The Secret Military History of the Internet*. New York, PublicAffairs, 2018. 234–236, 247.

³⁶ John HITZ: Removing Disfavored Faces from Facebook: The Freedom of Speech Implications of Banning Sex Offenders from Social Media. 89(3) *Indiana Law Journal* (2014) 1327.

³⁷ Uo., 1341.

³⁸ L. az 1. fejezet 3.1.1. alpontját.

³⁹ HITZ i. m. (36. lj.) 1349–1356.

⁴⁰ *Packingham v. North Carolina* 137 S. Ct. 1730 (2017).

⁴¹ *Reno v. ACLU* 521 US 844 (1997). L. az 1. fejezet 2.5. alpontját.

⁴² *Packingham* (40. lj.) 1737.

⁴³ L. a 2. fejezet 1.6.5. alpontját.

⁴⁴ *Packingham* (40. lj.) 1736–1738.

kérdése. Az amerikai joggyakorlat háromféle közfórumot különböztet meg, amelyekben a szóláskorlátozás megítélése eltérően alakul. Az első a hagyományos közfórum (közterek, utcák, parkok), ahol a szólásszabadság gyakorlása is bevett hagyomány, a második a kijelölt (*designated*) vagy korlátozott (*limited*) közfórum, amely a szólásszabadság gyakorlásának nem hagyományos, de erre a célra kijelölt helye (például előadóterem, amelyek igénybevétele a tulajdonos vagy kezelő hozzájárulásához van kötve), a harmadik pedig a nem nyilvános (*non-public*) fórum, amely nem arra szolgál, hogy ott valaki beszélhessen, de erre mégis sor kerülhet (kórház, börtön, katonai bázis).⁴⁵

Ahogy a fenti sorrendben előrehaladunk, úgy nő a szóláskorlátozás lehetősége. Samuel Alito bíró a *Packingham*-döntéshez fűzött párhuzamos indoklásában vitatta is annak jogosságát, hogy a bíróság az internet egészét utcákhoz és közparkokhoz hasonlítja.⁴⁶ Miközben a hivatalos állami vagy kormányzati szervek által használt *social media* platformokkal kapcsolatban ez joggal merülhet fel, a platformokon zajló kommunikáció és véleménycsere jelentős részben magánjellegű abban az értelemben,⁴⁷ hogy a közfórumdoktrína nem alkalmazható rájuk, azaz a platform egészében véve, felhasználója pedig saját profilja tekintetében szabadon alakíthatja a megszólalás szabályait. A platformokhoz való felhasználói hozzáférést e felfogás szerint az állam jogi eszközökkel nem tilthatja meg, de maga a szolgáltató igen, és legfeljebb a diszkriminációellenes szabályok korlátozzák ebben. E felfogással szemben pedig az hozható fel, hogy a platform ezzel lényegében maga is 'államként' viselkedik, ezért a szólásszabadság védelmét annak korlátozó tevékenységével szemben is alkalmazni lehetne;⁴⁸ mindez azonban már a platformokkal kapcsolatos tulajdonjog korlátozásának kérdését feszegeti. A szólásszabadság tradicionális felfogása szerint a *social media* platform egy magántulajdonú bevásárlóközpont-hoz hasonlítható, ahonnan a tulajdonos vagy üzemeltető bárkit eltávolíthat, ha megsérti a házirendet, illetve a közösségi együttélés általa meghatározott szabályait.⁴⁹ Ebből az a visszás helyzet is előállhat, hogy az egyébként az egyéni szabadság kiteljesedését ígérő szolgáltatások az üzletszerzés reményében hajlandók lehetnek elnyomó rezsimekkel is alkut kötni.⁵⁰

⁴⁵ LyriSSA LIDSKY: Public Forum 2.0. 91 *Boston University Law Review* (2011) 1975, 1980–1992.

⁴⁶ *Packingham* (40. lj.) 1743.

⁴⁷ Uo., Case Note 238.

⁴⁸ Kate KLONICK: The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech. 131 *Harvard Law Review* (2018) 1599., 1609.

⁴⁹ Facebook Is Not the Public Square. *The New York Times*, 2014. december 25., <https://www.nytimes.com/2014/12/26/opinion/facebook-is-not-the-public-square.html>

⁵⁰ Mike ISAAC: Facebook Said to Create Censorship Tool to Get Back Into China. *The New York Times*, 2016. november 22., <https://www.nytimes.com/2016/11/22/technology/facebook-censorship-tool-china.html>

A *social media* platformokat hivatalos intézmények, köztisztviselők is használják, tájékoztatás, vélemények gyűjtése és más hasonló célokból, egy politikus vagy egy önkormányzat hivatalos fiókja pedig más megítélés alá eshet, mint azoké, akik magánszemélyként használják a platformot. Élen jár például a Twitter-használatban Donald Trump amerikai elnök, aki vélelmezhetően már többször megsértette a szolgáltatás beszéddel kapcsolatos szabályait, mégsem tiltották ki a platformról, hiszen amit ott mond, még ha gyalázkodó vagy rágalmazó is, jelentős hírértékkel bír⁵¹ (és persze reklámértékkel a szolgáltatás számára). A kérdés azonban nemcsak az, hogy ő kitiltható-e a Twiterről, hanem az is, hogy ő (illetve fiókja kezelője) eltilthat-e másokat fiókjának, üzeneteinek figyelemmel kísérésétől („követésétől”), ahogyan ez több amerikai polgárral megtörtént. A Twitter és felhasználója viszonyában az uralkodó felfogás értelmében a közfórumdoktrína nem alkalmazható, de felhasználó és felhasználó között, ha az egyik egy választott politikus, akkor már igen. Vagyis az a felület, amelyet nyilvános politikai kommunikációra használnak egy *social media* platformon, lehet közfórum.⁵²

Ezt erősítette meg Trump ügyében az egyik kerületi bíróság.⁵³ Az elnökkel és az elnöki Twitter-fiók kezelését végző fehér házi alkalmazottal szemben többen pert indítottak, miután kitiltották őket a fiókról, aminek következtében nem jutottak közvetlenül hozzá az elnöki bejegyzésekhez, nem kommentálhatták őket, nem olvashatták a hozzájuk fűződő kommentfolyamot, így az elnöki kommunikációról csak más ismerőseik kommentjein keresztül szerezhettek tudomást. A bíróság részletesen elemezte a közfórumdoktrína alkalmazhatóságának kérdését, majd megállapította, hogy az elnöki fiók kijelölt vagy korlátozott fórum, amelyről nem lehet kitiltani azokat, akiknek véleménye nem sérti meg a szólásszabadság határait (a kitiltás oka az ügyben érintettek kommentjei voltak, amelyek vitába szálltak az elnöki *tweet*ekben foglaltakkal).⁵⁴ A Fehér Ház nem tulajdonosa a szolgáltatásnak, még az egyetlen Trump-fiók vonatkozásában sem, de az a befolyása, irányítása alatt működik, ez pedig elég a fórum jelleg megállapításához.⁵⁵ A politikai vélemények korlátozása e fórumokon megengedhetetlen⁵⁶ (ami *a contrario* azt is jelenti, hogy ha valaki túllépi a szólásszabadság határait, akkor még politikai szereplő által is kitiltható a felületről).

⁵¹ Jason MURDOCK: Twitter: Why the Social Network Still Won't Ban President Donald Trump. *Newsweek*, 2018. április 11., <https://www.newsweek.com/twitter-why-social-network-still-wont-ban-president-trump-881455>

⁵² LIDSKY i. m. (45. lj.) 1994–2002.

⁵³ *Knight First Amendment Institute at Columbia University v. Trump* No. 17 Civ. 5205 (NRB) (SDNY, 2018. május 23.).

⁵⁴ Uo., 59–62.

⁵⁵ Uo., 41–50.

⁵⁶ Uo., 67–68.

5.2.4. Az ‘olcsó beszéd’ és a hagyományos média

Eugene Volokh 1995-ben tett közzé egy tanulmányt, amelyben az internetes nyilvánosság átalakulásának irányait kívántra megjósolni.⁵⁷ Az általa „olcsó beszédnek” hívott jelenséget üdvözlendő fejleménynek tekintette, amely ahhoz járul hozzá, hogy a korábbi technológiai szűkösséget meghaladva bárki olcsón (vagy akár ingyen) véleményt formálhasson a közélet kérdéseiről közvetítők (televízió, rádió, sajtó) hiányában is, szélesebb és közvetlenebb alapokra helyezve a demokratikus döntéshozatalt.⁵⁸

Ez az „olcsó beszéd” ma, több mint két évtized elteltével nem érzékelhető feltétlenül pozitív jelenségként. A tömeges online véleményközlés lehetősége és a *social media* platformok felvirágzása kikezdte a hagyományos újságírás üzleti modelljét és szakmai követelményeinek érvényesülését. A tényfeltáró újságírás – a reklámbevételek zuhanásával, így a sajtó anyagi megrendülésével – visszaszorult, helyébe pedig a gyors impulzusokra építő, szenzációhajhász tartalom-előállítás lépett. A közönség szokásai átalakultak, és a terjedelmes, alapos cikkeknek (ha megszületnek) nem akad sok (elég) olvasója. Ez a jelenség kedvez a hamis hírek (*fake news*) terjedésének, a lokális hírszolgáltatás visszaszorulása pedig a helyi szintű korrupció növekedésének, a politikai közbeszéd romlásának, a választási kampányok vásári komédiává züllésének és a szélsőségek erősödésének.⁵⁹ Egyes kutatók azt mutatják, hogy az értelmes közbeszédet számos fórumon kikezdő névtelen „trollok” a felhasználók szerint nem fegyelmezhetők, nem távolíthatók el, kezelésükre nincs jó megoldás. A trollok pedig provokálnak, gyalázkodnak és ellehetetlenítik az előremutató vitát. Ráadásul a *social media* platformoknak ez nem is baj, sőt előnyükre válik: a minél hevültebb, minél aktívabb interakció szolgálja gazdasági érdekeiket, nem pedig a higgadt, nyugodt beszélgetés.⁶⁰

A *social media* mint a hírfogyasztás új eszköze valóban nem kedvez az igazság feltárásának.⁶¹ A Facebook hírfolyamában minden hír, származzék hiteles vagy megbízhatatlan forrásból, ugyanúgy jelenik meg, a pletyka, a botrány, a bombasztikus címek és beszámolók pedig kelendőbbek, mint a mobilkészülökön eleve

⁵⁷ Eugene VOLOKH: Cheap Speech and What It Will Do. 104 *The Yale Law Journal* (1995) 1805.

⁵⁸ Uo., 1849.

⁵⁹ Richard L. HASEN: *Cheap Speech and What It Has Done (to American Democracy)*. School of Law, University of California, Irvine, Legal Studies Research Paper Series No. 2017-38. 202–216.

⁶⁰ Lee RAINIE – Janna ANDERSON – Jonathan ALBRIGHT: *The Future of Free Speech, Trolls, Anonymity and Fake News Online*. Pew Research Center (2017), http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2017/03/28162208/PI_2017.03.29_Social-Climate_FINAL.pdf

⁶¹ L. az 1. fejezet 1.1. alpontját. L. még Peter COE: Redefining „Media” Using a „Media-as-a-Constitutional-Component” Concept: An Evaluation of the Need for the European Court of Human Rights to Alter its Understanding of „Media” within a New Media Landscape (2017) 37(1) *Legal Studies* (2017) 25., 42–44.

nehezen is olvasható valódi újságírás, amelynek még meglévő produktumai elvesznek a beláthatatlanul tömeges és percenként gyarapodó információs áradatban. A hírfolyam személyre szabott jellege és az ingyenes és tömegesen elérhető *junk news* elveszi a hagyományos média piacát.⁶² A *social media* bekebelezte a hírek előállítását és fogyasztását; a társadalom tagjait összekötő közös alapok, az „igazság” mibenléte felőli egyetértés gyengül, illetve nem érhető el, ha mindenkinek, de legalábbis minden társadalmi csoportnak megvan a maga „igazsága” az interneten.⁶³ Az intézményesült sajtó visszaszorulásának a helyébe lépő tartalmak precizitása, a tényellenőrzés szakmai követelményei is áldozatul esnek.⁶⁴ A megváltozott piaci környezetben a korábbi közönségigényeknek való megfelelés kényszere is elmúlik, a jogi felelősség érvényesítése pedig elnehezül, amelyek korábban a sajtó egyfajta olvasók általi vagy azok érdekében való elszámoltathatóságát biztosította. A Facebook ráadásul nemcsak a híreket és a hagyományos újságírást kebelezte be, hanem mindent – a politikai kampányok, a bankrendszer, a szórakoztatóipar, a kereskedelem, de még a kormányzat és a nemzetbiztonság sem úgy működnek már, mint a nagy *social media* platformok előtti időben.⁶⁵ A demokráciát szolgáló tartalom- és hírelőállítás támogatása, az információkhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása állami (támogatói és szabályozói) feladatként jelentkezik ebben a médiakörnyezetben.

A *social media* platformok a hamis hírek terjedésének, azaz a valótlan információk szándékos terjesztésének tág teret adnak.⁶⁶ Ez azonban a látszat ellenére nem diszfunkció, amely megfelelő beavatkozással kezelhető, hanem a platformok lényegéből fakadó, szinte elkerülhetetlen következmény.⁶⁷ A felhasználókról tömegesen gyűjtött adatok, információk nyomán lehetővé vált az alapos profilozás, ennek felhasználásával pedig az egyén elé tárt tartalmak algoritmus általi meghatározása és a célzott reklámok elhelyezése – ebben a platformra való minél gyakoribb visszatérés pszichés kényszerének előidézése az egyik döntő faktor. Egy másik a platformok architektúrája, valamint a rajtuk zajló kommunikáció jellege, ami a szenzációhajhász, gyors, rövid ideig érdekes tartalmak terjedését támogatja. Hamis hírek

⁶² Matt TAIBBI: Can We Be Saved From Facebook? *Rolling Stone*, 2018. április 3., <https://www.rollingstone.com/politics/politics-features/can-we-be-saved-from-facebook-629567>

⁶³ Katharine VINER: How Technology Disrupted the Truth. *The Guardian*, 2016. július 12., <https://www.theguardian.com/media/2016/jul/12/how-technology-disrupted-the-truth>

⁶⁴ Lili LEVI: Social Media and the Press. 90 *North Carolina Law Review* (2012) 1531., 1555–1572.

⁶⁵ Emily BELL: Facebook Is Eating the World. *Columbia Journalism Review*, 2016. március 7., https://www.cjr.org/analysis/facebook_and_media.php

⁶⁶ Lili LEVI: Real „Fake News” And Fake „Fake News”. 16 *First Amendment Law Review* (2018) 232.

⁶⁷ Paul BERNAL: Fakebook: Why Facebook Makes the Fake News Problem Inevitable. 69(4) *Northern Ireland Legal Quarterly* (2018) 497.

mindig is voltak, a média kora előtt és a technológiai fejlettség korábbi szakaszaiban is – ami ma más, az a tömegesség és a terjedés sebessége, illetve az a jelenség, hogy az új információs platformok nem véletlenszerűen terjesztenek hamis híreket, hanem ideális terepet biztosítanak a tenyészetükhöz.⁶⁸ A hagyományos média hírforrásként általában a civil újságírókat és a *social mediát* használja, vagyis ahogyan a bloggerek például a hagyományos médiából vagy más bloggerekől szerzett téves vagy megtévesztő információkat adják vissza, úgy a hagyományos média is közölheti a *social mediából* vett értesüléseket.⁶⁹

A *social media* platformok működésének szintén rendkívül aggasztó mellékterméke a brutális bűncselekmények nyilvános elkövetésére ösztönző jelleg. Előfordul, hogy egy gyilkos élőben közvetíti a Facebookon, ahogy lelő egy embert, és így szerez közönséget magának, amelyhez a platform hiányában nem jutna hozzá.⁷⁰ Más felhasználók a mások által elkövetett erőszakos cselekményekről, bűncselekményekről számolnak be, ami bírhat hírértékkel, de az áldozatok méltóságát jobbra figyelmen kívül hagyja.⁷¹ Egyesek dühe éppen a platformszolgáltatók ellen fordul, amikor általuk háttérbe szorítva érzik magukat, mint az a nő, aki a YouTube központjában lövöldözött, mert úgy érezte, hogy a szolgáltató megfosztja őt az általa feltöltött videók után elérhető reklámbevételektől.⁷² A platformok arra is kiválóan alkalmasak, hogy rajtuk alaptalanul lejárássanak embereket, kihasználva a rágalmak gyors terjedését és a cáfolat hatékonyságának gyengeségét.⁷³ A valós véleménycsere és a viták lehetősége mindazonáltal még mindig létezik a *social mediában*, de nem evidensen könnyű e lehetőség kihasználása, és a pletykák, valótlanosságok, „virális tartalmak”, célzott reklámok, algoritmusok által hozott szerkesztői döntések⁷⁴ özönében finoman szólva sem ez a platformok első számú funkciója. A platformok alapvetően alakították át a nyilvános teret; nem csupán lehetőséget adnak a tartalmak megjelenítésére, hanem aktívan formálják a tar-

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ COE i. m. (61. lj.) 414–415.

⁷⁰ Daniel KREPS: Alleged Facebook Killer: What We Know So Far. *Rolling Stone*, 2017. április 18., <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/alleged-facebook-killer-what-we-know-so-far-121260>

⁷¹ Mike ISAAC – Sydney EMBER: Live Footage of Shootings Forces Facebook to Confront New Role. *The New York Times*, 2016. július 8., <https://www.nytimes.com/2016/07/09/technology/facebook-dallas-live-video-breaking-news.html>

⁷² Nick ALLEN: Gun Attacker Compared YouTube to Adolf Hitler, Accusing it of Censorship. *The Daily Telegraph*, 2018. április 5., 14.

⁷³ Vegan YouTube „Drama”: „I Was Falsely Accused of Offering Online Sex”. *BBC*, 2018. június 11., <https://www.bbc.co.uk/news/blogs-trending-44387678>

⁷⁴ Timothy B. LEE: Mark Zuckerberg is in Denial about How Facebook is Harming Our Politics. *Vox*, 2016. november 10., <https://www.vox.com/new-money/2016/11/6/13509854/facebook-politics-news-bad>

talmukat, és kiválogatják a felhasználók elé kerülő információáradatot. Marshall McLuhan igazsága itt is érvényesül,⁷⁵ de már nem a médium, hanem maga „a platform az üzenet”.⁷⁶

5.2.5. Technológiai vagy médiavállalatok?

Vélhetjük úgy is, hogy McLuhan *bon mot*-ja változatlan formában igaz, mert platform = média, igaz, maguk a platformszolgáltatók sokáig ezt egészen máshogy gondolták. A Facebook szinte vallásos dogmaként hirdette magáról, hogy amit szolgáltatásként nyújt, az egy semleges platform, és nincs köze ahhoz, hogy a felhasználói mire és hogyan használják.⁷⁷ A platformon folyó beszélgetések növelhetik például a részvételi arányt egy választáson, de a szolgáltatás maga nem befolyásolja a választás eredményét.⁷⁸ Olyan, mint egy hirdetőtábla, amelyre bárki bármit felírhat vagy kitűzhet. Az elmúlt évek eseményei miatt ez az álláspontja tovább nem tartható. 2016 tavaszán kiderült, hogy a Facebook politikai alapon eltorzítja egyes hírek jelentőségét az ún. Trending Topics szolgáltatásában, hogy felhasználói számára jelentősebbnek vagy éppen kevésbé fontosnak tűnjön némely tartalom, ráadásul ezt tudatosan, manuális eszközökkel, tehát nem egy esetlegesen rosszul beállított algoritmus által idézte elő.⁷⁹ A 2016 végi amerikai elnökválasztás után sokan rótták fel a platformnak, hogy nem tett semmit a valótlan hírek terjedésének megakadályozására, és részben ennek tudták be Trump győzelmét és Clinton vereségét.⁸⁰ Ekkortájt fedezték fel a Macedóniában működő „fake news gyárat”,⁸¹ majd ezt követték az orosz titkosszolgálati beavatkozásról szóló hírek és a mai napig tartó hivatalos vizsgálatok.⁸²

⁷⁵ L. a Bevezetést.

⁷⁶ James GRIMMELMANN: The Platform is the Message. 2 *Georgetown Law Technology Review* (2018) 217.

⁷⁷ Nicholas THOMPSON – Fred VOGELSTEIN: Inside the Two Years That Shook Facebook – And the World. *Wired*, 2018. február 12., <https://www.wired.com/story/inside-facebook-mark-zuckerberg-2-years-of-hell>

⁷⁸ Alexis C. MADRIGAL: The False Dream of a Neutral Facebook. *The Atlantic*, 2017. szeptember 28., <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2017/09/the-false-dream-of-a-neutral-facebook/541404>

⁷⁹ Sam THIELMAN: Facebook News Selection is in Hands of Editors Not Algorithms, Documents Show. *The Guardian*, 2016. május 12., <https://www.theguardian.com/technology/2016/may/12/facebook-trending-news-leaked-documents-editor-guidelines>

⁸⁰ Antonio G. MARTÍNEZ: How Trump Conquered Facebook – Without Russian Ads. *Wires*, 2018. február 18., <https://www.wired.com/story/how-trump-conquered-facebook-without-russian-ads>

⁸¹ Samantha SUBRAMANIAN: Welcome to Veles, Macedonia, Fake News Factory to the World. *Wires*, 2017. február 15., <https://www.wired.com/2017/02/veles-macedonia-fake-news>

⁸² Sheera FRENKEL – Katie BENNER: To Stir Discord in 2016, Russians Turned Most Often to Facebook. *The New York Times*, 2018. február 17., <https://www.nytimes.com/2018/02/17/technology/indictment-russian-tech-facebook.html>

E vádakat – nem is említve a 2018-as *Cambridge Analytica* ügyet, amely a felhasználók személyes adatainak védelméről folytatott vitát is érintette⁸³ – a Facebook már nem háríthatta el azzal, hogy a felhasználóiért nem felelős, és nem maradhatott semleges. A platform 2018-ra eljutott odáig, hogy felelősséggel tartozik a nyilvánosságnak, így a demokráciáért is, hasonlóan a médiához, illetve a kiadókhoz.⁸⁴ Más kérdés, hogy ha egyáltalán lehetséges, miként oldható meg az ilyen jellegű problémák sora, ha egyszer a platform úgy van tervezve, hogy széles és gyorsan kialakuló nyilvánosságot biztosítson a valótlanosságoknak.

De ne felejtjük el azt se, hogy a Facebook már 2016 előtt sem volt semleges platform. Algoritmusai által minden felhasználója számára személyre szabott hírfolyamot állít elő, amelynek beállításai függenek ugyan a felhasználótól is, teljes egészében nem uralható. A hírfolyam beállításai természetesen a platform gazdasági érdekeit szolgálják, ami legitim érdek, de semleges magatartásnak aligha tekinthető. Ráadásul, mint a *Trending Topics* ügyből kiderült, e beállításokat akár politikai manipuláció érdekében is meg lehet változtatni. A *social media* platformok anélkül váltak a hírszolgáltatás legfontosabb helyszíneivé, hogy maguk akár egyetlen hírt is gyűjtenének, egyúttal uralják az online médiaterjesztési piacot is.⁸⁵ Ezenkívül a Facebook tudatosan szelektál a tartalmak között – egyeseket azért töröl, mert a törvény erre kötelezi, másikat azért, mert a saját maga által meghatározott szabályzatot sértik. Csak 2018 első negyedében 583 millió hamis Facebook-fiókot zártak be.⁸⁶ Ahogyan Timothy Berners-Lee fogalmazott, a Facebook milliárdnyi szerkesztői döntést hoz nap mint nap.⁸⁷ (Más platformok, mint például a Twitter, inkább a felhasználóra bízják a hírfolyam összeállítását, de a szerkesztői döntések – a sérelmes tartalom eltávolításáról – azokon is elkerülhetetlenül jelen vannak.)

⁸³ „A Donald Trump választási stábjának és a sikeres Brexit-kampányon is dolgozó adatelemző cég amerikai választók millióinak Facebook-profilját gyűjtötte le – a technikai óriással kapcsolatos eddigi legnagyobb adatvédelmi visszaélés során –, hogy hatékony szoftvert készíthessen annak előrejelzéséhez és befolyásolásához, hogy mi történik a szavazóurnáknál. Egy *whistleblower* elmondta az *Observer*nek, hogy a Cambridge Analytica felhatalmazás nélkül használt fel személyes információkat 2014 elején az amerikai szavazók profilozására szolgáló rendszere felépítéséhez azért, hogy személyre szabott politikai hirdetésekkel lehessen őket megcélozni.” L. Cambridge Analytica Files. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files>

⁸⁴ THOMPSON–VOGELSTEIN i. m. (77. lj.).

⁸⁵ Frederic FILLOUX: How Facebook and Google Now Dominate Media Distribution. *Monday Note*, 2014. október 19., <https://mondaynote.com/how-facebook-and-google-now-dominate-media-distribution-6263365d141a>

⁸⁶ Alex HERN: Facebook Closed 583m Fake Accounts in First Three Months of 2018. *The Guardian*, 2018. május 15., <https://www.theguardian.com/technology/2018/may/15/facebook-closed-583m-fake-accounts-in-first-three-months-of-2018>

⁸⁷ LEE i. m. (74. lj.).

Mára nehezen megkérdőjelezhetővé vált, hogy a platformszolgáltatók a tartalmak felőli döntéshozatal kérdésében hasonlatosak a hagyományos médiához, ennek következtében pedig a szelekcióban manifesztálódó szólásszabadságuk is védelemre érdemes. Ha úgy tetszik, a hírfolyam a Facebook ‘véleménye’ arról, hogy mi érdekelheti leginkább az egyéni felhasználót, és mi szolgálja ezzel összefüggésben leghatékonyabban a platform gazdasági érdekeit. Ha a platformnak véleménye van, akkor az alkotmányos védelmet kap, de a jogi doktrínák megfelelő alkalmazásával korlátozható is.

5.3. A platformok szabályozása a jog eszközeivel

5.3.1. Bevezetés

A *social media* platformok működése nem mentes az állami szabályozástól. A szólásszabadság érvényesülésének és korlátai megfelelő alkalmazásának kérdései a platformokon zajló nyilvános kommunikációval kapcsolatban is felmerülnek; az Egyesült Államok és Európa szabályozása között e tekintetben is jelentős eltérés figyelhető meg. Amikor állami szabályozásról beszélünk, két problémát érdemes elkülöníteni: az egyik a felhasználók egymás közötti vitáinak, illetve jogi felelősségének megítélése, a másik a platformok jogi felelősségének kérdése. A felhasználók egymást az offline világban megszokott módon perelhetik, például rágalmozásért vagy a magánélet megsértése miatt, illetve a bevett módon tehetnek feljelentést, ha bűncselekmény elkövetésére, például gyűlöletbeszédre vagy erőszakra uszításra gyanakszanak. A jogi eljárások ugyanazok, de a *social medián* keresztül történő véleménynyilvánítás módja, formája, hatása és az elért nyilvánosság (így az okozott kár vagy előidézett veszély) eltér az offline közlések hasonló paramétereitől, ezért a szólásszabadság határainak vizsgálatakor figyelemmel kell lenni a *social media* platformon zajló kommunikáció sajátosságaira.

A platformok felelőssége bonyolult kérdés; a platform maga nem a jogsértő vélemény elsődleges közlöje, hanem csak lehetőséget biztosít mások számára a közlésre, maga pedig sorrendbe állítja, megjeleníti a különböző tartalmakat a többi felhasználó számára. Az európai jogi megközelítés szerint azonban részt kell vennie a jogsértő tartalmak eltávolításában, ha ezt elmulasztja, felelőssé válik az adott tartalomért.⁸⁸ Az állami szabályozás így bevonja a megsértett jogok orvoslásának rendszerébe a platformszolgáltatókat is, amelyeknek ezáltal döntést kell hozniuk az érintett tartalom jogszerűsége felől – ezzel a jogalkalmazás mintegy vegyesen álla-

⁸⁸ L. a 2. fejezet 2.5.1. alpontját.

mi (bíróági) és magánkézbe kerül.⁸⁹ Jóval szűkebb terjedelemben, de ez a modell működik az Egyesült Államokban is, a Communications Decency Act (CDA) 230. szakasza által adott felhatalmazás keretei között.⁹⁰ A platformszolgáltatók ezzel a tartalom elérhetősége felől döntő médiavállalatokká válnak, egyúttal a jogalkalmazás és jogérvényesítés fontos szereplőivé is.⁹¹ Ugyan a bíróságok szerepe a *social mediában* zajló viták szólásszabadságjogi szempontú megítélésében természetesen nem elhanyagolható, a platformok moderátorai és jogászai jóval nagyobb befolyást gyakorolnak e viták és a platformokon zajló társalgás szabadságára, mint az e célból fenntartott állami szervezetrendszer.⁹²

5.3.2. Alkalmazandó jogszabályok

A *social media* platformok az EU közös joga szerint tárhelyszolgáltatóknak minősülnek, tekintettel arra, hogy e szolgáltatások a felhasználói tartalmakat saját rendszerükben tárolják, rendezik, elérhetővé teszik, így az elektronikus kereskedelmi irányelv szabályai szerint el kell távolítaniuk azon jogsértő tartalmakat, amelyek ilyen jellegéről tudomást szereznek, de előzetes ellenőrzési vagy általános monitorozási kötelezettség számukra nem írható elő.⁹³ Egy osztrák ügyben, amely az Európai Unió Bíróságán még csak az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésénél tart, az eltávolítási kötelezettség terjedelmével összefüggő kérdés merült fel a Facebook tevékenységét illetően. A kérdés az, hogy az irányelv 14. cikke alapján lehet-e széles körű intézkedésre kötelezni a platformot, nemcsak a konkrét, eltávolítandó tartalmat pontosan megjelölve, hanem az azonos tartalmak jövőbeni újbóli feltöltése esetére is, továbbá nemcsak a teljesen azonos, hanem a „hasonló” tartalmakra is kiterjesztve a szolgáltató eltávolítási kötelezettségét. Sérti-e ez a monitorozási kötelezettség tilalmára vonatkozóan az irányelvben foglaltakat?⁹⁴ Az osztrák bíróság felvetése észszerű, mert ilyen kiterjesztés nélkül, ha mindig csak a konkrétan megjelölt tartalmakat kell eltávolítani, akkor azok terjedési sebessége és könnyű sokszorozódása folytán a jogsértő állapot megszüntetésének ezen eszköze könnyen kiüresedhet.

⁸⁹ Jack BALKIN: Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation. 51 *University of California Davis Law Review* (2018) 1179.

⁹⁰ L. a 2. fejezet 2.5.2. alpontját.

⁹¹ BALKIN i. m. (89. lj.) 1181.

⁹² Marvin AMMORI: The „New” *New York Times*: Free Speech Lawyering In The Age Of Google And Twitter. 127 *Harvard Law Review* (2014) 2259., 2261–2263.

⁹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, Eker. irányelv) 14–15. cikkek. L. a 2. fejezet 2.5.1. alpontját.

⁹⁴ OGH, 6Ob116/17b, 2017. október 25-ei döntés.

Az elektronikus kereskedelmi irányelven felül az általános hatályú jogszabályok szintén vonatkoznak a platformokon zajló kommunikációra, ideértve az adatvédelem, a szerzői jog, a személyiségi jog védelmének szabályait, a közrendvédelmi és büntetőjogi tilalmakat, amelyekkel kapcsolatban a tárhelyszolgáltatóknak sajátos kötelezettségek írhatók elő a sérelmes tartalmak eltávolítására.⁹⁵

A *social medián* keresztül zajló kommunikáció osztozik az offline világban érvényesülő szóláskorlátozásokban.⁹⁶ A *social mediában* gyakorta előforduló sértő magatartások szinte kivétel nélkül beilleszthetők valamely korábban – nem az online világra tekintettel – meghatározott bűncselekményi tényállás alá, tehát alapvetően nem szükséges új tilalmakat felállítani.⁹⁷ Ugyanakkor, mivel e korlátok meghatározása az egyes államok szabályozásához kötött (és a szólásszabadság határait még Európában is csak kisebb részben harmonizálta az EU joga), és mivel a *social media* jellegénél fogva globális, azaz nem törődik az államhatárokkal, e kettősségből számos probléma fakad. Ami például Európában a szólásszabadság által védett vélemény, az egy iszlám államban blaszfémia lehet, amely súlyos büntetésért kiált. Az egységes standard hiánya pedig – mivel egy vitatott tartalom bárhol elérhető, és a platformon gyorsan sokszorozódik és terjed – feszültséghez és erőszakhoz vezethet.⁹⁸ Jó megoldás nincs: sem a szólásszabadság visszaszorulása, sem pedig normáinak másokra kényszerítése nem tekinthető annak. Robert Kahn pedig a holokauszttagadás példáján keresztül azt veti fel, hogy a szóláskorlátozások – részben az egységes standardok hiánya miatt – csak kevésbé hatékonyan tudnak megvalósulni, így egy sérelmes tartalom azon országokba is könnyen eljut, amelyekben az egyébként tiltott, és ezzel a Facebook vagy a YouTube korában nem is igen lehet mit kezdeni. (Lehet persze, földrajzi helyre szabott *geoblocking*gal, de egyedi, gyorsan terjedő tartalmak esetében ez kevésbé hatékony.)⁹⁹ A megoldás szerinte nem a még szigorúbb tiltás, hanem a *social medián* keresztül zajló kommunikáció jellegzetességeinek az elfogadása, és annak tudomásulvétele, hogy nem szabad bízni e platformok vonatkozásában a problémák teljesen megnyugtató jogi rendezésében.

Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló (AVMS) irányelv 2007 óta vonja szabályozás alá a lekérhető médiaszolgáltatásokat, amelyek az interneten keresztül is elérhetők lehetnek, de ezek sorába a *social media* nem illeszthető be. Ennek fő oka az, hogy a lekérhető médiaszolgáltatást nyújtóknak a közzétett tartalmakkal

⁹⁵ L. a 2. fejezet 2.5.1. alpontját.

⁹⁶ Jacob ROWBOTTOM: To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech. 71(2) *Cambridge Law Journal* (2012) 355., 357–366.

⁹⁷ Social Media and Criminal Offences, House of Lords (2014), <https://publications.parliament.uk/pa/ld201415/ldselect/ldcomuni/37/3702.htm>

⁹⁸ Uta KOHL: Islamophobia, „Gross Offensiveness” and the Internet. *Information & Communication Technology Law* (2017), <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13600834.2017.1393936>

⁹⁹ Robert A. KAHN: *Denial, Memory Bans and Social Media*. Kézirat.

kapcsolatban szerkesztői felelőssége van, maga rendeli meg, vásárolja őket, mindenestre dönt a tartalmak közzététele felől,¹⁰⁰ a *social media* ellenben csak platformot biztosít a kommunikációnak, a tartalommal kapcsolatban előzetes döntést általában nem hoz (hozhat, ha előzetes szűrést alkalmaz, de az a tartalmak egy adott körére terjed csak ki).

A platformok térnyerésével, csaknem egy évtizeddel az irányelv előző módosításának lezárulta után világossá vált, hogy a médiaszabályozás ilyen szűk értelmezése nem tartható fenn tovább. Az AVMS irányelv módosítására irányuló, 2016 májusában közzétett javaslat ennek megfelelően bevezette a videómegosztóplatform-szolgáltatás, valamint a videómegosztóplatform-szolgáltató fogalmát.¹⁰¹ A 2018 novemberében végül elfogadott módosítás alapján e szolgáltatással bővült az irányelv tárgyi hatálya:

„»videómegosztóplatform-szolgáltatás«: az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott olyan szolgáltatás, amelynek, vagy amely egy elkülöníthető részének vagy egy alapvető funkciójának elsődleges célja, hogy tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a 2002/21/EK irányelv 2. cikkének a) pontja értelmében vett elektronikus hírközlő hálózatokon keresztül olyan műsorszámokat, illetve felhasználói videókat juttasson el a közönséghez, amelyekért a videómegosztó platform szolgáltatója nem tartozik szerkesztői felelősséggel, és amelyeket a videómegosztó platform szolgáltatója rendszerez például automatikus eszközökkel vagy algoritmusokkal, különösen megjelenítés, címkézés és sorba rendezés révén.”¹⁰²

Bár az eredeti javaslat szerint a *social media* platformok általában véve (az oldalra feltöltött audiovizuális tartalom szempontjából) nem tartoztak volna az irányelv hatálya alá, a jogalkotás folyamatában hamar nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehet kivonni őket a hatály alól, tisztán a valóban elsősorban videómegosztásra szolgáló portálokra fókuszálva (mint például a YouTube).¹⁰³ Az irányelv módosított preambuluma erről így nyilatkozik:

¹⁰⁰ AVMS irányelv (1. lj.) 1. cikk.

¹⁰¹ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. COM/2016/0287 végleges – 2016/0151 (COD) (AVMS javaslat), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0287&from=HU>

¹⁰² Új AVMS irányelv (1. lj.) 1. cikk 1. bek. aa) alpont (a jogszabályhely megjelölése a 2010-es AVMS irányelvhez képest történik, az azon való módosítást jelzi).

¹⁰³ Duncan ROBINSON: Social Networks Face Tougher EU Oversight on Video Content. *Financial Times*, 2017. május 25., <https://www.ft.com/content/d5746e06-3fd7-11e7-82b6-896b95f30f58>

„A videomegosztóplatform-szolgáltatók olyan audiovizuális tartalmakat szolgáltatnak, amelyeket a közönség és különösen a fiatalok egyre nagyobb számban tekintenek meg. Ugyanez igaz a közösségi médiaszolgáltatásokra is, amelyek az információmegosztás, a szórakoztatás és az oktatás fontos médiumává váltak, többek közt azért, hogy műsorszámokhoz és felhasználói videókhoz biztosítanak hozzáférést. A közösségi médiaszolgáltatásoknak a 2010/13/EU irányelv hatálya alá kell tartozniuk, mivel ugyanazért a közönségért és ugyanazon bevételekért versengenek, mint az audiovizuális médiaszolgáltatások. Ezenfelül ezek a szolgáltatások jelentős hatással bírnak annak okán is, hogy megkönnyítik a felhasználók számára más felhasználók véleményének alakítását és befolyásolását. Ennélfogva a kiskorúaknak a káros tartalomtól és az összes polgárnak a gyűlöletre, az erőszakra és a terrorizmusra való uszítástól való védelme érdekében ezeknek a szolgáltatásoknak – amennyiben megfelelnek a videomegosztóplatform-szolgáltatás fogalom meghatározásának – a 2010/13/EU irányelv hatálya alá kell tartozniuk.”¹⁰⁴

A videomegosztó platform kategóriája tehát magában foglalja a *social medián* keresztül közzétett audiovizuális tartalmakat is, dacára a megtevesztő megnevezésnek. Fontos, hogy a bevezetett új fogalom szerint e tartalmakért a szolgáltató nem rendelkezik szerkesztői felelősséggel, tevékenysége során csupán rendszerezi, megjeleníti, címkézi, sorba rendezi őket, de ezzel nem válik médiaszolgáltatóvá.

A módosított irányelv 28b. cikke szerint az elektronikus kereskedelmi irányelv 12–15. cikke (különösen a tárhelyszolgáltatókra vonatkozó előírások és a monitorozási kötelezettség előírásának megtiltása) továbbra is irányadók. A tagállamoknak emellett biztosítaniuk kell, hogy a joghatóságuk alá tartozó videomegosztóplatform-szolgáltatók meghozzák a megfelelő intézkedéseket az alábbiak érdekében:

- a kiskorúak védelme az olyan műsorszámoktól, felhasználói videóktól és audiovizuális kereskedelmi közleményektől, amelyek károsíthatják a fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésüket;
- a közönség védelme az olyan műsorszámoktól, felhasználói videóktól és audiovizuális kereskedelmi közleményektől, amelyek személyek csoportjával vagy egy csoport valamely tagjával szemben erőszakra vagy gyűlöletre uszítanak;
- a közönség védelme az olyan tartalmakat hordozó műsorszámoktól, felhasználói videóktól és audiovizuális kereskedelmi közleményektől, amelyek terjesztése az uniós jog szerint bűncselekménynek minősülő tevékenység, így például terrorista bűncselekmény elkövetésére való nyilvános uszítás az (EU) 2017/541 irányelv 5. cikkében foglaltak szerint, gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmény a 2011/93/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 5. cikk 4. bekezdésében foglaltak szerint, vagy rasszizmussal és idegengyűlölettel kapcsolatos bűncselekmény a 2008/913/IB kerethatározat 1. cikkében foglaltak szerint;

¹⁰⁴ Új AVMS irányelv (1. lj.) (4) preambulumbekzdés.

- megfelelés az AVMS irányelv 9. cikk 1. bekezdésében foglalt követelményeknek (általános és gyermekvédelmi célú korlátozások a kereskedelmi közleményekre vonatkozóan) az általuk forgalmazott, értékesített, illetve szervezett audiovizuális kereskedelmi közlemények tekintetében.

Azt, hogy mi minősül „megfelelő intézkedésnek”, az adott tartalom jellege, az általa potenciálisan okozott ártalom, a védendő személyek kategóriájának jellemzői, valamint a veszélyeztetett jogok és jogos érdekek – többek között a videómegosztó-platform-szolgáltatók és a tartalmat létrehozó, feltöltő, továbbító felhasználók érdekei és a közérdek – fényében kell meghatározni.¹⁰⁵

Az említett intézkedéseknek az irányelv szerint – többek között – az alábbiakra kell kiterjedniük:

- az említett követelmények rögzítése a videómegosztóplatform-szolgáltatások szerződési feltételeiben, valamint e követelmények alkalmazása;
- átlátható és felhasználóbarát mechanizmusok kialakítása és üzemeltetése, amelyek segítségével a videómegosztó platformok felhasználói bejelenthetik vagy megjelölhetik az érintett videómegosztóplatform-szolgáltató számára a kifogásolt jogsértő tartalmat;
- gyermekvédelmi célú életkor-ellenőrző rendszerek kialakítása és üzemeltetése a videómegosztó platformok felhasználói számára azon tartalmak esetében, amelyek visszavethetik a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődését;
- szülői felügyeleti rendszerek biztosítása a gyermekekre káros tartalmak tekintetében;
- a felhasználók által könnyen kezelhető eszközök biztosítása a sérelmes tartalmak azonosítására;
- átlátható, könnyen kezelhető és hatékony eljárások kialakítása és alkalmazása a videómegosztóplatform-szolgáltatók és a felhasználók közötti viták kezelésére és rendezésére;
- a védelmi mechanizmusokkal kapcsolatos felvilágosítás, tájékoztatás, magyarázat nyújtása a szolgáltatók részéről;
- a médiatudatosságot célzó hatékony intézkedések és eszközök, valamint a felhasználók tájékoztatása ezekről az intézkedésekről és eszközökről.¹⁰⁶

Az irányelv új szabályai terjengősnek és részletesnek tűnnek, valójában a nagy platformszolgáltatók többé-kevésbé már korábban is igyekeztek megfelelni a most kötelezővé tett elvárásoknak. A szabályozás eleve a tartalmak egy szűkebb körére (audiovizuális tartalmak) terjed ki, és csak néhány, tartalommal kapcsolatos kérdés (gyermekvédelem, gyűlöletbeszéd, terrorizmus támogatása, gyermekpornográfia,

¹⁰⁵ AVMS javaslat, 28b. cikk 3. bek.

¹⁰⁶ Uo.

népi pirtások tagadása) tekintetében biztosít állami kontrollt a platformszolgáltatók működése felett. Az efféle tartalmakat a platformok jórészt saját szabályzataik alapján amúgy is tiltják, illetve értesülés után eltávolítják őket. Az is igaz persze, hogy nem minden, Európában egyébként tiltott tartalom ütközik e szabályzatokba. Fontos, hogy az irányelv tagállami átültetésétől kezdve a fellépés a platformszolgáltatók számára előírt kötelezettség, és nemcsak az elektronikus kereskedelmi irányelv, hanem az AVMS irányelv alapján is. (A két szabályozás részben párhuzamos vonalon halad, amennyiben általában véve a jogsértő tartalmakat az előbbi szerint el kell távolítani, az utóbbi pedig meghatároz egyes jogsértő tartalmakat, és részletszabályokat is előír a követendő eljárás tekintetében.) Az új AVMS irányelv ezenkívül számos, a szabályok alkalmazhatóságát, illetve a megfelelő eljárás garanciáit megteremtő szabályt tartalmaz.

A 28a. cikk (2) bekezdése a joghatósági kérdéseket igyekszik rendezni az uniós médiaszabályozásra általánosan irányadó letelepedési elvből kiindulva,¹⁰⁷ de rögzítve, hogy:

„Amennyiben egy videomesztóplatform-szolgáltató az 1. bekezdésben foglaltak szerint nem minősül egy adott tagállam területén letelepedettnek, ezen irányelv alkalmazásában mégis az adott tagállam területén letelepedettnek kell tekinteni, ha a videomesztóplatform-szolgáltató

- a) anyavállalkozása vagy leányvállalkozása az adott tagállam területén telepedett le, vagy
- b) egy csoport része, és egy, ugyanahhoz a csoporthoz tartozó másik vállalkozás az adott tagállam területén telepedett le.”

Az, hogy a tagállamok milyen módon implementálják majd az új AVMS irányelv szabályait, és hogyan lehet majd megteremteni az állami rendelkezések közötti harmóniát a részletszabályok tekintetében, továbbá hogy miként lehet majd a nagy platformszolgáltatókat teljes együttműködésre bírni (ami a szabályozás által az államok számára előírt követelmény), a jövő kérdése.

Az Egyesült Államokban egyszerűbb a jogi helyzet: a CDA 230. szakasza a *social media* platformokat is védi az állami beavatkozással szemben.¹⁰⁸ Amennyiben a platformok csak a kereteket biztosítják a tartalmak feltöltéséhez, még ha bátorítják is a felhasználókat a beszédre, és elrendezik az általuk feltöltött tartalmakat, nem lesznek felelősek azok esetleges jogsértő jellege miatt,¹⁰⁹ amennyiben azonban már kontrollálják, generálják e tartalmakat, aktívan szerkesztik, módosít-

¹⁰⁷ L. a 2. fejezet 2.5.1. alpontját.

¹⁰⁸ L. a 2. fejezet 2.5.2. alpontját.

¹⁰⁹ Claire BALLENTINE: Yelp Can't Be Ordered to Remove Negative Posts, California Court Rules. *The New York Times*, 2018. július 3., <https://www.nytimes.com/2018/07/03/technology/yelp-negative-reviews-court-ruling.html>

ják őket, úgy elveszítik immunitásukat.¹¹⁰ De e szabály alóli kivételek köre bővíthető, mint azt a 2018 áprilisában kihirdetett új törvény példája is mutatja, ami a szexuális célú emberkereskedelmet támogató weboldallal – így a tárhelyszolgáltatókkal – szembeni fellépést teszi lehetővé.¹¹¹

5.3.3. Joghatósági kérdések

Változatos joghatósági szabályok alapján lehet fellépni a *social media* platformokon megjelenő jogsértő tartalommal szemben, és az eljárást kezdeményező félnek kiválasztani a perlés megfelelő helyét. Ami a felhasználók egymás közötti jogvitára vonatkozik, az EU-n belül rágalmazási ügyekben a Brüsszel Ia. rendelet szerint kell megállapítani a joghatóságot; a felperes, ha ott kár érte, saját államának bírósága előtt is kezdeményezhet pert.¹¹² A tagállamok ezen túlmenően rendelkezhetnek a harmadik (Unión kívüli) országokban letelepedett felperesek és alperesek perindítási lehetőségeiről; az angol Defamation Act 2013 például szűkíteni kívánja e tekintetben a *forum shopping* jelenségét, és csak akkor teszi lehetővé a perlést, ha Anglia vagy Wales nyilvánvalóan a legmegfelelőbb hely a perindításra.¹¹³

Ami a platformokkal szembeni fellépést illeti, a jogsértő tartalmak eltávolítására vonatkozó kötelezettségüknek az elektronikus kereskedelmi irányelvben foglalt joghatósági szabályoknak megfelelően szerezhető érvény.¹¹⁴ Az irányelv a letelepedési elvet követi, vagyis letelepedettnek minősül az „olyan szolgáltató, amely állandó telephelyen, határozatlan ideig ténylegesen gazdasági tevékenységet végez.”¹¹⁵ A tagállamok „nem korlátozhatják a szabályozott területtel kapcsolatos

¹¹⁰ Tom JACKMAN – Jonathan O’CONNELL: Backpage has Always Claimed it Doesn’t Control Sex-Related Ads. New Documents Show Otherwise. *The Washington Post*, 2017. július 11., https://www.washingtonpost.com/local/public-safety/backpage-has-always-claimed-it-doesnt-control-sex-related-ads-new-documents-show-otherwise/2017/07/10/b3158ef6-553c-11e7-b38e-35fd8e0c288f_story.html?utm_term=.d2d3064b22c8

¹¹¹ Allow States and Victims to Fight Online Sex Trafficking Act of 2017 (FOSTA). L. Trump Signs „FOSTA” Bill Targeting Online Sex Trafficing, Enables States and Victims to Pursue Websites. *The Washington Post*, 2018. április 11., https://www.washingtonpost.com/news/true-crime/wp/2018/04/11/trump-signs-fosta-bill-targeting-online-sex-trafficking-enables-states-and-victims-to-pursue-websites/?noredirect=on&utm_term=.faccd8cf7174

¹¹² Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. L. a 2. fejezet 1.5.3. alpontját.

¹¹³ Defamation Act 2013, 9. szakasz. L. Alex MILLS: The Law Applicable to Cross-Border Defamation on Social Media: Whose Law Governs Free Speech in ‘Facebookistan’? 7(1) *Journal of Media Law* (2015) 1.

¹¹⁴ Anupam CHANDER: Facebookistan. 90 *North Carolina Law Review* (2012) 1807., 1836–1837.

¹¹⁵ Eker. irányelv, 2. cikk c) pont.

okokból az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások másik tagállamból történő nyújtásának szabadságát.”¹¹⁶ Ugyanakkor ettől a szabálytól eltérhetnek, ha ez:

- a közrend védelme (ideértve a bűncselekmények megelőzését, felderítését és üldözését, a kiskorúak védelmét és a faji, nemi, vallási vagy nemzeti alapú gyűlöltre uszítást és az egyének emberi méltóságának megsértése elleni harcot);
- a közegészség védelme (például egyes, egészséget veszélyeztető terméket népszerűsítő reklámok elleni fellépés);
- a közbiztonság (például a terrorizmus elleni küzdelem) vagy
- a fogyasztók védelme (megtévesztő hirdetések) érdekében szükséges.¹¹⁷

Az EU területén legalább telephellyel rendelkező platformszolgáltatók tehát az irányelv hatálya alá tartoznak, tárhelyszolgáltatónak minősülnek, így a feltételek megléte esetén eltávolítási kötelezettségük állhat fenn, amely a székhely vagy telephely szerinti állam bírósága előtt juttatható érvényre, de a tagállamok indokolt esetben és az irányelvben rögzített feltételek mellett maguk is korlátozhatják a platformok működését. Az EU-s jog nem terjed ki a harmadik országokban letelepedett szolgáltatókra, így velük szemben a fellépés feltételeit a tagállamok szabadon határozzák meg.

Az elektronikus kereskedelmi irányelven túl külön joghatósági szabályokat tartalmazhatnak egyes speciális tárgykörű normák. Így például az adatvédelem szabályainak megsértése esetén az adatvédelmi rendeletben foglaltak szerint kell megállapítani a joghatósággal bíró eljáró hatóságot,¹¹⁸ és a sérelmet szenvedett fél lakóhelye is megalapozhatja a joghatóságot.¹¹⁹ Fontos, hogy a platformszolgáltató nem vonhatja ki magát egyoldalúan meghatározott szerződési feltételei által a joghatóság alól.¹²⁰ Hasonlóképpen, a fogyasztóvédelmi szabályok is széles lehetőséget

¹¹⁶ Uo., 3. cikk 2. bek.

¹¹⁷ Uo., 3. cikk 4. bek a) pont.

¹¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR) 55–56. cikk. Már a korábbi adatvédelmi irányelv is biztosított erre lehetőséget, l. pl. a *CG v. Facebook Ireland Ltd.* ügyet (Court of Appeal in Northern Ireland, MOR10142, 21/12/2016) az északír bíróságok előtt.

¹¹⁹ GDPR (118. lj.) 56. cikk 2. bek. L. még *Facebook in Breach of German Data Protection Law. Verbraucherzentrale Bundesverband*, 2018. február 14., https://www.vzbv.de/sites/default/files/downloads/2018/02/14/18-02-12_vzbv_pm_facebook-urteil_en.pdf és *Facebook Loses Belgian Privacy Case, Faces Fine of up to \$125 Million. Reuters*, 2016. február 16., <https://www.reuters.com/article/us-facebook-belgium/facebook-loses-belgian-privacy-case-faces-fine-of-up-to-125-million-idUSKCN1G01LG>

¹²⁰ L. pl. a kanadai döntést: *Douez v. Facebook, Inc.* [2017] SCC 33., <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/16700/index.do>

biztosítanak a sérelmet szenvedett fogyasztóknak a számukra a lehető legkevésbé megterhelő jogérvényesítésre. A már említett Brüsszel Ia. rendelet a székhely, vagy székhely hiányában a fióktelep, képviselő, telephely alapján határozza meg a jogvita helyét, de azzal, hogy a fogyasztó nemcsak abban az államban, hanem a saját lakóhelye szerinti bíróságon is perelhet.¹²¹

A fogyasztó fogalma is lényeges kérdés e tekintetben, hiszen egy platformon regisztrált vagy profilt, fiókot üzemeltető gazdasági vállalkozás nem tartozik a rendelet hatálya alá. Az Európai Unió Bírósága a *Schrems v. Facebook Ireland Ltd.* ügyben elemezte a fogyasztó mibenlétét,¹²² arra jutva, hogy egy Facebook-felhasználó akkor is annak minősül, ha nem kizárólag magántermészetű kommunikációt folytat, hanem könyveket ad ki, előadásokat tart, honlapokat üzemeltet, ezeket a platformon népszerűsíti, ott beszámol róluk, addig, ameddig nem minősül gazdasági szereplőnek (*economic operator*), tehát tevékenységeit nem profitszerzés céljából végzi. Az ismert osztrák adatvédelmi aktivista, Max Schrems így joggal perelte a *social media* platformot az osztrák bíróságok előtt, a fogyasztói szerződésből eredő igényeit érvényesítve.¹²³

A platformok megkísérelhetik általános szerződési feltételeikben előírni a szerződésből eredő jogvitákra alkalmazandó jogot. A Facebook például egy időben azt szerette volna elérni, hogy az esetleges perek csak az Egyesült Államok észak-kaliforniai bíróságán vagy a San Mateo megyében lévő állami bíróságon legyenek indíthatók, az alkalmazandó jog pedig Kalifornia állam joga legyen. Ez nyilvánvalóan megfosztotta volna az európai felhasználókat a jogérvényesítés tényleges lehetőségétől. A platform által meghatározott felhasználási feltételek ma már úgy rendelkeznek, hogy az uniós polgárok – ha fogyasztónak minősülnek – saját államuk bírósága előtt indíthatnak pert, az EU-ban székelő gazdasági szereplők pedig Írországban tehetik ezt meg.¹²⁴ Azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ha valakire fogyasztóként utalnak, akkor azt a jogai korlátozására is használhatják azt sugallva, hogy jogai csak akkor állnak védelem alatt, ha ‘csak’ fogyasztónak minősül, nem pedig embernek, állampolgárnak stb. Csakhogy mindezek egyszerre vagyunk, és rendelkezünk kellene az adott (fogyasztói, emberi, állampolgári) jogokkal, és élveznünk kellene a védelmüket.

¹²¹ Brüsszel Ia. rendelet, 17. cikk 2. bek., 18. cikk 1. bek.

¹²² C-498/16, *Schrems v. Facebook Ireland Ltd.*, 2018. január 25-ei ítélet.

¹²³ Az ügy még a Brüsszel Ia. rendelet hatálybalépését megelőzően, a korábbi szabályozás [Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról] alapján indult, amely azonban a fogyasztói jogvitákra vonatkozó joghatóság tekintetében a későbbi rendeletben szereplőkkel azonos rendelkezéseket tartalmazott.

¹²⁴ <https://www.facebook.com/legal/terms>, 4.4. pont.

5.3.4. Hírnévédelem

A hírnévédelem általános szabályai a *social media* platformokon is érvényesülnek. Értelemszerűen a közügyek megvitatása széles körű szabadságot élvez e fórumokon is.¹²⁵ Ugyanakkor, mivel a hagyományos média szűkítő szerepe a *social mediában* nem érvényesül, így jóval többen formálhatnak véleményt, ám nincs szerkesztői kontroll a közlések felett, a rágalmazás veszélye is jócskán megnő.¹²⁶ A *social mediában* használt és a platformok jellegzetességei által is formált nyelvezet, a kommunikáció új módjai („like”, megosztás, *hashtaggel* való kontextusba helyezés stb.) pedig a hírnévédelem szabályainak alkalmazását is megnehezítik, és szükségessé teszik megfelelő, a platformra adaptált újraértelmezését.

A tradicionális hírnévédelem és a tárhelyszolgáltatók kötelezettségeire vonatkozó szabályok párhuzamosan érvényesülnek, és akár össze is ütközhetnek egymással. Jó példa erre az ír Legfelső Bíróság által eldöntött *Muwema v. Facebook Ireland Ltd.* ügy.¹²⁷ A felperesről rágalmozó állítások jelentek meg a Facebookon, ezért kérte a platformszolgáltatótól az eltávolításukat. Miután az megtagadta a kérés teljesítését, per indult. A bíróság a rágalmozási jog szabályait alkalmazva nem kötelezte a platformot a tartalom eltávolítására, mert passzív magatartása folytán megillette a „véetlen közzététel” (*innocent publication*) védelme.¹²⁸ A szabály alapján az mentesül a felelősség alól, aki 1. nem szerzője, szerkesztője vagy kiadója a sérelmes állításnak; 2. megfelelő gondosságot (*reasonable care*) tanúsított a közléssel kapcsolatban, és 3. nem tudta és nem is kellett tudnia azt, hogy amit tett, az rágalmozó állítások közzétételéhez járult hozzá.¹²⁹ A feltételek konjunktívák, együttesen kell teljesülniük a mentesüléshez. Mint Eoin O’Dell megjegyzi, erősen kétséges, hogy a Facebook értesítését követően a 2. és a 3. feltétel valóban teljesült.¹³⁰ A bíróság az ügyben kitért a tárhelyszolgáltatók eltávolítási kötelezettségére is, ami a rágalmozási joggal párhuzamosan érvényesül. Az alperes arra hivatkozott, hogy nem volt tényleges tudomása arról, hogy a vizsgált tartalom rágalmozó,

¹²⁵ L. *New York Times Co. v. Sullivan* 376 US 254 (1964); *Reynolds v. Times Newspapers Ltd.* [2001] 2 AC 127; Defamation Act 2013, 4. szakasz; *Lingens v. Austria*, no. 9815/82, 1986. július 8-ai ítélet.

¹²⁶ MILLS i. m. (113. lj.) 26.

¹²⁷ *Muwema v. Facebook Ireland Ltd.* [2016] IEHC 519.

¹²⁸ L. az ír Defamation Act 2009 27. szakaszát. Az angol jogban a védelem a „véetlen terjesztés” lenne, l. a Defamation Act 1996 1. szakasz 3. bekezdését.

¹²⁹ Az angol szabály tartalma ugyanez. Megjegyzendő, hogy a kontinentális (civil) jogrendszerekben a jogsértésért való felelősség megállapításának feltétele lehet objektív is, azaz a jogsértő közlés tényén alapul, és legfeljebb azzal menthetné ki magát a platformszolgáltató, hogy nem tekinthető közlőnek a sérelmes kijelentés vonatkozásában.

¹³⁰ Eoin O’DELL: Ireland: Reform of the Law of Defamation – The Defence of Innocent Publication (*Muwema v Facebook*, Part 2). *Inform’s Blog*, 2016. szeptember 29., <https://inform.org/2016/09/29/ireland-reform-of-the-law-of-defamation-the-defence-of-innocent-publication-muwema-v-facebook-part-2-eoin-odell>

így jogsértő lett volna,¹³¹ a bíróság pedig megállapította, hogy az eltávolítási kötelezettség feltételei sem álltak fenn, így a hasonló helyzetekben a sérelmet szenvedett fél szinte védtelenül marad.¹³² (Más kérdés, hogy a bíróság a rágalmozó felhasználó személyazonosságának felperes irányába való felfedésére kötelezte a platformot, ami, ha sikeres, lehetőséget ad a perindításra vele szemben.) O'Dell vitatja ennek a következtetésnek a megalapozottságát,¹³³ de az bizonyos, hogy az író bíróság a tárhelyszolgáltatókra vonatkozó felelősségi szabályok Achilles-sarkára tapintott: a kapuőr nem tudja egyértelműen megállapítani a jogsértő jelleget, ami a túlzott mértékű alkalmazásnak éppúgy teret ad, mint a személyiségi jogi sérelmek orvosolatlanul hagyásának (mint azt az író eset példája mutatja).

Ami az amerikai jogot illeti, a CDA 230. szakasza a hírnévvédelem tekintetében is érvényesül. A bíróságok már meg is erősítették a Facebook immunitását e tekintetben: a platform nem válik tartalomszolgáltatóvá azáltal, hogy ellenőrzi a felhasználók által feltöltött tartalmat, és adott esetben ennek nyomán megtagadja a vizsgált tartalom törlését, azaz magatartása nem teljes egészében passzív a hivatkozott sérelem tekintetében.¹³⁴ Az immunitás nemcsak a platformra, hanem a felhasználókra is kiterjedhet, amennyiben nem maguk tesznek közzé rágalmozó tartalmat, hanem mások sérelmes véleményét továbbítják (a Twitteren *retweetelik* vagy a Facebookon megosztják). A szabály ugyanis a felhasználót is védi, nem csak a platform szolgáltatóját. Bár egy zártkörű e-mail-listát üzemeltető felelősségének kérdését érintette, ezzel analóg a *Batzel v. Smith* döntés,¹³⁵ amely szerint a rágalmozó állítást a listán szereplő tagoknak továbbító üzemeltető e cselekedete tekintetében felhasználónak minősül, és egyedül az eredeti e-mail szerzője vonható felelősségre.¹³⁶

A felhasználók egymás közti jogvitáira nem vonatkozik különös felelősségi szabály, de több szerző arra figyelmeztet, hogy a rágalmozási jog szabályai, doktrínái nem alkalmazhatók maradéktalanul a *social medián* keresztüli társalgásokra, vitákra. LyriSSa Lidsky és RonNell Jones a vélemény fogalmának képlekenységére figyelmeztet, és a *New York Times v. Sullivan* döntésből¹³⁷ eredő tényleges rosszhiszeműség (*actual malice*) megfelelő értelmezésére hív fel ebben a környezetben.¹³⁸

¹³¹ *Muwema v. Facebook Ireland* (127. lj.), 40. bek.

¹³² Uo., 65. bek.

¹³³ O'DELL i. m. (130. lj.).

¹³⁴ L. pl. *Franco Caraccioli v. Facebook, Inc.* 16-15610 (9th Cir. 2017).

¹³⁵ *Batzel v. Smith* 333 F. 3d 1018, 1033 (9th Cir. 2003).

¹³⁶ A továbbítás és a CDA 230. szakasza szerinti immunitás összefüggéseiről I. Daxton R. C. STEWART: When Retweets Attack: Are Twitter Users Liable for Republishing the Defamatory Tweets of Others? 90(2) *Journalism & Mass Communication Quarterly* (2013) 233.

¹³⁷ *New York Times Co. v. Sullivan* (125. lj.). L. az 1. fejezet 3.2. alpontját.

¹³⁸ LyriSSa LIDSKY – RonNell ANDERSEN JONES: Of Reasonable Readers and Unreasonable Speakers: Libel Law in a Networked World. 23 *Virginia Journal of Social Policy and the Law* (2016) 155.

A véleménynek vagy tényállításnak minősítés a rágalalmazási jog egyik kulcskérdése, az előbbi ugyanis – óhatatlan szubjektív jellege, illetve a bizonyítási eljárás alávetés lehetetlensége miatt – jóval szélesebb körben kaphat védelmet.¹³⁹ A megfelelő értékelés nemcsak a közzétett szavak nyelvtani jelentése, hanem a kontextus által is formálódik; a *social medián* keresztüli kommunikáció ebből a szempontból is sajátos jegyekkel bír. Néhány példa a lehetséges problémákra:¹⁴⁰

- a Twitteren érvényesülő karakterlimit eleve kizárja a kifinomult, részletesen megindokolt állásfoglalások közzétételét;
- a linkelés platformokon érvényesülő ‘kulturája’ nehezen teszi lehetővé, hogy a linkelt tartalom, amennyiben maga tényállítást tartalmaz, egyúttal a link elhelyezője általi tényállításának minősüljön;
- az üzenetben elhelyezett *hashtagek* kontextusba helyezik az üzenetet (pl. viccként megjelölve azt), ami adott esetben tompíthatja a sérelmet, így azokat a tényleges üzenettel együtt kell értelmezni;
- a *social media* nyelvezete informális, kötetlen és közönséges, durva, sértő is lehet, ami a platform kontextusában értelmezendő (l. még „*medium is the message*”).¹⁴¹

Ami a tényleges rosszhiszeműség követelményét illeti a közéleti vitákban, Courtney Love, amikor saját korábbi ügyvédje perelte be a Twitteren közzétett rágalalmazás miatt, a bíróság előtt arra hivatkozott, hogy *social media* függősége alakult ki, így pszichés állapota miatt nem lehet tényleges rosszhiszeműséggel vádolni. Lidsky és Jones azonban megjegyzi, hogy a rágalalmazás joga nem ismeri az örültség (*insanity*) védelmét mint a felelősség alóli kivételt.¹⁴²

Megan Richardson a rágalmakkal szembeni „jogon kívüli” megoldásokra hívja fel a figyelmet: a platformokon gyorsan terjedő rágalmakkal szembeni hasonlóan hatékony ellenkampány fontosságára, ami persze a jogi felelősségre vonással való fenyegetést is magában foglalja,¹⁴³ Jacob Rowbottom pedig a professzionális és az amatőr tartalom-előállítók szimbiózisának következményeire figyelmeztet a rágalalmazási jog kontextusában: máshogy tekintünk egy újságíró által írt cikke, készített tartalomra, mint a hozzáfűzött olvasói kommentekre vagy az újbóli megosztáskor tett megjegyzésekre.¹⁴⁴ A rágalalmazási jog ennek ellenére egységes, egyelőre nincs tekintettel ezen újabb kommunikációs formákra és a nyilvános diskurzus

¹³⁹ L. pl. *Karsai v. Hungary*, no. 5380/07, 2009. december 1-jei ítélet.

¹⁴⁰ Uo., 161–173.

¹⁴¹ McLuhan, l. e fejezet 1. pontját.

¹⁴² LIDSKY–ANDERSEN JONES i. m. (138. lj.) 177.

¹⁴³ Megan RICHARDSON: Honour in a Time of Twitter. *5 Journal of Media Law* (2013) 45. A példaként hozott Lord McAlpine azért egy pert is indított, l. *McAlpine v. Bercow* (11. lj.).

¹⁴⁴ Jacob ROWBOTTOM: In the Shadow of the Big Media: Freedom of Expression, Participation and the Production of Knowledge Online. *Public Law* (July 2014) 491.

nyomukban átalakuló stílusára, tartalmára, a közlés folyamatába beépülő szűrők hiányára, és az információkhoz, sőt a valósághoz való eltérő felhasználói, olvasói hozzáállásra.

5.3.5. A magánszféra védelme

Az utóbbi időben az állami beavatkozástól ritkán fenyegetett gondolat szabadság egyértelműen veszélybe került az új platformok működése következtében. A gondolat szabadság lényege, hogy mindenki maga választhassa meg meggyőződését, szabadon alakíthassa ki véleményét a rendelkezésre álló információk alapján – így a jog a magánélet zavartalanságához, a vallásszabadsághoz és a szólásszabadsághoz is kötődik.¹⁴⁵ A *social media* platformok azonban a magánszféra e vetületét kevésbé tartják tiszteletben. Üzleti modelljük a platformokon megjelenő hirdetések célzott terjesztésére épül, amihez ismerni kell a felhasználókat. Ez nemcsak az általuk megosztott, közzétett információkra vonatkozik, amiből a célzott hirdetést lehetővé tevő profiljuk kirajzolódik, hanem a ki nem mondott vagy még meg sem születő gondolataikat is ismerni kell, legalábbis meg kell próbálni kitalálni. Így kerül a felhasználó elé a reklám, amely javaslatot tesz neki arra, hogy mit vegyen meg, melyik szállodában foglaljon szobát, vagy mely weboldalra látogasson el.

A gondolatok nemcsak kitalálhatók, hanem a figyelemfelkeltés által befolyásolhatók, irányíthatók is, amin a felhasználó saját akaratából részben úrrá lehet, de csorbul a teljes döntési szabadsága – minél több információ áll róla rendelkezésre, minél pontosabb a platform által ismert profilja és minél jobban célzott a neki szóló hirdetés, annál inkább.¹⁴⁶ Rendkívül aggályos, hogy az adatgyűjtés a nem közölt, gondolat formájában maradó véleményekre is kiterjedhet; ennek példája az el nem küldött, ki nem posztolt üzenetek, tartalmak elemzésének bevonása a felhasználó profiljának összeállításába.¹⁴⁷ Így az el nem küldött üzenet sem marad teljesen titokban, ami az offline világban pedig általában magától értetődő. A felhasználók túlnyomó többsége azonban különösebb aggály nélkül adja át személyes adatai kezelésének lehetőségét a platformok szolgáltatóinak, cserébe a személyre szabott, kiváló minőségű szolgáltatásért. Ez a jelenség alapjaiban kérdőjelezi meg a magán-

¹⁴⁵ L. az 1. fejezet 2.5. alpontját.

¹⁴⁶ Susie ALEGRE: Rethinking Freedom of Thought for the 21st Century. 3 *European Human Rights Law Review* (2017) 221., 226–227.

¹⁴⁷ Sauvik DAS – Adam KRAMER: Self-Censorship on Facebook. *Proceedings of the Seventh International AAAI Conference on Weblogs and Social Media* (2013), <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM13/paper/viewFile/6093/6350>

szféra-védelem jövőjét, főbb elveinek gyakorlati fenntarthatóságát.¹⁴⁸ Amint azt már láttuk, a platform nemcsak megtippelni képes a felhasználó gondolatait, hanem manipulálni is, amint az a Facebookon zajló hírhedtté vált kísérletből is kiderült.¹⁴⁹

A magánszférával kapcsolatos szokásos problémák kezelése – például bizalmas információk közzététele, képmással való visszaélés – a *social mediá*ban hasonlóan alakul, mint a hírnévvédelem esetében. A magánélet védelmét biztosító eszközök, kártérítési (*tort*) tényállások vagy polgári törvénykönyvbeli rendelkezések alkalmazandók a felhasználók egymás közötti jogvitáira. Ezeknek a megfelelő, a szólásszabadság értékére is tekintettel lévő, a közügyek nyílt vitájának érdekét szem előtt tartó alkalmazása fontos, és nincs ez másként a *social medián* keresztül zajló diskurzusok esetében sem.¹⁵⁰

A platformok általi *privacy*-sértéseket és az adatvédelmi problémákat nem tárgyaljuk itt, mivel csak közvetve érintenek szólásszabadságjogi problémákat. A platform a felhasználóiról gyűjtött adatokat nem teszi közzé, nem hozza nyilvánosságra, igaz, ezek az adatok alapozzák meg utána az érintett felhasználó számára nyújtott szolgáltatás tartalmát – például a Facebook hírfolyamát –, amelyet ha a platform véleményének tekintünk, akkor a szólásszabadságjogi kérdés szorosan összekapcsolhatóvá válik az adatvédelmi problémákkal.¹⁵¹

A *social media* platformok nehezen tudnak megbirkózni az elhunyt felhasználók által a platformra feltöltött adataik halál utáni sorsára vonatkozó kérdésekkel. Az elhunyt fotói, üzenetei, egyéb tartalmi magánélethez való jog szerint a rokonoktól is megvédendő, de ez a szempont sokszor ütközik a családtagok kegyeleti jogaival, az elhunytal kapcsolatos emlékek megőrzésének érdekével; ez a konfliktus elvszerűen szinte feloldhatatlan.¹⁵²

Ahol a platformok felelőssége magánszférasértés tekintetében felmerülhet úgy, hogy annak közvetlen kihatása van a szólásszabadságra, az az elektronikus kereskedelmi irányelvben rögzített értesítési-eltávolítási eljárás, amely hasonlóképpen

¹⁴⁸ L. *The Future of Privacy*. Pew Research Center (2014), http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2014/12/PI_FutureofPrivacy_1218141.pdf

¹⁴⁹ L. e fejezet 2.2. alpontját.

¹⁵⁰ *Von Hannover v. Germany* [2004] EMLR 379; *Campbell v. MGN Ltd.* [2004] UKHL 22.

¹⁵¹ E tekintetben érdekes fejleményt hozott a C-210/16, *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein v. Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH* ügy (2018. június 5-ei ítélet [GC]), amelyben az Európai Unió Bírósága megállapította, hogy egy Facebookon nyitott rajongói oldal adminisztrátorai által a felhasználókról kezelt adatokkal kapcsolatos, a Facebook által elkövetett adatvédelmi jogsértésért nemcsak a platform, hanem az oldal adminisztrátorai is felelősek.

¹⁵² L. Damien MCCALLIG: Facebook after Death: An Evolving Policy in a Social Network. 22 *International Journal of Law & Information Technology* (2014) 107.; Bo ZHAO: Posthumous Defamation and Posthumous Privacy Cases in the Digital Age. 3 *Savannah Law Review* (2016) 15.

alkalmazandó, mint bármely más jogsértő tartalom esetében, azaz ha a magánélet megsértésére hivatkozó értesítést kap, a platformnak kell döntenie az érintett tartalom jogszerűségéről.¹⁵³ Ezzel a platform egyszerre szerkesztői és bírói szerepbe is kényszerül, dönt a tartalom törlése vagy további elérhetősége ügyében, ezáltal dönt a jogszerűsége felől is. Ez a szabályozás nyilvánvalóan aggályokat vet fel. Ha a platform úgy dönt, hogy nem távolítja el a bepanaszolt tartalmat, maga is perelhetővé válik. A magánfelek közötti jogvita platform és magánszemély közötti jogvitává alakulásának példája az északír *CG v. Facebook Ireland Ltd.* ügy.¹⁵⁴ A Facebookon egy felhasználó létrehozott két olyan oldalt, amelyen pedofil – gyermekekkel szembeni szexuális – bűncselekmények miatt elítélt bűnelkövetők adatait tette közzé. Az egyiket a felperes (a perben anonimizálva, „CG” néven) fényképe is szerepelt egy beszélgetés mellett, amely a lakcímére is kiterjedt. A felperest valóban elítélték pedofil bűncselekmények miatt, de büntetését kitöltötte, szabadlábban van, és a hatóságok szerint nem jelent veszélyt a társadalomra. A Facebook-oldalak nyomán azonban életveszélyes fenyegetések, zaklatások érték. A róla szóló közlés egyértelműen bizalmas információval való visszaélésnek (*misuse of private information*) számított, a Facebook azonban jelzése ellenére nem távolította el őket, arra hivatkozva, hogy nem a megfelelő formában kapta meg az értesítést, az ugyanis nem a saját rendszerén keresztül, hanem levélben érkezett meg hozzá. A bírósági ítélet rögzítette, hogy az értesítés formáját a platformszolgáltató nem szabhatja meg, csak maga az értesítés megtörténte számít, így a levél megérkezésétől a tartalom eltávolításáig terjedő időben (mert utóbb az mégiscsak megtörtént) a Facebook jogsértő volt.¹⁵⁵

A *social media* platformok nemcsak a felhasználók számára biztosítanak széles körű lehetőséget a véleménynyilvánításra, hanem a munkáltatók számára is a munkavállalók ellenőrzésére. Ha a munkáltató úgy véli, hogy a róla közzétett vélemény sérelmes volt az érdekeire nézve, szankcióval sújthatja a véleményt kinyilvánító munkavállalóját, ezt példázza a fejezetben már érintett *Bland v. Roberts* ügy is.¹⁵⁶ Az angol joggyakorlatból levonható következtetés szerint a munkavállaló szólásszabadsága széles körű védelmet élvez – a magántermészetű vagy közügyben kifejtett, a munkáltató érdekeit nem sértő vélemény nem szankcionálható. Ilyennek tekinthető, ha a vélemény a szólásszabadság védett határain belül marad, és egyénként sem tudható be a munkáltató véleményének, a nevében közzétett ‘hivatalos’

¹⁵³ Eker. irányelv 14. cikk. L. a 2. fejezet 2.5.1. alpontját.

¹⁵⁴ *CG v. Facebook Ireland Ltd.* (118. lj.).

¹⁵⁵ Lorna WOODS: When is Facebook Liable for Illegal Content under the E-commerce Directive? *CG v. Facebook* in the Northern Ireland Courts. *EU Law Analysis*, 2017. január 19., <https://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/when-is-facebook-liable-for-illegal.html>

¹⁵⁶ L. e fejezet 2.1. alpontját.

álláspontnak.¹⁵⁷ Az amerikai jogot fókuszba helyezve, Cara Magatelli mellett érvel, hogy munkaidőn kívül a munkavállaló bármilyen tevékenységet végezhet, amely nem jogszerűtlen, és nem sérti a munkáltató legitim gazdasági érdekeit.¹⁵⁸ A munkaidőn belüli Facebook-használat természetesen más módon ítéltető meg, de ott az esetleges szankcionálás oka nem a közzétett üzenet, hanem a munkaidő helytelen felhasználása lesz. A strasbourgi bíróság nagytanácsa a *Bărbulescu v. Romania* ügyben megállapította,¹⁵⁹ hogy a munkavállaló e-mail-fiókjának figyelése sértette az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkében foglalt, a magánélet tisztelgésben tartásához és a levelezéshez való jogot. Noha ez nem a *social media* használathoz kapcsolódó jogeset volt, a döntés fontos következményekkel jár általában a munkavállalók munkahelyi online magánszférájához való jogait illetően, emiatt bír jelentőséggel elemzésünk szempontjából is. A bíróság szerint a kérelmezőt nem tájékoztatták a munkaadó ellenőrző tevékenységének köréről és természetéről, illetve arról, hogy esetleg hozzáférhet a közlések tartalmához. A strasbourgi jogorvoslati fórum rámutatott, hogy a helyi bíróságok nem fordítottak kellő figyelmet sem az ellenőrzés körére és mélységére, sem pedig arra, hogy volt-e ehhez jogalap. Nem jelölték meg e szigorú ellenőrzés sajátos célját, és nem vizsgálták a kérelmezőt érintő következmények súlyosságát, ahogyan azt sem, hogy milyen más, kevésbé toladó eszközöket lehetett volna alkalmazni.

Mary-Rose Papandrea egy sajátos kérdést feszeget, mégpedig azt, hogy kommunikálhat-e a munkavállaló munkaügyben (mintegy munkája részeként) másokkal a *social medián* keresztül. E kérdés különösen érzékeny problémára tapint rá a tanár-diák viszonylatban. Ha a munkáltató megtiltja a tanár számára a diákokkal való kapcsolattartást (megelőzendő a helytelen kommunikációt és a viszonyok kialakulását), az a tanár szólásszabadságát korlátozza még akkor is, ha nem oktatási ügyben kíván diákjaival beszélni. A szólásszabadság indokolt esetben természetesen korlátozható, de csak a megfelelő tesztek alkalmazásával.¹⁶⁰ A *social media* használatának szabályozása egyébként nem idegen a munkahelyi közösségek szá-

¹⁵⁷ L. *Smith v. Trafford Housing Trust* [2012] EWHC 3221 (Ch). A joggyakorlatról bővebben l. Dominic MCGOLDRICK: The Limits of Freedom of Expression on *Facebook* and Social Networking Sites: A UK Perspective. 13(1) *Human Rights Law Review* (2013) 125., 139–149. De, a munkahelyi szólásszabadsághoz való jog védelmének nehézségeit illetően l. Paul WRAGG: Free Speech Rights at Work: Resolving the Differences between Practice and Liberal Principle. 44(1) *Industrial Law Journal* (2015) 1. L. még David MANGAN: Online Speech and the Workplace: Public Right, Private Regulation. 39(2) *Comparative Labor Law and Policy Journal* (2018) 357.

¹⁵⁸ Cara MAGATELLI: Facebook is Not Your Friend: Protecting a Private Employee's Expectation of Privacy in Social Networking Content in the Twenty-First Century Workplace. 6 *Journal of Business, Entrepreneurship & the Law* (2012) 103.

¹⁵⁹ *Bărbulescu v. Romania*, no. 61496/08, 2017. szeptember 5-ei ítélet.

¹⁶⁰ Mary-Rose PAPANDEA: *Social Media, Public School Teachers, and the First Amendment*. Boston College Law School, Legal Studies Research Paper Series No. 267 (2012).

mára, és nem is igen kifogásolható azon esetekben, amikor a munkáltató jogos érdeke a dolgozók tevékenységének szabályozása e tekintetben, amennyiben posztjaik, *tweet*jeik a munkáltató véleményeként jelennek meg. Ezen okból vezette be a *New York Times* saját újságírói számára a *social media* használatára vonatkozó irányelveit; egyáltalán nem pikantéria nélkül való az, hogy a hagyományos média újságíróinak *social mediabeli* tevékenysége szabályozás alatt áll, de könnyen indokolható. Ahogy maguk az újságírók is mondják: amit ők tesznek közzé, még ha magánemberként is, az az újság véleményeként tűnik fel.¹⁶¹

5.3.6. Fenyegetés, gyűlöletbeszéd és más erőszakos, a közrendet sértő tartalmak

Az online kommunikáció sajátosságai időnként új bűncselekményi tényállások bevezetését teszik szükségessé. A mobileszközök és az internet kora előtt – a VHS-kazetták és a hagyományos fényképezés idején – senki nem gondolta volna, hogy a *revenge porn* jelensége ennyire elterjedtté válhat, ma pedig a korábbi partnerekről készült felvételek hozzájárulás nélküli közzététele, amely a *social media* platformokon is tömegesen fordul elő,¹⁶² számos országban önálló bűncselekménynek minősül.¹⁶³

A *social media* platformokon közzétett fenyegetésekre, gyűlölködésre, zaklatásra, illetlen tartalmakra ezen túlmenően értelemszerűen éppúgy vonatkoznak az általánosan előírt tilalmak, mint ha e cselekményeket az offline világban vagy más technológia alkalmazásával követték volna el. A brit Communications Act 2003 például tiltja a közhasználatú elektronikus hírközlési hálózat „nem megfelelő használatát” (*improper use of public electronic communications network*).¹⁶⁴ A tényállás szerint büntettet (*offence*) követ el az, aki „súlyosan sértő vagy illetlen, trágár vagy fenyegető üzenetet vagy más anyagot közhasználatú elektronikus hálózat segítségével küld el” („sends by means of a public electronic communications network a message or other matter that is grossly offensive or of an indecent, obscene or menacing character”). A „súlyosan sértő” (*grossly offensive*) magatartás pontos meghatározásában segít a *DPP v. Collins* ügyben hozott Lordok Háza-

¹⁶¹ *The Times* Issues Social Media Guidelines for the Newsroom. *The New York Times*, 2017. október 13., <https://www.nytimes.com/2017/10/13/reader-center/social-media-guidelines.html>

¹⁶² Nick HOPKINS – Olivia SOLON: Facebook Flooded with „Sextortion” and „Revenge Porn”, Files Reveal. *The Guardian*, 2017. május 22., <https://www.theguardian.com/news/2017/may/22/facebook-flooded-with-sextortion-and-revenge-porn-files-reveal>

¹⁶³ L. pl. az angol törvényt: <https://www.gov.uk/government/publications/revenge-porn>

¹⁶⁴ Communications Act 2003, 127. szakasz 1. bek. a) pont.

döntés.¹⁶⁵ Az eset ugyan nem *social medián*, hanem a telefonhálózaton keresztül küldött rasszista üzeneteket érintett, de fontos, és más technológia hasonló használatára nézve is irányadó lehet Lord Bingham megközelítése, amely szerint a szavak közzétételének kontextusa az ügy megítélésének fontos szempontja, az alkalmazandó teszt szerint pedig azt kell felmérni, hogy az üzenet súlyosan sértő-e azok számára, akikre vonatkozik.¹⁶⁶ A sértések számának növekedésével és terjedésének sebességével a *social media* platformokon tovább erősödik a feszültség e teszt alkalmazása és a szólásszabadság érvényesülése között. A *social media* a gyors, sokszor meggondolatlan, tömeges és kontroll vagy szűrő nélküli véleménynyilvánítás terepe.¹⁶⁷

Amikor 2012-ben egy walesi futballista, Daniel Thomas homofób üzenetet tett közzé Twitter-oldalán a brit olimpiai műugrócsapattal kapcsolatban,¹⁶⁸ a Director of Public Prosecutions (DPP) véleménye szerint az üzenet sértő volt, de nem „súlyosan sértő”, mert szerzője humorosnak szánta, és saját követőinek küldte (főleg barátoknak és családtagoknak), nyilvánosságra kerülését követően gyorsan eltávolította, megbánást tanúsított, a futballcsapata is megbüntette, a megcélzott műugrók pedig nem szerepeltek a címzettek között, csak a nyilvánosságra kerülést követően szereztek tudomást az üzenetről.¹⁶⁹ Ebből pedig az következik, hogy a *social mediabeli* beszéd kontextusa egészen tágan értelmezve fontos és vizsgálандó szempont a bűncselekménnyé minősítést megelőzően. Más esetekben azonban a viccek szánt megjegyzések nyomán börtönbe került a szerző, igaz, a pályán szív-rohamot kapott fekete futballistán viccelődő szerző más felhasználókkal vitába keveredve további rasszista és sértő megjegyzést tett, magatartása tehát nem tekinthető egyszeri és a kontextus ismeretében bűncselekményként nem értékelendő ‘hibának’.¹⁷⁰

A *Chambers v. DPP* ügyben a Communications Act 2003 127. szakasz 1. bekezdés a) pontja szerinti másik tényállási elemet, az üzenet fenyegető” (*menacing*) jellegét kellett a bíróságnak megítélnie.¹⁷¹ Paul Chamberst azért vádolták meg és

¹⁶⁵ *DPP v. Collins* [2006] UKHL 40.

¹⁶⁶ Uo., 9. bek.

¹⁶⁷ Peter COE: The Social Media Paradox: An Intersection with Freedom of Expression and the Criminal Law. 24(1) *Information & Communications Technology Law* (2015) 16., 32–33.

¹⁶⁸ „If there is any consolation for finishing fourth at least Daley and Waterfield can go and bum each other #teamHIV.”

¹⁶⁹ DPP Statement on Tom Daley Case and Social Media Prosecutions. *Crown Prosecution Service Blog*, 2012. szeptember 20., <http://blog.cps.gov.uk/2012/09/dpp-statement-on-tom-daley-case-and-social-media-prosecutions.html>

¹⁷⁰ Steven MORRIS: Student Jailed for Racist Fabrice Muamba Tweets. *The Guardian*, 2012. március 27., <https://www.theguardian.com/uk/2012/mar/27/student-jailed-fabrice-muamba-tweets>

¹⁷¹ *Chambers v. DPP* [2012] EWHC 2157.

ítélték el, mert a doncasteri Robin Hood reptér felrobbantásával „fenyegetőzött”, amikor azzal szembesült, hogy a kedvezőtlen időjárás miatt törölték járatát. Az ügy Angliában „Twitter-joke trialként” híresült el, mert valójában soha nem állt fenn annak veszélye, hogy Chambers beváltja meggondolatlan fenyegetését.¹⁷² Az, hogy az alsóbb fokú bíróságok elítélték, annak volt a következménye, hogy szerintük az üzenet önmagában fenyegető volt, egy átlagember annak tekinthette, és aggodalmat válthatott ki belőle.¹⁷³ A Legfelső Bíróság végül felmentette a vádlottat valós fenyegetés hiányában, tekintve, hogy az üzenet nem volt alkalmas félelem és nyugtalanság előidézésére azokban, akiknek küldték vagy akik láthatták.¹⁷⁴ Az embert, aki kutyáját náci ‘karlendítésre’ tanította, és erről a YouTube-on videót tett közzé, 800 angol fontra büntették az üzenet súlyosan sértő jellege miatt.¹⁷⁵

Más szabályok is érinthetik a *social mediában* megjelenő meggondolatlan üzeneteket, például a Malicious Communications Act 1988, amely a másoknak elektronikus hírközlési hálózaton keresztül küldött illetlen, súlyosan sértő, fenyegető üzenetek stb. küldését szankcionálja,¹⁷⁶ a Public Order Act 1986 pedig a fenyegető, zaklató (*abusive*) vagy sértő (*insulting*) szavak használatát vagy magatartás tanúsítását, illetve a rasszista és vallási alapú gyűlöletbeszédet is tiltja.¹⁷⁷ Az általános büntető vagy más közrendvédelmi szabályok tehát a *social media* kontextusának és sajátos módon, egyedileg alakuló nyilvánosságának figyelembevételével, megfelelően alkalmazandók.¹⁷⁸

A fenyegetés megvalósulása volt a kérdés az amerikai Legfelső Bíróság által eldöntött *Elonis v. the United States* ügyben is.¹⁷⁹ Anthony Elonis a válása közepén volt, amikor több Facebook-posztot tett közzé feleségével, munkatársaival, a szövetségi bűnüldöző szervekkel és egy óvodai csoporttal kapcsolatban is, külön-külön meggyilkolásukkal, illetve óvodai lövöldözéssel fenyegetve. Az alsóbb fokú bíróságok a másoknak sérelemkózzással való fenyegetés közzétételének szövetségi bűncselekménye miatt ítélték el [„any communication containing any threat (...) to

¹⁷² Martin BECKFORD: Twitter Joke Trial Conviction Quashed in High Court. *The Telegraph*, 2012. július 27., <https://www.telegraph.co.uk/technology/twitter/9431677/Twitter-joke-trial-conviction-quashed-in-High-Court.html>

¹⁷³ *Chambers v. DPP* (171. lj.) 17. bek.

¹⁷⁴ Uo., 30. bek.

¹⁷⁵ Man Who Filmed Dog Giving Nazi Salutes Fined £800. *The Guardian*, 2018. április 23., <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/apr/23/man-who-filmed-dog-giving-nazi-salutes-fined>

¹⁷⁶ 1. szakasz 1. bek. a) pont.

¹⁷⁷ Racial Hatred Act 2006 által módosított Public Order Act 1986, Part 3A.

¹⁷⁸ L. COE i. m. (167. lj.) 21–39.; Ammar OOZEER: Internet and Social Networks: Freedom of Expression in the Digital Age. 40(2) *Commonwealth Law Bulletin* (2014) 314., 351–356.; MCGOLDRICK i. m. (157. lj.) 125–138.

¹⁷⁹ *Elonis v. the United States* 575 US ____ (2015).

injure the person of another”].¹⁸⁰ Elonis arra hivatkozott, hogy az üzeneteket rap-szövegekként tette közzé, Eminem zenéje által inspirálva, így a szólásszabadság védelmét élvezik.¹⁸¹ A Legfelső Bíróság végül nem foglalkozott az Első Alkotmánykiegészítést közvetlenül érintő kérdéssel, hanem azt vizsgálta, hogy a büntető tényállás alapján az elkövető megfelelő tudatállapota (a fenyegetés szubjektív szándékosága arra, hogy valakit megfenyegeessen), a közzétett szavak fenyegető jellege vagy egy észszerűen gondolkodó személy általi fenyegetésként értelmezés elegendő-e a bűncselekmény megvalósulásához.¹⁸² Kívánta-e az elkövető a megcélzott személyek sérelmét, megvolt-e a „bűnös tudata” (*mens rea*)? A Legfelső Bíróság szerint a tényállást biztosan kimeríti az az eset, amikor az elkövető „azzal a céllal közöl valamit, hogy fenyegeessen, vagy annak tudatában teszi ezt, hogy a közleményt fenyegetésnek fogják tekinteni”.¹⁸³ Az elkövető szándékát az alsóbb fokú bíróságok nem vizsgálták, de mivel a szavak jelentéséből és az észszerűen gondolkodó címzettek általi megértéséből indult ki, a Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a korábbi döntéseket, és felmentette a vádlottat.

Bár az *Elonis*-ügy is arra utalt, hogy a kontextus számít, a sértő üzenetet közzétevő szándékának vizsgálata nehéz helyzetbe hozza a *social media* platformokat. Nekik Európában tárhelyszolgáltatóként értelemszerűen kötelességük a fenyegető, gyűlölködő, közrendbe ütköző tartalmak eltávolítása, amint tudomást szereznek róluk. Szövetségi bűncselekmény esetén a CDA 230. szakasza sem biztosít mentesülést, és az Egyesült Államokban is a platform kötelessége az ilyen tartalmak eltávolítása. Ha azonban valóban csak a jogsértő tartalmakat kívánják törölni, akkor szükségessé válhat a teljes kontextus és a közlő szándékának vizsgálata is, amire a platformszolgáltatóknak egyébként nincsen – valamennyi lényeges körülményre kiterjedően – valós lehetőségük.¹⁸⁴

A valós fenyegetés (*true threat*) és a közvetlen (*imminent*) veszély amerikai doktrínájának nehézkes alkalmazhatóságára mutat rá Daniel Harawa is.¹⁸⁵ A platformokon használt közvetlen, informális és sokszor vulgáris nyelvezet sajátos módon kétségeket ébreszt egy-egy fenyegetés valós jellegét illetően, a veszély közvet-

¹⁸⁰ USC 18. cím 875. § c) pont.

¹⁸¹ *Elonis* (179. lj.) 14.

¹⁸² Uo., 13–17.

¹⁸³ A Bíróság azonban nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a szándékoságon túl büntethető-e a felelőtlen, a következményekkel nem törődő közlés (*recklessness*) is.

¹⁸⁴ Emily LAIDLAW: What is a Joke? Mapping the Path of a Speech Complaint on Social Networks. In: David MANGAN – Lorna E. GILLIES: *The Legal Challenges of Social Media*. Cheltenham, Edward Elgar, 2017. 127., 140.

¹⁸⁵ Daniel S. HARAWA: Social Media Thoughtcrimes. 35(1) *Pace Law Review* (2014) 366., 384–388. A doktrínákról l. az 1. fejezet 3.4. alpontját.

lensége pedig nehezen értelmezhető akkor, ha fizikailag távol lévő emberek között zajlik a kommunikáció. Ez még a terrorizmust támogató tartalmakkal szembeni fellépést is elnehezíti,¹⁸⁶ miközben a terrorizmus támogatása mint szövetségi bűncselekmény szintén kivételt képez a CDA 230. szakasza alól, így a platformoknak kötelességük fellépni ezekkel szemben.¹⁸⁷ Egy-egy terrortámadás áldozatainak családtagjai pereket is indítottak már a platformokkal szemben a nem kellően erélyes fellépés miatt, összefüggést vélelmezve a gyilkosságok és a platformon keresztül zajló kommunikáció között.¹⁸⁸

A *social mediabeli* kommunikáció helyes megítélése céljából Rowbottom javasolja az alacsony szintű beszéd (*low level speech*) kategóriájának bevezetését a jogalkalmazást vezérlő doktrínák közé. A magas és alacsony értékű beszéd megkülönböztetése már ismert¹⁸⁹ – például a közügyek vitái tartoznak az előbbi körbe, a pornográfia vagy a kereskedelmi beszéd pedig az utóbbiba. A doktrína szerint minél inkább egy közügy vitáját érinti a megszólalás, annál 'értékesebb', annál szigorúbban védendő. Az új kategória nem a beszéd tartalmát, hanem közzétételének kontextusát érinti, így a *social mediában* zajló vitákat, veszekedéseket, fenyegetéseket, a gyűlölet kifejeződéseit a platformon keresztül zajló kommunikáció általános jellegzetességeit értékelve 'alacsony szintűnek' minősítené, és kevésbé szigorúan korlátozná, mint például a hagyományos médiában vagy a jelenlévők között elhangzó hasonló tartalmú beszédet.¹⁹⁰ Paul Bernal pedig a rágalmozó állítások alapjául szolgáló források erőteljesebb értékelésének kérdését veti fel: ha egy forrás okkal tekinthető megbízhatónak, a *social media* felhasználó pedig az onnan származó információt továbbította, akkor utóbb indokolatlan a felhasználót felelőssé tenni a rágalmozó információ továbbadásáért.¹⁹¹

Egyes európai államok nem érik be a platformszolgáltatókat terhelő, az elektronikus kereskedelmi irányelv 14. cikkéből következő eltávolítási kötelezettséggel, hanem azzal párhuzamosan további terheket is rónak rájuk. Ebben a 2018. január

¹⁸⁶ Alexander TSEBIS: Terrorist Speech on Social Media. 70 *Vanderbilt Law Review* (2017) 651.

¹⁸⁷ Alexander TSEBIS: Social Media Accountability For Terrorist Propaganda. 86 *Fordham Law Review* (2017) 605.

¹⁸⁸ Andrew BUNCOMBE: Orlando Nightclub Shooting Victims' Families Sue Facebook and Twitter for „Providing Support” to Isis. *Independent*, 2016. december 20., <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/orlando-nightclub-shooting-victims-families-sue-facebook-twitter-isis-material-support-provide-a7486906.html>

¹⁸⁹ L. az 1. fejezet 2.4. alpontját.

¹⁹⁰ ROWBOTTOM i. m. (96. lj.) 370–376.

¹⁹¹ Paul BERNAL: A Defence of Responsible Tweeting. 19(1) *Communications Law* (2014) 12.

1-je óta hatályos német törvény jár elől.¹⁹² A törvény szerint a hatálya alá tartozó (2 milliónál több németországi felhasználóval rendelkező) platformszolgáltatóknak egyes, a törvényben kifejezetten nevesített bűncselekményt megvalósító felhasználói tartalmakat el kell távolítaniuk a rendszerükből. Ilyennek minősülnek többek között a rágalmozó, gyűlöletet keltő, holokauszttagadó, rémhírterjesztést megvalósító tartalmak.¹⁹³ Ha az érintett tartalom „nyilvánvalóan jogsértő”, akkor az értesítéstől számított 24 órán belül, ha pedig ‘csak’ jogsértő, akkor 7 napon belül kell törölni.¹⁹⁴ Ha ezt a platform elmulasztja, bírságot kaphat, amelynek maximuma (elvben, sokszoros és súlyos mulasztás esetén) 50 millió euró.¹⁹⁵ Egyes nézetek szerint a szabályozás ellentétes az elektronikus kereskedelmi irányelvvel, mert nem egyedi esetekben, hanem általánosan képez kivételt a szolgáltatások szabad áramlása alól. A kivétel tagállami hatóság általi alkalmazásához az irányelv ráadásul sürgős helyzetet vár el, a német törvény viszont nem konkrét tartalmakra vonatkozik, így nem is felelhet meg e kritériumnak.¹⁹⁶ A német törvényt a szólás-szabadságért aggódók súlyos kritikája fogadta,¹⁹⁷ bár valójában nem megy sokkal messzebb, mint az uniós irányelv, inkább csak pontosítja annak tartalmát, lefekteti a követendő eljárás szabályait, és persze súlyos szankciókkal fenyegeti a platformokat. A szabályozás mindenesetre a gyakorlatban érvényesül, a Facebook is engedelmesen eleget tesz a belőle fakadó kötelezettségeinek.¹⁹⁸ A német szabályozás példája is jól mutatja az általános hatályú törvények és a platformokra vonatkozó speciális szabályozás furcsa, nehezen elkerülhető együttélését és az állami törekvést arra, hogy a platformokat a felhasználói tartalmak jogszerűségének bírójává tegyék.

¹⁹² Act to Improve Enforcement of the Law in Social Networks (Network Enforcement Act, 2017), https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/NetzDG_engl.pdf?__blob=publicationFile&v=2

¹⁹³ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG) Artikel 1 G. v. 01.09.2017 BGBl. I S. 3352 (Nr. 61), 1. szakasz.

¹⁹⁴ Uo., 3. szakasz.

¹⁹⁵ Uo., 4. szakasz.

¹⁹⁶ Gerald SPINDLER: Internet Intermediary Liability Reloaded: The New German Act on Responsibility of Social Networks and its (In-) Compatibility with European Law. 8 *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law* (2017) 166., 167–170.

¹⁹⁷ L. pl. Germany: Flawed Social Media Law. *Human Rights Watch*, 2018. február 14., <https://www.hrw.org/news/2018/02/14/germany-flawed-social-media-law>

¹⁹⁸ Facebook Deletes Hundreds of Posts under German Hate-Speech Law. *Reuters*, 2018. július 27., <https://uk.reuters.com/article/us-facebook-germany/facebook-deletes-hundreds-of-posts-under-german-hate-speech-law-idUKKBN1KH21L>

5.3.7. A hamis hírek

A hamis hírek (*fake news*) 2016 óta vált széles körben használt kifejezéssé, az amerikai elnökválasztási kampányhoz kapcsolódóan – e kifejezést itt a propaganda azon fajtájára használjuk, amelyik a hagyományos hírsatornákon vagy az online (*social*) média segítségével terjeszt széles körben tévinformációkat. Legismertebb példája talán az ún. pizzagate, a demokrata elnökjelöltről, Hillary Clintonról terjesztett hír, miszerint egy washingtoni pizzériában gyermekkereskedő hálózatot működtet. Az étterem tulajdonosa és dolgozói halálos fenyegetéseket kaptak, egyvalaki pedig a gyermekek megsegítésére érkezett fegyverrel, amelyet el is sütött az étteremben.¹⁹⁹ A hamis hírek és a félrevezetés korában eszünkbe juthat egy 20. századi anekdota. Szilárd Leó, a fizikus és feltaláló, 1933-ban rájött a nukleáris láncreakció nyitjára, szabadalmaztatta az atomreaktor ötletét, majd részt vett a Manhattan-tervben, amelynek keretében megépítették az atombombát. Hans Christian von Baeyer szerint „a fizikus Szilárd Leó azt mondta Hans Bethének, hogy azon gondolkodik, hogy naplót kellene vezetnie. »– Nem akarom megjelentetni. Pusztán csak Isten tájékoztatása végett szeretném lejegyezni a tényeket. – Nem gondolod, hogy Isten ismeri a tényeket? – kérdezte Bethe. – Ismeri, de nem ezt a változatot!« – felelte Szilárd.”²⁰⁰

A tények szabad meghatározásának szándéka tehát nem új keletű,²⁰¹ ahogyan a valótlan tények médiabeli megjelenése sem az.²⁰² A *social media* korában ezek mennyisége és terjedési sebessége jelent csak újdonságot, de ezek miatt a hamis hírekkel szembeni hatékony jogi fellépés szinte lehetetlen. A fellépés első szóba jöhető eszköze a szólásszabadság legitím korlátainak megfelelő alkalmazása. A *United States v. Alvarez* ügyben azonban kiderült, hogy az Egyesült Államok joga a valótlan állításokat is védelem alá helyezi.²⁰³ A védelem annál erősebb, minél inkább közügyek tárgyalását érinti.²⁰⁴ A döntés szerint a valótlan állítások ellenszere a megfelelő válasz, a beszélővel szembeni vitába szállás (*counterspeech*).²⁰⁵

¹⁹⁹ Amanda ROBB: Anatomy of a Fake News Scandal. *Rolling Stone*, 2017. november 16., <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/anatomy-of-a-fake-news-scandal-125877>

²⁰⁰ Spencer R. WEART – Gertrud WEISS SZILÁRD (szerk.): *Leo Szilard: His version of the Facts*. Cambridge, Mass., MIT, 1978. 149.

²⁰¹ L. még az ún. alternatív tények kategóriáját a Trump-kormány kommunikációjában: Aaron BLAKE: Kellyanne Conway Says Donald Trump’s Team has „Alternative Facts”. Which Pretty Much Says it All. *The Washington Post*, 2017. január 22., https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/01/22/kellyanne-conway-says-donald-trumps-team-has-alternate-facts-which-pretty-much-says-it-all/?noredirect=on&utm_term=.12c228961a16

²⁰² BERNAL i. m. (67. lj.) 500–503.

²⁰³ *United States v. Alvarez* 567 US 709 (2012). L. az 1. fejezet 1.3.3. alpontját.

²⁰⁴ Uo., 722.

²⁰⁵ Uo., 726.

A rágalmazási jog persze bizonyos mértékig lehetőséget ad a megrágalmazottal szembeni fellépésre, a közügyek vitájában a *New York Times v. Sullivan* ügy mérceje szerint,²⁰⁶ azaz a tényleges rosszhiszeműség (*actual malice*) bizonyítása esetén.²⁰⁷ (Clinton asszony ennek megfelelően eséllyel kísérhelte volna meg sérült hírnevének helyreállítását, de a hír terjedésének sebessége, az azt megosztók, továbbítók tömege, valamint a kampányban rendelkezésre álló rövid idő eleve ellehetetlenítette ennek tényleges megtörténtét.) Ezen túlmenően más kártérítési tényállások (*tort*), például az érzelmi megrázkódtatás szándékos okozása (*intentional infliction of emotional distress*)²⁰⁸ is alkalmas lehet a hamis hírekkel szembeni fellépésre, ha az a célpontnak ilyen sérelmet okoz.²⁰⁹ A *social media* platformokat pedig védi a CDA 230. szakasza, így azok még csak a hamis hír eltávolítására sem kötelezhetők.²¹⁰

Az európai jogrendszerek valamelyest szélesebb körben engednek fellépést a hamis hírekkel szemben (a rágalmazással szembeni fellépés vagy a gyűlöletbeszéd, rémhírterjesztés tilalma alapján),²¹¹ a tárhelyszolgáltatói felelősség miatt a platformok pedig kötelezhetők a náluk kifogásolt jogsértő tartalmak eltávolítására, de ezen eszközök önmagukban aligha alkalmasak a helyzet megnyugtató kezelésére. Az EU 2017 óta több dokumentumban is foglalkozott a kérdéssel. E dokumentumokban közös, hogy ajánlásokat fogalmaznak meg a platformszolgáltatók számára a hamis hírekkel szembeni hatékonyabb fellépés érdekében, tehát alapvetően az önszabályozásra építenek, egyúttal óvakodnak az új, kötelező jogi szabályok bevezetésének felvetésétől. Ezzel párhuzamosan érintetlenül hagynák a tárhelyszolgáltatói felelősségnek az elektronikus kereskedelmi irányelvben lefektetett alapjait, így nem várnak el teljes körű előzetes ellenőrzést vagy monitorozást a platformok szolgáltatóitól. Az államokkal szemben mindenesetre szigorúbb elvárásokat fogalmaznak meg, de azok nem a platformokkal szembeni szigorúbb felelősségi szabályokat, hanem elsősorban a működésük szorosabb felügyeletét és a tudatos internethasználatot célzó programok bővítését érintik.

A jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény azonban rögzíti azon kívánalmat, hogy a platformok ne csak értesítés esetén, hanem anélkül is, proaktív módon lépjenek fel a jogsértésekkel szemben, ami azonban nem vezethet a felelősség alóli mentesülés elvesztéséhez (azaz ezzel együtt sem viselnek szer-

²⁰⁶ *New York Times Co. v. Sullivan* (125. lj.).

²⁰⁷ L. az 1. fejezet 3.2. alpontját.

²⁰⁸ Uo.

²⁰⁹ David KLEIN – Joshua WUELLER: Fake News: A Legal Perspective. 20 *Journal of Internet Law* (2017) 1.

²¹⁰ Joel TIMMER: Fighting Falsity: Fake News, Facebook, and the First Amendment. 35 *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal* (2017) 669.

²¹¹ L. az 1. fejezet 3.2. és 3.5. alpontjait.

kesztői felelősséget a felhasználói tartalmakért).²¹² A közleményt követő ajánlás megerősíti az indokolt esetekben alkalmazott, arányos proaktív intézkedések elvárást, ami a jogellenes tartalmak azonosítása érdekében automatizált eszközök alkalmazását is lehetővé teszi.²¹³

A hamis hírekkel és az internetes félretájékoztatással foglalkozó magas szintű munkacsoport 2018 márciusában tette közzé jelentését,²¹⁴ amely a címe ellenére kifejezetten az internetes félretájékoztatással összefüggésbe hozható problémákra, tehát nem a hamis hírekre fókuszált, annak kategóriája ugyanis a szerzők szerint nem foglalja magában teljes egészében a félretájékoztatás okozta valamennyi problémát.²¹⁵ A jelentés a félretájékoztatást „haszonszerzés vagy szándékos, nyilvánosság előtti károkozás céljából előállított, közzétett és terjesztett helytelen, pontatlan vagy félrevezető információként” határozza meg.²¹⁶ A definíció pontos, de a jelentés óvakodik az állami szabályozás kérdésének felvetésétől, és teljes egészében a platformok által önkéntesen alkalmazható, rendelkezésükre álló eszközök, lehetőségek áttekintéséből áll. A jelentés leglényegesebb pontja az az alig burkolt fenyegetés, hogy a munkacsoportot megbízó Európai Bizottság 2019 tavaszán újrazivizsgálja a kérdést, az időközben bevezetett önszabályozási mechanizmusok, a platformok esetlegesen módosult irányelveinek hatását, és ha szükséges, további kezdeményezésekkel él, amelyek magukban foglalhatják akár a versenyjogi vagy más jogi eszközök alkalmazását is.²¹⁷

A bizottság a magas szintű munkacsoport jelentésére alapozva rendkívüli sebességgel, már 2018 áprilisában közzétette közleményét az online félretájékoztatás kezelésével kapcsolatban.²¹⁸ E dokumentum megerősíti a platformok által önként alkalmazott eszközök elsődlegességét, egyúttal szelíd erőszakkal együttműködésre próbálja kényszeríteni az érintett szolgáltatókat (egy, a bizottság által összehívott fórum formájában). Ha az önkéntes vállalkások nem lesznek kellően hatékonyak,

²¹² Communication on Tackling illegal content online: Towards an enhanced responsibility of online platforms. 28.9.2017, COM(2017) 555 final. 10., 3.3.1. pont.

²¹³ Commission Recommendation of 1.3.2018 on measures to effectively tackle illegal content online, C(2018) 1177 final. 12., 18. pont.

²¹⁴ Final Report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation (2018), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>

²¹⁵ Uo., 10. Kimondatlanul is ok lehet még ezenfelül az, hogy Trump amerikai elnök rendszeresen *fake news*nak nevezte a tradicionális médiavilág vele nem szimpatizáló részének egyes orgánumait, pl. a *New York Timest.* L. LEVI i. m. (66. lj.) 257–262.

²¹⁶ Final Report (214. lj.) 10.

²¹⁷ Uo., 6.

²¹⁸ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére, 2018. április 26., COM(2018) 236 végleges.

felmerülhet majd a jogi szabályozás szükségessége.²¹⁹ A platformok önként vállalt kötelezettségeit tartalmazó kódex (Code of Practice) tervezetét 2018 júliusában tették közzé.²²⁰

Az egyes európai uniós tagállamok által bevezetett vagy elfogadni tervezett új szabályozások szintén igyekeznek nem felborítani a közös európai szabályozás jelenlegi logikáját, az értesítési-eltávolítási eljárás alapjait megtartva, az eljárási szabályok és a szankciók szigorításával igyekeznek kezelni a kérdést. A már említett német törvény ennek megfelelően nem általában a félretájékoztatással szemben, hanem a német büntető törvénykönyvbe ütköző tartalmakkal szembeni fellépést teszi lehetővé.²²¹ A tervezett francia törvény pedig a hamis hírekkel szembeni fellépésként 48 órán belüli bírósági döntéshozatalt irányozna elő, azonban kizárólag választási kampányidőszakban.²²²

5.4. Magánszabályozás a platformok által

5.4.1. Bevezetés

Az előző, 3. pontban azon eseteket tekintettük át, amikor az állami szabályozás kényszeríti egyfajta szerkesztői szerepbe a *social media* platformokat, döntést várva tőlük a tartalmak jogellenessége felől, és ennek megfelelően adott esetben eltávolításukra kötelezve őket. Jelen pont ennek a tevékenységnek a másik oldalát mutatja be, vagyis azt, amikor a platformok saját szándékaik szerint járnak el és döntenek a felhasználói tartalmak ügyében. Jack Balkin ezt magánirányításnak (*private governance*) nevezi,²²³ mások keményebben fogalmazzák, és a „magán-cenzúra” (*private censorship*) kifejezést használják,²²⁴ de nevezhetjük magánszabályozásnak is. Azon esetekről van szó, amelyekben a platformszolgáltató a platformhoz fűződő tulajdonjoga és a felhasználókkal kötött szerződése alapján, a tevékenységére vonatkozó jogszabályok által védett vagy engedett módon befolyásolja a felhasználók által a platformon közzétett tartalmak nyilvánosságra jutását vagy további elérhetőségét.

²¹⁹ Uo., 9., 3.1.1. pont.

²²⁰ EU Code of Practice on Disinformation (2018), http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-29/msf_on_disinformation_17_07_2018_-_proofread_99F78DB7-9133-1655-990805803CDCCB67_53545.pdf

²²¹ *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (193. lj.) 1. szakasz.

²²² Laura SMITH-SPARK – Saskya VANDOORNE: *As France Debates Fake News Bill, Critics See Threat to Free Speech*. *CNN*, 2018. június 7., <https://edition.cnn.com/2018/06/07/europe/france-fake-news-law-intl/index.html>

²²³ BALKIN i. m. (89. lj.) 1182.

²²⁴ Marjorie HEINS: *The Brave New World of Social Media Censorship*. 127 *Harvard Law Review Forum* (2014) 325.

Amint arra Balkin figyelmeztet, az állami szabályozásnak való megfelelés és a magánszabályozás egymástól élesen elválasztva nem értelmezhetők megfelelően. Ugyanis az állami szabályozás magánszabályozásra ösztönzi a platformokat, mert azok abban érdekeltek, hogy lehetőleg megelőzzék a számukra terhes állami beavatkozást.²²⁵ Az állami 'ösztönzés' jelentheti akár a közvetett nyomásgyakorlást is.²²⁶ Ennek jelentősége nem elhanyagolható, mert mennyiségileg ma már sokkal több beszéd és vélemény jelenik meg a *social mediában*, mint a hagyományos média felületein, és ugyan e fórumok tulajdonjogi értelemben – illetve a jogi doktrínák megközelítése szerint – ezzel együtt sem tekinthetők közfórumnak,²²⁷ abban az értelemben mégis azok, hogy a közügyek vitáinak, a társadalmi nyilvánosságának fontos helyszínei.²²⁸

A platformszolgáltatóknak ezen túlmenően egyéb motivációi is vannak a magánszabályozás alkalmazására. Ezek közül evidens módon a legfontosabb a gazdasági érdekek védelme. Abban érdekeltek, hogy a felhasználók biztonságban érezzék magukat, amíg a platformot használják, és lehetőleg ne találkozzanak sértő, felháborító, zavaró tartalmakkal. Ezek moderálása és törlése nem a szólásszabadság jogi korlátainak figyelembevételével történik, azaz olyan tartalmak is törölhetők e logika alapján, amelyeket a jogi szabályozás egyébként védene, illetve nem feltétlenül törlik azokat, amelyek egyébként túllépnek a szólásszabadság védett határain. A jellemzően amerikai székhelyű és tulajdonú platformok érdekes, skizofrén helyzetben vannak: miközben tevékenységüket az Első Alkotmánykiegészítés és a Communications Decency Act védi, és fejlesztőik, dolgozóik maguk is az amerikai szólásszabadság-kultúra emlőin nevelkedve látszólag annak alapvetéseit vallják, az általuk alkalmazott magánszabályozás jóval kevésbé védi a nyilvános beszédet, mint az amerikai jogrendszer.²²⁹ Ebből a zavaros helyzetből, európai szemmel nézve, furcsa következmények fakadnak. Például a holokauszttagadást Európában széles körben tiltják, az Első Alkotmánykiegészítés által viszont védett beszédnek minősül. A szólásszabadság zászlóját lobogtató Mark Zuckerberg ennek megfelelően nem kívánja tiltatni az ilyen megnyilvánulásokat a Facebookon,²³⁰ de a német kormány jelzi neki, hogy ez ennek ellenére a kötelességei közé tartozik.²³¹

²²⁵ BALKIN i. m. (89. lj.) 1193.

²²⁶ Uo., 1194.

²²⁷ L. e fejezet 2.3. alpontját.

²²⁸ BALKIN i. m. (89. lj.) 1194.

²²⁹ Uo., 1195.; KLONICK i. m. (48. lj.) 1625.

²³⁰ Zuckerberg in Holocaust Denial Row. *BBC*, 2018. július 19., <https://www.bbc.com/news/technology-44883743>

²³¹ Janosch DELCKER: Germany to Zuckerberg: There Won't Be Holocaust Denial on German Facebook. *Politico*, 2018. július 19., <https://www.politico.eu/article/germany-to-zuckerberg-there-wont-be-holocaust-denial-on-german-facebook>

Bizonyos értelemben a Facebooknak nincs más választása, mint igazodni a német (és általában az európai) szabályozáshoz, különben felmerül tárhelyszolgáltatói felelőssége, illetve a tagállami jogszabályok alapján is büntethetővé válik (a büntető törvénykönyv szerint akár személyesen a platform tulajdonosa, akár a platform működését érintő speciális szabályozás alapján maga a működtető jogi személy). Másfelől, a Facebook olyan tartalmakat is töröl, amelyek megkérdőjelezhetetlenül védettek még az európai szólásszabadság szerint is, annak érdekében, hogy biztonságos teret biztosítson felhasználóinak.²³²

A magánszabályozás egyik fő problémája tehát az állami szabályozáshoz képest részben szigorúbb, részben megengedőbb, egyúttal ennek következtében kiszámíthatatlan tartalomszabályozás. A másik fő gond a döntéshozatalra vonatkozó megfelelő eljárás hiánya, ami jobbra nékülözi a jogi eljárásokban érvényesülő alkotmányos garanciákat, például az érintett felhasználó megfelelő értesítését, a fellebbezési lehetőséget, a nyilvános eljárást, a megismerhető döntéshozót, az írásba foglalt és megismerhető döntést stb. A „megfelelő eljárás” (az amerikai alkotmányjogban a *due process*,²³³ Európában a tisztességes tárgyaláshoz való jog, azaz a *right to a fair trial*²³⁴) hiánya jelentősen hozzájárul a magánszabályozás alkalmazásával született döntések átláthatatlanságához és a nyilvánosság fontos fórumain érvényesülő szabályok mibenlétének bizonytalanságához.

A magánszabályozás nem csak a platform által nemkívánatosnak tekintett tartalmak törlése által valósul meg. Ennél jóval jelentősebb hatású, és nem az egyedi tartalmak vonatkozásában, hanem a teljes tartalomfolyamot érintő módon történhet az egyedi felhasználó szeme elé táruló tartalmak szerkesztése, platform általi sorrendbe állítása, egyes tartalmak előtérbe helyezése és mások elrejtése. Ezzel a platform növeli a jól látható tartalmak népszerűségét és hatását, és képes más tartalmakat marginalizálni, hatásukat csökkenteni. Mindez a személyre szabott szolgáltatásnyújtás szellemében, az egyéni (a platform által vélt) felhasználói igények kiszolgálása érdekében történik, és szoros összefüggésben áll a szóban forgó felhasználóról gyűjtött adatokkal, korábbi online jelenlétével, a platform által kialakított profiljával. A felhasználó így tudtán kívül és ténylegesen kifejezett akarata

²³² L. pl. a meztelenség általános tiltása alapján hozott kétes szerkesztői döntéseket: Cecilia RODRIGUEZ: Facebook Finally Lands in French Court for Deleting Nude Courbet Painting. *Forbes*, 2018. február 5., <https://www.forbes.com/consent/?toURL=https://www.forbes.com/sites/cecilia-rodriguez/2018/02/05/facebook-finally-lands-in-french-court-for-deleting-nude-courbet-painting>; Sam LEVIN – Julia C. WONG – Luke HARDING: Facebook Backs Down from „Napalm Girl” Censorship and Reinstates Photo. *The Guardian*, 2016. szeptember 9., <https://www.theguardian.com/technology/2016/sep/09/facebook-reinstates-napalm-girl-photo>

²³³ BALKIN i. m. (89. l.) 1196–1198.; az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, Ötödik és Tizennegyedik Alkotmánykiegészítés.

²³⁴ Emberi Jogok Európai Egyezménye, 6. cikk.

hiányában is befolyásolja a számára nyújtott szolgáltatás tartalmát, miközben a platform maga is aktívan hat a felhasználói akaratra, illetve képes a felhasználó befolyásolására. Ennek pedig következményei vannak nemcsak a felhasználó mint fogyasztó döntéseire, hanem a közügyek vitájára, az információkhoz jutásra és a vélemények sokszínűségére, azaz a demokratikus nyilvánosság minőségére nézve is.

5.4.2. A magánszabályozás jogi alapja: szerződési feltételek

A szólásszabadság érvényesülése a *social media* platformokon sokkal inkább működik a platformok által alkotott szabályokon és azok gyakorlati alkalmazásán, mint a szólásszabadságra mint alapvető jogra vonatkozó állami (jogi) szabályozáson. A platformok irányelvei, szabályzatai és felhasználási feltételei gyors és tömeges döntéseket eredményeznek, amelyekkel az esetlegesen induló, lassan folyó jogi eljárások hatása nem vetekedhet. Marvin Ammori megállapítása szerint a platform-szolgáltató jogászai óriási hatást gyakorolnak a szólásszabadságra, és ez a hatás globális szintű.²³⁵

Amint az előző pontban említettük, ez a magánszabályozás – amelynek fő szempontja a szolgáltató gazdasági érdekeinek védelme – nem az Első Alkotmánykiegészítés doktrínáinak világszintű kiterjesztését jelenti, bár egyes elemeit tekintve felfedezhetők benne az amerikai szólásszabadságjog szempontjai. Azonban a platformok globális jellegéhez igazodva ugyanígy megjelennek benne a más államok szólásszabadságot érintő jogi szabályozásának és célkitűzéseinek elemei is, illetve még akár azokon is túlnyúlhat.²³⁶ Az üzleti jellegű célokon kívül a platformok más, emelkedettebb, társadalmi célt is maguk elé tűzhetnek. Zuckerberg ennek megfelelően beszélt például a Facebook „társadalmi missziójáról”, amely „a világ információs infrastruktúrájának” újrászervezésében ölt testet egy olyan hálózat révén, amelynek szabályait alulról – azaz a felhasználók szintjéről – határozzák meg, ellentétben az állami szabályozás felülről oktrojált szabályaival.²³⁷ E célkitűzés legalábbis meglepő annak fényében, hogy a platformon érvényesülő szabályokat a Facebook alkotja (mégpedig felülről lefelé a felhasználóknak előírva, éppúgy, mint egy állam), és a felhasználók hírfolyamát is maga állítja össze, igaz, a felhasználók által befolyásolt módon. De ez az utóbbi körülmény nem változtat azon, hogy a Facebook képes a tartalmak cenzúrázására (ami természetesen, tulajdonjogából fakadóan, nem vehető egy kalap alá az állami cenzúrával), és gyakorolja is e jogát.²³⁸

²³⁵ AMMORI i. m. (92. lj.) 2263.

²³⁶ Uo.

²³⁷ CHANDER i. m. (114. lj.) 1814.

²³⁸ Uo., 1816.

A platform és a felhasználó közötti szerződés – a platformokra vonatkozó tulajdonjogon kívül – az a jogi alap, amelyre építve a platformok beavatkozhatnak felhasználóik szólásszabadságába. E szerződések tartalmát a platform maga határozza meg, megváltoztatását a felhasználó nem kérheti, a megkötés után a platform egyoldalúan módosíthatja, és a szerződés minden felhasználóval azonos tartalommal jön létre. Annak ellenére, hogy a szerződés és az annak alapján eszközölt beavatkozás alkotmányos jog gyakorlását érinti, a platformon pedig tömegesen és pillanatnyi szünet nélkül zajlik sok-sok vita, beszélgetés, információcsere, amelyek közügyeket is érintenek, a platform beavatkozása nem tekinthető ‘állami cselekvésnek’, a platform maga pedig nem közforum.²³⁹ Amit a platform tesz, adott esetben felhasználója véleményét korlátozva, az nem tudható be az államnak, így a szólásszabadság alkotmányos garanciája sem állhat neki ellen.²⁴⁰

Az alkotmányos doktrínák helyett tehát, némileg kijózanító módon, a szerződési jogban kell keresnünk a megoldást akkor, ha a platformszolgáltató és a felhasználó között érdekellentét, vitás helyzet áll elő, amely érinti a szólásszabadság érvényesülését.²⁴¹ Ha a felhasználó úgy dönt, hogy regisztrál a platformra, és egy egyszerű kattintással elfogadja a szerződési feltételeit, a magánszabályozás ‘hatálya’ alá kerül, beleértve a tartalmat érintő szabályokat is, és a platformhoz fűződő viszonyában már nem érvényesülnek a szólásszabadság garanciái.²⁴² Márpedig a nagy platformok szerződésai alaposan átgondolt, precízen megírt – vagy, a szolgáltató mérlegelési lehetőségeit növelve, tudatosan elnagyolt rendelkezéseket tartalmazó – dokumentumok. Michael Rustad és Thomas Koenig összehasonlító elemzése részletes képet rajzol e szerződési feltételekről.²⁴³ A vizsgálat számos fogyasztóvédelmi jellegű problémát tárt fel, például a szöveg nehezen érthető voltát, a szerződésben megnevezett bíróságnak való alávetés rendelkezését, amely megnehezíti, hogy a felhasználó pereljen, a bizonytalan tartalmat stb.

A Facebook Felhasználási feltételeinek (Terms of Service) 3.2 pontja kötelezővé teszi a szintén a szolgáltatás által kialakított Közösségi alapelveknél (Community Standards) való megfelelést, a szerződés részévé téve a szabályzatot.²⁴⁴ A szabályzat tartalommal kapcsolatos előírásairól majd a következő pontban szólunk, egyelőre elég annyi, hogy ezen előírások első ránézésre olyanok, mintha jogsabályok

²³⁹ L. e fejezet 2.3. alpontját.

²⁴⁰ Jacquelyn E. FRADETTE: Online Terms of Service: A Shield for First Amendment Scrutiny of Government Action. 89 *Notre Dame Law Review* (2013–2014) 947., 953–957.

²⁴¹ Uo., 971.

²⁴² Uo., 977.

²⁴³ Michael L. RUSTAD – Thomas H. KOENIG: *Wolves of the World Wide Web: Reforming Social Networks' Contracting Practices*. Suffolk University, Law School, Legal Studies Research Paper Series No. 14-25 (2015).

²⁴⁴ <https://www.facebook.com/terms.php>

lennének, csak elnagyoltak, pontatlanul vannak megfogalmazva, és néhol kissé csapongónak, túlzottan terjengősnek, bizonytalan tartalmúnak tűnnek. Ez a szabályzat a Facebook-felhasználó szólásszabadság-kódexe, amelyet elfogad, és ezzel aláveti magát a Facebook-moderátorok ellenőrzésének és döntéshozatalának is.

Formáljogi és alkotmányos szempontból a platform működésének ezen aspektusával szemben nem emelhető kifogás. A jogi szabályozás jelenleg nem bocsát erős eszközöket a felhasználó rendelkezésére, ha vitába keveredik a platformmal. Az amerikai CDA 230. szakasza ugyan a magánszabályozás (magáncenzúra) ellen motiválja a platformokat, amikor immunitást biztosít számukra a jogellenes tartalmakkal kapcsolatban felmerülő felelősség tekintetében, de nem tiltja a magáncenzúrát.²⁴⁵ Az európai tárhelyszolgáltatói felelősség pedig – az elektronikus kereskedelmi irányelv 14. cikkén alapulva – egyenesen bátorítja a platformokat a magáncenzúrára. Tekintettel a szolgáltató és a felhasználó közötti erőegyensúly hiányára, jelenleg a közöttük kialakuló, a szerződés alkalmazását érintő viták a fogyasztóvédelmi jog keretei között folytathatók le.²⁴⁶ Ez a lehetőség csak abban az esetben áll nyitva, ha a felhasználó fogyasztónak minősül, azaz az 'intézményes' felhasználók (így például a médiavállalkozások) számára nem járható ez az út.²⁴⁷

A fogyasztóvédelem azonban egyébként sem biztosít széles lehetőségeket a felhasználói szólásszabadság megvédésére abban az esetben, ha a platform szabályai vagy azok alkalmazása észszerűnek tűnik, indokolható, nem önkényes. Márpedig maguk a szabályok jellemzően ilyenek, és még ha lehet is vitatkozni velük, ez a lehetőség önmagában nem bizonyítéka a fogyasztóvédelmi jellegű felhasználói sérelemnek. Az alkalmazásukkal szemben is nehezen lehet jogi értelemben kifogást emelni, mert a platform maga határozhatja meg e szabályokat és instruálhatja moderátorait, és eközben nem kell tekintettel lennie a szólásszabadság alkotmányos védelmére és jogi doktrínák által meghatározott korlátaira. A felhasználó egyetlen esélye, ha bizonyítja, hogy a platform olyan tartalmat távolított el, amelyhez nem volt joga,²⁴⁸ ez pedig – a szélesen meghatározott tartalomkorlátozások és a platform számára rendelkezésre álló széles körű döntési mérlegelési lehetőség miatt – szinte lehetetlen. Talán még a diszkriminációt tiltó szabályokra való hivatkozással kezdhet valamit a felhasználó, ha megsértik az egyenlő elbánáshoz való jogát, de ezt nehezen tudná bizonyítani (töröltek valamit, amit más felhasználó esetében nem), és a vitatható tartalmak tömege, valamint a platform monitorozási kötelezettségének hiánya – amelyekre a platform védekezésékként hivatkozhat – sem csegetti e tekintetben nagy reményekkel a felhasználót.

²⁴⁵ HEINS i. m. (224. lj.) 328.

²⁴⁶ L. Kevin PARK: Facebook Used Takedown and It Was Super Effective! Finding a Framework for Protecting User Rights of Expression on Social Networking Sites. 68 *New York University Annual Survey of American Law* (2012–2013) 892.

²⁴⁷ *Schrems v. Facebook* (122. lj.).

²⁴⁸ FRADETTE i. m. (240. lj.) 957.

Két további érv is említhető még, amelyek a platform döntési szabadságát erősítik. Az egyik szerint a platform maga is rendelkezik szólásszabadsággal, így amikor a felhasználói tartalmak között válogat, illetve összeállítja a felhasználók által látható, könnyen elérhető tartalmakat, akkor tulajdonképpen e jogát gyakorolja.²⁴⁹ Persze felhozható ez ellen, hogy a tartalmak szabályzat alapján való törlése még nem hordoz önálló jelentést, hogy beszédként vagy véleményként lenne értékelhető, hacsak azt nem, hogy a platform számára fontos, hogy a felhasználói számára békés, nyugodt, biztonságos, ártalmaktól mentes környezetet biztosítson. A másik érv szerint egyetlen platform sem olyan hatalmas, hogy a nyilvános szféra kizárólagos ura legyen, a magáncenzúra áldozatává váló felhasználó pedig szabadon elmondhatja a véleményét máshol, saját blogján, weboldalán, e-mail-listáján stb.²⁵⁰ Ezen érv meggyőző ereje azonban gyengül, ha azt látjuk, hogy egyes platformok (elsősorban a Facebook és a keresőmotorok közül a Google) olyan óriásivá nőttek, akkora tömeg használja őket nap mint nap, hogy az valójában megkerülhetetlenné teszi őket a nyilvános kommunikáció folyamatában. Az egyedi felhasználó beszélhet ugyan máshol, szabadabban, mint e platformokon, beszédének hatása feltehetően jóval csekélyebb lesz.

Két újabb német ügy is rámutat, hogy ellentmondáshoz és félreértéshez vezet, ha a social media platform és a felhasználója közötti szerződéses viszonyra alkalmazzák az alkotmányos szólásszabadság-jogi tételeket. A *Themel v. Facebook Ireland* ügyben²⁵¹ a bíróság szerint a Facebook szerződésszegést követett el a kérelmező hozzászólásának törlésével, ugyanis a platformnak tiszteletben kell tartania a véleménynyilvánítás német alkotmányban rögzített jogát (Grundgesetz 5. cikk). Ami az ügy tényállását illeti, 2018. augusztus 7-én a német *Spiegel Online* hírportál a Facebook-oldalán cikket tett közzé „Ausztia határellenőrzést jelentett be” címmel. Parázs vita alakult ki a Facebook-bejegyzés hozzászólásaiban, amelyben Heike Themelre, a jobboldali AfD párt tagjára, „náci ribancként” utaltak. Ő a szóban forgó hozzászólásra egy idézettel válaszolt, és hozzátette: „Nem versenyezhetem Önnel a meggyőzésben, mert velem szemben fegyvertelen, és ez nem igazán lenne tisztességes a részemről.” A Facebook törölte a hozzászólást, és 30 napra felfüggesztette a politikus fiókját. E döntést a Facebook Közösségi alapelveinek 5. cikk 2. bekezdése alapján hozták (amely tiltja a gyűlöletbeszédet a platformon). Themel a bíróság elé terjesztette panaszát, és a testület megállapította, hogy az 5. cikk 2. bekezdése rendelkezésének alkalmazása sértette a német polgári törvénykönyv 241. cikk 2. bekezdését, amely kimondja, hogy „egy [szerződéses] kötelezettség is, tartalmától függően, arra kötelezheti a feleket, hogy tartsák tisz-

²⁴⁹ PARK i. m. (246. lj.) 901. L. még a 2. fejezet 2.1. alpontját.

²⁵⁰ HEINS i. m. (224. lj.) 327.

²⁵¹ 18 W 1294/18, 2018. augusztus 24-ei ítélet. A döntés német nyelvű szövegét l. <https://openjur.de/u/2111165.html>

teletben egymás jogait, jogi és más érdekeit.” Minthogy a Közösségi alapelvek felhatalmazzák a Facebookot arra, hogy maga döntse el, melyik bejegyzés vagy hozzászólás sérti meg a szabályzatot, a bíróság szerint e hatalom ellentmond a polgári törvénykönyv által támasztott követelménynek. A bíróság hangsúlyozta, hogy a Facebook *social mediaként* ‘nyilvános piacteret’ biztosít a nézet- és véleménycseréhez, és hogy a jogilag megengedhető véleménynyilvánítások nem törölhetők a platformról. Mivel Themel hozzászólása nem volt gyűlöletbeszédnek tekinthető, a Facebook jogtalanul törölte azt és függesztette fel Themel fiókját.²⁵²

Egy másik német ügyben (*User v. Facebook Ireland*)²⁵³ a bíróság teljesen ellentétes következtetésre jutott, és elutasította a kérelmező állítását, miszerint sérült a véleménynyilvánításhoz való joga. A döntést megelőzően, 2018 júliusában egy Facebook-felhasználó megjegyzést fűzött egy, a németországi menekültek integrációjáról szóló bejegyzéshez: „Tisztelet! Ez a kulcsszó! A fundamentalista muzulmánok puhány pogányoknak és disznóabálóknak, asszonyainkat pedig kurváknak nézik. Nem tisztelnek minket.” 2018. július 16-án a Facebook törölte a felhasználó hozzászólását, és fiókját 30 napra felfüggesztette. Mivel a Facebook megtagadta döntése visszavonását, a kérelmező előzetes intézkedésért folyamodott a heidelbergi törvényszékhez. A bíróság számára a fő kérdés az volt, hogy a Facebook jogosult volt-e törölni a felhasználó hozzászólását, és felfüggeszteni a fiókját, illetve hogy a Facebook Közösségi alapelvei összeegyeztethetők-e a polgári törvénykönyv 307. cikkével, amelynek 1. bekezdése szerint „a szabályos üzlet szempontjából semmisesek azok a rendelkezések, amelyek – a jóhiszeműség követelményével ellentétesen – indokolatlanul hátrányos helyzetbe hozzák a felhasználóval szerződésben álló felet. Akkor is indokolatlan hátrány származhat a rendelkezésből, ha az nem világos vagy érthető.” A bíróság megjegyezte, hogy a Facebook alapelvei felsorolják a nem védett véleménynyilvánítás fajtáit, és meghatározzák a korlátozottnak tekinthető szolás határait. Emellett a szabályzat megjelöli azokat a következményeket is, amelyeket az e szabályokat megsértő felhasználóknak vállalniuk kell. Ennek megfelelően a bíróság szerint az, hogy az alapelvek nem tekinthetők átláthatatlannak, és nem tesznek különbséget a felhasználók között, következőképpen a Facebook szabályzata kellőképp figyelembe veszi a véleménynyilvánítás szabadságának jogát, és noha a sértő véleményeket és a szélsőséges kifejezéseket is védi az alkotmány, a Facebooknak mint magánszereplőnek nem kell biztosítania felhasználóinak a véleménynyilvánítás államilag, alkotmányos összefüggésben adott teljes jogát.²⁵⁴

²⁵² Bővebben l. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/heike-themel-v-facebook-ireland-inc>

²⁵³ IO 71/18, 2018. augusztus 28. A döntés német nyelvű szövegét l. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2018/10/User-v-Facebook-Ireland.pdf>

²⁵⁴ Bővebben l. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/user-v-facebook-ireland-inc>

E két döntés eltérő utat járt be. Az utóbbi beleillik az általában alkalmazott jogi keretbe, elismerve a platform tulajdon- és szólásszabadsághoz való jogát, és megengedi a Facebooknak, hogy törölje az általa kifogásolhatónak talált felhasználói tartalmak nagy részét, az előbbi viszont e tekintetben korlátozza a platform hatáskörét. E döntések jól szemléltetik a szerződési jog magánfelek között kialakuló, szólásszabadsággal kapcsolatos jogviták megoldására való felhatalmazásának lehetséges előnyeit és hátrányait.

5.4.3. Moderálás és magáncenzúra

5.4.3.1. A moderálás erényei és veszélyei

A felhasználói tartalmak moderálása beavatkozás a felhasználók szólásszabadságába. A tartalmak moderálása mellett döntő platformok a „túl nagy szabadság káosza” és „a túlzott kontroll sterilítása” közötti vékony mezsgyén próbálnak járni.²⁵⁵ Ezt az utat megtalálni nem kifejezetten könnyű. Túl azon, hogy a platformokat számos különféle okból érheti nyomás az államok részéről annak érdekében, hogy a jogi eljárásokat megkerülve, azok hiányában is töröljenek nem feltétlenül illegális tartalmakat,²⁵⁶ a beavatkozásra maguk a platformok is bőven találhatnak okot. Ahogyan már említettük, ezek közül a legfontosabb a gazdasági érdekek védelme, azon tartalmak kiszűrése és törlése, amelyek elijeszthetik a többi felhasználót vagy a platform fontos üzleti partnereit, hirdetőit. A platform politikai agendájával, maga által választott társadalmi missziójával össze nem férő tartalmak is a moderálás áldozatául eshetnek.²⁵⁷

A magáncenzúra lehetősége több okból is aggasztó a szólásszabadság és a nyilvánosság szempontjából. A legnagyobb, legfontosabb platformokon való megszólalás lehetősége nem helyettesíthető az egyéb, kisebb és kevesebb emberhez eljutó platformokon való megszólalással (amelyek ráadásul maguk is végezhetnek moderálást), és főleg nem a moderálás nélküli, egyéni blogokkal, magánweboldakkal. A nagy platformok a nyilvánosság olyan csomópontjai, amelyek esetében a véleményformálás folyamatába való beavatkozás különösen súlyos következményekkel járhat.²⁵⁸ A lehető legtöbb felhasználó számára biztosítandó békés, ártalmaktól mentes környezet szempontja – amely a platform gazdasági érdekeit is szolgálja –

²⁵⁵ James GRIMMELMANN: The Virtues of Moderation. 17(1) *Yale Journal of Law and Technology* (2015) 42.

²⁵⁶ Benjamin F. JACKSON: Censorship and Freedom of Expression in the Age of Facebook. 44 *New Mexico Law Review* (2014) 121., 127–129.

²⁵⁷ Uo., 130–131.

²⁵⁸ Uo., 132–133.

az elnyomó államok politikájához való idomulással sem összeférhetetlen: a hatalmas kínai piacra való belépés lehetősége például még az állami cenzúra elvárásaihoz való igazodás árán sem kevésbé csábító. A platformok célja aligha az elnyomó rendszerek forradalom általi megbuktatása – inkább a rossz PR és az államokkal folytatott viták elkerülése, valamint a piaci befolyás és a bevételek növelése.²⁵⁹

A moderálás és az egyes tartalmakról való, platform általi döntés tehát nem a szólásszabadság jogi normáihoz, hanem a külső környezetnek – az állami igényeknek – és a felhasználók vélt elvárásainak való megfeleléshez igazodik. Minél több a felhasználók közötti egyéni interakció és minél élénkebb a platformon zajló kommunikáció, annál inkább nő a platform gazdasági értéke.²⁶⁰ Ebből az következik, hogy nem a társadalmi nyilvánosság szempontjából leginkább értékes vélemények, tartalmak védelme az elsődleges szempont, amelyek sokszor vitatottak, megosztók, sértők, provokatívak, de közügyekkel kapcsolatosak, vitára gerjesztenek és gondolkodásra sarkallnak. Ezek elijeszthetik, távol tarthatják a felhasználók egy részét, ellenben a nem bántó, ártalmatlan tartalmakkal a lehető legnagyobb számú felhasználó tud békésen megférni. A kismacska videók és a családi fotók győzedelmeskednek az erőteljes politikai viták felett – az előbbieket a platform számára fontosabbak és gazdasági értelemben értékesebbek. Miközben a nyugodt környezet fenntartása valóban több felhasználót csábíthat a platformra, így elvben többek számára nyílik meg a szólásszabadság hatékony gyakorlásának lehetősége, a platform egyúttal korlátozza is az eszmecserét. A felhasználók egymás között folytatott kommunikációja ebből következően valójában nem elsősorban a közügyek nyílt vitatása céljából zajlik, illetve a platform által korlátozást szenved, így a nyilvánosság számára a szólásszabadságba való magánbeavatkozás összességében kétes eredménnyel jár.

5.4.3.2. A moderálás jogi megítélése – lehetséges analógiák

Amerikában a CDA 230. szakasza immunitást biztosít a platformoknak a jogi felelősség alól, egyúttal arra sarkallja őket, hogy – „irgalmas szamaritánusként”²⁶¹ – moderálják felhasználók beszédét. A platform döntése a tartalmak törléséről, felhasználók felfüggesztéséről vagy kitiltásáról nem esik korlátozás alá, így nem vet fel szólásszabadság-jogi problémát. Hasonló a helyzet Európában az Eker. irányelv 14. cikkével, amely feltételes mentességet biztosít a platformoknak, egyúttal szin-

²⁵⁹ JOSEPH i. m. (34. lj.) 178.

²⁶⁰ KLONICK i. m. (48. lj.) 1627–1630.

²⁶¹ Andrew M. SEVANI: Section 230 of the Communications Decency Act: A „Good Samaritan” Law Without the Requirement of Acting as a „Good Samaritan”. 21 *UCLA Entertainment Law Review* (2014) 122.

tén lehetővé teszi nekik (nem tiltja) a saját döntésük szerinti moderálást. A felhasználókkal szembeni, a köztük és a platform között fennálló szerződéses viszony alapján zajló eljárást a szólásszabadság szempontjai alapvetően nem korlátozzák.²⁶²

Rendkívül kockázatos szinte szabad kezet adni a platformnak az egyes tartalmak elbírálásában. A döntések alapjául szolgáló egyes irányelvek, kódexek bizonytalan megfogalmazásúak, a döntéseket pedig gyorsan, átláthatatlanul, eljárási garanciák nélkül hozzák meg. Ha arra gondolunk, milyen megfontolások alapján döntheti el egy moderátor, hogy az adott tartalom összefér-e a platform szabályaival, akkor eszünkbe juthat Potter Stewart bíró klasszikussá vált maximája, amelyet a *hard-core* pornográfia jogi fogalmának keresésekor írt: nem tudom definiálni, hogy mi az, de „ha látom, felismerem”.²⁶³ Ha a moderátor úgy véli, hogy valamit törölni kell, illetve ha a belső, a felhasználók számára láthatatlan döntési mechanizmus eredménye erre vezet, akkor a tartalmat törölni fogják. Amivel az állam által fenntartott bírósági szervezetrendszer akár éveken át birkózik, azt egy moderátor legfeljebb órák alatt eldönti.

A média- és hírközlési szabályozás korábbi megközelítései analógiaként kevés segítséget nyújtanak a magánszabályozás megítéléséhez. Azt már tisztáztuk, hogy a *social media* platform jogi értelemben nem közfórum, és semmiképpen sem állami szereplő. A platform abban az értelemben nem is ‘beszélő’, hogy nem tesz közzé saját tartalmát, és nem is fejez ki azonosulást felhasználóinak tartalmaival;²⁶⁴ az egyes tartalmak törlése vagy a törlésre vonatkozó kérés elutasítása csak annyit fejez ki, hogy a döntés szerint az adott tartalom összefér vagy ütközik a platform vonatkozó szabályaival. A platform nem is tekinthető ‘szerkesztőnek’, legalábbis a sajtó szerkesztőihez hasonlóan, mert nem maga kezdeményezi az egyes tartalmak elkészítését, nem rendeli vagy vásárolja meg őket.²⁶⁵ Abban az értelemben azonban mégis szerkesztő, hogy döntést hoz a tartalmak felől, szűri, törli vagy éppen elérhetőként tartja meg őket, kontrollálja a platformon zajló kommunikációt, a tartalmakkal szemben tehát semmiképpen nem semleges. A szűkös erőforrásokat használó műsorszolgáltatás (*broadcasting*), a digitális technológia előtti rádió és televízió szabályozása sem használható analógia. Csak azért nem temethetjük el

²⁶² L. az egyik amerikai kerületi bíróság (District Court of Northern California) által eldöntött *Young v. Facebook, Inc.* ügyet (790 F. Supp. 2d 1110). Az ügyben a felperes felhasználó szólásszabadsága sérelmére is hivatkozott (sikertelenül), mert amikor a „barátainak” száma elérte az ötezetet, a Facebook arra kívánta kötelezni, hogy magánprofilját közéleti szereplői profilá alakítsa, ami az azon keresztüli kommunikációjának jóval szélesebb nyilvánosságot biztosított volna. Mivel ezt megtagadta, a platform törölte a profilt.

²⁶³ *Jacobellis v. Ohio* 378 US 184 (1964) 197.

²⁶⁴ Christina M. MULLIGAN: Technological Intermediaries and Freedom of the Press. 66 *Southern Methodist University Law Review* (2013) 157., 174.

²⁶⁵ KLONICK i. m. (48. lj.) 1660.

majd végleg, a technológiai kapacitás korlátozottságának teljes megszűnésével (ami lényegében már meg is történt), mert groteszk módon ma a túl sok beszéd idéz elő egyfajta sajátos szűkösséget. A felhasználóra zúduló elképesztő mennyiségű információ és kommunikáció nehezen teszi számára lehetővé az értékes tartalmakhoz, a valódi hírekhez való hozzáférést.²⁶⁶ De ez önmagában nem teszi szükségessé a platformok régi módszerekkel való szabályozását, amely, a műsor-szolgáltatás analógiáját alkalmazva, a korábbi engedélyezési rendszer felélesztését jelentené. A harmadik lehetséges analógia, a *common carrier*kénti megítélés (a telefon- vagy a postai szolgáltatáshoz hasonlóan) pedig azt jelentené, hogy a platformoknak meg kellene tiltatni a moderálást, illetve a felhasználók közötti kommunikáció folyamatába való – a technikai feltételek biztosításán túli egyéb – beavatkozást. Ez megint csak elképzelhetetlen, a platformok teljes semlegességét várná el, ami nemcsak a szándékaikkal és az érdekeikkel lenne ellentétes, hanem az állam felől érkező – a jogellenes tartalmak törlésére vonatkozó – beavatkozási kérések teljesítését is lehetetlenné tenné.

Mint Kate Klonick megállapítja, megfelelő analógia hiányában a *social media* platform nem más, mint új, önálló szabályozó (*governor*). Maga hozta létre és kontrollálja azon infrastruktúrát, amelyen a felhasználók kommunikációja zajlik, és a maga érdekei szerint működteti. Központosított szervezete van, amely előre lefektetett (még ha külső szereplők számára nem is feltétlenül minden elemében megismerhető) szabályokkal bír, és a tartalmakkal kapcsolatos előzetes vagy utólagos döntéshozatali eljárásokat folytat le.²⁶⁷

A platformok tehát a szólásszabadság egyfajta sajátos, aggregált elmélete (*aggregational theory*) alapján hoznak döntést a tartalmakról. Egyszerre kívánnak minél többek számára nyílt és vonzó platform lenni, és elkerülni azt, hogy felhasználóikat sérelem érje, vagy azok megrettenjenek mások kommunikációjától.²⁶⁸ Ebben a furcsa, aggregált, hibrid rendszerben ötvöződnek az Első Alkotmánykiegészítés elvei a szólásszabadság európai megközelítésével, mindezeket a platform érdekei szerint értelmezve és alkalmazva, akár államonként vagy régióként – az adott állam szólásszabadsághoz és a platform szabad tevékenységéhez való hozzáállásának megfelelő – eltérő megközelítéssel, az érintettek által átláthatatlan eljárásokkal és döntéshozatali mechanizmusokkal gyakorolva.

²⁶⁶ Uo., 1661.

²⁶⁷ Uo., 1662–1664.

²⁶⁸ Brett J. JOHNSON: Facebook's Free Speech Balancing Act: Corporate Social Responsibility and Norms of Online Discourse. 5 *University of Baltimore Journal of Media Law & Ethics* (2016) 19., 33–34.

5.4.3.3. Közösségi alapelvek, magatartási kódexek

A Facebook Közösségi alapelveinek terjedelme évről évre gyarapszik, és ma már jóval részletesebb, mint egy jogszabály.²⁶⁹ Vegyünk például két, a szólásszabadság szempontjából fontos témakört, a gyűlöletbeszéd és a meztelenség, szexuális tartalom korlátozását, és vizsgáljuk meg a Facebook által ezekkel kapcsolatosan meghatározott szabályokat.

„Definíciónk szerint a gyűlöletbeszéd olyan tartalom, amely közvetlenül támad másokat általunk védett tulajdonságokként meghatározott szempontok – faji hovatartozás, etnikai származás, nemzetiség, vallási hovatartozás, nemi irányultság, kaszt, nem, nemi identitás, súlyos fogyatékoság vagy betegség – miatt. A bevándorló jogállással kapcsolatban is nyújtunk bizonyos védelmet. A támadást úgy határozzuk meg, mint erőszakos vagy tárgyukat emberi mivoltától megfosztó beszédet, alsóbbrendűségre utaló kijelentést, illetve kirekesztésre vagy faji alapon történő elkülönítésre való felhívást. A támadásokat súlyosság szerint három csoportba soroljuk az alábbiak szerint. (...)

Ne tegyél közzé az alábbiakhoz hasonló bejegyzéseket:

1. szintű támadások, amelyek a fent megadott tulajdonságokkal vagy bevándorló jogállással rendelkező személy vagy embercsoport ellen irányulnak (ideértve az összes részhez tartozókat, kivéve azokat, akik a leírás szerint erőszakos vagy szexuális bűncselekményeket követtek el), és amelyek esetében a támadást az alábbiak szerint határozzuk meg:

- Gyűlöletbeszéd vagy a gyűlöletbeszéd támogatása írásos vagy vizuális formában.
- Tárgyát emberi mivoltától megfosztó beszéd vagy képek, ideértve többek között az alábbiakat:
 - koszra, baktériumokra, betegségekre vagy székre való hivatkozás, illetve ezekkel való összehasonlítás;
 - kulturális hagyomány szerint szellemileg vagy fizikailag alacsonyabb rendűnek tartott állatokra való hivatkozás, illetve velük való összehasonlítás;
 - embernél alacsonyabb rendű lényekre való hivatkozás vagy velük való összehasonlítás.
- Gyűlölet-bűncselekmények koncepciójának, eseményeinek vagy áldozatainak kigúnyolása még akkor is, ha a képen nem ábrázolnak valós személyt.
- Tárgyuk emberi mivoltától való megfosztását célzó összehasonlítások írott és képi formában.²⁷⁰

²⁶⁹ Facebook's Community Standards. L. <https://www.facebook.com/communitystandards>

²⁷⁰ Hate Speech' in Facebook's Community Standards. L. https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech

Tiltott, így eltávolítandó gyűlöletbeszédnek tehát azon tartalom minősül, amely valamely „védett tulajdonsággal” rendelkező embercsoportot támad meg. A védett tulajdonságokat a platform maga sorolja fel, az általánosan meghatározott tényállásokat a moderátorok értelmezik és alkalmazzák. Amíg egy büntető kódex általánosan fogalmaz, és például a „gyűlöletre uszítást” tiltja, addig a Facebook irányelvei a tilalmazott beszéd tekintetében részletezők, egyúttal széles körben engednek teret a beszéd korlátozására. A moderátorokat felkészítő kézikönyv *Guardian* által 2017-ben közölt részletei konkrét példákat is tartalmaznak.²⁷¹ Az erőszakos tartalmak közül az ún. hitelt érdemlő erőszakot (*credible violence*) tiltja a platform. A „remélem, valaki meggyilkol téged” („*I hope someone kills you*”) nem törölhető, de a „gyűlölöm a külföldieket, és mindannyiukat le akarom löni” („*I hate foreigners and I want to shoot them all*”) igen. A „valaki löje le Trumpot!” („*someone shoot Trump*”) törlendő, a „gyerünk, verjünk meg kövér kölyköket” („*let's beat up fat kids*”) viszont nem.²⁷² A szabályok mechanikus – algoritmus általi – alkalmazása időnként abszurd következményhez vezet: 2018 júliusában a Facebook eltávolította az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatának platformra posztolt részleteit, mert a „kegyetlen indián vademberek” („*merciless Indian savages*”) szövegrész sértette az alapelveket.²⁷³

A közösségi alapelvek az évek során – és számos vitát, botrányt követően, azok hatására – cizelláltabbak lettek. Nem is feltétlenül maguk a szabályok aggasztók: azok sokszor átfedést mutatnak a szólásszabadság jogi korlátaival, bár messze nem minden jogi korlát szerepel az irányelvekben, így például a rágalmazás, becsület-sértés esete sem. A dokumentum szerint közéleti szereplők rágalmazása nem, csak az őket támadó gyűlöletbeszéd, az ellenük irányuló hitelt érdemlő fenyegetés (*credible threat*), továbbá zaklatásuk és a *bullying* törölhető. A 2018 nyarán kibontakozó vita során arra derült fény, hogy az Európában széles körben tiltott holokausztagadást Zuckerberg, a Facebook vezetője, nem tekinti törlendő tartalomnak.²⁷⁴ Az egyes államoknak – mint láttuk – lehetnek ugyan eszközeik arra, hogy a platformot jogszabályaik tiszteletben tartására kötelezzék, ezzel együtt is riasztó azt érzékelni, hogy több milliárd felhasználó szólásszabadságáról végeredményben egyetlen ember saját egyéni ízlése, értékrendje, üzleti érdekei szerint hozhat döntést.

²⁷¹ ‘Facebook files’ in *The Guardian*. L. <https://www.theguardian.com/news/series/facebook-files>

²⁷² Facebook’s Manual on Credible Threats of Violence. *The Guardian*, 2017. május 21., <https://www.theguardian.com/news/gallery/2017/may/21/facebooks-manual-on-credible-threats-of-violence>

²⁷³ Facebook Finds Independence Document „Racist”. *BBC*, 2018. július 5., <https://www.bbc.co.uk/news/technology-44722728>

²⁷⁴ Kara SWISHER: Zuckerberg: The Recode Interview. *Recode*, 2018. július 18., <https://www.recode.net/2018/7/18/17575156/mark-zuckerberg-interview-facebook-recode-kara-swisher>

Ugyanakkor számos olyan tényállást, példát tartalmaznak a Facebook alapelvei, amelyek jogilag nem feltétlenül tiltott tartalmakat érintenek, még Európában sem (l. pl. fent az egyes embercsoportokkal szembeni támadás a „kulturális hagyomány szerint szellemileg vagy fizikailag alacsonyabb rendűnek tartott állatokra vagy élettelen tárgyakkal való összehasonlítás” által). Ez kiterjeszti a szóláskorlátozást, de ennél is nagyobb gond, hogy mindez átláthatatlan eljárásban, garanciák nélküli döntéshozatali folyamatban történik, és a vitatható (határ)esetekben még az önkényesség látszatát sem kerüljük. Ahogyan Nicolas Suzor fogalmazott a kézikönyv részleteinek napvilágra kerülését követően: a Facebook döntéseire vonatkozó megfelelő adatok nélkül arról sem tudunk megalapozott vitát folytatni, hogy milyen jellegű tartalmakat tartunk elfogadhatónak társadalmi szinten.²⁷⁵

A másik példa, a platformnak a meztelenséghez való hozzáállása alkalmas annak szemléltetésére, hogy a magánszabályozás olykor groteszk következményekhez vezethet. (Megjegyzendő, hogy a platform az időnként kitörő botrányok, felzúdulások hatására jelentősen módosította a szabályait.) Jelenleg az alapelvek szerint:

„Korlátozzuk a meztelenség és a szexuális tevékenységek megjelenítését, mivel közösségünk egyes tagjai érzékenyek az ilyen jellegű tartalomra. Ezenkívül a szexuális jellegű képeket a nem beleegyezésen alapuló vagy kiskorúakat ábrázoló tartalom közzétételének megelőzése érdekében alapértelmezés szerint eltávolítjuk. A szexuális tevékenység megjelenítésének korlátozása digitálisan létrehozott tartalomra is vonatkozik, kivéve, ha azt oktatási, humoros vagy ironikus céllal teszik közzé.

Meztelenségre vonatkozó szabályaink az idő előrehaladtával részletesebbek lettek. Tisztában vagyunk azzal, hogy a meztelenség megosztásának sokféle oka lehet, használhatják például a tiltakozás egy formájaként, felhívhatják vele egy ügyre a figyelmet, vagy szolgálhat oktatási vagy egészségügyi célokat. Ha egyértelmű az ilyen szándék, engedményeket teszünk a tartalomra vonatkozóan. Tiltjuk például a női mell mellbimbóval együtt megjelenítő képeket, de az olyan képek közzétételét megengedjük, amelyek tiltakozást, csecsemőt szoptató nőt vagy emlőamputáció utáni heget ábrázolnak. A meztelen testet ábrázoló festmények, szobrok és más művészeti alkotások fényképeit is megengedjük.”²⁷⁶

²⁷⁵ Nicolas SUZOR: After the „Facebook Files”, the Social Media Giant Must Be More Transparent. *The Conversation*, 2017. május 22., <http://theconversation.com/after-the-facebook-files-the-social-media-giant-must-be-more-transparent-78093>

²⁷⁶ Felnőtt meztelenség és szexuális tevékenység. In: Közösségi irányelvek. L. https://www.facebook.com/communitystandards/adult_nudity_sexual_activity

Az abortuszról készült videók továbbá fennmaradhatnak a platformon addig, amíg nem tartalmaznak meztelenséget.²⁷⁷ (Egy élőlény – az emberi magzat – elpusztítása ábrázolható, de nehogy valaki meglásson egy fedetlen női mellét!)

A platform korábban sem a szoptató anyák fényképét,²⁷⁸ sem a meztelen emberi testet ábrázoló műalkotásokat nem engedélyezte. A női mellbimbó ábrázolása ma sem megengedett.²⁷⁹ Gustave Courbet 1866-ban festette híres képét, amely egy pucér vaginát ábrázol (*A világ eredete*), és jelenleg a párizsi Musée d'Orsay-ban lóg. A Facebook többször letiltotta a képet meztelenség ábrázolása miatt, ezek közül az egyik eset a francia bíróságra is eljutott, miután egy francia tanár fiókját a platform felfüggesztette a kép közlése miatt. A bíróság szerint a tervezett lépésről való előzetes tájékoztatás elmaradása megsértette a platform és a felhasználója közötti szerződést, de kártérítést nem ítélt meg az utóbbinak.²⁸⁰ A tanulság, hogy tartalmi szempontból az efféle korlátozások bíróság előtt nem vitathatók, de a felhasználók esetleg eljárási és fogyasztóvédelmi védelmet kaphatnak. A példák hosszasan sorolhatók: a koppenhágai sellőszobor,²⁸¹ a bolognai Neptun-szobor,²⁸² a willendorfi vénusz,²⁸³ Rubens képei²⁸⁴ és még sok más, mind-mind a Facebook által diktált illemszabály áldozataul esett addig, amíg aztán az irányelvek kiegészültek „a meztelen testet ábrázoló festmények, szobrok és más művészeti alkotások fényképeit is megengedjük” nagyvonalú kitétellel.

²⁷⁷ Nick HOPKINS: Revealed: Facebook's Internal Rulebook on Sex, Terrorism and Violence. *The Guardian*, 2017. május 21., <https://www.theguardian.com/news/2017/may/21/revealed-facebook-internal-rulebook-sex-terrorism-violence>

²⁷⁸ Mark SWENEY: Mums Furious as Facebook Removes Breastfeeding Photos. *The Guardian*, 2008. december 30., <https://www.theguardian.com/media/2008/dec/30/facebook-breastfeeding-ban>

²⁷⁹ Rob PRICE: Facebook Bans Most Photos of Female Nipples for „Safety” Reasons, Exec Says. *Business Insider*, 2018. április 26., <https://www.businessinsider.com/freethenipple-facebook-bans-photos-female-nipples-safety-2018-4>

²⁸⁰ Philippe SOTTO: French Court Issues Mixed Ruling in Facebook Nudity Case. *US News*, 2018. március 15., <https://www.usnews.com/news/business/articles/2018-03-15/french-court-issues-mixed-ruling-in-facebook-nudity-case>

²⁸¹ Doug BOLTON: Facebook Removes Image of Copenhagen's Little Mermaid Statue for Breaking Nudity Rules. *Independent*, 2016. január 6., <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/little-mermaid-copenhagen-denmark-removed-by-facebook-nudity-rules-a6799046.html>

²⁸² Edward HELMORE: Facebook Blocks Photo of Neptune Statue for Being „Explicitly Sexual”. *The Guardian*, 2017. január 2., <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/02/facebook-blocks-nude-neptune-statue-bologna-italy>

²⁸³ Alexandra MA: Facebook Banned a User from Posting a Photo of a 30,000-year-old Statue of a Naked Woman – and People are Furious. *Business Insider*, 2018. március 1., <https://www.businessinsider.com/facebook-bans-venus-of-willendorf-photos-over-nudity-policy-2018-3>

²⁸⁴ Daniel BOFFEY: Barefaced Cheek: Rubens Nudes Fall Foul of Facebook Censors. *The Guardian*, 2018. július 23., <https://www.theguardian.com/technology/2018/jul/23/barefaced-cheek-rubens-nudes-fall-foul-of-facebook-censors>

Nagy felzúdulás övezte a vietnami háborúban készült talán leghíresebb fénykép törlését is.²⁸⁵ A kép a falujukból a napalmtámadás elől menekülő embereket ábrázol, köztük egy síró, meztelen kislánnyal. Az ezzel kapcsolatban kitört botrány hatására a platform később visszahelyezte a képet.²⁸⁶ Ezzel szemben egy időben a Facebook kitartott azon álláspontja mellett, hogy a mexikói drokartellek által posztolt, emberek lefejezését ábrázoló videók nem ellentétesek az irányelveikkel²⁸⁷ – azután az emiatt érkező kritikák nyomására módosult a véleményük.²⁸⁸ Az egyértelműen politikai vélemények korlátozása sem idegen a platformoktól, ahogyan a YouTube-nál történt, amely amerikai jobboldali videocsatornákat függesztett fel, állítása szerint az újonnan felvett moderátorai tévedése miatt.²⁸⁹ A magyar parlamenti választási kampány során a Facebook pedig egy kormánytag videóját törölte, aki Bécsben az arab bevándorlók sikertelen ausztriai integrációját próbálta szemléltetni annak érdekében, hogy saját pártjának bevándorlásellenes politikáját hazájában népszerűsítse. A platform később visszahelyezte a videót, de ezzel együtt is aggasztó, hogy a politikai vitákba ilyen módon képes lehet beavatkozni, a leginkább érzékeny esetben (választási kampány során) is, ahol a szólásszabadság a legerősebb védelmet igényelné.²⁹⁰ Mindeközben, ahogyan azt fentebb már említettem, bármennyire is megalapozottan gyanítható, hogy Trump időnként megsérti a felhasználási feltételeket, a Twitter nem törli az üzeneteit, mert nyilvánvalóan jelentős hírértékkel bírnak, és egyébként is odavonzzák a felhasználókat a platformra.²⁹¹ E döntésük természetesen a szólásszabadság szempontjából helyeselhető.

A gyűlöletbeszéddel kapcsolatban az EU már 2016-ban kezdeményezte a platformok szigorúbb fellépését. Ennek eredménye lett az online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésre vonatkozó magatartási kódex, amelyet a Facebook, a Micro-

²⁸⁵ Julia Carrie WONG: Mark Zuckerberg Accused of Abusing Power after Facebook Deletes „Napalm Girl” Post. *The Guardian*, 2016. szeptember 8., <https://www.theguardian.com/technology/2016/sep/08/facebook-mark-zuckerberg-napalm-girl-photo-vietnam-war>

²⁸⁶ LEVIN–WONG–HARDING i. m. (232. l.).

²⁸⁷ Leo KELION: Facebook Lets Beheading Clips Return to Social Network. *BBC*, 2013. október 21., <https://www.bbc.co.uk/news/technology-24608499>

²⁸⁸ Haroon SIDDIQUE et alii: Facebook Removes Mexican Beheading Video. *The Guardian*, 2013. október 23., <https://www.theguardian.com/technology/2013/oct/23/facebook-removes-beheading-video>

²⁸⁹ Adi ROBERTSON: YouTube Says New Moderators might Have Mistakenly Purged Right-Wing Channels. *The Verge*, 2018. február 28., <https://www.theverge.com/2018/2/28/17064470/youtube-infowars-right-wing-channels-strike-ban-moderator-mistake>

²⁹⁰ David GILBERT: Why Facebook Censored a „Racist” Video from Hungary’s Government – Then Put it Back. *Vice*, 2018. március 9., https://news.vice.com/en_ca/article/gy87m4/why-facebook-censored-a-racist-video-from-hungarys-government-then-put-it-back

²⁹¹ Barbara ORTUTAY: Here’s Why Twitter Won’t Ban Donald Trump. *Black America Web*, 2018. július 23., <https://blackamericaweb.com/2018/07/23/heres-why-twitter-wont-ban-donald-trump>

soft, a Twitter és a YouTube írtak alá.²⁹² A kódex az EU kísérlete arra, hogy ki-kényszerítse a platformok megfelelő eljárását. A kódexben a platformok vállalták a hatékony eljárást, a bejelentések megfelelő vizsgálatát (*review notifications*), és azt is, hogy nem kizárólag saját szabályzataik, hanem a 2008/913/IB EU kerethatározatot átültető nemzeti jogszabályok figyelembevételével döntenek a tartalmakról.²⁹³ A platformok a „jogellenes gyűlöletbeszéd eltávolítására irányuló érvényes bejelentések többségét 24 órán belül felülvizsgálják, és szükség esetén eltávolítják vagy hozzáférhetetlenné teszik az ilyen tartalmakat”. Az Európai Bizottság évente vizsgálja a vállalt kötelezettségek teljesítését; megállapításai szerint a platformok évente rengeteg posztot és profilt törölnek.²⁹⁴ Ezzel együtt az EU további beavatkozást fontolgat, ha nem sikerül teljesen megnyugtató megoldást találni a gyűlöletbeszéd és az extrémizmus kezelésére a platformokon.²⁹⁵

5.4.4. Szerkesztés és tartalmi sokszínűség a platformokon

Valójában a platformok igazi hatalmát a közügyek vitáinak befolyásolására nem az egyes tartalmak törlésének és a felhasználók kitiltásának lehetősége biztosítja. A platformok az algoritmusaik segítségével az egyes felhasználókról gyűjtött adatok alapján személyre szabhatják az egyes felhasználók által érzékelt és elérhető tartalmakat. Ennek legkézenfekvőbb példája a Facebook hírfolyama (*news feed*), amely a felhasználó ismerősei és a követett oldalak által közzétett tartalmaknak csak a töredékét tárja a felhasználó elé. Ennek természetesen praktikus okai is vannak, és a felhasználók számára alapvetően kedvező, ha a platform igyekszik számukra valamelyest rendet vágni a tartalmak tömegében, és a feltehetően őket leginkább érdeklőket megmutatni nekik. De nem lehet tudni, hogy a platform mi alapján válogat, milyen módon viszonyul a közügyek vitájára vonatkozó tartalmak és a nyaralási beszámolók megfelelő arányának kérdéséhez, és milyen gazdasági érdekei húzódnak meg egyik-másik tartalom előtérbe helyezése mögött. Fontos megjegyezni, hogy nem minden *social media* platform ‘szerkeszti’ annyira átfo-

²⁹² European Commission: Countering Illegal Hate Speech Online, #NoPlace4Hate (2018), http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54300

²⁹³ L. az 1. fejezet 3.5. alpontját.

²⁹⁴ Results of Commission’s Last Round of Monitoring of the Code of Conduct Against Online Hate Speech (2018), http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=612086

²⁹⁵ European Commission: Countering Illegal Hate Speech Online. Commission Initiative Shows Continued Improvement, Further Platforms Join (2018), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-261_en.htm; Daniel BOFFEY: EU Threatens to Crack Down on Facebook Over Hate Speech. *The Guardian*, 2018. április 11., <https://www.theguardian.com/technology/2018/apr/11/eu-heavy-sanctions-online-hate-speech-facebook-scandal>

góan a felhasználói elé tárt tartalmakat, mint a Facebook, de többé-kevésbé mind-egyik törekszik arra, hogy a potenciálisan elérhető tartalmak között a felhasználó vélt érdeklődési körének megfelelően válogasson.

A hírfolyam és általában a felhasználó számára megjelenített tartalmak összeállításával kapcsolatban felmerül, hogy e tevékenység a platform szólásszabadsága által védett. Amíg egyes tartalmak szűréséről vagy törléséről ez nehezen állítható, a hírfolyam összeállítása végeredményben létrehoz egy új, korábban nem létezett, önálló ‘tartalmat’, amelynek egyes elemeit nem a platform készítette vagy rendelte meg, de az összeállítást maga végezte, saját döntéseinek és szempontjainak megfelelően.²⁹⁶ Ha ez az összeállítás a szólásszabadság körébe tartozik, akkor kívülről nehezen befolyásolható. Ellenben ha az összeállítást hasonlóan tekintjük a hagyományos média szerkesztési tevékenységéhez, akkor a médiára vonatkozó szabályok és mögöttes elvi alapjaik megfelelő alkalmazásának a kérdése is felmerülhet. Ahogy Robin Foster fogalmazott:

„Az itt azonosított új, digitális közvetítőknek nincsenek pontos megfelelőik – a többségük nem semleges csatorna, mint az internetszolgáltatók, amelyeken az összes internetes tartalom átfolyik (bár a Twitter közel áll ehhez), sem pedig tiszta médiavállalat, mint a műsor-szolgáltatók vagy az újságok, amelyek tevékenyen részt vesznek a megjelenést és a tartalmat illető döntéshozatalban. Azonban fontos szerepet játszanak az információk kiválasztásában és felhasználókhöz eljuttatásában, így a tevékenységükhöz jogos közérdek fűződik.”²⁹⁷

A tartalmak összeállítása nem semleges és nem is értéksemleges tevékenység, a platform számos érdeke megjelenik benne. Paul Bernal a kapuőrök (köztük a Facebook) feltételezett semlegességét egyenesen ‘ mítosznak ’ nevezi.²⁹⁸ Ez önmagában nem eleve elvetendő, de a felhasználók ezen értékeket, érdekeket nem ismerhetik meg. Nem is igen tudhatják, vagy csak aránytalan erőfeszítések árán deríthetik fel, hogy ‘mi van még’ a számukra megmutatott tartalmakon kívül. Amint Klonick megállapítja, a platformok jelenleg nem helyezik előtérbe a közügyek vitaiban való részvétel megfelelő lehetőségének biztosítását.²⁹⁹

A platformok architektúrája, az általános működést vezérlő szerkesztői döntések és a mögöttes értékek tehát fontosabbak, mint a platformok egyes, konkrét tartal-

²⁹⁶ L. a 2. fejezet 2.2. alpontját.

²⁹⁷ Robin FOSTER: *News Plurality in a Digital World*. University of Oxford – Reuters Institute for the Study of Journalism (2012), https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-11/News%20Plurality%20in%20a%20Digital%20World_0.pdf, 30.

²⁹⁸ Paul BERNAL: *The Internet, Warts and All. Free speech, Privacy and Truth*. Cambridge, Cambridge University Press, 2018. 71–101.

²⁹⁹ KLONICK i. m. (48. lj.) 1665.

makról hozott döntései, amelyeket a bejelentések nyomán szükségszerűen hoznak, mert a platform teljes működését meghatározzák, és minden felhasználó információhoz jutását érintik.³⁰⁰ A felhasználók személyére szabott szolgáltatás képes lehet például a közéleti hírek, információk háttérbe szorítására. Ha Zuckerberg úgy dönt, a hagyományos média által készített hírek, beszámolók egy csapásra megritkulnak a hírfolyamban.³⁰¹ (Ennek oka is elsősorban gazdasági, nem pedig filozófiai: a Facebook kimondatlanul is versenytársa e médiumoknak, még akkor is, ha maga nem állít elő tartalmat, de annak érdekében, hogy eljuttassa tartalmaikat a felhasználókhoz, minél több pénzt kíván kisajtolni a médiumokból.) A személyre szabott szolgáltatás és hírszolgáltatás összességében csökkentheti az egyes felhasználók által érzékelt hírek tartalmi sokszínűségét és kínálatát. Amíg a hagyományos média korában szükségszerűen mindenki találkozott olyan tartalmakkal, amelyeket nem maga keresett, és nem feltétlenül vágott egybe saját véleményével, a személyre szabás megszünteti e kényelmetlenséget.³⁰² A hírek személyre szabott jellege alapvetően mond ellen a gondolatok piaca elméletének, mert a felhasználó, ha csak nem keresi kifejezetten, nem találkozik a sajátjával ellentétes véleménnyel.³⁰³

A hírfolyamba a platform a politikai szimpátiáinak vagy társadalmi céljainak megfelelően is beavatkozhat, és ez már közvetlen veszélyt jelent a társadalmi nyilvánosságra és a demokratikus véleményformálásra. Ennek a jelenségnek a legjobb példája a 2016 tavaszán kipattant botrány, amikor a *Gizmodo* blogon volt Facebook-munkatársak számoltak be arról, hogy a platform tudatosan és rendszeresen háttérbe szorította a konzervatív témákat és forrásokat. Korábban a platform azt állította, hogy az ún. Trending Topics (a platformon a többi felhasználó által a legintenzívebben tárgyalt, azaz 'forró' témákat összegyűjtő és külön megjelenítő szolgáltatás) tartalmát kizárólag algoritmus állítja össze, közvetlen emberi beavatkozás nélkül, a felhasználók valós aktivitása alapján. Ezzel szemben a távozó munkatársak beszámolóiból kiderült, hogy a válogatást politikai szempontok szerint kellett elvégezniük. A beszámolók szerint egyes konzervatív weboldalak linkjei nem kerülhettek be a Trending Topics szekcióba akkor sem, ha éppen azok voltak az adott időszakban a leggyakrabban megosztottak.³⁰⁴ Az ügyből egyértelművé vált, hogy a

³⁰⁰ Frank FAGAN: Systemic Social Media Regulation. 16(1) *Duke Law & Technology Review* (2018) 393.

³⁰¹ Emily BELL: Why Facebook's News Feed Changes Are Bad News for Democracy. *The Guardian*, 2018. január 21., <https://www.theguardian.com/media/media-blog/2018/jan/21/why-facebook-news-feed-changes-bad-news-democracy>

³⁰² L. a „szűrőbuborék”-elméletet a 2. fejezet 1.5.2. alpontjában.

³⁰³ Sarah ESKENS – Natali HELBERGER – Judith MOELLER: Challenged by News Personalisation: Five Perspectives on the Right to Receive Information. 17(2) *Journal of Media Law* (2017) 259., 281.

³⁰⁴ Philip BUMP: Did Facebook Bury Conservative News? Ex-Staffers Say Yes. *The Washington Post*, 2016. május 9., <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/05/09/former-facebook-staff-say-conservative-news-was-buried-raising-questions-about-its-political-influence/?noredirect=>

semleges algoritmus helyett szerkesztők (akiket házon belül ún. hírkurátoroknak neveztek) befolyásolták azt, hogy mely hírekből lehetett a Facebookon fontos és sokak által tárgyalt téma.³⁰⁵ Ezzel az ügygel lényegében megdőlt egy tabu, és paradigmaváltás történt a platform megítélésében: a Facebook tényleges hírszerkesztővé, így a hagyományos médiához hasonlóvá vált.³⁰⁶ Bár a platform nemsokára megszüntette Trending Topics szekcióját,³⁰⁷ innentől kezdve nehéz szabadulni a gondolattól, hogy hasonló hírszerkesztés a platform más szolgáltatásaiban és az Egyesült Államokon kívül is megtörténhet. Ha pedig a Facebook hírszerkesztő, joggal merül fel, hogy a ‘hagyományos’ média hírszerkesztőire vonatkozó jogi szabályozás által előírt kötelezettségeket rá is ki kell terjeszteni.³⁰⁸

5.4.5. Hamis hírek és magánszabályozás

A hamis hírek terjedésének, mint láttuk, nehezen szab gátat a jogi szabályozás. De nemigen várhatjuk a teljes körű és megnyugtató megoldást a platformok saját szabályozásától sem. Ennek fő oka, mint Bernal megállapítja, hogy a *social media* platformokon a rémhírek, rágalmak, gonosz pletykák terjedése nem a rendszer hibája, hanem a rendszer jellegzetességeiből fakadó elkerülhetetlen jelenség.³⁰⁹ Ugyanakkor a negatív PR a platformok számára káros lehet, ezért szükségszerű, hogy jogi kötelezettségeik teljesítésén túl is tegyenek lépéseket a hamis hírek terjedése ellen. Ezek a valótlanságokat, kitalált történeteket hírként bemutató oldalakkal szembeni tarifaemelésektől a hírfolyamban való hátrébb sorolásig terjednek.³¹⁰ Felmerülhetnek e tekintetben a fizetett reklámokra és szponzorált tartalmakra vonatkozó, az átláthatóság irányába tett lépések is annak érdekében, hogy a felhasználók megtudhassák, ki fizetett egy adott tartalom célba juttatásáért.³¹¹ A *social media* platformok által felkért tényellenőrök (*fact-checkers*) verbuválásának ötlete is felmerült, akik az egyes tartalmakat, amennyiben hamis hírnek minősítik őket,

on&utm_term=.8338634b2401; Michael NUNEZ: Former Facebook Workers: We Routinely Suppressed Conservative News. *Gizmodo*, 2016. május 9., <https://gizmodo.com/former-facebook-workers-we-routinely-suppressed-conser-1775461006>

³⁰⁵ THIELMAN i. m. (79. lj.).

³⁰⁶ Natali HELBERGER – Damian TRILLING: Facebook is a News Editor: The Real Issues to be Concerned About. *LSE Media Policy Project*, 2016. május 26., <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/05/26/facebook-is-a-news-editor-the-real-issues-to-be-concerned-about>

³⁰⁷ Chris MORRIS: Facebook Kills „Trending” Topics, Will Test „Breaking News” Label. *Fortune*, 2018. június 1., <http://fortune.com/2018/06/01/facebook-kills-trending-news-topics>

³⁰⁸ L. az 1. fejezet 4.2. alpontját.

³⁰⁹ BERNAL i. m. (67. lj.) 506–509.

³¹⁰ HASEN i. m. (59. lj.) 226–230.

³¹¹ LEVI i. m. (66. lj.) 285.

erre utaló jelzéssel láthatják el, illetve ennek alternatívájaként csak a platformok számára jelzik a hamis híreket, amelyek az ezeket terjesztő oldalakat hátrább sorolhatják a hírfolyamban, vagy akár ki is tilthatják onnan.³¹² A helyzetre jellemző, hogy a hamis hírek megjelölése a felhasználók számára – amivel a Facebook próbálkozott – csak növelte a népszerűségüket, és erősítette a terjesztett valótlan információ hitelességét.³¹³ A tényellenőrök valójában egyfajta sajátos hírszerkesztést végeznek, ami még tovább közelíti a *social media* platformot a hagyományos médiához.

Az álhírekkel és az internetes félretájékoztatással foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése alapvetően a platformok magánszabályozásának további erősítésére építi a hamis hírekkel szemben kívánatos stratégiát.³¹⁴ Azt javasolja a platformoknak, hogy bővítsék a felhasználók azon lehetőségeit, hogy a szolgáltatást személyre (a saját személyükre) szabhassák;³¹⁵ valóban kívánatos lenne, ha a *Daily Me*-t nem átláthatatlan módon és ismeretlen adatbázis és személyi profil alapján maga a platform állítaná össze, de a felhasználók lehetőségeinek ez irányú bővülése felerősítheti akár a szűrőbuborék-jelenséget is.³¹⁶ Az a felvetés, hogy az aktuális, sokak által tárgyalt témák mellé a platformok javasoljanak a felhasználóknak további, megbízható forrásból származó híreket, illetve növeljék a megbízható hírforrások láthatóságát,³¹⁷ és biztosítsanak lehetőséget a válaszadási jog gyakorlására,³¹⁸ még tovább közelítené a platformok moderátorait a hagyományos hírszerkesztők, így a platformokat a klasszikus hírmédia felé.

A 2018 áprilisában közzétett európai bizottsági közlemény hasonló nyomvonalon halad, és lényegében a platformok magánszabályozását kívánja ösztönözni, kiállításba helyezve a jogi kötelezettségek előírását is arra az esetre, ha a magánszabályozás nem éri el a kívánt eredményt, de az Eker. irányelv közvetett felelősségi rendszerének érintetlenül hagyása mellett.³¹⁹ Ez a dokumentum az uniós médiaszabályozás tekintetében egyfajta mérőföldkőnek tekinthető: immáron nem a média-szabályozástól egyébként nem egészen idegen önszabályozás ösztönzéséről van

³¹² JESSICA STONE-ERDMAN: Just the (Alternative) Facts, Ma'am: The Status of Fake News Under the First Amendment. 16 *First Amendment Law Review* (2018) 410.; Sarah PEREZ: Facebook Expands Fact-Checking Program Adopts New Technology for Fighting Fake News. *TechCrunch*, 2018. június 21., <https://techcrunch.com/2018/06/21/facebook-expands-fact-checking-program-adopts-new-technology-for-fighting-fake-news/?guccounter=1>

³¹³ Catherine SHU: Facebook will Ditch Disputed Flags on Fake News and Display Links to Trustworthy Articles Instead. *TechCrunch*, 2017. december 20., <https://techcrunch.com/2017/12/20/facebook-will-ditch-disputed-flags-on-fake-news-and-display-links-to-trustworthy-articles-instead>

³¹⁴ High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation, i. m. (214. lj.).

³¹⁵ Uo., 33.

³¹⁶ L. a 2. fejezet 1.5.2. alpontját.

³¹⁷ High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation, i. m. (214. lj.) 33.

³¹⁸ Uo. A válaszadási jogról I. az 1. fejezet 4.8. alpontját.

³¹⁹ A Bizottság Közleménye (218. lj.).

szó, amelyben egy, a szabályozott médiumhoz képest külső, tőle független, de nem állami szerv felügyeli a médiumok jogszerű működését, hanem a magánszabályozás – a médiumok (platformok) saját maguk által végzett, a tartalmakra vonatkozó szabályozás – erősítéséről, felvetve annak kötelezővé tételét is a platformok számára. Ezen megközelítés szerint a platformoknak maguknak kell a tartalmak bírójává válniuk, az Eker. irányelvben foglaltakhoz képest még szélesebb körben. Ezzel a lépéssel – ha valóban bekövetkezik – az állam lényegében szinte teljes egészében átadná a szabályozás feladatát a platformoknak, a maga számára e sajátos felügyeleti rendszer megfélemlőségének ellenőrzését tartva csak meg, amivel összességében a társszabályozás egy különös, korábban nem ismert modellje felé mozdulna el. Ez a modell nemcsak az EU egyes dokumentumaiban, hanem a tagállami szabályozási kezdeményezésekben is megjelenik, és legelső példája a már említett német törvény.³²⁰ A szabályozás itt nem közvetlenül a jogellenes tartalmakkal szemben lép fel, hanem a platformokat kötelezi a fellépésre, és a törvénybe foglalt eljárásrend megsértése és az elvárt teljesítmény (a büntető törvénykönyvbe ütköző tartalmak gyors eltávolításának) elmaradása ad alapot az állami beavatkozásra.

5.4.6. A platformok ideológiája

Több szempontból is rávilágítottunk arra, hogy a *social media* platformok tevékenysége az általuk kezelt felhasználói tartalmakkal összefüggésben nem semleges. Az a sajátos szerkesztői feladat, amelyet részben a jogi szabályozást teljesítve, részben pedig saját akaratukból ellátnak, eleve nem lehet teljesen 'objektív', hiszen tartalmak értékelését foglalja magában. A platformok magánszabályozása nem is értékesleges, abból egyértelműen kirajzolódik a felhasználók minél szélesebb köre számára biztosítani kívánt 'biztonságos tér' mint cél, amivel a szólásszabadság robusztus védelme időnként nem egyeztethető össze. De egészen más minőségűvé válik a semlegesség e hiánya, ha a platformot szerkesztői döntései során valamely ideológia vagy általa előmozdítani kívánt társadalmi cél elérése vezérli (amennyiben a társadalmi cél más, mint a közügyek nyílt vitája, a szabad nyilvánosság).

A *social media* platformokat általában a szólásszabadság bajnokainak tekintik, azonban mint Bernal megjegyzi, „valójában a szabad szólás számukra csak eszköz. Csak akkor küzdenek érte, amikor nekik úgy a jó.”³²¹ A Facebookot gyakran hasonlítják a nemzetállamokhoz.³²² Az analógia, bár a platformon megvalósuló magánszabályozás modellezésére a platformoknak a nemzetállami kereteket jócskán

³²⁰ Netzwerkdurchsetzungsgesetz (193. lj.).

³²¹ BERNAL i. m. (298. lj.) 127.

³²² CHANDER i. m. (114. lj.).

túllépő jellege miatt nem megfelelő, annyiban találó, hogy a nemzetállamok a nyugati világban vallásilag és világnézetileg semlegesek, de nem értéksemlegesek. A *social media* platform is hozhat értékalapú döntéseket, és kitilthatja a gyűlölködőket a rendszeréből, de ha a társadalmi nyilvánosságot alapvető intézménynek tekintjük – és nemigen tekinthetjük másnak –, akkor az ideológiai elfogultság, a világnézeti semlegesség feladása, bár a jogi szabályozás jelen eszköztárával nemigen tiltható, súlyos problémákhoz vezethet. A nyugati világ államai azonban demokráciák, így a szólásszabadság határait is választott képviselők, alkotmányos garanciák mellett működő hatóságok, bíróságok határozzák meg, illetve felügyelik a szabályok betartását. Ha egy *social media* platform államhoz hasonlít, akkor annak berendezkedése nem demokratikus.

Egy felmérés rögzítette azt az egyébként is könnyen felismerhető helyzetet, hogy az amerikai Szilícium-völgy technológiai cégeinek tulajdonosai és vezetői liberális, kozmopolita és globalista politikai nézeteket vallanak, az emberi jogok kiterjesztésének hívei, kivéve, ha a gazdasági érdekeiket érintő ügyről van szó. Az állami szabályozással, különösen a munkavállalást érintő szabályozással szemben határozottan ellenségesek, e tekintetben közel állnak a konzervatív libertáriusokhoz.³²³ A Facebook kapcsán találhatunk ideológiai elfogultságra utaló jeleket is. Egyértelműen politikai program – még ha megvalósítási esélyeit tekintve naivnak nevezhető is – például a Zuckerberg által 2017-ben jegyzett ‘kiáltvány’, amely a nemzetállami kereteket meghaladó globális közösség építésére hív fel.³²⁴ A szöveg már túllép a biztonságos tér biztosításának feladatán, és a nemzetállami keretek meghaladását vizionálja, ami a globalizáció korában természetesen önmagában nem új és nem ismeretlen, de a sorok között a nemzeti társadalmak meghaladásának célja olvasható ki, ami a világkereskedelem és a nemzetközi szervezetek, továbbá az egységesülő Európa korában is szembeötlő.

A 2016-os *Trending Topics* ügyben világossá vált, hogy ha úgy kívánja, a Facebook is képes a direkt politikai befolyásolásra, akár magasztos célkitűzések és nyilvánosan vállalt világnézet hiányában is.³²⁵ A Google sem tűnt fel éppen kedvező színben, amikor egy alkalmazottját nemi diszkrimináció támogatása miatt rúgta ki, amikor az egy feljegyzést (*memo*) készített a platform ideológiai elfogultságát kritizálva.³²⁶ A feljegyzésben kritizált „visszhangkamra”, azaz az a technológiai

³²³ Farhad MANJOO: Silicon Valley’s Politics: Liberal, With One Big Exception. *The New York Times*, 2017. szeptember 6.

³²⁴ Mark ZUCKERBERG: *Building Global Community* (2017. február 16.), <https://www.facebook.com/notes/mark-zuckerberg/building-global-community/10154544292806634>

³²⁵ L. e fejezet 4.4. alpontját.

³²⁶ Daisuke WAKABAYASHI: Contentious Memo Strikes Nerve Inside Google and Out. *The New York Times*, 2017. augusztus 8., <https://www.nytimes.com/2017/08/08/technology/google-engineer-fired-gender-memo.html>

óriás, amely egyébként a szólásszabadság védelme mellett áll ki alkalmazottai körében és felhasználói felé is, vita helyett eltávolította a szerzőt. Más kutatások a tartalmak közötti, világnézeti alapú szelekcióra hivatkoznak,³²⁷ és ez a gyanú éppen a platformok átláthatatlan döntéshozatali mechanizmusa miatt nehezen oszlatható el (és persze nehezen is bizonyítható). A platformok tulajdonosai és vezetői is gyakorolhatják szólásszabadságukat, és ez a szabadság értelemszerűen kiterjedhet a tulajdonukban álló infrastruktúrát érintő döntésekre is, de amennyiben egy platform igazán nagyra nő, és az ott zajló viták platform általi kezelését nem a „gondolatok piacának” tiszteletben tartása vezérli, azaz a platform átláthatatlan eszközökkel befolyásolni kívánja ezeket a vitákat, az károsíthatja a demokratikus nyilvánosságot.

5.5. Összefoglalás

A *social media* platformok alapvetően formálják át nemcsak a nyilvánosság szerkezetét és a véleményközlés, valamint a tájékozódás korábban ismert módjait, hanem a szólásszabadságra vonatkozó szabályozást is. Fontos körülmény, hogy a legnagyobb, legbefolyásosabb platformok az Egyesült Államokban székelnek, és tulajdonosaik, irányítók, fejlesztők az Első Alkotmánykiegészítés eszméiből és gyakorlatából kiindulva közelítenek a szólásszabadság felé. Szintén fontos körülmény, hogy a nagy platformok emellett globális elérésűek, azaz számos országban található jelentős mennyiségű felhasználójuk, több állam jogrendszere is alkalmazható a feltöltött tartalmakkal szemben, ebből eredően a szólásszabadság több, különböző megközelítése is hatást gyakorol a platformok működésére. E körülményekből részben ellentétes hatások következnek: bizonyos esetekben a platformok egyfajta ‘világjoggá’ próbálják tenni az Első Alkotmánykiegészítést, máskor pedig az amerikaihoz képest jóval szigorúbb szóláskorlátozásokat alkalmaznak vagy hajtanak végre állami kérésre, a felhasználók számára biztonságos tér és a békés üzleti környezet megőrzése érdekében. Az amerikai eredetű globális óriáscégek, amelyek keresztül számos amerikai állampolgár is folytatja napi vitáit, beszélgetéseit, a szólásszabadság európaihoz közelítő szabályrendszerének hatálya alá kerülnek.³²⁸

Az állami szabályok, jogrendszerek alkalmazásán, a jogi felelősség elkerülésén túl a platformok saját ‘magánnorma-rendszerüket’ is alkalmazzák, aminek során a szólásszabadság erőteljes védelme nem a legfontosabb szempont. Az állam részben

³²⁷ Craig PARSHALL: The Future of Free Speech, Free Press, and Religious Freedom on Facebook, Google, Apple, etc. *National Religious Broadcasters*, 2013, http://nrb.org/files/6213/9819/8017/The_Future_of_Free_Speech_Free_Press_and_Religious_Freedom_on_Facebook_Google_Apple_etc__A_Current_Assessment.pdf

³²⁸ AMMORI i. m. (92. lj.) 2263.

maga kényszeríti bírói szerepbe a platformokat, például az európai jogi megközelítés által, amely szerint számukra a jogellenes tartalmak megítélése a felelősség alóli mentesülés feltétele. Másrészt a platformok saját rendszerük tekintetében maguk is megvonják a szólásszabadság határait, különösebb külső korlátok nélkül. Két irányból is megalapozatlan tehát a platformokat semleges szolgáltatónak tekinteni, és két alapos okunk is van rá, hogy tevékenységüket a hagyományos médiaszerkesztőkéhez hasonlónak fogadjuk el. Ha ez így van, akkor azonnal felmerül a médiaszabályozás célkitűzéseinek számonkérése és eszköztárának az új szolgáltatókkal szembeni esetleges alkalmazásának kérdése. Akármilyen kötelezettségeket ír is elő a jövőben számukra az állami vagy a közös európai jog, az állam és a platformok kényszerű egymásrautaltságban léteznek, a platformok részben kikényszerített, részben önként vállalt 'jogalkalmazása' pedig zárójelbe teszi a szólásszabadság tényleges jogi doktrínáit, és szűkíti az alkalmazási körüket. Ezzel párhuzamosan megnőhet a médiaszabályozás területén eddig jobbra idegen szerződési jog és fogyasztóvédelmi jog jelentősége a szólásszabadságukban a platformok által korlátozott felhasználók védelmében.

6. A kapuőrök felelőssége az online kommentekért

6.1. A kommentekért való felelősség

6.1.1. A komment mint beszéd

A komment egy weboldalon (hírportálon, blogon, fórumon, közösségi oldalon stb.) az adott honlap tartalomszolgáltatója (a szerkesztőség, a blogger, a *social media* fiók jogosultja) által közzétett tartalomhoz fűzött olvasói hozzászólás. A komment önmagában nem létezik, formálisan mindig kapcsolódik az oldalon közzétett tartalomhoz. E sajátosság miatt merülhet fel a tartalomszolgáltató felelőssége, hiszen az ő tevékenysége nélkül a komment sem létezne.

Az online tartalmakhoz fűzött felhasználói vélemények jellemzően névtelenül (csak *nick*- vagy felhasználónév feltüntetésével) jelennek meg, azaz a felhasználó közvetlen azonosítására általában alkalmatlan módon. Ugyanakkor a Facebook-bejegyzések alatti kommentek – a szolgáltatás szándéka szerint – kizárólag névvel, valós személyazonosság megadásával tehetők közzé (igaz, ez könnyen kijátszható, de ez a körülmény nem változtat azon, hogy a legtöbb Facebook-felhasználó a valós adatait adja meg az oldalon).

A komment, a kommentfolyam lehet moderált vagy nem moderált. Ez utóbbi esetben az adott honlap szolgáltatója csak a kommentelés lehetőségét biztosítja, de sem a komment megjelenése előtt, sem azután nem avatkozik a folyamatba, így sem a komment megjelenéséről, sem annak esetleges jogsértő jellegéről nem szerez tudomást, amíg arra valaki fel nem hívja a figyelmét. E megoldástól eltérően a moderálás lehet előzetes és utólagos, az előbbi esetben a szolgáltató döntésétől függ a komment megjelenése, az utóbbiban pedig a már megjelent komment további elérhetősége vagy éppen eltávolítása.

6.1.2. Anonimitás

A kommentek egyik lehetséges jellemzője tehát a szerző névtelensége. Az újabb irodalom az anonimitáshoz való jogot a szólásszabadság egyik részjogának, attól elválaszthatatlannak tekinti,¹ azaz a szólásszabadság védelmének ki kell terjednie

¹ Dirk VOORHOOF: Internet and the Right of Anonymity. In: Jelena SURCULJA (szerk.): *Proceedings of the Conference Regulating the Internet*. Belgrád, Center for Internet Development, 2010. 163.; Connor F. LINEHAN: *Anonymous Speech on the Internet*, https://works.bepress.com/connor_linehan/2

a névtelen szólás biztosítására is. Az elmúlt évtizedekben a szólásszabadság hatókörének növekedésével, az új kommunikációs eszközök kialakulásával egyre gyorsabban a szólásszabadságból levezethető egyes részjogosultságok köre is. Európában ma már vitán felül áll, hogy például a médiának joga van információforrásai kilétét titokban tartani,² és ezt a legtöbb államban külön törvényi rendelkezés biztosítja.³ Az anonimitás 'jogát' azonban eddig csak az Egyesült Államok Legfelső Bírósága ismerte el a *McIntyre v. Ohio Elections Commission* ügyben,⁴ amelyben kimondta, hogy a névtelen közlést az Első Alkotmánykiegészítés védi.⁵

A névtelenség alkotmányos védelme mellett a döntésben felhozott indokok hasonlóak a szólásszabadság páratlanul széles védelmét megalapozó érvekhez, megtalálható közöttük a többség zsarnokságától való félelem, azaz a kisebbségi vélemények számára biztosított többletvédelem éppúgy, mint a bármiféle tartalom szabályozásától való ódzkodás. Ha a szerző nevét a szöveg részének, azaz tartalomnak tekintjük, akkor annak kikényszerített feltüntetése a tartalomba való beavatkozásnak minősül.⁶ Peter Coe kétélű fegyvernek látja az anonimitást (és az álnév használatát), mert az ugyan ösztönzi a nyilvános szólást, a nemkívánatos és sérelmes beszéd megfékezését is nehezebbé teszi.⁷

Az európai megközelítés nagyobb hangsúlyt helyez a beszéd címzettjeinek érdekeire, és kevésbé támogatja az anonim véleménynyilvánítást. A közzétett beszéd igaz vagy legalább megalapozott voltának támogatása, egy vélemény megalapozottságának pontos megítélése, a félrevezetés elkerülése és a jogsértő azonosíthatósága a közönség érdekeit szolgálja.⁸

Az internetes kommunikációra általában jellemző, hogy a szólásszabadsághoz kapcsolódó régi kérdéseket olyan új köntösben jeleníti meg, illetve nagyítja fel, amely megingatja a jogrendszer által az adott kérdésre korábban megfogalmazott válasz fenntarthatóságába, további érvényességébe vetett hitet. Az internetes tartalmak korlátozásával kapcsolatban az offline világban kiforrott jogi doktrínák ereje gyengül. Így van ez a névtelenség kérdésével is: az interneten jóval könnyebb

² Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 87–91.

³ ELSA's International Legal Research Group: *Freedom of Expression and Protection of Journalistic Sources*. Final Report, https://files.elsa.org/AA/LRG_FoE_Final_Report.pdf

⁴ *McIntyre v. Ohio Elections Commission* 514 US 334 (1995).

⁵ Igaz, az ügy tárgya egy választási szórólap volt, amelyen a helyi törvény szerint fel kellett volna tüntetni annak a nevét, aki kiadta a szórólapot. Mindazonáltal az anonimitás általános joga értelemszerűen az online közlésekre is kiterjed.

⁶ Eric BARENDT: *Anonymous Speech: Literature, Law and Politics*. Oxford–Portland, Hart, 2016. 3. fejezet.

⁷ Peter COE: Anonymity and Pseudonymity: Free Speech's Problem Children. 22 *Media & Arts Law Review* (2018) 173.

⁸ Uo., 4–8.

fenntartani az anonimitást, azaz nehezebb azonosítani a szerzőt, ráadásul eleve jóval több ember képes – névvel vagy névtelenül – megszólalni. Az internetnek a korábbi médiatípusokhoz képest jóval demokratikusabb jellege, a szinte szabad és korlátlan hozzáférés, illetve a szólásszabadság gyakorlása által elkövetett jogsértések ezzel óhatatlanul együtt járó tömegessé válása és az azonosítás nehézségei ahhoz a következtetéshez is vezethetnek, hogy a névtelenül elkövetett kisebb személyiségjog-sértésekkel szemben a jogérvényesítés – az elérni kívánt cél fontosságához képest aránytalan – nehézségei miatt nem szükséges jogi úton fellépni. A technológia előidézte többletnehézség azonban önmagában nem lehet szilárd alap a szólásszabadság határainak elvi megalapozást nélkülöző fellazítására.

Európában tehát az anonim szólas egyelőre csak – a szolgáltató által biztosítható – lehetőség, de nem általánosan kikényszeríthető jog. Így a büntetőeljárásban alkalmazható nyomozati eszközökkel a névtelen kommentelő is azonosítható lehet az általa használt számítógép MAC-címe alapján. Más kérdés, hogy kommentek miatt jellemzően polgári peres eljárásokat indítanak az erre jogosultak, ahol a nyomozó hatóságnak nincs szerepe, a felperesnek és a bíróságnak pedig legtöbbször nincsenek hatékony eszközei a kommentelő azonosítására. A három vizsgálandó, EJEB tárgyalta ügy mindegyike ebbe a kategóriába tartozik, és mindhárom esetben a komment közzétevőjének polgári jogi felelősségét kellett vizsgálnia az eljáró bíróságoknak.

6.1.3. A moderálás

A moderálás léte vagy nemléte, illetve előzetes vagy utólagos jellege fontos következményekkel járhat a felelősség megállapítására nézve. Ha ugyanis a szolgáltató előzetes moderálást végez, akkor tudatos döntést hoz az egyes kommentek megjelenéséről vagy meg nem jelenéséről, ami vitathatatlanul szerkesztői döntés. Amennyiben a szolgáltató előzetesen a közzététel (a komment jóváhagyása) mellett dönt, azt lényegében a saját szerkesztett tartalmi részévé teszi, ezzel pedig vállalja a jogsértés lehetséges következményeit is – a polgári jogi felelősséget mindenképpen, ha pedig maga a szolgáltató a sajtó- vagy médiaszabályozás hatálya alá tartozik, akkor az abból fakadó felelősséget is.⁹

Nem ilyen egyértelmű a helyzet az utólagos moderálás esetében, ahol a szolgáltató már nem a megjelenésről, hanem a komment levételéről, vagy ellenkezőleg: el nem távolításáról hoz döntést. Ha a moderálás megjelenés utáni, akkor vitatható, hogy a szolgáltató felelőssége a jogsértő kommenttel kapcsolatban

⁹ Ezzel érvelt az észk kormány is a *Delfi*-ügyben, l. *Delfi AS v. Estonia*, no. 64569/09, 2015. június 15-ei ítélet [GC], 85, 125. bek.

1. csak az általa kapott külső jelzés utáni levételre vonatkozik, vagy
2. a megjelenés után folyamatos monitorozási kötelezettsége van, ami alapján a jogsértő kommentet külön jelzés nélkül is azonosítania és törölnie kell, esetleg
3. önmagában a jogsértő komment megjelenése objektív jogsértést valósít meg, amelyet az utólagos levétel – történjen az előbbi 1. vagy 2. módon – csak enyhíteni tud.

Az 1. és 3. eset az automatikus moderálás nélküli weboldalakgal kapcsolatban is előállhat, a kérdés tehát ezek esetében is az, hogy már a komment megjelenése is jogsértést valósít-e meg, vagy csak a jelzés utáni haladéktalan eltávolítás elmaradása minősül annak.

A kérdés úgy is felvethető, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikk 2. bekezdése alapján a tartalomszolgáltatónak milyen kötelezettségei és felelősségei vannak az oldalára felkerült vagy oda kívánczó kommentek ellenőrzésével kapcsolatban.¹⁰

6.1.4. A jogsértő kommentekért fennálló felelősség alapja

A kommentekkel kapcsolatban felmerülhet az elektronikus kereskedelemről szóló uniós irányelv és az azt implementáló tagállami törvény alkalmazása,¹¹ azaz a honlap tartalomszolgáltatójának az ott meghatározott tárhelyszolgáltató kategóriájába való besorítása – az EJEK előtt a később tárgyalandó észk és magyar ügyben is ezzel érveltek az érintett tartalomszolgáltatók. E felfogás szerint a kommentelést lehetővé tevő tartalomszolgáltató a kommentek vonatkozásában olyan közvetítő szolgáltató, amely az igénybe vevő által biztosított információt tárolja (tárhelyszolgáltatás vagy *hosting*).¹² Márpedig főszabály szerint a tárhelyszolgáltató (közvetítő szolgáltató) a más által rendelkezésre bocsátott, a közvetítő szolgáltató által nyújtott, információs társadalommal összefüggő szolgáltatással továbbított, tárolt vagy hozzáférhetővé tett információért nem felel.¹³ A tárhelyszolgáltató nem felel a jogsértő tartalomért, ha „nincs tudomása az információval kapcsolatos jogellenes magatartásról, vagy arról, hogy az információ bárkinek a jogát vagy jogos érdekét

¹⁰ Uo., 115. bek.

¹¹ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről (a továbbiakban: Eker. tv.).

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv, Eker. irányelv), 14. cikk 1. bek. és Eker. tv. 2. § *lc*) alpont.

¹³ Eker. tv. 14. cikk 1. bek. és Eker. tv. 7. § (2) bek.

sérti”, és amint ezekről tudomást szerez, „haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról, vagy a hozzáférést nem biztosítja”.¹⁴

A tárhelyszolgáltatás fogalma azonban csak nagy nehézségek árán húzható rá a kommentelésre. A tárhelyszolgáltatás nyújtója ugyanis élesen, egyértelműen elválik a tárhelyen közzétett tartalom szolgáltatójától – a tartalom közzétételének infrastruktúráját (annak egy elemét) biztosítja, és ugyan technikai lehetősége lenne a tartalom módosítására, maga nem állít elő tartalmat, így az, aki az ő szolgáltatását igénybe veszi, nem a tárhelyszolgáltató tartalmához kapcsolódik a saját tartalmával. Ezzel szemben annak a honlapnak a tartalomszolgáltatója, amelyen a kommentelés lehetséges, ugyan nem maga állítja elő a kommenteket, azok a saját tartalmaitól elválaszthatatlanok, a saját tartalma nélkül értelmüket veszítik (hiszen arra reagálnak), a kommentelést lehetővé tevő tartalomszolgáltatónak pedig van egy saját tárhelyszolgáltatója (egy harmadik szereplő), amely a honlap működését a szerverein lehetővé teszi, így a viszonyrendszer a kommentelő és a honlap tartalomszolgáltatója között egészen más, mint a tartalomszolgáltató és a tényleges tárhelyszolgáltató között.

Ha a kommentelés biztosítása tárhelyszolgáltatás lenne, akkor az adott tartalom vonatkozásában két különálló tárhelyszolgáltató létezne: egy, amely a honlap tartalomszolgáltatója, és egy, amely a honlap működésének technikai eszközt biztosítja. Egy adott weboldal közzétételében szereppel bíró szolgáltatók jogi differenciálása, illetve a rájuk vonatkozó felelősségi szabályok azonosítása nem mindig egyszerű, például a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete (MTE) maga bloggazda volt, a Blog.hu platform- (blog)szolgáltató, egy harmadik cég pedig a tárhelyszolgáltató; a jogsértő kommentért való felelősség elvben valamennyiükkel szemben megállapítható lehet, de eltérő szabályok alapján és körülmények között.

A komment és a kommentelhető cikk között szoros kapcsolatot vélelmezhetünk, hiszen ez utóbbi az előbbire reagál, de az nem feltétlenül létezik: a konkrét cikk nagyon sok esetben csak ürügy a megszólalásra, és gyakran nem fedezhető fel tartalmi összefüggés a cikk és a hozzá érkező kommentek között (l. off-topic vagy trollok által írt kommentek).¹⁵ Ennek jelentősége azonban az EJEB előtti ügyekben nem merült fel.

A kommentelés lehetővé tételének tárhelyszolgáltatásként való azonosítását közvetve támogatja az Európai Unió Bíróságának gyakorlata. A *Delfi*-ügyben említik a luxemburgi fórum három olyan döntését, amely releváns a témánk szempontjából.¹⁶ E döntésekben azt mondta ki az Európai Unió Bírósága, hogy a jogsértő

¹⁴ Eker. irányelv, 14. cikk 1. bek. a) és b) pont, Ekertv. 10. §.

¹⁵ L. az „Internet troll” szócikket a Wikipedián, https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_troll

¹⁶ A C-324/09, *L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others* ügyben 2011. július 12-én hozott ítélet; a C-70/10, *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)* ügyben 2011. november 24-én hozott ítélet; a C-360/10 [2012], *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v. Netlog NV* ügyben 2012. február 16-án hozott ítélet.

tartalmakhoz való hozzáférést biztosító szolgáltatások nyújtói (keresőmotorok, webáruházak, internethozzáférés-szolgáltatók) csak akkor felelnek az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke alapján,¹⁷ ha tudomást szereztek a jogsértő tartalomról, és ezt követően nem tettek lépéseket az eltávolítására. Ennek analógiájára tehát akár a kommentelést lehetővé tevő tartalomszolgáltató is lehetne tárhelyszolgáltató, igaz, az említett esetekben sokkal távolabbi a kapcsolat a szolgáltató és a jogsértő által közzétett tartalmak között, és a keresőmotorok, webáruházak, internethozzáférés-szolgáltatók inkább hasonlítanak az infrastruktúrát biztosító, klasszikus tárhelyszolgáltatókhoz, mint a kommenteket tartalmazó weboldalak gazdái (az internethozzáférés-szolgáltatók esetében ez eleve nem is lehet kérdés, de a másik kettő esetében sincsen szó összekapcsolódó tartalmakról). Az EJEB a három komment-döntésben viszont nem fogadta el a tárhelyszolgáltató fogalmának kiterjesztő értelmezését, és a tartalomszolgáltató polgári jogi felelősségének vizsgálatát tekintette kiindulópontnak.

A magyar jogrendszer például a kommenteket híresztelésnek (*dissemination*), azaz mástól származó információ továbbadásának tekinti.¹⁸ Ha az információ jogsértő, a továbbadó – komment esetében a honlap tartalomszolgáltatója – is felelős érte, a szerző azonosítása nélkül pedig kizárólag ő felelhet. A híresztelés a magyar Polgári Törvénykönyvben a jóhírnév megsértésénél szerepel, a jogsértést megalapozó magatartásként a tényállásban. A híresztelés valamely – jellemzően valótlan tényállítást hordozó – információ továbbadásával valósulhat meg, így tevőleges, aktív magatartást, tudatos döntést feltételez a tartalomszolgáltató részéről. Az előzetesen nem moderált kommentek esetében ilyen tevőleges magatartást a tartalomszolgáltató nem tanúsít. Ha viszont van előzetes moderálás, akkor megvalósul a tevőleges magatartás, és kimutatható a tudatos döntés is, így elhárulhat az akadály a híresztelés útján megvalósuló jogsértés megállapítása elől.

A *Delfi*-ügy előzményeiből kiderül, hogy az észt hatóságok is a polgári jogi felelősségi szabályokat alkalmazva állapították meg a szolgáltató jogsértését.¹⁹ Hasonlóan tehát Magyarországhoz, a rágalmozó, személyiségi jogot sértő állításokért nemcsak a szerzőjük, hanem az azokat a közönséghez eljuttató tartalomszolgáltató is polgári jogi felelősséggel tartozik. Az EJEB legutóbb e témában a *Pihl*-ügyben döntött, amelyben a kérelmező eredetileg – az észt és a magyar alapügy felpereseihez hasonlóan – szintén a személyiségi jogainak sérelmére hivatkozott a svéd bíróságok előtt.²⁰

¹⁷ Eker. irányelv, 14. cikk.

¹⁸ *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary*, no. 22947/13, 2016. február 6-ai ítélet, 26., 42. bek.; új Ptk. 2:45. § (2) bek.; 1959-es Ptk. 78. §.

¹⁹ *Delfi* (9. lj.) 21–43. bek.

²⁰ *Pihl v. Sweden*, no. 4742/14, 2017. március 9-ei döntés.

A híresztelés problémája a magyar Alkotmánybíróság eddigi egyetlen komment-ügyében született 19/2014. (V. 30.) AB határozat többségi indokolásában nem került elő, viszont Stumpf István alkotmánybíró felvetette különvéleményében, amelyben a Pécsi Ítéltábla egyik eseti döntésére hivatkozott.²¹ Az igyekezett tisztázni a híresztelés pontos fogalmát, és – a Stumpf által is idézett módon – rögzítette:

„híresztelésnek a hír továbbadása, azaz a gondolat közlése, az értesülés megosztása minősül. (...) Ez aktív és tudatos magatartást feltételez, vagyis a jogot sértőnek a tudata át kell fogja a jogsértő tényállítást, illetve véleménynyilvánítást, és azt kommunikatív módon saját tudattartalomként kell a nyilvánossággal megosztania. (...) A jelen esetben az alperes képes a jogsértő tartalom eltávolítására, moderálhatja a kommenteket, feltéve, hogy tudomást szerez azok jogsértő jellegéről. Az nem várható el a honlap üzemeltetőjétől, hogy folyamatosan figyelemmel kísérje az összes hozzászólást, bejegyzést – különösen nagyobb tartalomszolgáltatók esetében. Az viszont mindenképpen elvárható, hogy ha tudomására jut, hogy jogsértő tartalom került az általa üzemeltetett honlapra, azt távolítsa el mihamarabb. Ha nem törli, azzal kifejezésre juttatja, hogy egyetért a jogsértő tartalommal. Ebben az esetben pedig a fent adott általános szempontok szerint is megvalósítja a Ptk. 78. §-ában írt jóhírnév-sértést.”

Az Ítéltábla döntése ennek nyomán elvi jelentőséggel rögzíti, hogy „[a]z interneten hozzáférhető honlap fenntartója (közvetítő szolgáltató) akkor tartozik polgári jogi felelősséggel a honlapra mások által feltöltött ún. kommentek jóhírnevet sértő tartalmáért, ha a tudomásszerzést követően haladéktalanul nem intézkedik a jogsértő tartalom eltávolításáról.” Azaz az Ítéltábla szerint, ha a tartalomszolgáltató kérésre leveszi a vitatott tartalmat, nem felel, ha pedig tudatos döntésével elutasítja a kérés teljesítését, azaz nem veszi le, akkor híresztel, és jogsértő tartalom esetén felelős a jogsértésért. Más kérdés, hogy az Alkotmánybíróság 2014-ben más utat választott, és az objektív felelősség megállapításának irányába tett lépést (eszerint a komment megjelenése önmagában a tartalomszolgáltató jogsértésének tekinthető). Kérdés persze, hogy ha egy adott komment közzétételét jogsértőnek (személyiségi jogba ütközőnek) tekintjük, akkor mi a jogalapja annak, hogy a tartalomszolgáltató a bejegyzés eltávolítása esetén mentesülhet a polgári jogi felelősség alól. Az Alkotmánybíróság megközelítése annyiban ugyanis jogos, hogy a polgári jog a jogsértés megállapítása körében hagyományosan nem tesz különbséget aszerint, hogy mennyi ideig állt fenn a jogsértő helyzet – ezt sokkal inkább a szankció, nem pedig a jogsértés tényének megállapításakor lehet figyelembe venni.

²¹ Pécsi Ítéltábla Pf.VI.20.776/2012/5., BDT 2013. 2904. L. 19/2014. (V. 30.) AB határozat, (84)–(88) bek.

A tárhelyszolgáltatáson és a híresztelésen túl egy harmadik lehetséges értelmezés szerint a komment olvasói levél, legalábbis a hagyományos sajtóból jól ismert műfajhoz igen hasonló, ezért ahhoz hasonlóan ítélték meg.²² Ez a tartalomszolgáltatónak a tartalomért való feltétel nélküli felelősségét jelentené. De az olvasói levél analógiája következetesen csak az előzetesen moderált és a szűrésen átengedett kommentek esetében merülhetne fel, hiszen a nyomtatott sajtóban minden olvasói levél tudatos szerkesztői döntés nyomán jelenik meg, így az analógiához a kommentekkel kapcsolatban is ilyen döntés szükséges. A csak utólagosan moderált vagy egyáltalán nem moderált kommentek aligha tekinthetők olvasói levélnek.

Az Egyesült Királyságban a bíróságok 2013 előtt a hírnevet sértő kommenteket a rágalmazás *common law* szabályai szerint ítélték meg.²³ Ennek megfelelően a kapuőrök felelősségének megállapításában a fő kérdés az volt, hogy kiadónak tekinthetők-e. A brit ügyben a fellebbviteli bíróság ezt nem zárta ki, legalábbis a jogsértő tartalomról való tudomásszerzést követő időre nézve (az előtt semmiképpen nem tekintette annak).²⁴ E megközelítés szerint amennyiben megfelelő időn belül nem törli a tudomására jutott jóhírnévsértő tartalmat, úgy a kiadóhoz hasonló felelősséget vállal érte. A fellebbviteli bíróság a kommentek tartalmát azonban nem ítélte ténylegesen és jelentősen jogsértőnek. (Hasonlóan alakult a helyzet például Hongkongban is.²⁵ Ott a weboldal üzemeltetője kiadónak minősült, de a véltlen terjesztés védelmére hivatkozhatott, ami a felelősség alóli mentesülését eredményezte.)²⁶

A rágalmazási jog egyesült királyságbeli reformja óta a Defamation Act 2013 külön szabályt alkot, és elsősorban az anonim kommentek általi hírnévsértésekre alkalmazható. A törvény 5. szakasza kifejezett védelmet nyújt a weboldalak üzemeltetői számára. Ez a kör szélesebb, mint a kommentelhető szövegeket, bejegyzéseket közzétevő szerkesztett oldalak szolgáltatói, és ideértendők a felhasználói tartalmak közzétételét lehetővé tevő platformszolgáltatók, *social media* és videó-megosztó oldalak is.²⁷

²² NÁDORI Péter: Kommentek a magyar interneten: a polgári jogi gyakorlat. *In Medias Res*, 2012/2., 319.

²³ *Tamiz v. Google, Inc.* [2013] EWCA Civ. 68.

²⁴ Uo., 27–36. bek.

²⁵ *Oriental Press Group Ltd. and Others v. Fevaworks Solutions Ltd. and Others* [2013] HKCFA 47.

²⁶ Anne S. Y. CHEUNG: Liability of Internet Host Providers in Defamation Actions: From Gatekeepers to Identifiers. In: András KOLTAY (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

²⁷ James PRICE – Felicity MCMAHON (szerk.): *Blackstone's Guide to the Defamation Act 2013*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 93.

„5. szakasz 2. Az üzemeltető védekezhet azzal, ha ki tudja mutatni, hogy nem az üzemeltető tette közé az állítást a honlapon.

3. A védelem megdől, ha a felperes bizonyítani tudja, hogy
- a) számára lehetetlen volt azonosítani, hogy ki tette közzé az állítást,
 - b) az üzemeltetőnél az állítással kapcsolatban panaszt tett, és
 - c) az üzemeltető a panaszt nem a szabályzatban foglalt előírásokkal összhangban kezelte.”

A törvényt a további fontos részletkérdéseket tisztázó rendelet egészíti ki.²⁸ Az eljárás a szerző válaszában függvényében az alábbi lehetőségek valamelyike szerint alakul:

- ha a szerző nem válaszol, vagy a válasz nem felel meg a rendeletben előírt követelményeknek, a weboldal működtetőjének törölnie kell a kommentet;
- ha a szerző nem járul hozzá a komment törléséhez, de megadja a személyes adatait, és hozzájárul ahhoz, hogy átadják őket a panaszosnak, akkor a panaszos perelheti őt;
- ha a szerző nem járul hozzá a komment törléséhez, de megadja a személyes adatait, viszont nem járul hozzá a továbbításukhoz, akkor a panaszos a bíróságtól kérheti az adatok kiadásának elrendelését az esetleges perlés érdekében;
- ha a szerző hozzájárul a törléshez, annak két munkanapon belül meg kell történnie – ettől függetlenül a panaszos beperelheti a komment szerzőjét, bár feltehetően kevesebb az esélye a sikerre.²⁹

Tehát a kommentek miatti felelősség megállapításának legalább három lehetséges útját láthattuk: a polgári (személyiségi) jog általános szabályainak, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv tárhelyszolgáltatókra vonatkozó mentességének, valamint a speciálisan e kérdést rendező új szabályoknak az alkalmazását.

²⁸ The Defamation (Operators of Websites) Regulations 2013, http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/3028/pdfs/uksi_20133028_en.pdf

²⁹ Complaints about Defamatory Material Posted on Websites: Guidance on Section 5 of the Defamation Act 2013 and Regulations, 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/269138/defamation-guidance.pdf

6.2. A strasbourgi bíróság kommentekkel kapcsolatos döntései – áttekintés

A *Delfi*-ügy volt az első, kommentekkel kapcsolatos ügy az EJEB előtt.³⁰ A Delfi Észtországban népszerű hírportáljának cikkéhez a benne szereplő vállalatot durván gyalázó kommenteket fűztek az olvasók.³¹ Bár az elsőfokú észt bíróság az elektronikus kereskedelemre vonatkozó jogszabályt alkalmazta, tárhelyszolgáltatónak minősítve a hírportál szolgáltatóját, a fellebbviteli és a legfelső bíróság a polgári jogi köteleményekről szóló törvény alapján ítelt, megállapítva a felperes (az érintett cég tulajdonosa, egyben felügyelőbizottságának tagja) jogainak megsértését.³² A szolgáltató kérelmét 2013-ban az EJEB Első Szekciója, 2015-ben pedig a Nagykamara is elutasította, megállapítva, hogy felelősségre vonása nem sértette meg az Egyezmény 10. cikkét.

Az *MTE*-ügyben a kérelmezők javára ítelt az EJEB Negyedik Szekciója. Az ügy két panaszosa, egy szakmai érdekképviseleti szervezet és egy nagy hírportál ellen szintén a személyiségi jogok megsértése miatt indultak eljárások egy cég működését kritizáló cikkekhez fűzött gyalázkodó olvasói kommentek miatt.³³ A magyar bíróságok egyike sem tekintette alkalmazhatónak a tárhelyszolgáltatóra vonatkozó szabályokat, így a Ptk. hírnévvédelmi szabályainak megsértését állapították meg.³⁴ A strasbourgi bíróság azonban a 10. cikkbe ütközőnek ítélte a magyar bíróságok döntését, elsősorban a kommenteknek a *Delfi*-ügy kommentjeihez képest kevésbé sértő jellege miatt.³⁵

A *Pihl*-ügy kérelmezője – ezúttal nem jogi személy – a svéd bíróságok előtt sikertelenül hivatkozott személyiségi jogainak megsértésére a róla szóló blogbejegyzéshez fűzött komment miatt.³⁶ Döntésében az EJEB nem állapította meg a 8. cikk

³⁰ *Delfi* (9. lj.) és előzménye: *Delfi v. Estonia*.

³¹ Néhány példa az EJEB által idézett 20 kommentből: „Open water is closer to the places you referred to, and the ice is thinner. Proposal – let’s do as in 1905, let’s go to [K]juressaare with sticks and put [L.] and [Le.] in bag”; „Good that [La.’s] initiative has not broken down the lines of the web flamers. go ahead, guys, [L.] into oven!”; „[Little L.] go and drown yourself”; „What are you whining, kill this bastard once[.] In the future the other ones (...) will know what they will risk, even they will only have one little life”; „And can’t anyone defy the shits?”

³² *Delfi* (9. lj.) 22., 38. bek.

³³ A három, jogsértőnek minősített komment a következő volt: „két szemét ingatlanos oldal”; „Ez nem az a Benkő Sándoros, sunyi, szemét, lehúzó cég már megint? két éve én is belefutottam ebbe, azóta is küldözgetik az emailokat a tartozásaimról, meg hogy így meg úgy... Már százezer felett járok. Nem fizettem, és nem is fogok Ennyi”; „Azért az ilyenek szarjanak sünt, és költség az összes bevételüket anyjuk sírjára, amíg meg nem dögölnek.”

³⁴ *MTE* (18. lj.) 15–25. bek.

³⁵ Uo., 76., 91. bek.

³⁶ Az egyetlen érintett komment: „That guy Pihl is also a real hash-junkie according to several people I have spoken to.”

megsértését. A svéd jogrendszerben külön szabályozás létezik a kommentekre, aminek alapján bizonyos, súlyosan jogsértő (egyres büntetőjogi tényállásokat megvalósító, illetve a szerzői jogba ütköző) kommenteket el kell távolítani, a svéd bíróságok azonban megállapították, hogy a törvény a 'csak' rágalmozó kommentekre nem vonatkozik.³⁷ Az EJEB Harmadik Szekciója szerint a kommentek nem voltak olyan súlyosan sértők, hogy jogkövetkezmény nélkül maradásuk csorbítaná a 8. cikk érvényét.³⁸

A *Tamiz v. the United Kingdom* ügyben a kérelmet egy országos és londoni önkormányzati jelölt nyújtotta be,³⁹ akiről egy, a Google-hoz tartozó tárhelyszolgáltatás, a blogger.com hosztolta blogban 2011. április 27-én cikk jelent meg. A közvételt követően névtelen hozzászólások érkeztek a kommentmezőbe. A felperes később néhány becsületsértő hozzászólás miatt panaszt tett a Google-nál. A levélváltás után a Google továbbította a panaszt a bloggernek, aki a bejegyzést és az összes hozzáfűzött kommentet törölte. Mindezek után a felperes keresetet indított a Google ellen a jóhírneve megsértése miatt. A fellebbviteli bíróság szerint a legfelső bíróság helyesen jutott arra a következtetésre, hogy a kérelem nem fogadható be, mert mind a sérelem, mind az esetleges követelés minimális lehet csak, és az eredményhez képest az eljárás költsége aránytalanul magas lenne.⁴⁰ Az EJEB a hozzá benyújtott keresettel kapcsolatban megállapította, hogy a brit bíróságok a felperesnek az EJEE 8. cikke által biztosított magánélethez fűződő jogainak védelmével kapcsolatos kötelességüknek eleget tettek, ezért a keresetet elutasította.

6.3. A strasbourgi bíróság döntéseiből kirajzolódó szempontrendszer

Az EJEB e három döntéséből egy összetett szempontrendszer körvonalai rajzolódhatnak ki, de az egyes szempontok jelentősége közötti esetleges eltérésekkel kapcsolatos iránymutatás nélkül. Az alábbiakban e szempontrendszert mutatjuk be. A döntések közös kiindulópontja, hogy a kapuőr tartalomszolgáltató felelősségének megállapítása önmagában nem sérti a szólásszabadsághoz fűződő jogát.

³⁷ *Pihl* (20. lj.) 12. bek.

³⁸ *Uo.*, 36. bek.

³⁹ *Tamiz v. the United Kingdom*, no. 3877/14, 2017. szeptember 19., admissibility decision.

⁴⁰ *Tamiz* (23. lj.) 50. bek.

6.3.1. A komment tartalma

Az *MTE*-döntés rögzíti, hogy az eredeti cikk (amelyhez a kommentet fűzték) közügyről szól,⁴¹ ennek pedig alapvető a jelentősége. A közérdekű ügyek megvitatásához elengedhetetlen a szólásszabadság fokozott védelme.⁴² Több szerző érvel emellett, hogy más mércék szerint kellene megítélni az internetes közlések egy részét, például a kommenteket, mert ezek jellegüknél fogva kevésbé átgondoltak, gyakran indulatból születnek, nem tükröznek valós megfontolásokat és cselekvési szándékot – tehát a hagyományos médiában közölt véleményektől eltérnek.⁴³ Ennek a – valós alapokon nyugvó – felfogásnak részben ellentmondott az *EJEB*, amikor nemcsak az érintett cikkeket, hanem a hozzájuk fűzött kommenteket is a közügyi vitákban való részvétel miatt tekintette védendőnek, kiemelt fontosságot tulajdonítva nekik.⁴⁴

Az előbbi felfogás szerint tehát a kommenteket (vagy más, hasonló online megnyilvánulásokat) nem kell egészen komolyan venni, éppen relatív jelentéktelenségük miatt szükségtelen a korlátozásuk, az *EJEB* viszont a kommenteket is a legszigorúbban védett közéleti-politikai véleményeknek tekinti, igaz, megállapítja az alacsony stílusértéküket, ami számos weboldalra jellemző, és csökkenti az ilyen sértésekhez kapcsolható hatást.⁴⁵ A bíróság – a közéleti vitákra általában alkalmazott mércék alapján – ezzel együtt korlátozhatónak tekinti e tartalmakat. Megjegyzendő még, hogy a jelentéktelenségre (*low value*) való hivatkozás a visszájára is fordítható: ha a kommentek kevésbé alkalmasak a közéleti vita alakítására, akkor nyilván a korlátozásuk is kevésbé érinti hátrányosan a nyilvánosságot.

A *Delfi*-ügy kommentjeit az *EJEB* Nagykamarája gyűlöletbeszédként értékelte,⁴⁶ és ezt vette át utóbb az *MTE*- és a *Pihl*-döntés is, miközben a *Delfi*-ügyben az Első Szekció még nem így értelmezte.⁴⁷ A Nagykamara a *Delfi*-ügyben, szokatlanul gyakori ismétlésekbe bocsátkozva, „nyilvánvalóan jogsértő” (*clearly unlawful*) kommentekről beszélt,⁴⁸ az *MTE*- és a *Pihl*-döntés viszont éppen erre alapozva

⁴¹ *MTE* (18. lj.) 72. bek.

⁴² Eric BARENDT: *Freedom of Speech*. Oxford, Oxford University Press, 2005. 155–162.

⁴³ Jacob H. ROWBOTTOM: *To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech*. 71(2) *Cambridge Law Journal* (2012) 355.; Ian CRAM: *Citizen Journalists Newer Media, Republican Moments and the Constitution*. Cheltenham, Edward Elgar, 2015. 73–111.; Péter NÁDORI: *Anonymous Mass Speech on the Internet and the Balancing of Fundamental Rights*. In: KOLTAY i. m. (26. lj.) 217., 245–246.

⁴⁴ *Delfi* (9. lj.) 11., 28–29. bek.; *MTE* (18. lj.) 72. bek.

⁴⁵ *MTE* (18. lj.) 77. bek.

⁴⁶ *Delfi* (9. lj.) 117. bek.

⁴⁷ Mindössze azt veti fel, hogy az eredeti cikk a gyűlöletbeszédet tartalmazó kommentek „átlagosnál nagyobb kockázatát” idézte elő, l. *Delfi* (9. lj.) 86. bek.

⁴⁸ *Delfi* (9. lj.) 128., 140–141., 153., 156., 159. bek.

utasította el a szólásszabadság korlátozását, hogy – szemben a *Delfi*-ügyben vizsgálendő gyűlölködő és erőszakra uszító kommentekkel – az ez esetekben érintett kommentek bár sértők,⁴⁹ illetve rágalmozók,⁵⁰ kevésbé durvák voltak, így a szólásszabadság védelmi körébe tartoztak. A három ügy közös tanulsága, hogy a komment tartalmának megítélése alapvető fontosságú a tartalomszolgáltató felelősségének vizsgálatakor.

A *Tamiz*-ügyben az EJEB hosszasan értekezett az online kommentek általános jellemzőiről, illetve a kommentfolyamok ama tulajdonságáról, hogy nagy számban található bennük sértő vagy egyenesen rágalmozó megszólalások is, ugyanakkor ezek többségének karaktere a bíróság szerint „túlzottan triviális”, hatásuk pedig korlátozott.⁵¹ Ezzel összefüggésben az EJEB egyetértett a brit bíróságokkal abban, hogy a kérelmező által panaszolt kommentek sértők voltak, de alig többek, mint vulgáris gyalázkodások, amelyek manapság nem ritkák az internetes oldalakon, és a kérelmezőnek mint aktív politikusnak túrníe kell őket.⁵²

6.3.2. A kommentelő azonosíthatósága

Említettük már, hogy a közlő azonosíthatósága nagyban befolyásolja, hogy milyen eljárás indul a sérelmes komment nyomán. Büntetőeljárásban (büntető rágalmozás miatt tett feljelentés után) nagyobb esély van az azonosításra. A strasbourgi bíróság azon az állásponton van, hogy az azonosítás kétségtelenül minden alkalommal meglévő bizonytalanságai elégséges indokot szolgáltatnak arra, hogy az érintett a jogsértő komment miatt közvetlenül a tartalomszolgáltatóval szemben kezdeményezzen eljárást,⁵³ azaz az azonosításra irányuló kísérlet vagy annak elmaradása, illetve a lehetséges eljárások közötti választás nem befolyásolja a tartalomszolgáltató felelősségének megítélését. (Ugyanakkor a *Pihl*-ügy felrója a kérelmezőnek, hogy bár szert tett a komment szerzője által használt számítógép IP-címére, nem tett további lépéseket a szerző azonosítása érdekében⁵⁴ – e körülmény súlya az ügy eldöntésében nem egészen világos.)

A kommentügyek érvelése egyébként egyáltalán nem csak a névtelen kommentekkel kapcsolatban releváns. Az EJEB döntéseiben a tartalomszolgáltató felelőssége a névvel vállalt kommentek esetében is felveti a tartalomszolgáltatói felelőség megállapíthatóságát. Így egy Facebook-bejegyzéshez fűzött komment esetében

⁴⁹ *MTE* (18. lj.) 76., 91. bek.

⁵⁰ *Pihl* (20. lj.) 25. bek.

⁵¹ *Tamiz* (39. lj.) 80. bek.

⁵² Uo., 81. bek.

⁵³ *Delfi* (9. lj.) 147–151. bek.

⁵⁴ *Pihl* (20. lj.) 34. bek.

a *social media* profil gazdája (legyen az magánszemély, közszereplő vagy maga is tartalomszolgáltató) is felelős lehet azon bejegyzésért, amelynek szerzője – ha valós adatokat adott meg – egy kattintással azonosítható. A magyar bírósági gyakorlat ilyen ügyekben is megállapíthatónak tekinti a profil jogosultjának felelősségét a jóhírnévhez való jog megsértése miatt.⁵⁵

6.3.3. A tartalomszolgáltató

A *Delfi*-ügyben az EJEB jelentős hangsúlyt fektetett a tartalomszolgáltató gazdasági érdekeltségére.⁵⁶ Szerinte a kommentelés lehetőségének biztosítása a hírportál kiadójának gazdasági érdekeit szolgálta, a kommentek maguk is közönséget vonzottak az oldalra. Az *MTE*-ügyben két kérelmező is volt: egy gazdasági érdekeltiséggel bíró hírportál és egy szakmai érdekképviselői (nonprofit) szervezet; a kettő közötti különbséget az EJEB is észlelte,⁵⁷ de – mint Dirk Voorhoof megállapította – az ebből eredő következtetést végül elmulasztotta levonni.⁵⁸ Ez végeredményben nem járt a nonprofit kérelmezőre nézve hátrányos következménnyel, mert az EJEB mindkettejük kérelmét elfogadta. A *Pihl*-ügy indokolásában viszont lényeges szempont volt a weboldal alacsony látogatottsága, illetve a tartalomszolgáltató nonprofit jellege.⁵⁹

A *Tamiz*-ügy előzményeként a kérelmező a brit bíróságok előtt nem közvetlenül a kommentelhető cikket elérhetővé tevő tartalomszolgáltató ellen lépett fel, hanem a blogoknak helyet biztosító blogszolgáltatóval (a Google-lal) szemben. Ily módon az ügy kicsit eltér a másik háromtól, hiszen itt nagyobb volt a távolság a valódi szerző és a kérelmező által felelősnek tekintett szolgáltató között: a kommentelővel a blogger, a bloggerrel a blogszolgáltató állt kapcsolatban.⁶⁰ Ennek azonban az EJEB döntésében végül is nem volt nagy szerepe.

⁵⁵ Ugyanakkor az eddigi két, közzétett ítélet nem egészen kompatibilis egymással; l. BH2016. 330. („A Facebook-profil fenntartója is felelősséggel tartozik a profiloldalán megjelenő jogsértő tartalmú közlésekért”), illetve BDT2017. 65. [„A tartalomszolgáltató eleget tesz az adott helyzetben elvárható magatartás követelményének, ha az internetes portálján (Facebook-oldalán) megjelentetett tartalomhoz fűzött hozzászólást (kommentet) az érintett kifogása esetén haladéktalanul eltávolítja” – de ha ezt elmulasztja, felelős lehet a jogsértésért].

⁵⁶ *Delfi* (9. lj.) 94. bek.; uo., 115–116., 128., 144. bek.

⁵⁷ *MTE* (18. lj.) 73. bek.

⁵⁸ Dirk VOORHOOF: *Pihl v. Sweden*: Non-Profit Blog Operator is not Liable for Defamatory Users’ Comments in Case of Prompt Removal upon Notice. *Strasbourg Observers Blog*, 2017. március 20., <https://strasbourgobservers.com/2017/03/20/pihl-v-sweden-non-profit-blog-operator-is-not-liable-for-defamatory-users-comments-in-case-of-prompt-removal-upon-notice>

⁵⁹ *Pihl* (20. lj.) 31., 37. bek.

⁶⁰ *Tamiz* (23. lj.) 4–6. bek.

6.3.4. A megtámadott fél

Jelentősége lehet annak is, hogy ki ellen irányulnak a sérelmes kommentek. Az *MTE*-ügyben a kommentek célpontja jogi személy volt, amelynek működése, annak kritikája egyértelműen közügynek minősült. A jogi személyek személyiségi jogainak védelme egyébként is másként ítéendő meg, mint a természetes személyeké; a jogi személyek 'erkölcsi' jogai kevésbé szigorú védelmet érdemelnek.⁶¹ Az *MTE*-ügyben az EJEB jelezte is e különbségtétel szükségességét.⁶² (Érdekes lenne látni, hogy ha a kommentek valós célpontjai, a cég vezetői saját nevükben, nem pedig az érintett cég mint jogi személy nevében pereltek volna, az változtatott volna-e a kommentek EJEB általi megítélésén, tekintettel arra, hogy a kommentek az ő becsületüket valóban súlyosan sérthették.) A *Pihl*-ügyben az EJEB döntéséből sajnos nem derül ki, hogy a kérelmező magánszemély vagy közéleti szereplő volt; mivel a kommentelhető cikk róla szólt, és tévesen állította róla, hogy egy náci párt tagja, valamelyest közéleti szereplőnek volt tekinthető, de ez csak feltételezés, illetve olyan körülmény, amelyet érdemes lett volna az EJEB-nek alaposabban megvizsgálnia. A *Tamiz*-ügyben az EJEB jelentőséget tulajdonított annak, hogy a kérelmező aktív politikus volt, így tűrészűzöbe rágalmazási ügyekben magasabban kell legyen, mint a magánszemélyeké.⁶³

6.3.5. A komment hatása a megtámadott félre

A *Delfi*- és a *Pihl*-döntés egyáltalán nem vizsgálta a kommentek hatását a megtámadott félre, de az *MTE*-döntés jelezte, hogy ennek is lehet jelentősége.⁶⁴ Itt is különbséget kell tenni egy vállalkozás üzleti hírnevének sérelme és egy magánszemély társadalmi státusát hátrányosan érintő komment között – ez utóbbi érdek erőteljesebben védendő.⁶⁵ A *Tamiz*-ügyben az EJEB azt állapította meg, hogy a sértő tartalmú kommentek hatása – az interneten zajló anonim eszmecserek általánosan alacsony szintjére is tekintettel – nem elég súlyos ahhoz, hogy a hírnév védelmének állami kötelezettsége megállapítható legyen.⁶⁶

⁶¹ *Uj v. Hungary*, no. 23954/10, 2011. július 19-ei ítélet, 22. bek.

⁶² *MTE* (18. lj.) 65. bek.

⁶³ *Tamiz* (39. lj.) 81. bek.

⁶⁴ *MTE* (18. lj.) 85. bek.

⁶⁵ Uo., 84. bek.

⁶⁶ *Tamiz* (39. lj.), 80. bek.

6.3.6. A tartalomszolgáltató magatartása

A tartalomszolgáltató magatartásának kiemelt jelentősége van. A *Delfi*-ügyben az EJEB Nagy Kamarája azt állapította meg, hogy bár a figyelemfelhívás után a tartalomszolgáltató azonnal eltávolította a jogsértő kommentet (azaz utólagos moderálást végzett), a felelősség alóli mentesüléshez ez nem elegendő, mert a „nyilvánvalóan jogsértő” kommentek közzétételét is meg kellett volna akadályoznia (azaz előzetes moderálást kellett volna végeznie).⁶⁷ Ez a követelmény értelemszerűen valamennyi komment előzetes vizsgálatát feltételezi, amivel a tartalomszolgáltató egyértelműen szerkesztővé válna.

Ezen túlmenően a kommentelés lehetőségének egyéb körülményei is jelentőséggel bírhatnak. A *Delfi*-ügyben a hírportálnak külön szabályzata volt a kommentekre vonatkozóan, amely tartalmi korlátokat is meghatározott a felhasználók számára, felelősségkorlátozó nyilatkozat (*disclaimer*) is szerepelt a honlapon, amely rögzítette, hogy a kommentek tartalmáért a szerzők a felelősek, továbbá hatékony értesítési-eltávolítási rendszert is működtetett, amelynek segítségével a jelzésre eltávolította a jogsértő kommenteket; ebből következően a tartalomszolgáltató nem volt „passzív, tisztán technikai” szolgáltatónak tekinthető.⁶⁸ A jogsértő komment hat hétig volt elérhető – a szolgáltató jelzésre ugyan eltávolította, a sérelmes tartalom így is hosszabb ideig volt megtalálható a honlapon (különös tekintettel egy online cikk és a hozzá kapcsolódó komment ‘élettartamára’).

Az *MTE*-ügyben is hasonlóan működtek az érintett honlapok, megtalálható volt rajtuk a *disclaimer*, az *index.hu* esetében a moderálásra vonatkozó szabályzat is létezett, illetve mindkét tartalomszolgáltató működtetett értesítési-eltávolítási rendszert – más kérdés, hogy a sérelmet szenvedett cég nem kérte tőlük a kommentek levételét, hanem egyből bírósághoz fordult.⁶⁹

A *Pihl*-ügyben nemcsak a kommentet, hanem a kapcsolódó cikket is eltávolította a tartalomszolgáltató, mert abban is valótlan, hírnévsértő állítás szerepelt (a kérelmező náci párt-tagságáról).⁷⁰ A kommentet a szolgáltató a jelzés másnapján, a közzététel utáni kilencedik napon távolította el.⁷¹

A *Tamiz*-ügyben a Google az érintett bloggerrel kapcsolatban eljárta, aki végeredményben törölte a sérelmes kommenteket és magát a posztot is. A kérelmező ezzel együtt arra hivatkozott, hogy a Google értesítése és a törlés között eltelt időben (bő egy hónap) az érintett kommentek elérhetősége által sérült a hírneve. Fon-

⁶⁷ *Delfi* (9. lj.) 141. bek.

⁶⁸ Uo., 144–146., 155., 159. bek.

⁶⁹ *MTE* (18. lj.) 80–81., 83. bek.

⁷⁰ *Pihl* (20. lj.) 30. bek.

⁷¹ Uo., 32., 37. bek.

tos kiemelni, hogy a brit bíróságok elsősorban a kommentek tartalma miatt utasították el keresetét – ha azok ‘kellően sértőnek’ minősülnek, más lehetett volna az ügy kimenetele.

6.3.7. Az alkalmazott szankció

A tartalomszolgáltatóval szembeni szankció súlyossága is értékelendő szempont lehet a 10. cikk megsértésének vizsgálatakor. A *Delfi*-ügyben a kártérítésként kiszabott 320 eurós összeget az EJEB nem ítélte aránytalannak, ahogyan a döntés lehetséges közvetett következményeit sem. Mint a Nagykamara fogalmazott, az észti bíróságok döntései nem kényszerítették a hírportált az üzleti modelljének megváltoztatására, nem keletkezett jelentős többletköltsége (a Delfi maradt Észtország egyik legnépszerűbb és a legtöbb névtelen kommentet fogadó hírportálja, egyébként pedig már korábban is alkalmazott moderátorokat).⁷² Ezzel szemben az *MTE*-ügyben kártérítésre kötelezés nélkül is súlyosnak tekintette a Második Szekció a tartalomszolgáltatókra háramló következményeket. Ugyan a magyar bíróságok a jogsértés bírósági megállapításán túl csak a nem túl magas összegű perköltség megfizetésére kötelezték őket, az EJEB szerint a döntés szélesebb következményeit is figyelembe kell venni, például az arra való ösztönzést, hogy a felelősségre vonás folyamatos veszélye miatt a jövőben zárják be a kommentelésre nyitva álló felületeiket, ne biztosítsák annak lehetőségét olvasóik számára.⁷³

6.3.8. Összefoglalás

A fenti szempontok súlya, egymáshoz való viszonya egyelőre tisztázatlan. Két szélsőséges eset azonosítható. A súlyosan sértő (gyűlölködő, fenyegető, erőszakra buzdító) tartalmú komment, ha a kommentek közzétételével összefüggő gazdasági érdekeltséggel bíró szolgáltatónál, természetes személyt támadva, előzetes moderálás nélkül, a bíróság által kiszabott enyhe szankciót vonva maga után jelenik meg, akkor az EJEB három döntése alapján biztosan korlátozható. Ezzel szemben a ‘csak’ rágalmozó vagy más személyiségi jogot (például a magánéletet) sértő, non-profit weboldalon közzétett, jogi személlyel szemben megfogalmazott, a jelzés után azonnal eltávolított, az állami hatóságok által súlyosan szankcionált komment biztosan az Egyezmény 10. cikkének védelmi körébe vonandó. A két szélsőséges eset közötti számos átmenet pedig esetről esetre ítélendő meg, a releváns körülmények egyenkénti mérlegelésével.

⁷² *Delfi* (9. lj.) 160–161. bek.

⁷³ *MTE* (18. lj.) 86. bek.

6.4. A strasbourgi bíróság döntéseinek főbb kritikái

6.4.1. A kapuőr (tartalomszolgáltató) felelőssége

A legfőbb kritika az EJEB gyakorlatának azon elemét érinti, amely mindhárom döntésben azonos tartalommal van jelen: a tartalomszolgáltató bizonyos esetben felelőssé tehető a kommentekért, azaz nem tekinthető tisztán közvetítő szolgáltatónak, amelynek csak a jogsértő tartalomra való figyelemfelhívás után keletkezik kötelezettsége a tartalom eltávolítására. Bizonyos, hogy azon jogrendszerek, amelyek ennél többet, azaz egyfajta sajátos szerkesztői tevékenységet várnak el a tartalomszolgáltatótól, ezzel önmagában nem ütköznek a 10. cikkbe. Azt még lehetetlen megállapítani, hogy az EJEB el is várja-e azt, hogy a jogrendszerek így álljanak a kérdéshez, illetve hogy a súlyosan jogsértő tartalmak automatikus (külön jelzés nélkül is megvalósuló) moderálásának állami kötelezővé tétele híján megállapítható-e a 8. cikk megsértése. A *Pihl*-ügy alapján azt gondolnánk, hogy talán nem, de ott az EJEB szerint „nem súlyos” jogsértésről (rágalmazásról) volt szó, és a svéd szabályozásból az következik, hogy a *Delfi*-ügyben emlegetett gyűlöletbeszéd, valós fenyegetés, erőszakra uszítás esetén a svéd hatóságok is eljárhatnának. Egy amerikaihoz hasonló, a tartalomszolgáltatónak teljes mentességet adó szabályozás feltehetően nem lenne kompatibilis az Egyezmény 8. cikkével.

Ezt a megközelítést többen bírálták, mások mellett a Nagykamara *Delfi*-döntéséhez terjedelmes különvéleményt író Sajó András strasbourgi bírósági írásmunka szerzője, aki a járulékos cenzúra veszélyére hívta fel a figyelmet, amit a döntés – a tartalomszolgáltatótól elvárt beavatkozás eredményeképpen – előidéz.⁷⁴ A szólásszabadság korlátozásától tart Nádori Péter és Anne Cheung is.⁷⁵ Voorhoof szerint a *Delfi*-döntések messzire vezető következményekkel járhatnak az online véleménynyilvánításra nézve: a döntések nyomán úgy tűnt, hogy csak az előzetes moderálás nyújt teljes biztonságot a tartalomszolgáltatónak, az utólagos levétel önmagában nem garantálja a felelősség alóli mentesülést. Ez a vitákban való személyes részvételt lehetővé tevő online média új paradigmáját teremtené meg, illetve a kommentelés lehetőségének megszüntetéséhez vezethet, a költségsökkenés és az esetleges felelősségre vonás veszélyének elkerülése érdekében.⁷⁶ Az *MTE*- és a *Pihl*-ügy ezt az

⁷⁴ *Delfi* (9. lj.), Sajó András különvéleménye, 1–3. bek.

⁷⁵ NÁDORI i. m. (43. lj.) 217.; CHEUNG i. m. (26. lj.) 289., 293.

⁷⁶ DIRK VOORHOOF: Qualification of News Portal as Publisher of Users' Comment may Have Far-reaching Consequences for Online Freedom of Expression: *Delfi AS v. Estonia*. *Strasbourg Observers Blog*, 2013. október 25., <https://strasbourgobservers.com/2013/10/25/qualification-of-news-portal-as-publisher-of-users-comment-may-have-far-reaching-consequences-for-online-freedom-of-expression-delfi-as-v-estonia/>; DIRK VOORHOOF: *Delfi AS v. Estonia*: Grand Chamber Confirms Liability of Online News Portal for Offensive Comments Posted by its Readers. *Strasbourg Observers Blog*, 2015. június 20., <https://strasbourgobservers.com/2015/06/18/delfi-as-v-estonia-grand-chamber-confirms-liability-of-online-news-portal-for-offensive-comments-posted-by-its-readers>

aggodalmat valamelyest csökkentette, de e döntések ismeretében is állítható, hogy teljes biztonságot csak az előzetes (és szigorú, a ‘tisztán’ jogsértő tartalmakon túl óhatatlanul a határeseteket is kiszűrő) moderálás nyújthat.

Miközben az online véleménynyilvánítás szabadságáért sok harang megkondult az EJEB döntései nyomán, kevesebben aggódtak a személyiségi jogok hatékony védelméért. Ezzel kapcsolatban az internetes kommunikáció alacsonyabb színvonalú stílusára, illetve a kommenteknek a megtámadott egyén megítélésére gyakorolt csekély hatására szokás hivatkozni. Christina Angelopoulos és Stijn Smet felhívja a figyelmet arra, hogy az európai jogfelfogással nem fér össze sem a tartalomszolgáltatók teljes mentesítése a jogi felelősség alól, sem a szólásszabadság és a személyiségi jogok közötti egyensúly elbillentése az előbbi irányába.⁷⁷

6.4.2. A gazdasági szolgáltatás kiemelt szerepe

A tartalomszolgáltató gazdasági érdekeltsége nem kellene hogy perdöntő érv legyen a kommentekkel kapcsolatos jogi felelőssége megállapításakor. Ha a média anyagi érdekeltségét egyfajta ‘súlyosító körülményként’ rónánk fel, azzal azt az alapvetést tagadnánk, hogy megfelelő gazdasági alapok nélkül professzionális média sem létezhet. Ezzel együtt az EJEB azon megközelítése, amely a kommentelés biztosításában gazdasági érdeket (is) azonosít, és ezt olyan körülménynek tekinti, amely a tartalomszolgáltató által közzétett cikket és a hozzá fűzött kommenteket összeköti, ezáltal cáfolja a tartalomszolgáltató kommentekkel kapcsolatos tárhelyszolgáltatói státusát (hiszen ez utóbbinak minden tekintetben függetlennek kellene lennie a tárhelyén megjelenő felhasználói tartalomtól), nem teljesen megalapozatlan. A nonprofit weboldalak és a nagy hírportálok eltérő megítélése bizonyos esetekben indokolható. Ha az *MTE*-ügy nem is hozott ebben megnyugtató változást, a *Pihl*-ügyben az EJEB már hangsúlyozta az érintett oldal kicsi és anyagi érdektől mentes jellegét.⁷⁸

6.4.3. A moderálás elvárása

Amint fentebb már utaltam rá, az EJEB jelenlegi gyakorlatának az a következménye, hogy annak a tartalomszolgáltatónak, amelyik egészen biztosra akar menni a felelősség elkerülésében, minden kommentet előzetesen – vagy legalábbis a közzé-

⁷⁷ Christina ANGELOPOULOS – Stijn SMET: Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability. 8(2) *Journal of Media Law* (2016) 266., 287.

⁷⁸ VOORHOOF i. m. (58. lj.).

tétel után közvetlenül, de semmiképpen nem bízva a szűrést a sérelmet szenvedett fél jelzésére – moderálnia kell.⁷⁹ Ez valóban nagy terhet ró a tartalomszolgáltatókra még akkor is, ha a kommentek döntő többsége nem jogsértő, és ennek megállapítása legtöbbször nem is túl bonyolult; számukra a felelősségre vonás elvi lehetősége, nem pedig az egyébként velük szemben igen ritkán indított tényleges jogi eljárások jelentik az igazi fenyegetést.

6.4.4. A komment tartalmának értékelése

A négy fent bemutatott ügyből az derül ki, hogy a „gyűlöletbeszéd”, „fenyegetés” vagy „erőszakra uszítást” megvalósító kommentek ítélandók meg a legsúlyosabban (ezek „nyilvánvalóan jogsértők”),⁸⁰ míg a ‘csak’ rágalmozó kommentek miatt nehezebb megállapítani a tartalomszolgáltató felelősségét. A *Delfi*-ügy kommentjeinek egy részét az EJEB gyűlöletbeszédnek minősítette. Ezzel kapcsolatban az a probléma merül fel, hogy míg az észti bíróságok előtt az eljárást az érintett cég tulajdonosa a személyiségi jogai védelmében kezdeményezte, és az észti bíróságok e jogok védelmében marasztalták a hírportál szolgáltatóját, addig a gyűlöletbeszéd hagyományosan olyan büntetőjogi kategória, amelyet valamely közös érdek, illetve a közrend védelmében lehet szükséges korlátozni.⁸¹ Az EJEB így a *Delfi*-ügyben megalkotta az egyén kezdeményezésére és jogai védelmében üldözendő gyűlöletbeszéd kategóriáját, amely összemosza a szólásszabadság különböző – külön-külön legitím és indokolható – korlátait.

A „fenyegetés” és az „erőszakra uszítás” kiemelése is kritikával illelhető. Az EJEB részben azt állítja, hogy az internetes véleménynyilvánítás stílusértéke alacsony, és éppen emiatt nem indokolt a tartalmakat korábbi, a hagyományos média vonatkozásában kialakult mércékkel megítélni; de ha ez így van, akkor miért veendő komolyan a fenyegetés és az erőszakra uszítás, illetve miért ítélandó meg súlyosabban, mint a rágalmozás?

A fő probléma a tartalomszolgáltatóra bízott döntéshozatallal az, hogy eljárása, a vitatott tartalomra vonatkozó mérlegelési szempontjai szükségszerűen eltérnek a jogrendszerben előírt tartalmi és eljárási szabályoktól. A tartalomszolgáltató önkényesen dönthet, nem kötik alkotmányos garanciák, saját szabályzata (szabályrendszere) és döntései lehetnek, amelyek nem átláthatók, részleteiben – indokolásukat tekintve – nem megismerhetők, és jogorvoslással sem lehet élni velük szemben.⁸²

⁷⁹ *Delfi* (9. lj.) 159. bek.; VOORHOOF i. m. (58. lj.).

⁸⁰ *Delfi* (9. lj.) 128., 140–141., 153., 156., 159. bek.

⁸¹ L. Ivan HARE – James WEINSTEIN (szerk.): *Extreme Speech and Democracy*. Oxford, Oxford University Press, 2009.

⁸² Dirk VOORHOOF – Eva LIEVENS: Offensive Online Comments: New ECtHR Judgment. *ECHR Blog*, 2016. február 15., <http://echrblog.blogspot.hu/2016/02/offensive-online-comments-new-ecthr.html>

A tartalom- vagy platformszolgáltató (*social media*, videómegosztó oldalak) jelenleg szabadon hozhat döntést tartalmak eltávolításáról. Tekintettel arra, hogy e szolgáltatásoknak milyen mértékű befolyásuk van a nyilvános szférára (persze ez a hatás elsősorban a kiemelkedően népszerű *social mediára* igaz, nem pedig az egyes honlapokon elérhető kommentfolyamokra), ez meglehetősen veszélyes a szólásszabadság szempontjából.

A szolgáltató és a megbízásából eljáró moderátor nem jogalkalmazó, más mérce és indokok alapján dönt a tartalmakról, elsősorban például a szolgáltató gazdasági érdekeit vagy zavartalan működését védve. Nem is várható el, hogy az ehhez szükséges háttér hiányában átvegyék a bíróságok szerepét, de a jogrendszer szabályaitól való eltérésüknek mégiscsak elvszerűnek kellene lennie, és figyelembe kellene vennie a szólásszabadság, a demokratikus nyilvánosság érdekeit is. Az értesítési-eltávolítási eljárásra bízni a felmerült kérdések kezelését nem egészen megnyugtató; az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv a jogsértésről való tudomásszerzéshez köti a közvetítő szolgáltató kötelezettségeinek létrejöttét,⁸³ a kommentügyekben alkalmazott polgári jogi szabályok alapján pedig szintén az azonnali vagy legalábbis igen gyors levétel mentesít csak a felelősség alól, holott a jogsértő jelleget elvben csak a bíróság tudná megnyugtatóan kimondani.⁸⁴ Ebből az következik, hogy a szolgáltató szükségszerűen túlteljesít, azaz olyan tartalmakat is eltávolít, amelyek nem jogsértők, de számára az érintetlenül maradásuk kockázatosnak tűnik.

Megítélésem szerint eddigi gyakorlatában az EJEB nem volt egészen következetes, mert ugyan világossá tette, hogy a kommentek megítélése ügyében mást vár el a tartalomszolgáltatóktól, mint a jogalkalmazóktól, az előbbieik számára máshová helyezte a szükséges beavatkozás határát, de ennek kritériumait nem határozta meg, és maga is szelektált a különböző jogsértések között, egyeseket – nem tisztázott indokok alapján – a többinél súlyosabbnak minősítve. Ezzel az EJEB maga is hozzájárult a szólásszabadság ‘magánkorlátozásával’ összefüggő – az online kapuőrök korában amúgy is elkerülhetetlenül szaporodó – problémák felerősítéséhez.

6.5. A *social mediában* megjelenő kommentek

A Facebook korában a kommentek már egy letűnt kor maradványainak tűnhetnek. Azonban számos internetes tartalomszolgáltató nyújt hozzászólási lehetőséget a saját *social media* rendszerében, és az általános felhasználói kommunikáció is nagymértékben áttevedt a közösségi oldalakra. Ezzel együtt a téma megérdemli az alapos vizsgálatot, mert a kommentek problémája fontos társadalmi kérdéseket

⁸³ Eker. irányelv, 12–14. cikk.

⁸⁴ E problémát l. ANGELOPOULOS–SMET i. m. (77. lj.) 285.

vet fel. A kommentelést lehetővé tevő tartalomszolgáltatók internetes kapuőrök, és igen sok típusuk ismert (infrastruktúra- és platformszolgáltatók: *social media*, videómegosztó portálok vagy keresőmotorok, webshopok stb.), amelyekkel szemben hasonló felelősségi kérdések merülnek fel – ezek felvetését az EJEB egyelőre elkerülte, a *Delfi*-ügyben pedig kifejezetten leszögezte, hogy a döntés az internet egyéb, harmadik személyek kommentjeinek közzétételét engedő fórumaira nem vonatkozik, de ez nem jelenti azt, hogy a döntések érvelése ne lenne később, más szolgáltatások ügyeiben is felhasználható. A kapuőrök kötelezettségei, jogi felelősségük megállapításának feltételei és a felhasználók jogai velük szemben olyan kérdések, amelyek alapvetően fogják meghatározni az internetes nyilvánosságban érvényesülő szólásszabadság jövőbeni kereteit.

A kommentügyekben felhozott érvek nem csak a névtelen hozzászólások szempontjából bír jelentőséggel – az EJEB érvei közül legalábbis néhány a tartalomszolgáltató felelősségének megállapítását teszi lehetővé, még akkor is, ha ismert a tartalom szerzőjének kiléte. Ennélfogva a tartalomszolgáltató és a közösségi oldal adott profiljának tulajdonosa is (akár magánszemély, akár közéleti személyiség vagy maga is tartalomszolgáltató) felelőssé tehető egy olyan facebookos bejegyzéshez fűzött jogsértő hozzászólásért, amelynek szerzője egyébként egyetlen kattintással azonosítható. Az EJEB jelenlegi gyakorlata szerint, ha a tartalomszolgáltató vagy a profil gazdája az értesítésüket követően nem intézkedik idejekorán, és valamelyiküket felelősségre vonják a jóhírnév sérelméért, az nem szükségszerűen sérti a 10. cikkben foglalt jogaikat.

6.6. Konklúzió

Az európai jogrendszerek e kérdésben is a szembenálló jogok közötti egyensúlyozást választják,⁸⁵ a „tisztességes egyensúlyt” célozva.⁸⁶ Az Egyesült Államokban viszont világosak a szabályok, és felmentik a kapuőrt a felelősség alól – ott a Communication Decency Act 230. szakasza miatt fel sem merülhetnek ilyen jogi problémák. A megfelelő egyensúlyozást Európában nagyban segítené a törvényi szabályozás (amilyet például az Egyesült Királyság fogadott el 2013-ban),⁸⁷ mert tisztán látszik, hogy a kommentek és általában a kapuóri felelősség ügyének kezelésére sem az elektronikus kereskedelem szabályai, sem az általános magánjogi felelősségi szabályok nem egészen alkalmasak.

⁸⁵ BARENDT i. m. (42. lj.) 205–227.

⁸⁶ ANGELOPOULOS–SMET i. m. (77. lj.) 275.

⁸⁷ NÁDORI Péter: Megoldás a komment-dilemmára? A 2013-as brit becsületsértésről szóló törvény 5. paragrafusa. In *Medias Res*, 2014/2., 305.; PRICE–MCMAHON (27. lj.); Alastair MULLIS – Andrew SCOTT: Tilting at Windmills: The Defamation Act 2013. 77 *Modern Law Review* (2014) 87.

A tartalomszolgáltató kötelezettségeiről és a szólásszabadság megóvásáról hosszan lehet még vitatkozni, ám Európában már nem lehet kérdéses, hogy a kommentekkel kapcsolatban szükségszerűen megvalósul a tartalomszolgáltató általi szerkesztés. A média hagyományos fogalma az online kapuőrök korában már nem alkalmazható; a kommunikáció folyamatába és tartalmába immár óhatatlanul olyanok is beavatkoznak, akik nem vettek részt a tartalom előállításában. Ez új, de a hagyományoshoz sok tekintetben hasonló szerkesztés. A média és a szólásszabadság szabályozásának e jelenséghez igazítása elkerülhetetlen.

7. A kapuőrök szabályozásának jövője

7.1. Bevezetés

Az online kapuőrök működése számos, a szólásszabadságra és a terület jövőbeni jogi szabályozására vonatkozó nehéz kérdést vet fel. Az előző fejezetekben láthattuk, hogy e szolgáltatók számos különböző okból és módszerrel avatkoznak be a nyilvános kommunikáció folyamatába. Teszik ezt egyrészt az államok ösztönzésére, ami olykor túllép a pusztán bátorításon, és egyenesen beavatkozásra kötelez. A kapuőrök másrészt pedig saját szándékaik, érdekeik szerint járnak el a felhasználói tartalmak törlése vagy sorrendbe állítása, bemutatása során. Történjék bármely célból is, a beavatkozásuk mindenképpen aggályos, mert káros hatással lehet mind a szabad véleménynyilvánításra, mind az információkhoz való hozzájutásra, és végső soron a vélemények sokszínűségét, a véleményt formáló vagy információhoz jutni kívánó emberek egyenlő méltóságát veszélyeztetheti.

A szóláskorlátozások súlypontja a kapuőrök tevékenysége révén lényegében átkerül az állam szférájától (hatóságok, bíróságok, állami jog) a magánvállalkozások kezébe, amelyek naponta, tömegesen, a jogilag szabályozott eljárásokhoz képest jóval egyszerűbben képesek az egyén szabadságának korlátozására (teszik ezt, paradox módon, párhuzamosan a szólásszabadság gyakorlási lehetőségeinek jelentős bővítésével, amire tevékenységük alapvetően irányul). Ahogyan Andrew Tutt pontosan megfogalmazza: „megakadályozni, hogy a kormány szólásközpontú szabályozást léptessen érvénybe, egyet jelent azzal, hogy az erőteljes magánérdekeknek óriási hatalmuk lesz annak alakítása felett, hogy az emberek miként lépnek kapcsolatba egymással, és hogyan látják a világot.”¹

A kapuőrökkel kapcsolatban alkalmazott hasonlatok nem szűkölködnek bombasztikus megfogalmazásokban. A Facebookot önálló államhoz hasonlítják,² a Google-t egyenesen a Mindenhatóhoz mérik: „[a] tökéletes keresőmotor olyasmi

¹ Andrew TUTT: *The New Speech*. 41 *Hastings Constitutional Law Quarterly* (2014) 235., 241.

² Henry FARRELL – Margaret LEVI – Tom O'REILLY: *Mark Zuckerberg Runs a Nation-State, and He's the King*. *Vox*, 2018. április 10., <https://www.vox.com/the-big-idea/2018/4/9/17214752/zuckerberg-facebook-power-regulation-data-privacy-control-political-theory-data-breach-king>

lenne, mint Isten elméje.”³ Ha hatalmuk nem is isteni, mindenesetre befolyásuk a nyilvánosságra nagyobb, mint korábban bárkié a történelemben. Az algoritmusok használatával tevékenységük egyfajta furcsa, nem emberi álcát is öltött, amely felidézi a robotika Isaac Asimov meghatározta három törvénye közül az elsőt: „A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül túrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.”⁴ Az algoritmus, ha éppen a szabad szólást korlátozza, a véleményét kifejtteni kívánó embert sérti meg, ha pedig nem korlátoz olyan tartalmat, amely másokat sért, akkor nem védi meg őket, ezzel pedig így is, úgy is Asimov törvényébe ütköző módon működik. Csak abban az esetben tartja magát az elváráshoz, ha kizárólag a jogsértő tartalmakat korlátozza, ehhez azonban a bíróságokéhoz, alkotmánybíróságokéhoz hasonló képességekkel kellene felruházni őket. Persze az algoritmusok mögött emberek állnak, mégis, a szólásszabadság ‘gépesített’ korlátozása a korábbi jogi doktrínák keretein belül nehezen kezelhető eredményre vezet. Ma még nem látható, hogy merre fog vezetni a szólásszabadság szabályozásának útja a jövőben, de néhány lehetséges irány azért felvázolható.

7.2. A nyilvánosságra vonatkozó jelenlegi jogi doktrínák lehetséges értelmezései

7.2.1. Médiaszabályozás

A médiaszabályozásnak három alapvető célkitűzése azonosítható: 1. a sajtószabadság lehető legszélesebb körű biztosítása (ezzel párhuzamosan a cenzúra lehetőségének kizárása jogi eszközökkel); 2. a sajtószabadság gyakorlásával előidézett károk és veszélyek megakadályozása, illetve szankcionálása (a korlátok meghatározásával); valamint 3. a vélemények sokszínűségét (a médiapiac pluralitását) szolgáló feltételrendszer meghatározása.⁵ Az interneten folytatott nyilvános kommunikáció szabályozása számára – bár az ott nyújtott szolgáltatások nem szükségszerűen minősülnek jogi értelemben ‘médiának’ – szintén ezek tekinthetők a megfelelő kiindulópontnak, azon okból, hogy a sajtószabadság védelme és szükséges korlátozása mögött is e célok, a demokratikus nyilvánosság érdekei húzódnak meg: a szabad közlés, a sérelmekről való megóvás és a többféle forrásból való informálódás

³ Frank PASQUALE: *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, MA, Harvard University Press 2015. 187.

⁴ Isaac ASIMOV: *Körbe-körbe*. In: Isaac ASIMOV: *Én, a robot*. Budapest, Kossuth, 1966. 60.

⁵ L. az 1. fejezet 1.5 pontját.

szempontjai. A továbbiakban az e célkitűzések teljesüléséhez való viszonyuk tükrében vizsgáljuk az egyes érintett jogterületeket és a jelenlegi szabályozási modelleket.

A médiaszabályozás ezen célkitűzésekhez megfelelő eszközöket rendel. A médiaszabályozásban az állam (a médiahatóságok és a döntéseiket felülvizsgáló bíróságok) áll a szolgáltatókkal (televíziós, rádiós társaságokkal) szemben. A közönség érdekeit alapvetően az állam képviseli ebben a viszonyrendszerben. A kérdés az, hogy ez az eszközrendszer mennyiben alkalmazható a kapuőrök tevékenységére. Úgy tűnhet, hogy a médiaszabályozás megoldásai azon formájukban, ahogyan a televíziókra, a rádiókra és újabban a hozzájuk hasonlítható online tartalomszolgáltatásokra alkalmazzák, kevésbé nyújtanak segítséget a kapuőrök által előidézett problémák kezeléséhez. A cenzúra tilalma esetükben nehezen értelmezhető, mert a kapuőrök nem az állam nevében cselekszenek, amikor a szólásszabadság gyakorlását korlátozzák, hanem ezt magánszereplőként, illetve a tulajdonukban álló platform vagy infrastruktúra kezelőiként teszik, amely tevékenységre az alkotmányos alapjogok elismeréséből fakadó kötelezettségek nem vonatkoznak. Elvben nem elképzelhetetlen, hogy megváltozik e helyzet, ha megtiltják a kapuőröknek a tartalmakról való döntéshozatalt (az internetszolgáltatók esetében a hálózatsemlegesség előírásával ez már megtörtént), egyfajta semleges, passzív *common carrier* szerepbe szorítva őket.⁶

A kapuőrök a szó hagyományos értelmében nem szerkesztők, ezért nehéz közvetlenül őket felelősségre vonni a felhasználók által közzétett jogsértő tartalmak miatt. Ebből fakad az is, hogy a vélemények sokszínűsége sem kérhető rajtuk számon. Mindazonáltal egyfajta 'szerkesztést' mégiscsak végeznek: bár a tartalmakat nem ők állítják elő vagy rendelik meg, számos esetben maguk állítják őket sorrendbe, illetve döntenek arról, hogy mi kerüljön a felhasználók elé. Az európai jogi megközelítés szerint legalábbis nem teljesen elképzelhetetlen, hogy a médiaszabályozás eszköztárának egyes elemei megjelenjenek a kapuőrök szabályozásában is. Nem várható el a kapuőröktől, hogy a tartalmak jogszerűségének megítélését a hatóságokhoz vagy bíróságokhoz hasonló módon és alapossággal végezzék el, így a tartalmak felőli döntés jóval gyorsabb, egyszerűbb, kevésbé alapos és szükség-szerűen alacsonyabb minőségű lesz. Az sem várható el tőlük, és nem is szolgálna a szólásszabadság érvényesüléséhez fűződő érdekeket, hogy a valódi szerkesztők módjára minden, a szolgáltatásukban megjelenésre szánt – felhasználói – tartalmat maguk ellenőrizzenek még közzététel, nyilvánosságra kerülés előtt. Ugyan ez technikai értelemben nem lenne eleve lehetetlen, ám jelentősen lassítaná a nyilvános kommunikáció folyamatát, és aránytalan – az igazán nagy platformok esetében teljesíthetetlen – terhet róna a szolgáltatókra.

⁶ W. Mike JAYNE: Fairness Doctrine 2.0: The Ever-Expanding Definition of Neutrality Under the First Amendment. 16 *First Amendment Law Review* (2018). 468., 499.

A tartalmak sokszínűségét támogató eszközök – elsősorban a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye, a válaszadási jog biztosítása, illetve a közszolgálati tartalmak támogatása – a kapuőrök és általában az online szolgáltatások esetében nehezen alkalmazhatók, bár egyes elemeik, illetve szabályozási céljaik nem feltétlenül elvetendők. A sokszínűség támogatására, illetve a közéleti hírek előtérbe helyezésére a platformok is képesek lehetnek, bár a ‘sokszínűség’ e vonatkozásban már nem a tartalmak forrásainak sokféleségét jelenti – mint a hagyományos médiára vonatkozó szabályozásban –, hanem a felhasználók elé tárt tartalmak változatosságát, azt, hogy a felhasználók a keresőmotorokon vagy *social media* platformokon keresztül sokféle tartalommal találkozzanak (*exposure diversity*).⁷ Az sem zárható ki, hogy a kapuőrök – keresőmotorok és *social media* platformok – arra legyenek kötelezve, hogy eltérő nézeteket jelenítsenek meg rendszerükben az egyes felhasználók számára, illetve bizonyos mennyiségű közéleti tartalmat tárjanak eléjük.⁸ Ezzel lényegében a hagyományos médiában az egyes szereplők számára előírt közszolgálati tevékenységet vezetné be a szabályozás.

A válaszadási jog biztosítása online környezetben még gyorsabb és egyszerűbb, így jóval hatékonyabb is lehet, mint a *broadcast* vagy a nyomtatott média világában. A jogsértő tartalmakra adott válasz lehetőségének biztosítása szintén a sokszínűség irányába tett lépés.⁹ Mivel a felhasználók és a tartalomszolgáltatók hatalmas mennyisége miatt a sokszínűség alapvető fogalmi sajátosság az interneten, a hangsúlyt a közéleti tartalmak előtérbe helyezésére és az eltérő nézetek bemutatására lehet helyezni. A médiaszabályozás változatlan formában tehát nem, de egyes elemei bizonyos mértékben alkalmasak lehetnek a kapuőrök szabályozására is.

7.2.2. Az elektronikus kereskedelmi jog

A kapuőrökre vonatkozó hatályos szabályok közül a felelősség alóli mentesüléssel kapcsolatosak (Európában az elektronikus kereskedelmi szabályok, az Egyesült Államokban a Communications Decency Act – CDA – 230. szakasza) jelenleg jóval fontosabbak, mint a sajtószabadság korlátait meghatározó általános érvényű szabályok. Bár az utóbbira vonatkozó doktrína Európában és a tengerentúlon is cizellált és kifinomult, alig alkalmazzák, mert a kapuőrök maguk döntenek a tartalmak fennmaradásáról vagy törléséről.¹⁰ Egyelőre úgy fest, hogy Európában a

⁷ Sarah ESKENS – Natali HELBERGER – Judith MOELLER: Challenged by News Personalisation: Five Perspectives on the Right to Receive Information. 17(2) *Journal of Media Law* (2017) 259., 272.

⁸ JAYNE i. m. (6. lj.) 499.

⁹ Frank PASQUALE: Rankings, Reductionism, and Responsibility. 54 *Cleveland State Law Review* (2006) 115.

¹⁰ Note, Section 230 as First Amendment Rule. 131 *Harvard Law Review* (2018) 2027., 2030.

kapuőrökre általánosan alkalmazott értesítési-eltávolítási (*notice-and-takedown*) rendszer marad a szabályozás alapja. Az EU arra törekszik, hogy ezt az alapvetően a kapuőrök által kezelt rendszert erősítse, és ezzel szemben támaszt eljárási és más garanciális elvárásokat, a lényegét azonban – a kapuőrök tartalomról való döntéshozatalát – változatlanul hagyja.

A kapuőrök számára megfogalmazott elvárások, amelyek alapján a jogsértő tartalmat az arról való értesítést követően törölni kell, tovább finomíthatók, illetve differenciálhatók. Erre tesz javaslatot Christina Angelopoulos és Stijn Smet, egyrészt a jogsértő tartalom eltávolításának általános kötelezettsége helyett (bármilyen legyen a jogsértés) bizonyos esetekben a szólásszabadságot inkább védő, másrészt a veszélyes tartalmakkal szembeni hatékonyabb fellépést biztosító változtatást javasolva. Például a rágalmozó tartalmakat nem engednék automatikusan törölni, hanem meghatározott ideig lehetőséget biztosítanak arra, hogy a tartalomszolgáltató (felhasználó) igazolja a jogszerűségét – ez lenne az értesítési-várakozási-eltávolítási rendszer.¹¹ A gyűlöletbeszéd esetében pedig szigorítanák a szabályokat: az ilyen tartalmak közzétévője nemcsak törlésre, hanem a felhasználói jogosultságának vagy a platformhoz való hozzáféréseinek felfüggesztésére is számíthatna.¹²

7.2.3. A szerződések joga

A kapuőrök és a felhasználók között létrejött szerződések jelenleg a felhasználói szólásszabadság korlátozásának eszközei, mert annak tartalmát a kapuőrök egyoldalúan határozzák meg.¹³ E szerződésekben a felhasználó általában lemond a lehetőségről, hogy amennyiben a kapuőr a tartalmát eltávolítja vagy elrejtja a többi felhasználó előtt, akkor ezért felelősségre vonja. Ennek megfelelően még nem tekinthető szerződésszegésnek, ha a kapuőr eltávolítja a felhasználói tartalmat, még akkor sem, ha azt védik a szólásszabadságjogi jogtételek. Ilyen körülmények között a kapuőr és a felhasználó viszonyában valójában nincs is szükség más, a kapuőr beavatkozási lehetőségét alátámasztó szabályra vagy érvre (például hogy a törlés, illetve sorrendbe helyezés a platform véleménye, így önmagában védendő). A szerződés a kapuőr és a felhasználó viszonyára vonatkozik, a társadalom érdeke (l. médiaszabályozás) nem jelenik meg benne, az állam pedig csak mint a szerződéssel összefüggő jogi vitákat elbírálni képes fórum van jelen a háttérben.

¹¹ Christina ANGELOPOULOS – Stijn SMET: Notice-And-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability. 8(2) *Journal of Media Law* (2016) 266., 296–297.

¹² Uo., 297–299.

¹³ TUTT i. m. (1. lj.) 282.

A szerződés tehát a magánszabályozás (magáncenzúra) jogszerűségét legitimáló jognyilatkozat, amelynek elfogadása nélkül a felhasználó nem fér hozzá a platformhoz. De a szerződés mint a felek viszonyát szabályozó jogi eszköz elvben alkalmas lehetne arra is, hogy korlátozza a kapuőrök mozgásterét, ezzel párhuzamosan biztosítsa a felhasználók szélesebb szólásszabadságát. Ilyen tartalmú szerződést azonban a platformok szabad akaratukból nem fognak megszövegezni, ehhez a fogyasztóvédelemből ismert megoldásokra van szükség,¹⁴ például a szerződés kötelező tartalmi elemeinek meghatározására, amit a kapuőrök nem hagyhatnának figyelmen kívül.

Jogszabály előírhatja, hogy a szerződésben legyenek tekintettel felhasználóik szólásszabadságára, fektessenek le világos tartalmi szabályokat, biztosítsanak megfelelő eljárást a tartalmak jogszerűségének alátámasztásához és fellebbezési lehetőséget a döntésekkel szemben stb. Az EU azon törekvése, hogy a *notice-and-takedown* eljárás megfelelő garanciák mellett, hatékonyabban, de a szólásszabadságot is tiszteletben tartva működjék, békésen megfér a szerződés tartalmára fókuszáló fogyasztóvédelmi megközelítéssel. Mindez kiegészülhetne a csoportos kereset (*class action*) eljárásjogi lehetőségének biztosításával, amely lehetővé tenné, hogy az egyes felhasználók vagy azok egy csoportja által – például az általános szerződési feltételek szóláskorlátozó tartalmával kapcsolatban – kezdeményezett jogvitákban hozott bírói döntések kiterjedjenek valamennyi felhasználó azonos tartalmú szerződésére.

A két legújabb német ügy eredménye megmutatja, hogy magánszemélyek között hogyan segíthet a szerződésjog a szabad szóláshoz való alkotmányos jogok védelmében, és meddig terjednek a szerződésjog határai. A *Themel v. Facebook Ireland* ügyben a bíróság úgy vélte, hogy a panaszos hozzászólásának törlésével a Facebook szerződésszegést követett el, mivel a német alkotmány értelmében a platformnak tiszteletben kell tartania a véleménynyilvánításhoz való jogot. A *User v. Facebook Ireland* ügyben a bíróság éppen ellenkező következtetésre jutott, és elutasította a panaszos érvét, miszerint a platform megsértette a szabad véleménynyilvánításhoz való jogát.¹⁵

A médiaszabályozás említett három fő célkitűzése közül az elsőtől (a cenzúra kizárása) tehát a szerződések a szokásos tartalmukkal jelenleg éppen távolodnak, de elvben segíthetnének is az elérésében. A második célt (a beszéd okozta károk és veszélyek mérséklését) a jogsértő tartalmak szankcionálásával szintén támogathatnák, hiszen bennük az is meghatározható, hogy jogellenes tartalmak közzététele esetén milyen szankciókkal sújtható a felhasználó. Ez már most is a szerződések

¹⁴ Kevin PARK: Facebook Used Takedown and It Was Super Effective! Finding a Framework for Protecting User Rights of Expression on Social Networking Sites. 68 *New York University Annual Survey of American Law* (2012–2013) 891., 902.

¹⁵ L. az 5. fejezet 4.2. alpontját.

részét képezi, azonban aggályos, hogy – az előbbieknél megfelelően – alapvetően nemcsak a jogellenes, hanem bármely, a kapuőr által nemkívánatosnak minősített tartalomra is kiterjed e beavatkozási lehetőség. A fellépési lehetőség korlátozása, ezzel párhuzamosan a szerződésben rögzített szankciók pontosítása szintén garanciális jelentőségű volna a kapuőr–felhasználó jogviszony tartalmának pontos meghatározása szempontjából. A harmadik médiaszabályozási cél (a tartalmi sokszínűség és a véleménypluralizmus biztosítása) aligha mozdítható elő ezekben az egyenszerződésekben. Ennek oka az, hogy az egyes szerződések – még ha tömegesen azonos tartalommal köttetnek is meg – külön-külön csak a kapuőr és az egyedi felhasználója viszonyát képesek szabályozni, amibe a sokszínűséghez és a pluralizmushoz fűződő érdekek nem illeszthetők bele, tekintettel arra, hogy ez utóbbiak csak a felhasználók tömegétől származó tartalmak együttese által szolgálhatók.

7.2.4. A közfórumok joga

A kezdeti reményekkel ellentétben az internet nem vált teljesen nyitott közfórummá (*public forum*), ahol bárki korlátozás nélkül közzéteheti véleményét. Az internet infrastruktúrájának és szolgáltatásainak jelentős része magántulajdonban van, ezek működését, nyitottságát pedig a tulajdonos maga szabályozhatja.¹⁶ Az egyén szabadságát az állam (kormányzat) befolyásától védeni kívánó hagyományos szólásszabadság-doktrína szerint e korlátozás a tulajdonjog miatt nem vet fel alkotmányjogi aggályokat, azonban a nagy online kapuőrök nyilvánosságra gyakorolt hatása erodálja a szólásszabadság gyakorlati megvalósulását. Az online világon kívül nem elképzelhetetlen, hogy a szólásszabadság gyakorlásának biztosítása érdekében korlátozzák a magántulajdont. Ha egy magánkézben lévő ingatlan a közösségi véleménycsere fontos helyszíne, például azért, mert ott rendszeresen sok ember fordul meg (bevásárlóközpontok, repülőterek stb.), akikhez így a vélemények, információk eljuttathatók, akkor e területen a tulajdonos jogai nem szükségszerűen korlátozhatatlanok, és időnként meg kell hajolniuk mások szólásszabadsága előtt.¹⁷

Trump elnök Twitter-ügye óta tudhatjuk, hogy a politikai szereplők, illetve állami szervek által kezelt *social media* platformok közfórumnak minősülhetnek, de ez a megítélés egyelőre nem terjed ki a platform egészére, és nem a platform szolgáltatójára, hanem a felhasználójára (a politikusra, a közintézményre) ró a többi felhasználó szólásszabadságának, illetve információhoz való jogának tiszteletben

¹⁶ Dawn C. NUNZIATO: The Death of the Public Forum in Cyberspace. 20 *Berkeley Technology Law Journal* (2005) 1115., 1170–1171.

¹⁷ Jacob ROWBOTTOM: Property and Participation: A Right of Access for Expressive Activities. 2 *European Human Rights Law Review* (2005) 186., 202.

tartásával kapcsolatos kötelezettséget.¹⁸ Annak szükségessége is felmerült már, hogy a kormányzati (állami) *social media* profilokra külön szabályok vonatkozzanak, amelyek biztosítják a polgárok hozzáférését. A zaklató, a hozzáféréssel visszaélő felhasználók fórumról való kitiltása alapvetően nem kifogásolható.¹⁹ A szabályozás és a gyakorlat tehát a platformokat nem tekinti közfórumnak, és azok nem perelhetők a felhasználóikkal szemben alkalmazott szóláskorlátozásaik miatt.

De nem szükségszerű, hogy ez így is maradjon. A *Packingham*-döntés már kisé kinyitotta a jogi doktrínák változásához vezető kaput, amikor felismerte a *social media* platformok szerepének fontosságát a nyilvános kommunikációban.²⁰ De elvben ezen az úton tovább is lehet haladni. Trevor Puetz például az amerikai közfórumdoktrína alapján a Facebook „kváziönkormányzat”-jellege (*quasi-municipality*) mellett érvel.²¹ A platformok nem olyanok, mint a valódi önkormányzatok vagy államok, abban az értelemben, hogy nem nyújtanak felhasználóiknak közszolgáltatásokat (vízellátás, szemétszállítás stb.), és nincsenek de jure monopolhelyzetben sem, de a kommunikáció fontos csatornájához való hozzáférés csak rajtuk keresztül lehetséges. A Facebook ráadásul igyekszik magához láncolni felhasználóit, lehetséges versenytársait pedig visszaszorítani annak érdekében, hogy előbbieik minél több időt töltsenek el a platformon, és minél gyakrabban térjenek oda vissza. Értelemszerűen a többi platformnak is ez a célja, és ha e törekvésüket siker koronázza – ami akár még a felhasználók jelentős tömegének egyfajta pszichés függőségéhez is vezethet –, akkor a felhasználók számára pótolhatatlanná, elemi szükségletté válnak. Ez erősíti a platformok közfórum jellegét, illetve ezzel párhuzamosan gyengíti azt az érvet, hogy azért nem tekinthetők közfórumnak, mert a felhasználók szabadon mehetnek máshová, és biztosan fognak találni olyan helyet az internetes térben, ahol szabadon formálhatnak véleményt. Aki függő, vagy aki tudja, hogy bizonyos embereket csak bizonyos helyen ér el (a Facebook is minden eszközzel erősíti ezt a fajta közösségérzést), az e szabadságában korlátozva van.²²

A beszéd körülményeinek alkalmassága a hatás kiváltására nem integráns része a szólásszabadságnak – másként fogalmazva: mindenkinek joga van szólni, de senkinek nincs joga megkövetelni, hogy annak hatása is legyen, vagy bárki odafigyeljen arra, amit mond. Ugyanakkor a közterületi véleménynyilvánítás biztosításának is az az oka, hogy a köztéren többen hallhatják a szónoklatokat, mint ha azok valakinek a lakásán hangoznának el. A kapuőrök tehát jelentős befolyást,

¹⁸ *Knight First Amendment Institute at Columbia University v. Trump* No. 17 Civ. 5205 (NRB) (SDNY, 2018. május 23.)

¹⁹ Lyrissa LIDSKY: Public Forum 2.0. 91 *Boston University Law Review* (2011) 1975., 2028.

²⁰ *Packingham v. North Carolina* 137 S. Ct. 1730 (2017).

²¹ Trevor PUETZ: Facebook: The New Town Square. 44 *Southwestern Law Review* (2014) 385.

²² Uo., 401–404.

kontrollt gyakorolnak a felhasználók szabadsága felett, éppúgy, mint azon ügyekben, amelyekben az önkormányzat mozgásterét szűkítették a bíróságok a közfórumdoktrínára tekintettel.²³ A kapuőrök fontos közfunkciót látnak el, és tevékenységük elsődleges célja az, hogy a nyilvános kommunikáció fórumává váljanak – e célra jöttek létre, és ezért nyitottak teljesen a társadalom felé.²⁴ Akkor miért nem tekintjük őket jogi értelemben is közfórumnak?

Ha egyes platformok akkora befolyásra tesznek szert, hogy az megkerülhetlenné teszi őket a nyilvános szférában, vagyis aki nem fér hozzá e platformokhoz, az eleve hátrányból indul a 'vélemények piacán', akkor indokolható lehet az állami beavatkozás. Ha a jogalkotó úgy dönt, hogy korlátozza a platformokhoz fűződő tulajdonjogot, akkor az legfeljebb a platformok magáncenzúrája elleni fellépés, illetve a felhasználók számára biztosított egyenlő hozzáférés érdekében történhet. A platform ebben az esetben is felléphet a másokat veszélyeztető, kárt okozó tartalmakkal szemben, sőt, ha közfórumnak tekintjük, akkor ez kötelességévé is válik. Ugyanakkor a nem jogsértő tartalmakkal szemben semlegesnek kellene maradnia, azokat nem törölheti vagy blokkolhatja a saját maga alkotta – és a jogrendszer korlátozásaival nem feltétlenül kompatibilis – szabályokra hivatkozva.

A platformok 'szerkesztői' tevékenységével szemben – tehát amikor a tartalmak sorrendbe állításával befolyásolják a nyilvános szférát – a közfórumdoktrína csak korlátozott megoldást nyújthat; ha a platformhoz való teljesen egyenlő hozzáférés lenne a követelmény, akkor a szolgáltatás (például a Facebook hírfolyama) lehetetlenülne el, a felhasználó és általában a nyilvánosság pedig összességében többet veszítené, mint amennyit nyerne. Ám ha nem esik korlátozás alá a platform azon joga, hogy a tartalmakat sorrendbe helyezze, akkor továbbra is képes marad arra, hogy a nyilvános szférát befolyásolja, ami közfórumjellegének mond ellent. A két véglet közötti kompromisszumos megoldás lehetne, ha a platformoknak bizonyos, a közügyek vitáival kapcsolatos tartalmakat kötelezően és prominens helyen meg kellene jeleníteniük a felhasználók számára. Ezzel azonban a szabályozás már – az általuk önként vállalhoz képest eltérő tartalmú – szerkesztői szerepbe helyezné őket, a semleges közfórumjelleggel összeegyeztethetetlen módon.

7.2.5. A komplex megoldás esélye

Az online kapuőrök és a nyilvánosság viszonyát nem lehetséges egyetlen jogterület bevett szabályainak alkalmazásával rendezni. Az analógiák nem elvetendőek, de csak rész kérdésekben nyújtanak kapaszkodót a jövőbeni szabályozás számára.

²³ Benjamin F. JACKSON: Censorship and Freedom of Expression in the Age of Facebook. 44 *New Mexico Law Review* (2014) 121., 145.

²⁴ Uo., 146.

Ennek megfelelően valamennyi fent említett jogterület vagy doktrína hordoz olyan elemeket, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy beépüljenek az online platformok szabályozásába. Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy az itt külön – a tartalmakra való hatásuk közvetettsége miatt – nem tárgyalt jogterületek sokszor hatékonyabban kezelik a kapuőrök tevékenységének egy-egy szeletét. A túlzott piaci részesedéssel, a tulajdonkoncentrációval és az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben fellépő versenyjog, a szerzői jog, az adatvédelem mind-mind fontos eszköz lehet a fellépésben. Az államnak egyéb eszközei is vannak a nyilvánosság szabályozására, például a reklámbevételek megadóztatása annak érdekében, hogy az értékes tartalmak állami támogatásának alapja legyen, abban az esetben, ha egy szolgáltató piaci részesedése veszélyezteti a fontos közfunkciót betöltő médiumok működését.²⁵ Szintén idetartozik a közszolgálati média állami eszközökkel való fenntartása, amelynek – a televízió és a rádió vonatkozásában kialakult – alapelvei némely tekintetben átültethetők az online környezetre is, és ha közszolgálati *social media* platformot szerencsére egyelőre nehezen is képzelhetünk el, az online tartalmak kínálatának bővítésében az államnak – a magánvállalkozások által előállított közszolgálati médiatartalmak támogatásának rendszerén keresztül – van és a jövőben is lehet szerepe.

7.3. A jövőbeni európai szabályozás lehetséges modelljei

A következőkben a jövőbeni szabályozás négy lehetséges modelljét vázoljuk fel, amelyeknek a részkérdések tekintetében számos változatuk is lehet, és amelyek részben össze is vegyíthetők. A hagyományos médiaszabályozás modelljét, annak alkalmazhatóságát elvi konstrukcióként is kizárjuk. Ez ugyanis a tartalmak olyan jellegű felügyeletét feltételezné, amely esetében már a jogsértő tartalmak közzététele – a platformokon való elérhetővé tétele, azaz a felhasználó általi feltöltése – önmagában is szankcionálandó lenne, hasonlóan a televíziós vagy rádiós tartalmakhoz. Ez a megközelítés nem tartható. A közzétételről jelen működési logika szerint nem a platformok döntenek, így a megjelenéshez fűzött hátrányos jogkövetkezmény arra sarkallná őket, hogy előzetes – közzététel előtti – monitorozást végezzenek a jogsértések előzetes kiszűrése érdekében. Ez nemcsak azért problémás, mert alapvetően formálná át működésüket, hanem azért is, mert egy ilyen előzetes monitorozási tevékenység a népszerűbb platformok esetében – a felhasználói tar-

²⁵ Leighton ANDREWS: We Need European Regulation of Facebook and Google. *OpenDemocracy UK*, 2016. december 12., <https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/we-need-european-regulation-of-facebook-and-google>

talmak jelentős mennyisége és változatossága miatt – eleve többé-kevésbé kivitelezhetetlen, még algoritmusok segítségével is. A négy bemutatott modell a kapuőrök számára leginkább megengedő megoldástól indul, és értelemszerűen a számukra legterhesebbnél ér véget (a médiaszabályozás analóg alkalmazása pedig még azon is túl húzódna). A hatályos európai szabályozás leginkább a második modellhez hasonlít, tekintve, hogy a platformok jövőbeni szabályozására vonatkozó, az egyes európai szervek által hangoztatott elképzelések túlnyomórészt csak egyes rész kérdésekben javasolnak módosítást, illetve a platformok kötelezettségeinek kiterjesztését, valamint az erőteljesebb állami felügyelet szükségességét vetik fel a hatályos szabályozás alapjainak megtartása mellett.

7.3.1. Az amerikai modell európai átvétele

Az európai jogi megoldások amerikai átvétele teljes bizonyossággal összeférhetetlen lenne az Első Alkotmánykiegészítésre vonatkozó jogi doktrínákkal, sőt, még az sem képzelhető el, hogy a hagyományos médiához kidolgozott amerikai szabályozási eszközöket (*fairness doctrine, must carry*)²⁶ alkalmazzák a kapuőrökkel szemben.²⁷ Az amerikai CDA 230. szakaszához hasonló megoldás viszont Európában elméletileg nem tűnik elképzelhetetlennek. A lehetséges modelleket érdemes a médiaszabályozás fent (a 7.2.1. alpontban) említett hármás célrendszere, tehát a cenzúra tilalma, a beszéd előidézte károk megelőzése és a sokszínű véleménynyilvánítás elősegítése szempontjából mérlegre tenni.

Az amerikai megoldás jórészt mentességet – bár nem teljes immunitást – biztosít az online platformok számára, amivel megnyugtatóan kezeli az állami cenzúra kérdését, hiszen az állam oldaláról érkező beavatkozási igényekhez nem fűz olyan előnyt, illetve elutasításukhoz olyan hátrányt, amely a platformok szolgáltatóit ezen igények kiszolgálása felé terelné. Ugyanakkor értelemszerűen nem gátolja a magáncenzúra alkalmazását, mert az alkotmányjog nem tekinti fenyegetésnek a szabad szólásra nézvést. Ezzel párhuzamosan a károk kezelését sem teszi lehetővé az állami jog eszközeivel, legalábbis a kapuőrök felelősségét érintően, ellenben a magánszabályozás beavatkozását – a kapuőrök tevékenységére vonatkozó jogi garanciák biztosítása nélkül – engedi. A sokszínű véleménynyilvánítás ügyében nem ad teret a jogi beavatkozásra, viszont nem akadályozza a platformok bármilyen irányú (sokszínűség-növelő vagy -csökkentő, a közéleti vitákat erősítő vagy szűkítő) ‘szerkesztői’ beavatkozását.

²⁶ L. az 1. fejezet 4.8. alpontját.

²⁷ JACKSON i. m. (23. lj.) 165.

Összességében tehát ez a megoldás kizárólag az állami cenzúra (a szólásszabadság gyakorlásába való indokolatlan beavatkozás) ellen biztosít eszközt, illetve lehetővé teszi a károk kezelését a magán szabályozás eszközeivel (jogi garanciák nélkül, a szólásszabadság érvényesülését veszélybe sodorva). A sokszínűség kérdésének kezelését vagy érintetlenül hagyását pedig a platformokra bízva (így nem kötelező vele érdemben foglalkozniuk).

7.3.2. A *status quo* fenntartása némi szabályozási beavatkozással (gyengébb társszabályozás)

Az EU-nak a platformok szabályozásával kapcsolatban – elsősorban a valótlan hírekkel szembeni fellépés sürgető igénye miatt – körvonalazódó megközelítése szerint továbbra is az elektronikus kereskedelmi irányelv értesítési-eltávolítási szabálya képezné a szabályozás alapját.²⁸ A kirajzolódó problémák kezelésére az Európai Unió (EU) által kibocsátott ajánlások, közlemények, illetve az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló (AVMS) irányelv módosítása is a platformok döntési jogának és időnkénti döntési kötelezettségének a megfelelő – az állami jog által biztosított és állami hatóságok által felügyelt – keretek közé helyezését irányozza elő.²⁹

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2018-as ajánlása is felveti a kapuőrök szabályozásának kérdését,³⁰ javasolva számukra, hogy tartsák tiszteletben a szólásszabadságot, a tartalomba való beavatkozásukat minden esetben világos – jogi vagy etikai – alapokra helyezték,³¹ biztosítsák az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot,³² különös tekintettel a saját, tartalomra vonatkozó szabályaik alkalmazására, amely esetben még a diszkriminációmentesség elvére is tekintettel kell lenniük.³³ Javasolt számukra továbbá, hogy biztosítsák a hatékony jogorvoslat-hoz és a vitarendezéshez való jogot valamennyi érintett felhasználójuk számára (akár a szólásszabadságát, akár a jogait félti mások szólásszabadságától).³⁴ A jogsértő tartalmak eltávolításának határideje is előrébb hozható – a különösen veszé-

²⁸ L. az 5. fejezet 3.2. alpontját.

²⁹ Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018, amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services directive) in view of changing market realities.

³⁰ Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries.

³¹ 2.1.3. alpont.

³² 2.2. alpont.

³³ 2.3. alpont.

³⁴ 2.5. alpont.

lyes, például a terrorizmust támogató tartalmak esetében az értesüléstől számított egy órán belüli eltávolítás kötelezővé tétele is felmerült az EU Bizottság berkein belül.³⁵

A Facebook, a Google, a Mozilla és a Twitter egyéni ütemterveket mutattak be az online félretájékoztatás elleni eljárás iparági szabályzatának alkalmazásáról. A négy ütemtervet 2018. október 16-án ismertették egy, a 2019. májusi európai parlamenti választás hajrájában alkalmazandó eljárásokat tartalmazó naptárral kiegészítve. Az intézkedések többsége a politikai hirdetések átláthatóságának növelésére irányul, a tények ellenőrzését lehetővé tevő eszközöket vezet be, illetve a társadalom egészét teszi képessé az online félretájékoztatás elleni küzdelemre.³⁶ Az említett iparági kódexet a civil társadalom és a hagyományos média képviselői hevesen támadták amiatt, hogy nem tűzött ki „mérhető célokat”.³⁷

Az EU javaslatai, az Európa Tanács ajánlása vagy az érintett piaci szereplők önkéntes vállalásai azonban érintetlenül hagynák az EU elektronikus kereskedelmi irányelvében foglalt értesítési-eltávolítási szabály lényegét. Legtöbbször még az EU dokumentumai is az állami jogon kívüli, önként vállalt eszközök alkalmazását javasolják a platformok számára. Jacob Rowbottom szerint ez a stratégia a problémát olyan keretszabályozás kivitelezésén keresztül kezeli, amelyben a szabályozó testület nem határoz meg pontos tartalmi kívánalmakat, és nem is követeli meg őket minden esetben. Ehelyett a platformok kialakíthatják a tartalommal kapcsolatos saját szabályaikat és eljárásaikat, a szabályozó pedig a kellő színvonaluk biztosításáért felügyeli és ellenőrzi e belső eljárásokat.³⁸

E megközelítés megítélése előtt érdemes felidézni a platformok szabályozásának jelenleg furcsán kiegyensúlyozatlan jellegét. A felhasználók jogellenes tartalmaiért (az Egyesült Államokban és Európában jelentősen eltérő mértékben) korlátozott a platformok felelőssége, a jog nem gátolja, hogy saját akaratukból beavatkozzanak, azaz mindkét irányból a szabályozás hasznélvezői, miközben minden más érdekelt – a véleményt közlő felhasználó, a vélemény által károsult felhasználó, a közügyek iránt érdeklődők, illetve általában a közvélemény – hátrányosabb hely-

³⁵ Google, Facebook, Twitter Face EU Fines over Extremist Posts. *BBC*, 2018. szeptember 12., <https://www.bbc.com/news/technology-45495544>

³⁶ Roadmaps to Implement the Code of Practice on Disinformation, 2018. október 16., <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/roadmaps-implement-code-practice-disinformation>

³⁷ Natasha LOMAS: Tech and Ad Giants Sign up to Europe's First Weak Bite at „Fake News”. *TechCrunch*, 2018. szeptember 26., <https://techcrunch.com/2018/09/26/tech-and-ad-giants-sign-up-to-europes-first-weak-bite-at-fake-news/?guccounter=1>; European Broadcasting Union: Code of Practice on Disinformation Fails to Tackle the Scourge of Fake News (2018. október 16.), <https://www.ebu.ch/news/2018/10/code-of-practice-on-disinformation-fails-to-tackle-the-scourge-of-fake-news>

³⁸ Jacob ROWBOTTOM: If Digital Intermediaries Are to be Regulated, How Should It Be Done? *Media Policy Project blog*, 2018. július 16. <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2018/07/16/if-digital-intermediaries-are-to-be-regulated-how-should-it-be-done>

zetben van hozzájuk képest, mert a szabályozás nem biztosít számukra ilyen széles körű szabadságot, illetve védelmet a többi felhasználóval, valamint magával a platform beavatkozásával szemben.

Rebecca Tushnet is felveti – az amerikai jogrendszer kontextusában –, hogy ha a platformok felelőssége korlátozott, akkor beavatkozási lehetőségeiket is szűkíteni kellene.³⁹ A platformok szabályozása a szólásszabadság érdekeit szolgálhatja, ha nem engedi, hogy korlátozás nélkül a beszélő és a közönség közé álljanak.⁴⁰ Más amerikai szerzők szerint is megfontolandó a platformok szabályozás alá vonása, az eljárási garanciák megkövetelése, a nézőpont-semlegességre kényszerítés a tartalmakkal kapcsolatos döntéshozatal során, az átláthatóság és a döntések nyilvánosságának előírása.⁴¹ Felmerülhet ezenkívül az is, hogy tegyék világosabbá saját belső szabályzataikban a tartalmi kívánalmakat,⁴² továbbá hogy a felhasználókkal kötött szerződések tartalmát részlegesen az állami szabályozás határozhassa meg azért, hogy az kiküszöbölje annak lehetőségét, hogy a platformok egyoldalú és visszaélésre alkalmas adó kötelezettségeket határozhassanak meg. Hasonló kötelezettségek nemcsak a *social media* platformok, hanem a keresőmotorok szolgáltatóival szemben is előírhatók lennének.⁴³

Mark Bunting úgy véli, hogy a jogalkotók törvényi elvárásokat fogalmazhatnának meg az internetes platformok számára, hogy világossá tegyék, hogyan kezelik majd a káros vagy jogsértő tartalmakat, és megmutathatnák azt az igazságos és méltányos megközelítést, amellyel egyensúlyt teremtenek a véleménynyilvánítás szabadságához, a magánélet tisztelgetéséhez, a méltósághoz, a megkülönböztetés-mentes bánásmóddhoz, a szellemi tulajdon védelméhez való alapvető jogok és a vállalkozáshoz való jog között. Bunting szerint az állam alkothatná meg a platformok online tartalomért való elszámoltathatóságának tágabb törvényi kereteit. E keret célja annak tisztázása lenne, hogy a fogyasztók mit várhatnak a közvetítőktől a sérelmes és jogellenes tartalmak kezelése terén, biztosítaná, hogy az online tartalmakat illetően a közvetítői szabályozás arányos és elszámoltatható, valamint a jogok közötti egyensúly megteremtésében hozzáállása méltányos és felelősségteljes legyen. A szabályozásnak el kellene ismernie a különféle méretű és eltérő üzleti modellű közvetítők közötti különbségeket is. A javasolt szabályozáshoz elengedhetetlen egy testület, amelyet – amennyiben ágazati és kormányzati támogatással a közvetítők létre tudnak hozni egy független szervezetet – vezethetne

³⁹ Rebecca TUSHNET: Power Without Responsibility: Intermediaries and the First Amendment. 76 *George Washington Law Review* (2008) 986., 1009.

⁴⁰ Uo., 1016.

⁴¹ TUTT i. m. (1. lj.) 294.

⁴² PARK i. m. (14. lj.) 945.

⁴³ Jennifer A. CHANDLER: A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet. 35 *Hofstra Law Review* (2006–2007). 1095., 1115.

maga az iparág, és képes lenne kötelező erejű döntések meghozatalára is (egy mögöttes szabályozóval, amely szintén szerepet kapna e társszabályozási modellben), de lehetne akár – valamely már meglévő vagy újonnan létrehozott – szabályozó testület is, amelynek fenntartását ez esetben az iparágnek kellene anyagi értelemben támogatnia.⁴⁴

Lorna Woods és Will Perrin szerint a törvényhozóknak szakítaniuk kell a tartalomszabályozás minden olyan felfogásával, amely az internetes platformokat kiadóknak (*publisher*) tekinti. A *social media* internetes tereit inkább egyfajta köztérként kellene elgondolni, hasonlóan a munkahelyekhez és az épületekhez. A munkahelyeken a munkaadók feladata „az észszerűség határai között” gondoskodni a munkavállalók egészségéről, munkavédelméről és jólétéről, valamint az általuk használt anyagok és eszközök biztonságos voltáról.⁴⁵ Az épületekben a látogatókat ugyanígy védi azon előírás, amely az üzemeltető számára kötelezővé teszi annak garantálását, hogy „elfogadható biztonságban használhassák a helyiségeket arra a célra, amelyre a bérlő őket felkérte, vagy megengedte, hogy amiatt az épületben tartózkodjanak”.⁴⁶ Woods és Perrin olyan társszabályozási rendszert ír le, amelyben a szabályozó a civil társadalommal és az online iparággal együttműködve alakítja ki a *social media* ártalomcsökkentését elősegítő láncolatot: a károkat figyelni kell és fel kell mérni, a legjelentősebbek megelőzésére terveket kell készíteni, amelyeket meg kell valósítani, amit további felmérések és fejlesztések követnek. A szabályozók számára a legnagyobb kihívást az jelenti, hogy az intézkedéseket valószínűleg inkább a kár kockázatának elemzésére, semmint meggyőző bizonyítására kellene alapozniuk. Ugyanakkor a javasolt hatóság erős eszközökkel rendelkezne a kapuőrökkel szemben, mint például a bírság kiszabásának lehetősége.⁴⁷

Az értesítési-eltávolítási eljárás procedurális erősítése és erősebb állami felügyelete a következőképpen viszonyul a médiaszabályozás hármasszámrendszeréhez. 1. Az állami cenzúra lehetőségét nem zárja ki, de legalább keretek közé szorítja, hiszen az állam továbbra is csak a jogellenes tartalmak eltávolítását kezdeményezheti – hasonlóan bármely más felhasználóhoz –, a ‘jogellenességet’ ellenben a szólásszabadság alkotmányos mércéi szerint szükséges megítélni, ami olykor a platformok számára keletkeztet bonyolult jogértelmezési kérdéseket. Ugyanakkor

⁴⁴ Mark BUNTING: Keeping Consumers Safe Online. *Communications Chambers* (2018), <http://static1.1.sqspcdn.com/static/f/1321365/27941308/1530714958163/Sky+Platform+Accountability+FINAL+020718+2200.pdf?token=LLX3se6W1bv%2BQzIBrc1R4KmZz0M%3D>

⁴⁵ Health and Safety at Work Act 1974, 2. cikk 1. bek.

⁴⁶ Occupiers Liability Act 1957, 2. cikk 2. bek.

⁴⁷ Lorna WOODS – William PERRIN: *The Internet: To Regulate or Not to Regulate? Written Evidence* (IRN0047, 2018), <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/communications-committee/the-internet-to-regulate-or-not-to-regulate/written/82684.html>

a formális eljárási garanciák és a platformok döntéshozatalát érintő átláthatóság növelése szűkítik a magáncenzúra mozgásterét, bár nem enyészteti teljesen el. 2. Az állami jog által azonosított esetekben a platformok továbbra is felléphetnek a szólásszabadság okozta károk kezelése érdekében (a 'jogellenes' tartalmak eltávolításának kezdeményezése a platformoknál), de a platformok 'többletkorlátozását' – azaz a nem jogellenes, ám a platformok saját szabályaival össze nem férő tartalmak eltávolítását – nem tiltja meg. 3. A sokszínűség tekintetében továbbra is a platformokra lenne bízva, hogy pontosan mit tárnak a felhasználóik elé a rendelkezésre álló tartalmak közül.

7.3.3. Az állami szabályozás erősítése (erősebb társszabályozás)

2018 szeptemberében az Egyesült Királyság vezető műsor- és internetszolgáltatói arra kérték a kormányt, hogy hozza létre a *social media* tartalmak független szabályozói felügyeletét.⁴⁸ A hagyományos média nehezen éli meg, hogy közvetett piaci riválisai, a *social media* platformok jóval engedékenyebb jogi környezetben végezhetik tevékenységüket. Az érintett szereplők és az állam szorosabb együttműködését feltételező erőteljesebb társszabályozás számos, a platformok működésével kapcsolatos kérdés kezelésére terjedhet ki – ezek közé tartozik a platformok általi tartalomszabályozás erősebb állami kontrollja, a platformok közfórumjellegének elismerése és az abból fakadó következmények előírása, a sokszínű nyilvánosság támogatása, valamint a platformok felhasználói tartalmakról hozott döntéseinek állami hatóság általi felülvizsgálata. E modellben a platformok részben továbbra is maguk határozhatnák meg a felhasználóikkal szemben érvényesített tartalmi szabályokat, de azokra vonatkozóan az állami jog előírhatna bizonyos általános elveket (normavilágosság, a szólásszabadság tisztelete stb.). Erősebb beavatkozás sem elképzelhetetlen – ez esetben az állami jog útján meghatározhatnák magukat a tartalmi szabályokat is. Az állami jog a platformok segítségére is lehetne, ha például rögzítené, hogy a 'jogellenes' tartalmakat csak bírói vagy hatósági kötelezésre kell eltávolítani, pusztán felhasználói bejelentésre nem,⁴⁹ így a platformoknak nem kellene foglalkozniuk a jogellenesség megállapításával – igaz, az eljárás feltehetően jelentősen lelassulna, ezzel pedig elveszítené a legfőbb vonzerejét.

E modell azt is lehetővé tenné, hogy a médiaszabályozásból ismert némely jogi eszköz alkalmazható legyen a platformokon zajló kommunikáció esetében is. Ezek

⁴⁸ Natasha LOMAS: UK Media Giants Call for Independent Oversight of Facebook, YouTube, Twitter, *TechCrunch*, 2018. szeptember 3., <https://techcrunch.com/2018/09/03/uk-media-giants-call-for-independent-oversight-of-facebook-youtube-twitter>

⁴⁹ CHANDLER i. m. (43. lj.) 1115–1118.

közül a legkézenfekvőbb a válaszadási jog (*right of reply*) bevezetése lenne,⁵⁰ ami mind a keresőmotorok találati listáját, mind a *social media* oldalakon közzétett híreket érintené. Frank Pasquale javaslata szerint panaszosi kérelemre csillaggal lehetne jelezni az ellenvélemény linkjét, amelyre kattintva a felhasználó az adott történet másik oldalával ismerkedhetne meg.⁵¹ Ez a megoldás nem korlátozná aránytalanul a szólásszabadságot, nem vezetné be a szólás újabb tilalmát, ellenben növelné a vélemények sokszínűségét, és megkönnyítené a felhasználók széles körű tájékozódását.

Nyilvánvalóan a platform tartalomra vonatkozó döntéseinek külső, független felülvizsgálatának megkövetelése lenne a legnehezebb, még úgy is, hogy nem feltétlenül kellene állami szervnek (hatóságnak, bíróságnak) végeznie. Ez lehetne a sajtó – egyébként nem túlzottan sikeres – önszabályozásához hasonló is, vagyis az iparági szereplők közös erővel független szakértőkből önálló döntéshozatali eljárású és szankciórendszerű szervezetet hozhatnának létre.⁵² De a testület lehetne akár állami, a hagyományos médiatartalmakkal kapcsolatban döntéseket hozó médiahatóságokhoz hasonló hatóság is.⁵³ Rowbottom szerint nem szabad megfélemlíteni arról, hogy a kapuőrökre bízott döntések fontos kérdéseket vetnek fel a véleménynyilvánítással kapcsolatban. Ha egyszerűen a platformokra hagyják a tartalommal szembeni elvárások összeállítását és érvényre juttatását, az magáncenzúrával fenyeget. Félő, hogy a vállalatok egyszerre járnak majd el szabály- és döntéshozóként, ami jelentősen befolyásolja a nyilvánosságra jutó nézeteket és elképzeléseket. A magáncenzúra veszélye miatt az ilyen átruházott szabályozási módszer önmagában nem, de a szabályzás és társszabályozás más, hagyományos formáival kiegészítve már megfelelő lehet. A szabályozó testület a kapuőrök belső rendszerének felügyeletében játszhat vezető szerepet (ahogyan arról fentebb már volt szó), ugyanakkor az egyes döntésekkel szembeni fellebbezés végső fóruma is lehet. Így abban a néhány esetben, amelyben a panaszosok vagy a tartalom-előállítók elégedetlenek a vállalat döntésével, a szabályozó testület elé vihetnék az ügyet. A külső legfelső fellebbezési testület átláthatóbb és megalapozottabb döntéseket eredményezhetne azokban az ügyekben, amelyekben a panasz elvi kérdést vet fel, és a következetesség különösen fontos.⁵⁴

Damian Tambini egy új, a *social media* platformok működését szabályozó hatóság felállítása mellett érvel. Egy ilyen hatóság állandó intézményi fórum lehetne a

⁵⁰ L. az 1. fejezet 4.8. alpontját.

⁵¹ PASQUALE i. m. (9. lj.) 128.; Frank PASQUALE: Asterisk Revisited: Debating a Right of Reply on Search Results. 3 *Journal of Business & Technology Law* (2008) 61.

⁵² Emily LAIDLAW: Private Power, Public Interest: An Examination of Search Engine Accountability. 17(1) *International Journal of Law and Information Technology* (2008) 113., 142–143.

⁵³ Uo., 143–144.

⁵⁴ ROWBOTTOM i. m. (38. lj.).

social media platformok és a közvetítők erkölcsi elveiről és kötelességeiről folytatott nyilvános vita és egyezkedés levezényléséhez. A szabályozó lenne felelős a mércék megállapításáért (az eljárások egyszerűsítését lehetővé tevő, a közönség számára könnyen értelmezhető szabályokból álló, a gyűlöletbeszédre, a zaklatásra, a gyermekvédelemre és más, tartalmi kérdésekkel kapcsolatos iparágfüggetlen, alapvető magatartási szabályzatért), a folyamatos felügyeletért és a panaszok elbírálásáért. A jogos panaszok esetében széles szankcionálási hatáskörrel rendelkezne, és az eltávolításokról átláthatósági beszámolót és a futtatott algoritmusok megismerhetőségét is megkövetelhetné.⁵⁵

A keresőmotorok és a *social media* platformok ‘szerkesztői’ döntéseit vizsgáló hatóság elvi lehetősége az Egyesült Államokban folytatott viták során is felmerült. Van, aki pártolná a Federal Communications Commission mintájára a „Federal Search Commission” létrehozását,⁵⁶ mondván, hogy a keresőmotorok olyan közszolgáltatásnak minősülnek, amelyeket a hagyományos közszolgáltatásokhoz hasonlóan kell szabályozni is a megfelelő hírközlés, a beavatkozás nélküli információhoz jutás és a felhasználókhoz való egyenlő hozzáférés érdekében. A *social media* platformok (videómegosztó oldalak) állami szabályozásához (illetve a platformok és az állam közös, azaz társszabályozásához) vezető kaput Európában az AVMS irányelv 2018-as felülvizsgálata már kinyitotta,⁵⁷ de a *social media* oldalak által hozott döntések hatósági felülvizsgálatának általános lehetősége még távol esik a jelenkor jogi gondolkodásának fősodrától. A valótlan hírek terjedése nyomán kialakuló vitákban az „Igazságminisztérium” (*Ministry of Truth*) orwelli intézménye még inkább a szólásszabadságra leselkedő veszélyekkel való rémisztgetést szolgálja,⁵⁸ mindazonáltal már megtették a platformok szabályozása felé vezető első lépéseket. Az ír jogrendszerben a gyermekvédelmi szempontból veszélyes tartalmak levételét egy önálló szerv (a Digital Safety Commissioner) kezdeményezheti, és a platform nem megfelelő eljárása esetén bírósági eljárást is indíthat.⁵⁹

A keresőmotorok és a *social media* platformok működésének alapvető jellemzője a tartalmakkal szembeni semlegesség hiánya. Ha arra kényszerítjük őket, hogy minden tartalmat egyenlően kezeljenek, akkor azzal felszámoljuk a keresőmotorokat (amelyek így jogosulatlanok lennének dönteni az egyes elérhető tartalmak-

⁵⁵ Damian TAMBINI: Long Read: What would a Social Media Regulator Actually Do? *Inform blog*, 2018. szeptember 22., <https://inform.org/2018/09/22/long-read-what-would-a-social-media-regulator-actually-do-damian-tambini>

⁵⁶ Oren BRACHA – Frank PASQUALE: Federal Search Commission: Access, Fairness, and Accountability in the Law of Search. 93 *Cornell Law Review* (2007–2008) 1149., 1180–1182.

⁵⁷ L. az 5. fejezet 3.2. alpontját.

⁵⁸ Vö. George ORWELL: *1984*. Budapest, Európa, 2012.

⁵⁹ Kevin DOYLE: New Watchdog to Tackle Social Media Harassment. *Independent.ie*, 2017. február 7., <https://www.independent.ie/business/technology/news/new-watchdog-to-tackle-social-media-harassment-35429907.html>

nak a felhasználó által megadott keresési kifejezéssel kapcsolatos relevanciája felel, és számos *social media* oldalt megfosztunk jellegadó sajátosságától (például a Facebook nem szelektálhatja a felhasználó hírfolyamában megjelenő posztok között). Ez a fajta semlegességhiány, amelyet nevezhetünk torzításnak is, nem diszfunkció tehát, hanem a platformok tevékenységének lényege.⁶⁰ Azaz ennek felszámolása nem lehet kívánatos, és nem szolgálja a szólásszabadság érdekeit, ám az elismerése nem jelentheti egyúttal a platformok diszkriminatív (nem nézőpont-semleges) beavatkozásának, a felhasználók manipulációjának, a közéleti viták tudatos befolyásolásának jóváhagyását is. A vélemények közötti egyenlőség ilyen jellegű kikényszerítése az állami jog részéről nem eleve megengedhetetlen, legalábbis az európai jogi felfogás szerint, de a lehetséges jogi eszközeit egyelőre nem azonosították.

A médiaszabályozásból ismert „kiegyensúlyozott tájékoztatás” (*due impartiality in news coverage*) megfelelő kiindulópontja lehet egy új szabályozási megoldás bevezetésének, de természetesen a jogrendszer nem követelheti a televíziós vagy a rádiós hírműsorokéhoz hasonló pártatlanságot a platformoktól, már csak azért sem, mert a platformok maguk nem állítanak elő e tekintetben releváns tartalmat, ellenben felhasználóik tartalma számukra is megismerhetetlen mennyiségű. Ha e tartalmakat mégis teljes kiegyensúlyozottságra törekedve kellene bemutatniuk, az e sajátosságok ellenére róna rájuk a televíziós és a rádiós szerkesztőkével azonos kötelezettségeket. Talán még szerencsésebb analógia lehet az elektronikus műsor-kalauzokra (*electronic programme guides*, EPG) vonatkozó szabályozás, amely e szolgáltatásoktól egyes kiemelt jelentőségű (közszolgálati média-) tartalmak megfelelő elhelyezését követeli meg, amely kötelezettséget változatos nevekkkel illethetünk: *findability*, *due prominence*, *exposure diversity*.⁶¹

Az Egyesült Királyságban például az EPG-ket a Communications Act 2003 szabályozza. Ennek értelmében a médiaszabályozó hatóság, az Ofcom kötelessége megalkotni az EPG-k számára a követendő gyakorlathoz útmutatást nyújtó kódexet. A szabályzatnak a közszolgálati csatornákat megillető elsősége vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaznia kell.⁶² A magatartási kódex szerint az Ofcom dönt afelől, hogy a „megfelelő előtérbe helyezés” (*appropriate prominence*) lehetővé teszi-e a közszolgálati műsorszolgáltató csatornák előnyös megkülönböztetését.⁶³

⁶⁰ Geoffrey A. MANNE – Joshua D. WRIGHT: If Search Neutrality is the Answer, What’s the Question? *Columbia Business Law Review* (2012) 151., 238.

⁶¹ Bart van der SLOOT: Walking a Thin Line: The Regulation of EPGs. 3 *JIPITEC – Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law* (2012) 2., <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-3-2-2012/3441/van-der-sloot.pdf>

⁶² Communications Act 2003, 310. cikk 2. bek.

⁶³ Ofcom Code of Practice on Electronic Programme Guides, https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/19399/epgcode.pdf

Az EPG-k a médiaszabályozást meghatározó doktrínák alapján szabályozhatók. Ezen doktrínák olyan értékeket helyeznek előtérbe, mint amilyen a műsorválaszték minősége és sokszínűsége érdekében végzett állami beavatkozás igénye, vagy akár a versenyjogi elvek érvényre juttatása, amelyek főként a tisztességes versenyre és a versenyképes piacra helyezik a hangsúlyt.⁶⁴

Ugyanakkor, ha arra kötelezzük a platformokat, hogy bizonyos tartalmakat kezeljenek kiemelten, például a *social media* platformok minden esetben igyekezzenek felhasználóiknak közéleti, illetve a hagyományos hírmédiumok által előállított (ilyetén módon megbízhatónak, ellenőrzöttnek ítélt) tartalmakat kellő arányban megjeleníteni, az újabb problémákat generál.⁶⁵ Ez az intézkedés nem számol a felhasználói autonómiával, amely eleve kerülheti a közéleti ügyekről való tájékozódást, vagy korlátozódhat az információforrások szűk körére is. Egyes tartalmak kiemelése értelemszerűen – a felhasználói autonómia csorbításával – mások háttérbe szorításával jár, így a sokszínűség elősegítése iránti igény könnyen a sokszínűség csökkenését eredményezheti.⁶⁶ Felvethető az is, hogy a felhasználó módosíthassa a rá szabott beállítást (l. a Sunstein-féle *Daily Me* vízióját)⁶⁷ annak érdekében, hogy ne csak azt láthassa, ami a keresőmotor vagy a *social media* oldal szerint számára releváns vagy érdekes.⁶⁸

Összegezve, ha a jogrendszer a nagyobb állami beavatkozás, az erős társszabályozás felé mozdulna el, akkor a médiaszabályozás hármas célrendszerét tekintve a következmények így alakulnának: 1. az állami cenzúra lehetősége nem növekedne, legalábbis akkor, ha az állam továbbra is következetesen érvényesnek tekintené a szólásszabadság határait kijelölő szabályokat, illetve ezzel párhuzamosan szűkülne a magáncenzúra, magánszabályozás lehetősége, mert az állam olyan kötelezettségeket írna elő a platformoknak, amelyek e tekintetben is a szólásszabadság alkotmányos érvényesülése irányában hatnának. 2. A szólásszabadság előidézte károk kezelése sajátos módon változna az állam erőteljesebb fellépésével: egyfelől ha a platformok által végrehajtható korlátozásokat a jogiakhoz közelítenék, akkor nehezebben lehetne a károkat túlzó, a szabadságra veszélyes módon kezelni, másfelől a platformok eljárásának 'jogiasítása' éppen ezen eljárások előnyeit – a gyorsaságot és a hatékonyságot – áldozná fel a szólásszabadság oltárán. 3. Ez a modell az előzőekkel ellentétben a platformok társadalmi felelősségének kérdését helyezi előtérbe, így lépéseket irányoz elő a véleménypluralizmus, a tartalmak sokszínű-

⁶⁴ SLOOT i. m. (57. lj.) 144.

⁶⁵ Natali HELBERGER – Katharina KLEINEN-VON KÖNIGSLÖW – Rob van der NOLL: Regulating the New Information Intermediaries as Gatekeepers of Information Diversity. 17(6) *info* (2015) 50., 64.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Cass R. SUNSTEIN: *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, Princeton University Press, 2017. 1. fejezet. L. a 2. fejezet 2.2. alpontját.

⁶⁸ HELBERGER – KLEINEN-VON KÖNIGSLÖW – NOLL i. m. (65. lj.) 65.

sége növelése érdekében. Ez az irány helyeselhető, ugyanakkor óvakodni kell az olyan szabályozások bevezetésétől, amelyek a jó szándékuk ellenére a kívánttal éppen ellentétes hatást érnek el amiatt, hogy az állami jog túlzott mértékben beavatkozhat.

7.3.4. A magánszabályozás általános tilalma

A társszabályozási megoldásoknál kiszámíthatóbb, egyértelműbb szabályokat ígér az a modell, amelyik lényegében megszüntetné a platformok tartalmak feletti önálló döntéshozatali jogát. Marcelo Thompson hívja fel a figyelmet arra, hogy az amerikai CDA 230. szakasza – a platformok immunitása a jogellenes tartalmakért való felelősség tekintetében – arra a feltevésre épül, hogy amennyiben a platformoknak nem kell eltávolítaniuk a jogsértő tartalmakat (leszámítva a szabályozás által kiemelt legfontosabb eseteket), nem is fognak beavatkozni a felhasználók diskurzusaiba, mert semmi sem készíti őket erre.⁶⁹ Valójában azonban a felelősség alóli mentesítés a platformok szabad döntéshozatali jogát erősítette, és bőven akad motivációjuk a beavatkozásra – a biztonságos felhasználói tértől az általuk képviselt politikai agendáig –, e joguk érintetlenül hagyása pedig jelenleg az állami szabályozás helyett a magánszabályozás útján határozza meg a platformokon zajló viták, beszélgetések szabadságának korlátaikat.

E probléma egyik lehetséges megoldása az, ha a platformokat olyan közszolgáltatásnak (*public utility*) vagy közfórumnak tekintenénk, amelyekhez a szolgáltatónak biztosítania kell az egyenlő hozzáférést.⁷⁰ Ahogyan a telefonszolgáltató sem korlátozhatja a hálózatán keresztül beszélgetések tartalmát, úgy a *social media* platform sem csorbíthatná azok szabadságát.⁷¹ A magáncenzúra tilalma első hallásra vonzó elképzelés, és még az online kapuőrök világában sem példa nélküli, elvégre hasonló célokat szolgál az internetszolgáltatókra vonatkozó hálózatsemlegesség előírása. (E fejezetben nemigen szóltunk e szolgáltatók jövőbeni szabályozásának lehetséges irányairól, aminek fő oka az, hogy a hálózatsemlegesség előírása elvben alkalmas a legtöbb itt felvetett probléma – az állami és magáncenzúra kizárása, a beszéd okozta károk kezelése – megoldására. A vélemények sokszínűsége érdekében történő beavatkozást értelemszerűen kizárja az internetszolgáltatók részéről, de azok eleve nincsenek is abban a helyzetben, hogy tenni tudnának érte, feladatuk jellegével egy ilyen beavatkozás nem férne össze.)

⁶⁹ Marcelo THOMPSON: Beyond Gatekeeping: The Normative Responsibility of Internet Intermediaries. 18 *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law* (2015–2016) 783., 785.

⁷⁰ Ahogyan azt a keresőmotorok esetében Bracha és Pasquale javasolja: BRACHA–PASQUALE i. m. (56. lj.) 1208–1209.

⁷¹ PARK i. m. (14. lj.) 945., 952–954.

Amennyiben jogszabály tiltaná, hogy a platformok magáncenzúrárt alkalmazzanak, egy problémát megoldottnak tekinthetnénk, de egyéb kérdések is felmerülnek. Mi a teendő a platformok azon – európai – kötelezettségével, hogy a jogsértő tartalmakat el kell távolítaniuk rendszerükből? Ha a ‘jogsértő’ jellegről való döntést rájuk bízjuk, azzal nemcsak nehezen teljesíthető kötelezettséggel terheljük meg őket, hanem a magáncenzúrárt – a tartalmak minél szélesebb körű levételét – is bátorítjuk. Tehát e modell szerint logikus, ha – az amerikai megoldással összhangban – általános érvennyel kizárjuk a platformok jogsértő tartalomért viselt felelősségét, vagy kizárólag a bírósági (hatósági) döntéssel jogellenesnek minősített tartalmak levételét követeljük meg tőlük.⁷² Ellentétben a magáncenzúra előbbiekben felvetett kizárásával, a platformok feltehetően örömmel fogadnák a szabályozás ilyen módosítását. Általában azzal érvelnek, hogy a közvetítő szolgáltatóktól nem várható el, hogy vizsgálják és megítélik a tartalmakat, és az értesítéseket is illetékes szervezetnek kellene kiadniuk, „lehetőleg egy bíróságnak vagy más független és pártatlan, az ilyen döntések meghozatalára képesített és felhatalmazott testületnek”.⁷³

A magáncenzúra kétoldali kizárása (a platformok és a bejelentést tevő felhasználók oldaláról is) üdvös lenne a szólásszabadság szempontjából, de kockára tenné a veszélyes és káros tartalmakkal szembeni fellépés sikerét, mert ellehetetlenülne a sérelmes tartalmakkal szembeni gyors és hatékony fellépés, amely pedig a platformok beavatkozásának fő vonzereje a sérelmet szenvedett érintettek szemszögéből nézve. Ez részben megoldódna, ha felhasználói bejelentésre továbbra is beavatkozhatnának a platformok (levehethetnék a panaszolt tartalmakat, ha azok valóban jogellenesnek tűnnek), de ezzel a modell tisztasága sérülne, és továbbra is tér nyílna a magáncenzúra alkalmazására. A másik elképzelhető megoldás az, ha felgyorsulnak a tartalmak jogellenességének megállapítását lehetővé tevő jogi eljárások. Ez persze a jelenlegi médiahatósági és bírósági keretek között aligha képzelhető el – új, gyors reagálású testületek felállítására lenne szükség, kétséges eredménnyel.

A sokszínűség kérdését a magáncenzúra tilalma önmagában még nem érinti, de ha a hálózatsemlegességi analógiát továbbvisszük, és a platformok számára megtiltjuk a tartalmak közötti különbségtételt, az alapjaiban alakítaná át az érintett szolgáltatások tartalmát. Például a keresőmotorok jelen formájukban nem léteznének, hiszen a keresési kifejezésre megjelenített elérhető tartalmak ‘relevanciájának’ megállapítása eleve szerkesztői, nem pedig semleges tevékenység. A *social media* esetében nem ilyen súlyos a helyzet, egyes szolgáltatások, mint például a Twitter,

⁷² CHANDLER i. m. (43. lj.) 1117.

⁷³ Internet Service Providers’ Association (ISPA UK): Written Evidence (IRN0108, 2018), <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/communications-committee/the-internet-to-regulate-or-not-to-regulate/written/86044.html>

ma sem feltétlenül állítják sorrendbe a felhasználói tartalmakat – illetve elsősorban a tartalmakat kereső felhasználók kérésére, beállításai szerint teszik ezt –, azonban a Facebook hírfolyama alapvetően változna meg. De a közfórumdoktrína alkalmazásából következően mentesülni lehetne e semlegességi kötelezettség alól. A hagyományos médiaszabályozás mindazonáltal nem elégszik meg a semlegességgel, ha a vélemények sokszínűségét, a megfelelő tájékoztatást kívánja elősegíteni. Ennek megfelelően e modellnek részét képezhetik olyan megoldások is, amelyek a tartalmak pluralizmusának növelését célozzák, mint a fent már említett válaszadási jog vagy a közéleti tartalmak, hírek előtérbe helyezése – ezek teljesítése értelemszerűen kivételt képezne a platformok semlegességi kötelezettsége alól.

A modell tehát a szabályozás hármias célrendszeréhez úgy viszonyul, hogy 1. megnyugtatóan képes kezelni mind az állami, mind a magáncenzúra kérdését, ugyanakkor 2. a hagyományos média tekintetében ismert eljárásokra utalná a káros beszéd kezelését (ami jelentős lassulást eredményezne, és csökkentené a hatékonyságot), továbbá 3. kiegészítő szabályozási eszközökkel igyekezne elősegíteni a nyilvánosságban megjelenő vélemények sokszínűségét.

7.4. Következtetés

A globális kommunikációs tér, vagyis az internet és az egyes államok „két szembenálló, ugyanakkor egymást feltételező erők az internet ellenőrzésével kapcsolatban – figyelmeztet Uta Kohl és Carrie Fox –, és az egyes államok felfogásával szemben áll a globális vagy a helyi elképzelés.” Az államoknak többé nincs kizárólagos joguk a nyilvános szféra szabályozására és a szabad szólás korlátainak meghatározására.⁷⁴ A szólásszabadság joga, abban a formájában, ahogyan megismertük, alapvető változásokon megy keresztül. Miközben nem veszítik érvényüket azon viták, amelyek a szólásszabadság hagyományos kérdéseit – a személyiségi jogok érvényesülését, a gyűlöletbeszéd határait, a reklámok szabadságát stb. – vagy a hagyományos médiumok (rádió, televízió, sajtó) szabályozását érintik, a kapuőrök működése jellegükben eltérő problémákat idéz elő, amelyek a jogrendszer megszokott válaszaitól eltérő megközelítést is igényelnek.

Annak felismerése, hogy a nagy online platformok ma sokkal gyakrabban döntenek szólásszabadsági kérdésekben, mint a bíróságok, és döntéseiket jóval hatékonyabban hajtják végre, mint bármely állami szerv, miközben e döntések felhasználók milliárdjait érintik, elsőre rémisztőnek is tűnhet. Az, amit e kapuőrök

⁷⁴ Uta KOHL – Carrie FOX: Introduction. In: Uta KOHL (szerk.): *The Net and the Nation State. Multidisciplinary Perspectives on Internet Governance*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 2.

tesznek, nem mentes az állami jog hatásától; a jogrendszer számukra is előír kötelezettségeket, amelyek köre a következő időszakban várhatóan bővülni is fog, más esetekben pedig a jogrendszer maga adja át a szólásszabadság korlátainak érvényesítésére vonatkozó jogát e platformok szolgáltatóinak, de ezt is a jog által szabályozott keretek között teszi.

A kapuőrök és felhasználók viszonyában, amelyet az alkotmányos szólásszabadság doktrínái jobbra érintetlenül hagynak, a felek között kötött szerződés révén szintén jelen van a jog. A szólásszabadság elvei és doktrínái azonban ezen a terepen nem érvényesülhetnek olyan erővel, mint az interneten kívüli világban (miközben az offline világban alkalmazott szóláskorlátozások hatékonysága, a nyilvánosságra gyakorolt tényleges hatása önmagában is erősen kérdőjeles). Ezt azonban nem feltétlenül kell kellemetlen fejleménynek tekinteni: a jog folyamatosan változik, az alkotmányos szólásszabadság jogrendszerbeli elismerése azon belül egy egészen új, modernnek tekinthető fejlemény, a szólásszabadság joga az internettel pedig, minden jel szerint, újabb fejlődési szakaszába lépett, aminek pontos fejleményeit még nem láthatjuk előre.

A jog evolúcióját érzékletesen ábrázoló Henry Sumner Maine biztosan csodálkozna, ha a szólásszabadság 20. századi jogi megközelítését örök érvényűnek gondolnánk.⁷⁵ Másfelől az állam nem adhatja fel az online kapuőrök tevékenységét befolyásoló szerepét, mert a technológia gyorsan változhat ugyan, a szabályozás fő elvei és célkitűzései – a cenzúra tilalma, az észszerű korlátok meghatározása a beszéd okozta károk elkerülése érdekében, valamint a sokszínű véleménynyilvánítás lehetőségeinek biztosítása – e változások által érintetlenek, így érvényesek maradnak. Az állami döntéshozóknak, a közpolitika alakítóinak bonyolult, a kapuőrök tevékenységének specifikumaira és azok folyamatos változására is figyelő, rendszeres megközelítést kell alkalmazniuk, amely pontosan írja le mindazt, amit a kapuőröktől a jog elvárhat, és amit számukra a jognak kell biztosítania, meghatározva kötelezettségeiket és jogi felelősségük mértékét.⁷⁶ A kapuőrök nyilvánosságra gyakorolt hatása, a magánszabályozás erősödése, a közérdek érvényre juttatásának kényszere új, kreatív, innovatív szabályozási módszereket, intézményeket fog igényelni, a szabályalkotás új útjainak megtalálását,⁷⁷ az állam és a magánszféra korábban e területen nem ismert együttműködését. A szólásszabadság jogának története pedig ezzel párhuzamosan új szakaszába lép, amely nemkülönben izgalmas és megújuló körvonalú lesz, mint bármely korábbi volt.

⁷⁵ Vö. Henry Sumner MAINE: *Az ősi jog*. Budapest, Gondolat, 1988.

⁷⁶ Mark BUNTING: From Editorial Obligation to Procedural Accountability: New Policy Approaches to Online Content in the Era of Information Intermediaries. 3(2) *Journal of Cyber Policy* (2018) 165., 185.

⁷⁷ Uo., 186. Vö. Gillian K. HADFIELD: *Rules for a Flat World: Why Humans Invented Law and How to Reinvent It for a Complex Global Economy*. Oxford, Oxford University Press, 2017. 9.

Addendum

Kiegészítés a magyar kiadáshoz

Jelen kötet az eredeti, angol kiadás magyar változata.¹ A végére illesztett kiegészítések két okból is szükségesek: egyrészt a könyv témájából adódóan az angol kiadás kéziratának 2018. decemberi lezárása óta az egyes jogrendszerek és a kapcsolódó joggyakorlat tovább formálódtak, és e fejleményekről legalább címszavakban érdemes számot adni, másrészt mivel az eredeti kiadásból szinte teljesen hiányoztak a magyar vonatkozások, indokolt röviden bemutatni a hazai jogrendszert is a vizsgált tárgykör szempontjából.

Időközbeni fejlemények

A kötet bevezetőjében foglaltakat – miszerint az új online kommunikáció nemcsak közvetíti, hanem teremt is a valóságot – tragikus módon erősítette meg a 2019. márciusi christchurchi (Új-Zéland) mészárlás. A muszlim kisebbség ellen irányuló terrorcselekményben 51-en veszítették életüket, és további 49-en megsérültek. Nem csupán azt érdemes kiemelni, hogy az elkövető élőben közvetítette az eseményeket a Facebookon, amelyet aztán több platformon is tömegesen osztottak meg, és terjedésének csak nehezen lehetett gátat vetni, hanem azt is, hogy a gyilkos teljes egészében a *social mediára* 'komponálta' tettét. Érdemes megvizsgálni az előzetesen online közzétett kiáltványát, a PewDiePie nevű YouTube-sztárra („youtuberre”) tett utalását a gyilkosságok közben stb. Az online kommunikáció sajátosságai tehát egyfajta keretet biztosítottak a rettenetes bűnténynek, ezzel nemcsak elérhetővé tették, hanem alakították is azt.² Persze mindez nem vezethet ahhoz a következtetéshez, hogy a *social media* platformok felelősek lennének magáért a tettért, azonban a felvételek terjedése elleni fellépés, a gyorsabb reagálás, a felhasználókkal szembeni követelmények előírása megkövetelhető tőlük.

¹ András KOLTAY: *New Media and Freedom of Expression. Rethinking the Constitutional Foundations of the Public Sphere.* Oxford–Chicago, Hart, 2019.

² Kevin ROOSE: A Mass Murder of, and for, the Internet. *The New York Times*, 2019. március 15., <https://www.nytimes.com/2019/03/15/technology/facebook-youtube-christchurch-shooting.html>

A *social media* platformok a nyilvános kommunikáció kiemelten fontos színterei, de ez továbbra sem jelenti azt, hogy általában véve az amerikai jogi doktrína szerinti „közfórumok” lennének. A kötet első kiadásának lezárása óta megszületett a másodfokú ítélet Trump elnök perében (*Knight First Amendment Institute et al. v. Donald J. Trump et al.*),³ amely megerősítette az elsőfokú döntésben foglaltakat, miszerint az elnök nem tilthatja ki saját Twitter-fiókjának követéséből azokat a felhasználókat, akik kritizálják vagy gúnyolják politikáját. Az elnöki Twitter-fiók közfórum, kezelője pedig nem korlátozhatja azok hozzáférését, akik egyébként nem jogszerűtlen vagy a platform felhasználóira vonatkozó rendelkezéseket nem sértő véleményeket tesznek ott közzé.

Hasonlóképpen döntött egy fellebbviteli bíróság a *Davison v. Randall* ügyben,⁴ megállapítva, hogy az alperes – egy megyei iskola tanácsának elnöke – által működtetett ‘hivatalos’ Facebook-oldal közfórumnak minősül. A felperes kritikus kommentjeinek törlése szólásszabadságának megengedhetetlen – nézőpontalapú diszkriminációt megvalósító – korlátozása volt, az alperes tehát alkotmányos jogot sértett.

A platform egésze azonban nem közfórum, és a szolgáltatója nem állami szereplő, amelynek az egyenlő hozzáférést a tulajdonában álló platformhoz biztosítania kellene. Az orosz trollok Facebook-fiókjának szolgáltató általi törlése tehát nem minősül a szólásszabadság korlátozásának, a CDA 230. szakasza vagy a felhasználókkal kötött szerződése nem korlátozza a platform szolgáltatóját abban, hogy a szabályzatával össze nem férő – nem feltétlenül jogellenes – tartalmakkal szemben fellépjen.⁵

A szövetségi Legfelső Bíróság a *Manhattan Community Access Corp. v. Halleck* ügyben ezzel összhangban megállapította,⁶ hogy az Első Alkotmánykiegészítés védelme nem terjed ki a közhasználatú (*public access*) kábeltelevíziós csatorna szerkesztői döntésére. Az efféle nonprofit csatornák rendszerint lehetőséget biztosítanak az ezt igénylők számára álláspontjuk közzétételére, de az adott ügyben ezt megtagadták olyanoktól, akik éppen a csatorna kritizálására kívánták használni a műsoridőt. A szolgáltatások magántulajdonban állnak, és nem tekinthetők közintézménynek, így nincs kötelezettségük arra, hogy mindenkit nyilvánossághoz juttassanak, szerkesztői döntéseiket a szólásszabadság joga nem korlátozza. Ezt a döntést könnyedén lehet a *social media* platformokra is értelmezni és alkalmazni, legalábbis az amerikai jogrendszer tekintetében.

³ *Knight First Amendment Institute et al. v. Donald J. Trump et al.* 18-1691-cv, https://knightcolumbia.org/sites/default/files/content/Cases/Twitter/2019.07.09_Opinion.pdf

⁴ *Davison v. Randall* No. 17-2002 (4th Cir. 2019).

⁵ *Federal Agency of News LLC et al. v. Facebook, Inc.* No. 18-CV-07041-LHK. US District Court, Northern District of California.

⁶ *Manhattan Community Access Corp. v. Halleck* No. 17-1702, 587 US ____ (2019).

Ezzel együtt is, a *social media* platformokra vonatkozó szabályok fejlődése és formálódása nem lassul. Miközben a brit Legfelső Bíróság döntése a *Stocker v. Stocker* ügyben megdöntötte a Fellebbviteli Bíróság által hozott korábbi döntést,⁷ a Facebook-kommenteket nem kell mindig komolyan venni. Az ügy alapját az a tényállás képezte, hogy egy nő bejegyzéseket osztott meg a *social medián* férje erőszakos tetteiről, amelyek közül férje csak azért perelte be, amelyekben hamisan keltette annak látszatát, hogy megpróbálta megölni. Lord Kerr „újfajta olvasókra” hivatkozott: „a *social media* felhasználóira”.⁸ Ezek az olvasók megértik, hogy a Facebookhoz hasonló médiumok „a közlés jellegét tekintve könnyebben használható eszközök, mint a gondosan megválogatott szavak”.⁹

Franciaország a német *Netzwerkdurchsetzungsgesetz*hez¹⁰ hasonló szabályozást fogadott el, amelynek alapján a platformoknak az értesítésüket követő huszonnégyszáz óra belül el kell távolítaniuk a gyűlöletkeltő bejegyzéseket.¹¹ Hasonló szabályozást készít elő az Egyesült Királyság is, gondosságra kötelezve (*duty of care*) a platformokat.¹² A közzétett fehér könyv egyes, a legsúlyosabb károkat okozó tartalmak esetében már a platformon való közzététel megakadályozását is elvárná a szolgáltatóktól (a terrorizmust támogató és a gyermekek szexuális kizsákmányolását megvalósító tartalmak vonatkozásában), más káros tartalmak esetében pedig a tudomásszerzést követő azonnali, átlátható és hatékony fellépést. Mindezen kötelezettségek betartását független szabályozó testület felügyelné, amely súlyos szankciókat is alkalmazhatna (például bírságot, a szolgáltatás blokkolását, a vezető tisztviselők felelősségvonnását stb.).

E szabályozási javaslatok még alapvetően az elektronikus kereskedelemről szóló (Eker.) irányelv¹³ által létrehozott értesítési-eltávolítási eljárás (*notice-and-take-down*) keretei között maradnak, összhangban állnak annak alapvetéseivel, csak a részletszabályait határozzák meg. Ezzel szemben a tervezett német törvény már a médiaszabályozás egyik fő, a platformokat érintő célkitűzésének megvalósulását kívánja elősegíteni. A tartalmak sokféleségének biztosítása a médiaszabályozás léteének egyik alapvető indoka, amelyről sokáig csak a televíziók és a rádiók vonat-

⁷ *Stocker v. Stocker* [2019] UKSC 17.

⁸ Uo., 41. bek.

⁹ Uo., 43. bek.

¹⁰ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, BGBl. I S. 3352.

¹¹ ‘France online hate speech law to force social media sites to act quickly’. *The Guardian*, 9 July 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/09/france-online-hate-speech-law-social-media>

¹² *Online Harms: White Paper*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/793360/Online_Harms_White_Paper.pdf

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv – Eker. irányelv).

kozásában gondolkodtunk, mondván, az internet fogalmilag sokszínű, és jellegénél fogva – külön, a szabályozás által előírt kötelezettségek nélkül – teremt meg a tartalmak pluralizmusát. A *social media* platformok megingatták ezt a hitet, és a tervezett német szabályozás bizonyos előírásokat vezetne be e tekintetben.¹⁴ Ilyen szabály lenne például a videómegosztó portálok kötelezése a tartalmakat illető diszkriminációmentességre, a közszolgálati tartalmak előtérbe helyezésére, a felhasználói beállítások megengedésére és a keresőszolgáltatások biztosítására. A cél az, hogy a szabályozás a tartalmak széles körének tényleges elérését biztosítsa a felhasználók számára.

Mindeközben Mark Zuckerberg és befolyásos alkalmazottai, mint a volt brit pártvezér Nick Clegg, folyamatosan, szinte esdekelve kérik, hogy vezessenek be a Facebookra vonatkozó állami szabályozást. Zuckerberg azt nyilatkozta, hogy szívesen venné többek között azt, ha az állam meghatározná, hogy melyek a káros tartalmak, és felügyelné a platformok velük szembeni fellépését.¹⁵ Clegg a moderálást végző, a Facebook által létrehozott, de tőle független, bíróságszerű testület felállítását szorgalmazza. Erős a gyanú, hogy ezekkel a manőverekkel a cégüket érő esetleges súlyosabb károkat kívánják megelőzni, az államra testálva a káros tartalmak felőli döntés felelősségét (ami nem ördögtől való gondolat), vagy legalábbis megosztva a platform felelősségét más, külső szereplőkkel.¹⁶ Ezeket a komolyabb károkat elvben előidézhetné a versenyjogi eszközök alkalmazása, például az óriáscég kötelező 'feldarabolása', amelynek számos híve van.¹⁷ Ennél még a 'jogiasodó' tartalomszabályozás is vonzóbb lehet számukra.

Ezzel párhuzamosan újabb és újabb cikkek jelennek meg a Facebook bizonytalan tartalmú szabályairól, amelyek alapján tartalmakat törölnek vagy éppen tartanak meg elérhetőként ismeretlen moderátorok.¹⁸ E moderátorok pokoli munkakö-

¹⁴ Natali HELBERGER – Paddy LEERSSEN – Max VAN DRUNEN: Germany proposes Europe's first diversity rules for social media platforms. *Media Policy Project*, 2019. május 29., <https://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2019/05/29/germany-proposes-europes-first-diversity-rules-for-social-media-platforms>

¹⁵ Mark ZUCKERBERG: The Internet needs new rules. Let's start in these four areas. *The Washington Post*, 2019. március 29., https://www.washingtonpost.com/opinions/mark-zuckerberg-the-internet-needs-new-rules-lets-start-in-these-four-areas/2019/03/29/9e6f0504-521a-11e9-a3f7-78b7525a8d5f_story.html?utm_term=.dbb74a1cb400

¹⁶ Samuel STOLTON: Clegg: Facebook to set up its own 'court' for content moderation, *Euractiv*, 2019. június 24., <https://www.euractiv.com/section/digital/news/clegg-facebook-to-set-up-its-own-court-for-content-moderation>

¹⁷ Chris HUGHES: It's Time to Break Up Facebook. *The New York Times*, 2019. május 9., <https://www.nytimes.com/2019/05/09/opinion/sunday/chris-hughes-facebook-zuckerberg.html>

¹⁸ Max FISHER: Inside Facebook's Secret Rulebook for Global Political Speech. *The New York Times*, 2018. december 27., <https://www.nytimes.com/2018/12/27/world/facebook-moderators.html>

rülményeiről is egyre több szó esik.¹⁹ Emellett folytatódik a kötelmi jog térhódítása, a platformok általános szerződési feltételeinek felértékelődése, amelyek a felhasználói szólásszabadság védelmét is megalapozhatják. Az Európai Bizottság fegyvertényként könyveli el, hogy a fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb érvényesülése érdekében sikerült rászorítani a Facebookot szerződéses feltételeinek módosítására.²⁰

A hamis hírek (*fake news*) kérdése továbbra is slágertéma. Ahogyan várható volt, megjelentek a közéleti *deep fake* videók is, amelyek a szereplőket nem valós helyzetben ábrázolják. Ennek egyik első áldozata Nancy Pelosi, az Egyesült Államok Képviselőházának elnöke volt: a Facebookon terjedő hamis videók betegnek ábrázolták a politikust, a platform pedig nem volt hajlandó törölni a gyorsan terjedő tartalmakat.²¹ A 2019. tavaszi európai parlamenti választást megelőzően a platformok már fokozott készültségben voltak, a bizottság és az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője pedig közleményben értékelte, hogy mennyire tartják be a platformok a 2018 őszi kiadott bizottsági kódexet és a meghatározott cselekvési tervet.²² Az Egyesült Királyság parlamentje is közzétette átfogó jelentését a hamis hírekről.²³

Ami a kommenteket illeti, úgy tűnik, a joggyakorlat megőrzi kettősségét: a személyiségi jogot sértő kommentek esetében a tárhelyszolgáltató felelősség alóli mentesülése és felelősségre vonása egyaránt elképzelhető. Ha az adott jogrendszerben a tárhelyszolgáltató nem tehető felelőssé, az önmagában nem sérti az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkében foglalt magánélethez való jogot (lásd *Høiness v. Norway*),²⁴ mindazonáltal ha nem távolítja el kellő gyorsasággal a jog-

¹⁹ Casey NEWTON: Bodies in Seats. At Facebook's Worst-Performing Content Moderation Site on North America, One Contractor has Died, and Others say They Fear for Their Lives. *The Verge*, 2019. június 19., <https://www.theverge.com/2019/6/19/18681845/facebook-moderator-interviews-video-trauma-ptsd-cognizant-tampa>

²⁰ Natasha LOMAS: Facebook agrees to clearer T&Cs in Europe. *TechCrunch*, 2019. április 9., <https://techcrunch.com/2019/04/09/its-free-youre-the-product>

²¹ Tessa STUART: Pelosi Video Shows Nothing at Facebook and Twitter Has Changed Since 2016. Doctored Videos of the Speaker of the House, Viewed by Millions, Somehow Don't Violate the Rules Set by Social Media Giants. *Rolling Stone*, 2019. május 24., <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/nancy-pelosi-doctored-video-facebook-twitter-rules-839115>

²² Közös közlemény az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Jelentés a dezinformációval szembeni közös cselekvési terv végrehajtásáról. Brüsszel, 2019.6.14. JOIN(2019) 12 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0012>

²³ Digital, Culture, Media and Sport Committee: *Disinformation and 'Fake News': Final Report* (2019), <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcomeds/1791/1791.pdf>

²⁴ *Høiness v. Norway*, no. 43624/14, 2019. március 19-ei ítélet.

sértő tartalmat, akár a platform is felelőssé tehető, amint azt egy fontos ausztrál döntés példázza (*Voller v. Nationwide News Pty Ltd. et al.*).²⁵ Az ausztrál bíróság megállapította: a platform- (tárhely-, tartalom-) szolgáltatóknak gazdasági érdekük fűződik a komment szekcióban zajló élénk vitákhoz, a felelősség alóli mentesülésükhöz pedig nem elegendő a jogsértéssel szembeni passzivitásuk.

A magyar jogrendszer és az online kapuőrök

A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) hatálya alá vonta az internetes sajtótermékeket és az interneten keresztül elérhető lekérhető médiaszolgáltatásokat is, kiterjesztve a médiaszabályozás egyes előírásait a ‘médiászervező’ – szerkesztői tevékenység nyomán létrejövő és szerkesztői felelősség mellett működő – online tartalomszolgáltatásokra is.²⁶ A lekérhető médiaszolgáltatások szabályozás alá vonása az AVMS irányelv 2007-es módosításából következett.²⁷ Az új online szolgáltatások szabályozása terén a következő jelentős és európai szintű fejlemény az AVMS 2018-ban elfogadott reformja volt.²⁸ Az uniós jogszabály tárgyi hatálya már nemcsak a hagyományos műsorszolgáltatáshoz (a televízióhoz és a rádióhoz) hasonló online tartalomszolgáltatásokra terjed ki, hanem részben a kapuőrökre is, és a videómegosztóplatformszolgáltatás fogalmának bevezetésével a YouTube-hoz hasonló videómegosztó oldalakra, valamint kötelezettségeket ró a *social media* audiovizuális tartalmaira is. A magyar médiaszabályozásba 2019 júliusában implementálták az új irányelvet.²⁹

²⁵ *Voller v. Nationwide News Pty. Ltd., Fairfax Media Publications Pty. Ltd., Australian News Channel Pty. Ltd.* [2019] NSWSC 766.

²⁶ KOLTAY András et alii: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4. 71–101.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv – AVMS irányelv).

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (új AVMS irányelv).

²⁹ A médiaszolgáltatással kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi LXIII. törvény, hatályos 2019. augusztus 1-től, amely módosította az Smtv.-t, valamint a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvényt (Mttv.).

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról szóló magyar szabályozás³⁰ a vonatkozó uniós irányelv implementálása révén született meg 2001-ben. Az Ekertv. hatálya a „származási ország” elvét alapul véve a Magyarország területére irányuló, illetve a Magyarország területéről nyújtott, információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra, e szolgáltatások nyújtóira és igénybe vevőire terjed ki. Ami a törvény tárgyi hatályát illeti, a rendelkezések nem vonatkoznak a bírósági, valamint egyéb hatósági eljárásban nyújtott és felhasznált, információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra, valamint egyes, konkrétan megjelölt rendelkezések (az úgynevezett alkalmazásszolgáltatókat és a gyermekvédelem területét érintő egyes előírások) kivételével a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül tett közlésekre.³¹ Ezzel összhangban az Ekertv. információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra vonatkozó definíciójában is található utalás e szolgáltatások jellemzően gazdasági természetére.³²

Az Ekertv. előírásai a közvetítő szolgáltatók által nyújtott, információs társadalommal összefüggő szolgáltatások fajtáinak körét tekintve eltérnek az uniós szabályozástól: az egyszerű adatátvitel- és hozzáférés-biztosítást, gyorsítótárolást és tárhelyszolgáltatást végző szolgáltatók mellett a törvény nevesíti és definiálja a kereső- és az alkalmazásszolgáltatásokat is.³³ E szolgáltatások vonatkozásában az Ekertv. főszabályként rögzíti az előzetes engedélyezést kizáró elvet, amelynek értelmében az ilyen szolgáltatás nyújtásának megkezdéséhez, illetve folytatásához nem szükséges előzetes engedély, vagy bármilyen, ezzel azonos joghatású hatósági határozat. Ez alól kivételt a külön jogszabályban, nem az elektronikus úton történő szolgáltatásnyújtásra tekintettel előírt minősítési, képesítési, engedélyezési vagy bejelentési kötelezettség (például szerencsejáték-szervezésre irányuló tevékenység), illetve jogszabályban előírt engedélyezési, bejelentési kötelezettség jelenthet (ilyen például az elektronikus hírközlési törvényben³⁴ előírt bejelentési kötelezettség az elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtásának megkezdése előtt).³⁵

A magyar szabályozás – összhangban az Eker. irányelvvel – a közvetítő szolgáltatók által a nyilvánosság rendelkezésére bocsátott információkért főszabályként a szolgáltatók felelősségét rögzíti, egyúttal meghatározza azokat az esetköröket is,

³⁰ Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Ekertv.).

³¹ Ekertv. 1. § (1)–(4) bek.

³² Az Ekertv. 2. § *f)* pontja értelmében információs társadalommal összefüggő szolgáltatás az „elektronikus úton, távollevők részére, rendszerint ellenszolgáltatás fejében nyújtott szolgáltatás, amelyhez a szolgáltatás igénybe vevője egyedileg fér hozzá”.

³³ Ekertv. 2. § *ld)* és *le)* alpontok, illetve *m)* pont.

³⁴ L. az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 76–77. §-ait.

³⁵ Ekertv. 3. § (1)–(2) bek.

amikor biztosítva van a mentesülésük e felelősség alól. Kiemelendő, hogy e szabályozás egyaránt kiterjed a polgári jogi, a büntetőjogi és a közigazgatási jogi felelősségre (illetve a mentesülés lehetőségére). Figyelemmel arra, hogy a közvetítő szolgáltatók tevékenysége csupán az információk tárolására, továbbítására, hozzáférhetővé tételére terjed ki, nem kötelezhetők ezen információk ellenőrzésére és a jogsértő tevékenységre utaló körülmények felkutatására. Ebből következően az adott információért az internetes tartalmakat előállító és közlétevő tartalom-szolgáltató felelőssége közvetlen, a tartalom-előállítási folyamatban csupán passzív szereplőnek minősülő közvetítő szolgáltató felelőssége viszont korlátozott.³⁶

Az Ekertv. a közvetítő szolgáltatóknak az általuk tárolt, továbbított, hozzáférhetővé tett információkért viselt felelősség alóli mentesülése esetköreit szabályozó rendelkezései azon alapulnak, hogy egyfelől a szolgáltatókat, ha tevékenységük pusztán technikai, automatikus és passzív, az információ nyilvánosságához (címezethez) való eljuttatására terjed ki, nem terheli felelősség, másfelől a szolgáltatók amint tudomást szereznek a tartalom jogsértő jellegéről, azonnal intézkednek az eltávolításával kapcsolatban.³⁷ A magyar szabályozás e körben is eltér az irányadó uniós szabályozástól annyiban, hogy a keresőszolgáltatásokat és az alkalmazás-szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók felelősség alóli mentesülésére vonatkozóan is rendelkezik: az előbbi tekintetében a tárhelyszolgáltatásra, az utóbbiában pedig az egyszerű adatátviteli és hozzáférés-biztosító szolgáltatásra irányadó szabályokat kell alkalmazni.³⁸

Itt érdemes megemlíteni az Ekertv.-nek azokat az alapvetően a tárhelyszolgáltatókat érintő előírásait, amelyek a jogsértő információk (tartalmak) mielőbbi eltávolítását, a hozzáférés megakadályozását hivatottak biztosítani. A törvény előírja, hogy a szolgáltató köteles feltüntetni honlapján a tárhelyszolgáltatója elérhetőségi adatait, elősegítve, hogy ha esetleg jogsértő tartalmakat tesznek közzé rajta, könnyebben és gyorsabban elérhető legyen a szerver üzemeltetője. Ezenkívül a szabályozás speciális kötelezettségeket ró a közvetítő szolgáltatókra azért, hogy az elektronikus adat ideiglenes vagy végleges hozzáférhetetlenné tételét elrendelő, büntetőeljárás során hozott bírósági határozat végrehajtását kikényszerítse: a bírósági határozat közzétételétől számított egynapos határidőt rögzít az információ eltávolítására (illetve esetlegesen az ismételt hozzáférhetővé tételére), valamint anyagi jellegű eljárési szankciókat helyez kilátásba a kötelezettségek elmulasztásának esetére.³⁹

³⁶ L. BDT2008. 1777.

³⁷ Ekertv. 8–11. §-ok.

³⁸ Ekertv. 8. § (1) bek. és 11. §.

³⁹ Ekertv. 4 § h) pont és 12/A. §.

Az Ekertv. részletesen szabályozza az értesítési-eltávolítási eljárások menetét, feltételeit, aminek alapján a szerzői jogok jogosultja, illetve a kiskorú törvényes képviselője felléphet a szerzői jogi jogsértések, illetve a kiskorúak személyiségi jogait sértő tartalmak eltávolítása érdekében. Ezen eljárástípus célja az, hogy a jogsértés megállapítására és (jellemzően) a sérelmes állapot megszüntetésére irányuló hosszadalmas, körülményes bírósági eljárások helyett olyan alternatívát kínáljon az érintetteknek, amely lehetőséget biztosít a jogosultaknak a jogsértő információhoz való hozzáférés korlátozására, a sérelmes tartalom eltávolítására. Megjegyzendő, hogy ez az eljárási forma csupán megelőzi, de nem zárja ki a bírósági úton történő igényérvényesítés lehetőségét, továbbá a vonatkozó szabályok csak a szolgáltató és a sérelmet szenvedett fél viszonyában alkalmazhatók, az esetleges bírósági eljárás során nem.⁴⁰

A hazai szabályozás sajátosságai közé tartoznak a speciális gyermekvédelmi előírások, amelyek – a fent említetteknek megfelelően – részben a nem gazdasági jelleggel nyújtott szolgáltatásokra is vonatkoznak. Ilyen például a kiskorúak egészséges fejlődését súlyosan károsító tartalmakat közlétevő szolgáltatók – e körülményre vonatkozó – tájékoztatói, illetve az ilyen tartalmakat kínáló oldalak gyermekvédelmi szűrőszoftverek általi felismerhetőségét biztosító technikai megoldások alkalmazásának kötelezettsége. A hazai jogalkotó e szabályok érvényre juttatására önálló szervezetet is létrehozott, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) elnökének tanácsadó szerveként működő Gyermekvédelmi Internetkerekasztalt.⁴¹

Az AVMS irányelv 2018-as reformjából eredő implementációs kötelezettség még nem teljesült maradéktalanul – az Smtv.-n és az Mttv.-n kívül az Ekertv.-t is módosítani kell a videómegosztóplatform-szolgáltatásokra vonatkozó speciális követelmények miatt.

A hálózatsemlegességre vonatkozó jogi szabályozás alapját az EU 2015-ben elfogadott rendelete jelenti,⁴² amely mellett kiegészítő jelleggel az NMHH – mint a hírközlési piac hazai szabályozását és felügyeletét ellátó, így az uniós rendeletben

⁴⁰ Ekertv. 13. §.

⁴¹ Ekertv. 4/A–D. §-ok és 13. § (13)–(15) bek.

⁴² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120 rendelete (2015. november 25.) a nyílt internet-hozzáférés megteremtéséhez szükséges intézkedések meghozataláról, továbbá az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv és az Unión belüli nyilvános mobilhírközlő hálózatok közötti barangolásról (roaming) szóló 531/2012/EU rendelet módosításáról (EU-rendelet).

foglalt előírások érvényesítéséért is felelős nemzeti szabályozó hatóság – elnökének hírközlési igazgatási jogkörében hozott egyes rendeletei is irányadónak tekinthetők.⁴³

Az EU-rendelet vonatkozó szabálya értelmében az internethozzáférés-szolgáltatóknak minden internetes forgalmat megkülönböztetéstől, korlátozástól és beavatkozástól mentesen, egyenlő bánásmódot biztosítva kell kezelniük, ugyanakkor lehetőségük van arra, hogy észszerű forgalomszabályozást alkalmazzanak. Ahhoz, hogy egy intézkedést észszerűnek lehessen tekinteni, átláthatónak, megkülönböztetésmentesnek és arányosnak kell lennie, és nem alapulhat kereskedelmi megfontolásokon. A szolgáltatók nem tilthatnak le, nem lassíthatnak, nem módosíthatnak, nem korlátozhatnak, nem nyújthatnak gyengébb minőségben és nem különböztethetnek meg hátrányosan bizonyos tartalmakat, alkalmazásokat vagy szolgáltatásokat, kivéve a következő három esetet, és akkor is csak a célok eléréséhez szükséges időtartamra: *a)* jogszabályoknak (vagy jogszabályokat végrehajtó intézkedéseknek) való megfelelés céljából; *b)* az integritás és a biztonság megőrzése érdekében; *c)* közelgő hálózati torlódás megelőzése, valamint a kivételes vagy ideiglenes hálózati torlódás hatásainak csökkentése érdekében.⁴⁴

Az NMHH az EU-ban az elsők között, 2016 novemberében hozott döntésében alkalmazta a rendelet hálózatszemlegességre vonatkozó szabályait. (Tekintettel az uniós jogforrás jellegére, annak előírásai külön tagállami jogalkotás hiányában kötelezik a személyi hatálya alá tartozókat, így az előírások felügyeletét ellátó szabályozó hatóságok közvetlenül a rendeletben foglaltak érvényesülését vizsgálják.) Az NMHH ezen eljárása során a Magyar Telekom Nyrt. által nyújtott TV Go szolgáltatás kereskedelmi gyakorlatát vizsgálta, megállapítva, hogy a szolgáltató észszerű forgalomszabályozási ok nélkül eltért az EU-rendelet 3. cikk (3) bekezdésében foglalt egyenlő és megkülönböztetésmentes bánásmód követelményétől, ezért az egyes internetes forgalmak közötti jogszerűtlen különbségtétel megszüntetésére kötelezte. Az ügyben a hálózatszemlegesség elve megsértésének egyik tipikus esetköre, az úgynevezett nullás díjszabás (*zero-rating*) alkalmazása merült fel, amelynek során a szolgáltató egyes internetes tartalmak, tartalomtípusok, alkalmazások által generált adatforgalmat nem számítja bele az előfizető adatforgalomkeretébe.⁴⁵

⁴³ E körben említhető az elektronikus hírközlési előfizetői szerződések részletes szabályairól szóló 2/2015. (III. 30.) NMHH rendelet, illetve az elektronikus hírközlési szolgáltatás minőségének az előfizetők és felhasználók védelmével összefüggő követelményeiről, valamint a díjazás hitelességéről szóló 13/2011. (XII. 27.) NMHH rendelet.

⁴⁴ EU-rendelet 3. cikk (3) bek.

⁴⁵ A *zero-rating* megítélése kapcsán I. SOMOGYI Róbert – BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: A nullás díjszabás szabályozásának jogi és közgazdasági szempontú elemzése. In: VALENTINY Pál – NAGY Csongor István – BEREZVAI Zombor (szerk.): *Verseny és szabályozás 2018*. Budapest, MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, 2019. 235–256.

Az NMHH a szolgáltató által nyújtott TV Go szolgáltatásról megállapította, hogy az általa generált adatforgalom nem számított bele a vonatkozó kedvezmény-csomagba bevont mobilinternet-előfizetéshez tartozó adatkeretbe, illetve az adatkeretbe foglalt adatmennyiség felhasználását követően e szolgáltatás továbbra is korlátozástól mentesen elérhető maradt az előfizetők számára – az eredeti, vagyis nem csökkentett sávszélességgel. Ugyanakkor az egyéb, az említett szolgáltatáson kívüli internetes tartalmak díjköteles adatforgalmat generáltak, és az adatkeretben foglalt adatmennyiség felhasználását követően a szolgáltató – lassítás formájában – korlátozta elérhetőségüket. Ezt a megoldást az NMHH olyan kereskedelmi gyakorlatnak tekintette, amellyel a szolgáltató a többi internetes tartalom közül kiemelt egy általa meghatározottat, és előnyben részesítette. A döntés szerint a szolgáltató által alkalmazott megkülönböztetés megvalósult az érintett i) tartalomtípus, ii) az azonos típusú tartalmak, valamint iii) az egyes alkalmazások tekintetében, hiszen a szolgáltató által biztosított adatforgalmi kedvezmény kizárólag azon mozgóképes tartalmakat érintette, amelyek a TV Go szolgáltatásba tartozó csatornákon érhetőek el, és amelyeket az előfizetők kizárólag a szolgáltatáshoz kapcsolódó online alkalmazáson keresztül vettek igénybe. Az ilyen, kizárólag kereskedelmi céllal alkalmazott forgalomszabályozási indokok nem felelnek meg az EU-rendelet által elvárt egyik észszerűségi feltételnek sem, így a szolgáltatás kapcsán az egyes tartalmak műszaki minőségére vonatkozó objektív követelmények meglétének hiánya miatt a megkülönböztetésmentesség elvének sérelme állapítható meg.⁴⁶

Nem sokkal később, 2017 januárjában az NMHH újabb két döntést hozott az EU-rendelet hálózatszemlegességre vonatkozó rendelkezéseinek sérelme miatt. Ezen ügyek tényállása rendkívül hasonlított a fent említett ügyéhez – az eltérés csak annyi, hogy az első eljárás alapját egy *video streaming* szolgáltatáshoz kapcsolódó szolgáltatói kedvezmények képezték, a 2017-es esetekben viszont *social media* és üzenetküldő,⁴⁷ illetve zenei *streaming* alkalmazásokat vizsgáltak.⁴⁸ Az előfizetők számára nyújtott kedvezmények a két utóbbi esetben is az jelentették, hogy a csomagokba tartozó alkalmazások által generált adatforgalmat nem vonták le az előfizetők rendelkezésére álló adatforgalmi keretből, illetve az adatforgalmi keretbe foglalt adatmennyiség felhasználását követően az alkalmazások továbbra is korlátozástól mentesen elérhetőek maradtak az előfizetők számára.

A fent említett hatósági ügyek utóéletével kapcsolatban megjegyzendő, hogy a szolgáltatók minden esetben jogorvoslattal éltek, és az NMHH határozatainak bírósági felülvizsgálatát kezdeményezték. A három ügyből egy már érdemben lezá-

⁴⁶ L. az NMHH Hivatalának OH/21331-4/2016. sz. elsőfokú, illetve a szolgáltató fellebbezése nyomán született, az NMHH elnökének MD/21331-10/2016. sz. másodfokú határozatát.

⁴⁷ L. az NMHH Hivatalának OH/27686-5/2016. sz. elsőfokú, illetve a szolgáltató fellebbezése nyomán született, az NMHH elnökének MD/27686-9/2016. sz. másodfokú határozatát.

⁴⁸ L. az NMHH Hivatalának OH/29545-6/2016. sz. elsőfokú, illetve a szolgáltató fellebbezése nyomán született, az NMHH elnökének MD/29545-10/2016. sz. másodfokú határozatát.

rult,⁴⁹ a másik kettő továbbra is folyamatban van, ugyanis az eljáró bíróság előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az Európai Unió Bíróságánál, amelynek tárgya az EU-rendelet 3. cikkének értelmezése.

A hazai piacon jelen lévő szolgáltatók 2017-ben és 2018-ban új típusú, tematikus nullás díjszabású csomagokkal jelentek meg a piacon. Ezek közös jellemzője az volt, hogy a csomagban foglalt meghatározott tematikus tartalmakat, alkalmazásokat mindaddig korlátlanul lehetett használni, amíg a csomag adatkerete el nem fogyott, ezt követően e tartalmakat, alkalmazásokat – a nullás díjszabásba nem sorolt tartalmakhoz, alkalmazásokhoz hasonlóan – a szolgáltató lassította vagy korlátozta. E szolgáltatásokkal kapcsolatban idáig elmarasztaló döntés meghozatalára nem (illetve egyes esetekben eljárás indítására sem) került sor.⁵⁰

Ami a *social media* platformokkal kapcsolatos magyar joggyakorlatot illeti, a felhasználók e szolgáltatásokból nem kísérlik meg kikényszeríteni a magyar bíróságok előtt az Ekertv. értesítési és eltávolítási eljárási kötelezettségeit. A felhasználók egymás közti vitáit – hírnév- és becsületsértési igényeket, rágalmozás vagy becsületsértés miatti feljelentést – ugyanúgy a Polgári törvénykönyv (Ptk.) vagy a Büntető törvénykönyv (Btk.) alapján kell elbírálni, mint ha a vita helye a hagyományos média lenne.⁵¹

Az egyes online tartalmakhoz fűzött kommentekkel összefüggésben komolyabb joggyakorlat alakult ki. A vita lényege, hogy a kommentelés lehetőségét biztosító platformok felelősségére vonatkozóan az Ekertv. vagy a Ptk. szabályait kell alkalmazni, azaz a jogsértő (személyiségi jogot sértő) kommentről való tudomásszerzést követően a gyors eltávolítás mentesüléshez vezet-e (az Ekertv. alapján), vagy a jogsértő tartalom közzétételében való részvétel automatikusan objektív felelősség megállapításához vezet (a Ptk. szerint). A Pécsi Ítéltábla a BDT2013. 2904 számú döntésében azt mondta ki, hogy „[a]z interneten hozzáférhető honlap fenntartója (közvetítő szolgáltató) akkor tartozik polgári jogi felelősséggel a honlapra mások által feltöltött ún. kommentek jó hírnevet sértő tartalmáért, ha a tudomásszerzést követően haladéktalanul nem intézkedik a jogsértő tartalom eltávolítása iránt.” A Kúria és az Alkotmánybíróság azonban inkább a Ptk. talaján állva egyfajta sajátos híresztelésnek tekintette a kommentelés lehetőségének biztosítását (a platform nem maga teszi közzé a jogsértő bejegyzést, de a közzététel lehetővé tételével ré-

⁴⁹ Ebben az ügyben a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a 20.K.30.807/2017/21. sz. ítéletében elutasította a szolgáltató keresetét.

⁵⁰ *A nyílt internet helyzete Magyarországon 2019. Éves jelentés a 2018. május 1-től 2019. április 30-ig terjedő időszakra vonatkozóan a hálózatszemlelgeség témakörében.* Budapest, NMHH, 2019. június 25. 4–6., http://nmhh.hu/dokumentum/205248/halozatszemlelgesegi_jelentes_nmhh_2019_hu.pdf

⁵¹ L. pl. a 3145/2018. (V. 7.) AB határozatot.

szese a folyamatnak, és ezt a bíróságok híresztelésnek minősítik, amely ugyanúgy polgári jogi felelősséget keletkeztet a hírnévsértő állítások tekintetében, mint maga a közzététel). A 19/2014. (V. 30.) AB határozat szerint a honlap üzemeltetője a közzétett jogsértő tartalmú kommentekért abban az esetben is felelősségre vonható, ha a hozzászólásokat nem moderálja, ugyanis a sérelmes közléssel érintett személy jogainak védelme nem valósulna meg, ha az internetes oldal üzemeltetője nem felelne a jogsértő kommentekért, mivel a jogsértő közleményekért való felelősség egyedül a jogsértő közlés tényén alapul.⁵² Az AB határozat alapjául szolgáló ügy végül eljutott Strasbourgig, ahol a *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary* döntéssel zárult,⁵³ amelyet a kötetben is bemutatok. (Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése egyelőre nem eredményezett érdemi változást a magyar joggyakorlatban.)

A nem anonim, Facebookon közzétett kommentekkel összefüggésben is már kialakulóban van a joggyakorlat. Ezen esetekben, bár ismert a kommentelő személye, a felperesek a kommentelést lehetővé tevő felhasználókat perelték (akiknek a bejegyzése alatt a sérelmes kommenteket közzétették). A Kúria az anonim kommentekkel kapcsolatos gyakorlatát alkalmazta a BH2016. 330 számú döntésében: „[a] Facebook-profil fenntartója is felelősséggel tartozik a profiloldalán megjelenő jogsértő tartalmú közlésekért.” Ezzel szemben a BDT2017. 3675 számú ítéletben a Pécsi Ítéltábla az értesítési-eltávolítási eljárás követelményeit érvényesítette, de úgy, hogy látszólag a Ptk.-t alkalmazta: „[a] tartalomszolgáltató eleget tesz az adott helyzetben elvárható magatartás követelményének, ha az internetes portálján (Facebook-oldalán) megjelentetett tartalomhoz fűzött hozzászólást (kommentet) az érintett kifogása esetén haladéktalanul eltávolítja.” A döntés nem utal az Ekertv.-re, miközben a Ptk. nem ismeri az értesítési-eltávolítási eljárást, azaz a jogsértő jellegről való tudomásszerzést mint a felelősség megállapításának feltételét, illetve az eltávolítást mint a felelősség alóli mentesüléshez vezető lehetőséget.

A magyar jogrendszerben tehát a kapuőrök tevékenységére létezik szabályozás, a joggyakorlat azonban töredékes, aminek okai a legnagyobb szolgáltatókkal szembeni jogérvényesítési nehézségek lehetnek. A jövő minden bizonnyal e gyakorlat fokozatos gazdagodását, finomodását hozza magával – részben a közös európai jog hatására.

Budapest, 2019. augusztus 1.

⁵² KOLTAY András: Az Alkotmánybíróság határozata az internetes kommentek polgári jogi megítéléséről. *Jogesetek Magyarázata*, 2015/1. 9–22.

⁵³ *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary*, no. 22947/13, 2016. február 2-ai ítélet.

Jogesetmutató

Az Európai Unió Bírósága

<i>C-68/93, Fiona Shevill, Ixora Trading, Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd. v. Presse Alliance SA</i>	103
<i>C-70/10, Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)</i>	128, 142, 261
<i>C-155/73, Italy v. Sacchi</i>	47
<i>C-131/12, Google Spain SL, Google, Inc. v. Agencia Española de Protección Datos, Mario Costeja González</i>	47, 122, 128, 171, 173–175
<i>C-210/16, Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein v. Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH</i>	219
<i>C-236/08–C-238/08, Google France SARL and Google, Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA and Others</i>	127, 160
<i>C-314/12, UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH and Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH</i>	142
<i>C-324/09, L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others</i>	127, 261
<i>C-360/10, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v. Netlog NV</i>	128, 261
<i>C-484/14, Tobias McFadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH</i>	141
<i>C-498/16, Schrems v. Facebook Ireland Ltd.</i>	103, 214, 236
<i>C-509/09, eDate Advertising GmbH v. X és C-161/10, Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited</i>	103

Emberi Jogok Európai Bírósága

<i>Ahmet Yildirim v. Turkey, no. 3111/10</i>	117, 138
<i>Aksoy v. Turkey, no. 28635/95</i>	54
<i>Animal Defenders International v. the United Kingdom, no. 48876/08</i>	87
<i>Arslan v. Turkey, no. 23462/94</i>	54
<i>Ashby Donald and Others v. France, no. 36769/08</i>	39, 107
<i>Autronic AG v. Switzerland, no. 15/1989/175/231</i>	70, 106

<i>Bărbulescu v. Romania</i> , no. 61496/08	221
<i>Barthold v. Germany</i> , no. 8734/79	45, 63
<i>Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway</i> , no. 21980/93	50
<i>Bowman v. the United Kingdom</i> , no. 141/1996/760/961	28, 34
<i>Casado Coca v. Spain</i> , no. 8/1993/403/481	45
<i>Castells v. Spain</i> , no. 11798/85	45
<i>Cengiz and Others v. Turkey</i> , no. 48226/10 és 14027/11	138
<i>Centro Europa 7 s.r.l. and Di Stefano v. Italy</i> , no. 38433/09	82
<i>Ceylan v. Turkey</i> , no. 23556/94	45
<i>Dammann v. Switzerland</i> , no. 77551/01	76
<i>Delfi AS v. Estonia</i> , no. 64569/09	28, 40, 70, 105–106, 117, 128, 259, 261–262, 266–276, 278
<i>Demuth v. Switzerland</i> , no. 38743/98	66
<i>Ediciones Tiempo S. A. v. Spain</i> , no. 13010/87	84
<i>Ernst and Others v. Belgium</i> , no. 33400/96	75
<i>Financial Times Ltd. and Others v. the United Kingdom</i> , no. 821/03	74
<i>Flux and Samson v. Moldova</i> , no. 28700/03	68
<i>Garaudy v. France</i> , no. 65831/01	37, 59
<i>Glimmerveen and Hagenbeek v. the Netherlands</i> , no. 8348/78	56
<i>Goodwin v. the United Kingdom</i> , no. 16/1994/463/544	45, 74
<i>Guja v. Moldova</i> , no. 14277/04	74
<i>Gündüz v. Turkey</i> , no. 35071/97	45, 57
<i>Handyside v. the United Kingdom</i> , no. 5493/72	29, 38, 45–46, 56, 60
<i>Hertel v. Switzerland</i> , no. 59/1997/843/1049	45, 63
<i>Høiness v. Norway</i> , no. 43624/14	309
<i>İncal v. Turkey</i> , no. 41/1997/825/10	45
<i>Informationsverein Lentia v. Austria</i> , no. 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89 és 17207/90	66, 82
<i>Jacobowski v. Germany</i> , no. 7/1993/402/480	63
<i>Jersild v. Denmark</i> , no. 15890/89	45, 57, 66
<i>Kaperzyński v. Poland</i> , no. 43206/07	84
<i>Karhuvaara and Iltalehti v. Finland</i> , no. 53678/00	52
<i>Karsai v. Hungary</i> , no. 5380/07	217
<i>Kuliś v. Poland</i> , no. 15601/02	52
<i>Lehideux and Isorni v. France</i> , no. 55/1997/839/1045	59
<i>Lingens v. Austria</i> , no. 9815/82	28, 45, 49, 215
<i>Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary</i> , no. 22947/13	28, 40, 128, 262, 317
<i>Manole v. Moldova</i> , no. 13936/02	82
<i>Markt Intern and Beerman v. Germany</i> , no. 3/1988/147/201	63
<i>Melnychuk v. Ukraine</i> , no. 28743/03	84
<i>MGN Ltd. v. the United Kingdom</i> , no. 39401/04	66, 79

<i>M. L. and W. W. v. Germany</i> , no. 60798/10 és 65599/10	174, 175
<i>Mosley v. the United Kingdom</i> , no. 48009/08	39, 107
<i>Müller and Others v. Switzerland</i> , no. 10737/84	61
<i>Observer and Guardian v. the United Kingdom</i> , no. 13585/88	66, 79
<i>Open Door Counselling and Dublin Woman v. Ireland</i> , no. 64/1991/316/387–388	43
<i>Otto-Preminger-Institut v. Austria</i> , no. 11/1993/406/485	45
<i>Peck v. the United Kingdom</i> , no. 44647/98	52
<i>Perinçek v. Switzerland</i> , no. 27510/08	59
<i>Perrin v. the United Kingdom</i> , no. 5446/03	39, 107
<i>Pihl v. Sweden</i> , no. 4742/14	40, 262, 266–272, 274–275
<i>Sener v. Turkey</i> , no. 26680/95	54
<i>Stoll v. Switzerland</i> , no. 69698/01	76
<i>Sunday Times v. the United Kingdom</i> , no. 6538/74	46, 66
<i>Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2)</i> , no. 13166/87	66, 79
<i>Sürek and Özdemir v. Turkey</i> , no. 23927/94 és 24277/94	45, 54
<i>Sürek v. Turkey (No. 1)</i> , no. 26682/95	45
<i>Tamiz v. the United Kingdom</i> , no. 3877/14	267, 269–271, 272
<i>Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria</i> , no. 32240/96	82
<i>Þorgeir Þorgeirson v. Iceland</i> , no. 13778/8	50, 66, 79
<i>Tillack v. Belgium</i> , no. 20477/05	75
<i>Times Newspapers Ltd. v. the United Kingdom (No. 1 és 2)</i> , no. 3002/03 és 23676/03	39, 107
<i>TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway</i> , no. 21132/05	87
<i>Uj v. Hungary</i> , no. 23954/10	66, 79, 271
<i>Vajnai v. Hungary</i> , no. 33629/06	58
<i>Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland</i> , no. 24699/94	86
<i>Von Hannover v. Germany</i> , no. 59320/00	52, 219
<i>Von Hannover v. Germany (No. 2)</i> , no. 40660/08 és 60641/08	53
<i>Von Hannover v. Germany (No. 3)</i> , no. 8772/10	53
<i>White v. Sweden</i> , no. 42435/02	68
<i>Wingrove v. the United Kingdom</i> , no. 19/1995/525/611	45
<i>Witzsch v. Germany</i> , no. 41448/98	37, 59

Amerikai Egyesült Államok

<i>Abrams v. United States</i> 250 US 616 (1919)	24, 27, 68
<i>Ashcroft v. ACLU</i> 535 US 564 (2002)	138
<i>Ashcroft v. ACLU</i> 542 US 656 (2004)	138
<i>Ashcroft v. Free Speech Coalition</i> 535 US 234 (2002)	62
<i>Barenblatt v. United States</i> 360 US 109 (1959)	41

<i>Barnes v. Glen Theatre, Inc.</i> 501 US 560 (1991)	31
<i>Batzel v. Smith</i> 333 F.3d 1018, 1033 (9th Cir 2003)	216
<i>Bland v. Roberts</i> 857 F. Supp. 2d 599 (ED Va., 2012)	191
<i>Bland v. Roberts</i> No. 12-1671 (4th Cir. 2013)	40, 99, 191, 220
<i>Brandenburg v. Ohio</i> 395 US 444 (1969)	53
<i>Brown v. Entertainment Merchants Association</i> 131 S. Ct. 2729 (2011)	80
<i>Buckley v. Valeo</i> 424 US 1 (1976)	32, 34
<i>Burwell v. Hobby Lobby</i> 573 US ____ (2014)	34
<i>Central Hudson Gas and Electric Corp. v. Public Service Commission</i> <i>of New York</i> 447 US 557 (1980)	35, 42, 62
<i>Chaplinsky v. New Hampshire</i> 315 US 568 (1942)	35–36, 42, 53
<i>Citizens United v. Federal Election Commission</i> 558 US 310 (2010)	32, 34
<i>City of Erie v. Pap’s AM</i> 527 US 277 (2000)	31
<i>Cohen v. California</i> 403 US 15 (1971)	38
<i>Cohen v. Facebook, Inc.</i> 2017 WL 2192621 (EDNY 2017)	132
<i>Collin v. Smith</i> 578 F. 2d 1197 (7th Cir. 1978)	55
<i>Comcast Corp. v. FCC</i> 600 F. 3d 642 (2010)	146
<i>Curtis Publishing Co. v. Butts, Associated Press v. Walker</i> 388 US 130 (1967)	48
<i>Davison v. Randall</i> No. 17-2002 (4th Cir. 2019)	306
<i>Doe v. MySpace, Inc.</i> 528 F. 3d 413 (5th Cir. 2008)	132
<i>Elonis v. United States</i> 575 US ____ (2015)	224, 225
<i>Fair Housing Council of San Fernando Valley v. Roommates.com,</i> <i>LLC</i> 521 F. 3d 1157 (9th Cir. 2008)	131, 169
<i>FCC v. Fox Television Stations, Inc.</i> 132 S. Ct. 2037 (2012)	80
<i>FCC v. Pacifica Foundation</i> 438 US 726 (1978)	79, 80
<i>Federal Agency of News LLC et al. v. Facebook, Inc.</i> No. 18-CV-07041-LHK	306
<i>Fields v. Twitter, Inc.</i> 2016 WL 6822065 (ND Cal. 2016)	132
<i>Franco Caraccioli v. Facebook, Inc.</i> 16-15610 (9th Cir. 2017)	216
<i>Freedman v. Maryland</i> 380 US 51 (1965)	72
<i>Gertz v. Robert Welch, Inc.</i> 418 US 323 (1974)	48, 58
<i>Griswold v. Connecticut</i> 381 US 479 (1965)	51
<i>Hustler Magazine v. Falwell</i> 485 US 46 (1988)	48
<i>Jacobellis v. Ohio</i> 378 US 184 (1964) 197	241
<i>Jane Doe No. 1. v. Backpage.com, LLC</i> 817 F. 3d 12 (1st Cir. 2016)	131
<i>Kinderstart.com, LLC v. Google, Inc.</i> C 06-2057 JF (RS) (ND Ca., 2007)	183
<i>Knight First Amendment Institute at Columbia University v. Trump</i> No. 17 Civ. 5205 (NRB) (SDNY, 2018)	199, 288
<i>Knight First Amendment Institute et al. v. Donald J. Trump et al.</i> 18-1691-cv	306

<i>Langdon v. Google Corporation, Inc., Yahoo! Inc., Microsoft Corporation, Inc.</i> No. 06-319-JJF 2007	155, 179, 185
<i>Manhattan Community Access Corp. v. Halleck</i> No. 17-1702, 587 US ____ (2019)	306
<i>McIntyre v. Ohio Elections Commission</i> 514 US 334 (1995)	258
<i>Miami Herald Publishing Co. v. Tornillo</i> 418 US 241 (1974)	85
<i>Miller v. California</i> 413 US 15 (1973)	60–61, 79
<i>National Endowment for the Arts v. Finley</i> 524 US 569 (1998)	32, 34
<i>Near v. Minnesota</i> 283 US 697 (1931)	41, 72
<i>New York Times Co. v. Sullivan</i> 376 US 254 (1964)	27, 35, 47, 58, 215, 216, 229
<i>New York v. Ferber</i> 458 US 747 (1982)	36, 61
<i>Packingham v. North Carolina</i> 137 S. Ct. 1730 (2017)	109, 197–198, 288
<i>R. A. V. v. City of St. Paul</i> 505 US 377 (1992)	36, 42, 55
<i>Reno v. ACLU</i> 521 US 844 (1997)	89, 104, 146, 197
<i>Rosenberger v. Rector and Visitors of University of Virginia</i> 515 US 819 (1995)	34
<i>Rosenblatt v. Baer</i> 383 US 75 (1966)	48
<i>Rust v. Sullivan</i> 500 US 173 (1991)	34
<i>Schenck v. the United States</i> 249 US 47 (1919)	53
<i>Search King, Inc. v. Google Technology, Inc.</i> No. Civ-02-1457-M (WD Okla., 2003)	40, 155, 158, 179–180, 183, 185
<i>Smith v. California</i> 361 US 147 (1959)	41
<i>Snyder v. Phelps</i> 562 US 443 (2011)	51
<i>State v. Packingham</i> 777 S. E. 2d 738 (NC, 2015)	109
<i>Stocker v. Stocker</i> [2019] UKSC 17	307
<i>Street v. New York</i> 394 US 576 (1969)	57
<i>Texas v. Johnson</i> 491 US 397 (1989)	57
<i>Turner Broadcasting System v. FCC</i> 512 US 622 (1994)	87, 114, 145
<i>Turner Broadcasting System v. FCC</i> 520 US 180 (1997)	87, 114, 145
<i>United States v. Alvarez</i> 132 S. Ct. 2537 [567 US 709 (2012)]	35, 58, 228
<i>United States v. American Library Association</i> 539 US 194 (2003)	156
<i>United States v. O'Brien</i> 391 US 367 (1968)	33, 57
<i>United States v. Stevens</i> 130 S. Ct. 1577 (2010)	60
<i>United States v. Stevens</i> 559 US 460 (2010)	36
<i>United States v. Williams</i> 128 S. Ct. 1830 (2008)	62
<i>Valentine v. Chrestensen</i> 316 US 52 (1942)	62
<i>Verizon v. FCC</i> 740 F. 3d 623 (DC Cir. 2014)	147
<i>Virginia State Board of Pharmacy</i> <i>v. Virginia Citizens Consumer Council</i> 425 US 748 (1976)	32, 62
<i>Virginia v. Black</i> 538 US 343 (2003)	42, 53–55
<i>Watts v. the United States</i> 394 US 705 (1969)	42

<i>Whitney v. California</i> 274 US 357 (1927)	27, 29
<i>Young v. Facebook, Inc.</i> 790 F. Supp. 2d 1110	241
<i>Zeran v. America Online, Inc.</i> 129 F. 3d 327 (4th Cir. 1997)	89, 131
<i>Zhang v. Baidu.com, Inc.</i> 932 F. Supp. 2d 561 (2013)	40, 155, 161, 186
<i>Zurcher v. Stanford Daily</i> 436 US 547 (1978)	64

Egyesült Királyság

<i>Bonnard v. Perryman</i> [1891] 2 Ch 269, CA	73
<i>Brutus v. Cozens</i> [1973] AC 854	43
<i>Bunt v. Tilley</i> [2006] EWHC 407 (QB)	143, 162
<i>Campbell v. MGN Ltd.</i> [2004] 2 AC 457, HL	52, 219
<i>Carr v. News Group Newspapers Ltd. and Others</i> [2005] EWHC 971	171
<i>Cartier International AG and Others v. British Telecommunications Plc and Another</i> [2018] UKSC 28	143
<i>CG v. Facebook Ireland Ltd.</i> [2016] NICA 54	105, 213, 220
<i>Cream Holdings v. Banerjee</i> [2004] 4 All ER 617	73
<i>DPP v. Collins</i> [2006] UKHL 40	222–223
<i>Emmens v. Pottle</i> [1885] 16 QBD 354	161
<i>Flood v. Times Newspapers Ltd.</i> [2012] UKSC 11.	48, 68
<i>Fraser v. Evans</i> [1969] 1 QB 349, CA	73
<i>Godfrey v. Demon Internet Ltd.</i> [1999] EWHC QB 244	162
<i>Greene v. Associated Newspapers Ltd.</i> [2005] 1 All ER 30	73
<i>Jameel v. The Wall Street Journal Europe (No. 2)</i> [2006] UKHL 44	48
<i>McLeod v. St. Aubyn</i> [1899] AC 549	161
<i>Metropolitan International Schools Ltd. v. (1) Designt Technica Corp (2) Google UK Ltd. (3) Google, Inc.</i> [2009] EWHC 1765 (QB)	164
<i>NT1 and NT2 v. Google, Inc.</i> [2018] EWHC 799 (QB)	174
<i>PJS v. News Group Newspapers Ltd.</i> [2016] UKSC 26	52
<i>R. (on the application of ProLife Alliance) v. BBC</i> [2003] 2 All ER 977, HL	80
<i>R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Simms</i> [2000] 2 AC 115	43
<i>Reynolds v. Times Newspapers Ltd.</i> [2001] 2 AC 127	43, 48, 68, 215
<i>Silkin v. Beaverbrook Newspapers Ltd.</i> [1958] 1 WLR 743	43
<i>Smith v. Trafford Housing Trust</i> [2012] EWHC 3221 (Ch)	221
<i>Tamiz v. Google, Inc.</i> [2013] EWCA Civ. 68	162, 264, 267, 270
<i>The Lord McAlpine of West Green v. Sally Bercow</i> [2013] EWHC 1342 (QB)	192
<i>Vizetelly v. Mudie's Select Library Ltd.</i> [1900] 2 QB 170	161

<i>X (formerly known as Mary Bell) and Y v. News Group Newspapers Ltd. & Others</i> [2003] EWHC 1101 (QB)	171
---	-----

Írország

<i>Muwema v. Facebook Ireland Ltd.</i> [2016] IEHC 519	215–216
--	---------

Németország

<i>Themel v. Facebook Ireland, Inc.</i> , 18 W 1294/18	237–238, 286
<i>User v. Facebook Ireland, Inc.</i> , 10 71/18	238, 286

Ausztrália

<i>Bleyer v. Google, Inc.</i> [2014] NSWSC 897	165
<i>Google, Inc. v. Duffy</i> [2017] SASCFC 130	166, 168
<i>Google, Inc. v. Trkulja</i> [2016] 342 ALR 504	165
<i>Lange v. Australian Broadcasting Corporation</i> [1997] 189 CLR 520	37
<i>Trkulja v. Google, Inc. (No. 5)</i> [2012] VSC 533	164
<i>Trkulja v. Google, Inc.</i> [2015] VSC 635	165, 168
<i>Trkulja v. Google, LLC</i> [2018] HCA	166
<i>Voller v. Nationwide News Pty. Ltd., Fairfax Media Publications Pty. Ltd., Australian News Channel Pty. Ltd.</i> [2019] NSWSC 766	310

Kanada

<i>Crookes v. Newton</i> [2011] SCC 47	193
<i>Douez v. Facebook, Inc.</i> [2017] SCC 33	213
<i>Google, Inc. v. Equustek Solutions, Inc.</i> [2017] SCC 34	175

Hong Kong

<i>Oriental Press Group Ltd. and Others v. Fevaworks Solutions Ltd. and Others</i> [2013] HKCFA 47	264
--	-----

A sorozatban korábban megjelent kötetek

- Koltay András – Lapsánszky András (szerk.): *A médiaszabályozás kommentárja* (2011)
- Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog* (2012)
- Koltay András (szerk.): *Hungarian Media Law* (2012)
- Ben H. Bagdikian: *Az új médiamonopólium* (2012)
- Cass R. Sunstein: *Republic.com 2.0* (2013)
- Paál Vince (szerk.): *A magyarországi médiaháború története. Média és politika 1989–2010* (2013)
- Robert W. McChesney: *Mi a baj a médiával? Az Egyesült Államok médiapolitikája a 21. században* (2013)
- Koltay András (szerk.): *A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon. Alkotmányos és jogalkalmazói megközelítések, európai kitekintéssel* (2013)
- Koltay András: *Freedom of Speech: The Unreachable Mirage* (2013)
- Klestenitz Tibor: *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932* (2013)
- Owen M. Fiss: *Megosztott liberalizmus. A szólásszabadság és az államhatalom sokféle arca* (2013)
- David Croteau – William Hoynes: *A média mint üzlet. Nagyvállalati média és közérdek* (2013)
- Lányi András – László Miklós (szerk.): *Se vele, se nélküle? Tanulmányok a médiáról* (2014)
- Perry Keller: *Európai és nemzetközi médiajog. Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média* (2014)
- Koltay András (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World* (2014)
- Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején* (2014)
- Csehi Zoltán – Koltay András – Navratyil Zoltán (szerk.): *A személyiség és a média a polgári és a büntetőjogban – az új Polgári Törvénykönyvre és az új Büntető Törvénykönyvre tekintettel* (2014)
- Lee C. Bollinger: *A toleráns társadalom. Korlátlan, erőteljes és szélesre nyitott* (2014)
- Frederick Schauer: *A demokrácia és a szólásszabadság határai. Válogatott tanulmányok* [szerk.: Koltay András] (2014)

- Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog* (új, átdolgozott kiadás, 2015)
- James Curran – Jean Seaton: *Hatalom felelősség nélkül. A sajtó, a műsorszolgáltatás és az internet Nagy-Britanniában* (2015)
- Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2.* (2015)
- Denis McQuail: *A tömegkommunikáció elmélete* (2015)
- Koltay András (szerk.): *Comparative Perspectives on the Fundamental Freedom of Expression* (2015)
- Paál Vince (szerk.): *A sajtószabadság története Magyarországon 1914–1989* (2015)
- John Durham Peters: *A mélység tornácán. Szólásszabadság és liberális hagyomány* (2015)
- Menyhárd Attila – Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): *Személy és személyiség a jogban* (2016)
- Buzinkay Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig* (2016)
- Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 3.* (2016)
- Robert A. Kahn: *A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák* (2016)
- Paul Kearns: *A művészet szabadsága. Esszék a jogi cenzúra és a kultúra kapcsolatáról* (2016)
- James Curran: *Média és demokrácia* (2016)
- Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4.* (2017)
- Eric Barendt: *A tudomány szabadsága és a jog* (2017)
- Reményi Édua – Koltay András (szerk.): *A szólásszabadság káprázata. A szólásszabadság brit, amerikai és francia klasszikusainak szöveggyűjteménye* (2017)
- Robert C. Post: *A szólásszabadság amerikai hagyományának magyarázata. Joggyakorlat alkotmányos értékek és a társadalmi kontextus ölelésében* (2017)
- Koltay András (szerk.): *Balás P. Elemér emlékkönyv. Tisztelgés és antológia sajtójogi, szerzői jogi és személyiségi jogi műveiből, halálának 70. évfordulóján* (2018)
- Lábady Tamás: *Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok* (2018)
- Paál Vince: *A politika és a publicisztika vonzásában – Gratz Gusztáv pályafutása* (2018)
- Koltay András: *Tíz tanulmány a szólásszabadságról* (2018)
- Szűts Zoltán: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (2018)